সত্ৰীয়া নৃত্য আৰু সত্ৰীয়া নৃত্যৰ তাল

SATTRIYA DANCES OF ASSAM AND THEIR RHYTHMS

সত্ৰীয়া নৃত্য আৰু সত্ৰীয়া নৃত্যৰ তাল

ডক্টৰ মহেশ্বৰ নেওগ

কেশৱ চাংকাকতী বাদ্য-বিশাৰদ

সম্পাদক

ডক্টৰ মহেশ্বৰ নেওগ

SATTRIYA DANCES OF ASSAM AND THEIR RHYTHMS

In Two Parts

I Sattriya Dances, by Dr Maheswar Neog
II Rhythms in Sattriya Dances (Kamalabari-sattra), and in Devadasi Dance (Dubi) notated by Keshav Changkakati, Vadya-visarada

Edited by

DR MAHESWAR NEOG
Secretary, Bargit Research Committee,
Asam Sangeet Natak Akademi

১৯৭৩

অসম প্ৰকাশন পৰিষদ

গুৱাহাটী : অসম

SATTRIYA NRITYA ARU SATTRIYA NRITYAR TAL, or Sattriya Dances of Assam and Their Rhythms, with a Foreword by Dr Suniti Kumar Chatterji National Professor of India in Humanities *Part I* General Essays in English and Assamese on the Classical Dance Traditions of Assam and the Sattriyā Dances by Dr Maheswar Neog Jawaharlal Nehru Professor Gauhati University *Part II* Rhythms in the Sattriyā Dances Kamalābāri sattra prepared within the Research Scheme of Bargit Research Committee with the help of funds made available by Sangeet Natak Akademi New Delhi and *Appendix* Rhythms in the Devadāsi Dance Dubi Kamrup by Keshav Changkakati Vādya viśarada All India Radio Gauhati Edited by Dr Maheswar Neog Edition 1 1973 Edition 2 Gauhati 1975

Published by
Chandra Prasad Saikia
Secretary
Publication Board Assam

First Edition October 1973
Second Edition August 1975

Price 35 00

PRINTED IN INDIA
BY K C PAL AT NABAJIBAN PRESS
66 GREY STREET CALCUTTA 700006

INTRODUCTION

We have much pleasure in bringing the present volume to the reading public in general and the lovers of music and dance in particular

Assam is deservedly well known for her dances Her folk-dances, in particular, have become very popular in the Indian Capital during the past twenty five years or so But a few forms of dance with the classical pattern in them are also in existence and these have not so far been properly studied Deogharar Nati (Devadasi) dances are almost extinct now only one such single form having been reclaimed sometime back There are two other styles namely Sattriyā and Oja pāli which still have a somewhat active existence Sankaradeva the saint poet of Assam was born in a family of scholars and artists and in the wake of the great renaissance that he initiated were evolved different beautiful forms of dance and dance-drama These are still very vigorously practised in the Sankaradeva type of establishments namely sattras We have also in the western part of the State a form of dance attached to the institution of choral singing namely Ojā pāli All these dance forms await the investigation of scholars and their resuscitation by modern artists It is a matter of great pity that not much has been found done in that direction It is however heartening to note that mainly through the single handed efforts of Dr Maheswar Neog of Gauhati University Sattriyā and Oja pāli dance styles have been recognised by our National Sangeet Akademi for the National Awards They have also taken up Ankiyā Nat and Bargit as forms of Traditional Drama and Traditional Music in the categories of the Awards and have just extended their Fellowship scheme to reach out these two art modes

The Bargit Research Committee set up by Asam Sangeet Natak Akademi took up the work of studying the dance rhythms in sattras The investigation was conducted under the guidance of Dr Neog known for his work on various aspects of Assam s culture He has written the Introductory Essays in Part I of this book while Part II contains notations of the tālas employed in the dances of the Kamalābāri sattra and of the Devadāsi by way of comparison all rendered by Shri Keshav Changkakati Vadyavisharad

This is the first attempt at rendering into notation all the rhythms of a sattra used in the dances and dramas including the preliminary dhemālis and at a scientific reporting of the dance forms themselves

We believe this publication will go a long way not only in preserving these rhythms, and the dances associated with them from decay, but also in

providing a very useful text for the teaching of sattra music and dancing Some of Dr Neog's Introductory Essays have already been published or presented in all-India seminars, and this has already helped Assam's dances with a classical pattern to be known and recognised outside the State

WE are deeply indebted to Dr Suniti Kumar Chatterji, National Professor of India, for writing the foreword to this book

WE also express our gratitude to the Cultural Affairs Department of the Government of Assam for contributing a sum of rupees ten thousand for the publication of this book

C P SAIKIA
Secretary
PUBLICATION BOARD ASSAM

GAUHATI 3 ASSAM
30 OCTOBER 1973

SECOND EDITION

THE first edition of the book having been exhausted within the short period of only two months since its publication we had to bring out a second edition We hope like the first edition this edition too will be generously received by all

C P SAIKIA
Secretary
PUBLICATION BOARD ASSAM

GAUHATI 3 ASSAM
15 AUGUST 1975

সত্ৰীয়া নাচত কালৰ কৰাল হাত পৰিব খোজা দেখি
যি গভীৰ বেদনা অনুভৱ কৰিছিল
নব্বৈ বছৰ বয়সতো যি ভিত্তিত খোলটি লৈ
নৃত্যৰ ভঙ্গিমা দিছিল
যি বৰগীত গৱেষণা সমিতিক সৰ্বপ্ৰকাৰে সাহায্যেৰে সমৃদ্ধ কৰিছিল
যাৰ নৃত্যই সত্ৰীয়া নৃত্যক ৰাষ্ট্ৰীয় সন্মানৰ যোগ্য কৰিছিল
আৰু যি নিজে ৰাষ্ট্ৰীয় সঙ্গীত নাটক অকাদমিৰপৰা
সত্ৰীয়া নৃত্যৰ বাবে ৰাষ্ট্ৰীয় পুৰস্কাৰ লাভ কৰিছিল
সেই বৈকুণ্ঠীভূত পৱিত্ৰাত্মা
মণিৰাম বায়ন মুক্তিয়াৰৰ পৱিত্ৰ স্মৃতিত

Inscribed in the name of the late Shri Maniram Bayan Muktiyār
Chief Dance Guru Kamalabari sattra and Sangeet Natak Akademi Award winner

সূচীপত্ৰ

Contents

প্ৰথম খণ্ড ঃ সত্ৰীয়া নৃত্য

ডক্টৰ মহেশ্বৰ নেওগ

Part I Sattriya Dances

Dr Maheswar Neog

দ্বিতীয় খণ্ড : সত্ৰীয়া নৃত্যৰ তাল
শ্ৰীকেশৱ চাংকাকতী

Rhythms in Sattriya Dances
Keshav Changkakati

FOREWORD

DR SUNITI KUMAR CHATTERJI

National Professor of India in Humanities

DR MAHESWAR NEOG is one of the outstanding scholars of Assam who have given us their studies of the language literature and culture of the State, which have enabled not only Assamese people but also outsiders both in other parts of India and abroad to form a just and proper estimate of the contribution of Assam to the civilisation and culture of India Dr Neog particularly is a scholar with a very wide horizon of knowledge and view-points and whatever he writes is worthy of respectful attention He is a versatile scholar who has made not only language and literature and history but also many other branches of the cultural expression of the Assamese people his very own and these are very close to his heart In the present work the introductory article on Classical Dance Tradition in Assam and Sattriya Dances has been a contribution from Dr Neog in a subject in which I did not know he had given so much time and attention and has so much to say And all that he has said is based on facts culled both from historical tradition from Assamese and Sanskrit literature and also from the Assamese dance as it is still performed in the State—dances of various types which he has enumerated and fully described In the intro duction he is interested only of course in the classical tradition and herein we have a rich harvest at least with very promising suggestions Hindu or Indian culture in general in Sanskrit-oriented and we have used the term Sanskritisation to an all-embracing a pan India movement which has been going on for the last 2 500 years or more to bring all forms of Indian culture under a standard form, gathering within its umbrage and linking up all the various expressions of culture (including the fine arts—music and the dance and the rest also) into one integrated type Treatises in Sanskrit were written and in this way Sanskrit tradition grew up embracing the whole of India, from Kerala in the South and Manipur in the North East, Nepal and Kashmir in the North and Panjab Sindh and Gujarat and Maharashtra in the West

AN intensive study of various forms of local and provincial culture—each culture-type finding one of its expressions in the local language during the last 1 200 to 1 500 years—is bringing to us newer and newer phases and facts relating to this pan Indian 'Sanskritic culture so to say, which were neglected and were not known before These were mostly in a moribund state—the various schools of dance for example , and they were confined to a few exponents who were getting old and were neglected and had a

feeling of despair that their art was on the way to pass into the limbo of forgetfulness through ignorance and neglect Thus, apart from the well-known classical schools of dance in India like the Kathak of North India, and the Bharata Nātyam of the Tamil Nad besides the Kathākali of Kerala and the Rāsa of Manipur the other schools were languishing But now this expression of Indian culture has been enriched by the discovery and rehabilitation of the Kuchipudi system of the Andhra country the Oḍisi system of Orissa the Pre Vaiṣhnava Lāihārāoba and allied dances of Manipur the Bihu and Sattriyā of Assam the Chhau dances of Seraikella the other type of Chhau of Purulia the Jari and Jhumur as well as the Kāli Kachh and other dances of Bengal and various other lesser known forms which are now coming up

It has been established during the past few years how the Assamese tradition of the dances is so rich and of these dances the Bihu is also performed by the various Bodo and other peoples of Assam The Hindu Assamese of the Brahmaputra Valley as well as the other schools have got the richness of a folk-dance quality But it was not very much known or appreciated that the ancient pan Indian Sanskritic or what has also been correctly described as the Hindu Classical Tradition of the dance has still been preserved very well in Assam Dr Maheswar Neog has given accounts of these various types e g the Deogharar Nati or Devadāsi style of temple dances the Ojā pāli dances which are both Vaishnava as well as connected with the cults of Manasā and with themes from the Ramayana and the Mahabharata The Sukanānni Oja pāli dance has been described by him in detail Then there are the Viyāh gowā Ojā pāli dances which are also distinctive and finally there is the Neo Vaiṣhnava dance which is performed mostly in a Vaiṣhnava religious environment in the various Vaiṣhnava Sattras or Vaiṣhnava temples and religious establishments Here we have a good deal of the old classical tradition together with many of the Sanskrit terms which are preserved This is a most interesting phase of the Indian drama, which developed locally in Assam Dr Neog has given a fairly detailed account of this

In these dances there are the various hastas (or mudrās) or gestures with the hands and fingers which are in the style of the classical dance which belongs to all parts of India and Dr Neog has given an enumeration and description of all the various gestures that he could find out

Like music and dance as well as painting, any amount of verbal description will not be able to make the thing clear, and naturally not merely a theoretical but also a practical understanding of the various dance movements and figures would be necessary for a full understanding of the folk and classical dances of any country This of course could not be found from a book alone But Dr Maheswar Neog s essays present this subject, which is of absorbing interest, in a form which those who feel attracted to

it may certainly find helpful I am sure this book will serve its purpose in bringing some knowledge of the technique of the classical tradition in Assam to the outside world The Asam Sangeet Nātak Akademi s Bargit Research Committee is certainly doing very commendable work and the books they are publishing will add to the glory of this art, as it is practised in Assam and to the spirit of scholarly research which is at the back of it bringing out the result of these researches in the form of books like the present one

CALCUTTA
THE 1ST SEPTEMBER 1972

সম্পাদকৰ দুআষাৰ

আমাৰ এই প্ৰকাশনৰ গুৰিত থকা কেইবাগৰাকীও ব্যক্তিলৈ পোনতে এখনি শৰাই আগ বঢ়োৱাটি আমাৰ কৰ্তব্য। বৰগীত গৱেষণা সমিতিৰ সদস্যসকলক পোনতে স্মৰণ কৰিব লাগিব। অসম সঙ্গীত নাটক অকাদমিৰ বাহিৰে ভিতৰে আমাৰ কামত উৎসাহ দিয়াতকৈ প্ৰতিবন্ধক ওপজাবৰ চেষ্টা কৰা লোকৰ কাৰণেই যেতিয়া এনে কামত হাতত ল'বলৈ আমি সংকোচবোধ কৰিছিলো, তেতিয়া তেতিয়াৰ অকাদমিৰ কাৰ্যকৰী সভাপতি শ্ৰীদেৱকান্ত বৰুৱাই আমাক উৎসাহ আৰু পৰামৰ্শ যোগাইছিল। বৰুৱা ডাঙৰীয়াৰ উৎসাহন আমাৰ পুথি প্ৰকাশনৰ এতিয়াৰ সময়লৈকে সক্ৰিয় হৈ ৰৈছে। অসমৰ শিক্ষা আৰু সাংস্কৃতিক পৰিক্ৰমাৰ মন্ত্ৰী শ্ৰীহৰেন্দ্ৰনাথ তালুকদাৰে অকাদমিৰ কাৰ্যকৰী সভাপতি হৈয়ে এই পুথিৰ বিষয়ত বিশেষ অনুৰাগ দেখুৱায়। তালুকদাৰদেৱৰ এই সংস্কৃত অনুৰাগৰ মাধ্যমতে অসম চৰকাৰৰ পক্ষৰপৰা পুথিখনিৰ প্ৰকাশৰ উদ্যোগে এটি অনুদান লাভ কৰে। তালুকদাৰ ডাঙৰীয়াৰ অনুৰোধক্ৰমেই বিশ্ববন্দ্য পণ্ডিত অধ্যাপক ডক্টৰ সুনীতিকুমাৰ চট্টোপাধ্যায়ৰ (মানবিকীত ভাৰতৰ ৰাষ্ট্ৰীয় অধ্যাপক) মহামূল্য আগকথাটি পোৱা হৈছে। ১৯৫৮-৫৯ বছৰতে নৱদিল্লীস্থ ৰাষ্ট্ৰীয় সঙ্গীত নাটক অকাদমিয়ে বৰ্তমান পুথি প্ৰণয়নৰ গুৰিৰ গৱেষণা আঁচনিৰ হকে অনুদান এটি দিছিল। কিন্তু অনুদানটি অসম অকাদমিৰ দুৱাৰেদি গৱেষণা সমিতিৰ হাত পায়হিমানে বছৰ-চেৰেক পাৰ হৈ গৈছিল। নিৰুৎসাহজনক পৰিস্থিতিৰ মাজেদি কাম কৰি গৱেষণা সমিতিয় ১ ছেপ্টেম্বৰ ১৯৬৯ তাৰিখে বৰ্তমান পুথিখন প্ৰকাশৰ বাবে গ্ৰহণ কৰে। কিন্তু ছপা খৰচৰ বৰ্ধিত হাৰৰ নিমিত্তে প্ৰকাশৰ কামত ঢিল পৰিবলৈ ধৰে। শেহান্তৰত অসম চৰকাৰৰ সাংস্কৃতিক পৰিক্ৰমা বিভাগে তাৰ অৰ্থে অসম প্ৰকাশন পৰিষদক দহ হেজাৰ টকাৰ অনুদান এটি দিয়ে। সেই বিষয়ত বিভাগৰ সঞ্চালক শ্ৰীসত্যপ্ৰসাদ বৰুৱা আৰু উপসঞ্চালক শ্ৰীৰুদ্ৰ বৰুৱাৰ আগ্ৰহ বিশেষভাৱে স্মৰণীয়।

গৱেষণা আঁচনিৰ কৰ্মীৰূপে শ্ৰীকেশৱ চাংকাকতীয়ে দ্বিতীয় খণ্ডত সন্নিবিষ্ট সকলো তালখিনি আৰু গুৱাহাটীৰ সঙ্গীত সত্ৰৰ কল্যাণত ওপৰঞ্চিত দিয়া ডুবিৰ দেৱদাসী নৃত্যৰ বোলখিনি প্ৰস্তুত কৰিছে। প্ৰথম খণ্ডৰ প্ৰবন্ধকেইটা প্ৰকৃততে গৱেষণা আঁচনিৰ অন্তৰ্গত নহয়, গৱেষণা সমিতিয়েহে সেইখিনি আমাৰ পূৰণি লেখা বৰ্তমান পুথিৰ বাবে সামৰি লৈছে। কমলাবাৰী-সত্ৰৰ সকলো বোল পুণ্যস্মৃতি মণিৰাম বায়ন মুক্তিয়াৰ আৰু শ্ৰীবোধেশ্বৰ শইকীয়াৰপৰা লোৱা। ডুবিৰ তাল লোৱা হৈছে শ্ৰীবস্তুকান্ত তালুকদাৰৰপৰা। মণিৰাম বায়ন মুক্তিয়াৰ, মণিৰাম গায়ন মুক্তিয়াৰ আদি কমলাবাৰীৰ প্ৰবীণসকল আৰু শ্ৰীশইকীয়া, শ্ৰীমনকান্ত বৰা আদি নবীনসকলৰপৰা সত্ৰীয়া নৃত্যৰ বৰ্ণনা আদি লোৱা

হৈছে। ছবি লওঁতে সত্ৰীয়া নাচত শ্ৰীশইকীয়া, শ্ৰীবৰা আৰু শ্ৰীনৰেন্দ্ৰনাথ খাটনিয়াৰ, ভুৰিৰ নাচত কুমাৰী চিত্ৰলেখা তালুকদাৰ, 'শ্ৰীচন্দ্ৰমুক্তাৱলী'ৰ হস্তত শ্ৰীমতী অঞ্জনা দেৱী আৰু কুমাৰী গায়ত্ৰী দেৱী কেমেৰাৰ সমুখীন হৈছিল আৰু আলোকচিত্ৰখিনি গ্ৰহণ কৰিলে গুৱাহাটীস্থ ফোৰেনছিক লেবৰেটৰিৰ ছায়েণ্টিফিক অফিচাৰ শ্ৰীমদনচন্দ্ৰ লহকৰ আৰু আমাৰ প্ৰাক্তন ছাত্ৰ শ্ৰীহেমচন্দ্ৰ কাকতীয়ে আৰু তাৰ প্ৰায়খিনি ডেভেলপ আৰু প্ৰিণ্ট কৰি দিছিল নৱদিল্লীস্থ ৰাষ্ট্ৰীয় সঙ্গীত নাটক অকাদেমিৰ লেবৰেটৰিত অকাদেমিৰ ফিল্ড অফিচাৰ শ্ৰীগোবিন্দ বিদ্যাৰ্থীয়ে। ভুৰি অকলৰ অলঙ্কাৰৰ ছবি শ্ৰীসৰ্বেশ্বৰ পাটগিৰিৰ সৌজন্যত গ্ৰহণ কৰা হৈছিল। আমাৰ শ্ৰীশ্ৰীশঙ্কৰদেৱ' গ্ৰন্থৰপৰা জৰাবাৰী সত্ৰৰ চালি-নাচ আৰু এটি মুখাৰ চিত্ৰ লোৱা হৈছে। শ্ৰীবিদ্যাৰ্থীয়ে আৰু বোম্বাইৰ শ্ৰীসুনীল কোঠৰীৰ যোগে শ্ৰীপ্ৰবোধ চক্ৰই নিজৰ তোলা কেইটিমান চিত্ৰ আমালৈ পঠিয়াইছিল। মোৰ ছাত্ৰ শ্ৰীবিশ্বকিঙ্কৰ গোস্বামী, শ্ৰীভৱানীপ্ৰসাদ অধিকাৰী, ছাত্ৰীকল্প শ্ৰীমতী নন্দিতা চলিহা আদিয়ে মহাভাৰতৰ গণেশৰ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰি ব্যাসক সহায় কৰিছে।

অসমৰ সঙ্গীত আৰু নৃত্যৰ বিষয়ে বৰ বেছি কথা আজিও প্ৰকাশ হোৱা নাই। অসমৰ ভিতৰত কিতাপ আকাৰৰ হোৱাটো দূৰৰ কথা আলোচনীত প্ৰবন্ধ আকাৰেও অতি কম কথাই ছপা হৈ ওলাইছে। মাজে মাজে গৱেষণা, স্বীকৃতি, এক্সপাৰ্ট আদি দুই এটা শব্দ লৈ খবৰ কাগজত দুই এটা কথা ওলায়। কিন্তু আমাৰ সঙ্গীত-নৃত্যৰ গৱেষণাৰ ক্ষেত্ৰত কোনো কামেই হোৱা নাই বুলিব পাৰি আৰু আমাৰ সঙ্গীত আৰু নৃত্য বাহিৰলৈ নি সিবিলাকক কাৰ্যত সঙ্গীত আৰু নৃত্যৰ বিশিষ্ট সম্প্ৰদায়ৰূপে প্ৰতিষ্ঠা দিয়া আৰু নিজেও প্ৰতিষ্ঠা লাভ কৰা কলাকাৰ আমাৰ এতিয়াও ওলোৱা নাই। তাত্ত্বিক কালৰপৰা আমি প্ৰায় অকলশৰে ইংৰাজী ভাষাত প্ৰবন্ধ লেখি বা সৰ্বভাৰতীয় আলোচনা-সত্ৰত যোগ দি কিছু কথা বাহিৰত জনাই ফুৰিছো, যাৰ বাবে শ্ৰীশান্তিদেৱ ঘোষৰ নিচিনা গুণগ্ৰাহী লোকে ডিগবৈত বহা অসম সাহিত্য-সভাৰ সঙ্গীত শাখাৰ সভাপতিৰ অভিভাষণত লেখিছিল 'স্বাধীনতা লাভৰ পাছৰপৰা ভাৰতৰ প্ৰত্যেক প্ৰদেশত সঙ্গীত আৰু নৃত্যৰ বিষয়ত এক নতুনৰ চেতনাৰ উন্মেষ হৈছে। অসম যে সেই পথত পিছ পৰি থকা নাই, সেই খবৰ আমি পাই আছো। যিসকলে সেই পথত গঠনমূলক কাম কৰি আছে, তেওঁলোকৰ মাজত প্ৰথমেই মনত পৰে ডক্টৰ শ্ৰীমহেশ্বৰ নেওগ আৰু ডক্টৰ শ্ৰীভূপেন হাজৰিকাৰ নাম। অসমৰ প্ৰাচীন নাচ-গান, অভিনয় আৰু লোক নৃত্য গীতৰ খবৰ যিসকলে ৰাখে, তেওঁলোক সকলোৱেই বিশেষভাৱে কৃতজ্ঞ ডক্টৰ নেওগৰ ওচৰত। তেওঁৰ এই বিষয়ৰ বক্তৃতা, প্ৰবন্ধ আৰু কিতাপে যেনে আগ্ৰহৰ সৃষ্টি কৰিছে, তেনেকুৱাকৈ এই যুগত তেওঁৰ পূৰ্বে ইমান ব্যাপকভাৱে আৰু কোনেও কৰিব পৰা নাই। নিজৰ দেশৰ সঙ্গীত, নৃত্য আৰু অভিনয়-কলাৰ প্ৰতি তেওঁৰ নিষ্ঠা আৰু ভাল পোৱাৰ পৰিচয় পাই আমি তেওঁৰ অভিনন্দন নজনাই নোৱাৰো। এনেকুৱা এটি গঠনমূলক কামত হাত দি তেওঁ দেশৰ অশেষ উপকাৰ কৰিছে, ধৈৰ্যেৰে সৈতে অসমৰ সাংস্কৃতিক ঐশ্বৰ্যৰ পৰিচয়টি ধীৰে ধীৰে প্ৰকাশ কৰি গৈছে।'

ভাৰতবৰ্ষৰো এজন কলাকাৰ আৰু কলা-সমালোচকৰ মুখ নিঃসৃত ভিগবৈত আমাৰ এনে অতিপ্ৰশংসা শুনি অনেকজনে বোলে নতুন খবৰ পোৱাদি পাইছিল, কাৰণ তেওঁলোক দেশ ছুনিয়াৰপৰা বিচ্ছিন্ন আৰু তেওঁলোকৰ ইমানেই ধাৰণা যে নিজে গায়ক বা নটুৱা নহ'লে নৃত্য গীতৰ বিষয়ে লেখিবই নোৱাৰে। কিন্তু তেওঁলোকে বোধ হয় নাজানে যে গায়ক আৰু নটুৱাসকলে কমেইহে লেখে, মুখ্যৰকৈ গোৱা আৰু নচাতে তেওঁলোক মগ্ন হৈ থাকে। ৰাষ্ট্ৰীয় সঙ্গীত নাটক অকাদমি আৰু মাদ্ৰাজৰ মিউজিক একাডেমি আৰু পিছৰটি অনুষ্ঠানৰে পত্ৰিকাই আমাক আমাৰ সংস্কৃতি সম্পদৰ বাতৰি বাহিৰত বিলোৱাত সুবিধা উলিয়াই দিছিল। আমাৰ দুখনমান ইংৰাজী কিতাপ, নিজৰ প্ৰকাশিত 'শঙ্কৰদেৱ এণ্ড হিজ প্ৰেডিছেছাৰ্ছ', গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয় প্ৰকাশিত 'শঙ্কৰদেৱ এণ্ড হিজ টাইম্‌ছ আৰু দিল্লীৰ নেচনেল বুক ট্ৰাস্টৰ ইংৰাজী প্ৰকাশন 'শঙ্কৰদেৱ'ৰ বঙলা, হিন্দী, মৰাঠী, ওড়িয়া, অসমীয়া আৰু গুজৰাটী ভাঙনিয়ে সৈতে এই প্ৰচাৰত বিশেষ সহায় কৰিছিল। দিল্লীৰ নেচনেল স্কুল অব ড্ৰামা এণ্ড এছিয়ান্ থিয়েটাৰ চেণ্টাৰত আমাৰ নাট্যকলাৰ সম্পৰ্কে দিয়া আমাৰ বক্তৃতা শানিয়েও কৌতুহল সৃষ্টি কৰিছিল। অতি সন্তোষৰ কথা শ্ৰীজগদীশচন্দ্ৰ মাথুৰ আৰু ডক্টৰ দশৰথ ওঝাৰ পাণ্ডিত্যপূৰ্ণ 'প্ৰাচীন ভাষা নাটক সংগ্ৰহ'ত মহাপুৰুষ দুজনৰ কেয়োখনি নাটৰ উপৰিও গোপাল আতা, ৰামচৰণ ঠাকুৰ, দৈত্যাৰি ঠাকুৰ আৰু ভূষণ দ্বিজৰ নাটকখনি নাগৰী হৰফত সন্নিৱিষ্ট হৈছে। বাহিৰৰ কৃতী সংস্কৃতি প্ৰেমী পণ্ডিত সমাজৰ অসমৰ সঙ্গীত নৃত্য সংস্কৃতিত এই নৱজাত ৰুচিয়ে আমাক বাহিৰৰ চকুত গৌৰৱান্বিত কৰিছে, সঁচা। কিন্তু আমাৰ গায়ন-বায়ন আৰু নটুৱাই গীত গাই, বাজনা বজাই আৰু নাচ নাচি সেই সংস্কৃতিক ভাৰতৰ নয়ন আৰু শ্ৰৱণত প্ৰতিষ্ঠিত কৰিব লাগিব। যিসকলে এই বিষয়ত নিজৰ গৌৰৱ কৰে, তেওঁলোকলৈ সময়ৰ ই এক কঠিন কিন্তু মধুৰ চেলেঞ্জ, প্ৰত্যাহ্বান।

আমাৰ নিজৰ সংস্কৃতি সম্পৰ্কে আলোচনা ইমান কম যে সেই সংস্কৃতিৰ বিষয়ে আমাৰ ধাৰণা ধুৱলী কুঁৱলী। আন কি, সেই সম্পৰ্কে আলোচনাৰ পদ্ধতিৰ জ্ঞান আমাৰ মাজত আজিও প্ৰতিষ্ঠিত হোৱা নাই। গৱেষণা, বৈজ্ঞানিক আলোচনা আদি দুই এটা শব্দ দুই এজনে মুখেৰে মাতে, কিন্তু তাৰ অৰ্থ তেওঁলোকৰ ভিতৰলৈ যোৱা যেন নালাগে। 'অমুকটো প্ৰাচীন প্ৰবাদ আছে', 'তমুকটো সম্পৰ্কে আমাৰ আজোককাদেউতাই নিজ মুখে কৈ গৈছে'—এনে যুক্তিৰ ওপৰত তেওঁলোকে আৰ্টৰ ইতিহাস প্ৰতিষ্ঠা কৰিবলৈ বিচাৰে। দুই একৰ বাবে পৰনিন্দাই তাঙৰ ঐশ্বৰ্য। জ্ঞানৰ চৰ্চাত তৰ্ক লাগে, কাৰণ জ্ঞানং তৰ্কমূলম্। কিন্তু বাদ, জল্প, বিতণ্ডা, এই তিনিবিধৰ শেষৰ বিধৰপৰা সত্য প্ৰতিষ্ঠিত নহয়। একো আচৰিত কথা নহয় যে শ্ৰীকৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈৰ দৰে বিশ্ব বিশ্ৰুত পণ্ডিতক সংস্কৃতৰ একোটা নগনা বুলি কোৱা লোক অসমত আছে, আৰু স্বয়ং শঙ্কৰদেৱৰ সাংস্কৃতিক আন্দোলন সহ কৰিব নোৱাৰি বহুতে 'হিংসায় উন্মত্ত পৃথ্বী' কৰি তুলিছিল। কিন্তু সেই প্ৰতিক্ৰিয়াশীলসকলৰ নামটো পৰ্যন্ত বুৰঞ্জীয়ে হেলাবঙে পাহৰি পেলাইছে আৰু

পোৱাৰ। কাৰণ, 'সত্যমেৱ জয়তে'ক আমাৰ দেশে শিৰোৰত্ন মন্ত্ৰ কৰি লৈছে। অসম সঙ্গীত নাটক অকাদমি বয়সত ফুৰি হ'লছি আগৰ দিনত হোৱা হ'লে আৰু অকাদমি ভিৰোতা হোৱা হ'লে কুৰিতে বুঢ়ী বুলিয়ে লোকে ক'লেহেঁতেন। বহুতৰে সমালোচনা যে ইমান বছৰে অকাদমিয়ে একো কৰিব পৰা নাই। তাৰ উত্তৰ দিবলৈ নাযাওঁ। কিন্তু এইটো ক'ব খুজিব পাৰোঁ যে 'ৰৰবেথাত বৰগীত', 'বিদ্ম ইন স্ত বৈষ্ণৱ মিউজিক্ অৱ আসাম' আৰু বৰ্তমান পুথিখনি লেখি লেখাই আমি অকাদমিৰ নামত মাইলৰ খুঁটা বহুৱাবৰ কাৰণে উৎকট যত্ন এটা কৰিছিলোঁ। অকাদমিয়ে এই কথা কৈ আনন্দ কৰিব লাগে বুলি আমি ভাবোঁ। বাস্তৱিকতে অকাদমিৰ গুণগ্ৰাহী সম্পাদকে (শ্ৰীপৰাগ চলিহা) প্ৰতিবেদনবোৰত সেই কথা স্মৰণ কৰিছে "The Bargit Research Committee with the abiding initiative and untiring efforts of its Secretary, Dr Maheswar Neog, has already brought out the second volume in the second phase of its long drawn out research programme' (মেই ১৯৬৩) 'বিভিন্ন গৱেষণাৰ ক্ষেত্ৰত বৰগীত গৱেষণা শাখাইহে তৃতীয় পৰ্যায়ৰ কাম সম্পূৰ্ণ কৰিছে। এই ক্ষেত্ৰত গৱেষণা পৰিষদৰ সম্পাদক ডক্টৰ নেওগ আমাৰ শলাগৰ পাত্ৰ' (মাৰ্চ ১৯৭)। অৱশ্যে ইতিমধ্যে প্ৰকাশ হোৱা প্ৰথম দুখন গ্ৰন্থৰ কেইকপি অসমীয়া সংস্কৃতি প্ৰেমী বাইজৰ মাজত বিক্ৰী হৈছে, এই প্ৰশ্নৰ উত্তৰ দিবলৈ গ লেহে ভয় হয়, লেস্ট উটাছ´ অৱ ফিলিস্টাইন্‌ছ বিজইছ। তেনে থলত এই তৃতীয় প্ৰকাশনৰ প্ৰয়োজন ক'ত, নিজকে সুধিবৰ মন যায় যদিহে উৎপৎস্যতে কোঽপি মে সমানধৰ্মা বুলি ভৱভূতীয়া গৰ্বত নোকন্দোঁ।

বিশেষকৈ আমাৰ প্ৰথম খণ্ডৰ আবৰি-বিবৰি লেখা পঢ়ি ক'ৰবাত কাৰোবাৰ কিবা সন্দেহ বৈ যায় বুলি আশঙ্কা হোৱাত তাৰ পাৰ্শ্ব টীকা ৰূপে কিছু কৈফিয়ৎ লেখাৰ আৱশ্যকতা অনুভৱ কৰিলোঁ, কাৰণ কোনোৱে কিছুমান কথা সতকাই গ্ৰহণ কৰিবলৈ টান পায় আৰু কোনোৱে বিৱৰ্তবাদৰ মোহত পৰি গপতে সুবুজাকৈ থাকে। উদাহৰণ স্বৰূপে, আমি ৯০ পিঠিত বৰ্ণোৱা দৰে কমলাবাৰী সত্ৰৰ ওজা পালিৰ ওজাই 'চতুৰ্বিংশতি অৱতাৰ' গাওঁতে নাচোঁতে (সত্ৰত দশাৱতাৰ নৃত্য বুলি স্বকীয়া এটি বস্তু দেখা পোৱা নাই) 'আৰ কিনা মৎস্য' আদি বুলি বুলি হাত (যাক নৃত্য শাস্ত্ৰ নজনা লোকে সাধাৰণতে মুদ্ৰা' বোলে) দিয়ে। এজন এক্সপাৰ্টে বোলে সত্ৰীয়াসকলৰ এইটো মহাভুল বুলি ঘোষণা কৰি 'আৰ কিনা' দুবুলিবলৈ স্বত প্ৰণোদিত এটি উপদেশ দি থৈ আহিছে। কাৰণ, তেওঁৰ ভাষা জ্ঞান অনুসৰি 'আৰ' আৰু 'কিনা' বঙলা!! কিন্তু স্বয়ং শঙ্কৰদেৱ মাধৱদেৱৰ ভাষাতে শব্দ দুটাৰ প্ৰয়োগ আছে, সেই কথা নজনাটোহে দুখৰ কথা হ'ব। শঙ্কৰদেৱৰ এইকেইটা শাৰী বিখ্যাত

আৰ না শুনোহো বেণু কৰহক মূল।—বৰগীত

অঘ বক কেশী কংস ঘিটো আৰ।—ৰুক্মিণীহৰণ নাট

আৰ হামাৰ হৈতে কি বহল।—পাৰিজাতহৰণ

অৰুণ চৰণ আৰ নেদেখো তোহাৰি।—কালিদমন

মাধৱদেৱৰ কেৱল বৰগীতবপৰা দুটামান শাৰী লওক

অৰুণ চৰণ বিনে ধন নাহি আৰ।
ভকতি সমান বস্তু নাহি নাহি আৰ।
কোন দিন চলি শৰীৰ পৰয়, আৰ কি বাট চাই আছা।
মোৰ পতিত পাৱন প্ৰভু, হৰি হেৰোৱে বাপ, কিনা গতি হইবে হামাৰ।
মোকে কিনা গতি দিলা গোপাল তুহি অগতিৰ গতি।
কিনা মক্ৰি ছাৰ অগিয়ান। তোমাক তেজিয়া কৈলোঁ ধনৰ ধিয়ান॥
কানাই কিনা ৰূপসিয়া। গোপীৰ হৰিল মন মুচুকি হাসিয়া॥

শঙ্কৰ মাধৱৰ ভাষা নজনাকৈ সত্ৰীয়া ভাষাৰ 'আসোঁৱাহ' ধৰিবলৈ যোৱাটো আচৰিত কথা। শব্দ দুটা নিতান্তই অসমীয়া নহ'লেও, সত্ৰৰ সেই বিশেষ নাচৰ বেলা যেতিয়া তাৰ প্ৰয়োগ হয়েই তাক উল্লেখ কৰাটো কেতিয়াও 'আসোঁৱাহ' হ'ব নোৱাৰে, বৰং লুকুৱাবলৈ যত্ন কৰাহে বৈজ্ঞানিক পদ্ধতিমতে দুষ্ট হ'ব।

৯১ পিঠিৰ বাঘখিয়ালীৰ গীতটিৰ বিষয়তো একে কথা। তাৰ 'বাজিছে বণেৰ দামা লো' বঙলা কথা হ'ল বুলি নজনাজনৰ ভ্ৰম উপজিব পাৰে। কিন্তু ভাষাতত্ত্ববিদে সেই কথা ক'লে, সি 'অসাঠন চালুকীয়া' উক্তি হ'ব, কাৰণ 'এৰ প্ৰত্যয়ান্ত ষষ্ঠীৰ উদাহৰণ মাধৱদেৱৰ গীতত অনেক আছে 'নসৈলা নন্দেৰ বাণী।' 'কংসেৰ নগৰী মধুপুৰী।' 'তুৱা ভকতেৰ পদ ৰেণু সেৱা নকৰিলো।' লো' 'আলো' আদিও প্ৰাচীন অসমীয়াত বিৰল নহয় শঙ্কৰদেৱৰ বৰগীতত 'শুন লো পণ্ডিত, হৰি পদ সেৱা ৰসে থিৰ কৰ চিত্ত।' 'কিবিধি কৰ আলো মনাই।' মাধৱদেৱৰ বৰগীতত 'আলো মক্ৰি কি কহবো দুখ।' 'শুন লো যশোৱা মাই বচন হামাৰি।' 'আলো শুন গোৱালেৰ জায়া বোলয় গোপালে।' 'আলো সই, দেখু সই, বিহাৰে চলিয়া আছে কাহ্ন।' 'দামা' শব্দও অসমীয়াই। ৰামচন্দ্ৰ বৰপাত্ৰই (১৬ ৮ শক) 'মণিকূট' পুথিত মাধৱ মন্দিৰৰ আৰতিৰ বাদ্যৰ তালিকাত দামাৰ নাম দিছে। তেওঁ 'কেন্দুগুৰি নামে গ্ৰাম, শস্যে মস্যে অনুপাম, দিলীহৰ আতি অনুকূল' (শিৱসাগৰৰ বেতবাৰী) অঞ্চলৰ লোক। 'দবা' শব্দৰ দৰে 'দাবা' আৰু 'দামা' শব্দ অন্ততঃ নামনিত আজিও প্ৰচলিত। ১৬৬১ শকত তৰুণ দুৱৰা বৰফুকনে বিশ্বেশ্বৰ মন্দিৰত দিয়া এখন সেৱা ভোগৰ কাকতত 'দমা' (দামা?) শব্দটো আছে। এই মন্দিৰত নিযুক্ত বিষয়াৰ ভিতৰত 'দাবাধাৰী'ও আছিল। নক'লেও হ'ব যে দামা, দমা, দাবা, দবা—সকলোৰে মূল সাঁওতালী 'দামামা' আৰু সাঁওতালীৰ লগত সাদৃশ্য থকা অনেক অসমীয়া শব্দৰ তালিকা ডক্টৰ কাকতিয়ে দিছে। এটা গতিশীল ভাষা আৰু শক্তিশালী লেখকৰ নিৰ্ভীকতা যে ভাষাৰ ক্ষেত্ৰত এটা ডাঙৰ গুণ আৰু লক্ষণ, তাক জেছপাৰ্চেন ছাহাবে সুন্দৰকৈ দেখুৱাইছে। শেক্‌ছপিয়েৰ সেই নিৰ্ভীকতাৰ উদাহৰণ। শঙ্কৰদেৱ মাধৱদেৱ তাৰ পটন্তৰ। ভাষাৰ ক্ষেত্ৰত দুৱা দুৱা বুলি জপিওৱা-সকলৰ ঠাই ক'ৰবাৰ খোকটত। ভাষা 'বহতী নদী', 'কূপ জল' নহয়। সত্ৰত তিনি

চাৰি শ বছৰে চলি অহা নাচৰ সাজ বা ভঙ্গি, প্ৰথা বা ভাষা নিজৰ অজ্ঞতাবশত সলনি কৰিবলৈ যোৱাটো প্ৰশংসনীয় উত্তম নহয়।

ৰাসৰ নাচৰ বৈশিষ্ট্য ১৯৫৭ চনত আন্তৰ্বিশ্ববিদ্যালয় যুৱ মহোৎসৱত আমি আউনি আটীয়া ৰাসৰ নাচ প্ৰদৰ্শন কৰাওঁতে এটা সমালোচনা হৈছিল যে আমি ৰাধাক বাদ দি ৰাস পাতিছো, আৰু সেইটো নিতান্ত ভুল। আমাৰ ৰাধাক বাদ দিয়াটোযে ভুল নহয়, সেই কথা অসমৰ বাহিৰত বুজোৱা অতি কঠিন। কিন্তু যদি বাহিৰৰ ৰস গ্ৰাহীসকলে শ্ৰীজগদীশচন্দ্ৰ মাথুৰ আৰু ডক্টৰ দশৰথ ওঝাৰ এই কথাষাৰ উপলব্ধি কৰিলেহেঁতেন, তেতিয়া হ'লে প্ৰমাদযুক্ত সমালোচনাৰ উৎপত্তি নহ'লহেঁতেন 'সম্ভৱত শ্ৰীমদ্ভাগৱত কা সবসে অধিক প্ৰভাৱ অপনে শুদ্ধ ৰূপ মে ইসী কামৰূপ মেঁ হুআ জিসকে প্ৰৱৰ্তক মহাপুৰুষ শংকৰদেৱ হুএ ঔৰ জিনকে অনুযায়ী শ্ৰীমদ্ভাগৱত কে আধাৰ পৰ কাব্য, সাহিত্য, সংগীত এবং নাট্যসাহিত্য কী ৰচনা সে ইস বিস্তৃত ভূভাগ কো প্ৰভাৱিত কৰতে আ ৰহে হৈঁ।' ভাগৱত পুৰাণত ৰাধা নাই। শঙ্কৰদেৱৰ 'ৰাসযাত্ৰা'ত ৰাধা নাই (যদিচ কোনো পুথিৰ পাঠত ৰাধা নামটো আছে)—অন্তত ৰাসৰ কেন্দ্ৰৰ ৰাসেশ্বৰীৰূপে নাই, আৰু বাসকসজ্জা বা খণ্ডিতা বা বিপ্ৰলব্ধা বা কলহান্তৰিতা বা আন নায়িকা ভেদৰ উদাহৰণ স্বৰূপেও নাই। গতিকে আমাৰ ৰাসত ৰাসেশ্বৰ আছে, ৰাসেশ্বৰী নাই। তাৰ বাবে আমাৰ আপচোচো নাই, এই নোহোৱাটোৱেই আমাৰ ৰাসৰ নাচক ভাৰতৰ সকলো ঠাইৰপৰা পৃথক এক বৈশিষ্ট্য দিছে।

আকৌ, ৪৭ ৪৮ পিঠিত আমি হাজোৰ নটীৰ নাচৰ বিষয়ে 'অৰুনোদই'ৰপৰা যোৱা শতিকাৰ আমাৰ খ্ৰীষ্টিয়ান লেখকসকলৰ প্ৰধান নিধি লিবাই ফাৰোৱেলৰ উদ্ধৃতি যেনেকৈ দিছিলো, লগতে তাৰ সমালোচনাও তেনেকৈ দিছো। যদিও আত্যন্তৰ পোৱা ফাৰোৱেলে নটীৰ নাচ উপভোগ কৰিব পৰা নাই, তেওঁ 'তাজি ঘোৰা লাফে লাফে চলই যেমন' বুলি কওঁতেই আমি চকুত থুই সানি চকুলো টোকাৰো কোনো কাৰণ নাই। ভাৰতীয় নাট্যশাস্ত্ৰত 'অশ্বোৎপ্লৱন' বুলি এটি চলনৰ কথা আছে। উৎপ্লৱন মানে লম্ফ প্ৰদান নহয় জানো? তেনেহ'লে ফাৰোৱেলৰ কথাতনো ক'ত নগৰত জগৰ লাগিল? ভক্তিপৰায়ণ হিন্দু ৰামচন্দ্ৰ বৰপাত্ৰই হাজোৰ নাচৰ ছবি দিওঁতেও নটীৰ পাতল 'গা দেখুওৱা' স্বভাৱৰ কথা ছুই গৈছে 'হাতে তাল ধৰি গীত গাৱে। বায়নেও বাজনা বজাৱে॥ নৰ্ত্তকীসকলে নৃত্য কৰে। তাৰ দিয়া নানা ভঙ্গি কৰে। হাসি কতো দেয় চক্ষু ঠাৰ। কতো বস্ত্ৰে কৰে মুখ আঁৰ॥ লাসে বেশে দৰশাৱে গায়। ভক্তৰ নোপজে ভাত ভায়॥' কোনোবা ভকতৰ মনত স্বাভাৱিক মদন বিকাৰ থাকিলে অৱশ্যে 'ভাৱ' ওপজাৰ আশঙ্কা থাকে। হাজোৰ নাচেৰে তুলনীয় দেৱগীৰৰ নটীৰ মহলৰ বাস্তৱ বৰ্ণনা যদি কোনোবাই বিচাৰে, ৰজনীকান্ত বৰদলৈৰ 'ৰহদৈ লিগিৰী' উপন্যাসতে পাব। কাৰণ গৱেষণাৰ পুথিৰ দৰে উপন্যাসো বাস্তৱ ব্যাপাৰৰ বস্তু। তাক সত্যান্বেষীৰ দৃষ্টিৰে জ্ঞানীয়ে গ্ৰহণ কৰে, অজ্ঞানীয়ে 'হৰি হৰি' কৰে। তাহানিৰ কামৰূপী নৃত্য সম্বন্ধ

এগৰাকী পৃষ্ঠপোষক কনকলাল বৰুৱাদেৱে কৰ্নেল ৰাভেল ছাহাবৰপৰা হাজোৰ বৰ্ণনা তুলি দিছিল (*Journal of the Assam Research Society*, July 1934, *Studies in the Early History of Assam*, 1973, p 44)। তাত ছাহাবে নটীৰ নাচ-অনুষ্ঠানক যেনেকৈ orgies বুলি বৰ্ণনা কৰিছে, তাক পঢ়ি নৰ্তকীসকলৰ প্ৰতি কাৰো ভাল ভাব হ'বৰ সম্ভাৱনা নাই।

ফাৰোয়েলৰপৰা পোৱা হাজোৰ নাচৰ এটি গীতৰ নমুনা আমি আমাৰ পুথিত তুলি দিছো। ইয়াৰ বাহিৰে মালচি, বঙলা কাফি, আশোৱাৰী ৰাগৰ গীতো আমাৰ হাতত আছে। তাৰ ভণিতা ৰামদাস, দেখা যায় এওঁ 'মণিকূট' লেখা ৰামচন্দ্ৰ বৰপাত্ৰই। ইয়াৰ অধিক গীত আমাৰ হাতলৈ অহা নাই। তাৰ বাবে বেজাৰ কৰিবলৈও নাই। হাজোৰ নাচ আমাৰ প্ৰসঙ্গ নহয়, প্ৰাসঙ্গিকহে। ১৯৬৩ চনৰ ১৪ মেই তাৰিখৰ 'নতুন অসমীয়া' কাকতত উমেশ তালুকদাৰে লেখা 'হাজো-নৃত্য' প্ৰবন্ধত হয়গ্ৰীৱ মাধৱৰ মন্দিৰৰ দুটি স্বকীয়া প্ৰসঙ্গৰ দুটি গীতৰ উদ্ধৃতি দিছিল। তাৰে 'প্ৰণামী গীত'টি আৰম্ভ হৈছে 'প্ৰভুজী তোমাৰ চৰণে গতি মেৰ' বুলি। সেই প্ৰবন্ধত উদ্ধৃত কেদাৰৰ সমুখত গোৱা বিত্তাপতিৰ নামৰ ভণিতা থকা শিৱায়ন গীতটি কৌতূহলোদ্দীপক। হাজোৰ প্ৰচলিত ৰূপত গোৱা গীতবোৰৰ ভাষাৰ অৰ্বাচীন শৈলী আৰু ভাবতৰ বিভিন্ন প্ৰান্তৰপৰা ঋণ মন কৰিব লগীয়া। হাজোৰ নৃত্যৰ বিষয়ে সুৰৰি সুৰৰি কথা ক'ব পৰা মানুহ আজিও দুই এজন আছে। কিন্তু হাজোৰ নটপাৰালৈ (আজি তাৰ নাম গায়নতোলা) বা নাচৰ অলপ-মান অভিজ্ঞতা থকা ভালিমী ঘুগ্গাৰ ওচৰলৈ নৃত্যতত্ত্ব বিচাৰি যোৱা গৱেষক বহুত ওলোৱা নাই। অৱশ্যে তালুকদাৰে আপত্তি কৰাৰ দৰে, বিশেষ এজন গৈ নাচ 'সম্বন্ধে পাঁজিপুথি যিবা আছিল, তাকো লৈ গৈ অন্তৰ্ধান হোৱা'টো 'জাতীয় সম্পদ নষ্ট হ'বলৈ দিয়া'ৰ বাট মাথোন।

৫৮ পিঠিত আমি এটা কথা লেখিছো,—'এই কথা আমি বুজিব পাৰোঁ যে, শঙ্কৰদেৱে শাস্ত্ৰীয় নৃত্যৰ সম্পদৰ লগত স্থানীয় উপাদানৰ সংযোগ ঘটাই তেওঁৰ অনুষ্ঠান সত্ৰত এক নব্য ধাৰাৰ নৃত্য সংস্থাপন কৰি যায়।' এই 'শাস্ত্ৰীয় নৃত্যৰ সম্পদ' আৰু 'স্থানীয় উপাদান' প্ৰাক্‌শঙ্কৰ। কিন্তু প্ৰশ্ন হ'ল, এই উপাদানবোৰ কি? শঙ্কৰদেৱৰ আগতে নিশ্চয় কিবা আছিল, আন কি, তেওঁৰ বংশতো 'গন্ধৰ্ব সাকাত' আছিল, কিন্তু আগৰ স্থানীয় সম্পদৰ ভিতৰত ওজা পালিও এটা, সেইটো অনুমানৰ কথা হ'ব পাৰে, তাৰ সপক্ষে দৃঢ় প্ৰমাণ নাই। history ত (ইয়াত 'ইতিহাস' আৰু 'বুৰঞ্জী' শব্দ দুটা ব্যৱহাৰ নকৰিলো, কাৰণ সেই দুটা শব্দৰ আন connotation, বিশেষ অৰ্থ আছে) প্ৰমাণ লাগে, যদি সি বিজ্ঞানসম্মত হ'বলৈ হয়, মাথোন অনুমানৰ ওপৰত থিয় কৰা উক্তিৰ মূল্য নাই। historical evidence বা ঐতিহাসিক প্ৰমাণৰ ভিতৰতো archaeological evidence অৰ (তাম্ৰশাসন, মুদ্ৰা আদিৰ প্ৰমাণৰ) যি মূল্য, literary evidence-অৰ (কাব্য আদিৰপৰা পোৱা প্ৰমাণৰ) সেই মূল্য নহয়। বিংশ শতিকাত

'অমুক প্ৰবাদ আছে', 'তমুকে কয়' আদি বুলি তাৰপৰা পুৰণি শতিকাবোৰৰ history নিৰ্মাণ কৰিব নোৱাৰি। এতিয়া প্ৰশ্ন হ'ব, হাজোৰ নাচ আৰু ওজা পালি মহাপুৰুষ সকলৰ আগতে থকাৰ কি প্ৰমাণ পোৱা যায়?

শঙ্কৰদেৱৰ জীৱৎকালত বৰ্তমানৰ হয়গ্ৰীৱ-মাধৱৰ মন্দিৰ নাছিলেই, এই সত্যটি বোধ হয় 'বৈজ্ঞানিক' পণ্ডিত দুই এজনে টং কৰা নাই। মন্দিৰৰ গাত্ৰ লিপিৰপৰা জনা যায়, বৰ্তমান নিৰ্মাণটি 'শাকে বাণ বিয়ত্তিথৌ' অৰ্থাৎ ১৫৫ শকত বা ১৫৮৩ ছনত ৰঘুদেৱে বজাই কৰোৱা। এয়া নিৰ্ভুল আৰ্কিওলজিকেল প্ৰমাণ। হাজোৰ মন্দিৰৰ ক্ষেত্ৰলৈ যোৱা আৰু 'আইজ টু ছি' লগা পণ্ডিতে নিশ্চয় এই কথা জানিব। ১৫৮৩ ছনৰ অব্যৱহিত পূৰ্বে মন্দিৰটি ক'ত আছিল? তাৰ নাচ ক'ত আছিল? সমুদ্ৰনাৰায়ণৰ বংশাৱলীত আছে, তেতিয়া মণিকূটৰ গণেশ্বৰ কেদাৰ-কমল গোকৰ্ণ অপুনৰ্ভৱৰ পঞ্চতীৰ্থ 'ঝাৰবন পৰ্ব্বত পাহাৰ'ৰ মাজত লুকাই আছিল। ৰঘুদেৱনাৰায়ণে তাক আৱিষ্কাৰ কৰা সময়ত পিটনিৰ বৰকাছ আৰু বনৰ বনৰজাৰ মাজত গ্ৰাহ গজেন্দ্ৰৰ যুদ্ধ সংঘটিত হৈছিল। আৰু 'ব্যাঘ্ৰৰ গৰ্জ্জনে পৃথ্বী কৰে টলমল।' এই কচ্ছপ শাৰ্দুলৰ যুদ্ধৰ নৃত্যকে কোনোবা 'বড্ড' এক্সপাৰ্টে হাজোৱলীয়া নটীৰ নাচৰ পূৰ্ব্বৰূপ বুলি যদি ঘোষণা কৰে, আমি নিৰুপায়। কিন্তু সমুদ্ৰনাৰায়ণৰ বংশাৱলীৰপৰা এইটো স্পষ্ট যে ৰঘুদেৱে বজাই এই সময়তহে (১৫৮৩ ছন) অৰণ্য কাটি মন্দিৰ পুনৰ্নিৰ্মাণ কৰে। ১৮৫৫ ছনৰ *Journal of Asiatic Society of Bengal*ত কেপ্টেইন ই টি ডেলটনেও এই অৰণ্যাকীৰ্ণ মণিকূটৰ কথা লিখিছিল। ১৯৫২৫৩ ছনৰ মাদ্ৰাজৰ *Journal of Oriental Research* পত্ৰিকাত মাধৱ মন্দিৰৰ বিষয়ে আমাৰ এটি প্ৰবন্ধ ওলাইছিল। জ্ঞানৰ আতৰত কোনোৱে এইবোৰ কিতাপ প্ৰবন্ধৰ পিৰালিতো ভৰি দিব পাৰে, কিন্তু সিসকলেও এইটো বুজিলে ভাল হ'ব, হাজোৰ ঐতিহ্যৰ মন্দিৰৰ নৃত্য ১৮৫৩ ছন অৰ্থাৎ শঙ্কৰদেৱৰ মৃত্যুৰ পোন্ধৰ বছৰৰ পিছতহে অনুষ্ঠিত হোৱাটো সম্ভৱ। তাৰ পূৰ্বতে শঙ্কৰী নৃত্য অভিনয়ে পূৰ্ণাঙ্গ ৰূপ লৈছিল। শঙ্কৰদেৱ বেলগুৰিত থাকোঁতেই সত্ৰৰ কীৰ্ত্তনত ওজা পালি অৰ্থাৎ ব্যাহৰ প্ৰয়োগ হৈছিল। গুৰু-চৰিত আৰু সমসাময়িক কোনো লেখাৰ বাহিৰে অন্যত্ৰ বিয়াহ বা ওজা পালিৰ উল্লেখ নাই। গতিকে তাৰ বয়স ঠিক কৰোঁতে অন্ততঃ তাক শঙ্কৰ পূৰ্ব বুলি কোৱাটো প্ৰমাণ সিদ্ধ নহয়গৈ। আনফালে আকৌ, মাধৱ মন্দিৰৰ নিত্য-নৈমিত্তিক উছৱতয়ে সত্ৰীয়া প্ৰসঙ্গৰ আৰ্হিৰ প্ৰভাৱ পৰিছিল, ১৬০৮ শক বা ১৬৮৬ ছনত ৰচিত ৰামচন্দ্ৰ বৰপাত্ৰৰ 'মণিকূট' বা 'হয়গ্ৰীৱ মাধৱৰ আখ্যান' বা 'যোগিনীতন্ত্ৰ' নামৰ পুথিৰপৰাই জানিব পাৰি। বৰপাত্ৰই দিয়া মাধৱ মন্দিৰৰ নিত্য কৃত্যৰ বৰ্ণনাত সত্ৰীয়া মহলত সচৰাচৰ প্ৰচলিত 'প্ৰসঙ্গ' শব্দটো বাৰে বাৰে ব্যৱহাৰ কৰিছে উপাসনা পদ্ধতিৰ অঙ্গ অৰ্থত—'বিয়লাৰ প্ৰসঙ্গ', 'ৰাত্ৰিৰ প্ৰসঙ্গ', ইত্যাদি। উক্ত বৰ্ণনাৰপৰা দেখা পোৱা যায়, অন্ততঃ সপ্তদশ শতিকাতে মাধৱ-মন্দিৰৰ নিত্যকৃত্যত তান্ত্ৰিক পদ্ধতি, মহাপুৰুষীয়া প্ৰসঙ্গ আৰু চৈতন্যপন্থী সংকীৰ্তনৰ এক বিচিত্ৰ সংমিশ্ৰণ

ঘটিছিল। গায়ন-বায়ন, নাম-প্রসঙ্গ (ভকত আৰু ভকতনীৰ), জন্মাষ্ট ভকা, বিয়াহ, পদ-পাঠ, ভাগৱত-পাঠ—এইবোৰ সত্ৰীয়া প্ৰসঙ্গ আৰু হয়গ্ৰীৱ মন্দিৰবো কৃত্য। এইটোও উল্লেখ কৰিব পাৰি যে ১৭৪৩ শকত চন্দ্ৰকান্তসিংহ আৰু তেওঁৰ পৰ্বতীয়া কুঁৱৰী পদ্মাৱতীয়ে (এওঁ বেঙেনাআটি সত্ৰৰ ভকতৰ জীয়ৰী) 'প্ৰাক্‌প্ৰবৃত্ত সত্ৰোৎসৱস্থানীয়-হৰি কীৰ্ত্তনোৎসবাৰ্থং' কৰ কাটলৰ পেৰাৰ ধনৰপৰা কিছু ৰূপ দান কৰি এখন তামৰ ফলি দিছিল। প্ৰকৃতপক্ষে, শঙ্কৰদেৱৰ সাংস্কৃতিক আন্দোলনৰ প্ৰভাৱ অত্যন্ত বিস্তৃত আৰু সৰ্বগ্ৰাসী হৈ পৰাত সেই আন্দোলনৰ পূৰ্বৰ সংস্কৃতিৰ ৰূপ আজি ধৰা অত্যন্ত কঠিন। অনেক পণ্ডিতৰে মত, মাধৱৰ মন্দিৰ ধ্বংস হোৱাৰ আগতে সি বৌদ্ধ মন্দিৰহে আছিল।

অসমৰ শঙ্কৰী ভাওনা এফালে আৰু আনফালে দক্ষিণৰ ভাগৱত-মেল, কুছিপুড়ি, ভাগৱতমেল, যক্ষগান, কথাকলি অভিনয়, সকলোতেই সূত্ৰধাৰৰ ভূমিকা আছে, যাথোন দক্ষিণ ভাৰতত 'সূত্ৰধাৰ' শব্দ ব্যৱহাৰ নকৰি এই ভূমিকাক ভাগৱতৰ অৰ্থাৎ ভকত যাথোন বোলা হয়। গতিকে, বিশেষকৈ শঙ্কৰী সূত্ৰধাৰৰ সৃষ্টিৰ ব্যাখ্যাৰ বাবেই লাগিছিল সংস্কৃত ৰূপকৰ সেই ভাওটোলৈ নগৈ প্ৰাচীন গ্ৰীচৰ ডায়োনিছাছৰ পূজাৰ কোৰাছৰপৰা ইউৰিপিডিছ ছফোক্লিছ-এস্কাইলাছৰ ট্ৰেজেডিৰ উৎপত্তিৰ ঐশ্বৰ্যপূৰ্ণ সমান্তৰাল সৃষ্টি কৰি ওজা পালিৰ ওজাৰপৰা সূত্ৰধাৰীৰ ভূমিকা গুলোৱা বুলি ধৰাটো এটা ছৌখীন খিঅৰি যাথোন। সূত্ৰধাৰ নামটো সংস্কৃত নাটকৰ, কামখিনিও তাৰ দৰেই—নান্দী, প্ৰৰোচনা, ত্ৰিগৰ্ত আদিও যেনেকৈ।

সত্ৰত প্ৰচলিত আৰু আমাৰ অভিধানত সোমোৱা বহুত শব্দ আমাৰ আলোচনাত সোমাইছে। তেনেকুৱা এটা শব্দ হ'ল 'মেহৰাজি'। শব্দটোৰ অৰ্থ মোৰ বাক্যৰপৰাই বুদ্ধিমান পাঠকৰ অৱগত হ'ব 'অগ্নিগড় কৰোঁতে ধেনুৰ বা মেহৰাজিৰ আকৃতিৰ এডাল কাঠত শলিতা পুতি তোৰণৰ দৰে ধৰা হয়।' এইটো সত্ৰত ব্যৱহৃত শব্দ। দুৱাৰৰ চৌকাঠৰ ধেনুভিৰীয়া ওপৰৰ অংশৰে এই নাম। শব্দটোৰ মূল হ'ল আৰবী 'মেহৰাব', 'মেহৰাবদাৰ'।

কমলাবাৰীত আজি কালি সূত্ৰধাৰীৰ পাগ সজা সময়ত সাধাৰণতে কাগজ ব্যৱহাৰ কৰা হয়, এই কথা আমি উল্লেখ কৰিছো, কিন্তু আমি শঙ্কৰদেৱৰ দিনত কাগজ আছিল নাছিল ক'ব নোৱাৰো। সেই বুলি শঙ্কৰদেৱৰ দিনত নামে-কামে কাগজ হোৱাটো অসম্ভৱ কথা নহয়। তুলাপাত শব্দটো চৰিতততে আছে। দ্বিতীয় শতিকাৰ আৰম্ভতে চীন দেশত প্ৰথম কাগজ কৰা হয়। তাৰ পিছত চীনৰপৰা সমৰকন্দেদি পৃথিৱীৰ অন্যান্য ঠাইত কাগজৰ প্ৰচলন বিয়পি পৰে। অষ্টম শতিকাত চীন ভাষাৰ 'ৎসিঅ' শব্দৰপৰা সংস্কৃত কৰা 'শয়' শব্দ আৰু ফাৰ্চী ভাষাৰ 'কাগদ/কাঘজ' শব্দৰপৰা সংস্কৃতীভূত 'ককলি', 'ককৰি' শব্দ সেই সময়ৰ সংস্কৃত চীন অভিধানত পোৱা বুলি ডক্টৰ প্ৰবোধচন্দ্ৰ বাগচীয়ে জনাইছে। কাগজ বস্তুটো আৰু 'কাগজ' নামটো অসমলৈ ষোড়শ শতিকামানতে আহিব লাগিব। চৰিতৰ 'তুলাপাত' শব্দটোও তাৰ

এটা সাক্ষ্য। শঙ্কৰদেৱৰ দিনতে কোচবেহাৰৰ এক ঠাইৰ নাম হয় 'কাকতকুটা'। বনমালীদেৱৰ প্ৰধান শিষ্য ছিৰাম বা শ্ৰীৰাম চলিহা অসমৰ চলিহা কাকতী-বংশৰ আদি। 'কাকত' আৰু 'কাকতী' শব্দৰ মূল 'কাগজ'। গতিকে 'কাকতী' শব্দৰ প্ৰচলনে অসমত 'কাগজ'ৰ পূৰ্ব প্ৰৱেশ সূচনা কৰে। অৱশ্যে, 'তুলাপাত' শব্দটোৰ প্ৰচলন হ'ল সৰ্বসাধাৰণৰ মাজত, কিন্তু ৰজাঘৰত 'কাগজ'-সম্ভূত 'কাকত' 'কাকতী'য়েই থাকিল। বঙলা কবিকঙ্কণ মুকুন্দৰামৰ চণ্ডী কাব্যত আছে, 'কাগজ কাটিয়া নাম ধৰিল কাগতি।'

সত্ৰলৈ নোযোৱা বা সত্ৰৰ লগত প্ৰকৃত পৰিচয় নথকা বহুতৰ কাৰণে সত্ৰীয়া নৃত্যৰ বিভিন্ন অঙ্গ চালনাৰ নাম, মাটি আখৰাবোৰৰ নাম, হাতৰি সঁচাৰৰ হাতবোৰৰ নাম আচহুৱা আচহুৱা লাগিব পাৰে। অভিধানতো সেইবোৰ শব্দৰ অপ্ৰৱেশেই। এই টেকনিকেল নামবোৰৰ বহুতৰে সংস্কৃত নাট্য শাস্ত্ৰৰ নামৰ লগত সমতা থাকিব পাৰে, আৰু শাস্ত্ৰত বৰ্ণিত অঙ্গচালনাৰ বহুতোবোৰ হয়তো আমাৰ মাজত আছে, কিন্তু নামবোৰহে হেৰাইছে। 'হাত দিয়া' সত্ৰীয়া নাচৰ এটা লক্ষণ কিন্তু হাতবোৰৰ হ'লে বিশেষ বিশেষ নাম নাই। এইবোৰৰ বৰ্ণনা দিওঁতে আমি সেই দেখি সত্ৰতে পোৱা 'শ্ৰীহস্তমুক্তাৱলী'ৰ হস্তৰ নাম বন্ধনীৰ ভিতৰত ব্যৱহাৰ কৰিছো। ই সত্ৰীয়া নৃত্যৰ শাস্ত্ৰীয়তা বা ক্লাছিকেল হোৱাৰ লক্ষণ, কাৰণ নাম নাথাকিলেও শাস্ত্ৰীয় বিধি হেৰোৱা নাই। অকল সত্ৰীয়া নাচতহে এনে ঘটনা ঘটিছে, এনে নহয়, আমাৰ ওজা পালি, মণিপুৰী আৰু কথকতো বহুতোবোৰ চালনাৰে আগৰ নামবোৰ হেৰাইছে, নতুন ভাৰ্নেকুলাৰ নাম দি লোৱা হৈছে, কিন্তু চালনাবোৰ হেৰোৱা নাই, গতিকে এতিয়া নকৈ শাস্ত্ৰৰ লগত নামে বস্তুৰে মিলাব লগীয়াত পৰিছে। ভাৰতৰ নাট্য শাস্ত্ৰত ভিত্তিগত আৰু আকাশী ব্যায়াম কৰিব লাগে বুলি কোৱা হৈছে কিন্তু আমাৰ চৌষষ্টিখন মাটি আখৰা কমলাবাৰীয়ে সংৰক্ষণ কৰি আছে। ই অতি মনোৰম শাস্ত্ৰীয় গৌৰৱেই নিশ্চয়।

বহুতে হয়তো এই তত্ত্বটি অৱধান নকৰে যে বৈজ্ঞানিক সত্যান্বেষণৰ পথত এটা সমস্যাৰ সমাধানৰ যিমান মূল্য এটা সমস্যা-উপস্থাপনৰ মূল্য তাতকৈ বৰ কম নহয়। আৰ্কিওলজি বিষয়ৰ পুৰণি শাসন আদিৰ কথাকে ধৰক, উদাহৰণস্বৰূপে ডক্টৰ দীনেশচন্দ্ৰ সৰকাৰৰ *Select Inscriptions* কিতাপখনকে লওক। ফলিৰ পাঠ উদ্ধাৰৰ বেলিকা শাৰীবোৰত শূন্য ঠাই, ফুট ফুট চিন, তৰা চিন, প্ৰশ্নবোধক চিনৰ ব্যৱহাৰ ঘনাই কৰিব লগীয়া হৈ থাকে। সংস্কৃত পাঠৰ মাজত ব্যতিক্ৰমী Prakritism অৰ প্ৰয়োগ কাব্য, শাসন সকলোতে পোৱা যায়। অল্পবিদ্যা ভয়ঙ্কৰীৰ পণ্ডিতে ভাবিব, খালি ঠাইবোৰ নিজৰ পাণ্ডিত্যেৰে পূৰাই যাব লাগে আৰু 'ভুল' পাঠবোৰ 'শুধৰাই' দিব লাগে। কিন্তু বিজ্ঞান সম্মত পদ্ধতি মনাসকলে তেনে ধৃষ্টতা প্ৰকাশ নকৰে। তাতে পণ্ডিত্যম্মন্যই হয়তো 'আশ্চৰ্যবৎ পশ্যতি।' ৯০ পিঠিত আমি কমলাবাৰীৰপৰা পোৱা সাৰঙ্গ ৰাগৰ ধ্যানটি যেনে পালো, তেনেকৈয়ে উদ্ধাৰ কৰি দিছো, কাৰণ, "মালিভাটিৰ ভাষা ছন্দ দুইটাই দুৰাবোগ্যভাৱে ৰুগ্ন যেন লাগিছে।" সেইবাবেই তাক emend

কৰিবলৈ গৈও কৰিবৰ উপায় নহ'ল, ভৱিষ্যতে হয়তো যোগ্যজনে সেই উপায় সমল পাব। পুৰণি পাঠৰ emendation দিব নোৱাৰিলে মূল পাঠকে দিয়াটো বৈজ্ঞানিক text critical study ৰ এটা মূল সূত্ৰ, সি আসোঁৱাহ নহয়। পুৰণি পাঠ বুলিলে তাক sacrosanct বা পবিত্ৰ বুলি ধৰি লৈ তাক লবোৱাৰ আগতে এশবাৰ ভাবিব লাগে। উদাহৰণকে লওক। পণ্ডিত হেমচন্দ্ৰ গোস্বামীয়ে সাচিত বৰফুকন জয়ন্তৰ ফলিৰ শেষৰ অংশৰ পাঠ দিছে—'বল্লবল্লবাণচন্দ্ৰশকালযুত্‌ শতবৰবাণি।' এইটো অশুদ্ধ, মূলটো আক বিকৃত। গোস্বামীৰ 'দৰংৰাজবংশাৱলী' ৰ এটা শাৰী হ'ল 'শুনিলন্ত পাৎছা একাব্বৰে॥' ইয়াত কোনো পণ্ডিতে হয়তো 'বাদশা আকবৰে' কৰি পাঠ 'শুধৰাই' আত্মতৃপ্তি লভিলেহেঁতেন। *Descriptive Catalogue of Assamese Manuscripts* অত উদ্ধৃত সংস্কৃত শ্লোকবোৰো শুদ্ধ নহয়। কয় পাঠৰ সম্পৰ্কত ডক্টৰ সুমিত্ৰ মঙ্গেশ কাত্ৰেই তেওঁৰ *Introduction to Indian Textual Criticism* পুথিত লেখিছে, Precipitate emendation is, however, to be deprecated, for experience has shown that but a small proportion of scholars' corrections are really amendments Besides, who can say that the original was linguistically uniform, and conformed to any particular norm? গতিকে মূলৰ ভুল বুলি জানিলে ভুলটোকে ৰাখি সমালোচনা দিব লাগে। এয়া হ'ল যেতিয়া একেবোৰ শাৰীৰ কেইবাটাও পাঠ পোৱা যায়। যদি পাঠ এটাইহে লভ্য, তেতিয়া emendation অৰ পৰিসৰ একেবাৰেই সীমাবদ্ধ হৈ পৰে। য'ত emendation অৰপৰা সম্ভৱপৰ মূলৰ ওচৰ চপা নাযায়, It is better to leave in the text what, is not the original reading, is at least the remains of it এই remains বা ধ্বংসাৱশেষৰপৰাই পিছৰ পণ্ডিতসকলে হয়তো অধিকতৰ সুখকৰ পাঠ উদ্ধাৰ কৰিব পাৰে। ৯ পিঠিৰ 'শ্লোক'টো সেই দেখি আমাৰ পণ্ডিতসকলৰ বাবে এটা চেলেঞ্জ হৈ ৰ'ল।

গৱেষণাৰ পথ হ'ল এক অন্তহীন অনুসন্ধানৰ পথ। গৱেষকে সততাই শেষ কথা নকয়, তাক বিচাৰিহে থাকে মাথোন। আমি এই পৰ্যায়ত যি কৰিছো, সি কৰিব লগীয়া বহুত বহুতখিনিৰ এটি সৰু অংশ মাথোন।

১৫ আগস্ট ১৯৭৩ মহেশ্বৰ নেওগ

দ্বিতীয় সংস্কৰণ

এই গ্ৰন্থৰ প্ৰথম তাঙৰণ ছপাবৰ সময়ত আমাৰ ভয় হৈছিল, সেই তাঙৰণৰ বহুত ধন দি ছপোৱা কিতাপবোৰ পৰি থাকিব, কোনেও নিবিচাৰিব, কাৰণ বৰণীত গৱেষণা

সমিতিৰ প্ৰথম প্ৰকাশন 'স্বৰেখাত বৰগীত' আৰু দ্বিতীয় প্ৰকাশন *Rhythm in the Vaishnava Music of Assam*-অৰ পৰিবেশনৰ বিষয়ত আমি সুখী নহৈছিলোঁ। কিন্তু 'সত্ৰীয়া নৃত্য আৰু সত্ৰীয়া নৃত্যৰ তাল'ৰ সকলো পুথি প্ৰকাশৰ দুমাহৰ ভিতৰতে অন্ত পৰিল আৰু পুথিখনৰ বৰ্তমান সংস্কৰণ ছপাখানালৈ পঠিয়াব লগা হ'ল। তদুপৰি, পুথিখন ওলালেই বাদ প্ৰতিবাদ আদিৰে দেশ ভৰি পৰিব বুলি এক এক্স পাৰ্টে ভাবুকি দিছিল। সেইটো হোৱা হ'লে পুথিখন সম্পৰ্কে কিছু প্ৰচাৰ হ'লহেঁতেন। কিন্তু সেই-কালেও আমি নিৰাশ হ'ব লগীয়া হ'ল। অৱশ্যে আমি ভাবোঁ যে এই গ্ৰন্থ এই বিষয়ৰ আলোচনাৰ আৰম্ভণিহে, আৰু আমাতকৈ যোগ্যতৰজনে বিষয়টো বিস্তাৰ কৰি তাক আগ বঢ়াই লৈ যাব লাগে। জ্ঞানং তৰ্কমূলম্। এটা বিষয় লৈ ৰুচিসম্পন্ন তৰ্কবাদ হোৱাটো কেতিয়াও অমঙ্গলৰ কথা হ'ব নোৱাৰে, বৰঞ্চ তাৰপৰা জ্ঞান, উৎকৰ্ষ আৰু প্ৰচাৰ-প্ৰসাৰৰ পথহে লাভ হয়। আমাৰ এই পুথিখনি প্ৰথমবাৰ ওলোৱাৰ পিছত বিশেষ আলোচনা সমালোচনা ক'তো দেখা পোৱা নাই যদিও মৌখিকভাৱে বিজ্ঞ আৰু কলাস্বাদীজনে তাক প্ৰশংসা কৰিছে। সেই দেখি বৰ্তমান সংস্কৰণত সামান্য দুই-এটি ভুলৰ বাহিৰে আন ঠাইত সংশোধন পৰিৱৰ্তন কৰা হোৱা নাই।

২৩ জুলাই ১৯৭৫ মহেশ্বৰ নেওগ

প্ৰথম খণ্ড

সত্ৰীয়া নৃত্য

ডক্টৰ মহেশ্বৰ নেওগ

PART I

SATTRIYA DANCES

by

DR MAHESWAR NEOG

Classical Dance Tradition in Assam and Sattriya Dances

An Ancient Tradition

Assam has variously been described as a paradise for anthropologists a land of music a land of dances A part of the eastern region of India namely Manipur has already been known throughout India and beyond for its beautiful dances—rasa and laiharāoba The Nagāland also comes out with vigorous group dances But other religious and folk dances of Assam have scarcely been known outside the pale of the State except of course on some very rare occasions when some of these dances are taken out for exhibition No scientific and sustained interest has however been taken by connoisseurs of this art in these various forms of Assam dances Yet Assam seems to have a long and strong tradition of culture of music and dance

Bharata s *Nāṭyaśāstra* (2nd century B C) makes a four fold classification of pravrittis or local usages in dramatic representation which are distinguished from each other on account of differences in costumes and language manners and professions in different regions of India These pravṛittis are dākshinātyā āvanti oḍramāgadhi and pāñchālamadhyamā Among these four odramāgadhi is the local usage of the eastern countries including Anga Vanga Kalinga Odra Magadha Nepāla Prāgjyotiṣha Videha and Tāmraliptа Prāgjyotiṣha here is Kāmarūpa or modern Assam

When the great Chinese traveller Hiuen tsiang, visited the capital of the seventh century Kāmarūpa King Bhāskaravarman entertained the holy guest with music and dances almost every day for one month It is further held on the authority of the *Kuttanimatam* or *Shambhalimatam* a didatic poem composed about 755 786 A D by Dāmodara Gupta the Chief Minister of King Jayāpiḍa of Kashmir that a courtesan who was adept in these arts died on the funeral pyre of Bhāskaravarman himself a great lover of fine things in life

भास्करवर्मणि याते सुरवसतिं वारितापि भूपतिना ।

तदुपरममसहमाना प्रविवेश विलासिनी दहनम् ॥

King Vanamālavarman of Kāmarūpa (9th century A D) erected a temple to Hātakaśūlin Śiva and this was properly endowed with danseuses (saṇdham veśyājanayuktam hāṭakaśūlinah) In the copper plate inscription

of this king the boats trembling on the waves of the Lauhitya or Brahmaputra are likened to dancing women agitated at the approach of men dancers In describing Vanamāla s capital Hāruppesvara the epigraph uses the words veśya varastri nati and daluhānganā (the last interpreted as 'temple women) by way of other similes

In the Bargāon inscription of another succeeding Kāmarūpa monarch, Ratnapāla obeisance is made to Nateśvara Śankara the master of dances always exhibiting tāṇdava Indrapāla of the same dynasty of kings as Ratnapāla is eulogised in an epigraph of his as anavadya vidyādhara One Chola king it might be remembered took the title of nrtta vinoda as is found in an epigraph

Among sculptural relics we find many dancing figures and represen tations of men and women playing on different types of drum flute and vinā Mention might be made of a Natarāja in sandstone found at Sibsagar and preserved in Assam State Museum and dance panels at Tezpur

In the tantric text *Kālikā purāna* written in Kāmarupa in the 11th or 12th century A D there are several references to vocal and instrumental music as well as dances in connection with different rituals A king seeking great political and military power it is prescribed should have the army adored by well dressed dancing women with music and dancing The same upapurāna gives detailed description of 108 mudrās or hand gestures such as dhenu samputa prāñjali bilva padmaka yoni mahāmudrā Ritualistic mudrās are akin to hand gestures applied in dances the latter being properly known as hasta karma hasta or hāt (the hand) There are also references in the same text to the hillock Natakaśaila a place of drama and dance sacred to Nātakeśvara Śiva An ancient tradition calls this hillock the second Kailāsa

Some scholars seek to distinguish between three broad divisions of hand gestures vedic tantric and histrionic I have seen with the late Dr P C Bagchi of the Visvabharati Santiniketan the manuscript copy of an 18th century Buddhist ritualistic text in corrupt Sanskrit procured from Nepāl wherein mudrās of Vajrayāna worship are depicted in colour These mudrās are associated with mystic formulae such as om vajrapāśa hrim om vajrapuṣpe svāhā om vajrānkuśa ja om vajranaivedya svāhā om vajradhūpe svāhā etc and they might be taken to symbolise objects like pāśa (noose) puspa (flower) ankuśa (elephant's goad) naivedya (offering to a deity) dhūpa (incense stick) etc Tyra de Kleen s beautiful work in Dutch *Mudras op Bali Handhoudingen Der Priesters* likewise describes with telling illustrations such mudrās in use by Balinese priests as netra muṣṭi puṣpa ghaṇṭā vajra nārācha tritattva svīkarana aghora etc The vyāh gowā ojās of Assam to whom we are presently coming take a metal yantra called mudrā in executing songs associated therewith when they dance in course of the jāgara ceremony of Śiva and Durgā worship It is quite likely that the mudrās of Assam s ojāpāli may have been derived from some tantric text like the *Kālikā-purāna*

It is as late as 1934 that the poet Rabindranath Tagore bewailed

"Lord Śiva gave his dance to the Indonesians and left India only with his ashes." But as Faubion Bowers has beautifully said "phoenix like out of Siva's ashes has risen the dance of India to-day We to-day recognise universally four schools of classical Indian dances the graceful and most Bharata like Bharata nātyam the masculine and vigorous Kathākali deviating much as it does from Bharata Muni s code the 'nautch' type of Kathak with its Muslim Court influence and its minimised language of fingers and the Manipuri style coming into its present shape by the 18th century with its variety beauty and vigour This classification looks somewhat arbitrary depending as it does on the prior re emergence of these styles in recent times and paying no attention to any connected history of the dance of India from Bharata down the centuries No such history of course does exist to-day and it still awaits the hand of some artist historian to create it

Dr V Raghavan in his Presidential Address to the Technical Sciences and Fine Arts Section of XIXth All India Oriental Conference at Delhi referred to the four generally acknowledged schools and said Though there are these above mentioned four forms of the classical art of India their underlying unity should be clear to any student of the history of Indian dance There is therefore a great need to-day to correlate the study of all these forms The rich tradition of the classical dance of India is not completely represented in any one of these forms as some aspects have become attenuated in one school but live in another a correlated study of the schools alone would help the complete reconstruction of this art Recently the works of scholars from Assam like M Neog have opened our eyes to valuable survivals there which disclose also surprising affinities with forms and modes prevalent in the South Not only forms still surviving in India but also forms of dance and dance-drama in the adjacent countries of South East Asia where in the great days of Indian influence this art migrated have to be collated together for this reconstruction There are really more links than one suspects between one form and another and whatever one swayed by parochial enthusiasm might say the inter relation of these on the basis of a common system could not but be plain to scholarly students of this art

Even the four acknowledged forms of classical Indian dance were scarcely known in the beginning of the present century It is only when there was a revival of cultural interest alongside with a general national up surge that dance artists turned their eyes on them and brought them to lime-light If by the term classical Indian dance we mean dances based on authoritative treatises like Bharata's *Nātyaśāstra* and Nandikeśvara s *Abhinaya darpana* there would be more than at least ten such different schools of dances still lying obscure in different parts of India Several of these may be found in the South while in Eastern India Orissa and Assam have to present quite a few forms It has been claimed on behalf of the Odissi dance of Orissa that this classical form has been in existence for about two thousand years, and is believed to have taken definite shape

during the Temple Age of Utkal history It is quite likely however that this style originated or came to its present shape in the 15th century under neo-Vaishṇava influences when Purushottama the Gajapati conquered Vijayanagara and brought the Sākshi Gopala idol and a jewelled throne for the Puri temple of Jagannātha The nātamandira the actual place of the temple dances which was erected sometime between the reign of Anantavarman Chodaganga (11th 12th century) and Purushottama, might have something to do with the early history of the evolution of the Odissi style During the reign of Purushottama s son Pratāparudra orders were issued in 1499 to the effect that the dancing girls including the Telinga batch were to perform the *Gītagovinda* only As it has been executed on different occasions in the last few years this Puri temple dance seems to have a large admixture of Bharata natyam technique which however might have come from a direct study of the *Natyaśāstra* A treatise on dance *Abhinaya chandrikā* written by Maheśvara Mahāpātra of the 12th century is also available in Orissa We welcome the efforts of Utkal artists to obtain general recognition of this school of classical dance

I would like to draw the loving attention of connoisseurs of dancing to the existence of three dance styles with classical patterns in them in Assam These are the Nati dance of the Śivaite and Vishnuite temples of Assam the dance of non neo Vaishnava ojāpāli chorus accompanying recitations from Assamese versions of the Indian epics and some puranas and the singing of the songs of Manasa (serpent goddess) and the neo Vaishnava sattra dances The first variety has almost died out existing only in the memory of a few or none of old danseuses and other old folk The second style is still to be found in the sub-division of Mangaldai (Darrang district) and in a degree in the district of Kamrup while the third although decayed in some regards carries on a vigorous existence in the sattras (Vaishnava maths) and villages of the Brahmaputra valley Ojā pali experts refer to *Taurvatrika sūra*[1] or a *Mudrā adhyāya* as the code of their art (which however are not available to day) while a manus cript copy of Śubhankara Kavi s *Hastamuktāvalī* (found elsewhere in Nepal and the old Mithila country the Sanskrit text of which was edited by myself on the pages of Dr Raghavan s *Journal of the Madras Music Academy* and the text with its old Assamese gloss of which was also edited by me and printed in Assamese character) has been discovered in one of the big sattras Āuniāti And this would perhaps show that classical traditions have always been honoured by Assam dancers

The Deogharar Nati or Devadasi Style[2] (Temple Dance):

The Śivaite temples of Assam including those at Biswanathghat (Darrang district) Dergaon (Sibsagar) and Dubi (Kamrup) had attached

---

[1] Bhavabhūti in his *Uttararāmacharita* seems to call Bharata *tauryatrika-sutrakāra*

[2] This dance was first noticed in my paper 'The dancing maids of Pariharesvara Siva *Souvenir Assam Sangit Natak Academy* Gauhati January 1959

to them the institution of devadāsi nṛitya It is mentioned in an old chronicle (now edited and published by Dr S K Bhuyan) that Satrājit Baruwa of Dacca in subordinate command of a Mughal force of Aurangzeb took away by force three natīs or temple dancers from the Biswanathghat Śiva shrine A Vishnuite temple namely the Hayagriva mādhava mandira of Hājo (Kamrup District 15 miles from Gauhati) also had its natīs probably in conformity with the similar custom in the Puri Jagannātha temple which is considered as an ideal here as in other matters also This temple was rebuilt on the ruins of an old construction by the king Raghudevanarāyana of Kāmarūpa in 1583 A D

The natis used to remain unmarried all through their life They however lived with their parents and relatives and attended the temple services at appointed hours Unsavoury tales that connect themselves with such a profession led to its social strangulation and its exit from the scene was complete under a foreign regime by the close of the 19th century One Christian writer Nidhi Levi Farwell of the mid 19th century casts his caustic glances on the temple women of Hajo as he goes to describe their songs and dances in a few rough hewn verses published in the Baptist journal *Orunodoi* Burdened with the contempt of the age and unsupported by any royal munificence the natis had to give up their holy duties Not much therefore can be said to-day about their art The dance costumes as it has been gathered consisted of a loose skirt (lahangā) a wrapper (rihā) wound over the breasts and a long sleeved blouse The hair was dressed in coiffeur decked with flowers at the top of the head and was covered with a transparent veil coming down to the shoulders Gold orna ments were rather profusely put on Music was provided with drums (khol) and small cymbals From the description of performances in the Hajo temple given by Farwell the natis songs seem to have mostly the erotic sentiment while the dance is swift and vigorous being punctuated by somersaults The dance is likened unfavourably by the unsympathetic writer to the swift trotting movement of horses The music in its highest tempo is known as khatar bājanā the somersaults being called khat Such movements are not absolutely uncommon also in the sattra school. The dance and the accompanying music is thus divided into two parts minor and major āmjani The text of the songs is reported to be still available in manuscript

The Pariharešvara Śiva temple of the Dubi village (Kamrup district) was built in the last instance by the Āhom king Śivasimha (?) in about 1770 A D (?) A brāhman Dalai (Dharmavara) other sevāits or attachés like Bhārālī (store keeper) Āthpariyā (watchmen) Maliyā (garland makers) etc were appointed The temple was also endowed with three families of bāyan gāyan and natī brought from the Dergāon Negritting Śiva temple, for providing music and dances at appointed hours The natīs had to perform twice each day—at the hours of noontide pūjā and evening ārati Dances were also performed outside the temple on such occasions as the Paușha and Chaitra samkrāntis, and Durgā worship The costume of a natī

consisted of three pieces of clean white cloth a lahangā or skirt tied to the waist a long rihā a cubit wide and about ten cubits long, wound very tightly round and round the upper part of the body one end being raised to cover the hair dressed in coiffeur and a thin veil for the head She could put on a blouse also In recent times the dancing girls used to give up this plain dress and take to multi coloured śādis and jackets Ornaments of gold and silver were profusely put on galpatā (necklace with square shaped units) galmādali (necklace with a drum like bead at the middle) on the neck soṇā (a pair of small knobs weighing up to three tolās of pure gold) to pin to the ear lobes nāk phul (gold or silver nose pins) silver waist band muthi (bracelet) for the wrists and bāju (bracelet) for the arms rings for the fingers and toes and bhari khāru (bracelet) for the ankles working as pāyeli Of the two programmes of dancing before the Lord the evening one is totally lost to us because there is no one living who could reproduce the intricate music patterns pertaining to the ārati dance on the khol Shri Ratnakanta Talukdar an outsider to the temple s Naṭ guild has been able to reclaim on the khol the musical background known as rāmjāni bājana of the noontide pūjā dance not perhaps in its completeness and two stragglers of natis Kausalyā and Rayā just remembered their half forgotten performances This dance form has thus been revived in its pristine purity and Talukdar has been teaching it to batches of young girls with much zeal No songs accompanying the dance are to-day available and nobody is definite if there was any such song at all But the dance has come down faithfully enough to itself and can tell its own contents clearly Among different movements of the body the most prominent are khat (somersault) tangālmochara (slowly moving the upper part of the body backward in order to touch the ground behind with the palms of both the hands) and khud (bowing down with the hands stretched forward until they touch the ground) The dance depicts devotion to and the worship of Śiva his snāna prasādhana dressing etc The different basic patterns of the dance seem to be common with the sattriyā school orā chatā phul orā (starting postures) and the foot work is similar The instruments khol and bartāl are the ones we find in sattras The term ram jāni bājanā reminds one of the sattrīyā rāmdāni The drum bols have the same language as those in an eastern sattra A few hastas like patāka mukula sikhara and alapadma are found used in the dance The khol music has twelve parts with a gurughāt or prelude in obeisance to the god at the beginning Each part has two sections—a simple tāla and a sharp extension of it (charā ghāt)

Non-neo Vaishnava Oja pali Dance :

The non neo-Vaiṣhṇava ojā pāli dances accompany the choral singing on the occasion of the worship of the serpent goddess Manasā secondly there are some songs adapted from the Assamese versions of the *Rāmāyana* the *Mahābhārata* and some purāṇas, which are also performed by the ojā pāli chorus of another class The first type of ojā-pāli is called

suknānnī (from Sukavi Nārāyana the author of *Padmā-purāna* a Manasā narrative in Assamese verse utilised by the chorus) The latter type of songs is known as vyāhar gīt or viyāhar gīt (songs of Vyāsa, presumably, the author of the *Mahābhārata*) and the chorus singing these is called vyāhgowā ojā pāli

The leader of the ojā pāli chorus is called ojā or ojhā (from Sanskrit, upādhyāya) the few other singers being known as pālis (from Sanskrit, pālita) subordinates and supporters of the leader in music There is one dāinā pāli (dāinā from Skt dakṣhina) who is not only chief among the pālis but is like a second leader of the chorus It is the business of the ojā to lead the chorus he sets the refrain for the pālis to repeat it with the marking of time on their feet and the striking of the cymbals with their hands and sings the main body of verses of the narrative taken up on the occasion He also makes dancing movements with gestures of hands Many of the dance movements described in the ancient nātya treatises are still to be seen in this style of dance As a saying goes among the ojās, that ojā alone is good who with songs on his lips gestures in his hands, and rhythm on his feet goes round and round like the bird Garuda

मुखे गीत हाते मुद्रा पावे धरे ताल ।
गरुड़ सदृश भ्रमे सेहि ओजा भाल ॥

This seems to be it is interesting to note a faithful rendering of the 36th śloka of the *Abhinaya darpana*

आस्येनालम्बयेद् गीत हस्तेनार्थं प्रदर्शयेत् ।
चक्षुर्भ्यां दर्शयेद् भाव पादाभ्यां तालमादिशेत् ॥

Some ojās assert that they depend for their learning in the art upon a work called *Tauryatrika sāra* which work has not so far been discovered by scholars It is however likely that the term might simply refer to the *Nātyaśāstra* or the *Abhinaya darpana*[1]

Suknanni Oja-pali :

The Suknannī ojā pāli circles believe that their art was at first brought on earth by Arjuna[2] in the rôle of Bṛihannalā from Indra's heaven and it was introduced to both Hindus and Muslims by the Darangī rajā (the prince that is the chief of Darrang) Viśvasimha (possibly meaning Dharmanārāyana 17th century the first claimant to this title, and not Viśvasimha the 16th century king of Koch Behār who is never known by that epithet) There are villages like Mārai gāo once inhabited by Muslim Suknānni-ojās and those like Kālīyā pārā inhabited by Muslim kālīyā (pipe) players and places where lived drummers of these performances

[1] See ante

[2] cf the name *Arjuna-bharata*, a work found in manuscript in South India.

The Manasa saga as narrated in verse by Sukavi Nārayaṇa is quite considerable a work and takes a number of days to perform It is conveniently divided by the ojas into three parts the deva khaṇḍa (describing Śiva s marriage with Durgā the birth of Manasā or Padmā from a lotus petal and other episodes about these deities) baniyā khanda (giving the tale of Manasā s conflict with the Śaiva merchant Chandradhara) and the Bhātiyāli or bhāitheli khanda (with the story of the death of Chandradhara s son Lakhindār and his wife Beulā s sojourn to the region of gods to get back his life)

The oja s dress consists of a light long coat (chāpkan) dhoti with flowing ends in front a chāddar wound round the waist a chāddar placed on the shoulders with the ends hanging in front and a simple pāgri or turban - all of white Assam silk Round the neck he puts on mālā with a small drum like gold bead in the middle a few golden beads and other red coral beads Other ornaments worn are a pair of small clove like ear pins (phuti) and silver bangles The dress for a pāli is simpler with a simple kurtā dhoti and chāddar The woman dancer called deodhani (literally god s woman) who provides the special items of dance sometimes amounting to a frenzy puts a coloured band (tangali) and a red spotted cloth on her usual skirt (mekhelā) and covers the breasts and upper part of the body with a piece of yellow coloured silk She puts on her wrists a silver spiral band (muthi kharu) and on her neck a chain of powāl (coral) beads She never binds her hair into a knot and it all hangs loose at the time of dancing No other make up is needed by the whole party

At the present day the Suknānni ojā pālis do not lay claim to any rāga patterns except simple ones like bhātiyāli ahir sandhyā (?) All the same they commence their performances with the chanting of hā tā nā na he which is called ghunni followed by the exhibition of hands beginning with the samhāra mudrī and an invocation to deities like Śiva Durgā Manasā Śitalā Dharma etc The invocatory songs are known as mālchi which word seems to be a derivative of malava shri perhaps indicating the melody mode to be employed in this connection These are accompanied with beats on a big drum (jay dhol) which have about ten variations of rhythm being known as jogān The different styles of drum beating called bādi (Skt vādya) are hanumanti bādi gor bādi tin kubiyā bādi chār kubīyā bādi The time beats on small cymbals (khutitāl) played by the ojā with a single hand are kubiyā rūpahī (from rūpaka ?) chikari lechāri thentheniyā Big cymbals (weighing five to six pounds) are also used Longish drums (dhepā dhol) are seen on the occasion but are not used with the songs and dances

The ojā as he leads the chorus indicates the subject matter of his songs with appropriate gestures of the hand and movements of the feet The dances of the deodhani is supported with music by the dāinā pāli the songs describing the critical stages of the story of Manasā and Chandradhara Among her dances the following may be marked out

(i) natir nāchon that is the dance of Beulā in her attempt to propitiate the gods in order to get back her husband s life (the text of the song being nati nāchon nāche re)

(ii) urvaśir nāchon being the same as above in a very much quickened tempo (the text of the song here being sundarī beulā nāche bibhola haiyā khano nāche khano hāse tāle diyā mān madhumāse mairā jena dhariche pekhan)

(iii) śivar nāchon dance of Śiva with a ḍamaru in hand (the text of the song being o sivar barane śiva ranga pāy dum dum dambaru bajāy)

(iv) kachāri nāchon dance of the Kachāri done along with Kachāri pūjā being a part of Manasā worship wherein obeisance is paid to a god said to be of tribal origin accompanying Manasā (the text of the song being hātat tokān mūrat jāpi āmi phuro kākra chāndi)

(v) mecha nāchon depicting that part of the story in which Chandradhara shorn of all his wealth is reduced to the position of having to earn his livelihood by fishing

(vi) hārir nachon dance of the sweeper who makes the ground clean for the purpose of worship

There is a Bengali version of Sukavi Nārayana s poem and it is performed in chorus with dancing among the Bengali speakers of the Surma Valley (Southern Assam)

Vyah gowa Oja pali :

The vyāh gowā ojas performed metrical versions in Assamese of the epics and the purānas They can put any book of verse on such subjects to tune and utilise for their purpose but they do not sing songs of Manasā worship Their performances seem to have been connected with the Vaishnava tantric form of worship of Vāsudeva who is described as all white in colour and as possessing as many as eight arms This form of worship is still found in places in the Mangaldai sub-division where vyāh gowā ojā pālis present their performances There are a few songs in the Assamese Brajabuli idiom composed by one Dvija Raghunātha (śri harir dāsa dvija Raghunātha) who must have flourished posterior to the 17th century The performance of the chorus begins with the ārati on the occasion of the worship of Vāsudeva but performances are also held in connection with the festivals of Durgā Lakshmī and Śiva There is a village called Vyāhpārā inhabited by traditional vyāh singers

Cymbals (kar tāl) are the only musical instruments in use among vyāh gowa ojās These cymbals again have a peculiar shape, comparable to the description of the instrument in the *Sangita ratnākara* (madhymukhau stanākārau) The tālas employed are chābar tāl (ektāl) jikari tāl chautāl lechāri tāl and the thokā tāl Unlike the suknānnī ojā the vyāh gowā ojā uses both his hands in striking the cymbals

The costumes of the vyāh gowā ojā consists of a pāg (pāgri) (which has a protruding back as in the sattra sūtradhāra's pāg) jāmā (gown)

kāṇar sonā (ear ornament of gold) nepūr an ornamental waist band, and a long chāddar The dress of the pālis is simpler being a simple pāg, a waist-coat a narrow dhoti and a towel (gāmochā) put across the shoulder

The ojā commences his performance with the ālāpa of a rāga, beginning with such syllables as hā ṛi tā and nā which are then explained in this manner

हा वर्णे तु गणाध्यक्ष

ता वर्णे तु सदाशिव

ना वर्णे तु भवानीश

ऋ वर्णे तु कमवेरी कृष्ण

सुताये गन्धर्व ॥

This according to an ojā Shri Durgeswar Nath forms a part of guru vandanā that is obeisance to the pentad of gods in the holy circle of Vāsudeva worship (formed by Ganeśha Vishnu Śiva Pārvati and Sūrya—on the authority of the *Kālikā purāna* 83 120)

There are about 27 rāgas employed in this type of choral singing Some of them are mālava sāranga vasanta pāhādi varādi ahira kalyāna rāmagiri dekhaji and gāndhāra The ālāpa of a rāga is accompanied with a few verses known as rāgar mālitā giving an imaginary genesis of the melody mode About 14 such malitās are still to be had The mālitā of Kalyāna raga runs thus One day God Nārayana seated in Vaikuntha cast his glance on Sarasvati and thus spake O goddess of words thou lordest over all the Vedas Wouldst thou now give a melody mode? On hearing this Sarasvati hummed a tune And Kalyana raga was thus born from the throat of the goddess

The ālāpa is followed by the bana that is a song in a particular melody mode and the dances The bānā consists of a refrain (dihā) and the general body of verses of the narration (pada) The last portion of the pada very swiftly sung is called thokā The bānā on a particular occasion pursues a single strain of a story Before such a story is taken up the ojā sings some songs glorifying Viṣhnu or Kṛishna and exhibits some dances The songs sometimes taken from Śankaradeva and other poets are known as Vishnupada

Some of the different categories of physical representation (āngika abhinaya) consisting of movements of the head (śirahkarma) the eyes (dṛiṣti darśana) the neck (grivākarma) the hands (hasta, which is traditionally called mudrā in this school) and the feet (gati chārī maṇḍala, utplavana) are still to be traced among the vyāh gowā ojā pālis In most cases however the names of the gestures have already been lost Madan chakhu (Cupid eye) and ghetā-chakhu (look of displeasure) among different glances neulā chawan (mongoose look) and bagulā chāwan (stork look) among the different poses of the neck combined with glances may be mentioned here The gestures of the hands still remain quite elaborate

and are known by he names of objects they indicate According to one ojā this school once possessed a book known as *Mudrā adhyāya* The foot work also follows distinct patterns The movements of the feet are known as bulan (walk) Some such bulans are hasti bulan mayūr bulan śankha bulan dhupuni bulan (dhupuni being a bird that jumps and sweeps in the air) The word pāk (reeling movement) which obtains also in the sattra school is found used here as in chakowā pāk (chakowā = Sanskrit chakravāka)[1] The names mairā bulan (peacock gait) simha bulan (lion gait) and ghōrā bulan remind one of the mayūri gati gajalīlā gati simhi gati and aśvotplavana in Nandikeśvara s natya work

The Sattriya Style :

The sattra style was evolved early in the 16th century if not towards the end of the 15th when the Vaishnava saint and reformer Śaṅkaradeva (1449 1568 A D) a great artist and musician in himself composed his dance dramas and songs It is not known what elements contributed to the evolution of this style of dance Mention is made in the old biographies of the saint Śankaradeva of dances to the madal (Skt mardala) and the dances of natis in the Puri temple of Jagannātha He himself refers to his father Kusumavara as a Gandharva incarnate

The sattra dances still possess a number of hastas (called hāt) choreographic patterns distinctive costumes and a variety of masks The music mostly depends upon the khol (or in a few sattras mṛdaṅga) and cymbals (pāti tāl bhor tāl) supporting rāga and other songs Dabā (dāmāmā) and kāliyā (pipe) are also seen in sattra circles but are not used with the dances This school has some features in common with the Manipuri style and one could surmise the impact of this form on the Manipuri rather than the reverse as this is the style to have evolved and been established earlier No less an artist and authority than Shri Uday Shankar has called the sattra style the fifth school of classical Indian dance

It may be noted here that no woman dancer or actress is allowed in this school there being no order of nuns in the sattras Even in village performances women rôles are taken by boys This reminds one of bhāgavata mela dramas in the Kuchipudi agrahāra of Andhra Pradesh and elsewhere where also no ladies participate

Neo-Vaishnava Dramas :

The dramas of Śaṅkaradeva and his chief disciple Mādhavadeva as also other successors of theirs are known popularly as ankīyā nāṭ and called yātrā nāta nātaka or nritya in the text itself In their performances these dramas are mostly dance and music interpreted with very short

---

[1] In colloquial Assamese there is the term *bhāuri pāk* where *bhāuri* seems to be a derivative of *bhramari* In Oriya it is to be noted *bhāuri* is actually used in dance vocabulary

dialogues and connected with explanatory matter (sūtra kathā) from time to time As dramas they are a type by themselves and do not follow any model Sanskrit Prākrit or otherwise There is no Act or scene division in them most of the dramatis personæ enter the theatre (that is the oblong space available at the middle of the thatched prayer house in maths and villages or of a pandal built temporarily for the purpose of the performance) surrounded almost on all sides by the squatting audience at the very beginning (in the evening of the show) and the action sweeps on at a stretch till the end is reached (near about dawn) There are no background scenery (although Śankaradeva is said to have introduced them in his very first dramatic performance) time and distance are indicated through songs and dances The sūtradhāra or sūtradhāri taken originally from the classical Sanskrit drama appears on the stage as soon as the preliminary music items (called dhemali looking like a clever popular translation of the Sanskrit term pūrvaranga)[1] are over announces the drama and conducts the whole show with dances songs and explanatory commentary The songs dialogues and explanatory matter are all in an artificial literary idiom which has since been called Assamese Brajabuli being a queer mixture of Assamese Maithili Hindi and other elements These are intervened only by Sanskrit verses and rarely Early Assamese payāra with a plaintive motif The written text of the drama begins with a nāndī (benediction) in Sanskrit announcement of the name and theme of the piece to be presented a bhatimā (penegyric) of the hero and an extremely short dialogue between the sūtradhāra and a comrade in the style of āmukha or prastavana of Sanskrit dramaturgy The introductory songs (praveśa gita) then usher in the hero the heroine and other characters in appropriate dance compositions And the real action now begins The drama closes with a mangala or mukti mangala bhatimā wishing everybody general welfare and the attainment of final beatitude and this is comparable to bharata vākya of classical dramas

Śankaradeva wrote six plays which are still extant and are performed *Patni prasāda Kāli damana Keli gopāla Rukmini harana Pārijāta harana* and *Ramavijaya* Mādhavadeva composed *Arjuna bhañjana Chordharā Pimpara guchuwā* and *Bhūmi lutiwā* three other plays also being ascribed to him *Rasa jhumurā Bhūṣana harana* and *Kotorā khelowā*

The representations of dramas are popularly known as bhāwanā or bhāonā (Skt bhava representation bhāvayati Assamese bhāo di to act or take part in a dramatic performance) The performances of Śankaradeva s or Mādhavadeva s dramas are known as ankiyā bhāonā representations of other dramas in the same grand style are also known by the same name But even the later Vaiṣhnava dramas differed in language and mode of performance from the ankiyā mode and came to be known as simple bhāonā

---

[1] dhemalis may be compared to nirgīta vādya and śuṣka akṣara of the *Natya-śastra* and śabda varṇa and pada of Bharata nāṭya

Preliminaries :

Bharata s *Natyaśāstra* has prescribed the performance of an elaborate series of nineteen preliminaries (pūrvaranga) before the actual drama commences According to the *Bhāvaprakāśa* of Śāradātanaya and the com mentary of Rāghavabhatta on the *Abhijnānaśākuntala* the number of pūrvarangas is 22 while the *Agni purāna* places it at 32 The last two preli minaries in Bharata s list namely trigata and prarochana and the thirteenth namely *nandī* are seen in the text of Śankaradeva s plays The other preli minaries are not mentioned as such in sattra circles But a number usually held to be twelve of musical preludes called dhemālis have been in vogue Very generally only two called minor and major (saru bar) dhemālis are performed In the Kamalābāri sattra which is conservative in these matters as well as in others only one (namely na dhemāli) is presented before a dramatic performance while all the twelve are played and sung on the occa sion of the death anniversary of the gurus Most of these are various concerts on khols and tāls but singing of verses called ghoshās are resorted to in a few In singing the ghoṣhā verses specified for the purpose of ghoṣha dhemāli the last of these the leader of the orchestra puts in a little abhinaya with such hastas as signify salutations meditation muttering of holy formulæ (japa) the Fish Tortoise and Vamana incarnations of Vishnu a king the sun the moon air fire and an elephant In executing Rāma-dhemāli songs are sung and boy monks numbering up to twenty six perform a group dance

Classification of Sattriya Dances :

The sattra dances as available in sattras like Kamalābārī may be classified and grouped as follows

(i) dances included in dramatic representations jhumurās and behār nāch originally deriving from such representation and nādu bhangi

(ii) chālis

(iii) ojā pāli

There are three principal forms of dances included in dramatic performances the dance of the sūtradhāra the dance of Krishṇa or Rāma and the dance of the gopis of Vṛndāvana or some other women characters These are prepared with very particular attention before a performance They are sometimes called by a distinctive name bhangi They exhibit a number of movements of the head hands and other limbs particularly in the performance of the sūtradhāra In the Kamalābari sattra these dance forms have strings of peculiar bols (called cholok of śloka by the sattra musicians) which are pronounced by mouth and then played on instruments and danced out

Sutradhari Nach :

The sūtradhāra s is the principal rôle in the representation of an ankīyā nāṭ He is generally dressed in all white a turban (ready made

of cloth sometimes nowadays paper and fitted with silvery ribbon strips in the Kamalābari sattra performance) shaped sometimes like the head gear in Rajput Mughal and Assamese painting [1] a long sleeved jāmā and a fluffy skirt (ghuri) tied on the waist with a waist band with flower designs on it (tangāli) For ornaments he puts on silver bangles (gāmkhāru) studded with stones a lace with a drum like golden bead in the middle (matāmaṇi) dangling ear ornaments of gold (unti) and brass anklets (nepūr) After a short concert on khols and tāls, and amidst peals of chanting of holy names and sounds of big drums (dabā) and pipes (kāli or kāliyā) the sūtradhāra appears from behind a screen held aloft by two men and sometimes an arch of torches (agnigar) [2] And this would remind us of tironukku or curtain look in Kathākali When the screen is taken off by a pull on one side the sūtradhāra is seen in or takes a kneeling position with his head and hands up to the elbows touching the ground He then slowly rises moving one limb and then another to the music of the orchestra and paying obeisance to the Supreme Deity the religious head and the assembly he starts dancing the initial portion of which is in slow tempo and is popularly called saru bhangi (the minor movements) He now recites the nandi śloka or ślokas and the dance begins to rise in tempo and becomes bright and more vigorous This part again is popularly known as bar bhangi (the major movements) As the sūtradhāra recites the initial bhatimā he exhibits different hastas to signify the subject matter of the verses

The dance is followed by the calling out of the so called ślokas which are then played upon by the orchestra the sūtradhāra executing the same in appropriate dances known in their turn as ślokar nāch The following are three of such ślokas for the sūtradhāra

१

धेङ्किक धेङ्किक धेइ । धगुर्तां तगुर्तां ।
धेङ्किक धेङ्किक धेइ । धगुर्तां तगुर्तां ।
आदिदां दिदिदां दिदांति दां दां ।
तितिनिति तितिनिति तितिनिति धेना धेना धेइ ॥

२

गिरिरिरिरिरि धेइता धेइता ।
घिरिरिरिरि धेइता ।
तंङ्गिक तातिनिता खिति निति तिनि तिनि ता ।
धेंङ्गिक धेंङ्गिक धेइ तङ्गिक तङ्गिक तङ्गिक ।

---

[1] cf The so-called Mughal head gear in art and in use in Assam presented at the Technical Sciences and Fine Arts Section All India Oriental Conference Jadavpur 1969 and published in *The Journal of the University of Gauhati* vol XX 1971 also Moglāi pāguri *Nilāchala*, Pūjā Number 1971

[2] agnigar compares to a similar custom in the Kuchipuḍi style of dance-drama

थेंम्भ्रिक थेंम्भ्रिक थेइ तम्भ्रिक तम्भ्रिक तम्भ्रिक ।
ताक तानाकाना, खिता घेना खिता थेइ ।
थेइता थेइखिता तानि तायेनिति ता ता ।
गिर गिर ता ॥

२

कृपांग उपांग भूपांग भूषित ।
भूधर छधर धर । धर धर धगुतां ।
कृपांग उपांग भूपांग भूषितं ।
भूधर छधर धर । धर धर धगुतां ।
अग नग खग थग । थग थग थगुतां ।
अग नग खग थग । थग थग थगुतां ।
गोविन्द श्रीपद पद वदन्य गदन्य सदन्य श्रीदन्य थे ॥

The actors then make their appearance in praveśa nṛitya which exhibits different gaits for different types of rôles Yaśodā and the gopis for example would dance in on ektāli Nārada in thukani and the demons in chuta tāl

Gosai pravesar Nach :

The chief among the pravesa nrityas is that of Krishna with his folk (dvādaśa gopāla or the twelve cowherd boys in the plays depicting his childhood) or Rāmachandra with his This is Krishnar nāch Krishna pravesar nāch with reference to Krishna or generally gosāi praveśar nāch the dance of the Lord Krishna s dance is known in some quarters as Krishna bhangi or mañjura nāch This performance is characterised by grace and subtlety and brings in an atmosphere of gracious sublimity The sūtradhāra announces the entrance of the Lord A curtain is held by two elderly men The arch of torches (agnigar) is also presented with generally as many torches as there are cowherd boys to accompany Kṛishṇa There are repeated cheers calling victory to the name of the Lord The dabā and kāliyā produce a deafening sound The orchestra now plays the praveśa gita as in the text of the play The Lord makes his appearance All people in the assembly make obeisance to him as they strike their head against the ground [1] Then begins the Dance of the Lord

Krishna s costume covers a yellow-coloured dhoti a small black coat with quarter sleeves and coming only near the waist (bukucholā) cross bands and waist bands of broad silvery laces a cover for the back (pṛiṣtha-dharā) A tālani or mukut (which was like the head gear of Manipuri Kṛishṇas at a time) with a peacock feather a garland of flowers (angamālā) and brass nepūr added

[1] It is related how when Maharaj Bindadin appeared for his performance in his flute playing Kṛishṇa pose people used to prostrate themselves before him.

There are ślokas for the dances of Krishna and of Rāmachandra also for example

१

विश्वम्भर तं त पद् नम त। लक्ष्मीवल्लभ दुर्लभ पद् त।
विश्वम्भर त त पद् नम तं। लक्ष्मीवल्लभ दुर्लभ पद् तं।
फ फणीश्वर तं धर तं।
फ फणीश्वर त धर त।
धरतां भजतां भगवती ता॥

२

श्रीरघुनन्दन जटिल जटतां। जटिल जटा जुट श्रीवल्क प्रकटां।
श्रीरघुनन्दन जटिल जटतां। जटिल जटा जुट श्रीवल्क प्रकटां।
प्रकट मर्कट ठाट पटुत। गर गर गर वन्दित॥

३

श्रीराम राघव राजीवलोचन। भव भयभजन दुजन शोचन।
श्रीराम राघव राजीवलोचन। भव-भयभजन दुजन-शोचन।
विकट प्रकट ठाट मर्कट नाट।
तका लका हका उत्पाट॥

There are other dances of Krishna as in the rāsa circle on the thousand hoods of the dragon Kāliya etc and of Rāma as in his fights against demons which also have their individual beauty

Gopi pravesar Nach :

The entering dance of the gopis of Vraja is called gopir nach or gopi pravesar nāch This dance is feminine and softly cadenced Unlike the usual dress of Assamese women consisting of a close skirt a wrapper and an upper wrapper (mekhelā rihā cheleng) the costume of the milkmaids of Vraja here consists of a loose ghāgrā (ghuri) a specially decorated wrapper (rihā) a brocade waist band (tangāli) a black blouse a thin veil over the hair dressed in coiffeur No ghungurs are used

The following are some of the so-called ślokas of the gopī praveśar nāch

१

श्रीमंत्रिकमल नम कि नम नम। गोविन्द मुकुन्द पद् विनायक वृन्दं।
श्रीमत्रिकमल नम कि नम नम। गोविन्द मुकुन्द पद् विनायक वृन्द्।
तापित वेपित भंजेनिति त्राण।

२

झिझिना घेना घेना झिझिना झिझिनां।

झिझिना घेना घेना झिझिना झिझिनां।

झुम ताता नाता झिनिति झिमि ताता। प्रीतिका तिका घे घे॥

३

झिगिति झिगि झिगि ञाद्दिकि घामामामा।

झिगिति झिगि झिगि ञाद्दिकि घामामामा।

ञाद्दिकि ताक ताक ताक।

तागेरा गेरा गेरि घा।

खेखेता खेता खेता खेखेता खेखेतां।

खेत् ता खेत् ता तिक्कि घा॥

Other Dances in Dramatic Representations

The dramas of Śankaradeva and Mādhavadeva in their presentation are nothing if they are not dances and dances All the dramatis personæ have their dances Some characters do not have to utter a single word but they must needs dance a round at least somewhere The different situations in the dramas are represented in short and long pieces of dance Some of these are rāsa nritya yuddha nritya jhumurā and chāli (the last two representing the performance of Krishna and the milk maids in Vrindāvana)

Rāsar nāch The idea technique and history behind the rāsa dances of India need perhaps no introduction to the scholars and connoisseurs of the art of dancing It is still vigorously prevalent may be in varying forms from Gujarat in the west to Assam and Manipur in the east It as is only too well known represents the communion of the individual jivas (in the form of the milkmaids of Vraja) with the Super soul that is Lord Kṛishṇa

This dance was introduced by Śankaradeva through his play *Keli gopāla* or *Rāsa kridā* and Mādhavadeva through his *Rāsa-jhumurā* One particular characteristic of Assam rāsa as envisaged by Śankaradeva is the absence of Rādhā as the central figure (rāseśvari) of the dance circle along with Kṛishna although her name does appear in both his and Mādhavadeva s dramas at least as now available This may look strange to some (as it did when my troup of University students presented a rāsa ballet in the Inter University Youth Festival 1957 at New Delhi) But this is in conformity with a vital point in the theology of Assam Vaishnavism which is based firmly upon the *Bhagavadgitā* and the *Bhāgavata-purāna* and not on later texts Rādhā is conspicuous by her absence in the chief work of this school of neo Vaishnavism that is the *Bhāgavata purāna* The madhura-bhāva is not placed among its chief articles

of faith It is only in some of the very late rāsa dramas that Rādhā begins to figure prominently

Almost all the principal sattras have their own rāsa dances The most famous one is that of the Dakhinpat sattra established during the fifties of the seventeenth century by Vanamālideva and attract a huge number of spectators from far and near The performances centre around a small drama written for that purpose in the sattra

The rāsa dance as at present obtaining in another rich sattra, Āuniāti sattra established in 1654 by Nirañjanadeva seems to have taken its present shape towards the close of the last century when the then sattrādhikāra His Holiness Shri Shri Dattadeva Goswami with the able support of his assistant Shri Shri Dharmeswaradeva composed a new drama with about two dozen lyrics specifically composed for the purpose Here is one of the songs

नाचत नव नागर नटराजे रमणी संगे। नाचत नव नागर'नटराजे।
ताता थुगुतां थुगुतां झिगितां ध्रि ध्रि मिति झिगितां झिगितां॥
बाजत बेन बीण विविध बाजे॥
अति अगाध पवन मन्द शीतल वन शरत चान्द वशी
वशी वट यमुनातट राजे रतपत रतिछल काजे॥
स्वरमण्डल जलतरंग बाजत जल ठुग मृदग अति मधुर।
अति मधुर परज स्वर गावे शुक पिक मधुर गाजे।
करण मकर करत और मण्डल रस नव किशोर भामिनी।
भामिनी संगे करत रंग पानी डरपट डरगण साजे॥
मणि मण्डल ललित पुञ्ज आनन्दि मन सज रूप प्यारी।
प्यारी सग झुलत तरंगे थयाथर थयाथर साजे॥

The latter portion of the rāsa dance-drama is known as mahārāsa when the gopis in their emotional dedication to the Lord lose all sense of reality and see as many Krishnas as there are gopis They are as it were rain drops falling upon sea waves

Yuddhar nāch The vigorous phalanxic dances with clubs (gadā) and bows (dhanu) make a special feature in the dramas bringing much animation to the audience This is put to such rhythms as ektāli and chukani and is characterised by swift to and fro and revolving movements The bows are so made as to give a sharp clicking sound on the ghetā or sama and are called ketep dhenu

Such themes as Kṛishṇa s quelling of the hydra headed Kāliya Kṛishna's picnicking with his cowherd companions (bhojana vyavahāra) the ten incarnations of Vishṇu are taken up at different stages or as whole themes of the dramas and may now conveniently be picked up edited and presented on modern lines of production

Jhumuras :

Jhumurā as I have already said is a variety of medieval Assamese plays written and introduced by Madhavadeva In the Kamalābārī sattra jhumurā also means a variety of dance performed by batches of boy monks That it is derived from drama is evident from the fact that the songs employed for the dance are almost all taken from the nāts and jhumurās of Śaṅkaradeva and Madhavaedva All the five songs in the *Rāsa jhumurā* attributed to Mādhavadeva are here utilised Besides those bargitas (rāga songs outside of the drama) and songs in Śankaradeva s plays which represent the words movements and sentiments of the gopis and other women are likewise taken up for this form of dance The yati tāla alone is played on

The dance is divided into two parts—preliminary (rāmdāni) per formed before the song begins and the main dance (gā nāch) performed along with the song There is no abhinaya only some nṛitta hands are used

The dancers with their loose skirt (ghuri) embroidered waist-coat of net cloth (katā phular bukucholā) man like pagri and nepūr are meant to represent neither male nor female It is believed that they stand for the gopis when Kṛiṣhna disappeared from their midst in the rāsa circle and they by way of consolation had to enact the deeds of the Boy God (mai kṛiṣhna buli kare bhāvanā as Śankaradeva puts it in his rendering of the *Bhāgavata purāna*)

Nadu-bhangi :

Nādu bhangi is a dance generally of three pairs of gopas and gopis In this dance also the five songs of the *Rāsa jhumurā* and some bargitas (like sakhi he chale kānu virindāvane and aba sakhi pekhu madanagopāla) are sung There is no abhinaya nrittahastas only are there The dance is divided into rāmdāni and gā nāch One difference from jhumurās is that various tālas may be employed in the dance

Chali nach :

One of the most characteristic forms of sattra dances is chāli nāch The word chāli probably echoes a Nātya term for a kind of foot work (pāda) known as pāda charikā or simply chāri or chāri which is defined by Bharata as the movement of the feet legs (from the ankles to the knees) thighs and hips In describing the deśī lasyāṅgas Śārṅgadeva in his *Sangitaratnākara* defines chāli as

कोमल सविकासं च मधुर लास्यसंयुक् ॥
नातिद्रुतं नातिमन्दं त्वभ्रताप्रचुरं तथा ।
पादोत्क्षिप्ताङ्गुली चौगपद्येन चालनम् ॥

This definition fits well with sattra chālis Mahārāja Bhagyachandrasimha of Manipur (1764-89 A D) in his *Govinda sangitā-līlā-vilāsa* defines chāli as the combination of four particular gatibhangas (which are called karanas

by other authorities) two particular types of bhramaris (gait) and a particular rhythm called trimelaka In Manipuri dances as at present there is a form called chāli which is often placed as a prelude to a bhangi another form but it is chāli that is considered as the superior and more difficult type

The sattra chāli nāches are said to be eight in number but actually one differs from another mainly in the rāmdani which employs 8 different tālas Only ektāli and parital are used in the gā nāch Songs per formed during the gā nāch are those bargitas and ankiyā gitas which represent the actions thoughts and sentiments of women The ramdānis are divided into four groups *saru* (minor) *bar* (major) *Kalākatiyā* and *Hajowaliyā* The dancers are costumed like the gopis in a dramatic representation

The term natuwā nāch is sometimes applied specifically to the chāli dances The word natuwā generally meant an actor in the beginning as we so find it in the biographies of the saints It would thus indicate that this form of dance was derived from the ankiyā drama Even now the dancers (who are actors for that matter) in dance dramas like *Bhojana vyavahāra* are known as natuwās In Kamalābari the boy dancers with male dress (tālani on head thick muslin coat and dhoti the body painted) in behār nritya and nādu bhangi are called natuwas but these dances are not called natuwā nach This term is however used in the Āuniāti sattra

Rajaghariya nach :

When the late Shri Maniram Bayan of Kamalābari stated that the chāli dances are twelve in number he included the eight chālis (with one ramdāni each) and four rāmdānis with the accompanying dances all known as rajāghariyā nāch or rajaghariya chāli nāch (chāli dances of the royal court) These dances were originally meant to be performed in the capital in royal presence The natuwās of this type of dance have the same cos tume as in chalis In the bols of the drum music however the mnemonic syllables resemble the mridanga s which might mean that the mridanga might have sometimes been used in these dances Secondly unlike as in chālis where the natuwās do not dance with the gā mān but just keep the rhythm with the feet and make simple gestures of the hand while standing in position the dance continues all through

Behar-nach or Bahar nach :

This dance seems to have derived from Mādhavadeva s jhumurā *Bhojana vyavahāra* The name of the dance comes it appears from the second part of the name of the play *vyavahāra>bevahār>behar bāhār* (and mistakenly *bahā bāhā r* in *behār bāhār* being taken for the genitive suffix) The dance has two parts rāmdāni and gitar nāch The rāmadāni is in the tāla Chuta while the main rhythm of the gitar nāch part is as in Nādu bhangi either Raktatāla or Paritāla while other tālas are also employed and these give the dance its variety The dancing boys number ing between 25 and 30 dress like Kṛṣhna Those bargitas which depict

Kṛishna s tending of cows and playing in Vṛndāvana are taken up for the gitar nāch part

Vara-pravesha :

In this dance supposed to represent Lord Kṛishṇa s dance as he returns in glee from Vrindāvana to Gokula in the evening 25 to 30 naṭuwās in Kṛishna s costume dance It is generally performed during Mādhavadeva s death anniversary

Some other Sattriya Dances :

Mānchok The whole orchestra goes into dancing in Mānchok which is originally the name of a tāla The bayans (drummers) exhibit dance hands as the few bargita songs depicting the throes of the gopis at their separation from Krishna then going to Mathurā from Vraja are per formed The tālas attached to these songs or other suitable rhythms are employed There is no rāmdāni

In sattras like Āuniāti there are some forms which seem to have evolved in recent times There is an *apsara bhangi* representing the dance of heavenly nymphs before Indra Natuwā boys perform a dance called *pātcha chalam* (bādshāh salamat) which as well as the *vara praveśha* dance of the orchestra were meant to receive royal personages in their visit to the sattra Some modes of *natuwā nāch* are known as hājowaliya (pertain ing to Hajo) possibly pointing to the influences of the nati dance of the Hājo Mādhava temple and pāsauji (performed to the pakhwāj which was imported from Northern India in the beginning of the 18th century)

The *dhemali* music is accompanied with intricate movements of the feet and hastas come particularly to be exhibited in *ghosā dhemali*

Gestures of Different Limbs :

Although gestures of hands feet and other minor limbs are found used many of them seem already to have been lost This is mainly because in imparting training to the young in which matter also all sattras cannot afford to be very strict for economic and political reasons no particular names for movements of different limbs in the śāstra ways are taught Where there are certain names these are applied compositely to the whole body and are taken from but the everyday speech for example marāi pāni khowā (peacock s drinking water) pāni sicha (throwing water) The training in the Kamalābārī sattra however is still very elaborate and is known as māti-ākhāra (rehearsal or exercise on the ground) The *Nātya Śāstra* also prescribes exercises on the floor as well as in the air (vyāyāmaṁ kārayed dhīmān bhittāv ākāśake tathā) after massage with oil and barley gruel Kathākali has different exercises (sadhakam) of the body The late Shri Maniram Datta Muktiyar Bayan the chief director of dances in this sattra enumerated as many as thirty nine such movements Some of them are chatā (movement to a pose) pāk (wheeling on the feet) lan (the

moving of the head to side or back till it touches the ground) jalak (the very swift lashing of the hands with corresponding movement of other limbs) murukā tamāl mocharā (wriggling the body like a string into a knot) and khar (somersault) Somersaults are not a rare feature in the dances of the natuwā boys

The trainee is given the lesson that his eyes should always follow the gestures of the hands in order to bring out the desired effect (cf *Abhinaya darpana* yatra hastas tato dristih yatra driṣtis tato manah yatra manah tato bhāvah yato bhāvas tato rasah) In course of the training the young natuwā develops suppleness of the body which facilitates easy move ments as also a variety of gaits and other gestures which he can utilise when the occasion calls for them

It is particularly to be noted that Śubhankara Kavi s *Hasta muktāvalī* the most elaborate treatise on hand gestures was found with a lucid Assamese gloss in a sattra namely Āuniati and it is said that Suchānda Rāi Oja the owner of the manuscript lived in the Kamalābārī sattra It is thus likely that this work was actually used by the bāyans (dance gurus) in training natuwā boys in the sattras The bayans use an elaborate code of hastas in indicating different objects and sentiments without knowing the names of these hastas In the accompanying table (pages 25 26) is shown how the nāndi gita of Śankaradeva s *Rāmavijaya* is rendered with the hands in the Jarābāri sattra Sibsagar

Costume, Make-up, etc :

Much change has taken place in the style of costumes in the course of the last few centuries Some persistent features are however constantly met with in different sattras and these can fairy be taken as pointing to the time of Śankaradeva The dress of the principal actors the sūtradhāra and Kṛiṣhna the gopis and natuwāṣ has already been described The women roles naturally required careful and detailed make up The charitas (biographies) of the saints provide a close study of this sort of costume when the natuwā boys playing the milkmaids of Vraja under the direc tion of Mādhavadeva himself are described Artificial breasts of wood and artificial hair knots made up of gāmocha (napkin) were used They put vermilion marks on their foreheads and a lavish amount of collyrium on the eye brows and eye lashes and wore silk śādis For ornaments they had bracelets (khāru) neck laces kundala for the ear lizard like ornaments (jethi) for the head Even Yaśodā puts on a silk śādi rather than the indigenous and typically Assamese mekhelā and riha

Attempts at realism in most matters were scarcely made In the representation of a drama *Nrisimha-yātrā* in which Mādhavadeva acted the rôle of the Man lion a pāgri was dyed with violet-coloured Indian spinach (purai or Basella alba) and put under the royal coat which Hīrā Dalai playing Hiranyakaśipu s part was dressed in When Mādhavadeva took the latter in his lap tore off the coat and wrenched out pieces of the turban people were alarmed with the thought that they saw murder under

TABLE

THE NĀNDI-GĪTA OF THE RĀMA VIJAYA NĀTA IN DANCE HASTAS

राग सुवाइ (सुहाइ), एकतालि

rāga suwāi (*suhāi*) *ekatāli*

1

- **जय** — *jaya* (victory be to): 2 Patākas facing upwards moved up and down twice
- **जग-** — *jaga-* (the world s): the same hands moved in front of the chest in a circle
- **जीवन** — *jīvana* (life): 2 Samdamśa (the rt raised slightly above the level of the lt) placed near the chest
- **राम ।** — *rama* (Rāma): 2 horizontal Padmakośas joined and wrung at the wrists (indicating salutation to deities)

2

- **कयलो** — *kayalo* (I make): lt. Samdamśa joined at rt. elbow rt. Samdamśa moved from the lip towards the front
- **पयोरि** — *payori* (at the feet): 2 *pāda* hands (middle and third fingers extended other fingers and thumb bent, facing downwards) moved from sides to join in front
- **परणाम ॥** — *paranāma* (salutations): 2 Patākas joined to form Kapota on the fore head (this indicating ordinary salutations)

3

- **जाहे** — *jāhe* (whose): 2 Patākas horizontally placed moved alternately forward in the direction of the *guru-asana*
- **गुण-नाम** — *guna-nāma* (qualities and names): as in *rama* (1 1)
- **मुहे** — *muhe* (in the mouth i e on lips): rt Padmakośa waved near the lips
- **गाइ ।** — *gāi* (singing): 2 Patākas waved near the lips

4

- **पापी** — *pāpi* (the sinner): lt. Muṣṭika whipped in the lt. side air
- **परम-पद** — *parama-pada* (the supreme feet, i e final beatitude): 2 Patakas, facing upward raised slowly upwards
- **पाइ ॥** — *pāi* (secureth): rt. Patāka placed in the lt. Muṣṭika and both moved in circles in front

5

- **ओहि** — *ohi* (thus): lt. Samdamśa joined at rt. elbow rt. Samdamśa struck downwards in front
- **भव-** — *bhava* (world s): as in *jaga* (1 1)
- **ताप** — *tāpa* (distress): rt. Patāka bent at the elbow lt Patāka extended a little forward, both shaken with the thumb and fingers all apart
- **अपारा ।** — *aparā* (limitless): 2 Patākas moved in front to indicate a billowy sea

6

जाहे	स्मरणे	करु	पारा ॥
jāhe	*smarane*	*karu*	*pārā*
(whose)	(remembering)	(maketh i e giveth)	(limit, i e salvation)
as in *jāhe* (1 2)	rt Samdamśa placed near the lips	as in *kayalo* (1.2)	Añjali moved forward in a large wave

7

अजगव-	भञ्जन-कारी ।
ajagava	*bhañjana kari*
(of the bow called Ajagava)	(the breaker)
2 Kartarimukhas (2) moved across the face the head to the back of the neck then sideways and rested parallel to the earth	2 Mustikas joined in front and the breaking of a very hard thing acted

8

पावल	जनक-	कुमारी ॥
pāwala	*janaka*	*kumari*
(secured)	(King Janaka s)	(princess i e daughter)
lt. Samdamśa placed on the chest rt. Samdamśa facing upwards moved from front to near the chest	rt Hamsasya facing downwards kept on the lt side lt Tantrimukha (with the middle and third fingers bent into the palm) kept facing downwards on the rt hand	lt Pataka facing upwards kept in front below the chest rt Pataka waved over in a kept facing circle

9

नृप-सव	छेदल	बाणे ।
nrpa sava	*chedala*	*vane*
(the kings)	(slew)	(with arrows)
as in *janaka* (1 8) then as in *jaga* (1 1)	lt Śikhara on the lt side (representing holding one by the hair and rt Pataka forcefully striking below (representing cutting with a sword)	lt Mustika kept on the lt side rt Sucimukha acting shooting of arrows

10

कृष्ण-	किंकर	एहु	भणे ॥
krsna	*kinkara*	*ehu*	*bhane*
(Krsna s)	(servant)	(this much)	(sayeth)
as in *jahe* (1 2)	rt Alapadma moved up and down lt. Ardhachandra (1) on the lt side facing downwards	as in *ohi* (1 5)	as in *kayalo* (1.2)

their very nose. In the performance of another play *Govardhana yātrā* an artificial hillock was made up in the pandal and different food offerings were placed on it. The gentleman playing the rôle of Kṛishṇa had to climb up the hill from behind with the help of a ladder

The materials for painting and make up were generally vermilion (hengul sindūra) yellow arsenic (hāital) indigo chalk (dhal) brown ochre (gereu mati) lamp-black collyrium and mica dust

The boy monks in sattras keep long hair just like women but where artificial hair was needed materials like jute fibre and rags dyed black are used for the purpose In some places moustaches and eye brows were made of wood In some places artificial breasts made out of the head of a gourd were used

Another class of green room property is a variety of masks (mukhā) which form a striking feature of Assamese dance-dramas These are generally meant to represent such unusual appearances as the ten heads of Rāvana the four heads of Brahmā the bird like head and beak of Garuda and so on Demons like Mārīcha and Subāhu also put on grotesque masks Hanūmān and Garuda had to cover the bodies with monkey like and bird like hide and wings Such devices are known as chō from which we get the name chō ghar for the green room

Oja pali Dances in Sattras :

There is a class of vyāh gowā ojā pāli in the sattras Their dances are much similar to the non sattra vyah gowā ojā pāli One ojā and any number up to 20 or 25 of pālis (the pāli in the right most position being called dainā pāli) form this sattra chorus The ojā is dressed in a white dhoti a pāgri with a garland on it a netted waist-coat and a chāddar But an ojā on being formally appointed as such appears in the sūtradhara s costume on the first day

Small cymbals (khutitāl) alone provide the instrumental music Only a few rhythms such as chābtāl modern jāptāl and tetāl are used The oja performs the rāg diyā (ālāpa) of a raga with its mālitā which is similar to but not the same as that of the non sattra vyāh singers and a song in that rāga and then goes into the verse narrative from some Vaishnava poetical work He has generally in his stock an extra number of ragas to those used by the gāyana bāyana groups In performing the bargita nārāyana līlā jānaba koi for example he would resort to the paraja rāga which is not mentioned in the written text of the song.

As the ojā sings on he exhibits different abhinaya hastas The names of the hastas as in different nātya works are however lost amongst them

Conclusion : The Problem :

The problem of preservation and popularisation today faces the two still extant ojā pāli and sattra schools of dance They have already lost much of their beauty and artistic quality When we are passing today

through a period of upsurge of our old culture the educated people, who really could do something in the matter if only they liked to do not seem to be willing to treat these traditional art forms with any honour The sattra and other religious institutions which have so far upheld and developed the dances, are losing fast their social standing and economic strength The sattras which once used to have each a few hundred monks do not now get boys who can be trained up to be good natuwās For the lack of proper critical outlook (which should perhaps be a little conservative in these matters) and for economic and other reasons the traditional dancers are taking to cheap and easy bits of the art and required accessories At the head of this come experts who try to infuse extraneous elements into the traditional wealth It is thus becoming gradually more and more difficult to distinguish between the real and the faked

It therefore is high time that immediate and vigorous investigations were carried into this field and attempts were made to have institutions where the most ancient and therefore the most genuine forms available of the art could be reclaimed cultured and taught on modern lines through the combined efforts of experienced traditional dancers and persons with a proper scientific training

Hastas in Subhankara's Hastamuktāvalī

Śubhankara Kavi seems to have been a great authority on music and dance in Eastern India He is one of the earliest music scholars to have adopted the system of rāga and rāgiṇi division after the *Sangita makaranda.* In his works so far discovered namely the *Hasta-muktāvalī* and the *Sangīta dāmodara* he exhibits a love of bold and painstaking detail and some amount of independent thinking

The *Hasta muktāvalī* or *Śri hastā muktāvalī* as it should be called according to an injunction in the text itself is the earlier of Śubhankara s two works as it is so mentioned in the *Sangita dāmodara* A sufficiently reliable Agar wood bark manuscript of the work (with 916 verses) in old Assamese script was lying in the monastic archive of the Āuniāṭī sattra in Mājuli (a small island on the Brahmaputra hallowed by the existence of numerous Vaiṣhnava *sattras* or establishments) in the Sibsagar district [1] The numbering of ślokas runs up 916 although a few lines seem to be missing here and there This seems to be the most complete copy of the work so far noticed The value of the manuscript is greatly enhanced by the elegant rendering of the original Sanskrit into lucid Assamese The name of the copyist is Jagarā The manuscript also contains at the end the words Suchānda Rāi Ojā s book (sucānda rāi ojār pustaka) and we do not know if this Ojā (literally master musician or the leader of the ojā pāli chorus of a *sattra* or village) was responsible for the translation into beautiful Assamese prose The language of the translation we believe must not be later than the eighteenth century A D Apart from the literal rendering all through the Assamese writer expounds in places the original text especially in the description of the manipulation of hastas to signify different objects [2]

The head of the Āuniāti sattra where the manuscript was preserved tells me that Suchānda Rai Oja was not probably a sattra ojā but a vyāh gowā ojā from the western Assam districts There is a tradition in the Kamalābārī sattra that the ojā lived in that sattra for some time a particular portion of the monastic barrack being pointed out as the place where he

---

[1] An undated manuscript of the work coming up to śl 902 of the Assam manuscript, and another of Ghanaśyāma s commentary *Hastamuktāvalī sāra-samudhṛitikā* (1675 A D) were discovered in the Nepal Durbar Library Another manuscript of the original work coming to śl 603 of the Assam manuscript was to be found in private possession in Darbhanga

[2] The Sanskrit text with the Assamese gloss in Assamese character has been edited and brought out by me from Publication Board of Assam Gauhati 1964 while the Sanskrit text, in Devanāgari was edited by myself for *The Journal of the Music Academy* Madras, vol. XXIV XXVIII, 1953 1957

used to reside This would go to establish some relation of the *Hasta muktāvalī* text with sattra dances—at least the ojā pali variety of it

The identification of Śubhankara Kavi and his date have created a lot of confusion [1] But this need not detain us here There is no place for any doubt in that Śubhankara belonged to Eastern India Almost all the works cited by him in the *Sangītā dāmodara* belong the 13th century or earlier On the other hand Śubhankara s sangīta work is profusely cited by Śukladhvaja of Koch Behār who died in 1571 A D in his *Sāravatī* commentary of the *Gītagovinda* His date should not therefore be later than the middle of the 16th century

The *Hasta muktāvalī* is a treatise on hand gestures (hasta) alone and does not concern itself with the movements of the legs neck waist eyebrows etc in dance The main tenets of the art are based on the great nātya authority Bharata Muni who is actually mentioned (śl 269 539) There are no specific references to other writers and writings on the subject in the work although here and there Śubhankara refers in a general manner to experts in nātya (śl 69 73 185 333 365 482) He claims that he has consulted all sangīta śāstras before writing his book (śl 911)

यथात्संगीतशास्त्राणि विलोक्य निखिलान्यपि ।

रचितां भारतीमेतामाद्रियन्तु विचक्षणा ॥

But he asserts his own views in many places although here also he only repeats what great writers have already said He has sometimes his own interpretations and explanations to give Courageously enough he ventures to differ from Bharata the supreme authority on the subject

There are as has been noted above 916 slokas according to the manuscript numbering There is no chapter division in the work The subject however is dealt with very systematically and elaborately The following is a short analysis of the whole work benediction and indication of the subject and mode of treatment (vv 1 11) classification of hastas into asamyuta (single or separate) samyuta (combined or joint) and nritta (pure dance) haştas (vv 12 14) enumeration of 30 asamyuta hastas (vv 15 19) enumeration of the 14 samyuta hastas (vv 20 22) enumeation of 27 nritta hastas (vv 23 29) appearance and character (lakshana) of each of the 30 asamyuta hastas (vv 30 63) appearance or character of each of the 14 samyuta hastas (vv 64-79) enumeration of the objects (vişhaya) of each of the asamyuta hastas followed by a description of the character or way of manipulation of the hastas representing respective objects (vv 80-776) enumeration of the objects for each of

[1] I have dealt with this question in some detail in the paper Śubhankara Kavi and his works on music and dance *Dr S K Belvalkar Commemoration Volume* Banaras 1957 Indian classical dance literature and Śubhankara Kavi s *Hasta muktāvalī* presented at the National Dance Seminar New Delhi April 1958 and published in *The Journal of the Music Academy* Madras, vol XXIX 1958 A further note on the date of Śubhankara pub in the same *Journal* vol XXX 1959 and in the Critical Introduction to *Śrīhastamuktāvalī* Gauhati, 1964

the samyuta hastas followed by a description of the character or way of manipulation of the hastas representating respective objects (vv 737 858) repetition of the names of nṛttahastas (vv 859 866) different movements of some of the asamyuta hastas in order to articulate nṛtta hastas (vv 867 894) a few relevant matters about the hands and conclusion (vv 895 916)

As we have already seen the *Hastamuktāvalī* deals very elaborately with the 30 asamyuta 14 samyuta and 27 nritta hastas It is in fact the most detailed treatise on this subject The lakṣhaṇas and applications of the hastas are in general conformity with the *Nātyaśāstra* and the *Sangita ratnākara* although the latter work or its author is not mentioned by name here but only in Śubhankara s other work *Sangita dāmodara* Śubhankara seems to have been little influenced by Nandikeśvara [1]

Asamyuta hastas :

The *NŚ* and *SR* have the same set of 24 single hands the latter giving one additional hand nikuñcaka according to another opinion The *AD* gives 23 out of the hastas admitted by the *NŚ* and *SR* ūrṇanābha being dropped and adds ardhapatāka simhamukha candrakalā mayūra and triśūla thus making a total of 28 But it also gives 4 more ardhasūci vyāghra kataka and palli

The *HM* gives 30 single hands which include beside the 24 in the *NŚ* and *SR* simhāsya (which name appears in the *AD* as simhamukha) kadamba krsnasāramukha ghronika ankuśa and tantrimukha There is moreover a variation of the bhramara hasta called calan madhukara

1 PATĀKA (BANNER) (HM 31 81 201 NS 9 18 27 AD 93 99 SR 7 102 08) All the fingers are stretched out all close against one another and the thumb is bent It is the same in all the few works In Kathākali this hand is known as tripatāka

2 PADMAKOŚA (LOTUS BUD) (HM 32 202 13 NS 9 79 83 AD 134 37 SR 7 142-43) All the fingers and the thumb are separated and bent at the ends to make a round shape This hasta has the same character everywhere

3 HAMSĀSYA (SWAN S BILL) (HM 33 214-36 NS 9 104 05 AD 154 57 SR 7 161 63) The middle finger forefinger and thumb combine to make the form of a swan s bill the other two fingers being stretched It is the same in the earlier authorities and also in Kathākali but in the AD the middle finger also is stretched

4 KARTARIMUKHA (SCISSOR BLADES) (HM 34-35 237 84 NS 9 39-41 AD 105-07 SR 7 119 21) There are two forms of this hasta (1) forefinger in patāka stands its back overlooking the back

---

[1] The editions used here are
Nāṭyaśāstra ed by M Ramakrishna Kavi Baroda Vol II 1934 (NŚ)
Abhinayadarpana ed by Asoknath Sastri Calcutta 1344 B S (AD)
Saṅgītaratnākara ed by S Subrahmanya Sastri The Adyar Library Vol IV Adhyaya 7 (SR).

of the mıddle finger and the rıng finger ıs bent forward (2) The lıttle and rıng fingers form a fist wıth the thumb the other two fingers beıng jointly stretched The first varıety ıs found ın the earlıer works but ın the AD ıt ıs slıghtly dıfferent Kathākalı has two kartarımukhas of ıts own

5 ALAPADMA (FULL BLOWN LOTUS) (HM 36 285 94 NS 9 91 92 AD 146-49 SR 7 147-51) All the fingers remaınıng separately side by side move ınward The NS varıantly calls thıs alapallava and alapadmaka the SR names ıt alapallava

6 TRIPATĀKA (TRICUSPID BANNER) (HM 37 295 345 NS 9 26 32 AD 100-02 SR 7 109 16) The rıng finger ın patāka hasta ıs bent towards the palm It ıs the same ın all In Kathākalı thıs posture of the hand ıs known as patāka The AD 103 04 has another hand ardhapatāka wıth the further bendıng of the lıttle finger

7 MUṢṬIKA (FIST) (HM 38 346 67 NS 9 55 56 AD 116 18 SR 7 128 30) The four fingers are closed ın fist the thumb restıng over them In the SR the thumb presses the mıddle finger only In others ıt ıs the same as ın HM It ıs mustı ın the earlıer works

8 ŚIKHARA (SPIRE) (HM 39 368 78 NS 9 57 58 AD 118 21 SR 7 130 31) The thumb ın mustıka ıs held firmly uprıght. It ıs the same ın the early works but dıfferent ın Kathākalı

9 ARDHACHANDRA (CRESCENT MOON) (HM 40-41 379 96 NS 9 43 45 AD 111 13 SR 7 117 19) There are two forms of the hasta (1) The four fingers are bent the thumb also ıs bent lıke a part of the bow (kodandakhandavat whıch echoes the NS cāpavat) Thıs definıtıon ıs formed after the NS The AD and SR do not specıfically requıre the bendıng of the fingers of the thumb (2) The mıddle rıng and lıttle fingers are closed ınto a fist and the fore finger and thumb are separated from each other by a dıstance Thıs definıtıon corresponds to the Kathākalı ardhacandra and the addıtıonal hasta ın the AD candrakalā

10 SARPAŚIRAH (SNAKE S HOOD) (HM 42 397-408 NS 9 84 85 AD 137 39 SR 7 152 53) All the fingers ıncludıng the thumb are very close agaınst each other and there ıs a bend ın the palm It ıs the same everywhere beıng sometımes called sarpaśırṣa also

11 SŪCIMUKHA or SŪCYĀSYA (NEEDLE POINT) (HM 43 409 42 NS 9 64 71 AD 127 31 SR 7 149 51) The fore finger ıs stretched uprıght the thumb ıs placed on the mıddle finger and the remaınıng two fingers are extended Thıs definıtıon ıs dıfferent from all others The AD calls thıs hasta sucı

12 KHAṬAKĀMUKHA (CRAB S FACE) (HM 44 443 60 NS 9 60-63 AD 124-27 SR 134-370 The thumb ıs bent over the tıps of the mıddle and fore fingers and the lıttle and rıng fingers are bent and raısed (ı e slıghtly bent) As the gloss ın Assamese would have ıt the ring-finger ıs slıghtly bent, and the lıttle finger ıs held somewhat uprıght

Anyway, it is different from kaṭakāmukha or khatakāmukha according to other authorities

13 ARĀLA (THE CROOKED) (HM 45 461 85 NS 9 46 52 AD 114 SR 7 122 28) The thumb and fore finger bend like the ends of a bow the other three fingers are extended towards the front (agravalita) In the NS the three last fingers are separately extended upwards (bhinnordhvavalita) Abhinavagupta taken bhinnordhvavalita to mean pūrvasyām pṛṣtheṣvadūre tisthanti which the SR emphasises still further According to the AD the bending of the forefinger in patāka is sufficient to be called arāla

14 ŚUKATUNḌA (PARROT S BEAK) (HM 46 486 98 NS 9 53 54 AD 115 16 SR 7 137 39) The ring finger in arāla is bent the whole hand looking like Śiva s trident The NS AD and SR prescribes this bending other details of their arāla remaining the same

15 SANDAMŚA (TONGS) (HM 47 499 542 NS 9 110 16 AD 159 61 SR 7 175 81) The fore finger in arāla strikes the thumb The NS and SR enjoin the same change in their arāla and further indicate the hollowing of the palm In the AD the closing and separating of the fingers in padmakośa make for this hasta

16 KĀNGULA (SCORPION) (HM 48 543 59 NS, 9 88 89 AD 144-46 SR 7 140 41) The thumb fore finger and middle finger come close together without however touching each other the little finger stands upright and the ring finger is bent It is the same in the NS and SR The NS defines the position of the first three fingers as tretāgnisamsthitāḥ and the SR as tretāgnisamsthānāh which is explained by the commentator Simhabhūpāla as tretāgnivat tri konākārah sthitāh In the AD the bending of the ring finger in padmakośa is called kāngula The name itself of this hasta is explained in the Abhinavabhāratī as denoting the picking up of kangu that is priyangu or meaning a scorpion (vṛścika)

17 ŪRNANĀBHA (SPIDER) (HM 49 560-71 NS 9 120 21 SR 7 173 75) The five fingers is padmakośa are bent It coincides with ūrṇanābha hasta in the NS and SR This is no ūrṇanābha in the AD

18 KAPITTHA (ELEPHANT APPLE) (HM 50 572 80 NS 9 59 60 AD 121 24 SR 132 34) The end of the fore finger in śikhara is pressed by the thumb It is the same in all

19 MṚGAŚIRṢA (DEER S HEAD) (HM 51 581 603 NS 9 86 87 AD 139-42 SR 7 159 60) The thumb and little finger are set upright and the three other fingers are bent It is the same in all, but the NS demands that the bent fingers are to point downward

20 HAMSAPAKṢA (SWAN'S WING) (HM 52 604-15 NS 9 106-09 AD 157 59 SR 7 163-67) The thumb is bent the little finger is held upright, and the other fingers are extended forward It is the same in the NS and SR In the AD the little finger in sarpaśīrṣa is stretched

21 TĀMRACŪḌA (COCK S-COMB) (HM 53 616-26 NS, 9 122 26; AD 163-64, SR 7 181-84) The thumb and middle finger

come together the fore finger is bent and the little and ring-fingers are closed as in a fist It is the same in the NS as also in the SR which again gives a second type of the hasta—with the little finger stretched and the thumb pressing the other three fingers bent close together In the first variety Śārngadeva indicates the releasing of the fingers with a click this being called chotikā The name of the hasta is explained by Abhinavagupta thus cūdāmukta kukkutākaratvāt tāmracūdah

22 CATURA (QUADRATE) (HM 54 627 47 NS 9 93 100 AD 149 52 SR 7 154 58) The little finger is held upright the middle fingers are extended and the thumb remains in the midst of them It is almost the same in the NS the Abhinayabhārati explaining the point in the midst of them as being on the middle of the middle finger The SR further elucidates the point as madhyamāyā madhyaparvodare But the AD places the thumb at the root of the ring finger

23 MUKULA (BUD) (HM 55 648 64 NS 9 117 21 AD 161 63 SR 7 169 73) All the fingers are held close together and high up It is the same in the AD The NS is not very clear here as it refers to the hamsamukha hasta and says that the hasta is called mukula close to one another and are upright But Abhinavagupta refers to the five fingers coming together in explaing its application to signify vitacumbana vitair nārinām kuca cibukādi sthāneṣu angulī pañcakena samam saśabdam nakha sparsane kāmasūtreṣvācchuritakamiti The reference to hamsamukha thus seems to be misleading The SR enjoins the bringing together of the tips of all the five fingers and the holding of them upright

24 BHRAMARA (BLACK BEE) (HM 56 665 74 NS 9 101 03 AD 152 54 SR 7 167 69) The middle finger and thumb are joined and the others are held up separately In the NS and SR the fore finger also is bent In the variant CALAN MADHUKARA (FLYING BLACKBEE) the middle finger and thumb are joined the little finger is raised the other two fingers are bent and the whole hand trembles

The following hands are not found in the earlier authorities except simhāsya which appears in the AD 142-44 as simhamukha

25 KADAMBA (HM 58 675 86) The padmakośahasta is held in a more closed way It is thus a variant of padmakośa

26 KRṢNASĀRAMUKHA (BLACK ANTELOPE S FACE) (HM 59 687 95) The middle and forefingers and the thumb are bent towards one another (are joined according to the gloss) and the other two fingers are held up being a little bent

27 GHRONIKA (BOAR S SNOUT) (HM 60 696 99) The five fingers are brought together in the front to look like the snout of a boar

28 SIMHĀSYA (LION S FACE) (HM 61 700-06 AD 142-44) The thumb and little finger are held separately and the other fingers are bent at the ends In the simhamukha of the AD the thumb is 'mixed' with the middle and ring fingers and the other two fingers are stretched

29 ANKUŚA (GOAD) (HM 62 707 18) The forefinger is bent at the end and the other fingers are very tightly closed in a fist

30 TANTRIMUKHA (LUTE) (HM 63 719 36) The middle and ring fingers are bent and held down the three remaining fingers being each held separately

Samyuta hastas :

The NS and SR have the same of 13 combined hands the latter adding one according to others opinion namely triśikhara The AD takes only 8 out of these (gajadanta vardhamāna niṣadha avahittha and makara being not included) and adds 15 others—śivaliṅga kartarisvastika śakaṭa sankha cakra samputa pāśa kilaka matsya kūrma varaha garuḍa nāgabandha khatvā and bherunda *The Mirror of Gestures* of course counts a twenty fourth hasta avahittha already in the lists of the NS and SR

The HM gives all the 13 samyuta hastas of Bharata and Sarngadeva and one more marala thus making a total of 14

1 GAJADANTA (ELEPHANT S TUSKS) (HM 65 738 46 NS 9 154 55 SR 204 07) Two sarpaśirsas are stretched to the front with a bend at the elbows The NS gives the position of the hastas as kūrparām socitau which Abhinavagupta takes as being each placed on the opposite shoulder (vāme vāhau daksino daksine vāmahastah stambhākāra vestita dantākrti yogāt) The SR takes the hastas as being held each mid way between the opposite shoulder and elbow (skandhakūrparayor madhyaman yonyasya yadā karau) but also cites a second opinion according to which the two sarpaśirsas facing each other are bent at the elbows towards respective shoulders The HM conforms to this second form to a degree

2 KAPOTA (PIGEON) (HM 66 747 56 NS 9 130 33 SR 7 186 88) The two hands (patākas according to the gloss) are placed in embrace with each other leaving a cavity in the middle The NS prescribes the placing of the two hands in añjali on sides only In the AD two añjali hastas with the wrist tips of the (little) fingers and the sides respectively together becomes kapota The SR describes it as such and mentions a second name of the hasta—kūrmaka

3 VARDHAMĀNA (THE EXTENDING) (HM 67 757 63 NS 9 158 SR 7 214 16) Two mṛgaśīrṣas are combined in front In the NS it is 2 hamsapakṣas placed back to back but Kirtidhara s reading makes mukula embraced with kapittha constitute the vardhamāna hasta In the SR it is two hamsapakṣas held like svastika The AD does not have this hasta.

4 AÑJALI (JOINT HAND) (HM 68 764 70 NS 9 128 29 SR 7 185 86) The placing together of two patākas on the sides makes this hasta In the NS the placing is not confined to the sides only and the Abhinavabhāratī is very clear on this point samyag grahanena saṁmukham sarvāsāmangulīnāṁ śleṣo lakṣyate The SR and the AD are

8 (a)

equally explicit here The HM thus seems to hold an opinion independent of others

5 NIṢADHA (THE SQUEEZED) (HM 69 771 75 SR 7 209 11) The elbows are clasped by the opposite hands The NS (as accepted by Abhinavagupta and Śarngadeva) places one kapittha round one mukula But even in Bharata there are variants according to variant readings (1) one śikhara squeezed by one mrgasirṣa (2) the left hand holding the (right) arm inside of (that is above) the elbow the right hand being placed above the left elbow (3) two hamsapaksas being placed back to back The SR mentions it that some people call the first variety of gaja danta (each hand holding the other between the shoulder and elbow) by the name of nisadha

6 KARKATA (CRAB) (HM 70 776 87 NS 9 133 35 AD 178 80 SR 7 188 92) The fingers of one hand are dovetailed into the fingers of the other the whole thing looking like a cottage made up of creepers It is the same everywhere

7 UTSANGA (EMBRACE) (HM 71 788 95 NS 9 139-40 AD 184 85 SR 7 198 201) Two aralas are held upright and spread out in front the palms facing upward The NS would use the same arāla hastas aralau tu viparyastavuttānau vardhamānakau (two arālas contra rily placed, facing up and extended) The SR gives as many as four alternative methods of placing the aralas to effect utsanga beside citing the opinion of some people to substitute sarpaśirsa for arāla which seems to be a reference to the AD The four methods are (1) the hands cross each other and are placed on the opposite shoulders and spread in front (2) the hands are crossed to the right of the body (3) the hands are pushed into the opposite arm pits the palms facing downward (4) the back of the hands turn sideward

8 AVAHITTHA (THE HIDDEN) (HM 72 796 99 NS 9 156 57 SR 7 208 09) Two śukatundas are raised with a start pointing upward in front of the chest The NS and SR make the two sukatundas first face the chest and then go with the palms also facing downward

9 SVASTIKA (CROSS) (HM 73 800 10 NS 9 132 37 AD 180 81 SR 7 192 94) Two arālas are raised up on the left and brought together at the wrists The NS has the same movement while the AD substitutes patākas for arālas Abhinavagupta refers to the application of patāka in some matters where the svastika is made up of arālas The SR admits both arāla and patāka as alternatives for constituting the svastika

10 MAKARA (SHARK) (HM 74 811 17 NS 9 152 53 SR 7 213 13) Two patakas facing downward are placed one above the other the thumbs going upward The NS and SR have the same picture of makara The Assamese rendering of the HM suggests the placing of the right hand on the left and the raising up of both This hasta does not appear in the AD

11 DOLA (SWING) (HM 75 818 25 NS 9 148-49 AD

181 82 SR 7 195 96) Two patākas hang down and the palms are shaken in a low The NS requires the setting of the shoulders loose and at ease along with the hanging down of two patākas The SR would have all the fingers remain loose The AD places the two patakas near the thigh (urudeśe) The AD reads DOLĀ and the NS and SR read variantly DOLA and DOLĀ

12 PUṢPAPUTA (FLOWER BASKET) (HM 76 826 29 NS 9 150 51 AD 182 83 SR 7 196 97) Two sarpasirṣas are joined along the little fingers to form the likeness of a winnowing fan It is the same everywhere

13 MARĀLA (SWAN) (HM 77 830-43) The fingers of both the hands are separated and shaken This hasta is not recognised by other nrtta authorities

14 KHAṬAKĀVARDHAMĀNA (BIG CRAB) (HM 78 844 51 NS 9 137 38 AD 187 88 SR 7 202 04) Two khatakāmukhas are combined The way in which the hastas are to be combined is not indicated in the text The NS places one katakāmukha on another the Abhinava bhāratī explaining that one faces the other The AD forms a cross (svastika) by joining two katakāmukhas at the wrists to effect a katakāvardhana hasta The SR acknowledges both these methods of combination

The HM describes 27 nrttahastas which we need not perhaps take up here

অসমত ধ্ৰুপদী নৃত্যৰ ঐতিহ্য
আৰু সত্ৰীয়া নৃত্য

অসমত ধ্ৰুপদী নৃত্যৰ ঐতিহ্য

খ্ৰীস্ট-জন্মৰ আগৰ-পিছৰ কালছোৱাৰপৰাই পুৰণি কামৰূপত ভাৰতীয় সংস্কৃতিৰ বহল বিস্তাৰ ঘটিছিল। ইয়াৰ পূৰ্বৰ ৰামায়ণ মহাভাৰততো প্ৰাগ্‌জ্যোতিষ কামৰূপৰ উল্লেখ পোৱা যায়। খ্ৰীস্টপূৰ্ব দ্বিতীয় শতিকাৰ ভৰত মুনিৰ "নাট্যশাস্ত্ৰ"ত নাট্যৰ চাৰিপ্ৰকাৰ প্ৰবৃত্তি বিভাগ কৰা হৈছে—দাক্ষিণাত্যা, আৱন্তী, পাঞ্চালী (পাঞ্চাল-মধ্যমা আৰু ওড্ৰ-মাগধী। এই প্ৰবৃত্তি বিভাগৰ মূলতে পৃথিৱীৰ নানা দেশৰ বেশ, ভূষা, ভাষা, আচাৰৰ পাৰ্থক্য। এই চাৰিটা প্ৰবৃত্তিৰ ভিতৰত ওড্ৰ মাগধী হ'ল প্ৰাচ্য দেশবিলাকৰ বস্তু। অঙ্গ, বঙ্গ, কলিঙ্গ, বৎস, ওড্ৰ, মগধ, পুণ্ড্ৰ, নেপাল, অন্তৰ্গিৰি, বহিৰ্গিৰি, প্ৰৱঙ্গ, মাহেন্দ্ৰ, মলদ, মল্লৱৰ্তক, ব্ৰহ্মোত্তৰ ভাৰ্গৱ, মাৰ্গৱ, প্ৰাগ্‌জ্যোতিষ, পুলিন্দ, বিদেহ, তাম্ৰলিপ্ত আৰু প্ৰাঙ্গ দেশত ওড্ৰ মাগধী প্ৰবৃত্তি প্ৰচলিত আছিল বুলি "নাট্যশাস্ত্ৰ"ত কোৱা হৈছে। ইয়াৰ ভিতৰত প্ৰাগজ্যোতিষৰ উল্লেখ মন কৰিব লগীয়া।

সপ্তম শতিকাৰ কামৰূপৰ ৰজা ভাস্কৰবৰ্মাৰ ৰাজধানীত চীন পৰিব্ৰাজক হিৱেন-চাং আলহী থকা কালত এমাহ দিন সঙ্গীত, নৃত্য আদিৰে তেওঁক আপ্যায়িত কৰা হৈছিল। কাশ্মীৰৰ ৰজা জয়াপীড়ৰ প্ৰধান মন্ত্ৰী দামোদৰ গুপ্তই ৭৫৫ আৰু ৭৮৬ খ্ৰীষ্টাব্দৰ মাজত ৰচনা কৰা "কুট্টনী মত' বা "শম্ভলী মত" নামৰ গ্ৰন্থত এটা কথা উল্লেখ আছে যে, ভাস্কৰবৰ্মাৰ মৃত্যুত এজনী বাৰবনিতা ৰজাৰ বিয়োগ-দুখ সহিব নোৱাৰি অগ্নিত প্ৰৱেশ কৰি মৰে

ভাস্কৰৱৰ্মণি যাতে সুৰৱসতিং ৰাৰিতাপি ভূপতিনা।
তদ্দুখমসহমানা প্ৰৱিৱেশ ৱিলাসিনী দহনম্॥

এইটো নকলেও হ'ব যে সেই যুগৰ বাৰাঙ্গনাসকল নৃত্য-গীতত পটীয়সী আছিল।

নৱম শতিকাৰ কামৰূপৰ ৰজা বনমাল-বৰ্মাই বাৰাঙ্গনাযুক্ত হাটকশূলী শিৱৰ এটি মন্দিৰ (সৌধং ৱেশ্যাজনযুক্তং হাটকশূলিনঃ) নিৰ্মাণ কৰিছিল। এইজনা ৰজাৰ তেজপুৰ তাম্ৰশাসনত লৌহিত্যৰ পানীত হেন্দুলি থকা নাওবিলাকৰ তুলনা দিয়া হৈছে নৰ্তক-পুৰুষৰ আক্ৰমণ হেতুকে যাৰ উৎকম্পা সংবৰ্ধিত হৈছে তেনে নটীসকলৰ (নটীভিৰিৱ নৰ্তক-পুৰুষাক্ৰমণ-সংবৰ্ধিতোৎকম্পাভি)। ৰজাৰ ৰাজধানী শ্ৰীহাৰুপ্পেশ্বৰৰ বৰ্ণনা প্ৰসঙ্গত বেশ্যা, ৱৰস্ত্ৰী, নটী, দলুহাঙ্গনা (দেৱমন্দিৰৰ নটী) শব্দ উপমাত ব্যৱহৃত হৈছে।

বনমালৰ পিছৰ ৰজা বত্নপালৰ বৰগাঁও তাম্ৰশাসনত 'নিজৰ নখত প্ৰতিফলিত প্ৰতিবিম্ব নৃত্য সম্পদ বিধিৰ দ্ৰষ্টাৰ নিচিনাকৈ বিৰাজমান' শঙ্কৰক স্মৰণ কৰা হৈছে। একে ৰাজবংশৰে মহাৰাজ ইন্দ্ৰপালৰ তাম্ৰশাসনত ৰজাক 'অনৱদ্য-বিদ্যাধৰ' বোলা হৈছে।

প্ৰাচীন কামৰূপৰ তাম্ৰ-শাসনৰ এই উল্লেখবিলাকৰপৰা এই দেশত নৃত্য কলাৰ চৰ্চা উত্তৰোত্তৰ বৃদ্ধি পাইছিল বুলি ভাবিব পাৰি। এই একে সময়ৰ দুই এটি বিৰল ভাস্কৰ্যতো সঙ্গীত আৰু নৃত্যৰ ভঙ্গিমা দেখা পোৱা যায়। তাৰ ভিতৰত শিৱসাগৰত প্ৰাপ্ত আৰু বৰ্ত্তমানে ৰাজ্যিক সংগ্ৰহালয়ত সংৰক্ষিত নটৰাজ শিৱৰ মূৰ্তি আৰু তেজপুৰত আৱিষ্কৃত নৃত্যৰত গণেশৰ মূৰ্তি আদি উল্লেখ কৰিব পাৰি। একাদশ কি দ্বাদশ শতিকাৰ কামৰূপত ৰচিত "কালিকা পুৰাণ"ত কেইবাঠাইতো কণ্ঠ-সঙ্গীত, যন্ত্ৰ-সঙ্গীত আৰু নৃত্যৰ কথা আছে। যি ৰজাই অপৰিসীম ৰাজনৈতিক আৰু সামৰিক শক্তি বাঞ্ছা কৰে, তেওঁ সুসজ্জিত নৰ্তকীৰ নৃত্য-গীতেৰে সেনা বাহিনীক অৰ্চনা কৰিব লাগে বুলি বিধান দিয়া হৈছে। এই তন্ত্ৰখনত ধেনু, সম্পুট, প্ৰাঞ্জলি, বিল্ব, পদ্মক, যোনি, মহামুদ্ৰা আদি হাতৰ ১০৮ প্ৰকাৰ মুদ্ৰাৰ বৰ্ণনা দিয়া হৈছে। এই তান্ত্ৰিক মুদ্ৰা নৃত্যৰ ভিতৰত ব্যৱহৃত হাতৰ ভঙ্গিৰ লগত তুলনীয়। অৱশ্যে নৃত্যৰ ভাষাত 'মুদ্ৰা' শব্দ ব্যৱহাৰ্য নহয়, তাৰ পৰিৱৰ্তে 'হস্ত বা অসমীয়াত 'হাত' শব্দ নৃত্যত ব্যৱহাৰ কৰিব লাগে। "কালিকা পুৰাণ"ত নাটকেশ্বৰ শিৱৰ প্ৰিয় স্থান এক নাটক শৈলৰ কথা উল্লেখ কৰা হৈছে।

আজি কালি ক্লাছিকেল্ বা শাস্ত্ৰীয় বা ধ্ৰুপদী নৃত্য বুলিলে তামিলনাডুৰ ভৰতনাট্যম্, কেৰলৰ কথাকলি, উত্তৰ ভাৰতৰ কথক আৰু অসমৰ ওচৰ-চুবুৰীয়া মণিপুৰৰ মণিপুৰী (ৰাস) নৃত্যকেই সাধাৰণতে ধৰা হয়, কাৰণ, আধুনিক যুগত এই কেইধাৰা নৃত্য পোনতে সমাজৰ চকুত পৰে আৰু সিবোৰে স্বীকৃতি লাভ কৰে। কিন্তু এই নৃত্য শৈলীকেইটাৰ নিচেই কাষতে হযতো সিইঁতকৈ পুৰণি ঐতিহ্য থকা নৃত্য সম্পদ মৰহি যোৱা অৱস্থাত পৰি আছে, আজিৰ চকচকীয়া ভালপোৱা যুগে সিইঁতৰ কোনো সন্ধানেই লোৱা নাই। মণিপুৰী আৰু সত্ৰীয়া ধাৰাকে যদি আমি এই উক্তিৰ দৃষ্টিৰ ফালৰপৰা বিজাই চাওঁ, তেতিয়া দেখা পাম যে, দুইটা ধাৰাৰ বহুতোখিনি মিল আছে, যুৰপ্তীৰ ফালৰপৰা সত্ৰীয়া নৃত্য মণিপুৰী-বৈষ্ণৱ নৃত্যতকৈ প্ৰাচীন। অন্ততঃ ষোড়শ শতিকাতেই মহাপুৰুষ শঙ্কৰদেৱৰ হাতত সত্ৰীয়া শৈলীয়ে গঢ় লয়, কিন্তু মণিপুৰী ৰাস-নৃত্য অষ্টাদশ শতিকাত মণিপুৰে বৈষ্ণৱ ধৰ্ম গ্ৰহণ কৰাৰ পিছৰ বস্তু। ৰাজেশ্বৰসিংহ স্বৰ্গদেৱৰ ৰাজধানীত মণিপুৰৰ মহাৰজা জয়সিংহই ভাওনা চোৱাৰ কথা পুৰণি বুৰঞ্জীত আছে। শ্ৰীশান্তিদেৱ ঘোষ আদি বিশেষজ্ঞই মণিপুৰী নৃত্যৰ কৌশলত সত্ৰীয়া নৃত্যৰ প্ৰভাৱ দেখা পায়। কিন্তু মণিপুৰী নৃত্য আজি জগদ্বিখ্যাত, সত্ৰীয়া নৃত্য অসম উপত্যকাৰ ভিতৰতেই সংকীৰ্ণভাৱে সীমাবদ্ধ। এই কথা যেন ইতিহাসৰ ইতিকিং। আনকালে, শাস্ত্ৰীয় নৃত্য মানে যদি

নাট্যশাস্ত্ৰৰ বিধানৰ অনুগত নৃত্য হয়, তেতিয়া হ'লে ভাৰতৰ কোনো নৃত্যই পূৰ্ণাঙ্গ নহয়, আন কি, আটাইতকৈ অধিক শাস্ত্ৰীয় ভৰতনাট্যমতো কেইবাশতিকাৰো অভ্যাসগত কিছুমান উপস্থাপনৰ কৌশল স্বাধীনভাৱে ৰূপ ধৰি উঠিছে। সেইদৰে আন আন নৃত্যশৈলীয়েও নিজৰ নিজৰ পথ বিচাৰি পাইছে। মাদ্ৰাজ বিশ্ববিদ্যালয়ৰ ভূতপূৰ্ব অধ্যাপক ডক্টৰ ভি ৰাঘৱনে সৰ্বভাৰতীয় প্ৰাচ্যবিদ্যা সন্মিলনৰ সুকুমাৰ কলা শাখাৰ অভিভাষণৰ এঠাইত লেখিছে: "যদিও আমি ভাৰতৰ ধ্রুপদী কলাৰ চাৰিটা সুকীয়া শৈলী দেখা পাওঁ, সিহঁতৰ অন্তৰ্গত ঐক্য ভাৰতীয় নৃত্যৰ যুবছাত্ৰৰ যেই কোনো ছাত্ৰৰে চকুত স্পষ্ট হোৱা উচিত। সেই কাৰণে এই চাৰিটা শৈলীৰ অধ্যয়নৰ এটা পাৰস্পৰিক সম্বন্ধ স্থাপন কৰাটো আজি আৱশ্যকীয় হৈ পৰিছে। ভাৰতৰ ধ্রুপদী নৃত্য কলাৰ ঐশ্বৰ্যময় ঐতিহ্য এই শৈলীকেইটাৰ কোনো এটাতে সম্পূৰ্ণৰূপে ৰূপায়িত হোৱা নাই। যদি সেই ঐতিহ্যৰ কোনো অঙ্গ এটা শৈলীত ক্ষীণ হৈ পৰিছে, আন এটাত সি জীৱন্ত। গতিকে কেয়োটা শৈলীৰে যুগপৎ অধ্যয়নেহে এই কলাৰ পুনৰ্নিৰ্মাণক সহায় কৰিব পাৰে। যোৱা কিছু বছৰৰ ভিতৰত মহেশ্বৰ নেওগৰ লেখীয়া অসমৰ পণ্ডিতৰ গৱেষণাই সেই অঞ্চলৰ অতি মূল্যবান নৃত্য ৰূপৰ অৱশিষ্টৰ প্ৰতি আমাৰ চকু মুকলি কৰিছে, উপৰন্তু, সিবিলাকৰ লগত দক্ষিণ ভাৰতত প্ৰচলিত নৃত্যৰ ৰূপ আৰু পদ্ধতিৰ আশ্চৰ্যজনক সাদৃশ্যও দেখা পোৱা গৈছে। কেৱল ভাৰতবৰ্ষত পোৱা অৱশিষ্টবিলাক ল'লেই নহ'ব, বৰং ভাৰতৰ প্ৰভাৱ বিস্তাৰৰ সোণালী যুগত য'লৈ ভাৰতৰ নৃত্য-কলা প্ৰসাৰিত হৈ পৰিছিল, আমাৰ ওচৰ চুবুৰীয়া সেই দক্ষিণ-পূৰ্ব এছিয়াৰ দেশবোৰৰ নৃত্য আৰু নৃত্য-নাটককো এই পুনৰ্নিৰ্মাণত সংযুক্ত কৰি ল'ব লাগিব। এটা শৈলীৰ লগত আন এটা শৈলীৰ সম্পৰ্ক আমি সাধাৰণতে ভবাতকৈও প্ৰকৃততে অনেক অধিক, আৰু স্থানীয় গৌৰৱত ওফন্দি থকাসকলে যিহকে নকওক লাগিলে, একেটা সাধাৰণ ধাৰাৰ ভিত্তিত সকলোবোৰ শৈলীৰে ঐক্য নৃত্য কলাৰ শাস্ত্ৰীয় অধ্যয়ন কৰাসকলৰ চকুত স্পষ্ট নহৈ নোৱাৰে।"

অসমত ধ্রুপদী নৃত্য কলাৰ ঐতিহ্য বহন কৰি অনা অন্ততঃ তিনিটি শৈলী আমি দেখা পাওঁ। এই তিনিটি শৈলী হ'ল—(১) সত্ৰীয়া নৃত্য, (২) সভা-গোৱা আৰু ৰং গোৱা ওজাপালি আৰু (৩) দেওঘৰৰ নটীৰ নৃত্য। সভাগোৱা ওজাপালি বা বিয়াহৰ ওজাপালিৰ লগত সত্ৰীয়া নৃত্যৰ অন্তৰ্গত বিয়াহৰ ওজাপালিৰ এটা সম্পৰ্ক আছে। এই দুই বিধ বিয়াহে ৰামায়ণ, মহাভাৰত, ভাগৱত আদিৰ কাহিনীৰ পদ নৃত্যৰ লগত উপস্থাপন কৰে। দুইটাৰে উপস্থাপনৰ ৰীতিবো বহুত মিল আছে। সত্ৰৰ বাহিৰৰ বিয়াহ মঙ্গলদৈ মহকুমা আৰু কামৰূপ জিলাতেই বিশেষভাৱে পোৱা যায়, গোৱালপাৰাতো তাৰ অৱশিষ্ট নোহোৱা নহয়। এই অঞ্চলটোতে আকৌ ৰং গোৱা ওজাপালিৰ চলতি। ৰং-গোৱা ওজাই মাৰৈ বা মনসা-পূজাত সুকন্নাৰী অৰ্থাৎ সুকবিনাৰায়ণৰ "পদ্মাপুৰাণ"ৰ পদ গাই নৃত্য কৰে।

বিযাহৰ ওজা-পালি নৃত্য ঃ

কামৰূপৰ ক্ষুদ্ৰ মাখিবাহা অঞ্চলৰ বিয়াহৰ ওজাৰপৰা পোৱা এটি উক্তি হ'ল

মুখে গীত হাতে মুদ্ৰা পাৱে ধৰে তাল।
গৰুণ্ড সদৃশ ভ্ৰমে সেহি ওজা ভাল॥

এই উক্তিটো ঠিক যেন নন্দিকেশ্বৰৰ "অভিনয় দৰ্পণ"ৰ তলৰ শ্লোকটিৰহে অনুবাদ ॰

আস্যেনালম্বয়েদ্ গীতং হস্তেনাৰ্থং প্ৰদৰ্শযেৎ।
চক্ষুৰ্ভ্যাং দৰ্শযেদ ভাৱং পাদাভ্যাং তালমাদিশেৎ॥

কোনো কোনো বিযাহৰ ওজাই সিসকলৰ মূল শাস্ত্ৰ "তৌৰ্যত্ৰিক-সাৰ" বুলি কয়। সম্ভৱত এই শাস্ত্ৰ ভৰত মুনিৰ "নাট্যশাস্ত্ৰ"ৰে কিবা এটি ৰূপ আছিল। এইভাৱে দেখা যায় এসমযত অন্তত ইসকলৰ মাজত শাস্ত্ৰীয অধ্যয়ন চলি আছিল। সম্ভৱতঃ বিয়াহৰ ওজা পালি অনুষ্ঠানৰ লগত বাসুদেৱ পূজাৰ তান্ত্ৰিক পদ্ধতিৰ কিবা সম্বন্ধও আছিল। এই বাসুদেৱক অষ্টভুজ, সৰ্বশুক্ল ৰূপে এতিয়াও মঙ্গলদৈ অঞ্চলত ধ্যান কৰা হয। দ্বিজ ৰঘুনাথ নামে এজন কবিযে ৰচনা কৰা কিছু গীত বিযাহৰ ওজা পালি মহলত এতিযাও পোৱা যায। বাসুদেব পূজাৰ সমযতে আৰতিৰে আৰম্ভ কৰি ওজা পালিসকলৰ নৃত্য গীত হয, কিন্তু দুৰ্গা, লক্ষ্মী আৰু শিৱ-পূজাৰ লগতো সেই অনুষ্ঠান চলে।

'সঙ্গীত ৰত্নাকৰ"ত বৰ্ণোৱাৰ দৰে 'মধ্যমুখ স্তনাকাৰ' কাঁহৰ তালেই বিযাহৰ ওজা পালিৰ একমাত্ৰ বাদ্য। চাবৰ তাল (একতাল), জিকৰি তাল, চৌতাল, লেছাৰি তাল আৰু থোকা তাল—এইকেইখন তালকে গীত নাচত ব্যৱহাৰ কৰা হয়। সত্ৰীযা সূত্ৰধাৰাৰ পাগৰ দৰে পিছফালে কিঞ্চিৎ জোং থকা পাগুৰি, জামা কাণৰ সোণা, নেপূৰ, মণি আদি খুউৱা কৰধনি, চুৰিযা আৰু এখন চেলেং হ'ল ওজাৰ সাজ পাৰৰ অঙ্গ। পালিসকলে এটা সহজ পাগ, বুকু-চোলা, প্ৰায় আঁঠু-মূৰীযা চুৰিযা পিন্ধে আৰু এখন গামোচা লয। ওজাই এটা ৰাগ টানি (অৰ্থাৎ আলাপ কৰি) অনুষ্ঠান আৰম্ভ কৰে। আলাপত হা, ঋ, তা আৰু না অক্ষৰ-কেইটা ব্যৱহাৰ কৰা হয। বিয়াহৰ ওজাৰ মতে এই অক্ষৰকেইটিৰ বিশেষ অৰ্থ

হা বৰ্ণে তু গণাধ্যক্ষ
তা বৰ্ণে তু সদাশিৱ
না বৰ্ণে তু ভৱানীশঃ
ঋ বৰ্ণে তু কংসবৈৰী কৃষ্ণ
ঋতায়ৈ গন্ধৰ্ব॥

মঙ্গলদৈৰ ওজা শ্ৰীদুৰ্গেশ্বৰ নাথৰ মতে এয়ে গুৰু-বন্দনাৰ আৰম্ভ অৰ্থাৎ পঞ্চদেৱতাৰ স্তুতি। বিয়াহৰ ওজাসকলে সাতাইশটিমান ৰাগ ব্যৱহাৰ কৰে—মালৱ, সাৰঙ্গ, বসন্ত, পাহাড়ী, বৰাড়ী, অহিৰ, কল্যাণ, ৰামগিৰি, দেশজ, গান্ধাৰ ইত্যাদি। ৰাগ

দিয়াৰ লগে লগে বিশেষ ৰাগটিৰ মালিতাও গোৱা হয়। বৰ্তমানে চৈধ্যটিমান ৰাগৰ মালিতা পোৱা যায় বুলি জনা গৈছে।

আলাপৰ পিছত বানা গোৱা হয় আৰু লগে লগে নৃত্য আৰম্ভ হয়। বানাৰ দুটা অংশ—দিহা আৰু পদ। বানাৰ শেষ ভাগত থোকা তাল পৰে, তেতিয়া নাচো বৰ খৰ হৈ পৰে। সাধাৰণতে এটা উপলক্ষ্যত এক প্ৰসঙ্গৰ গীত পদহে বানাত অৱলম্বন কৰা হয। শঙ্কৰদেৱ আদিৰ ৰচনাৰপৰাও কেতিয়াবা বস্তু লোৱা হয। এনে গীতসমূহক বিষ্ণুপদ বোলা হয়।

বিয়াহৰ ওজাৰ নৃত্যত নাট্যশাস্ত্ৰত বৰ্ণিত বিবিধ আঙ্গিক অভিনয় আমি দেখা পাওঁ। তাৰ ভিতৰত শিৰ কৰ্ম, দৃষ্টি, গ্ৰীৱাকৰ্ম, হস্ত, গতি বিশেষভাৱে লক্ষ্য কৰিব লগীয়া। কিন্তু এই বিবিধ অঙ্গ সঞ্চালনৰ নামবোৰ আজি হেৰাই পৰিছে। তাৰ পৰিৱৰ্তে দৃষ্টি আৰু গ্ৰীৱাকৰ্ম আদিক মদন-চখু, ঘেটা চখু, নেউলা চাৱন, বগুলা চাৱন আদি সাধাৰণ শব্দেৰে বুজোৱা হয়। বিয়াহৰ ওজাই বহুতো হস্ত বা মুদ্ৰা ব্যৱহাৰ কৰে, সিবিলাকৰো শাস্ত্ৰৰ নামৰ ঠাইত যি বিষয় বুজাব লাগে তাৰ নাম দি মতা হয। এজন ওজাই কৈছিল যে সিসকলৰ এসময়ত 'মুদ্ৰা অধ্যায' নামে এখন পুথি আছিল। নাচৰ পাদ চালনাক ওজাসকলে বুলন বোলে—হস্তী বুলন, ময়ুৰ-বুলন, শঙ্খ বুলন, ধুপুনী বুলন (ধুপুনী হল বালিমাহী চৰাই), ইত্যাদি। সত্ৰীয়া নৃত্যত ব্যৱহাৰ হোৱাৰ দৰে (মতা পাক, মাইকী পাক) বিযাহৰ ওজায়ো 'পাক শব্দটো কয়, যেনে—চকোৱা পাক। মৈৰা বুলন, সিংহ বুলন, ঘোৰা বুলন—বিযাহৰ এনেবোৰ আখ্যাই নন্দিকেশ্বৰৰ "অভিনয দৰ্পণ" আদিৰ ময়ুৰী গতি, গজলীলা গতি, সিংহী গতি, অশ্বোৎপ্লৱন, এনেবোৰ শব্দৰ প্ৰতিধ্বনি তোলে যেন লাগে, আৰু এই কথাই বিয়াহৰ ওজাৰ আজিৰ অভিনযত ধ্ৰপদী ধাৰাৰ প্ৰভাৱ সূচনা কৰে।

সুকনান্নী ওজা-পালিৰ নৃত্য ঃ

সুকনান্নী ওজা-পালিসকলৰ মাজত প্ৰৱাদ আছে, সিসকলৰ নৃত্য গীতৰ কলাটি বৃহন্নলা-ৰূপী অৰ্জুনে ইন্দ্ৰৰ স্বৰ্গৰপৰা পৃথিৱীলৈ নমাই অনা বস্তু। মন কৰিব লগীয়া, দক্ষিণ ভাৰতত "অৰ্জুন ভৰত" বুলি এখনি সঙ্গীতৰ পুথি পোৱা গৈছে। কোনো ওজাই কয় দৰঙী ৰজা বিশ্বসিংহই ওজা পালিৰ কলা সম্পদ পোনতে হিন্দু মুছলমান সকলোৰে মাজত প্ৰচলন কৰে। সম্ভৱতঃ সিসকলে ইয়াত প্ৰথম দৰঙী ৰজা ধৰ্মনাৰায়ণকেইহে বুজাইছে। ধৰ্মনাৰায়ণেই দৰঙী ৰাজ্যত মনসা পূজা প্ৰচলন কৰে আৰু "পদ্মা-পুৰাণ" ৰচনা কৰা সুকবি নাৰায়ণৰো পৃষ্ঠপোষকতা কৰে বুলি আন এটি বলৱান প্ৰৱাদ আছে। মঙলদৈ অঞ্চলত মাৰৈ গাঁও আৰু কালীয়াপাৰা বুলি দুখন গাঁও আছে, তাত মুছলমান সুকনান্নী ওজা আৰু কালি-ঢোল বজাওঁতাসকলৰ নিৱাস। সুকনান্নী ওজা-পালিয়ে "পদ্মা পুৰাণ"খনিৰপৰা দেৱখণ্ড, বণিয়া খণ্ড,

ভাটিয়ালী খণ্ড, এনে তিনি ভাগ কৰি লৈ একোটা উপলক্ষ্যত একো ভাগকৈ গায়।

সুকনান্নী ওজাৰ সাজ পাৰ—চাপকন, থোৰ মৰা চুৰিযা, সমুখলৈ দুই আগ ওলমি পৰা কান্ধত পেলাই লোৱা এখন চেলেং আৰু এটা সৰু পাগুৰি— সকলোটি বগা অসমীয়া পাটৰ। ডিঙিত এধাৰ মণি—মাজত সোণ পতোৱা মণি, বাকী তেনে সৰু মণি আৰু পোৱাল, কাণত লঙৰ নিচিনা ফুটি, হাতত ৰূপৰ খাৰু। পালিৰ সাজ সাধাৰণ। দেওধনিৰ কঁকালত ৰঙীন টঙালি, মেখেলাৰ ওপৰত ৰঙা ফুটুফুটীয়া ফুলেৰে এখন কাপোৰ, বুকু আদি শৰীৰৰ ওপৰ অংশত এখন হালধীয়া ৰঙৰ কাপোৰ, হাতত মুঠি খাৰু, ডিঙিত পোৱালমণি এধাৰ, মূৰৰ চুলি খোপা নাবান্ধি ওলমাই মেলি দিয়া হয়। আন কোনো প্ৰসাধনৰ ব্যৱহাৰ নাই।

ভাটিয়ালী অহিৰ, সন্ধ্যা (?) আদি অতি পৰিমিত দুটামান ৰাগৰ বাহিৰে সুকনান্নী ওজাৰ গীতত ৰাগৰ ব্যৱহাৰ আজি কালি অন্ততঃ নাই। কিন্তু তেওঁলোকেও 'হা তা না ঋ হে' বুলি ৰাগৰ গুৰি ধৰে, তাকে ঘুন্নি বোলা হয়। তাৰ পিছত ওজাই সংহাৰ মুদ্ৰাৰে আৰম্ভ কৰি হাত দিয়ে, আৰু শিৱ, দুৰ্গা, মনসা, শীতলা, ধৰ্মদেৱতা আদিৰ বন্দনা আৰম্ভ কৰে। বন্দনা গীতক মালছি বোলা হয়, সম্ভৱত আগৰ দিনত মালছি ৰাগেই বন্দনাত ব্যৱহৃত হৈছিল। বন্দনাৰ গীতৰ লগত জয় ঢোলৰ বাজনা চলে তাকে জোগান বোলা হয়। সুকনান্নীৰ জয়-ঢোলত দহপ্ৰকাৰমান তাল বাজে। জয় ঢোলৰ বিবিধ বাজনাক আকৌ বাদি (সংস্কৃত বাদ্য) বোলা হয়—হনুমন্তী বাদি, গোৰ বাদি, তিনকুৰীয়া বাদি, চাৰ-কুৰীয়া বাদি। এখন হাতত লৈ বজোৱা খুটি তালৰ বিভিন্ন তাল—কুৰীয়া, ৰূপহী, চিকৰি, লেছাৰি, থেনথেনীযা। বৰ তাল আৰু ঢেপা ঢোলো মনসা পূজাত বজোৱা হয় কিন্তু গীতৰ লগত সিবোৰ নাযায়।

ওজাই গীত লগাই দিয়ে আৰু পদবিলাকৰ অৰ্থ পদ চালনা কৰি হাত দি দেখুৱাই যায়। দেওধনিৰ নৃত্যত দাইনা পালিয়ে গীত ধৰে, বিশেষকৈ ভাটিয়ালী-খণ্ডৰ গীতৰ লগত দেওধনিৰ নৃত্যৰ শোভন উন্মাদনা প্ৰবল হৈ উঠে। দেওধনি-নাচৰ কোনো মুদ্ৰা বা হস্ত নাই, কিন্তু জঁক উঠা দেওধনিৰ নাচে বহুতকে আকৰ্ষণ কৰে। এই নাচৰ ভিতৰত কেইটামান হ'ল: নটীৰ নাচোন (গীত: নটী নাচোন নাচে ৰে), উৰ্বশীৰ নাচোন (গীত: সুন্দৰী বেউলা নাচে বিভোল হইয়া: খণো নাচে খণো হাসে তালে দিয়া মান), শিৱ-নাচোন (গীত ও শিৱৰ বৰণে শিৱ ৰঙ্গ পায়, দুম দুম ডম্বৰু বজায়), কছাৰী নাচোন—কছাৰী-পূজাৰ লগৰ (গীত হাতত টোকান মূৰত জাপি আমি ফুৰোঁ কাঁকৰা চান্দি), মেচা নাচোন, হাড়ীৰ নাচোন।

দেওঘৰৰ দেৱ-নটীৰ নৃত্য :

ভাৰতৰ অন্যত্র থকাৰ দৰে অসমৰ কেইটিমান শিৱমন্দিৰৰ লগত দেৱদাসী অনুষ্ঠান জড়িত। আমি জনাত দৰং জিলাৰ বিশ্বনাথঘাট, শিৱসাগৰ জিলাৰ দেৰগাঁও-নেঘেৰীটিং আৰু কামৰূপ জিলাৰ ডুবি গাঁৱৰ শিৱমন্দিৰত দেৱ-নটীৰ নৃত্য প্রচলিত আছিল। ডক্টৰ সূর্যকুমাৰ ভূঞাই উদ্ধাৰ কৰা এখনি পুৰণি বুৰঞ্জীত আছে যে আউৰংজেবৰ সেনা-বাহিনীৰ লগত আহোম ৰাজ্যলৈ অহা ঢাকাৰ সত্রাজিত বৰুৱাই বিশ্বনাথঘাটৰ দেওঘৰৰ চাৰিজনী নটী পলুৱাই লৈ যায় আৰু ৰত্ন-অলঙ্কাৰ আদি লুটি নিয়ে। কামৰূপৰ হাজোৰ হয়গ্রীৱ-মাধৱ বৈষ্ণৱ মন্দিৰ হ'লেও শ্রীক্ষেত্রৰ জগন্নাথ মন্দিৰৰ আৰ্হিত তাতো দেৱদাসীৰ নৃত্য চলিছিল। এই মন্দিৰৰ নির্মাণ কাল ১৫৮৩ খ্রীস্টাব্দ, সম্ভৱতঃ তেতিয়াৰপৰাই তাত দেৱনটীৰ নৃত্য প্রবর্তিত হৈছিল, এই সময়ৰ “যোগিনী তন্ত্র”ত মন্দিৰৰ যি বুৰঞ্জী দিয়া হৈছে তাৰো আৰ্হি হ'ল জগন্নাথ মন্দিৰৰ আখ্যান। আজি অসমৰ কোনো মন্দিৰত দেওনটীৰ নাচ নাই। ডুবিৰ শিৱ-মন্দিৰত ত্রিছ বছৰমান আগলৈকে তেনে নাচ আছিল, কিন্তু তেতিয়াৰ দলৈ আৰু এজন হাকিমৰ বিচাৰ বুদ্ধিত সেই কথা বিষয় যেন হ'ল আৰু ফলত দেৱভাৰ নৃত্য উপভোগ বন্ধ হ'ল। মন্দিৰত প্রকৃততে নচা দেৱনর্তকী এগৰাকী এতিয়া জীয়াই আছে। যদিও দেৱনটীসকল নিজৰ পিতৃ-মাতৃ আদিৰ লগত সাধাৰণ ছোৱালীৰ দৰেই বাস কৰিছিল, তেওঁলোক অবিৱাহিত হৈ জীৱন কটাব লগীয়া হোৱাত তেওঁলোকৰ নামত নানা দুর্যশ ভৰি পৰিছিল। সেই দুর্যশেই দেৱনটীৰ সুন্দৰ কলাৰ মৃত্যুৰ কাৰণ হ'ল। তেনে দুর্যশৰ মাজৰপৰা ভৰত নাট্যমক উদ্ধাৰ কৰাৰ দৰে সময়মতে অসমৰ দেওঘৰৰ নটীৰ নাচোন সম্পূর্ণ উদ্ধাৰ কৰা কোনো কলাকাৰ নোলাল।

১৮৫২ চনৰ ছেপ্টেম্বৰৰ “অৰুনোদই”ত নিধি লিবাই ফাৰোৱেলে ‘হয়গ্রিৱ, মাধৱ আৰু কেদাৰনাথৰ বিবৰন’ নামৰ পদ্য-প্রবন্ধত হয়গ্রীৱ মাধৱ মন্দিৰৰ দেৱনটী সকলক বেশ্যা বুলিয়ে স্পষ্টকৈ বর্ণাইছে। কিন্তু তেওঁ দিয়া বর্ণনাৰ (বিৰিঞ্চিকুমাৰ বৰুৱা সংগৃহীত “অৰুনোদইৰ ধলফাট” চাওক) বাহিৰে সিসকলৰ আন কোনো বিৱৰণ আমি এতিয়াও পোৱা নাই। সেই দেখি ফাৰোৱেলৰ লেখাৰপৰা এডোখৰ তুলি দিলো। মাথোন মনত ৰাখিব লাগিব যে ফাৰোৱেলৰ কোনো সহানুভূতি বা আৰ্টৰ অনুভূতি তাৰ মাজত নাই। নর্তকীসকলে

পালা ক্রমে নাচ কৰে দেৱ মূর্তি কোসে।
ঘৰ মাজে থাকি সদা স্বধর্ম আচৰে,
গ্রিহস্থৰ মতে সবে গ্রিহ কাম কৰে :
সেই সব নাৰিগণ
ব্রাহ্মনৰ পাসে থাকে সদা সর্বখ্যন,

ওলোটাই বান্ধে কেস, কৰে নানা ভেস,
নিতে গান কৰি নাচে অসেস বিসেস।
সিহঁতৰ মাজে এক বাদ্যক থাকই,
তাক্‌ধিন্‌তাক্ তাক্‌ধিন্‌তাক্ কৰি ত্ৰিদং বজাই।
সিহঁতৰ নাচ কিছু কৰোঁ নিবেদন,
তাজি ঘোঁৰা লাফে লাফে চলই জেমন,
দেখিলে সি সব কথা আহে বৰ হাঁহি,
স্বৰূপতে নাৰিগন দেখোঁতে ৰূপহি।
কি কৈমোহো জেন অলঙ্কাৰ তাসম্বাৰ,
মূৰ্খ লোকে নু বুজিব পণ্ডিতৰ ভাব,
জিকি মিকি কৰে বৰ দেখোঁতে সোভন,
সুললিত গান কৰে মোহে অতি মন।

কাৰোবেলে সুন্দৰী নৰ্তকীসকলৰ মন মুহি নিযা গীতৰ যি অলপ নমুনা দিছে, সি কিন্তু বঙলুৱা সম্ভৱত যোৱা শতিকাৰ মাজ-ভাগত বঙলা গীত-মাতে অসম দখল কৰাৰ যত্নৰ ইও এক নিদৰ্শন

আমাৰ চুতৰেৰ মাজে কোৰা দিযা হানে ৰে গৌৰাঙ্গ,
জসোদা মা বানি বোলে গোপাল গৌৰা পৰে ৰে গৌৰাঙ্গ॥

হাজোৱলীয়া নটীৰ নাচ আৰু গীতৰ চানেকি আৰু আজি বিৰল। জগন্নাথ মন্দিৰৰ ওড়িষী নৃত্যৰ লগতেবা তাৰ কি সম্বন্ধ আছিল, তাকো ক'ব নোৱাৰোঁ। সত্ৰীয়া বাজনাৰ মাজত মাথোন হাজোৱলীয়া বুলি বাজনা আছে, হাজোৰ মন্দিৰৰ লগতবা তাৰ কিমান মিল আছিল, কোৱা নাযায়। হাজোৱলীয়া দেৱনটীৰ সাজ-পাৰৰ বিষয়ে কিছু কথা জনা গৈছিল তলৰ ফালে এখন লহঙা, বুকত বিহা, দীঘল হাতৰ চোলা, চুলিবোৰ খোপা কৰি মূৰৰ ওপৰত বান্ধি ফুলেৰে মেৰিয়াই সজাই ওপৰত এখন জিলজিলীয়া কাপোৰ দিয়া হয় কান্ধত পৰাকৈ, সোণৰ অলঙ্কাৰ ওপচাই পিন্ধা হয়। খোল বা মৃদঙ্গ আৰু সৰু তালেই নাচৰ বাজনা। সত্ৰৰ কোনো নৃত্যত থকাৰ দৰে নটীৰ নাচতো খৰ মৰা ৰীতি আছিল। তাকে হাজোত খট বুলিছিল আৰু লগৰ খৰ-তালৰ বাজনাক খটৰ বাজনা বুলিছিল। যি অনুমান হয়, এই নৃত্য সত্ৰীয়া বা ওজা পালি নৃত্যৰ কাষে কাষে গৈছিল। সৰু আৰু বৰ আমজানি—দুই ভাগত নাচটো বিভক্ত আছিল।

পাঠশালাৰ ওচৰৰ ডুবি গাঁৱৰ মন্দিৰৰ লিঙ্গৰ নাম পৰিহৰেশ্বৰ শিৱ, ১৭৭০ চনমানত ধৰ্মবৰ নামে এক ব্ৰাহ্মণে মাটিৰ তলত আৱিষ্কাৰ কৰে আৰু আহোম ৰজা শিৱসিংহই (?) ধৰ্মবৰক দলৈ কৰি এটি মন্দিৰ কৰি পৰিহৰেশ্বৰ নাম দি শিৱক প্ৰতিষ্ঠা কৰে, ভঁৰালী, আঠপৰীয়া, মলীয়া, আদি সেৱাইত নিয়োগ কৰে আৰু দেৱগাঁও-মেৰেৰী চিঙৰ শিৱদলৰ নটৰ মাজৰপৰা গায়ন, বায়ন

আৰু নটীৰ তিনিটা পৰিয়াল আনি থাপন কৰে। নটীয়ে নিজৌ দেৱতাৰ ভূগৰৰ পূজা আৰু আৰতিৰ সময়ত মন্দিৰত নৃত্য কৰে আৰু পৌষ আৰু চৈত্ৰ-সংক্ৰান্তি আৰু দুৰ্গা-পূজা আদিত মন্দিৰৰ বাহিৰতো নাচে। নটীৰ সাজ° তলে লহঙা বা মেখেলা, বুকৰ ওপৰত টানি টানি মেৰিয়াই মুৰৰ ওপৰৰ খোপা ঢকাকৈ এহাতমান-বহল দহহাতমান দীঘল এখন বগা বিহা, মুৰৰ ওপৰত এখন জিল জিলীয়া কাপোৰ, গাত এটা চোলাও পিন্ধিব পাৰে। নতুন যুগ আহিলত হেনো নটীসকলে লহঙা, বগা কাপোৰ এৰি ৰংচঙীয়া শাড়ী জাকিট পিন্ধিবলৈ লৈছিল। তেওঁলোকে হাতে কাণে যিমান প্যাৰে সিমান সোণ-ৰূপৰ অলঙ্কাৰ আঁৰিছিল গলপতা, গল-মাদলি, শুধ সোণৰ কাণৰ সোণা (তিনি তোলা° পৰ্যন্ত গধুৰ), নাকফুলি, ৰূপৰ এচটা কৰধনি, হাতত মুঠি, বাহুত বাজু, হাতৰ-ভৰিৰ আঙুলিত আঙুঠি, ভৰিৰ সৰুগাঁঠিত ভৰি খাৰু। নাচৰ সময়ত কিবা গীত ব্যৱহাৰ হৈছিলনে, আজি কোনেও ক'ব নোৱাৰে। খট বা খৰ, টঙাল-মোচৰা (অৰ্থাৎ থিয়ৈ হাত দুখন পিছলৈ নি মাটিত লগোৱা), খুদ (অৰ্থাৎ হাত দুখন মেলি আগলৈ হাউলি মাটিত লগোৱা) আদি এই নাচৰ কেইটামান ভঙ্গি। আজি আৰু আৰতিৰ সময়ৰ নৃত্যৰ কোনো অৱশিষ্ট নাই, কাৰণ সেই জটিল আৰু বিশদ নৃত্যৰ বাজনা বজায়, এনে কোনো লোক জীৱিত নাই, নহ'লে মন্দিৰত প্ৰকৃততে নচা আৰু এতিযাও জীৱিত নটীগৰাকীয়ে বোলে সেই নাচ নাচিব পাৰিলেহেঁতেন। শ্ৰীৰত্নকান্ত তালুকদাৰে পুৰাৰ গোসাঁইৰ স্নানৰ সময়ৰ নাচৰ একাংশৰ বাজনা উদ্ধাৰ কৰিছে, প্ৰায় পোন্ধৰ বছৰমান আগতে আৰু পৰিহৰেশ্বৰ শিৱৰ শেষ নৰ্তকী কৌশল্যা আৰু ৰযাৰপৰা সেই বাজনাৰ লগৰ নাচটি লৈ পাঠশালাৰ স্থানীয় কেইটিমান ছোৱালীক শিকাই এতিয়াও ঠায়ে ঠায়ে প্ৰদৰ্শন কৰি আছে।

১৯৫৮ ছনত আমি শ্ৰীতালুকদাৰে উদ্ধাৰ কৰা নৃত্যপদ চাওঁগৈ। নৃত্যটিৰ মনোৰম লিৰিকেল্ সৌন্দৰ্যই আমাক মুগ্ধ কৰে। যদিও লগত গীত নাই, উচ্চ অভিনয়ৰ পৰ্যায়ৰ অঙ্গ চালনাৰপৰা ধৰিব পাৰোঁ, নাচটিয়ে সদাশিৱৰ উত্থান, স্নান, প্ৰসাধন আদিৰ বৰ্ণনাকে দিয়ে। নাচৰ মূলগত চলনবোৰ সত্ৰীয়া নৃত্যৰ ওৰা, চটা, ফুল ওৰা, নানা পাদ-চালনা আদিৰ লগত মিলে। সত্ৰীয়া মহলৰ খোল আৰু তালেই নটীৰ নাচোনবো বাদ্য। সত্ৰীয়া চালি-নাচৰ ৰামদানিৰ দৰে ইয়াত ৰামজানি-বাজনা, গুৰুঘাত শব্দ ব্যৱহৃত হৈছে। বৰ্তমানে প্ৰাপ্ত নৃত্যটিৰ বাজনা ৰাৰপালচ, প্ৰতিটিকে কোমলকৈ আৰম্ভ কৰি চৰা ঘাতত শেষ কৰা হয়। মুঠতে পৰিহৰেশ্বৰ শিৱ-মন্দিৰৰ এই নৃত্য-সম্পদটি সত্ৰীয়া আদি ধাৰাৰ লগত যেনেকৈ তুলনীয়, আনফালে তেনেকৈ সি ধ্ৰুপদী নৃত্যৰ এটি মধুৰ নিদৰ্শন। এই নৃত্যই নেঘেৰীটিঙৰ শিৱদ'লৰ হেৰাই যোৱা নৃত্যৰো আভাস আমাক দিয়ে। গতিকে, আমাৰ কলা ইতিহাসৰ ফালৰপৰা ইয়াৰ মূল্য কহিনুৰৰ মূল্য।

নৱবৈষ্ণৱ বা সত্ৰীয়া নৃত্য :

'জগতে প্ৰখ্যাত গন্ধৰ্ব সাক্ষাত' কুসুমবৰ ভূঞাৰ পুত্ৰ, 'গীত কবিত্ব'-আদি-'সব-গুণ-সম্পন্ন' মহাপুৰুষ শঙ্কৰদেৱে অসমীয়া জাতিক এক অভিনৱ সংস্কৃতি দিলে। তেওঁ নিজৰ বহুমুখী প্ৰতিভাৰ বলত ধৰ্ম, দৰ্শন, তৌৰ্যত্ৰিকৰ অন্তৰ্গত গীত-বাদ্য-নৃত্য, আৰু কি চিত্ৰকলাৰ ক্ষেত্ৰত নতুন নতুন সৌধ নিৰ্মাণ কৰিলে, যি সৌধ কালৰ খাৰে মামৰে ধৰিও খহাই পেলাব পৰা নাই। তেওঁ অসমক শাস্ত্ৰীয় সঙ্গীত দিলে—বৰগীত, অঙ্কৰ গীত, আৰু আজিও 'নোম-নেগুৰ বৰ্জিত সিও গায় বৰগীত।' তেওঁ অসমৰ হজুৱা বনুৱা, ঢুলীয়া-মুলীয়াৰ শৰীৰত অলঙ্কাৰ পিন্ধাই থৈ গ'ল ধ্ৰুপদী ধাৰাৰ নৃত্যৰ। কিন্তু সংস্কৃতিৰ শিৰৰ মণি এই নৃত্য ধাৰাৰ আজিও শিক্ষিত চৰ্চা হোৱা নাই, গতিকে সি নব্য সভ্যতাৰ হাতে ঢুকি পোৱাৰ আতৰত গাঁৱত ইংৰাজী (নতুন সভ্যতাৰ ভাষা) বা সংস্কৃত (আমাৰ নিজা সভ্যতাৰ বাহক) নজনা লোকৰ মাজত অনাদৃতভাৱে পৰি আছে। তাৰ মাজতে সেই নৃত্য-কলাৰ অনেক অঙ্গ জহি খহি গৈছে। কিন্তু যিখিনি এতিয়াও আছে, সিয়ে জগতৰ চকুত চমক লগাব পাৰে। কিন্তু তাক চপাই-বুটলি লয় কোনে? এয়েহে প্ৰশ্ন।

সত্ৰীয়া নৃত্য সম্পৰ্কে আমি সুকীয়া এটি অধ্যায়ত আলোচনা কৰিম, এতিয়া সেই আলোচনাৰ মুখ নেমেলো।

সত্ৰীয়া আৰু ওজা-পালি নাচৰ ধ্ৰুপদী স্বীকৃতি

অসমৰ সত্ৰীয়া আৰু ওজাপালি নাচ এক সৰ্বভাৰতীয় ধ্ৰুপদী সংস্কৃতিৰ অন্ত্ৰঙ্গ সম্পদ। কিন্তু আমাৰ কথা হৈছে 'সকলো আছিল, সকলো আছেও, মুগুণো নলওঁ গম।' এইদৰে মুগুণিবৰ আৰু গম নল'বৰ গুণে সেই সম্পদ জহি-খহি গৈছে। কিন্তু যেতিয়া একে ধৰণৰ সম্পদৰ বাবেই ভাৰতৰ আন আন প্ৰান্ত গৌৰৱৰ গৰাকী হৈছে, তেতিয়া আমাৰ স্বভাৱতে প্ৰশ্ন উদয় হোৱা উচিত আমি তেনে গৌৰৱৰ ভাগী হ'ব নোৱাৰোনে? সেয়ে হ'বলৈ অনেক কষ্ট, অনেক সাধনা আৰু অনেক চিন্তাৰ প্ৰয়োজন। ভাৰতৰ প্ৰায় সৰ্বত্ৰ শাস্ত্ৰীয় বা ধ্ৰুপদী নৃত্যকলাৰ ধাৰা সি চৰতি হৈ পৰি আছে। তেও আমি শাস্ত্ৰীয় নৃত্য বুলিলে ভৰত নাট্যম্, কথাকলি, মণিপুৰী আৰু কথক ধাৰাকহে বুজোঁ। এনে ধৰণৰ স্বীকৃতিৰ পূৰ্বতে সমস্ত ভাৰতৰ নৃত্যধাৰাৰ জৰিপ কৰা হোৱা নাছিল বা ভৰতৰ দিনৰপৰা আজিলৈকে ভাৰতীয় নৃত্যৰ ইতিহাসো অধ্যয়ন কৰা হোৱা নাছিল। গতিকে এই চাৰি ধাৰাতকৈ পুৰণি নৃত্যকলাও ক'ৰবাত পৰি ৰ'ল। উদাহৰণ স্বৰূপে অষ্টাদশ শতিকাৰপৰাহে মণিপুৰৰ বৈষ্ণৱ ধৰ্ম আৰু বৈষ্ণৱ নৃত্যৰ কথা আমি পাওঁ আৰু মণিপুৰী নৃত্যৰ সৌন্দৰ্যতো আমি মোহিত, কিন্তু অন্ততঃ ষোড়শ শতিকাৰ শঙ্কৰদেৱী বৈষ্ণৱ আন্দোলনৰেপৰা বৈ অহা সত্ৰীয়া নাচক স্বীকৃতি দিলো ক'তা? ৰবীন্দ্ৰনাথৰ কলাৰুচিয়ে মণিপুৰী নৃত্যক জগতৰ শিৰলৈ টানি লৈ গ'ল, তাৰ পূৰ্বগামী শঙ্কৰী নৃত্যধাৰা থাকিল পৰি। দক্ষিণ ভাৰতত ভৰতনাট্যম্ আৰু কথাকলিয়েই একমাত্ৰ নৃত্যধাৰা নহয়, কিন্তু নৃত্যকুশলসকলৰ হাত পোনতে সেই দুটিত পৰিল বুলিয়েই সিহঁতৰ আদৰ হ'ল, আৰু বাকীবোৰ চুকে-কোণে পৰি ৰ'ল। বাহিৰৰ এই বিভিন্ন নাচবিলাক দেখা পালে তাৰ লগত সত্ৰীয়া আৰু ওজাপালি নৃত্যৰ তুলনা কৰিবৰ মন যাব, আৰু দুয়ো পক্ষৰ মাজত মিল আৰু পৰিপূৰক কিছুমান লক্ষণ সহজতে আমাৰ চকুত পৰিব। এইটো কথা ঠিক যে শাস্ত্ৰৰ বিচাৰৰপৰা চাৰিটি স্বীকৃত শাস্ত্ৰীয় নৃত্যধাৰাৰ এটিও স্বয়ংসম্পূৰ্ণ নহয়। গতিকে ভাৰতীয় নৃত্যৰ ইতিহাস পূৰ্ণভাৱে পাবলৈ হ'লে এতিয়ালৈকে স্বীকৃত-অস্বীকৃত সকলো নৃত্যৰে ইতিহাস পাব লাগিব, তদুপৰি ইণ্ডোনেছিয়া আদি দক্ষিণ-পূব এছিয়াৰ নৃত্যৰ বুৰঞ্জীও তাৰ মাজলৈ টানি আনিব লাগিব। এইটো কথাও ঠিক যে, 'শাস্ত্ৰীয় নৃত্য'ৰ কথা কওঁতে আমি কোন শাস্ত্ৰমতে বিচাৰ কৰিছো, সেইটো অনেক সময়ত ভাবিবৰ কথা বুলি পাহৰি যাওঁ।

অসমৰ নৃত্যকলাৰ প্ৰতি আমাৰ চেতনা পোনতে আঙনীআটি সত্ৰত ছায়া-সম্বলিত 'শ্ৰীহস্তমুক্তাৱলী'ৰ আৱিষ্কাৰ আৰু কামৰূপী নৃত্যসভা-স্থাপনেই জগাই

তোলে। ১৯৩৮ চনত যেতিয়া সঙ্ঘই গুৱাহাটীৰ ভাস্কৰ নাট্য-মন্দিৰত নৃত্য প্ৰদৰ্শন কৰে, তেতিয়া আমাৰ মাজত বৰ উলহ মালহ হৈছিল, বিশেষকৈ আমাৰ সতীৰ্থ শ্ৰীপ্ৰদীপ চলিহায়ো তাতে যোগ দিয়াত সঙ্ঘৰ লগত কুটুম্বিতা আৱিষ্কাৰ কৰিছিলো। ১৯৩৮-ৰ ২০ নবেম্বৰৰ "জয়ন্তী" পত্ৰিকাৰ কাৰণে আৰ্ট ক্ৰিটিকৰ ভূমিকা অৱলম্বন কৰি সঙ্ঘৰ বিষয়ে চমু এটি সমালোচনা যুগুত কৰিছিলো, কাৰণ, তেতিয়া আমি "জয়ন্তী"ৰ অবৈতনিক এজন বিভাগীয় সম্পাদক, সেই আলোচনা কিন্তু আমাৰ বিভাগত নোলাই একেবাৰেই সম্পাদকৰ শৰাইতে বিৰাজ কৰিলে। তাৰপৰা দুআষাৰমান ইয়াতে তুলি দিওঁ "যিমানেই জকাইচুকীয়া নহওক, অসমৰো নিজা এক সৃষ্টি আছিল। নৃত্যকলা বিষয়তো এনে এটা মত পোষণ কৰিবলৈ আমাক সুবিধা দিছে অলপ দিনৰ আগতে আউনীআটি সত্ৰৰপৰা উদ্ধৃত 'শ্ৰীহস্তমুক্তাৱলী' বোলা এখনি নৃত্যশাস্ত্ৰই। এই সংস্কৃত পদ পুথিখনিৰ গ্ৰন্থকৰ্তা শুভঙ্কৰ কবি আৰু তাৰ অসমীয়া অনুবাদক (?) সুচান্দ ৰায় ওজা কিমান দিনৰ লোক, সি অনুমানৰহে কথা। এই পুথিৰ লগত সৰ্বভাৰতীয় সম্পত্তি 'নাট্য শাস্ত্ৰ', 'হস্ত লক্ষণ দীপিকা', 'অভিনয়দৰ্পণ'ৰ নিচিনা পুথিৰ পদ্ধতিৰ অমিল আছে। এইখিনিতে সৰ্বভাৰতীয় (বা কম বেছি আৰ্য্যাবৰ্ত্তৰ) সঙ্গীতৰ ৰাগ ৰাগিণীৰ লগত থকা অসমীয়া বৰগীত আদিৰ ৰাগ-ৰাগিণীৰ অসামঞ্জস্যলৈ মনত পৰে। লগতে, বোধ কৰো, এইটোও ক'ব পাৰি যে শঙ্কৰদেৱে ধৰ্মপ্ৰচাৰৰ লগে লগে যি নৃত্য গীতৰ ঢৌ অসমত তুলিছিল, 'শ্ৰীহস্তমুক্তাৱলী' তাৰে এটি লহৰহে।

"অসমত এটা ক্ৰনিক বেমাৰ আছে* পুৰণিটোকে বুকুত সাবটি যহোৱা, ভেম পতা। শ্ৰীহস্তমুক্তাৱলী' আৱিষ্কাৰ হোৱাৰ পিছতো সেই একেটা বেমাৰেই আমাৰ লগ লবলৈ হোৱা হলে অসমৰ নৈৰাশ্যবাদীসকলৰ দুখৰ বোজা আৰু এফেৰি শকত হ'লহেঁতেন। কিন্তু সুখৰ বিষয় আৰু আশাৰ বিষয়, শ্ৰীযুত জীৱেশ্বৰ গোস্বামী আৰু শ্ৰীযুত সুৰেশ গোস্বামী, এই দুজন আৰ্টিস্টে 'শ্ৰীহস্তমুক্তাৱলী' আৰু পুৰণি মূৰ্তিৰপৰা নৃত্য-কলাৰ সমল হাতত লৈ অসমীয়াৰ নিজস্ব নাট্য-সাধনাত অগ্ৰসৰ হৈছে। তেওঁলোকৰ প্ৰযত্নত শিলঙৰপৰা প্ৰাচীন কামৰূপী নৃত্যসঙ্ঘৰ উদ্ভৱ হৈছে। 'প্ৰাচীন নৃত্য আৰু সঙ্গীতবিদ্যা উদ্ধাৰ কৰি দেশ-বিদেশত বহুল প্ৰচলনৰ চেষ্টাই এই সঙ্ঘৰ ঘাই উদ্দেশ্য। আমি কওঁ এই উদ্দেশ্য মহৎ।

"পুৰণি 'মেৰী ইংলণ্ড'ৰ ডেকা গাভৰুৰ গ্ৰাম্য নৃত্য ইংলিশ ফক-ডান্স্ ছোচাইটিয়ে পুনঃসঞ্জীৱিত কৰি তুলিছে আৰু এই ছোচাইটিৰ নিয়োজিত শিক্ষক-সকলৰ যত্নতে এনে পুৰণি নৃত্যই হাজাৰ জনৰ আদৰ পাইছে। আমোদপ্ৰিয় স্পেনিয়াৰ্ডইঁতৰ মৃতপ্ৰায় জাতীয় নৃত্যকো পুনৰ জীয়াই তুলিবলৈ চেষ্টা চলিছে। দক্ষিণ ভাৰতৰ কথাকলি নাচে কেয়োকালে সমাদৰ লভিছে। শান্তিনিকেতনৰপৰা ৰবীন্দ্ৰনাথ ঠাকুৰেও দীঘল হাত মেলি মণিপুৰী আৰ্টিস্ট নি প্ৰায় নিজস্ব কৰি বনবাণী আদি নৃত্যৰ অৱতাৰণা কৰিছে। জাদেশত পূৰ্বপুৰুষৰপৰা চলি অহা

কোনো নৃত্য নথকা সত্বেও তাবে নৰ্ত্তক-নৰ্ত্তকীয়ে দেশ-বিদেশৰ লোকৰ নৃত্য কলাৰে ৰসনা পৰিতৃপ্ত কৰাটো আমাৰ চকুৰ আগতে ঘটা ঘটনা।"

লেখাটোত ইয়াৰ পিছত গোস্বামী-দ্বয়, চলিহা আদিৰ নৃত্যৰ, সাজ সজ্জাৰ আৰু সঙ্গীতৰ বিষয়ে চমু আলোচনা আৰু সত্ৰৰ প্ৰতি অভিবাদন। সত্ৰই গুৱাহাটীৰ পিছত অসমৰ নানা ঠাইত নৃত্য প্ৰদৰ্শন কৰি বাহিৰৰ কলিকতা আদিতো কলা বিদগ্ধসকলৰ অকুণ্ঠ প্ৰশংসা অৰ্জন কৰে। তেতিয়া কোনে জানিছিল, সেই বিভোপন প্ৰচেষ্টা মাথোন ধান খেৰৰ জুই হ'ব? কিন্তু সেয়ে হ'ল। লগে লগে আমাৰ এক ডাঙৰ আশা মাৰ গ'ল। ইয়াৰ পিছত গুটীয়াভাৱে দুই-এজনে অসমৰ নৃত্যধাৰাৰ উদ্ধাৰৰ স্বপ দেখি থাকিল, কিন্তু সৰু-সুৰা একোটি অনুষ্ঠান কৰি সেই স্বপ্ন দিঠক কৰাৰ যত্নত ৰ'ল।

যি "শ্ৰীহস্তমুক্তাৱলী"য়ে অসমৰ নৃত্যানুযোগীসকলক এক ধ্ৰুপদী সম্মানৰ আশা দিছিল, সেইখনি ছপা হৈ প্ৰকাশ পোৱাটো নিতান্ত বাঞ্ছনীয় হৈ উঠিছিল। কামৰূপ অনুসন্ধান সমিতিৰ পত্ৰিকা *Journal of Assam Research Society*ত ধাৰাবাহিকভাৱে তাৰ ডেৰশমান শ্লোক অধ্যাপক শ্ৰীনাথ চক্ৰবৰ্তী আৰু অধ্যাপক দিবাকৰ গোস্বামীৰ সম্পাদনাত প্ৰকাশ পাইছিল। কিন্তু অনুসন্ধান সমিতিৰ পুথি ভঁৰালত থকা পুথিখনিৰ প্ৰতিলিপি আৰু আন আনুষঙ্গিক বস্তু কোনে নিলে, কাৰ হাতত পৰিল, পিছলৈ তাৰ সন্ধানেই নোহোৱা হ'ল। ভাগ্যে পণ্ডিত কালিৰাম মেধিদেৱে নিজ হাতে পুথিখনিৰ এটি নকল তৈয়াৰ কৰি ৰাখিছিল। তেওঁৰ উপদেশ আৰু সৌজন্যত মূল পুথি আৰু তাৰ অনুবাদ সম্পাদন কৰি ছোৱা ছোৱাকৈ "ৰামধেনু" (তৃতীয় বছৰ, সপ্তম সংখ্যাৰপৰা) কাকতত প্ৰকাশ কৰিবলৈ লওঁ আমি যেতিয়া সেই পত্ৰিকাৰ সম্পাদক হওঁ। কিন্তু সেই কাকতৰ সম্পাদনা এৰাৰ লগে লগে তাত "হস্তমুক্তাৱলী"ৰ প্ৰকাশো বন্ধ হ'ব লগীয়া হয়। ইয়াৰ পিছত মাদ্ৰাজৰ *Journal of the Music Academy* পত্ৰিকাত মূল পুথিখন আমাৰ সম্পাদিত ৰূপত ধাৰাবাহিকভাৱে সম্পূৰ্ণকৈ প্ৰকাশ পায় আৰু এতিয়া আমাৰ এক সমীক্ষামূলক ভূমিকাৰে সি কিতাপ আকাৰত প্ৰকাশৰ প্ৰতীক্ষাত। আনফালে বিশেষকৈ তেতিয়াৰ আমাৰ শিক্ষামন্ত্ৰী আৰু প্ৰকাশন পৰিষদৰ সভাপতি শ্ৰীদেৱকান্ত বৰুৱাৰ আগ্ৰহত পুৰণি অসমীয়া অনুবাদটিয়ে (ছায়া) সৈতে গ্ৰন্থখনি ভূমিকা আৰু চিত্ৰাৱলীৰে আমাৰ সম্পাদিত ৰূপত অসমীয়া আখৰত ছপা হৈ ৰাইজৰ হাতত পৰে।

ভাৰতৰ স্বাধীনতা লাভৰ পিছত অসমৰ বাহিৰত দুই-এঠাইত সত্ৰীয়া নৃত্য প্ৰদৰ্শন কৰাৰ সুবিধা ওলাল। সেই সেই ঠাইত গোট খোৱা লোকে তাক উচ্ছ্বসিতভাৱে প্ৰশংসাও কৰিলে। কিন্তু নিৰ্দিষ্ট ধাৰা-ৰূপে সত্ৰীয়া বা ওজাপালিৰ স্বীকৃতিৰ উদ্দেশ্যে নানা কেন্দ্ৰীয় কলা-অনুষ্ঠান আৰু কলা-সমালোচকৰ স্থান দিল্লী মহানগৰীত সিহঁতক প্ৰদৰ্শন বাঞ্ছনীয়। সেহেতু চতুৰ্থ আন্তৰ্বিশ্ববিদ্যালয়

যুৱ মহোৎসৱৰ উপলক্ষ্যত (১৯৫৭) গুৱাহাটীত থকা ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ এটি দল লৈ শ্ৰীশ্ৰীআউনীআটীয় সত্ৰাধিকাৰ প্ৰভুৰ সৌজন্যত ভেওঁলোকক প্ৰশিক্ষণ দি ৰাস-নৃত্যৰ একাংশ প্ৰদৰ্শন কৰোঁ। কিন্তু সেই প্ৰদৰ্শনে অসমতযে স্বকীয়া এশ্ৰেণী নাচ আছে, সেই কথাৰ অলপকৈ মাথোন এটি গম দিল্লীৰ নৃত্য সমালোচকসকলক দিলে। তাৰপৰা ইয়াৰ অধিক আন একো নহ'ল। পিছৰ বছৰত (১৯৫৮) মাৰ্চ-এপ্ৰিল মাহত ৰাষ্ট্ৰীয় সঙ্গীত নাটক অকাদমীয়ে স্বীকৃত চাৰি ধাৰা ধ্ৰুপদী নৃত্য আৰু আন প্ৰাচীন নৃত্য সম্পৰ্কে বহল আলোচনা সমালোচনা কৰিবৰ বাবে এক ৰাষ্ট্ৰীয় চৰ্চাসত্ৰ বা ছেমিনাৰৰ আয়োজন কৰে আৰু আমাক অসমৰ নৃত্য কলাৰ ঐতিহ্যৰ বিষয়ে আলোচনা আগ বঢ়াবলৈ আহ্বান জনায়। কমলাবাৰীৰ ওজা, গায়ন-বায়ন, মণ্ডলদৈৰ পাকৈত ৰংগোৱা-সভাগোৱা ওজা বিচাৰি আনি আলোচনাৰ সমল ঠিক কৰা হ'ল আৰু নটীৰ নাচ আদি সম্পৰ্কীয় কথাও নানাভাবে গোটোৱা হ'ল। কিন্তু চৰ্চাসত্ৰত উপস্থিত হৈ পোনতে আতঙ্কিত হৈ পৰিলো, কাৰণ প্ৰতিটো প্ৰবন্ধ বা আলোচনাৰ পিছতে জাউৰিয়ে জাউৰিয়ে শাস্ত্ৰৰ নীতি আৰু প্ৰকৃত কৌশল সম্পৰ্কীয় প্ৰশ্নেৰে বক্তাক থকা সৰকা কৰা হৈছে। তথাপি, আমাৰ পাল পৰিলত লিখিত প্ৰবন্ধ পণ্ডিতসকললৈ এৰি বিশেষকৈ সত্ৰীয়া আৰু ওজাপালিৰ ধ্ৰুপদী লক্ষণখিনিলৈ আঙুলিয়াই বক্তৃতা জুৰিলো। লগে লগে মণিৰাম দত্ত মোক্তাৰ বায়ন আৰু শ্ৰীললিতচন্দ্ৰ ওজা আৰু সিসকলৰ দলৰ নৃত্যপটুসকলৰ (দেওধনি ৰূপে এগৰাকী নৃত্যপটীয়সী শ্ৰীমতী ৰাধিকাকে ধৰি) সহায়ত সেই লক্ষণযুক্ত নৃত্যৰ কেইটিমান টুকুৰা বিজ্ঞান-ভৱনৰ বিশেষ কক্ষটিত প্ৰদৰ্শন কৰা হ'ল। হাত চাপৰি আৰু কেমেৰাৰ ফ্লে শৰ চক্‌মকনিৰে কক্ষ ভৰি পৰিল। বক্তৃতাৰ শেষত প্ৰশ্নৰ জাউৰিৰ সলনি অসমৰ এই দুই ধাৰা নৃত্য-কলাৰ অভিনৱ ৰূপত মুগ্ধ নৃত্যৰসিকসকলৰ প্ৰশংসা মুখৰ হৈ উঠিল। শ্ৰীএম্ এছ্ কল্যাণপুৰকৰ, শ্ৰীপ্ৰজেশ বেনাৰ্জি, শ্ৰীশান্তিদেৱ ঘোষ, শ্ৰীজি বেঙ্কটাচলম আদি মঞ্চলৈ উঠি আহি আমাক অভিবাদন জনাই এনে কলাসম্পন্ন নৃত্যৰ অস্তিত্ব সিসকলৰ বহুতৰ বাবে 'ৰিভিলেচন' বুলি ঘোষণা কৰিলে। বিখ্যাত কলা-সমালোচক ডক্টৰ চাৰ্লছ ফেব্ৰিয়ে সেইদিনা সন্ধিয়াৰ নৃত্য-উৎসৱৰ প্ৰসঙ্গত যি লেখিছিল, সি প্ৰণিধানযোগ্য বিশেষভাৱে

The Assamese dances, seen in Delhi once before, are, to be sure, of great interest, more as anthropological and museum pieces than dances of beauty , yet these dances had a good variety of steps, though the hand gestures were few There is a great deal of lively movement in them, and their genuineness gives them extra-academic interest

চৰ্চাসত্ৰৰ শেষৰ দিনা ওড়িষী, কুছিপুড়ি, ভাগৱত-মেল আৰু যক্ষগানৰ লগতে সত্ৰীয়া নৃত্যকো একধাৰা ধ্ৰুপদী নৃত্য বুলি গণনা কৰিব লাগে বুলি ছেমিনাৰিষ্ট-

সকলে দৃঢ় মত প্ৰকাশ কৰি সঙ্গীত নাটক অকাদেমীক জনাবৰ ঠিক কৰিলে। এই কাৰ্যৰ চেষ্টাত আমি বিশেষকৈ শান্তিনিকেতনৰ শ্ৰীশান্তিদেৱ ঘোষৰ সাহচৰ্য লাভ কৰিছিলো। শ্ৰীঘোষে আন কি এইটোও ভাবে যে মণিপুৰী নৃত্যৰ উৎপত্তি সত্ৰীয়া নাচৰপৰাই হৈছে। চৰ্চাসত্ৰৰ অভিমতৰ বতৰা অসমৰ বাতৰি কাকতত ওলাইছিল যদিও ক'তো কোনো উলহ মালহৰ চিন দেখা পোৱা নগ'ল। কিন্তু উড়িষ্যাৰ কাগজবোৰৰ আগ্ৰহ ইমান বেছি হ'ল যে তেওঁলোকে ওড়িষী নৃত্য ধ্ৰুপদী নৃত্য ৰূপে চুড়ান্তভাৱে স্বীকৃত হ'ল বুলি প্ৰচাৰ কৰি দিলে। অকাদেমীয়ে সেই কথা অস্বীকাৰ কৰিলে। উড়িষ্যাৰ এম্ পি ডাক্তৰ সামন্তসিংহাৰৰ এটা তাৰকিত প্ৰশ্নৰ উত্তৰত ১৬ ছেপ্টেম্বৰ ১৯৫৮ তাৰিখে সাংস্কৃতিক পৰিক্ৰমাৰ মন্ত্ৰী অধ্যাপক হুমায়ুন কবীৰে লোকসভাত এটা বিবৃতি দিলে যে ভাৰতীয় নৃত্যৰ স্বীকৃতি সম্পৰ্কে সঙ্গীত নাটক অকাদেমীক পৰামৰ্শ দিবলৈ শ্ৰীমতী কমলাদেৱী চট্টোপাধ্যায়, শ্ৰীনিত্যানন্দ কানুনগো, ডক্টৰ ভি ৰাঘৱন, শ্ৰীমতী ৰুক্মিণী দেৱী, শ্ৰীজি ৱেঙ্কটাচলম, শ্ৰীকল্যাণপুৰকৰ, শ্ৰীমোহন খোকৰ আৰু অধ্যাপক মহেশ্বৰ নেওগক লৈ এখন বিশেষজ্ঞ সমিতি গঠন কৰা হ'ল। এই ঘোষণাৰ পিছতো উড়িষ্যাৰ আগ্ৰহীসকলে সমিতিখন মাথোন ওড়িষী নৃত্যৰ বাবেহে হোৱা বুলি ক'বলৈ নেৰিলে। আন কি, কটকৰ নৃত্য সঙ্গীতৰ কলেজ কলা বিকাশ কেন্দ্ৰই আমাক ওড়িষীৰ বিশেষজ্ঞ সমিতিৰ সভ্য বুলিহে সম্বৰ্ধনা জ্ঞাপন কৰিছিল। অসমত কিন্তু এইবাৰ এটি চেতনা দেখা পোৱা গ'ল। "আসাম ট্ৰিবিউন" আৰু "নতুন অসমীয়া' কাকতে সম্পাদকীয়ত সত্ৰীয়া নৃত্যৰ স্বীকৃতিত গুৰুত্ব আৰোপ কৰিলে আৰু দুই এগৰাকী নৃত্য ৰস পিপাসুৰ একে সুৰৰ চিঠি পত্ৰ প্ৰকাশ কৰিলে। মুখ্যমন্ত্ৰী শ্ৰীবিমলাপ্ৰসাদ চলিহায়ো আমাক যি পাৰে সহায় কৰিবলৈ গাত ল'লে।

২৯ ডিচেম্বৰ ১৯৫৮ তাৰিখে মাদ্ৰাজত বিশেষজ্ঞ সমিতিৰ প্ৰথম সভা বহিল মাদ্ৰাজ মিউজিক একাডেমিক বাৰ্ষিক সমাৰোহৰ ৰভাতলিত। সেই অধিৱেশনে ৰাষ্ট্ৰীয় সঙ্গীত নাটক অকাদেমীক দুটা প্ৰাথমিক পৰামৰ্শ দিলে: (১) স্বীকৃতিপ্ৰাপ্ত চাৰিটা ধাৰাৰ বাহিৰেও সত্ৰীয়া, ওড়িষী, কুচিপুড়ি, ভাগৱতমেল, যক্ষগান আদি প্ৰাচীন নৃত্যধাৰাৰ প্ৰধান নৃত্যকলাকাৰসকলক ৰাষ্ট্ৰীয় পুৰস্কাৰেৰে সম্মানিত কৰাৰ ব্যৱস্থা কৰিব লাগে আৰু (২) বৰ্তমানলৈকে জনাজাত হোৱা নোহোৱা সেই পৰ্যায়ৰ সকলো নৃত্যধাৰাৰ বিষয়ে প্ৰশ্নাৱলী আৰু অনুসন্ধানৰ যোগেদি পৰ্যাপ্ত জ্ঞান সংগ্ৰহ কৰাৰ ব্যৱস্থা ল'ব লাগে। অকাদেমীৰ সাধাৰণ পৰিষদৰ ২৮ মাৰ্চ ১৯৫৯ তাৰিখৰ অধিৱেশনে এই দুইটা পৰামৰ্শ গ্ৰহণ কৰে আৰু সেই বছৰৰপৰাই সত্ৰীয়া নাচ, ওড়িষী আদিকে ধৰি নৃত্যধাৰাসমূহক এটা শ্ৰেণীত ধৰি একাডেমীৰ বাৰ্ষিক পুৰস্কাৰ-দানৰ বাবে স্বীকৃতি দি লয়। ১২ মাৰ্চ ১৯৬০ তাৰিখে যেতিয়া সেই বছৰৰ পুৰস্কাৰ-ঘোষণাৰ বিষয়ে সাধাৰণ পৰিষদত আলোচনা হ'ল, কাৰ্যনিৰ্বাহক সমিতিয়ে আগ বঢ়োৱা একেটি নাম (এজন ভাগৱতমেলৰ পণ্ডিতৰ) গ্ৰহণ কৰিব পৰা নগ'ল,

বৰং তৰ্কই ঘোৰ ৰূপ ল'লে তাৰ পৰিবৰ্তে কুছিপুডি নাট্য, ভাগৱতমেল, সত্ৰীয়া, যক্ষগান আৰু ওড়িষীক এটি শ্ৰেণীত ধৰি পুৰস্কাৰ দানৰ সকলো ক্ষেত্ৰৰ বাবে গৃহীত হ'ল বুলি আমাৰ এটি প্ৰস্তাৱ পৰিষদে গ্ৰহণ কৰিলে, এইটোও ঠিক কৰা হ'ল যে উচিত বিচাৰৰ পিছত এইকেইটিৰ লগতে সমপৰ্যায়ৰ নৃত্যধাৰা যোগ দিয়া হ'ব। অন্ধ্ৰৰ শ্ৰীআৰ বি ৰামকৃষ্ণ ৰাজুৱে কুছিপুডি নাট্যক ধ্ৰুপদী নৃত্যধাৰা ৰূপে স্বীকৃতি দিব লাগে বুলি দিয়া প্ৰস্তাৱ এই সিদ্ধান্তৰ পিছত নাকচ কৰা হ'ল। আনফালে উড়িষ্যাৰপৰা যদিও ওড়িষীক অকাদেমীয়ে তেনে স্বীকৃতি দিয়া বুলি প্ৰচাৰ চলি আছিল, সেই বিষয়ত আমাৰ প্ৰস্তাৱটিতেই বাহাল ৰ'ল। ১৯৬০ চনৰ ২৮ ডিচেম্বৰ তাৰিখে অকাডেমাৰ কাৰ্যনিৰ্বাহক সমিতিয়ে উল্লিখিত ধাৰাকেইটিৰ লগতে চাকিযাৰ কুট্টু, ওট্টন, তুল্লল, মহাৰাষ্ট্ৰৰ তামাশা আৰু বিহাৰ উড়িষ্যাৰ ছৌ নৃত্য যোগ দিয়ে। ইযাৰ পিছতো ১৯৬৩ চনৰ ১৭ জুলাইত অসমৰ ওজাপালিকে ধৰি আৰু দুটিমান ধাৰা যোগ দি আৰু তামাশাক বাদ দি অঞ্চল অনুসৰি নৃত্যসমূহক তিনিটা উপশ্ৰেণীত ভাগ কৰি লৈ অকাদেমী এৱাৰ্ড দিযাৰ সিদ্ধান্ত কৰা হয়। এই উপশ্ৰেণী তিনিটা হ'ল (১) ভাগৱতমেল, কুৰৱঞ্জি, কুছিপুডি, মোহিনী-অট্টম আৰু যক্ষগান, (২) চাকিয়াৰ কুট্টু, কুডিঅট্টম, কৃষ্ণাট্টম, পাঠকম্, আৰু তুল্লল, (৩) ওড়িষী, গোটিপুৱা, ছৌ, সত্ৰীযা আৰু ওজাপালি। ১৯৬৩ চনৰ ১০ নবেম্বৰ তাৰিখে বিয়লি নৃত্য বিষযত মণিপুৰী আৰু কথাকলিৰ লগতে সত্ৰীয়া নৃত্যৰ বাবে মণিৰাম দত্ত মোক্তাৰ বাযন আৰু ছৌ নৃত্যৰ বাবে শ্ৰীশুদ্ধেন্দ্ৰনাৰাযণ সিংহদেৱে ৰাষ্ট্ৰপতি ডক্টৰ ৰাধাকৃষ্ণনৰপৰা অকাদেমী পুৰস্কাৰ গ্ৰহণ কৰে। ইযাৰ পিছত পুনৰ ১৯৭০ চনত শ্ৰীগহনচন্দ্ৰ গোস্বামীদেৱে অঙ্কীযা নাটৰ বাবে এৱাৰ্ড লাভ কৰে।

এই সময়তে সঙ্গীত নাটক অকাদেমীৰ ভিতৰ চ'ৰাত নানা খেলি-মেলি আহি পুৰণি আচনিবোৰৰ গতি কিছু পৰিমাণে ৰোধ কৰি দিলে। তাৰ পিছত আহিল চীন আৰু পাকিস্থানৰ আক্ৰমণ-হেতুক ৰাষ্ট্ৰীয সংকট। তদুপৰি অকাদেমীৰ কৰ্মকৰ্তাসকলক খুচি থাকিবলৈ আমিও বৰ্তমানে অকাদেমীৰ সাধাৰণ পৰিষদত নাই। কিন্তু ভাৰতৰ উপৰোল্লিখিত নৃত্যসমূহৰ বিষয়ত কৰিব লগীযা কাম এতিয়াও বহুতোখিনি আছে। দহ বছৰৰ আগতে যুগুত কৰা প্ৰশ্নাৱলীখন ছপা কৰি বিভিন্ন প্ৰান্তৰপৰা নৃত্যবিলাকৰ সম্পৰ্কে জ্ঞান আহৰণ কৰা নিতান্ত কৰ্তব্য আছিল। দ্বিতীয়তে, ১৯৫৮ চনৰ ৰাষ্ট্ৰীয নৃত্য চৰ্চা সত্ৰৰ সকলো আলোচনা পুথি আকাৰে বাৰে বাৰে প্ৰকাশ কৰাৰ আয়োজন সত্বেও সি প্ৰকাশ নোহোৱাত বহুতো ওলাই অহা কথাক হেঁচা মাৰি ধৰি ৰখা হৈছে। তৃতীয়তে কাগজে-কলমে এটা নৃত্য-ধাৰাক স্বীকৃতি দিলেই সি স্বীকৃত নহয়। সেই ধাৰাত সততে চৰ্চা থকা বিচক্ষণ কলাকাৰ লাগিব আৰু এনে কলাকাৰে ভাৰতৰ বিভিন্ন স্থানত আৰু বাহিৰত নিজৰ আৰু বিশেষ নৃত্যধাৰাৰ যশস্যা বিস্তাৰ কৰিব লাগিব। চতুৰ্থতে, শাস্ত্ৰৰ দৃষ্টিৰে সেই বিশেষ নৃত্যৰ বিষযে ভাৱাবেগ বৰ্জিত বৈজ্ঞানিক ব্যাখ্যামূলক আলোচনা কাকতে-

কিতাপে প্ৰকাশ পাই থাকিব লাগিব। এইটো কথা ঠিক যে সত্ৰীযা, ওজাপালি আৰু দেৱনটী (দেৱদাসী), অসমৰ এই তিনিওটি নৃত্য শৈলীতে ধ্ৰুপদী ঐশ্বৰ্য সোমাই আছে। কিন্তু সেই সম্পদবোৰৰ অনুশীলন লাগে আৰু শাস্ত্ৰ পথ গত বিচাৰ লাগে। মাজে মাজে যে এনে অনুশীলন আৰু চৰ্চা হোৱা নাই, এনে নহয়, কিন্তু সিবোৰৰ প্ৰৱাহ আৰু মুক্ত আৰু নিযত হ'ব লাগে। সৰ্বভাৰতীয় খ্যাতিসম্পন্ন কোনো নৃত্যকলাকাৰে আমাৰ নৃত্যশৈলী গ্ৰহণ কৰি দেশ বিদেশত প্ৰদৰ্শন কৰিলে প্ৰকৃত কাম হ'ব পাৰে। শ্ৰীমতী ইন্দ্ৰাণী ৰহমান আৰু শ্ৰীমতী ঋতা দেৱীয়ে (সাহিত্যৰথী বেজবৰুৱাৰ নাতিনী) ওডিষী, ভাগৱতমেল আদিৰ বিষয়ত তেনে কাম ইতিমধ্যেই কৰিছে। পিছৰ গৰাকীযে কমলাবাৰীৰ শ্ৰীৰোষেশ্বৰ শইকীয়া বায়ন আৰু দেৰগাঁৱৰ শ্ৰীযতীন্দ্ৰনাথ গোস্বামীৰপৰা শিকি লৈ দুটিমান সত্ৰীয় নাচ ভাৰতত আৰু বাহিৰতো দেখুৱাইছে। শ্ৰীমতী ৰহমানে আগ্ৰহ প্ৰকাশ কৰাত আমি তেতিয়া দিল্লীত থকা শ্ৰীকৃষ্ণমূৰ্তি হাজৰিকাক সত্ৰীযা নাচৰ প্ৰাথমিক আভাস দিবৰ বাবে লগ লগাই দিছিলো, কিন্তু এই বিষযত বিশেষ আগ বঢা নোহোৱাত শ্ৰীমতী ৰহমানৰ আগ্ৰহ এতিয়াও কামত লগা হ'ব পৰা নাই। অসম সঙ্গীত নাটক একাদেমীৰ গৱেষণা সমিতিৰ জৰিযতে কমলাবাৰী সত্ৰৰ প্ৰায সকলো নৃত্যৰ তাল মণিৰাম বায়ন মোক্তাৰ আৰু শ্ৰীশইকীযাৰপৰা আযা কৰি লেখা হৈছিল আৰু পুথি আকাৰে সেইখিনি উলিওবাৰ দিহা কৰা হৈছে। আন আন সত্ৰ আৰু নৃত্যৰ কেন্দ্ৰৰ বাদ্য আৰু নৃত্য কৌশলৰ কথাও বেলেগ বেলেগ অনুষ্ঠানে এইদৰে লেখি উলিয়ালে এটি সুন্দৰ কলা অন্তত মহাকালৰ নিৰ্মম হাতৰপৰা ৰক্ষা পৰিব। দেশক সমৃদ্ধ কৰিবলৈ যেনেকৈ ৰাজনীতি অৰ্থনীতি, আৰু সাহিত্যৰ চৰ্চা লাগে তেনেকৈ সঙ্গীত-নৃত্য আদি ললিত কলাৰো ঐতিহ্য আৰু নিযত চৰ্চা লাগে। সংস্কৃতিসম্পন্ন জাতি বুলি পৰিচয দিযাৰ এটি অতি প্ৰকৃষ্ট উপায এই কলাৰ ঐতিহ্য আনৰ আগত দাঙি ধৰাটো। আমি গাই, বজাই, নাচি, আলোচনা কৰি আৰু লেখি পঢি সেই ঐতিহ্যৰ স্বৰূপ ধৰি নাৰাখিলে সংস্কৃতিৰ এটা ফালৰপৰা অন্তত আমি উলঙ্গ হৈ পৰিম।

সত্ৰীয়া নৃত্য

ষোড়শ শতিকাৰ প্ৰাৰম্ভত কি পঞ্চদশৰ একেবাৰেই শেষৰ ফালে মহাপুৰুষ শঙ্কৰদেৱে (১৪৪৯ ১৫৬১) নৱবৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ অনুষ্ঠান সত্ৰ অসমত প্ৰতিষ্ঠা কৰে। এই সত্ৰৰ মূল ধাৰণা হ'ল ব্ৰহ্ম সত্ৰ, আলোচনা চক্ৰ বিশেষ যাৰ অধিৱেশনত বক্তা আৰু শ্ৰোতাই সমশীৰ্ষত বহি বন্ধাৰ বিচাৰ কৰে। শঙ্কৰদেৱৰ পন্থৰ সত্ৰত ভগৱদ্ভক্তসকলে শ্ৰৱণ কীৰ্তন প্ৰধান ভক্তি ধৰ্ম আচৰণ কৰে। বৌদ্ধ ধৰ্মৰ বিহাৰ বা সঙ্ঘাৰাম আৰু অদ্বৈত সন্ন্যাসীসকলৰ মঠৰ দৰে সত্ৰৰ সকলো ধৰ্মাচৰণৰ কেন্দ্ৰ কীৰ্তন গৃহৰ চাৰিওফালে ভক্তসকলৰ বাসগৃহ কৰি দিয়া হয়। ভাগৱতত ভগৱন্তই নিজৰ গুণসমূহ কীৰ্তন কৰি গীত গাবলৈ বাদ্য বজাবলৈ, কৰ্মসমূহ ভাবনা (অনুকৰণ) কৰি উচ্ছব কৰিবলৈ উপদেশ দিছে। গতিকে শঙ্কৰদেৱৰ ধৰ্ম উৎসৱ মুখৰ। নিত্য আৰু নৈমিত্তিক নানা গীত বাদ্য নৃত্য সত্ৰসমূহৰ অবশ্যকৰ্তব্য। নৱবৈষ্ণৱ আন্দোলনৰ বিস্তাৰে ভাৰতৰ বিভিন্ন প্ৰান্তত ধ্ৰুপদ আৰু ধ্ৰুপদ জাতীয় সঙ্গীতৰ অনুশীলনৰ পৃষ্ঠপোষকতা কৰে, সেইদৰে ধ্ৰুপদী (শাস্ত্ৰীয়) নৃত্যধাৰাৰো প্ৰৱৰ্তন কৰে। উত্তৰ ভাৰতৰ ৰামধাৰী আৰু কৃষ্ণ লীলা দক্ষিণ ভাৰতৰ কেৰল প্ৰদেশত ৰাম কৃষ্ণ কথাৰ ভাওনা কথা কলি (কাহিনী নৃত্য) তাঞ্জোৰ প্ৰদেশৰপৰা অন্ধ্ৰ পৰ্যন্ত ভাগৱত মেল নাটক আদি এই নৱবৈষ্ণৱ ধাৰাৰে ধ্ৰুপদী নৃত্যৰ বস্তু। শঙ্কৰদেৱে নানাবিধ গীতত ধ্ৰুপদী ৰাগ ধাৰা প্ৰবৰ্তন কৰে, নাটকত ধ্ৰুপদী ৰূপকৰ (নাটক) অঙ্গগ্ৰহণ কৰে আৰু নাটকৰ ভিতৰত আৰু স্বতন্ত্ৰভাৱে ভৰত মুনিৰ দিনৰপৰা চলি অহা ধ্ৰুপদী নৃত্ত নৃত্য নাট্যৰ উপাদান কিছু সন্নিৱিষ্ট কৰে। আৰু এই ধ্ৰুপদী সম্পদ সৰ্বসাধাৰণৰ সম্পত্তি কৰি থৈ যোৱাতেই শঙ্কৰদেৱৰ বিচিত্ৰ সাংস্কৃতিক কাৰিকৰি কেইবাশতিকাৰো অন্তত আজিও প্ৰকাশ পাই আছে।

প্ৰাক্ শঙ্কৰদেৱ অসমত নৃত্যৰ স্পষ্ট ইতিহাস বা নিদৰ্শন আমাৰ হাতত নাই। গুৰু চৰিতত মাদল বজাই নচা নাচ আৰু শ্ৰীক্ষেত্ৰৰ মন্দিৰৰ নটীৰ নাচৰ উল্লেখ আছে। কিন্তু এই উল্লেখে আমাক স্পষ্ট ইঙ্গিত একো নিদিয়ে। 'বিয়াহৰ পাল্লি তেঁহো ছোট বলোৰাম কথাষাৰেও শঙ্কৰদেৱৰ আগত বিয়াহৰ ওজা পালি থকাৰ প্ৰমাণ নকৰে ছোট বলৰাম মহাপুৰুষৰ সত্ৰৰ ওজা-পালিৰ পালিহে। কিন্তু এই কথা আমি বুজিব পাৰোঁ যে শঙ্কৰদেৱে শাস্ত্ৰীয় নৃত্যৰ সম্পদৰ লগত স্থানীয় উপাদানৰ সংযোগ ঘটাই তেওঁৰ অনুষ্ঠান সত্ৰত এক নব্য ধাৰাৰ নৃত্য সংস্থাপন কৰি যায়। ইয়াকেই আমি সত্ৰীয়া নৃত্য বুলিছো। শঙ্কৰদেৱী নৃত্যও বুলিব

পাৰিলোহেঁতেন। নববৈষ্ণৱ নৃত্য বোলা হ'লে নামটো আৰু স্পষ্ট হ'লহেঁতেন। কিন্তু সত্ৰীয়া নাচ এটি সৰ্বসাধাৰণৰ মাজত প্ৰচলিত আখ্যা, আৰু সি সহজ। ৰাষ্ট্ৰীয় সঙ্গীত নাটক অকাদেমীৰ ৰাষ্ট্ৰীয় পুৰস্কাৰৰ বাবে 'সত্ৰীয়া নৃত্য' নামটিকেই গ্ৰহণ কৰা হৈছে।

সকলো ফালৰপৰা সত্ৰীয়া নৃত্যৰ নিজস্ব সম্পদ আৰু বৈশিষ্ট্য আছে। এই নৃত্যত হস্ত বা হাত (যাক সাধাৰণ ভাষাত ভুলকৈ মুদ্ৰা বোলা হয়) যথেষ্ট সংখ্যাৰ আছে আৰু সেইখিনি বিভিন্ন অৰ্থত ঠয়ে ঠায়ে প্ৰয়োগ কৰা হয়। পুৰণি অসমীয়া অনুবাদে সৈতে "শ্ৰীহস্তমুক্তাৱলী" বা "হস্তমুক্তাৱলী" সত্ৰতেই পোৱা গৈছে আৰু অন্তত দুখনি সত্ৰৰ ঐতিহ্যৰ লগত পুথিখনিৰ মালিক সুচান্দ ৰায় ওজাৰ নাম জড়িত। নাট্যশাস্ত্ৰৰ অঙ্গহাৰ বা কৰণ, চাৰী-কৰ্ম আদি বিবিধ অঙ্গৰ নৃত্যত প্ৰযোজ্য কৰ্ম বা সঞ্চালন নামে সৈতে জনাৰ প্ৰয়োজন এই নৃত্য সম্প্ৰদায়ত আজি অনুভূত নোহোৱা হৈছে। কিন্তু মাটি আখৰা বুলি জলক, পাক, ওৰা আদি ঘৰুৱা নাম দি যিবোৰ অঙ্গ সঞ্চালন শিকোৱা হয়, তাৰ প্ৰয়োগ নাচবোৰত সঘনে হয় আৰু তাকে শাস্ত্ৰীয় ধাৰাৰ সহজ অনুকৰণ বুলি আমি ধৰিব পাৰোঁ। বিশেষকৈ পাদ চালনাৰ ৰীতিত সত্ৰীয়া নৃত্য বিচিত্ৰ, ইয়াত বহুতোখিনি উন্নত, জটিল আৰু মনোৰম তেনে চালনা বৰ্তমান। সাজ সজ্জা, অলঙ্কাৰ, মুখা-চো আদিৰ বিষয়তো এই নৃত্যৰ নিজৰ বৈশিষ্ট্য আছে। অৱশ্যে মাজতে কলিকতীয়া সাজ পাৰ সোমাই অলপ খেলি মেলিৰ সৃষ্টি কৰিছে আৰু সত্ৰীয়া নৃত্যৰ ঐতিহ্য ৰক্ষা কৰিব খোজাসকলে এই বঙলুৱা উপাদানটি পৰিহাৰ কৰাবো সময় আহিছে। খোল বা মৃদং, তাল আৰু কাচিৎ কেতিয়াবা কালি ব্যৱহাৰ কৰি কৰা সত্ৰীয়া নৃত্যত বাদ্যৰ ৰূপটি দেখাত অজটিল। কিন্তু বিচাৰ কৰি চালে তাৰ কাৰিকৰিও অতি বিচিত্ৰ। কোনো কোনো বিষয়ত মণিপুৰী নৃত্যৰ কোনো ঠগৰ লগত সত্ৰীয়া নাচ মিলে, এনে ক্ষেত্ৰত মণিপুৰীৰ প্ৰভাৱ সত্ৰত পৰিছে বোলাতকৈ সত্ৰীয়াৰ প্ৰভাৱহে মণিপুৰীত পৰা বুলি ভাবিবৰ থল আছে।

মন কৰিব লগীয়া সত্ৰীয়া নৃত্য কথাকলি বা ভাগৱত-মেলৰ দৰে প্ৰধানকৈ নাটকৰ অভিনয়। ধ্ৰুপদী সংস্কৃত নাটকৰ প্ৰধান চৰিত্ৰ সূত্ৰধাৰ মহাপুৰুষীয়া নাটকতে নামে কামে আছে; যক্ষগান বা ভাগৱত মেলত কামত থাকিলেও সেই পাত্ৰক ভাগৱতাৰ অৰ্থাৎ ভকত নামেই মতা হয়। কুছিপুডিৰ ভাগৱত-মেলৰ দৰে সত্ৰীয়া অভিনয়তো কোনো স্ত্ৰীয়ে ভাও ল'ব নোৱাৰে। শঙ্কৰদেৱৰ নাটকত ধ্ৰুপদী সংস্কৃত নাটকৰ গঠন গ্ৰহণ কৰা নহ'লেও পূৰ্বৰঙ্গ (ধেমালি), নান্দী, প্ৰৰোচনা ভৰত-বাক্য (মুক্তিমঙ্গল) আদি দুই এটি বস্তু সুমুৱাই লোৱা হৈছিল।

শঙ্কৰদেৱৰ মাধৱদেৱৰ নাটককেইখনিক আমি আজিকালি 'অঙ্কীয়া নাট' বুলি মাতোঁ। কিন্তু এই নাম মহাপুৰুষৰ দিনৰ নহয়, ই অৰ্বাচীন। আন কি, গুৰু-চৰিতৰ যুগতো এই আখ্যাৰ প্ৰয়োগ হোৱা নাছিল। তেতিয়া 'অঙ্ক' শব্দটো

সোমাইছে। মহাপুৰুষৰ নাটৰ ভিতৰত নাট, নাটক, নৃত্য, যাত্ৰা আদি শব্দৰ প্ৰযোগ আছে। ব্যুৎপত্তিৰ ফালৰপৰা নাট, নাটক আৰু নৃত্য শব্দৰ মাজত ডাঙৰ অমিল নাই। প্ৰয়োগৰ ফালৰপৰা মহাপুৰুষীয়া নাটক এখনি প্ৰধানকৈ গীত, বাদ্য আৰু নৃত্য, তাত গদ্য সংলাপ নৃত্যহীন কাৰ্য আদিৰ মাত্ৰা অতি কম। শঙ্কৰদেৱ মাধৱদেৱৰ পিছত সি দুজনাৰ, বিশেষকৈ শঙ্কৰদেৱৰ আদৰ্শত অনেক নাট ৰচিত হৈছিল। তেতিয়া প্ৰযোগৰ ফালৰপৰা সেই নাটৰ অভিনয়ত ধ্ৰুপদীৰ ঠাইত নতুন উপাদান সোমাবলৈ ধৰিলে। আৰু সেই সময়তে মহাপুৰুষ দুজনাৰ নাটৰ প্ৰয়োগক 'অঙ্কীয়া' বোলাৰ প্ৰথা ওলাল। অঙ্কীযা নাট, অঙ্কীযা ভাওনা, অঙ্কীযা বাজনা হ'ল মহাপুৰুষৰ পদাঙ্কৰ অনুগত। বাকীটো ঢঙৰ সুকীযা নামো নাই আৰু নিৰ্দিষ্ট গঢো নাই, সেযা মাথোন নাট, ভাওনা, বাজনা।

আমি ইযাৰ পিছৰ আলোচনাত সত্ৰীয়া নৃত্যৰ বিষযে কওঁতে পুৰণি কমলাবাৰী সত্ৰৰ দৃষ্টিৰপৰাই কথাখিনি কৈছো। অন্য সত্ৰৰ কথা হ'লে বিশেষ সত্ৰৰ নাম উল্লেখ কৰা হৈছে। এইটো নক লেও হ'ব যে সত্ৰীযা নৃত্যৰ বেলেগ বেলেগ কেন্দ্ৰত নিজস্ব ৰীতি কাল ক্ৰমত গঢ লৈ উঠিছে। ফলত, কোনে আদি ৰূপৰপৰা কিমান ফালৰি কাটি আহিছে, কোৱা টান। য'ত য'ত হস্তৰ নাম দিযা হৈছে, 'শ্ৰীহস্ত মুক্তাৱলী ৰপৰাই দিছো বৰ্ণনা চমু কৰিবৰ উদ্দেশ্যে। কিন্তু প্ৰযোগত হাতবোৰ সদায স্পষ্ট নহয়।

বাদ্য

সত্ৰীয়া নৃত্যত বাদ্য বস্তুত ধৰণৰ নাই। যন্ত্ৰপতি মৃদঙ্গ আছে খোলৰূপে। কমলাবাৰী আদি সত্ৰ আৰু সৰ্বসাধাৰণ নামঘৰত খোল (মৃদঙ্গ মাথো ঠাযে ঠাযে) সকলো নাচতে বজোৱা হয। নাগেৰা চালি নাচত খোলৰ লগতে চলে। বাহাৰ নাচ আৰু নাদু-ভঙ্গিত ভোড তালৰ ব্যৱহাৰ হয। সকলো নাচতে পাতিতাল চলে। দিহিং থুলৰ সত্ৰসমূহত মৃদঙ্গৰ প্ৰয়োগ হয়।

নাচৰ শিক্ষা

পাঁচ দহ বছৰৰ ভিতৰৰ ল'ৰা সাধাৰণতে সুত্ৰৰ ভকত হ'বলৈ আহে। সত্ৰীযা নাচৰ শিক্ষা প্ৰধানকৈ দুভাগ—গায়ন বাযন আৰু ওজা। ভাৱনাৰ নাচ আৰু ধেমালি, চালি, ঝুমুৰা, নাদু ভঙ্গি, বৰ প্ৰৱেশ আদি প্ৰসঙ্গীয়া নাচ, আৰু বৰগীত আদি গোৱা বোৱা গায়ন-বায়নৰ ধাৰাত, আৰু ওজা পালিৰ ওজা আৰু পালিৰ বিদ্যা ওজাৰ শিক্ষাৰ ভিতৰত পৰে। দুইবিধ শিক্ষাৰ পৰ্যাযৰ কথা শ্ৰীবোযেশ্বৰ শইকীযা বায়নে দুটা প্ৰবন্ধত ইতিমধ্যে প্ৰকাশ কৰিছে। ইযাত তাকে চমুৱাই লেখা হ'ল।

বায়ন আৰু নটুৱাৰ শিক্ষা: খোল বজোৱা আৰু ভাওনা, চালি ঝুমুৰা আদি

নাচৰ অধিকাৰী হ'ল বায়ন। আঠ দহ বছৰ বয়সৰপৰা ভকত ল'ৰাক বায়নৰ শিক্ষা দিয়া আৰম্ভ কৰা হয। মাত ভাল হ'লেহে গায়নৰ শিক্ষা দিয়া হয়, নহ'লে বায়নৰ শিকনি আৰম্ভ হয, কাৰণ 'মাত-বলী গায়ন, বাহু-বলী বায়ন।' সত্ৰৰ শিক্ষণত মাত্ৰা, তাল, খালি, এনেকুৱা পাৰিভাষিক ব্যৱহাৰ কৰা নহয। কেতিযাবা তালত চাপৰ পৰিলে 'চাপৰ' বুলি হিচাপ কৰে, খালিবিলাকত হাতৰ লয় আৰু গাৰ অলপ হেলনি পৰে, তাকে 'মান' বুলি কোৱা হয। এই মানেই প্ৰধানকৈ তালৰ ছন্দৰ ঘাই লেখ।

(১) শিক্ষাৰ প্ৰথম পৰ্যায় হ'ল ছন্দৰ প্ৰাথমিক ধাৰণা পাবৰ বাবে বোল আওৰোৱা। পোনতে, গুৰুসেৱা প্ৰসঙ্গৰ বাজনা গুৰুসেৱা প্ৰসঙ্গৰ চাহিনি মুখেৰে বোল কৈ হাতেৰে তলুৱাত চাপৰ দি আয়ত্ত কৰিবলৈ দিয়া হয়। ভালকৈ সেই ভাগ শিকা হ'লে প্ৰসঙ্গীযা গুৰুঘাত, তাৰ পাছত লনা ঘাত সেইদৰে হাতে মুখে বজাই গাই সলসলীযা কৰি শিকিব লাগে।

(২) দ্বিতীয পৰ্যায হ'ল হাত বুলনি শিক্ষা। এখন সাধাৰণ বহা পীৰাকে পাতি দি বাযনে ল'ৰাক হাতত ধৰি হাত বুলাবলৈ শিকায়। খোলৰ বেঁৱা আৰু দাইনা, দুইফালে কিমান বলেৰে হাতৰ তলুৱা বা আঙুলি মাৰিব লাগে আৰু কেনেকৈ বিবৃত (খোলা, মুকলি) আৰু সংবৃত (বন্ধ) মাত উলিয়াব লাগে তাক পীৰাখনতে সহজভাৱে শিকাই দিয়া হয। ইয়াত বাওঁ হাতে খোলৰ বেঁৱা ফাল, সোঁ হাতে দাইনা ফাল বুজিব। এইদৰে পীৰাত এইকেইটা বোল ফুটাবলৈ দিয়া হয়

ধেই (বিবৃত) বাঁও হাতৰ আঙুলি মেলি অলপ টানকৈ আৰু সোঁ হাতত আঙুলিতে সেইদৰে লাহেকৈ সমানে মাৰিব।

খিত (সংবৃত) বাও হাতৰ আঙুলি সমানে লৈ টানকৈ আৰু সোঁ হাতৰ আঙুলি সমানে লৈ সেইদৰে লাহেকৈ মাৰিব।

ধিন (বিবৃত) বাঁও হাতৰ আঙুলি সমানে লৈ আৰু সোঁ হাতৰ আঙুলি মেলি দি সমানে লাহেকৈ মাৰিব।

ধিনাও (বিবৃত) বাও হাতৰ আঙুলিবোৰ সমানে ৰাখি 'ধি' আৰু সোঁ আঙুলি মেলি 'নাও' মাৰিব।

ৰাতাও (বিবৃত) বাঁও হাতে সংবৃত 'ৰা' আৰু সোঁ হাতে বিবৃত 'তাও' মাৰিব।

ৰাতাক (সংবৃত): বাঁও হাতে সংবৃত 'ৰা' আৰু সোঁ হাতে সংবৃত 'তা' মাৰিব।

Rhythm in the Vaishnava Music of Assam পুথিত খোলৰ ভাষাৰ আন শব্দবো বুলনি দিযা হৈছে।

(৩) বায়নৰ শিক্ষাৰ তৃতীয় পৰ্যায় হ'ল শিকা খোলত (অৰ্থাৎ যেই কোনো কাঠেৰে কৰা, দুই মুখ পহুচাল দি ছাই, চালৰ দাঁতিয়ে দাঁতিয়ে ফুটা কৰি বেতৰ সূত বা মৰাপাটৰ বচি ভৰাই বৰটিৰ দৰে লগাই কৰা সক খোলত) শিক্ষা। ইয়াতো

বায়নে হাত ধৰি ল'ৰাক বুলনি দিবলৈ শিকায়। ল'ৰাটিয়ে গুৰুসেৱা প্ৰসঙ্গীয়া চাহিনি, গুৰুঘাত, লনা ঘাত ভালকৈয়ে খোলত বজাব পাৰিলেহে আন বাজনা শিকোৱা হয়।

প্ৰসঙ্গীয়া চাহিনিৰ গুৰুঘাতৰ পিছত গায়ন বায়নে থিয় হৈ লনা ঘাত বজায়। লনা ঘাত বজালে গায়নে ৰাগ দিয়ে। এদিনত এটাকৈ ৰাগ দিয়াৰ পিছত লনা ঘাত ছখনৰ এখন বজোৱা হয়। ৰাগ দিয়াৰ (অৰ্থাৎ আলাপৰ) চাৰিটা অংশৰ তৃতীয় অংশটোক তোলনি বোলা হয়, এই তোলনি দিওঁতে ৰাগ সচাৰ বজোৱা হয়। গায়নে গীত ধৰি তিনি চাৰি শাৰীমান গোৱাৰ পিছতে ঠেলা ধৰিব অৰ্থাৎ গোৱা চৰালৈ উঠিব। তেতিয়া বায়নে ঠেলাৰ বাজনা বজায়। ঠেলা গাই বাই গায়ন বায়ন তিনিবাৰ কীৰ্ত্তন ঘৰক ঘূৰিব। ঠেলাৰ ধুলনা ছখনৰ এদিনত এখনকৈ পৰিব।

এই সকলোখিনি বাজনা শিকাৰুৱে মুখস্থ কৰিব লাগিব আৰু শিকা-খোলত বজাব পাৰিব লাগিব।

(৪) ইয়াৰ পিছৰ পৰ্যায়ত বৰগীত অঙ্কৰ গীতৰ তাল মান ধৰি বজাবলৈ শিকোৱা হয়। এনে তাল ১৫খন।

(৫) গীতৰ তাল বেৰা নলগাকৈ শুদ্ধকৈ বজাব পাৰিলে শিকাৰুক ধেমালিৰ বাদ্য শিকোৱা হয়। ইয়াৰ ক্ৰম ৪খন সৰু ধেমালিৰ ৪খন চাহিনি ৪খন সৰু ধেমালি, ৪খন সৰহুৱা চাহিনি বৰ ধেমালিৰ চাহিনি, বৰ ধেমালি গুৰু মৰ্দন ধেমালি, তাৰ এখন চাহিনি, ছোৰ ধেমালি, তাৰ এখন চাহিনি, বৰপেটীয়া ধেমালি, তাৰ এখন চাহিনি, ন ধেমালি, তাৰ দুখন চাহিনি, ৰাম ধেমালি, তাৰ এখন চাহিনি, বৰ ধেমালি, থিয় চাহিনি, ঘোষা ধেমালি।

(৬) ইয়াৰ পিছত নাচৰ বাজনাৰ শিক্ষা আৰম্ভ হ'ব। প্ৰায় কুৰি বছৰ বয়সলৈকে বায়নৰ শিক্ষা, নটুৱাৰ শিক্ষা চলি থাকে।

নটুৱাৰ শিক্ষা আৰম্ভ হয় মাটি আখৰাৰে। এই মাটি আখৰাৰপৰা শৰীৰ নাচৰ সৰ্বপ্ৰকাৰে উপযোগী হয়। আনফালে সত্ৰীয়া নাচৰ ভিতৰত শাস্ত্ৰীয় আঙ্গিক অভিনয়ৰ হস্ত, গ্ৰীৱা কৰ্ম, চাৰী আদি, অঙ্গহাৰ, কৰণলৈকে একো পৰিচয় বা শিক্ষা দিয়া নহ'লেও এই মাটি আখৰাৰ ভিতৰতে তাৰ বহুতোখিনি সামৰ খায় আৰু নাচৰ বেলা সেইবিলাকৰ প্ৰয়োগ ঘটে। নাট্যশাস্ত্ৰত ব্যায়ামৰ বিধান আছে আৰু সেই ব্যায়াম মাটিত আৰু আকাশত দুই প্ৰকাৰে হ'ব পাৰে।

তৈলাভ্যক্তেন গাত্ৰেণ যৱাগূমৃদিতেন চ ॥

ব্যায়ামং কাৰয়েদ্ধীমান্ ভিত্তাৱাকাশকে তথা।

গতিকে দেখা যায়, সত্ৰীয়া মাটি-আখৰাৰো এক দীৰ্ঘ ঐতিহ্য আছে। তলত কমলাবাৰী আৰু আউনীআটি সত্ৰৰ মাটি আখৰাৰ অতি চমু টোকা দিয়া হ'ল—

মাটি আখৰাৰ শিক্ষা সম্পূৰ্ণ হ'লে নটুৱাক প্ৰথম নাচৰ শিক্ষা দিয়া হয় নাদু ভঙ্গিৰ। তাৰ পিছত ক্ৰমাৎ জটিল নাচলৈ লৈ যোৱা হয়।

কমলাবাৰী সত্ৰৰ মাটি-আখৰা: মণিৰাম দত্ত বায়ন মুক্তিয়াৰদেৱৰপৰা

৪৪টা মাটি-আখৰাৰ বৰ্ণনা লোৱা হৈছিল। দৃষ্টিযে সদায় হাতত ৰাখিব লাগে, এই কথা নটুৱাক আৰম্ভণিৰেপৰা শিকোৱা হয়।

১। **বহি-মুক্কা:** বহা অৱস্থাত দুই হাত (শিথিল অৰ্ধচন্দ্ৰ) মাটিৰ ওপৰে দোলাৰ লেখীয়াকৈ পাতি ঘপ কৰে থিয় হৈ মুৰৰ ওপৰলৈ হাত দুখন ঘূৰাই আগমুৱা কৰি ৰাখিব, লগে লগে এটা ভৰি পিছলৈ মাৰিব।

২। **থিয়-মুক্কা:** থিয় হৈ এখন হাত লয়েৰে বুকুত ৰাখি আনখন হাত বহি মুক্কাৰ দৰে মাৰি সেইদৰে ৰাখিব।

৩। **তিনটীয়া-জলক:** থিয় হৈ দুই হাত (শিথিল অৰ্ধচন্দ্ৰ) বুকৰ ওপৰে চোঁচা মাৰি বাহিৰ ফালে উলিযাই দিব বংশী (তৰ্জনী-থিয় মৃগশীৰ্ষ) হাত দি একতীয়া কৰি। লগে লগে একতীয়া হৈ এটা ভৰিও আগ বাঢ়িব। তিনিবাৰ এনেকৈ জলক মাৰি এপাক থিতাতে ঘূৰি (সন্দংশ) হাত দি ৰ'ব।

৪। **চাৰিটীয়া-জলক:** থিয় হৈ দুই হাত (শিথিল অৰ্ধচন্দ্ৰ) বুকৰ ওপৰে ওপৰলৈ চোঁচা মাৰি বাহিৰ উলিয়াব বংশী (তৰ্জনী-থিয় মৃগশীৰ্ষ) হাত দি পোনে পোনে, চাৰিবাৰ এনেকৈ জলক মাৰি এপাক থিতাতে ঘূৰি ৰ'ব।

৫। **সিংহ-জলক:** দুই হাতেৰে (অৰ্ধচন্দ্ৰ) পেৰেঙনি পাতি (অৰ্থাৎ তেনেকৈয়ে স্বস্তিক হাত দি) কঁপাই কঁপাই ভৰি দুটা চোঁচৰাই চোঁচৰাই কাষলৈ আতৰি গৈ হাত চোঁচা মাৰি এটা ভৰি পিছলৈ দি আঠু কাঢি বৈ দুই হাত (মৃগশীৰ্ষ) গাৰপৰা আঁতৰ কৰি ৰাখিব।

৬। **ওৰা:** দুই ভৰিৰ গেৰোৱা এৰেগেতমান আতৰি-আতৰি কৰি আঙুলিবোৰ বাহিৰফালে পোনাই দুই ভৰিৰে এডাল ৰেখা কৰিব, দুই আঁঠু ভাজ কৰি চাপৰি দুই হাত (বুঢ়া আঙুলি কুঁজা কৰি পতাক) বা-বিচনিৰ পোনে দাঁতিলৈ ৰখাব। ইয়াকে 'মতা ওৰা' বোলা হয়, 'মাইকী ওৰা' ধৰোতে হাত দুখন বাহুৰ পোনে সমুখলৈ নি ৰাখিব লাগে।

৭। **ওৰাত-বহা:** হাত যোৰ কৰি ওপৰৰ ওৰাৰ দৰে ভৰিৰ অৱস্থা কৰি বহি যাব।

৮। **বহি-চটা:** ওৰাত বহি হাতৰ (পতাক) আঙুলি মেলি মাটিৰ ওপৰে লৈ চাই জলক মাৰি থিয় হৈ হাত-ভৰি একতীয়া কৰি হাত (বুঢ়া আঙুলি কুঁজা কৰি পতাক) বাহিৰমুৱা কৰি ৰাখিব।

৯। **ওৰা-চটা.** ওৰাত থিয় হৈ হাত মাৰি এক হাত বুকুৰ সমানে দাঁতিত বাহিৰমুৱা কৰি ৰখাই লগে লগে ভৰিও ঘূৰাই ৰ'ব।

১০। **উধা-চটা:** সাধাৰণ থিয় হোৱা অৱস্থাৰপৰা দাঁতিত ওপৰৰপৰা জলক মাৰি আনি কাতি হৈ ৰ'ব। হাত তল-ওপৰ হ'ব।

১১। **মোৰোপা:** ওৰাত থিয় হৈ হাত ওপৰৰ দাঁতিৰপৰা পকাই আনি ক্ৰমে বিপৰীত গেৰোৱাত বহি ৰ'ব। আনখন হাত বুকুত ৰাখিব।

১২। **খৰ** • দুই হাতৰ তলুৱা আগফালে মাটিত খপকৈ পাৰি গা সমান আৰু পোন ৰাখি ভৰি দাঙি খৰ মাৰিব।

১৩। **জুটি-খৰ** • খৰৰ অৱস্থাৰপৰা ওলটাই থিয় অৱস্থালৈ আহিব।

১৪। **কাছ-বান্ধ** : দুই ভৰি কৰঙনত তুলি, আগলৈ মাটিত বুকু দি পাৰি, দুই হাত মুঠি মাৰি দুইফালে দীঘলকৈ মাটিত পেলাই, মুখখনো কাতি কৰি মাটিত পাতিব। কৰঙন দুটা মাটিত লাগি থাকিব লাগে, নালাগিলে বাযনে গৰকি লগাই দিয়ে।

১৫। **টুকুৰা-পাক** : ওৰাত থিয় হৈ, এখন হাত (পতাক) আগলৈ মেলি আনখন হাত বুকুত ৰাখি, আকৌ হাত ইখন আগ সিখন পিছ কৰি, দুইখন হাত (পতাক) বুকুৰ সমানে মাটিৰ ওপৰত লম্ব যেন কৰি ৰাখি এটা ভৰিৰ ওপৰত ঘূৰিব।

১৬। **খিতা-পাক** • ঠাইতে এটা ভৰিৰে তাল দি দি হাত দুখন সমানে তললৈ ঠেও দি দি মাৰি ঘূৰিব।

১৭। **আঁকল পাক** • দুই হাত (পতাক) ওপৰলৈ তুলি (স্বস্তিক কৰি), ওৰাত বহি, পুনৰ থিয় হৈ, এটা ভৰি আগফালে দাঙি আনটো ভৰিৰ ফালে পাক মাৰি ঘূৰি সমুখে ৰ'ব। আকৌ আনটো ভৰি তুলি পাক মাৰিব।

১৮। **শাৰী-পাক** দুই হাত (পতাক) বা বিচনিৰ সমানে বাহিৰমুৱা কৰি ৰাখি একে শাৰীতে পাক মাৰি ৰ'বগৈ।

১৯। **কাতি পাক** ওপৰৰটোৰে একে, মাথোন হাত দুখন কতীযাকৈ ল'ব লাগে।

২০। **গেৰি-পাক** এটা ভৰি দাঙি সেই ফালৰ হাতখন (মৃগশীৰ্ষ) মূৰৰ সমানলৈ দাঙি আনখন হাত (মৃগশীৰ্ষ) কঁকালৰ সমানে ৰাখি পাক মাৰিব। পুনৰ আনটো ভৰিৰে কৰিব।

২১। **চেৰেকি-পাক** : দুই হাত সমানে বৃত্তাকাৰে ঘূৰাই কোবেৰে শাৰীত পাক মাৰি ৰব।

২২। **উধা-চেৰেকি পাক** ওপৰৰটোৰে একে, মাথোন ঘূৰোতে দুই ভৰিৰে জপিয়াব।

২৩। **উৰ পাক** কাতি-পাকৰ দৰেই, মাত্ৰ হাত তলে মাটিত লাগোঁ লাগোঁ হ'ব লাগে।

২৪। **উৰ-পাক-টুকুৰা** : উৰ-পাক দি টুকুৰা পাক (ওপৰত চাওক) মাৰিব।

২৫। **ঠেং মেলা টুকুৰা পাক** এটা ভৰি নিজ ঠাইতে ৰাখি ইটো ভৰি মেলি মেলি দুই হাত চেৰেকি-পাকৰ দৰে মাৰি ঘূৰিব।

২৬। **আঁঠু লম** : আঠু কাটি এখন হাত পেটত দি আনখন ওপৰলৈ তুলি ক্ৰমাৎ শিৰে সৈতে পিছফালে মাটিত লগাবগৈ, মাটিত চিত কৰি পাৰিব।

২৭। **থিয়-লম** : ভৰি মেলি বুকত হাত যোৰ কৰি বৈ ক্ৰমাৎ পাছফালে হাউলি মূৰ মাটিত লগাবগৈ, হাতো মাটিত পেলাবগৈ।

২৮। কাত্তি-লন: থিয় অৱস্থাৰপৰা এখন হাত দাঁতিৰ মাটিত লগাই, ইখন হাতো মাটিত লগাবগৈ। ভৰি কিন্তু একে ঠাইতে থাকিব। ঘূৰি ঘূৰি গৈ থাকিব পাৰে।

২৯। উধা-লন: দুই হাত মাটিত চিত কৰি পেলাই, লাহেকৈ দুই ঠেং মাটিৰ লম্বভাৱে থিয় কৰি হাতেৰে খোজ কাঢ়িব।

৩০। চলনা এখন হাত ডিঙিৰ কাষলৈ চপাই, আনখন হাত অলপ দাঁতিলৈ পেলাই তলমুৰাকৈ মেলি লৰাই লৰাই আগ বাঢ়িব। দুই ভৰি নিজ নিজ হাতৰ সমানে যাব।

৩১। হাড়-ভগা এটা ভৰি আঠুৰ ওপৰলৈ দাঙি আন দাঁতিলৈ মাৰি দুই হাত (পতাক) বুকুৰ সমানে আনফালে মাৰিব। এনেকৈ মাৰোঁতে হাড়ৰ শব্দ হ'ব লাগে।

৩২। হাত-পকোৱা এক হাত কঁকালত ৰাখি আনখন হাত তাৰ সমানে বৃত্তাকাৰে মাৰিব। পিছত দুই হাত পকাব।

৩৩। পানী-সিঁচা দুই ভৰি লগা লগিকৈ সমানে ৰাখি আগফালে হাউলি হাত তলমুৰাকৈ সমানে আগত ৰাখি (দোলা) দুইফালে বাউসিৰ সমানে ৰাখিব। চকু, গা লগে লগে যাব।

৩৪। যাঁতনি সোঁ হাত (সন্দংশ) বুকুত ৰাখি, বাঁও হাত চোঁচা মাৰি (পতাক) সোঁ ফাললৈ বুকুৰ সমানলৈ দি, বাঁও ভৰি সোঁৰ পিছলৈ দি, পুনৰ বাঁও ভৰি আগৰ ঠাইলৈ আনি, তাৰ গেৰোৱাৰ ওপৰত বহিব। পুনৰ আনফালে কৰিব।

৩৫। পচলা-তোলা কঁকালত হাত দি দুই ভৰি লগা লগিকৈ সমানে ৰাখি কঁকালত কঁকালৰ ওপৰৰ অংশ বৃত্তাকাৰে ঘূৰাব।

৩৬। কঁকিলা-খোঁচা° সোঁ হাত (সন্দংশ) বুকত ৰাখি, বাঁও হাত বাহিৰমুৰা কৰি, ওৰাত বহিব, পুনৰ উঠি বাঁও হাত সোঁ ফালে লয়েৰে সোঁ দাঁতিলৈ আনি গা ভাজ কৰি ৰব।

৩৭। তমাল-মোচৰা ৬৭ পৃষ্ঠাত আউনীআটিৰ চালনী-সৰকা চাওক।

৩৮। তেলটুপি° ৬৭ পৃষ্ঠাত আউনীআটিৰ তেলটুপি চাওক।

৩৯। ম'ৰাই-পানী খোৱা: ৬৭ পৃষ্ঠাত আউনীআটিৰ এই আখৰা চাওক।

৪০। কাম্মি টনা. মাটিত লগাই ভৰি আগলৈ কৰি বহি সোঁ হাতেৰে সোঁ ভৰিৰ বুঢ়া আঙুলিত ধৰি পিছ ফাললৈ নি হাত-ভৰিৰ মাজে মূৰ সৰকাই ইটো ভৰিৰ তলে হাত-ভৰি আগৰ অৱস্থালৈ আনিব।

৪১। খহকি: ওৰাত বহি দুই হাত বাহিৰ ফালে জলক মাৰি দুই ভৰিৰে জাপ মাৰি, একতীয়াহৈ, সোঁ হাত আৰু সোঁ আঁঠু মাটিত পেলাই, বাঁও ভৰি চোঁচৰাই ঘূৰি ওভতমুৰে বৈ আগৰ দৰে কৰিব।

৪২। আঁঠৱা: আঁঠু দাঙি লৈ ভাজ কৰি বহি এক হাত (কৰ্তৰীমুখ) আগলৈ

কৰি লগে লগে সেই কালৰ আঁঠু মাটিৰ ওচৰ কৰি, আকৌ আন হাত আন আঁঠু সেইদৰে টপ্ টপ্ কৰে ভাঁজ কৰিব।

৪৩। **ছত্ৰাৱলী :** আঁঠুৰা দি দুই হাত আগলৈ মাটিত পেলাই ভৰিৰে আনটো ভৰি সাৰটি জাপ মাৰি সাধাৰণ অৱস্থালৈ আহিব।

৪৪। **বাঘ-জাপ ॰** হাতেৰে জলক মাৰি ভৰি দুটা পাছফালে তপিনাত লগাকৈ মাৰিব।

শ্ৰীবোধেশ্বৰ শইকীয়া বায়নে কয় মাটি আখৰা চৌষষ্ঠিখন। তাৰে ওপৰত দিয়াৰ বাহিৰেও ওবাত-জাঁপ, ভেকোলা-জাপ, সমুখলৈ চটা, কতীয়া চটা, মতা-পাক, মাইকী-পাক ('চালি নাচ' চাওক), এটীয়া ভৰিৰ পাক, হাত-সলোৱা, গেৰোৱা চোৱা, বুকু চোৱা, চিটিকা, কেটেলা আদি আছে।

ভকতৰ ল'ৰাক নাচ শিকাবলৈ ধৰোতেই বায়নে আৰম্ভণিতে এইটি আখৰা কৰায় চিত হৈ মাটিত পৰি, সোঁ গাল কাতিকৈ মাটিত পেলাই, হাত দুখন বাহুৰ সমানে পোনকৈ মেলিব, ভৰি দুটাও সমানে বহলাই মেলি আঠুৰ তলছোৱা চপাই আনি গেৰোৱাত লগাব। ইয়াতে বায়নে হাত বা ভৰিৰে নটুৱাৰ বাহুৰপৰা তপিনালৈ হেঁচিব।

আউনীআটি সত্ৰৰ মাটি-আখৰা ॰ টঙ্কেশ্বৰ বায়নৰপৰা আউনীআটি সত্ৰৰ মাটি আখৰাৰ বিৱৰণ লোৱা হৈছিল ১৯৫৭ চনতে।

১। **কাছ-বান্ধ ॰** লেপেটা কাটি বহি, দুই ভৰি বিপৰীত দুই কৰঙনত তুলিব। এতিয়া আগলৈ হালি বুকু-পেট-কৰঙন মাটিত লগাই পৰিব, দুই হাত মুঠি মাৰি দুফালে মাটিত লগাই পেলাব, মুখ কাতি কৰি মাটিত কাতি কৰি পেলাব। সাধাৰণতে প্ৰথম অৱস্থাত কৰঙন মাটিত লাগি নাথাকে। বায়নে ভৰিৰে গৰকি মাটিত লগাই দিয়াৰ পিছত শিক্ষাৰ্থীয়ে লগাব পৰা হয়। এইটো কৰিব পাৰিলে ওৰা-চটা আদি অতি সহজ হৈ পৰে।

২। **ধেনু-ভঙা** তললৈ মু'কৈ উবুৰি হৈ পৰিব। দুই ভৰিৰ গেৰোৱা মুৰে মুৰে লগাব, এনে কৰাত দুই আঁঠুত ভাঁজ হ'ব। কিন্তু আঁঠ মাটিত লাগি থাকিব। হাত দুখন চিত কৰি আগফালে মাটিত পেলাব। মুৰটো ক্ৰমাৎ ফেঁট তুলি সমস্ত শৰীৰটো ধেনু-ভিৰীয়া কৰিব।

৩। **বৈঠকী আঁঠু-ভৰি ভঙা ॰** লেপেটা কাটি বহি কৰঙন কলাফুলৰ কাষ ভাগ মাটিত পেলাই দুই ভৰি-তলুৱা জোৰা লগাব। (সাধাৰণতে প্ৰথম অৱস্থাত ঠেঙৰ কাষ-ভাগ মাটিত পেলাই বহা টান, বায়নে দুই ভৰিৰে গৰকি এই অংশ মাটিত লগাব।) হাতৰ তলুৱা দুখন দুই ভৰিৰ আগত উবুৰি কৰি পেলাব। এতিয়া নাকেৰে দুই ভৰিৰ বুঢ়া আঙুলি শুঙিব।

৪। **হাঘ-মোচৰা :** লেপেটা কাটি বহি কৰঙন-কলাফুলৰ কাষ-ভাগ মাটিত পেলাই দুই ভৰি-তলুৱা জোৰা লগাব। এতিয়া শৰীৰৰ ওপৰ ভাগ পিছফালে পোনে পোনে মাটিত পেলাই দুয়ো কালে আঁঠুত লগালৈকে লৰাব।

৫। **চালনী-সৰকা:** বাঁও হাতেৰে সোঁ হাতৰ মুঠিত ধৰি, সোঁ হাত মাটিত পাৰি, শৰীৰ তলমুৱাকৈ ধেনু-ভিৰীয়া কৰিব। এতিয়া দুই হাতৰ মাজেদি মুৰটো সৰকাই সমস্ত শৰীৰ লুটিয়াই উবুৰি কৰি পুনৰ প্ৰথমৰ অৱস্থালৈ আনিব। পুনৰ সোঁ হাতেৰে বাঁও হাতৰ মুঠিত ধৰি একেভাৱে অনুশীলন কৰিব।

৬। **মৈৰা-পানী-খোৱা** চিত হৈ দীঘল দি পৰি বাঁও হাত কঁকালৰ ওচৰৰ মাটিত আৰু সোঁ হাত বুকুৰ কাষৰ মাটিত দি, দুই ভৰি সমানে ওপৰলৈ তুলি মাটিৰ ওপৰত লম্বভাৱে পৰাকৈ থিয় কৰিব। মুৰ কাতিকৈ মাটিত লগাব।

৭। **অঙঠা-সৰকা** ভৰি দুখন সমানে লগালগিকৈ আগলৈ মেলি মাটিত বহিব। পোনতে সোঁ হাতেৰে সো ভৰিৰ বুঢ়া আঙুলিত ধৰি, বাঁওফালে কাতি হৈ উবুৰি হৈ মুৰটো হাত ভৰিৰ অঙঠাৰ মাজেদি ভিতৰফালে সৰকাই ওপৰলৈ চিত হ'ব, বাঁও ভৰিটো অঙঠাৰ মাজে সৰকাই আগৰ অৱস্থালৈ আহিব। দ্বিতীয়তে, বাঁও হাতেৰে বাঁও ভৰিৰ বুঢ়া আঙুলিত ধৰি ওপৰৰ দৰে কৰিব। কিন্তু ইবাৰ পাকবোৰ ওলোটা হ'ব।

৮। **কৈঁচুমুৰীয়া** ভৰি দুখন সমানে লগালগিকৈ আগলৈ মেলি বহিব। দুই হাতে দুই ভৰিৰ বুঢ়া আঙুলিত ধৰি তপিনাৰ ওচৰলৈকে টানি আনিব। তাৰ পিছত দুই আঁঠু কাষলৈ নি মাটিত লগাই, শৰীৰৰ ওপৰ ভাগেৰে পিছফালে শুই দি, মুৰ ইকাতি-সিকাতি কৰি লগে লগে বাহু-ভাগ মাটিত লগাব।

৯। **দুই হাতে অঙঠা-সৰকা** ভৰি দুখন সমানে লগা লগিকৈ আগলৈ মেলি বহিব। দুই হাতে দুই ভৰিৰ বুঢ়া আঙুলিত ধৰিব (ইয়াতে আঁঠু ওপৰলৈ ভাজ হ'ব) আৰু তপিনাৰ ওচৰলৈ আনিব। শৰীৰৰ ওপৰ ভাগেৰে পিছফালে শুই দি, মুৰ আৰু ভৰি মাটিত ৰাখি শৰীৰৰ মাজ ভাগ ওপৰলৈ দাঙিব, আৰু যেই কোনো একালে হাত ভৰিৰ মাজে সমস্ত শৰীৰ সৰকাব।

১০। **তেলটুপি** তললৈ মু' কৰি দীঘল দি পৰি দুই হাত দুই কৰঙনৰ তলত ৰাখিব। দুই ঠেং লগালগিকৈ ওপৰলৈ তুলি আনি দুই ভৰিৰ আগ মুৰত লগাব।

১১। **বাঘ-জঁাপ:** সমানভাৱে থিয় হৈ হাত দুখন শৰীৰৰ কাষত সমানে ৰাখিব। এতিয়া থিতাতে কাতি হৈ লগতে হাত দুখন (পদ্মকোষ) ওপৰলৈ তুলি সোঁ ভৰিত ভিৰ দি বাঁও ভৰি দাঙি, দুই হাত আঁতৰ কৰি ৰাখি ৰ'ব।

১২। **দুই ভৰিৰ বৈঠকী লন.** ভৰি দুখন আঁতৰা-আঁতৰি কৰি থিয় হ'ব। এতিয়া দুই হাত বুকুত যোৰ কৰি, লাহে লাহে একালে গেবোৰা দাঙি তললৈ বহি যাব।

১৩। **এহাতে দিয়া আঁঠু-লন:** আঁঠু কাঢ়ি এখন হাত (সন্দংশ) পেটত ৰাখি, আনখন হাত (সন্দংশ) ওপৰলৈ তুলি ক্ৰমাৎ পিৰে সৈতে পিছফালে মাটিত লগাবগৈ। হাত পিছফালে মাটিত চিত হৈ পৰিব।

১৪। **দুই হাতৰ থিয়-লন:** থিয় হৈ দুই হাত (পতাক) ওপৰলৈ তুলি

ক্ৰমাৎ শিৰে সৈতে পিছফালে মাটিত লগাবগৈ। হাত পিছফালে মাটিত চিত হৈ পৰিব।

১৫। এহাতে ভিয়া থিয়-লন ঃ থিয় হৈ এখন হাত (সন্দংশ) পেটত ৰাখি, আনখন হাত (সন্দংশ) ওপৰলৈ তুলি ক্ৰমাৎ শিৰে সৈতে পিছফালে মাটিত লগাবগৈ।

১৬। দুই হাত সাবটি ধৰা থিয়-লন ঃ দুই হাতে দুই হাতৰ বাহুত সাবটি ধৰি (নিষধৰ দৰে) ক্ৰমাৎ শিৰ পিছলৈ নি মাটিত লগাবগৈ।

১৭। ওপৰলৈ ঠেং কৰি দুই হাতে খোজ কাঢ়ি যোৱা উৰ্দ্ধ-লন দুই হাত মাটিত চিত কৰি, লাহেকৈ দুই ঠেং মাটিত লম্বভাৱে থিয় কৰি, হাতেৰে খোজ কাঢ়িব।

১৮। চিত খৰ দুই হাত সন্মুখৰ মাটিত খপ কৰি চিত কৰি থৈ আগলৈ খৰ মাৰি ৰ'ব।

১৯। ওলটা খৰ চিত খৰৰ এই অৱস্থাৰপৰা আকৌ পিছলৈ লুটি খৰ মাৰি থিয় অৱস্থালৈ আহিব।

২০। কাতি খৰ ঃ এখন হাত কাষৰৰ মাটিত খপ কৰি চিত কৰি পেলাই কাষৰলৈ খৰ মাৰি আনখন হাতত ভিৰ দি থিয় হ'ব।

২১। দুই হাতেৰে ভুমি-লন ঃ দুই ভৰি লগালগিকৈ সমানে ৰাখি থিয় হৈ, দুই হাত লগা লগিকৈ মূৰৰ ওপৰলৈ তুলি, লাহে লাহে পুনৰ আগলৈ আনি মাটি আৰু ভৰিৰ আঙুলিৰ আগ চুব।

২২। সমান ওৰা ঃ দুই গেৰোৱা লগা-লগি কৰি ভৰি ফেটাকৈ বহি, বুকুত হাত দুখন যোৰ কৰিব।

২৩। দুইফালে কাতি ওৰা দুই ভৰি আতৰাই থিয় হৈ দুই হাত লযেৰে তুলি একাষলৈ কাতি হৈ থিয় দি ৰ'ব। চকু লগে লগে যাব।

২৪। বেং জাপ হাতৰ আঙুলি বেঙৰ ঠেঙৰ দৰে মেলি মাটিত থাপি, বহি লৈ, দুই ভৰি সমানে তুলি জাপ মাৰি হাতৰ ওপৰত ভিৰ দি ৰ'ব।

২৫। দুই হাতৰ মাজে ভৰি নি সৰকোৱা লনৰ দৰে দুই হাত মাটিত চিতকৈ থাপি ভৰি দুটা মাটিৰ ওপৰে সম্পূৰ্ণ আগলৈ মাৰি পঠিযাব। পুনৰ ভৰি পিছলৈ মাৰিব।

২৬। পৃথিৱী ভ্ৰাণ লন ঃ (সাধাৰণ লন) দুই হাত মাটিত থাপি ভৰিৰ আঙুলিৰে মাথোঁ মাটি চুই শৰীৰ লাহে লাহে আগলৈ দি ফেট তুলিব।

২৭। উঠাল-জাঁপ ঃ দুই হাত মুঠি মাৰি এটা মুঠিৰে আন হাতৰ বুঢ়া আঙুলিত ধৰি, ক্ৰমে বুকুত আৰু কৰঙনৰ চুকত পৰাকৈ দুই হাত মাৰি মাৰি, দুই ভৰি সমানে খপ খপ কৰি পিছফালে তুলি ভপিনাত মাৰিব।

২৮। টুকুৰা জাঁপ দুই হাত (সন্দংশ) অঞ্জলি কৰি বুকুত থিয় কৰি লগালগিকৈ ধৰি দুই ভৰি সমানে খপ খপ কৰি পিছফালে তুলি ভপিনাত মাৰিব।

তাৰ পিছত আগলৈ জপিয়াই গৈ, সোঁ ভৰি আগ কৰি বাঁও হাতে কাতি হৈ ত্ৰিভঙ্গ হৈ ৰ'ব, সোঁ হাত (বংশী হাত) আগকালে কঁকালৰ সমানে আৰু বাঁও হাত (বংশী) বুকুৰ সমানে আগত ৰাখিব। *

২৯। **হনুমান-লম :** সোঁ ভৰি আগলৈ কৰি, দুই হাত মুঠি মাৰি, এখন হাতেৰে আনখনৰ বুঢ়া আঙুলিত ধৰি আগলৈ মেলি, ক্ৰমাৎ বাও ভৰিৰ ওপৰত বহিব, আকৌ উঠিব। আনফালেও কৰিব।

৩০। **শালিকী-চিপ** সমানভাৱে থিয় হৈ সোঁ ভৰি-গেৰোৱা তুলি কাতি কৈ ভাজ কৰি সোঁ হাত (পদ্মকোষ) কঁকালৰ সমানলৈ লয়েৰে তুলি, বাঁও হাতো (পদ্ম) বাঁও ফালে মুৰৰ সমানলৈ তুলি, সোঁ হাতলৈ জাপ মাৰি হাত গাৰপৰা আতৰাই ৰব। *

৩১। **জুটি :** ই এক পাদচালনাৰ ৰীতি, লগতে লয়েৰে দুই হাতেৰে (পদ্ম) চমক দি, বা মাটিৰ সমান্তৰালে আগত ভ্ৰমাই, বা আন ধৰণেও লাহ দিব পাৰে।

৩২। **ভেৰাই** ইও এক পাদচালনাৰ ৰীতি, লগতে হাত বিভিন্ন লয়েৰে দিব পাৰে।

৩৩। **সমান-চটা** সমানে থিয় হ'ব। হাত (পতাক) ওপৰলৈ তুলি চমক দি সোঁ ভৰি আঁতৰাই, ঘূৰাই, সোঁ ভৰি আগ আৰু বাঁও ভৰি পাছ কৰি ৰ'ব, সোঁ হাত চকুৰ ওপৰলৈ (চকু যাব তালৈ) বাঁও হাত কঁকালৰ সমানে ৰ'ব। দুই হাত বাহিৰলৈ মু'কৈ ৰ'ব। আকৌ আগৰ অৱস্থালৈ আহিব। একেমতে বাঁও ফাললৈও কৰিব।

৩৪। **কাতি চটা** কাতি হৈ সমানে থিয় হ'ব। বাকীখিনি সমান চটাৰ দৰে।

৩৫। **জলা পাক :** সমানভাৱে থিয় হোৱা অৱস্থাৰপৰা সোঁ ভৰিৰে আগলৈ জাপ মাৰি বৈ, বাঁও ভৰি পাছফালে মাটিৰ ওপৰলৈ দাঙি, আগলৈ গা ভাঁজ কৰি, দুই হাতে চমক দি, বাঁও হাত চকুৰ ওপৰলৈ কৰি ৰাখিব। থিতাতে ঘূৰি আগৰ ঠাইলৈ আহিব।

৩৬। **টুকুৰা-পাক** দুই হাতেৰে (সন্দংশ) থিয় অঞ্জলি কৰি বুকুত ৰাখি, দুই ভৰি সমানে খপ খপ কৰি, পিছফালে তুলি তপিনাত মাৰিব আৰু তৎক্ষণাৎ থিয় হৈ থিতাতে ঘূৰিব এপাক।

৩৭। **হাতৰ চমক :** হাত দুখন আগলৈ (বুকুৰ ওচৰলৈ) আনি ঘূৰাই লৈ দুই কাষলৈ আঁতৰাই নিব।

৩৮। **হাত-কঁপনি :** বুকুৰ আগত হাত (পতাক) ওপৰ-তলকৈ ৰাখি লবাৰ।

৩৯। **সমান হাতৰ ওৰা.** সমানভাৱে থিয় হৈ লৈ, দুই ভৰি পখালিকৈ মেলি আঁঠুৰ ভাজ কৰি, দুই হাত (পতাক) মুৰৰ সমানলৈ তুলি মুৰৰ বিপৰীত মুৱা কৰি ৰাখিব।

৪০। **হাতৰ ফুল ওৰা :** সমানভাৱে থিয় হৈ লৈ, দুই ভৰি পখালিকৈ মেলি

আঁঠু ভাঁজ কৰি, দুই হাত (পদ্মকোষ) লয়েৰে তুলি, চকুৰ সমানে সমুখত সোঁ হাত, আৰু সমুখত অলপ তলত বাঁও হাত ৰখাব।

৪১। **কঁাড় পাক** সোঁ ভৰি দাঁতিলৈ মেলি, দুই হাত মুৰৰ সমানে কাষৰত তুলি, সোঁ ফাললৈ চাৰি পাঁচবাৰ ঘূৰি কাতি হৈ ত্ৰিভঙ্গ হৈ বৈ সোঁ ভৰি পাছলৈ দি অলপ কুঁজাকৈ বৈ দুই হাত কৰি প্ৰণাম ওপৰলৈ ৰাখিব।

৪২। **হাত-পকোৱা :** আঁঠু কাঢি বৈ বা ওৰাত দুই হাত চাৰি সংখ্যাটোৰ আকাৰে ঘূৰাব।

ইয়াৰ উপৰি উৰা পাক, উঘা পাক আছে। টঙ্কেশ্বৰ বায়নৰপৰা পোৱামতে আউনীআটিৰ আখৰাৰ সংখ্যা ইয়াতে সমাপ্ত।

ওজা-পালিৰ শিক্ষা : সত্ৰলৈ নতুনকৈ ভকত হ'বলৈ অহা ল'ৰা সত্ৰৰ বুঢা-ভকত একোজনৰ জিম্মাত দি দিয়া হয়। সেই বুঢা ভকতেই ল'ৰাটিৰ পিতৃ-মাতৃৰ স্থান অধিকাৰ কৰে, ল'ৰাটিও সন্তহতে বুঢাভকতৰ হাত ধৰা আল ধৰাৰ দৰে হয়। তেনে ল'ৰাই ওজাৰ শিক্ষা ল'ব লগীয়া হ'লে সত্ৰৰ এজন ওজাক অধ্যাপক-ৰূপে ল'ব লাগে। বুঢাভকতে ল'ৰাজনক (আলধৰা) নি এজন ভাল বৰ ওজাৰ ওচৰত ওজা শিক্ষা কৰিবৰ কাৰণে গতাই দিব। এটা কাঠৰ চৰিযাত এগণ্ডা তামোল, এগুচি পাণ সজাই, তাৰ ওপৰত এখন গামোচা, গামোচাৰ ওপৰত চাৰি অনা পইছা দি তাৰ ওপৰত এখন কলপাত দি (এয়া অৰ্চনী) অধ্যাপকৰ ফালে আগ বঢাই ল'ৰা জনৰ হতুৱাই সেৱা কৰাব। ল'ৰাজনৰ বুঢাভকতে অধ্যাপকক ক'ব, "ল'ৰাটিক এপাল পদ শিকাব লাগে", আৰু ক'ব, "গুৰু-কীৰ্তনতে ল'ৰাটিক তুলিব পাৰিলে ভাল হয়।" অধ্যাপকে "বাৰু" বুলি শলাগি সেইদিনাৰপৰা ল'ৰাজনক ওজা পালি শিক্ষা দিব। শিক্ষাৰ সময়ো মন কৰিব লগীয়া। সন্ধিয়া দবা মৰাৰ পাছত বহা-ঠাইত গুৰুজনাৰ চৰিত-পাঠ চলে, ইয়াকে বহা ঠাই বুলি কয়। বহা ঠাইৰ চৰিত-থলতে কীৰ্তন ঘৰত খোল-তালৰ প্ৰসঙ্গ হয়। এই সময়তেই সকলো ল'ৰাই যাৰ যি শিক্ষা তাকে কৰিবৰ কাৰণে অধ্যাপকৰ বহালৈ যায়, আৰু শ্ৰৱণী-কোবৰ দবা মাৰিলেই সকলো ল'ৰা অধ্যাপকৰ বহাৰপৰা নিজৰ বহালৈ আহিব। এই নিয়মেই সত্ৰীয়া বিদ্যা-শিক্ষা চলি আছে। ওজা তোলাৰ তিনি বা চাৰি দিনৰ আগতে ল'ৰাজনৰ মহলা লোৱা হয়। মহলা লোৱাৰ নিয়ম হ'ল . সত্ৰৰ অধিকাৰৰ ওচৰত সত্ৰৰ মুখ্য ভকতসকল আৰু ওজা-পালিয়ে ল'ৰাজনক ওজা গাবলৈ দিব। যেতিয়া সকলোৱে "ভাল হৈছে" বুলি ক'ব, তেতিয়া ল'ৰাজনক নিৰ্দিষ্ট দিনত ওজা উঠিবলৈ দিব। নহ'লে আৰু কিছুমান দিন ভালকৈ শিক্ষা দিবৰ কাৰণে অধ্যাপকক ক'ব। সত্ৰীয়া সকলো বিদ্যা-শিক্ষাৰ পৰীক্ষা এনে নিয়মেই চলে। (শ্ৰীবোধেশ্বৰ শইকীয়া)

ওজাৰ বিদ্যাৰ ভিতৰত নাচ কৰা, গীত গোৱা, গীতৰ তাল-মান অনুসৰি খুটিতাল বজোৱা আদি পৰে।

সূত্ৰধাৰী নাচ.

সাজ পাৰ ঃ মূৰত সূত্ৰধাৰী পাগ। তাক মোগলাই টুপী বা পাগুৰি কমলা বাৰীত নোবোলে। কিন্তু এই পাগ দেখাত 'মোগলাই পাগৰ দৰে। তল তৰপ মূৰত লিপিট খাই কাণৰ তলে কপালৰ ওপৰে সমানে পৰে। ওপৰভাগ গায়নীয়া বা গায়ন-বায়নৰ পাগুৰিৰ আগফালটো পাছ কৰি ধহুৱালে যেনে হব তেনেই অৰ্থাৎ পাছফালে জো‸ এটি পৰেগৈ। কিন্তু ওপৰে শিৰৰ আগৰপৰা পাছলৈ খাল পৰি দুই কাষ সিৰ প্যাতি থিয় হয়। এই পাগ কৰোতে যথেষ্ট মেহনত হয়। আজি কালি মাটিৰে মূৰৰ সাচ এটা কৰি তাত কেন্দু এঠা লগাই তুলাপাত খুৱাই টুপীয়ে ঢাকিব লগীয়া অংশটি ঢাকি লৈ ওপৰত কোৰা তল তৰপ ক লা পটিৰে কৰি ওপৰত বগা পটি মেৰিয়াই মেৰিয়াই টুপীৰ ঠগটো কৰা হয়। এইদৰে মেৰিযাই যাওতে বেজীৰে মাজে মাজে গাঁঠি গৈ কেন্দু এঠাৰে এঠাই এঠাই গৈ থাকিলে শুকোৱাৰ পিছত সি মটমটীয়া হৈ পৰিব আৰু মাটিৰ সাচৰপৰা এৰাই আহিব। তলৰ ক'লা পটিত চম্‌কি আদি লগাই ধুনীয়া কৰা হয় আৰু আগফালে ঠিক মাজতে ক লা মণি আদি খুৱাই কল্কি লগাই দিয়া হয়। তলত পিছফালে কানলৈকে ঢাকি কাপোৰ এখন লোৱা হয।

ওপৰৰ বৰ্ণনামতে পাগ কৰা ব্যায় সাপেক্ষ, কষ্ট সাপেক্ষ হোৱা বাবে আজি কালি তলৰ ক লা পটিৰ বাহিৰে আৰু বগা পটি ব্যৱহাৰ নকৰি কাগজ আৰু কাপোৰ তৰপে তৰপে এঠাই এঠাই লগাই পাগৰ ঠগটো কৰি তাৰ ওপৰত ৰূপালী ৰ‸ সানি চৰচকীয়া কৰা হয়। কিন্তু আগৰ বগা পটিৰে কৰাৰ দৰে বস্তুটি ধুনীয়া আৰু গহীন নহয়।

তথাকথিত মোগলাই পাগ সম্পৰ্কে আমাৰ দুটি প্ৰবন্ধ অনুসন্ধিৎসুসকলে চাব পাৰে বিংশ বছৰ (১৯৭১) Journal of the University of Gauhati ত 'The so-called Mughal head gear in art and in use in Assam আৰু নৱম বছৰ (১৯৭১) শাৰদীয় সংখ্যা 'নীলাচল'ত 'মোগলাই পাগুৰি"।

কাণত উন্তি লোকা পাৰৰ দৰে ওলমি থাকে।

গাত বগা, আস্তিনত কোঁচ থকা সূত্ৰধাৰী চোলা। ইয়াৰ ওপৰভাগ চাপকনৰ দৰে, কিন্তু চাপকনৰ দৰে হলো নহৈ গাত লিপিট খোৱা আৰু মাথোন কঁকাললৈকে পৰা হয়।

মুঠিত ৰূপৰ গাম খাৰু—সোণ-পানী চৰোৱা, বাখৰুৱা।

কঁকালৰপৰা ওলমাই শুধ বগা কপাহী লহঙা।

কঁকালৰ দাঁতিত ৰঙা বা কলপতীয়া শেল আৰু মূৰত ৰঙা বা ৰঙা-কলপতীয়া মিহলি ডাঙৰ ফুল বছা বগা কপাহী টঙালি।

গাত দীঘল মখমলৰ ৰঙাত বগা ফুল তোলা সূত্ৰধাৰী কাপোৰ দীঘলে দীঘলে জাপি আগফালে দুই মূৰ টঙালিৰ তলে আঁঠুলৈকে ওলমাই আৰু পাছফালে

কাপোৰখনৰ মাজভাগ টঙালিৰ তলতে শেষ কৰি পিন্ধা হয়। দুই ভৰিত জুনুকা।

নাচ সূত্ৰধাৰা ভাওনাৰ ঠাইলৈ অহাৰ লগে লগে আঁৰ কাপোৰ ধৰা, অগ্নিগড কৰা নিয়ম।

বাজনা ১ সূত্ৰধাৰীয়ে প্ৰৱেশ কৰি আঠু পাৰি শিৰ মাটিত লগাই সেৱা কৰে, বাইজে হৰিধ্বনি দিয়ে। কেতিয়াবা সূত্ৰধাৰ প্ৰৱেশৰ আগৰপৰাই প্ৰথম বাজনাখন বাই থকা হয়। সূত্ৰধাৰে সেৱা কৰি থিয় হৈ সেই বাজনাতে সো হাত বাও ভৰি আগলৈ দি আকৌ বাও হাত সো ভৰি আগলে দি আগ বাঢ়ি গৈ ভাওনাৰ ঠাইৰ আধাখিনি এৰি থৈ দুই হাত মূৰা মুৰিকৈ অলপ নিলগে মাটিত পাৰি, লাহে লাহে প্ৰামত নাচি পুনৰ প্ৰণাম কৰি ওৰা (মতা ওৰা) ধৰে।

বাজনা ২ 'ধিনাও'ৰপৰা জলক মাৰি হাত দুখন ওপৰা উপৰিকৈ × আকৃতি কৰি 'খ্ৰি খ্ৰি বোলত হাত কঁপাই আগলৈ গৈ এপাক ঘূৰি আহিব।

বাজনা ৩ ওৰা ধৰি উঠি থিয় হৈ হাত এবাৰ একাষে, এবাৰ আন কাষে দি নাচিব। 'তত্তাক ধেই দাও'ৰপৰা জলক মাৰি পাছলৈ গৈ ৰৈ যাব। আকৌ জলকত পাক মাৰি ঘূৰি আগৰ ঠাই পাবহি।

বাজনা ৪ খৰ নাচ পৰিব।

বাজনা ৫ "ধগা ধগা' বোলত ওজাৰ দৰে বৰাহৰ হাত দি অলপ আগফালে চাপৰি দুই হাত ঘনাই ওপৰা উপৰি কৰি মাৰি আগ বাঢ়িব। আৰু 'নিধেই ধেই ৰপৰা জলক মাৰি মতা পাক মাৰি পিছ হুহকিব। ধেতখিতি ৰপৰা পুনৰ আগলৈ যাব।

বাজনা ৭ খৰ নাচ পৰিব।

বাজনা ৮ 'ধেখিৰ ইখিৰ তাখিৰ ইখিৰ ত চন্দ্ৰ হাত দি নাচিব আৰু নাচ বাঢ়ি যাব 'তাখিৰ খিৰ তাৎ খিতি'ত হাত সলোৱা হাত পৰিব 'খিতা জিধেই খিতা ৰপৰা তেৱাৰি পৰিব। 'তাখিৰখিৰ বাও খিতি'ত এটা জলক মাৰি আগলৈ গৈ বহি আগলৈ হাত দি ৰব।

বাজনা ৯ বহুত পাকৰ নাচ পৰিব।

বাজনা ১০ ১১ ১২ বৰ খৰ নাচ। তেৱাৰি, হাত সলোৱা হাত আদিয়েই বেছিকৈ পৰে।

বাজনা ১৩ 'ধগিতা'ত তেৱাৰি, 'ধেই ত্ৰিখি'ৰপৰা বৰাহৰ হাত আদি।

বাজনা ১৪ ১৫ খৰ নাচ।

বাজনা ১৬ 'জিধিনাক'ত হাত সলোৱা হাত। 'জিধিনাও'ৰপৰা আঠুৱা —মানুহটো আঠু মাটিত লগাই লগাই কৰ্ত্তৰীমুখ হাত যিটো আঠু পৰে তাত লগাই লগাই ছেও দিব। তাৰ পিছত খৰ নাচ পৰিব।

বাজনা ১৭ খৰ নাচ।

শ্লোকৰ নাচ ঃ নাচ শিকোৱা বায়নজনে শ্লোকটো মুখেৰে গাই আৰু নাচত খোল বজাই থকা বায়ন দুজনে তাকে খোলত বজায় দুবাৰকৈ আৰু সূত্ৰধাৰীয়ে নাচে। বায়নে শ্লোক গাই থাকোঁতে সূত্ৰধাৰীয়ে নানাচে।

সূত্ৰধাৰৰ নৃত্যৰ পিছত নাটকৰ আন আন পাত্ৰসমূহৰ প্ৰৱেশ নৃত্য হয়। এই নৃত্যবিলাকৰ গতি বা বুলন আৰু আন চালনাবোৰ সুকীয়া সুকীয়া। নাচৰ বোলো সেইদৰে পৃথক। যশোদা আদি গোপীসকলে একতালিত, নাৰদে থুকনিত অসুৰবোৰে চুটা তালত প্ৰৱেশ কৰে।

গোসাঁই-প্ৰৱেশৰ নাচ ঃ

প্ৰৱেশ নৃত্যসমূহৰ ভিতৰত প্ৰধান সঙ্গী সমন্বিতে শ্ৰীকৃষ্ণৰ বা শ্ৰীৰামচন্দ্ৰৰ প্ৰৱেশ-নৃত্য। ইয়াকে কৃষ্ণ প্ৰৱেশৰ নাচ বা গোসাঁই প্ৰৱেশৰ নাচ বোলে। ক'ৰবাত কৃষ্ণ ভঙ্গি, মঞ্জুৰা নাচ, এনে নামো ব্যৱহাৰ কৰা শুনিছিলো। গোসাই প্ৰৱেশৰ নাচৰ বৈশিষ্ট্য হ'ল লালিত্য আৰু গাম্ভীৰ্য্য। নাচৰ দুটা ভাগ—বাজনাৰ নাচ আৰু ছোলোকৰ বা শ্লোকৰ নাচ। কৃষ্ণ আৰু ৰামচন্দ্ৰৰ নাচ বাজনা একেই। শ্লোক আৰু তাৰ নাচ মাথোন সুকীয়া। এই শ্লোক প্ৰকৃততে নাচৰ চলিত তালৰে (চুটা আদি) বিভিন্ন বোল। এনে বোল সূত্ৰধাৰীৰ নাচ, গোসাই প্ৰৱেশ আৰু গোপী প্ৰৱেশৰ নাচত মাথোন পোৱা যায় ওজা পালিৰ চাৰোণো প্ৰায় এই ধৰণৰ বস্তু। কৃষ্ণ, ৰামচন্দ্ৰ সূত্ৰধাৰী, গোপী, সকলোৰে নাচৰ ছোলোক সুকীয়া সুকীয়া। আমি ইয়াত উদ্ধৃতি নিদি এই বিষয়ত আমাৰ ইংৰাজী প্ৰবন্ধলৈ আঙুলিয়ালো। এই শ্লোকবিলাক কথক নাচৰ কৱিতৰ দৰে। বিষয় বস্তু অনুসৰি কৱিত সুকীয়া সুকীয়া হয়। যেনে (শ্ৰীসুনীল বোঠৰীৰ সংগৃহীত)

১। মৈ তো আতী থী মধুৰ ধুন চালোৰে গুমান মেৰে।
সৰ ধৰ গুৰজ মেৰে ডগৰ নকৰ কী॥
গলহী মেঁ ৰোকে কান।
মাংগে ৰী অনোখে দান॥ ইত্যাদি

২। জটা জুট মথ গংগ খলক কত।
সীস চন্দ্ৰ ললাট ঝলক কত॥
ৰঁউ মাল গল শেষ শেষ ধৰ।
পাৰৱতীপতি শিৱ হৰ হৰ হৰ॥

সত্ৰীয়া নাচৰ ছোলোকবিলাক বায়নে পোনতে মুখেৰে গাই দিয়ে, আৰু তাৰ পিছত খোলত তোলে, তেতিয়াই সূত্ৰধাৰে (বা গোসাঁয়ে বা গোপীয়ে) নাচে।

সূত্ৰধাৰে নাটৰ সূত্ৰ ধৰি সঙ্গী সহিতে কৃষ্ণৰ প্ৰৱেশ ঘোষণা কৰে। এখন আঁৰকাপোৰ ধৰা হয়। তাৰ লগতে সূত্ৰধাৰী নাচৰ দৰে অগ্নিগড়ো কৰা হয়। হৰি-ধ্বনি আৰু দবা-কালিয়াৰ শব্দেৰে কীৰ্তন-ঘৰ বা ৰভা মুখৰ হৈ পৰে।

আৰকাপোৰ আঁতৰি যায়, আৰু কৃষ্ণ আৰু সংগীসকল প্ৰৱেশ কৰে। সভাস্থসকলে সকলোৱে মাটিত মূৰ লগাই সেৱা কৰে। কথক নাচতো সেই ৰীতি আছিল। মহাৰাজ বিন্দাদিনে যেতিয়া মুৰলীধৰ কৃষ্ণ ৰূপে প্ৰৱেশ কৰে, তেতিয়া সকলো দীঘল দি দি পৰিছিল। এতিয়া নৃত্য আৰম্ভ হয়। ৰাম আদিৰ প্ৰৱেশো একেধৰণেই হয়।

কৃষ্ণৰ সাজ পাৰ: পীত ধুতি, চুটি হাতৰ ক'লা বুকু চোলা আজি-কালি পৃষ্ঠ ঢৰা, কঁকালত কাঞ্চী, মূৰত সাচিপাতেৰে কৰা আৰু চাৰিওফালে কলৃকি দিয়া এসময়ৰ মণিপুৰী নাচৰ দৰে টালনি বা মুকুট, তাতে এটা মৰা-পাখি, অঙ্গমালা আৰু নেপূৰ। ৰামচন্দ্ৰৰ সাজো প্ৰায় একে , পৃষ্ঠ ঢৰা নাই।

কৃষ্ণৰ প্ৰৱেশ নৃত্যৰ বাহিৰে নাটত ৰাসৰ নাচ কালিযৰ শিৰত নাচ, লনী চুৰিৰ নাচ, কংসৰ ৰংগশালাৰ নাচ আদি বিবিধ নাচ আছে। সিবিলাকৰ বাজনা বেলেগ বেলেগ।

গোসাইৰ নাচৰ অন্তৰ্গত ছোলোকৰ নাচৰ শ্লোকবিলাকত য'ত কৃষ্ণৰ কথা আছে, সেয়া কৃষ্ণৰ নাচত আৰু য ত ৰামচন্দ্ৰৰ কথা আছে, সেযা ৰামচন্দ্ৰৰ নাচত লাগে।

গোপী প্ৰৱেশৰ নাচ

নাটৰ গোপীসকল যশোদা আৰু আন স্ত্ৰী চৰিত্ৰৰ প্ৰৱেশৰ নাচ অতি মধুৰ। গোপীসকলৰ সাজ চালি নাচৰ নটুৱাৰ দৰেই মাথোন ওৰোণা নলয। নাচৰ দুটা ভাগ– সাধাৰণ বাজনাৰ নাচ আৰু ছোলোকৰ নাচ।

আন প্ৰৱেশৰ নাচ

ৰজা বীৰ, ঋষি মুনি গৰুড় ৰাক্ষস, হনুমন্ত জাম্বৱন্ত আদি বানৰ ভালুক, দূত আদিৰ প্ৰৱেশৰ নাচ স্বকীযা স্বকীযা আৰু বাজনাবিলাকো পৃথক পৃথক।

যুদ্ধৰ নাচ

সকলো দৰ্শকৰে গা ৰণজিত ৰণজিত লগা ভাওনাৰ যুদ্ধৰ নাচ বৰ আকৰ্ষক। ধেনু, গদা, ঢাল তৰোৱাল আদিৰে যুদ্ধ কৰা নাচৰ ঠেও থমক বেলেগ বেলেগ। সমদলে কৰা নাচৰো বাজনা স্বকীয। যুদ্ধৰ বাবে মেলা যতি তালৰ বাজনাও আছে। ধেনুৰ যুদ্ধত গুণ টানি শব্দ কৰিব পৰা কেটেপ ধেনু এটি বিশেষ বস্তু।

ধেমালি আৰু চাহিনি:

নাট্যশাস্ত্ৰৰ বিহিত পূৰ্বৰংগৰ (যন্নাট্যবস্তুনং পূৰ্বং ৰংগবিঘ্নোপশান্তয়ে কুশীলবাঃ প্ৰকুৰ্বন্তি পূৰ্বৰংগ স উচ্যতে) নিচিনাকৈ ভাওনাৰ আৰম্ভতে ধেমালি (শব্দটো সম্ভৱত 'পূৰ্বৰংগ'ৰ নৱ ৰূপ) বজোৱা হয়। এই ধেমালি বাজনাৰ কামকে জোৰা বা গায়ন-বায়নৰ জোৰা বা গায়ন-বায়নৰ জোৰা উঠা বোলা হয়।

জোৰাত সাধাৰণ পক্ষত খোল লৈ আঠ-দহজন বায়ন আৰু ভোড-তাল (সৰু

এবিধ, এসেৰ ছপোৱা ওজনৰ) লোৱা গায়ন আঠ দহজন যোগ দিয়ে। কিন্তু পুৰণি কমলাবাৰীত আঢৈ কুৰিজন গায়ন, আঢৈ কুৰিজন বায়নেৰে কেতিয়াবা জোৰা উঠে। নাটকৰ সূত্ৰধাৰ ওলোৱালৈকে জোৰাৰ কাম চলি থাকে। জোৰা ভাওনাৰ ঠাই (কীৰ্তন গৃহৰ বা ৰভাৰ মাজৰ ঠাইখিনি) প্ৰৱেশ কৰোতে অগ্নিগড কৰা আৰু আৰিয়া ধৰাৰ নিয়ম পূৰ্ববেপৰা আছে। অগ্নিগড কৰোঁতে ধেনুৰ বা মেহৰাজিৰ আকৃতিৰ এডাল কাঠত কেইবাগছো (৯, ১২, ১৪, এনে সংখ্যাৰ) শলিতা পুতি তোৰণৰ দৰে ধৰা হয় আৰু তাৰ তলে গায়ন বায়ন প্ৰৱেশ কৰে। দুজন মানুহে দুগচ আঁৰিয়া হাতত লৈ গায়ন বায়নৰ আগে আগে ছেৱে ছেৱে খোজ চলাই ফুৰে।

জোৰা উঠাৰ আৰম্ভতে হৰি-ধ্বনি দিয়া হয় আৰু লগে লগে জোৰা সোমাই আহে। মঞ্চত বহি একাতি হৈ এখন হাতে বায়নসকলে সেৱা জনায়, গায়নসকলেও থিয় হৈ মুৰ চপৰায। লগে লগে বহি চাহিনি বা বহা চাহিনি আৰম্ভ হয়। এই সময়ত বায়নহে বহি থাকে, গায়ন থিয় হৈয়ে ৰয়।

বহা চাহিনি অন্ত পৰিলে বায়নসকলো থিয় হয় আৰু গায়নসকলে থিয় চাহিনিৰ এটি ঘোষা ধৰে। ঘোষাৰ লগত কালি বাজে। লাগে লাগে গায়ন বায়নৰ বাজনাও চলে। থিয় চাহিনিৰ ঘোষাৰ উদাহৰণ

১। শঙ্কৰ মাধৱ এ ভৈলা অৱতাৰ।
ইবাৰ কৰিয়ো গুৰু জগত-উদ্ধাৰ ॥

২। আতাৰ থান।
দুয়োজনা গুৰু আহি কৰিলা নিৰ্মাণ ॥

৩। শ্ৰীশঙ্কৰ (বা মহাপুৰুষ) গুৰুদেৱৰ দুখানি চৰণ হে অভয় চৰণ।
হে ৰাতুল চৰণ।
কায বাক্য মনে হেৰা পশিলো শৰণ ॥

৪। বান্ধৱ মাধৱ দেৱ হৰি।
কৰা কৃপা দোষ ক্ষমা কৰি ॥

৫। বেহাৰে মধুপুৰ কামৰূপে বৰপেটা
উজানে কমলাবাৰী স্থান ভৰ পুৰ ॥

৬। হৰি পদ সেৱা নকৰে নিমিত্তে মায়ায়ে বান্ধি ফুৰাৱে।
তাৰত মায়াক নতৰে হৰিত শৰণ নলৱে যাৱে ॥

৭। হৰি-নাম ৰসে বৈকুণ্ঠ প্ৰকাশে
প্ৰেম-অমৃতৰ নদী।
শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰে পাৰ ভাঙি দিলা
বহে বৈকুণ্ঠক ভেদি ॥

৮। হৰি হৰে বয় দোলা ধৰ্মে ধৰে ছাতি।
সেই দোলাত চৰি আসে কোন পুৰুষৰ নাতি ॥

থিয় চাহিনিৰ ঘোষাৰ লগত 'কীৰ্তন-ঘোষা'ৰপৰা এটি কীৰ্তন গোৱা হয়, কিন্তু তাৰ কেইফাঁকিমানহে পদ গোৱা হয়। এই পদে সৈতেহে থিয়-চাহিনিৰ বাজনা শেষ হ'লে সেই ঘোষা সামৰা হয়। এই চাহিনিত নাচ নাই। বায়নে খোল অংশত (তাতত্তা ধেগি) গায়নৰ তালবোৰ বাজি থাকে, কিন্তু গায়নে খোল বজোৱা এৰি হাতেৰে সমুখত জলক মাৰে আৰু প্ৰধান এজন, দুজন বা তিনিজন বায়নে বাকী বায়নৰ মাজে মাজে 8 সংখ্যাটোৰ ওপৰত ঘূৰাৰ দৰে ঘূৰে ভৰি-মান দি। এই গতি দেখিবলৈ বৰ সুন্দৰ হয়। থুকনি তাল পৰাৰ লগে লগে (তানিতি তানি তিতি) গায়নৰ খোলাৰপৰা বায়ন আগলৈ যায় ভৰিৰে মান দি দি। ঘোষা সামৰিলেই ধেমালি আৰম্ভ হয়।

ধেমালি সাধাৰণতে ভাওনাৰ পূৰ্বৰ বস্তু হলেও গুৰু তিথিৰ (শঙ্কৰদেৱ, মাধৱদেৱ, বদুলা আতাৰ তিৰোভাৱ তিথি) উপলক্ষ্য কৰি শাওণ মাহৰ ১৫ তাৰিখৰ-পৰাই প্ৰসঙ্গক্ৰমে ধেমালি বজোৱা আৰম্ভ কৰা হয়। সিদিনাৰপৰাই গধূলা তাল খোলৰ প্ৰসঙ্গত আঠ দিন আঠখন ধেমালি চলে—প্ৰথম দুদিন এখনকৈ ৰাগ ধেমালি, তৃতীয় চতুৰ্থত খৰ্ট প্ৰৱেশ, পঞ্চম দিনা বং ধেমালি, ষষ্ঠ দিনা গুৰু মৰ্দন সপ্তম চোঁ-ধেমালি, অষ্টম বৰপেটীয়া। তিথি চাৰি দিনীয়াকৈ পালন কৰা হয়। প্ৰথম দিনা (চাউল ভোজনি) পুৱাৰ নামপ্ৰসঙ্গৰ পিছত গুৰু মৰ্দন বজোৱাৰ পিছত বৰগায়নে ৰাগ দিব অহিৰ আৰু বাকীসকলেৰে অহিৰ ৰাগৰ বৰগীত তিনিটা গাব। শেহৰটি মানচোকত পৰে। সেই গীততে গায়ন বায়নে নাচ কৰিব। বিয়লি প্ৰসঙ্গত বং-ধেমালি বজোৱাৰ পিছত ঝুমুৰা নচুৱাব। গধূলা গুণমালা ভটিমাৰ প্ৰসঙ্গৰ পিছত চোৰ ধেমালি বজোৱাৰ পিছত মেলা প্ৰৱেশ বজাব। গুৰু তিথিৰ দ্বিতীয় দিনা (থাপনি) পুৱাৰ নাম প্ৰসঙ্গৰ পিছত গুৰু মৰ্দন ধেমালি বাজিব আৰু তাৰ পিছতে নাদু ভঙ্গি নচুওৱা হয়। বিয়লিৰ প্ৰসঙ্গত ৰাগ ৰেপণি (এবিধ চাহিনিৰ দৰে বাজনা) বজাই অতাই চালি নাচ নচুৱাব। গধূলা গুণমালা ভটিমাৰ পিছত ৰাম ধেমালি বাজনা তাৰ পিছত বৰ প্ৰৱেশ নাচ হ'ব। তৃতীয় দিনা (কীৰ্তন) পুৱা নাম-প্ৰসঙ্গৰ পিছত বৰপেটীয়া ধেমালি বজাব। তাৰ পিছত বাহাৰ নাচ হ'ব। বিয়লিৰ ওজা-পালিৰ প্ৰসঙ্গৰ পিছত ন ধেমালি বজাব। গধূলা তাল-খোলৰ প্ৰসঙ্গত এখন ৰাগ ধেমালি বজাব। নিশা চাৰিপৰীয়াত গা পা ধুই লৈ বৰ ধেমালি আৰু ঘোষা-বাদ্য (ঘোষা ধেমালি) কৰিব পুৱালৈকে। চতুৰ্থ দিনা (ভাঙনি) সমস্ত দিন চৰিত ভোলা হয়, সেইদিনা নিশালৈ তাল খোলৰ প্ৰসঙ্গত ৰাগ-ধেমালিৰ এখন (তাকে সৰু ধেমালিও বোলে) বজাব লাগে। তিনিও গুৰু কীৰ্তনতে এয়ে আহিঁ।

কমলাবাৰীত ভাওনাৰ আগতে জোৰা উঠি ন-ধেমালি বজায়। সেই ন-ধেমালিৰ শেহত ভাঙনিৰ 'তিনি তিনি তিনি তিনি' অংশৰপৰা আৰম্ভ কৰি বাঁয়া আৰু দাইনাৰ সুকীয়া সুকীয়াকৈ একেকালে হাত দি বজাব আৰু এফালৰপৰা আন ফালে হাত নিওঁতে হাত লয়লাসেৰে নিব।

বিহু পর্ব ফাকুৱা, ৰাস, গুৰু-কীৰ্তনৰ বাহিৰে সত্ৰৰ আন অধিকাৰ গোসাঁই সকলৰ তিথিতো ধেমালি বাদ্য পৰে। বিহু আৰু ফাকুৱাত গধূলা তাল খোলৰ প্ৰসঙ্গত ছোৰ-ধেমালি বজাব। কিন্তু ভাৱনা পাতিলে ন-ধেমালি বাজিব। ৰাসত গধূলা তাল খোলৰ প্ৰসঙ্গত ন ধেমালি বাজিব, লগতেই শঙ্কৰদেৱৰ 'কেলি গোপাল' নাটৰ ভাওনা হ'ব। গোসাইসকলৰ তিথিত পুৱা নাম প্ৰসঙ্গৰ পিছত বৰপেটীয়া ধেমালি বজাই অন্তত বাহাৰ নাচ দেখুৱাব, বিযলি ওজা পালিৰ পিছত ৰাগ ৰেপণি বজাই চালি-নাচ নচুৱাব। নিশাৰ পাঠ প্ৰসঙ্গৰ পিছত ন-ধেমালি বজাই ভাওনা কৰিব।

ধেমালি মুঠ ১২ খন ° ৰাগ-ধেমালি বা সৰু ধেমালি ২ খন খট প্ৰৱেশ ২ খন, বৎ ধেমালি ১ খন, গুৰু মৰ্দন ধেমালি ১ খন, ছোৰ-ধেমালি ১ খন ন ধেমালি ১ খন (দুটা খণ্ড), ৰাম ধেমালি ১ খন বৰ-ধেমালি ১ খন ঘোষা ধেমালি বা ঘোষা বাদ্য ১ খন আৰু বৰপেটীয়া ধেমালি ১ খন।

থিয় চাহিনি মুঠ ২ খন সকলো ধেমালিৰ লগৰ ১ খন, আৰু বৰ ধেমালিৰ লগৰ ১ খন।

বহি চাহিনি বা বহা চাহিনি মুঠ ২৫ খন ৰাগ ধেমালি আৰু খট প্ৰৱেশৰ লগৰ ৬ ন, বৎ ধেমালিৰ লগৰ ১ খন, গুৰু-মৰ্দন ধেমালিৰ লগৰ ১ খন, ছোৰ ধেমালিৰ লগত বজোৱা ২ খন (নিজা নহয়—সবহুৱা চাহিনিৰ এখন আৰু আন যেই কোনো চাহিনিৰ এখন পৰে), ন ধেমালিৰ লগৰ ২ খন, ৰাম ধেমালিৰ লগৰ ১ খন, বৰ ধেমালি আৰু ঘোষা ধেমালিৰ লগৰ মুঠ ৫ খন, বৰ পেটীয়া ধেমালিৰ ১ খন আৰু সবহুৱা (অৰ্থাৎ এজমালি) ৬ খন।

সকলো ধেমালিৰ আগে আগে চাহিনি পৰিব। পোনতে সবহুৱা চাহিনি এখন বজাই ধেমালিৰ নিজা চাহিনি মাৰি ধেমালিত ধৰা হয়।

বায়নে ধেমালিত ভৰি মান দি খোল বজায়। এই ভৰি-মান বিভিন্ন পদ চালনাৰ ৰীতি। তাৰে এটা হ'ল তেৰাৰি—(১) পোনতে সো ভৰি আগলে ৰাখি, (২) বাও ভৰি সো ভৰিৰ সমানে আগলৈ নি, (৩) সো ভৰি বাও ভৰিৰ পাছলৈ নি, (৪) বাও ভৰি সো ভৰিৰ পাছলি নিব। বাকীবোৰৰ নাম পোৱা নগ'ল।

ৰাগ ধেমালি আৰু খট-প্ৰৱেশত মাথোন ভৰি মানেই থাকে। বাকী সাতখন ধেমালিত (ঘোষা-ধেমালি এৰি) ভৰি মানৰ উপৰি বায়নসকলে লানি পাতি, গায়নেও তেওলোকৰ লগতে লানি পাতি টুক্ টুক্কৈ খোজেৰে পানী পকৰা দিব, অৰ্থাৎ ৪ সংখ্যাটো মাটিত লেখি তাৰ ওপৰে ওপৰে খোজ চলালে যেনে হ'ব তেনে গতিৰে চলিব।

প্ৰতি ধেমালিৰ আৰম্ভতে বায়নে বহি কাতি কৈ আৰু গায়নে থিয় হৈ মুৰ চপৰাই সেৱা জনায়। ধেমালিৰ অন্তত সকলোৱে সমুখলৈ মুৰ দোঁৱাই আৰু হাত কৰযোৰকৈ আঁঠু লয়।

গায়ন বায়নৰ সাজ ঃ গায়নে মুৰত বগা পাগুৰি (গায়নীয়া), বৰবায়ন হ'লে

তাতে দুধাৰ বকুল ফুলৰ মালা, গাত বগা চাপকন আঠুৰ তললৈকে পৰা, আৰু বগা চেলেং থোৰ মৰা চুৰিয়া, বৰবায়নৰ কণ্ঠত জপমালা। দোহৰীয়া কম বয়সীয়া বায়নে চেলেং নপৈ টঙালি মাৰে। গায়নে আঠুৰ ওপৰলৈ পৰা চাপকন বা সেই নিচিনা এটি চোলা পিন্ধে বাকা একে। প্ৰথম চাহিনি বজোৱা পৰতে থাই দেউৰিয়ে পোনতে বৰবায়ন বৰগায়ন, পিছত সকলো গায়ন বায়নকে ফুল পাত বা বকুল ফুলৰ মালাৰ নিৰ্মালি আৰু চন্দনৰ ফোট পিন্ধায়।

গুৰু ঘাত বৰ ধেমালি, ন ধেমালি, ৰাম ধেমালি, বৰপেটীয়া ধেমালি, ৰাগ ধেমালি আৰু খট প্ৰৱেশৰ আৰু নিত প্ৰসঙ্গৰ এটা এটাকৈ মুঠ ৬টা গুৰু-ঘাত। বৰ ধেমালিৰ ৰাগ সচাৰ বজোৱাৰ আগতে গায়নে বৰাডি ৰাগ দিযে। ৰাগৰ পিছত বজোৱা হয বুলিয়ে বাজনাখনৰ নাম ৰাগ সচাৰ।

ঘোষা ধেমালি ঘোষা ধেমালিক ওপৰ খাপৰ আৰু অতি পবিত্ৰ বস্তু বুলি গণ্য কৰা হয়। এইখনি ধেমালি শিকাওতেও গোপনভাৱে নিৰলাত শিকোৱা হয়, আক মানুহৰ মাজত নহয।

বৰ ধেমালিৰ চাহিনি বজাই বৰ ধেমালিও অন্ত কৰি ঘোষা বাগুত ধৰা হয। পোনতে আৰম্ভণিৰ গা মান আৰু পাঁচখন সচাৰ (নাম প্ৰৱেশৰ সচাৰ) বজাব আঠু কাঢি বহি বহি। প্ৰৱেশ সচাৰৰ আগে আগে একোকুটকৈ পাঁচকুট ঘোষা গোৱা হয—(১) হৰি লৈলো। প্ৰৱেশৰ সচাৰৰ পিছত হাতৰি সচাৰ বজাব একেদৰে বহি।

হাতৰি সঁচাৰৰ হাত সত্ৰত বৰ্তমানে তলত দিযামতে হাতৰি সচাৰৰ হাত দিযা হয।

সচাৰ ১ প্ৰণাম দুই পতাক হাতৰ আঙলি এৰা এৰি কৰি মুঠিত একেলগ কৰি মুজুৰা দি অৰ্থাৎ পকাই ঘূৰাব।

মোৰোপা দুই পতাক হাতৰ আঙলি এৰা এৰি কৰি তলুৱাৰ ওপৰত আঙুলি লৰাই লৰাই চলাই এখন ওপৰ আনখন তল আকৌ এখন তল আনখন ওপৰ কৰিব।

মকৰা গুচুৱা। দুই পতাক হাতৰ আঙুলি এৰা এৰি কৰি পকাই পকাই এবাৰ সোঁফালে সোঁহাত আনি আৰু তাৰ কিলাকুটিত সন্দংশ বাওহাত কৰি ক্ৰমে ওপৰলৈ তুলি নি বাও আঠুৰ ওপৰত ভিৰ দি দুই হাতে জলক মাৰিব সেইদৰে আকৌ বাওফালে কৰিব। আকৌ সেইদৰে সোঁফালে ঘূৰি কৰিব। আকৌ সেইদৰে সমুখলৈ ঘূৰি কৰিব।

কৰ্তনি। দুই পতাক হাত তলমুৱাকৈ সমান্তৰালভাৱে ধৰি এখন এবাৰ ওপৰ এবাৰ তল কৰি বেগেৰে ওপৰা-উপৰিকৈ বতাহকে কটাৰ দৰে মাৰিব।

নাচ দুই সন্দংশ হাতৰ পিঠি বুকুত দি ধৰিব আৰু দুই কাষৰলৈ আঙুলি পকাই এৰি দিব।

সচাৰ ২ঃ তপ দুই পতাক হাত কেৰেপাকৈ ধৰি দুই তলুৱা মুখা মুখিকৈ লগাই উৰ্ধ্ববাহু হৈ মূৰৰ ওপৰত ধৰিব।

জপঃ সোঁ সন্দংশ হাত তল মুৱা আৰু বাওঁ পতাক হাত ওপৰ মুৱা কৰি মুখা মুখিকৈ বুকুৰ আগত ৰাখিব। পিছত দুই হাতৰ অৱস্থান বদলাব।

মৎস্যঃ দুই পতাক হাত কেৰেপাকৈ, পিঠীয়া-পিঠিকৈ ৰাখি দুই বুঢ়া আঙুলি ঘনাই লৰাব।

কূৰ্ম দুই হাতৰ কনিষ্ঠা তজনী থিয় কৰি, অৱনত অনামিকা মধ্যমাৰ মূৰ আতৰি থকা বুঢ়া আঙুলিৰ গোৰলৈ হেঁচা মাৰি ধৰি সোঁ হাত তলমুৱে বাওঁ হাত ওপৰ মুৱে কৰি, মুঠিৰ ওপৰত মুখা মুখিকৈ ৰাখিব।

ৰাজাঃ বাঁও পতাক হাতৰ আঙুলি পকাই ওপৰ মুৱে বুকুৰ আগত ৰাখি সোঁ মুষ্টিক হাতৰ তৰ্জনী থিয় কৰি তাৰ তলত ৰাখিব। পিছৰ বাৰ হাতৰ অৱস্থা সলনি হৈ ৰহিব।

সচাৰ ৩ চন্দ্ৰ দুই পতাক হাতৰ আঙুলি পকাই পকাই মুখা মুখিকৈ কঁকালৰ সমানৰপৰা মূৰৰ ওপৰলৈ তুলিব আৰু আতৰা-আতৰি কৰি জলক মাৰিব।

সূৰ্যঃ দুই অলপদ্ম হাত ফেটেঙা কৰি বুকুৰ আগত সমুখলৈ মু' কৰি ৰাখি আঙুলি লৰাই ক্ৰমাৎ বহলাই নি জলক মাৰিব।

বায়ু দুই পতাক হাতৰ বুঢ়া আঙুলি আতৰাই মাটিৰ সমান্তৰাল কৰি বুকুৰ একাষলৈ এবাৰ আন কাষলৈ এবাৰ সমানে কঁপাই কঁপাই ওপৰলৈ নিব।

বহ্নি দুই পতাক হাতৰ বুঢ়া আঙুলি আতৰাই থিয় কৰি বুকুৰ সমুখত ওপৰ তল কৰি লৰাব।

হস্তীঃ দুই হাতৰ কনিষ্ঠা-তৰ্জনী থিয় কৰি, অৱনত অনামিকা মধ্যমাৰ মূৰ আতৰি থকা বুঢ়া আঙুলিৰ গোৰত লগাই সোঁ হাত বাঁও হাতৰ ওপৰত সমানে খুৱাব আৰু মূৰৰ ওপৰত আঙুলি আগ সমুখলৈ কৰি ৰাখিব। আকৌ একে বাঁও হাত সোঁ হাতৰ ওপৰত সমানে খুৱাব।

সঁচাৰ ৪ পাঁজি কটাঃ সোঁ মুষ্টিক হাতৰ তৰ্জনী থিয় কৰি বাহিৰমুৱে ওপৰলৈ আঙুলিয়াই আৰু বাওঁ সন্দংশ হাত ভিতৰমুৱে সমুখত মাজৰপৰা পকাই পকাই ক্ৰমে কাষৰলৈ আতৰাই নিব।

সচাৰ ৫ বটু (বামন) সমুখৰপৰা সন্দংশ সোঁ হাত ভিতৰমুৱে আৰু বাওঁ হাত বাহিৰমুৱে লৈ উপবীত দেখুৱাব অৰ্থাৎ সোঁ হাত নাভিৰ ওচৰত আৰু বাঁও হাত বাহুৰ ওপৰত ৰ'বগৈ।

সচাৰ ৪ আৰু ৫ত বায়নসকল দুশাৰী হৈ এজনৰ পিছত এজনকৈ লগা লগিকৈ বহে আৰু খোল বজাওঁতে আগৰ এজনৰ কিছু চাপৰ তেওঁৰ পিছৰজনৰ খোলত পৰেগৈ।

খোল লোৱাঃ বৰবায়নজনে বহি লৈ এবাৰটা খোল বজায়—ডিভিত আঁৰ

খাই থকা খোলটোৰ ওপৰত দুফালে দুজনে দুটা খোল সমানে ধৰি থাকে, একাষে দুটা খোল বাঁয়া আৰু দাইনা ওপৰ-মুকৈ বহুৱাই ৰখা হয়, আন কাষেও সেইদৰে থাকে, পাছফালে আগ ফালৰ দৰে তিনিটা খোল ৰখা হয়, মূৰৰ ওপৰত এটা খোল ধৰি ৰখা হয়।

অন্য বায়নে বহি লৈ সাতটা খোল বজায়—সমুখত তিনিটা, পিঠিত তিনিটা, মূৰৰ ওপৰত এটা।

ঘোষা ধেমালিৰ ঘোষা হাতৰি-সচাৰৰ গা মানৰ আগতে গায়নসকলে তাল মাটিত থৈ কৰযোৰকৈ আঁঠু কাটি এফাকি ঘোষা গায়। গায়নে ঘোষা গাওঁতে বায়নসকল সমুখৰপৰা আতৰি যায়। ঘোষা শেষ হ'লেই গায়নে হাতত তাল তুলি ল'লেই বায়নে আগত দুশাৰী বহি লৈ গা-মানত ধৰে। খোল লোৱাৰ গা-মানৰ পূৰ্বতে একুট ঘোষা গোৱা হয়। খোল লোৱাৰ বাজনাৰ শেষতত তালনি সচাৰ বায়নসকলে দুফালে দুটাকৈ খোল দাইনা ওপৰ কৰি থিয়কৈ বহুৱাই দুই হাতে 'দাও তিনিতিনি' বজাই বাওঁ হাতে 'দাও মাৰি সো হাত ওপৰলৈ খোলা কৰি ৰাখিব। সেইদৰে পিছৰবাৰ সো হাতে 'দাও' মাৰি বাওঁ হাত ওপৰলৈ কৰিব। 'ধিনাঙানা' অংশৰপৰা খোলৰ বাঁয়া দাইনা দুইফালে হাত পেলাই বায়নে বহি বজায়। শেষৰ গা মান, সচাৰ, ভাঙনি, সকলোখিনি বায়নে চাৰিজনকৈ, গায়নে পিছত চৌঘুৰিকৈ এশাৰী হৈ অগা পিছাকৈ ভৰি মান দি বজাব। শেষৰ লনা-ঘাতটি পিছৰ ফালে শাৰীত থিয় হৈ বজাই ধেমালি সামৰিব।

বৰধেমালিৰ ৰাগ-সচাৰৰ পিছতে ঘোষা-ধেমালি আৰম্ভ হোৱাৰ আগতে গায়ন বায়নে আঁঠু কাটি সেৱা জনায়।

১। হৰি লৈলো হৰি লৈলো শৰণ ইবেলি।
মই অধমক পাৰে নেপেলাইবা ঠেলি ॥

২। হে প্ৰাণবন্ধু কৃষ্ণ কৃপাৰ ঠাকুৰ।
অণু এক কৰা দায়া মায়া হোক দূৰ ॥

এই ঘোষা দুকুট বৰাড়ি ৰাগত গোৱা হয়। ইয়াৰ বাহিৰেও একে ৰাগতে স্থানে স্থানে তলৰ কেইকুট ঘোষা গোৱা হয়

৩। জয় জয় কৃপাময় দেৱ যদুপতি।
তোমাৰ চৰণে মাগোঁ অমল ভকতি ॥

৪। হে হে পৰমানন্দ প্ৰভু কৃপাসিন্ধু।
ভকতি আনন্দ-ৰস মাগোঁ এক বিন্দু ॥

৫। পতিত পৰিয়া ৰৈলো এ ভৱ সাগৰে।
পতিত-পাৱন নাম ভৈল কিবা তবে ॥

৬। অৰুণ চৰণে মই পাপীক তাৰিয়ো।
পতিত পাৱন নাম সঙ্কল্প কৰিয়ো ॥

৭। আতুৰ ভৈলোহো হৰি বিষয়-বিকলে।
কৰিয়ো উদ্ধাৰ মোক চৰণ কমলে॥
৮। হে কৃষ্ণ কৃষ্ণ নাথ কৰা পৰিত্ৰাণ।
তনু নাব বুৰি আসে নাহিকে গিয়ান॥
৯। নাম ধন দিয়া মোৰে কিনা বনমালী।
দাস পায়া নলৱা কমন ঠাকুৰালি॥
১০। নিজ দাস কৰি হৰি মোৰে কিনা কিনা।
আন ধন নলাগয় নাম ধন বিনা॥
১১। জয় জয় ৰাম কৃষ্ণ শৰণ তোমাৰ।
কৃপাৰ সাগৰ কৃপা কৰা একবাৰ॥
১২। দিয়ে দৰিশন পাৱে পশিলো শৰণ।
ভকত জনেৰ ধন তুমি নাৰাযণ॥

চালি-নাচ :

চালি নাচৰ মূল কি, স্পষ্টকৈ বুজিব নোৱাৰি। মণিৰাম দত্ত বায়ন মুক্তিয়াৰদেৱে ভাগৱতত বৰ্ণিত হৰ মোহনৰ মোহিনীৰ নৃত্যলৈ আঙুলিয়াইছিল "পিন্ধি শাৰী খোণ্টাজালি যেন মৈৰা কৰে চালি।" দ্বিতীয়তে, নাৰদ বৈকুণ্ঠলৈ যাওঁতে হেনো ছালিক্য-নৃত্য প্ৰদৰ্শন কৰিছিল। ছালিক্যৰ কথা হৰিবংশত আছে। তৃতীয়তে শ্ৰীকৃষ্ণই বৃন্দাবনত গৰু চাৰোতে হেনো এই চালি নাচিছিল (গৃহলৈ ঘূৰি অহা নাচটি বোলে বৰ-প্ৰৱেশ)। চতুৰ্থতে, মহাপুৰুষ মাধৱদেৱে বৰপেটাৰ ৰভিয়াল ঘৰত বোলে এই নাচকে কৰাইছিল, যিহৰ বাবে ৰজাৰ কটোৱালে সত্ৰ তালাছ কৰিব লগীয়া হয়। সুৰানন্দ কটোৱালৰ আগতো সেই নাচ দেখুওৱা হৈছিল।

শাৰ্ঙ্গদেৱৰ 'সঙ্গীত-ৰত্নাকৰ'ত দহপ্ৰকাৰ দেশী-লাস্যাঙ্গৰ বৰ্ণনা প্ৰসঙ্গত চালিৰ সংজ্ঞা দিয়া হৈছে এইদৰে

কোমলং সবিলাসং চ মধুৰং তাল-লাস্য-যুক্॥
নাতিদ্ৰুতং নাতিমন্দং ত্যশ্ৰতা-প্ৰচুৰং তথা।
পাদোৰু-কটি-বাহূনাং যৌগপদ্যেন চালনম্॥

সত্ৰৰ চালি-নাচো যেন এয়ে। মণিপুৰৰ মহাৰজা ভাগ্যচন্দ্ৰসিংহই (১৭৬৪ ৮৯ চন) তেওঁৰ 'গোবিন্দ-সঙ্গীত-লীলা-বিলাস' গ্ৰন্থত চালিৰ সংজ্ঞা দিছে

পেশলশ্চ পুৰশ্চৈৱমগশ্চাপি লতাভিমে॥
গতিভঙ্গাস্তু চত্বাৰঃ পিধানা ভ্ৰমৰী তথা।
এৱং প্লুতিপিধানা চ তালশ্চৈৱ ত্ৰিমেলকঃ॥
এতেষাং যত্ৰ যোগঃ স্যাৎ সা চালীতি প্ৰকীৰ্তিতা।

চাৰিপ্ৰকাৰ গতিভঙ্গ (=কৰণ), দুইপ্ৰকাৰ ভ্ৰমৰী (গতি) আৰু ত্ৰিমেলক তাল আদিৰ সংযোগ হ'ল চালি। আজি-কালিৰ মণিপুৰী নৃত্যত চালি হ'ল ভঙ্গিৰ আৱৰ্তন, কিন্তু ভঙ্গিতকৈ চালিহে বেছি সুন্দৰ আৰু জটিল। এই চালিৰ লগত অসমীয়া চালিৰ কোনো সম্পৰ্ক দেখা নাযায়।

মণিৰাম বায়নদেৱৰ মতে চালি নাচ বাৰখন। কিন্তু শুধ চালি আঠখনহে পোৱা যায়, বাকী চাৰিখন হ'ল ৰজাঘৰীয়া নাচ বা ৰজাঘৰীয়া চালি নাচ। প্ৰকৃততে চালি নাচৰ ইখন সিখনৰ প্ৰভেদ ৰামদানিতহে, এই ৰামদানি হ'ল নাচৰ আৰম্ভ অংশ, এই ৰামদানিত সুকীয়া সুকীয়া তাল ব্যৱহাৰ কৰা হয়। চালি নাচৰ দ্বিতীয় অংশ হ'ল গীতৰ নাচ, তাৰ লগত একতালি বা পৰিতালৰ গীত গোৱা হয়। গীতৰ নাচৰ পিছত তৃতীয় অংশ মেলা-নাচ। যিবিলাক বৰগীত আৰু অঙ্কীয়া গীতত গোপীসকলৰ কাৰ্য আৰু ভাব অনুভূতিৰ প্ৰকাশ আছে, সেইখিনিকে গীতৰ নাচত গোৱা হয়। মন কৰিব লগীয়া যে চালি নাচৰ পঞ্চম আৰু ষষ্ঠ ৰামদানিক সৰু-ৰামদানি, তৃতীয় আৰু অষ্টম ৰামদানিক বৰ ৰামদানি, চতুৰ্থ আৰু সপ্তম ৰামদানিক কলাকটীয়া ৰামদানি, আৰু প্ৰথম দুখনক হাজোৱলীয়া ৰামদানি বোলা হয়। মাধৱদেৱে কলাকটাত থাকোঁতে তৈয়াৰ কৰা বাবে কলাকটীয়া নামটি হয়, কিন্তু হাজোৱলীয়া নাম কিয় হ'ল, তাৰ কোনো প্ৰৱাদ নাই। গড়মূৰ সত্ৰত হাজোৱলীয়া গীত, হাজোৱলীয়া বাজনা আছে, আৰু হাজোত শিকি অনা বাবেই সেই নাম বুলি কোৱা হয়।

চালি নাচৰ নটুৱাৰ সাজ গোপীৰ সাজ। ৰজাঘৰীয়া চালি নাচতো একে। খোপা মূৰৰ ওপৰত বান্ধি ওৰোণাৰে ঢাকি মুখখন উলিযাই ঠুঁটৰিৰ তলত বতিয়াৰে সী গাঁঠি মাৰি দিয়ে। খোপাৰ তলতো তেনে গাঁঠি পৰে। ডিঙিত ফুলৰ মালা। গাত ক'লা মখমলৰ চোলা। তাৰ ওপৰত বাহুৰ ওপৰে পটি মেৰিয়াই আনি কঁকালত পকাই বন্ধা হয়। কঁকালত ৰঙা বুটা তোলা আৰু মূৰত ৰঙা ফুল বছা বগা টঙালি। তলত বগা লহঙা। তাৰ ওপৰত বনকৰা আঁচল বা ৰিহা দুচলা—আজি কালি কলিকতীয়া ধৰণৰ হৈছে, আগৰ দিনত সিমান ধুনীয়া নাছিল, ক'লা কাপোৰত চম্‌কি দি কৰিছিল। ভৰিত নেপূৰ (আজি কালি জুনুকা লোৱা হৈছে গোসাইৰ বাহিৰে আনসকলে)। হাতৰ মুঠিত আৰু বাহুৰ তলত চাৰিপাত বাজু, (বাহুৰ তলত পৰা চোলাত চক্‌মকীয়া মেৰ থাকিলে বাজু নলয)। তন খোপাও ব্যৱহাৰ কৰা হয় কেতিয়াবা। বেঙেনাআটিৰ ওৰোণা বগা জালি-কাপোৰৰ—মুখখন ঢাকি ঠুঁটৰিৰ তলত গাঁঠি দি লয়, কিন্তু সমুখৰ ভাগ ওলমি থাকে, বাকী সাজ প্ৰায় একেই। সিসকলে নাচটিক নটুৱা-নাচ বোলে, চালি-নাচ নোবোলে। আউনী-আটিৰ অপসৰা নাচৰ প্ৰায় একে সাজ।

ৰামদানি: আগতে কোৱা হৈছে, চালি-নাচ এখনৰ তিনি ভাগ—গীত নোহোৱা ৰামদানি, এটা গীতৰ যাতৰ নাচ, আৰু মেলা-নাচ (ইয়াতো গীত নাই)।

ৰামদানি মানে আৰম্ভৰ বাজনা আৰু নাচ। চালি-নাচ, বজাঘৰীয়া নাচৰ বাহিৰেও ঝুমুৰা, নাদু-ভঙ্গি আৰু বেহাৰ নাচতো ৰামদানি আছে। সকলো ঠাইতে নাচৰ পূর্ণ বর্ণনা দিয়া সম্ভৱ নহয়, আমি সেই দেখি তাৰ যত্নও কৰা নাই। মাথোন তলত চালি নাচৰ প্ৰথম ৰামদানিখনৰ পোনৰ আঠখন বাজনাৰ লগৰ নাচৰ অলপ বর্ণনা দিলো সত্ৰীয়া নাচৰ ৰচনাৰ ধাৰণা দিবৰ অৰ্থে।

॥ বাজনা ১ ॥ থিয় হৈ বুকৰ আগত হাত ৰাখি নমস্কাৰ। প্ৰথম 'জিনহু থাক'তে সো ভৰি বাঁও হাত (অলপদ্ম) আগ কৰি, এখোজ আগ বাঢ়ি, বাঁও ভৰি সোঁ হাত (অলপদ্ম) আগ কৰি আৰু এখোজ আগ বাঢ়ি মুঠ চাৰি খোজ আগ বাঢ়িব। এই সংখ্যা বেছিও হ'ব পাৰে। মাটিত মুৰ দি সেৱা। খোলৰ বগৰ বা 'জিনহুথাক'ত প্ৰণাম মুঠি হাত ঘূৰাই। মাইকী ওৰা (অৰ্থাৎ পতাক হস্ততে বুঢ়া আঙুলি ভাঁজ কৰি সমুখলৈ) দিব। 'জিনহুথাক মাৰি থাকিব।

॥ বাজনা ২ ॥ হাতেৰে জলক মাৰি প্ৰথম অংশত সোঁ ভৰি, দ্বিতীয়ত বাঁও, তৃতীয়ত সোঁ, চতুৰ্থ অংশত পুনৰ বাঁও ভৰি দাঙি প্ৰতিবাৰ হাত (অলপদ্ম) আগলৈ স্থিৰ কৰি ৰ'ব। বাজনাৰ শেষত কতীয়া হৈ হৈ পিছলৈ আহিব, ওৰা ধৰি ৰ'ব।

॥ বাজনা ৩ ॥ ওৰাত বহি হাত (অলপদ্ম) সমুখত সো ফালে তিনিবাৰ, বাঁও ফালে তিনিবাৰ লৰাই বহিব। আকৌ তেনেকৈয়ে হাত দি থিয় হ'ব। বাজনা চলি থাকিব।

॥ বাজনা ৪ ॥ আচলতে ইযাৰপৰাহে ৰামদানিৰ আৰম্ভ। সেই দেখি, এই খিনিৰপৰা বাজনা কেইখনক ভাওনি বোলা হয। আগৰ তিনিখন প্ৰকৃততে জোৰণিহে। সেই কেইখন কেযোখন ৰামদানিৰ পোনতে বাজিব। ওৰাতে হাত (অঙ্গুষ্ঠ কুঁজা পতাক) দুখন বুকুৰ সমানে বাঁওখন তল সোখন ওপৰ কৰি কঁপাব। ভৰি ওৰাতে চলাব অৰ্থাৎ অলপকৈ দাঙি দাঙি পাৰিব। একে বাজনাতে হাত দুখন সমানে ৰাখি মাটিৰ সমান্তৰাল কৰি লৰাই লৰাই আগলৈ যাব আৰু পিঠি পাক দি ঘূৰি তেনে ধৰণেই পিছলৈ আহিব। সমুখে ৰ'ব। লগে লগে বাজনা ৫ বাজিব।

॥ বাজনা ৫ ॥ সো ভৰি আগ কৰি গা কতীয়া কৰি দুই হাত (অলপদ্ম) সমানে সমুখলৈ আগ কৰি, সোঁ হাত আৰু অলপ আগ বঢ়াই দুই হাতে জলক মাৰিব আৰু এখোজ এখোজকৈ পিছলৈ যাব বা আগলৈ আহিব। বাও ফাললৈ ভৰ সলাই পুনৰ একে ধৰণে হাত দি পিছ পাক দি ঘূৰি আগলৈ পিছলৈ যাব। সমুখ হৈ ৰ'ব।

॥ বাজনা ৬ ॥ ওৰাতে ঘূৰি সোঁ হাত (অলপদ্ম) ওপৰলৈ দি তললৈ টানি আনিব আৰু 'খ্ৰাক'ত বাঁও হাত খৰকৈ তেনেকৈ দিব। তিনিবাৰ এনে কৰা হ'লে সমুখ হৈ ৰ'বহি আৰু লগে লগে 'তিন খ্ৰাক'ত বাঁও হাত (সন্দংশ) তলমুৱে বুকুৰ আগত মাটিৰ সমান্তৰালকৈ ৰাখি সোঁ হাত বাঁও ফাললৈ লুটিকৈ সোঁ

কাললৈ ওলটাই দি ৰাখিব। 'তাখতাতাখিত'ত ঠিক তাৰ বিপৰীতটো কৰিব। 'ধকিতাকধিনাঙ'ত সোঁফালে কাতি হৈ কাতি হিছাপত চটা দি ৰ'ব। 'থেই ধেই থেই ধেই দাও'ত আগলৈ মাইকী পাক মৰি 'দাও'ত আগলৈ গৈ থেনি থেনি তাকত ওৰা ধৰি ৰব। আৰু 'থেই ধেই ধেই ধেই দাও'ত ভৰি ওৰাতে ৰাখি হাতেৰে (ওৰাত হাত) সোফালে লুটি কৰি বাওফাললৈ লৰাই উলটি ৰ'ব।

॥ বাজনা ৭ ॥ সোহাত (অলপদ্ম) বাঁওফাললৈ দি সোঁ ভৰি এখোজ পিছলৈ দিব। আকৌ বাঁও হাত ভৰি একেধৰণে চলাব। এইদৰে পাছলৈ গৈ থাকিব গোটেইখন বাজনাতে। বাজনাখন পুনৰ বজাওঁতে দুই হাত (অলপদ্ম) বাঁওফালে দি সোঁফালে আনি বাহিৰমুৱে ৰাখিব, বাও ভৰি আগলৈ দি এখোজ আগ বাঢ়ি যাব। পিছৰবাৰত সোঁ হাত সো ভৰি চলাব। এইদৰে পুনৰ আগৰ ঠাই পাবগৈ।

॥ বাজনা ৮ ॥ সো ভৰি আগলৈ দি নটুৱাজনে কিছু চাপৰি 'জেথেনদি তাথেনদি তাখেনদি তাক'লৈ চন্দ্ৰৰ হাত (দুই হাত মুখা মুখিকৈ ৰাখি পকাই ওপৰলৈ তুলি) দি 'ধগি'ত জলক মাৰি সোফালে শেষ কৰি সোহাতখন ওখকৈ ৰাখিব। আকৌ বাঁওফালে একে চালনা হ'ব। বাজনাৰ দ্বিতীয় শাৰী বজাওঁতে হাত সলাব অর্থাৎ সোঁ হাত (অলপদ্ম) ওপৰমুৱে থিয় কৰি তাৰ নামত বাঁও হাত (অলপদ্ম) ৰাখি লৰাব, সোঁ ভৰি গেৰোৱা তুলি তাৰ ওপৰত বহিব। আকৌ বাঁওফালে একে চালনা কৰিব।

ইয়াৰ পিছৰ চালনাখিনি আৰু লেখা নহ'ল কাৰণ লাগিবে পাত বিস্তৰ'।

ৰামদানিৰ শেষৰ ভাঙনিত বাজনা নাচ অন্ত পৰিব। ৰামদানিৰ নাচ অন্ত পৰিলে নটুৱাই অলপ জিৰণি লব বহি। তেতিয়া গায়ন বায়নে গীত জুৰিব।

গীতৰ নাচঃ গীত একতাল বা পৰিতালত গোৱা হয়। মন কৰিব লগীয়া, তাল দুখনৰ বৰগীতৰ গা মানৰপৰা নাচৰ গা মান পৃথক। পোনতে বায়নে খোল নবজোৱাকৈ গায়নে গীতৰ প্ৰথমৰ ধ্ৰুৱত ধৰিব। সেইটি দুবাৰ গোৱা হ'লে তৃতীয় বাৰত ঘাত বাজিব। প্ৰথম দুবাৰ গাওঁতে নটুৱায়ো নেনাচে, বহি থাকে॰ সোঁ আঁঠুৰ ওপৰত সোঁহাত দীঘলকৈ মেলি ৰাখে, বাঁও ভৰি আঠুৰপৰা বুঢ়া আঙ লিলৈকে মাটিত পাৰি আঠুত বাঁও হাত লুটিকৈ ৰাখে।

গীতৰ লগত ঘাত বাজিলে নাচ আৰম্ভ হয়। চোকত গীত নপৰে, কিন্তু নাচ চলি থাকে। এই নাচ গীতৰ লগত হ'লেও সি নৃত্যহে, অভিনয় নহয়, অর্থাৎ গীতৰ বস্তু বুজোৱা হাত দিয়া নহয় বা আন অঙ্গও অর্থ বুজাবলৈ ব্যৱহাৰ কৰা নহয়।

মেলা-নাচ গীতৰ নাচৰ চোক শেষ হোৱাৰ লগতে মেলা-নাচ আৰম্ভ হ'ব। মন কৰিব লগীয়া, গা-মানৰ পিছৰ বাজনাখনক সঁচাৰ বোলা হৈছে। গীতত হ'লে এনে বাজনাক ঘাত বোলা হয়, শুদা নাচত ঘাত বোলা নহয়। ইয়াত মেলা-নাচৰ বাজনা সকলো মিলি মেলা নাচৰ প্ৰথম খণ্ড সম্পূর্ণ হয়। দ্বিতীয় খণ্ডত নতুন এখন গা-মান আৰু তাৰ লগৰ আঠখন সঁচাৰ বাজিব। তৃতীয় খণ্ডতো সেইদৰে

তাৰ গা-মান আৰু পাঁচখন সঁচাৰ বাজিলে মেলা-নাচ সম্পূৰ্ণ হ'ব। মেলা-নাচো মাথোন নৃত্য। চালি-নাচত খৰলুটি নপৰে, সি ঝুমুৰা নাচৰহে বস্তু।

দ্বিতীয় খণ্ডৰ বাজনা গা-মান থেই থেই খিতিতা থেই জিখিনাক খিনাও ত্ৰিখিৰাতা তিনিতা। তৃতীয় খণ্ডৰ গা মান ধেই ধিনা খিতিতাক (চাৰিবাৰ)।

সাধাৰণতে এদিনৰ চালি-নাচত মেলা নাচৰ তিনিওটা খণ্ডকে বজোৱা হয় যদিও সকলোখিনি স চাৰ বজোৱা নহয়। যিমান বজোৱা হয় তাৰ শেষত তৃতীয় খণ্ডৰ ভাঙনি (শেহৰ) সঁচাৰ মাৰি সামৰিব লাগে। এদিনৰ নাচত ৰামদানি, গীতৰ নাচ আৰু মেলা নাচ বজালেহে নাচখন পূৰা হয়।

চালি-নাচ নৈমিত্তিক প্ৰসঙ্গৰ নাচ। শঙ্কৰদেৱ মাধৱদেৱ গুৰু দুজনাৰ আৰু বদুলা আতাৰ কীৰ্তনত, অধিকাৰসকলৰ তিথিত আৰু বিশেষ হৰি-কীৰ্তনৰ উপলক্ষ্যত সামৰণিৰ দিনা আবেলি যোৱা কীৰ্তন প্ৰসঙ্গৰ পিছত চালি নাচ পৰে।

ৰজাঘৰীয়া নাচ

ৰজাঘৰীয়া নাচ চালি নাচৰে প্ৰকাৰভেদ মাথোন বুলি ক'ব পাৰি। সাজ পাৰ সম্পূৰ্ণ একে। মণিৰাম বায়ন মুক্তিয়াৰে চালি-নাচ বাৰখন বুলি কৈছিল আৰু এই বিভাজন ৰামদানি অনুসৰি হৈছিল। চালি নাচৰ ৰামদানি আঠখন, ৰজাঘৰীয়া নাচৰ ৰামদানি চাৰিখন। এয়ে সম্ভৱ তেওঁৰ মতে বাৰখন চালি নাচৰ ৰামদানি। ৰজাঘৰীয়া নাচকে ৰজাঘৰীয়া চালি নাচো বোলে।

চালি নাচ আৰু ৰজাঘৰীয়া নাচৰ পাৰ্থক্য এইখিনিতে যে চালি নাচত গীত ধৰোঁতে বাজনাখিনি তিকুন কৰি অৰ্থাৎ তালৰ হিছাপ ধৰি (ইয়াত চাৰিটা তাল বা ভৰি পৰে, তাক পুৰণি হিছাপমতে পাঁচ চাপৰ পৰা বুলি কয়, অৰ্থাৎ পালচটোৰ শেষৰ সমটোকো চাপৰৰ লগত ধৰে) বজোৱা হয়, কিন্তু ৰজাঘৰীয়া নাচত গীতৰ নাচৰ আৰম্ভৰেপৰা গীত-বাজনা নাচ একেলগে চলি একেলগে শেষ হ'ব। চালি-নাচৰ গীতৰ গা মানত নটুৱাই নানাচে, হাত দি ভৰিৰে তাল ৰাখি থাকে, গীতৰ ঘাত পৰাৰ লগে লগেহে নাচত ধৰে। ৰজাঘৰীয়া নাচৰ গা-মানতো নাচ চলি থাকে। ৰজাঘৰীয়া নাচত জয়ধ্বজসিংহ ৰজাৰ গীতো গোৱা হয় বুলি শ্ৰীৰোমেশ্বৰ বায়নে লেখিছে। আমাৰ 'সঞ্চয়ন'ত তেনে এটি গীত সন্নিৱিষ্ট হৈছে।

আগৰ কালত ৰজাঘৰত দেখুৱাবৰ বাবে নাচ কেইখনমান ঠিক কৰি লোৱা হৈছিল কাৰণে সিবিলাকৰ নাম 'ৰজাঘৰীয়া নাচ' হৈছিল বুলি আমাৰ অনুমান হয়। কথিত আছে, এবাৰ এজন বায়নে নাচ দেখুৱাই কুহুমবুলীয়া মুগাৰ পাগ পিন্ধি ৰজাঘৰত নাচি-গাই বিশেষ সমাদৰ লাভ কৰিছিল। ই কন্দৰ্পেশ্বৰসিংহৰ দিনৰ কথা। মন কৰিব লগীয়া, চালি-নাচৰ বোলৰপৰা ৰজাঘৰীয়া নাচৰ বোল কিছু পৃথক। চালি-নাচৰ ধে (ধেহ), দাও, তাও আদি বোলৰ ঠাইত ৰজাঘৰীয়া নাচত ক্ৰমে যে (যেহ), দাং, ভিং (তিন্) আদি পৰিব। ইয়াত মৃদঙ্গীয়া বোলৰ মিশ্ৰণ ঘটিছে।

ৰজাঘৰীয়া নাচৰ গীত বন্ধা-ৰাগত গোৱা হয়, মেলা-ৰাগত গোৱা নহয়। মূলতে থকা ৰাগ তালৰ কেতিয়াবা সেই দেখি সলনি কৰি ল'ব লগীয়া হয়। 'দেখু জগত গুৰু কানু আৱত' গীতটি মালছিৰি ৰাগত ৰূপক তালত, বা জয়ছিৰি ৰাগত ৰূপগঞ্জল তালত, 'হৰিপদ পেখয়ে নপাৱলি মাই গীতটি পূৰ্বী ৰাগত সৰুবিষম তালত গোৱা হয়। 'এ সখী, চলহু বহুৰি গৌৰী গোকুলে গোহাৰি' ব্ৰহ্মতালত, 'চিন্তিত গোপিনী পেখিয়ে নৈৰাশ' চুটা তালত, 'ওৰে সখী, পেখু পেখুৰে হামাৰি জীৱন-কানু' যতি তালত, 'গোৱাৰিণী কৈছন কলঙ্ক হামাৰি' চাৰিখনীয়া তালত গোৱা বজোৱা নচা হয়। এই আঠখন তালৰ গীত গোৱা হয ৰামদানিৰ পিছত। ৰামদানি আৰু গীতৰ মাজত বিৰাম নোহোৱাকৈ নাচ চলি থাকে। ৰামদানিৰ পিছত মেলা নাচ হয়।

ৰজাঘৰীয়া নাচৰ ৰামদানি চাৰিখন

প্ৰথম, চাৰিখনীয়া তালৰ ৰামদানি।

দ্বিতীয়, যতিৰ ৰামদানি।

তৃতীয়, চুটা তালৰ ৰামদানি। এইখনকে সৰু বিষয, ৰূপগঞ্জল আৰু বিষম-তালৰ গীতৰ নাচৰ ৰামদানি ৰূপেও বজোৱা হয।

চতুৰ্থ, ব্ৰহ্মতালৰ ৰামদানি।

ৰজাৰ দিনত ৰজাৰ চ'ৰাত ৰজাঘৰীযা নাচ হৈছিল। আজি কালি নৈমিত্তিক প্ৰসঙ্গত চালি নাচৰ দৰে এই নাচ হয় আবেলি বেলা।

ঝুমুৰা-নাচ °

মাধৱদেৱৰ সৰু সৰু নাট কেইখনি শঙ্কৰদেৱৰ পূৰ্ণাঙ্গ নাটৰপৰা গঠনত সুকীয়া। সেই নাটকেইখনিৰ এটি সুকীয়া নাম ঝুমুৰা—ৰাস ঝুমুৰা, চোৰধৰা ঝুমুৰা ইত্যাদি। ঝুমুৰা নাচো সেই দেখি মূলতে মাধৱদেৱৰ নাটৰ নাচ বুলি বুজিব পাৰি। বেহাৰ বা ৰাহাৰ-নাচ যেনেকৈ 'ভোজন-ব্যৱহাৰ' নাটৰ লগত সম্বন্ধ, ঝুমুৰা নাচৰো সেইদৰে 'ৰাস ঝুমুৰা'ৰে সমধ লাগে। 'ৰাস ঝুমুৰা'ৰ পাঁচোটি গীতেই এই নাচৰ গীতৰ নাচত ব্যৱহাৰ কৰা হয়। ইয়াৰ বাহিৰেও নাৰীৰ ভাব প্ৰকাশ কৰা বৰগীত আৰু শঙ্কৰদেৱৰ নাটৰ গীতো সেই অংশ নাচত গোৱা হয , যেনে— "নাগ নাৰী আৱে অৱনত-কায়", "হৰি পদ পেখিতে নপাৱলি মাই", "মোহন বাৱত মুৰৰী ৰে কানু" ইত্যাদি।

ঝুমুৰা-নাচৰ সাজ-পাৰত মন কৰিব লগীয়া যে নটুৱাই মূৰত গায়নীযাৰ দৰে ভাটৌঠ টীযা বগা কাপোৰৰ পাগুৰি মাৰে, দীঘল চুলি, সৰু খোপা এটি কৰি শিৰৰ ওপৰত পাগুৰিৰ কাপোৰৰ তলত দিয়া হয়, কিন্তু সি চালি-নাচত থকাৰ দৰে ওখ হৈ নাথাকে। গাত কটা ফুলৰ (জালি) বুকু চোলা। কঁকালত বগা কাপোৰৰ লহঙাৰ ওপৰত ফুলাম টঙালি। ডিঙিত মতা-মণি এধাৰ। হাতৰ মুঠিত আৰু

বাউসিত বাজু চাৰিপাত। পাৱত নেপূৰ। এই সাজ পাৰ দেখাতে পুৰুষৰ নাচো পুৰুষৰ, কাৰণ, ইয়াত মাইকী ওৰা, মাইকী পাক নপৰে, মতা ওৰা, মতা পাকহে পৰে। বিশ্বাস হয় যে যেতিয়া বৃন্দাবনত ৰাস নৃত্যৰ আগতে গোপীসকলৰ মাজৰপৰা কৃষ্ণ অন্তৰ্হিত হয় আৰু গোপীসকলে অৰুন্তুদ বিষাদত "মই কৃষ্ণ বুলি কৰে ভাৱনা" কৰিবলৈ আৰম্ভ কৰে, সেই সময়ৰ কৃষ্ণৰ ৰূপ পৰিগ্ৰহ কৰা গোপীৰ ভাবেই এই নাচত লীলায়িত কৰা হয়। এয়ে বোধ হয় নাচভাগিৰ স্বৰূপ অৰ্থ।

নাচৰ তিনিটি ভাগ—ৰামদানি, গীতৰ-নাচ আৰু মেলা নাচ। ৰামদানি মুঠ চাৰিখন, দ্বিতীয় খণ্ডত দুখনিহে দিয়া হৈছে।

গীতৰ নাচৰ গীতত বন্ধা ৰাগহে লোৱা হয়—পাহাৰিয়া, সাৰেঙ্গ ইত্যাদি। তদুপৰি সকলো গীততে যতি তালহে বজোৱা হয়। ইয়াত তালখনৰ ৰূপ বৰগীতৰ যতিৰ দৰেই, মাথোন বাজনাবোৰ নাচৰ কাৰণে কিছু পৃথক। গীত নাচ বাজনা চোক পৰ্যন্ত সমানে চলি থাকে।

মেলা-নাচ দুখণ্ড। এখণ্ড যতি-তালত, আনখণ্ড পৰিতালত বজোৱা নচা হয়। যতি তালৰ শেহৰ দ্বিতীয় ভাঙনিৰ শেষলৈ থকা 'থেই জিনহা থেনি তাক জিন্‌হা থেনি তাক' তিনিবাৰ পৰে, প্ৰতিবাৰত নটুৱাই বহা অৱস্থাত দুইখন হাতেৰে হাত দি নাচি থাকিব, অন্তত যেতিয়া 'থেই জিনহা থেনি তাক' পৰিব, তেতিয়া নটুৱাই খৰলুটি মাৰিবলৈ দুই হাতৰ তলুৱা সমুখৰ মাটিত পাৰিব আৰু 'জিন্‌হা থেই থেনতাতা'ত ওপৰলৈ ভৰি চাটি মাৰি লুটি মাৰিব আৰু 'তাকধেগি তাখিতিতা ধেই'ত পুনৰ বহা অৱস্থালৈ আহি পুনৰ হাত দি নাচি নাচখন অন্ত পেলাব।

ঝুমুৰা নাচ নৈমিত্তিক প্ৰসঙ্গত নচা হয়। গুৰু-কীৰ্তনৰ চাউল ভোজনিৰ (প্ৰথম) দিনা আবেলি ওজা উঠাৰ পিছত গায়নে-বায়নে বৰ ধেমালি বজোৱা আৰু গীত গোৱাৰ পিছত ঝুমুৰা নাচ হ'ব পাৰে। বদুলা আতাৰ কীৰ্তনত একে সময়তে ঝুমুৰা নচুৱাব পাৰি।

নাদু-ভঙ্গি ●

নাদু ভঙ্গি বৃন্দাবনৰ গোপ গোপীৰ নৃত্য। সাধাৰণতে তিনি যোৰ (group) গোপ-গোপী উলিওৱা হয়। কোৱা হয় যে বৃন্দাবনত গোপসকল যোৰা পাতি সুকীয়া সুকীয়াকৈ নাচিছিল, সেয়ে এই নাচৰ মূল। তিনিযোৰৰ প্ৰথম যোৰাৰ কেযোজন নটুৱাৰ শ্ৰীকৃষ্ণৰ সাজ। দ্বিতীয় যোৰাৰ নটুৱাৰ চালি-নাচৰ গোপীৰ সাজ, মাথোন ৰিহা বা আঁচল দুচটা নাই। তৃতীয় যোৰাৰ নটুৱাৰ হ'ল ঝুমুৰাৰ সাজ।

নাচৰ দুটা ভাগ—ৰামদানি, গীতৰ নাচ। মাধৱদেৱৰ 'ৰাস ঝুমুৰা'ৰ পাঁচোটি গীত, আৰু 'সখী হে চলে কানু বিবিন্দাবনে', 'অব সখী পেখু মদনগোপাল', এই দুটি গীত গীতৰ নাচত গোৱা হয়। ৰামদানিত থুকনি তালেৰে আৰম্ভ কৰি চুটাত ধৰি সেই তালতে বাজনা শেষ কৰা হয়। গীতৰ নাচ ৰক্তুতাল বা পৰিতালত আৰম্ভ

হয়। মূল নাটকৰ তাল (ৰূপক, যতি, খৰমান) ব্যৱহৃত নহয়। তাৰ পিছত জামান, চুটা, চুটকলা, পৰিতাল বাজি গীত আৰু নাচ শেষ কৰে।

গুৰু কীৰ্তনৰ থাপনিৰ দিনা আৰু সত্ৰৰ ভকতসকলৰ মৃত্যুৰ পিছৰ দশম দিনা নাম প্ৰসঙ্গ আৰু গায়ন বায়নৰ পিছত দুপৰীয়া নাদু ভঙ্গি হয়।

ভকতৰ ল'ৰাই মাটি আখৰা শিকা হ'লেই নাদু ভঙ্গি শিকে।

বেহাৰ নাচ (বাহাৰ নাচ)

মাধৱদেৱৰ 'ভোজন ব্যৱহাৰ' নাটৰ নামৰপৰা এইখনি নাচৰ নাম হৈছে। ব্যৱহাৰ বেৱহাৰ বেহাৰ, বাহাৰ ('বাহাৰ শব্দৰ ৰ' ষষ্ঠী বিভক্তি বুলি ভুল কৰি কালক্ৰমত নাচৰ নাম 'বাহা নাচ', বহা নাচ কৰা হৈছে)।

'ভোজন ব্যৱহাৰ' ঝুমুৰাৰ অভিনয়ৰ সময়ৰো (গুৰু কীৰ্তনৰ দিনা নাম প্ৰসঙ্গৰ পিছত) গীতখিনিৰ ল াত এই নাচখিনিযেই হয। নাট কৰোতে পোনতে ৰামদানিখন বজায়, তাৰ পিছ গীতৰ নাচ। তাৰ পিছত সূত্ৰধাৰী ওলাই 'প্ৰাতস সময়ে' ভটিমাৰে নাট আৰম্ভ কৰে। নাটৰ গীত পৰিলে পুনৰ গীতৰ নাচ দোহৰা হয।

সাধাৰণতে বিশেষ নৈমিত্তিক প্ৰসঙ্গত এই বাহাৰ নাচ হয।

পঁচিশ ত্ৰিশজন নটুৱাই শ্ৰীকৃষ্ণৰ সাজ পিন্ধি এই নাচ নাচে। বৰগীতৰ ভিতৰৰ খেলানৰ (বৃন্দাবনত শ্ৰীকৃষ্ণ আৰু গোপবালকসকলৰ খেল বৰ্ণোৱা) গীত হ'ল এই নাচৰ সাহিত্য। নাচৰ ভাগ দুটা ৰামদানি আৰু গীতৰ নাচ। ইযাৰ ৰামদানিত চুটা তালত আৰম্ভও হয, শেষো হয। নাদু ভঙ্গিৰ গীতৰ নাচৰ দৰে ইয়াৰ গীতৰ মূল তাল হয ৰক্ততাল, নহযবা পৰিতাল কিন্তু লগতে বহুতোখিনি তালৰ ঘাত সোমাই নাচখন ছন্দোময় কৰি তোলে।

মানচোক নাচ:

মানচোক নাচ মানচোক তালত ঘাইকৈ গাযন বাযনৰ নৃত্য। গুৰু তিথিৰ চাউল ভোজনিৰ দিনা পুৱাৰ নাম প্ৰসঙ্গ আৰু গুৰু মদন ধেমালিৰ পিছত বৰগায়নে অহিৰ ৰাগ টানিব, ৰাগ দিয়াৰ পিছত এজন বৰ বায়ন আৰু এজন বৰ গাযনে সত্ৰাধিকাৰৰপৰা মানচোক বজাবৰ কাৰণে আজ্ঞা ল'ব সত্ৰাধিকাৰৰ বহাত, লগতে অধিকাৰ প্ৰভুক কীৰ্তন গৃহলৈ আহিবলৈও জনাব। তেতিয়া সত্ৰৰ ঘাই ঘাই বুঢ়াভকতসকল অধিকাৰৰ লগতে কীৰ্তন গৃহলৈ আহি নিজ নিজ ঠাইত আসন ল'ব। তেতিয়া ভৰালৰপৰা ভঁৰালীয়ে তামোল-পাণৰ এখন শৰাই মানচোকৰ মান ধৰি আগ বঢ়াব। এতিয়া গায়নসকলে অহিৰ ৰাগত "গোৱিন্দ গুণ মন লাগি" একতালি তালত, আৰু "উদ্ধৱ বন্ধু মধুপুৰী প্ৰাণ হামাক" যতিমানত গাই অহিৰ ৰাগতে মানচোকত "কহ মোহে উদ্ধৱ জীউ" গীতটি গাব। শেহৰ এই মানচোকত গীত গোৱাৰ লগে লগে সমস্ত গায়ন-বায়নসকলৰ নৃত্য হ'ব। গীত আৰম্ভ কৰাৰ

লগে লগে বৰ বায়ন, বৰ গায়নসকলহে কীৰ্তন গৃহৰ দক্ষিণ ফালে থাকিব, দোহৰীয়া গায়ন-বায়নসকল উত্তৰ ফালে বোৱাৰ নিয়ম। গীত গোৱাৰ সময়ত বায়নসকলে হাত দিয়ে, জলক, মোৰোপা আদি আখৰাৰ অঙ্গও প্ৰদৰ্শন কৰে। গীতৰ মানচোক তালেই নৃত্যতো পৰে।

বৰ-প্ৰৱেশৰ নাচ ঃ

বেহাৰ নাচৰ দৰে এই নাচো শ্ৰীকৃষ্ণৰ পোছাক পিন্ধা পঁচিশ ত্ৰিশজন নটুৱাই নাচে। কোৱা হয়, শ্ৰীকৃষ্ণই বৃন্দাবনৰপৰা গধূলি গোকুললৈ ঘূৰোতে এই নাচ কৰিছিল। ই নৈমিত্তিক প্ৰসঙ্গৰ নৃত্য। মহাপুৰুষ মাধৱদেৱৰ কীৰ্তনত আৱেলি ৰাম ধেমালি বজায় আৰু গধূলা থিয়-চাহিনিৰ ঘোষা আৰু সিন্ধুৰা ৰাগ দি গীত গোৱাৰ পিছত বৰ প্ৰৱেশ নাচ হয়।

ওজা-পালি

সত্ৰৰ ওজা পালি মহাপুৰুষৰ দিনৰেপৰা আছে। এই ওজা পালিক বোলা হয় বিযাহ, বিযাহৰ ওজা পালি বা বিযহীয়া ওজা পালি। নামনি অসমৰ অসমীয়া বিযাহৰ ওজা পালিৰ লগত আজি কালিৰ সত্ৰীযা বিয়াহৰ মিল আৰু সম্পৰ্ক দেখা পোৱা যায। ওজা-পালিত খোল বজোৱা নহয। ওজাই হাত দি বানা আৰু পদ লগাই গাই যায় আৰু নাচে। পালিয়ে দোহাৰত থাকি তাকে দোহাৰি আৰু খুটি তাল (অন্য নাচত সচৰাচৰ পাতি তালহে ব্যৱহৃত হয়) বজাই ভৰিৰে তাল ৰাখি থাকে।

১। ওজা পালি প্ৰসংগত পোনতে বন্ধা ৰাগ টানে হে ৰে ৰি ৰি তা না না বুলি বন্ধা ৰাগত, মেলা ৰাগৰ দৰে হৰি গোৱিন্দ ৰাম আদি শব্দ লোৱা নহয়।

২। তাৰ লগতে সেই ৰাগৰ "মোহন মনোহৰ মুৰুতি মাধৱ" (শ্ৰীগান্ধাৰ) বা "অৱ সখী পেখু মদন গোপাল" বা তেনে এটি বৰগীতো গোৱা হয়। গীত গোৱা সময়ত গীতৰ অৰ্থ অনুসৰি হাত দি ওজাই নাচে।

৩। গীতৰ অন্তত ওজাই দিহা (ঘোষা) লগাই দি 'কীৰ্তন ঘোষা'ৰ চতুৰ্বিংশতি অৱতাৰৰ প্ৰথম কীৰ্তনটি (সেয়ে মাত্ৰ সদায়) লগাই দিয়ে। দিহাটি কিন্তু এই কীৰ্তনৰ ঘোষাটি নহয। তাৰ পৰিৱৰ্তে ইতিমধ্যে গোৱা গীতৰ কথা ৰাগ অনুসৰি 'ৰাম-পাৱে ভজ ভাই ভাই' বা 'একি দয়াময় ঐ নাথ হে চৰণে শৰণ লৈলো। দীনবন্ধু নছাড়িবা মোকে কি দয়াময়।' বা তেনে কোনো ঘোষা এই উদ্দেশ্যে লোৱা হয়।

৪। কীৰ্তনৰ অন্তত ওজাই এপাল পদ গায়, যেনে কীৰ্তন-ঘোষাৰ কালি দমন বা বলিছলন বা কংস-বধ খণ্ড বা ৰুক্মিণী হৰণ, ৰাজসূয় আদিৰ এটি ভাগ। ইয়াত কোনো ঘোষা ব্যৱহাৰ কৰা নহয়। পালিয়ে ওজাক মাজে মাজে 'হয় হয়' বুলি শলাগি যায় আৰু কেতিয়াবা ওজাই নিজে প্ৰশ্ন তুলি পালিয়ে 'বাপু কহিয়ো"

বুলি ক'লে পদত ধৰি তাৰ উত্তৰ দিয়ে। পালিয়ে ওজাই গোৱা পদ দোহাৰি যায়। পদ গোৱা শেষ হ'লে প্ৰসঙ্গ অন্ত পৰে। (শ্ৰীঘনকান্ত বৰা)

ওজাই ঘোষা আৰু পদ নিজে বা পালিয়ে গাওঁতে হাত দিয়ে। তদুপৰি এফাকি পদ লগোৱাৰ আগতে তাৰ মূল পদাৰ্থটি হাত দি দেখুৱায়। যেনে, যদি "মৎস্যৰূপে অৱতাৰ ভৈলা প্ৰথমতে" গাব লাগে, তেতিয়া ওজাই 'আৰ কিনা মৎস্য' বুলি চাৰিবাৰ মৎস্য বুজুওৱা হাত দিয়ে, তাৰ পিছত সুৰত পদফাঁকিত ধৰে। এইদৰে হাত দিওঁতে পালিয়ে 'হয় বুলি প্ৰতিবাৰ শলাগে, তাল নামাৰে, কাৰণ এয়া হল 'কথনেৰে কোৱা।' ওজাই সুৰত পদ ধৰিলেই পালিয়ে তালত ধৰিব।

শ্ৰীঘোষেশ্বৰ শইকীয়া বায়নে ওজাপালিৰ কাৰ্যৰ ভাগকেইটি এনেকৈ দেখুৱাইছে (১) ৰাগ দিয়া, (২) গীত, (৩) দিহা, (৪) থিয় পাতন, (৫) ৰাগ মালিতা, (৬) চাৰোণ, (৭) বাদ্যখিয়ালী, (৮) ধুৰা, (৯) বানা, (১০) উপদেশ। (১) ওপৰত লেখা ধৰণে ওজাই পোনতে হে ৰে ঋ তে তা নে না এই না থে নু ঋ-হে-ৰে ঋ ঋ ঋ ঋ ঋ বুলি বন্ধা ৰাগ দিয়ে। (২) ৰাগ দিয়াৰ পিছত 'কীৰ্ত্তন ঘোষা'ৰ 'কৃষ্ণায় বাসুদেৱায় আদি শ্লোককেইফাকি সেই ৰাগতে গোৱা হয়। তাৰ পিছত গীত হয়। ওজাই বৰগীতকে গাই অৰ্থ অনুসৰি হাত দিয়ে, পালিসকলে খুটিতালত জুৰাফাঁকি (ওজাই গোৱা গীতৰ কলিবিলাক) গাই থাকে। (৩) গীতৰ পাছত দিহা গোৱা হয় (কীৰ্তনৰ চতুৰ্বিংশতি অৱতাৰ বৰ্ণনৰ প্ৰথম কীৰ্তন ওপৰত বৰ্ণোৱা ধৰণে)। (৪) ইয়াৰ পিছত দিহাৰ থিয় পাতনত পদ ৰামায়ণ, মহাভাৰত বা ভাগৱতৰ দশম একাদশৰ এভাগি (তাকে একোপাল বোলা হয়) পদ গোৱা হয়। ওজাই মুখেৰে পদ গাই তাৰ অৰ্থব্যঞ্জক হাত দি থাকে আৰু তাৰ মাজে মাজে পালিসকলে সকলো কথাৰে শেষৰ ফাঁকি দোহৰাৰ ছলেৰে শলাগনি দি জুৰাফাকি (ওজাই গোৱা পদৰ কলিবিলাক) গাই যাব। ওজাই গাবলৈ লোৱা পদ পালৰ প্ৰথমৰ অংশকে থিয় পাতন বোলা হয়।

(৫) সিদিনা যি ৰাগৰ ধুৰা গোৱা হব ওজাই সেই ৰাগৰ মালিতা গাব। শইকীয়াই দিয়াৰপৰা তলত সাৰঙ্গ ৰাগৰ মালিতাৰ উদাহৰণ দিলো। কিন্তু 'মালিতা'টিৰ ভাষা-ছন্দ দুইটাই দুৰ্বোধগ্যভাৱে কগ্ন যেন লাগিছে। এই মালিতা বা ৰাগ ধ্যানৰ উৎস ক'ত, 'সঙ্গীত দামোদৰ', 'সঙ্গীত দৰ্পণ' 'ৰাগ কল্প দ্ৰুম' আদি চাযো উলিয়াব নোৱাৰিলো।

চিন্তং নাগ্ৰা গ্ৰদতং বহল ভুজ যুগ
মন্থনং ভাব্যং চিন্তং ধাৰ্য্যং সাধুৰ্য সাৰং ॥
মধু-মথন ৱিধৌ শুক্ল বৰ্ণং দধানং।
জাত বৈৰাগ্য-ৰাগং নিখিল মুনি-গণ প্ৰিয়ত্তে সৰ্ব্ব ৰূপং মহন্তং ॥
স্বৰ-সকল ধৰ নাম সাৰঙ্গ ৰাগং।

(৬) ৰাগ-মালিতাৰ পিছত সেই মালিতাৰে সম্বন্ধ 'চাৰোণ , যেনে—ওপৰৰ সাৰঙ্গৰ ৰাগ-মালিতাৰ চাৰোণ ঃ

তাদ্ৰিং দ্ৰিং নাদ্ৰি২ দ্ৰি২ তাদ্ৰিং নাদ্ৰিং নাদ্ৰিং দ্ৰি২।
তাতা মাতা নাতা থেই থেই তাথেই নাথেই থেই ॥
ধগি তিতা নিতি তানি তিতাক জুনা নানা থেয়া হো।
ৰমণী গজ গমনী গজ মোহিনী আৱৰি অ ॥

এই চাৰোণ ওজাই লগাই দিয়ে, পালিযে খুটিতাল বজাই জুৰাফাঁকি গায় , পালিয়ে গাওঁতে ওজাই নাচে। ওপৰৰ ৰাগ মালিতাৰ লগত সম্বন্ধ নোহোৱা চাৰোণৰ তলত দুটি উদাহৰণ শইকীয়াৰপৰা দিয়া হ'ল কালিয়-দমন প্ৰসঙ্গৰপৰা। ওজাই পালিক সোধে, "সেই বেলা কালীয়ে কৃষ্ণৰ কিৰূপ দৰ্শন পাইছিল ?" পালিয়ে উত্তৰ দিয়ে, "জানো বাপু, কহিয়ো" ওজাই তেতিয়া গায়

(ক) দুটি নযন ভৰিয়ে ৰূপ দেখিলো ॥
ক্ৰোধেহি ভুজঙ্গৰাজ চাহিয়ে জলেৰ মাজ।
প্ৰভুৰ ভুৱন মোহন ৰূপ দেখিলো।
এমন বিনোদ ৰূপ দেখি কালী ভৈলা চুপ।
প্ৰভু গোৱিন্দেৰ বিহাৰ গুণ গাইল।

(খ) নীল নীৰদ শ্যাম, শাৰদ শ্যাম শোভিত বৰণং।
ৰূপ ধল ধল, বদন বিমল, অৰুণ কমল চৰণ২ ॥
কণ্ঠ লাজঙ্গ ভুজ মোলান কটাক্ষে অনঙ্গ লাজিয়া।

এই দুটিকে ৰূপ বৰ্ণনা বুলিও কয়, চাৰোণ বুলিও ধৰে। (৭) ওজাই এতিয়া পালিক সোধে, "সেহি সময়ত কি বাদ্য বাজিছিল ?" পালিয়ে কয়, "জানো বাপু, কহিয়ো।' ওজাই তেতিয়া বাদ্যখিয়ালী লগাই দিয়ে, আৰু নাচে, পালিয়ে খুটিতালত দোহাৰে বাদ্যখিযালী

হো ৰণজয় ৰণজয় ৰণজয় ৰণজয়
বাজিছে ৰণেৰ দামা লো ॥
ধেই ধেই থেই থেই খিত খিতি নাধে নি তাক থুন না।
ভেউৰী ভূৰঙ্গ মাদল মুচঙ্গ
ঢোল মৃদঙ্গ মধুৰ মৃদঙ্গ বাজে।
কৰতাল ৰণজয় ৰণজয় ৰণজয় ৰণজয়
বাজিছে ৰণেৰ দামা লো ॥

(৮) কালিয়-দমন প্ৰসঙ্গৰ ধুৰা*
ধুৰা ॥ শোভে কানু নব ঘন শ্যামং।
শমন-দমন শ্ৰীকৃষ্ণেৰ নামং ॥

পদ ॥ নৱ ঘন সম শ্যাম সুকুমাৰ।
তাতে পীত বস্ত্ৰে আতি কৰে জ্যাতিষ্কাৰ ॥
কমল লোচন চাৰু বদন সুন্দৰ।
অৰুণ অধৰ-কান্তি দেখি মনোহৰ ॥ ইত্যাদি।

(৯) ধুৰাৰ পিচত বানা। বানাৰো কথা বস্তু ৰাগ একেই কিন্তু সুৰ অলপ চৰা। পালিসকলে খুটিতাল দুখন মুখে মুখে লগাই জাপ-তাল মাৰি জুৰাফাকি গায়, ওজাই পদ গাই নাচে।

(১০) উপদেশ। নাচৰ সামৰণিত উপদেশৰ গীত গোৱা হয়, হাত দিয়া হয়, নাচ নাই। গীত, যেনে—

ভজ নাৰায়ণ ব্ৰহ্ম সনাতন
শ্ৰীপতি কমলাকান্ত। ইত্যাদি।

ওপৰত উদ্ধৃত গীত-পদ আদিৰপৰা আৰু যদি ওজাৰ আন গীত-বস্তু শুনা যায়, তাৰপৰাও বুজা যাব, ওজা পালি অতি পুৰণি হলেও বৰ্তমান ৰূপত অলপ বাহিৰৰ প্ৰভাৱ পৰিছে। কথিত আছে, যোৱা শতিকাত কৃষ্ণকান্তদেৱ অধিকাৰ প্ৰভুৰ দিনতহে ওজা পালি প্ৰসঙ্গৰ অন্তৰঙ্গ হয়। গতিকে, 'ওজাৰ বিদ্যা ৰজাৰ বিদ্যা' হ'লেও তাত এফেৰি আচহুৱা ভাঁজ সোমাল। কিন্তু মহাপুৰুষৰ আৰ্হিৰ কীৰ্তনীয়া ওজা আগৰ ধৰণেই আছে, তাত ওজা আৰু পালি উভয়ে হাত দি নাচে।

কীৰ্তনীয়া ওজাই মাধৱদেৱৰ 'নামঘোষা ৰপৰা, শঙ্কৰদেৱৰ 'কীৰ্তন ঘোষা, দশম-একাদশ স্কন্ধৰ পদ আদি লৈ নৃত্য কৰে। সিসকলে পোনতে বৰগীতৰ মেলা ৰাগ দিয়ে, বিযহীয়া ওজাৰ দৰে বন্ধা ৰাগ নিদিয়ে। এই ৰাগ আলাপনৰ পিছত ঘোষাত ধৰে, তাৰ পিছত পদলৈ আহে। তাতে নৃত্য হয়। কমলাবাৰী সত্ৰত ধুৰা ভাওনা ফৌজীয়া বাজনা আদি আছে, যিবোৰ নতুন যুগৰ আমদানি বুলি বুজিব পাৰি।

সত্ৰীয়া নাচৰ তাল

সত্ৰীয়া নাচৰ মুখ্য তাল হল চুটা, থুকনি, ৰূপক, সৰু বিষম, যতি আৰু ৰূপগঞ্জল। ইযাৰ বাহিৰেও সৰু বিষম, দোৱাজ, ৰূপক আৰু যতি তালৰ মিহলি চাৰিখনীয়া বুলি এখন তাল আছে, তাকে মিশ্ৰতাল বুলিব পাৰি।

সত্ৰীয়া নৃত্যৰ সঙ্কট

ইযাতেই সত্ৰীয়া নৃত্য সম্পৰ্কে আমাৰ অনুষ্টুপীযা আলোচনা সামৰিছো। আজি সত্ৰীয়া নৃত্যৰ সঙ্কট উপস্থিত হৈছে বুলি ক'লে বোধ হয় কোনেও চঁক নাখাব। সত্ৰীয়া গায়ন বায়ন, ওজা-পালিৰ শিক্ষাৰ প্ৰতি আগ্ৰহ সত্ৰতে কমি গৈছে। আজি-কালি ভকত হ'বলৈ সত্ৰলৈ যোৱা ল'ৰাৰ সংখ্যা কমি আহিছে।

যিসকল সত্ৰত থাকে, সিসকলৰ মাজতো শিক্ষাৰ আগ্ৰহ কমিছে। মণিৰাম দত্ত বায়ন মুক্তিয়াৰে আমাৰ ঘৰত টেপৰেকৰ্ডাৰ এটা দেখি কৈছিল, "আজি কালি আমাৰ ল'ৰাবোৰে আমাৰ বিদ্যা নিশিকে। আপোনাৰ এই যন্ত্ৰটোতে মই জনাবোৰ থৈ যাব লাগিব।" কিন্তু এতিয়াও চকু পানী ওলাব খোজে, মুক্তিয়াৰ আতৈৰ বিদ্যা আতৈৰ লগতে গ'ল, আমি যন্ত্ৰত ধৰি ৰখাটোও নহ'ল। ১৯৬৪ চনৰ প্ৰথম ভাগতে মুক্তিয়াৰদেৱৰপৰা সত্ৰীয়া নাচৰ বোল লেখাবলৈ আৰম্ভ কৰা হয়। কিন্তু তেখেত থানলৈ যাব লগীয়া হোৱাত অলপ দিন আজৰি ল'ব লগীয়া হয়। তেখেতে গৈ সত্ৰৰপৰা দিয়া চিঠিখনি পঢ়িলে আজিও দুখ লাগে "আপোনাৰ পৰা হুকুম পালে বাকী থকা নৃত্যৰ বাজনাখিনি দিবৰ কাৰণে যোৱা হ'ব। আপোনাৰপৰাই সত্ৰীয়া নৃত্যৰ প্ৰচাৰ বিস্তাৰ হৈ আমাকো জনা হৈছে। মাকৰ ওচৰত সন্তানে কান্দিলে পিয়াহ খাবলৈ পায়। আমাৰ মাতৃ ক'ত আছে নাজানো। অন্ধ সন্তানৰ দৰে আপোনাক আমাৰ মাতৃ বুলি সাবট মাৰি ধৰিছো।" এই কৰুণ কথাকেইটি ইয়াত টুকি দিছো এই কাৰণেই যে এই ক্ৰন্দন সত্ৰীয়া নৃত্যৰ দৰে এটি মহৎ কলাৰ ক্ৰন্দন, সেই কান্দোন শুনিবলৈ আজি কোনো মাতৃ নোলাবনে ? এইটি ডাঙৰ প্ৰশ্ন। বাহিৰৰপৰা, সাত সাগৰৰ সিপাৰৰপৰাও কলানুৰাগী লোক আহে এই মহৎ কলাৰ সন্ধান বিচাৰি। কিন্তু আমি নিজে তাৰ সম্ভেদ নাপাওঁ। সত্ৰীয়া নৃত্যৰ বাবে ৰাষ্ট্ৰীয় পুৰস্কাৰ লাভ কৰোতা মণিৰাম দত্ত বায়ন মুক্তিয়াৰ গ'ল, সিজনৰ লগতে এই কলাৰ তেখেতৰ ভাগৰখিনি গ'ল। সেইদৰে অসমৰ সত্ৰসমূহৰ, অসমৰ গাঁও চহৰৰ কিমানজন গুণিন, বায়ন, গায়ন, ওজা, নটুৱা যাব লাগিছে নিজৰ অতুল সম্পদ লৈ লৈ। তাহানিতে জ্যোতিপ্ৰসাদ আগৰৱালাদেৱে এটি প্ৰবাদৰ কথা লেখিছিল। কোনোবা দিনাখন হেনো উপজি পুৰাতে শিল্পী-শিপিনীসকলৰ দেৱতা বিহুকৰম লুইতৰ ভটীয়নী সোতত উটি গৈছিল, "হেৰৌ, কোন আছহক, মোক ধৰ ঔ, ধৰ ঔ" কৰি। লুইতপৰীয়াসকল হেনো পুৱাৰ চিকুণ টোপনিত বাগৰ সলাই শুই থাকিল। বিহুকৰম দেৱতা ভাটীলৈ উটি গ'লগৈ। এতিয়াও আমাৰ কলাৰ দেৱতা যেন উটি যাবলৈ নাপায়।

গ্ৰন্থপঞ্জী

পদ্মনাথ ভট্টাচাৰ্য্য বিদ্যাবিনোদ, কামৰূপ শাসনাৱলী, ৰংপুৰ, ১৩৩৮ সন

দিবাকৰ গোস্বামী আৰু শ্ৰীনাথ চক্ৰবৰ্তী সম্পাদিত, 'শ্ৰীহস্তমুক্তাৱলী' (আংশিক), *Journal of Assam Research Society* এপ্ৰিল ১৯৪১—এপ্ৰিল ১৯৪৩

ৰাজমোহন নাথ, কালিয় দমন প্ৰাচীন কামৰূপৰ গীত নাট আদি (ভূমিকা), ১৮৬ পিঠি, যোৰহাট, ১৯৪৫

বিষ্ণুপ্ৰসাদ ৰাভা, অসমীয়া কৃষ্টি

বীৰেন্দ্ৰকুমাৰ ফুকন, পুৰুষোত্তম দাস, মহেশ্বৰ নেওগ, 'স্বৰৰেখাত বৰগীত , গুৱাহাটী, ১৯৫৮

মহেশ্বৰ নেওগ 'অসমীয়া নাটৰ জন্ম কথা , পছোৱা, অক্টোবৰ ৯৬৮

—, সম্পাদিত 'শ্ৰীহস্তমুক্তাৱলী (আংশিক), ৰামধেনু, কাতি ১৮৭২ ৰপৰা

—, শ্ৰীহস্তমুক্তাৱলী, প্ৰকাশন পৰিষদ গুৱাহাটী, ১৯৬৪

মনোৰঞ্জন শাস্ত্ৰী, অসমত সঙ্গীত চৰ্চ্চা', ৰামধেনু বহাগ জেঠ ১৮৭৫ শক

মহেশ্বৰ নেওগ, 'অসমত নৃত্যকলা , ঝঙ্কাৰ, জানুৱাৰী ১৯৫৪

প্ৰদীপ চলিহা, শ্ৰীশঙ্কৰী অভিনয়ৰ উপাদান , ঝঙ্কাৰ, জানুৱাৰী ১৯৫৫

সুৰেশ গোস্বামী, ভাৰতীয় নৃত্যকলা গুৱাহাটী ১৯৬৩

শান্তিদেৱ ঘোষ, অসম সাহিত্য সভা সঙ্গীত শাখাৰ সভাপতিৰ অভিভাষণ, সাহিত্য সভা বাৰ্ষিকী, ডিগবৈ, ১৯৬২

ৰোযেশ্বৰ শইকীয়া, 'সত্ৰীয়া নৃত্যকলা , আহাৰ ভাদ, ১৮৯১

Bibliography

Kaliram Medhi, Introduction to *Ankavali*, Vol I Gauhati, 1949

K N Das, Music of Assam, *Journal of Music Academy*, Madras

Maheswar Neog, edited with Inro , The Hastamuktavali of Subhankara, *Journal of Music Academy*, Madras, 1953 58

—, Medieval Assamese dramas and contemporary dance dramas of other parts of India, *Journal of University of Gauhati* 1955

—, Theatrical tradition in Assam *Jhankar*, January 1955

Pradeep Chaliha, Kamrupi dance, *Souvenir*, Assam Sangit Natak Academy, Dibrugarh, 1956

Maheswar Neog, The dancing maids of Pariharesvara Siva, *Souvenir* Assam Sangit Natak Academy, Gauhati, 1958 59

—, Three classical dance styles of Assam, *Journal of Music Academy* Madras, 1958 (presented at AIOC, Delhi, 1957)

—, and Keshava Changkakati, *Rhythm in the Vaishnava Music of Assam*, Gauhati, 1962

দ্বিতীয় খণ্ড

সত্ৰীয়া নৃত্যৰ তাল

শ্ৰীকেশৱ চাংকাকতী

PART II

RHYTHMS OF SATTRIYA DANCES

by

KESHAV CHANGKAKATI

১৬

পাতনি

অসম সঙ্গীত নাটক একাডেমিৰ বৰগীত গৱেষণা সমিতিৰ তৰফৰপৰা ১৯৬০ চনত বৰগীতত ব্যৱহাৰ হোৱা তাল আৰু বোলবিলাকৰ তাললিপি কৰিব'ল মোক নিয়োগ কৰা হয়। কমলাবাৰী সত্ৰৰ ২৬খন চামগুৰি সত্ৰৰ ১৩খন তালৰ গা মান, ঘাত, ভাঙনি ঘাত আৰু চোকবিলাকৰ তাললিপি কৰি দিওঁ আৰু ১৯৬২ চনত *The Rhythm in the Vaishnava Music of Assam* নামৰ পুথিখনত সেয়া প্ৰকাশ কৰা হয়।

গৱেষণা সমিতিৰ নিয়োগক্ৰমে ১৯৬৪ চনত ৺মণিৰাম মুক্তিয়াৰ বায়নৰপৰা কমলাবাৰী সত্ৰত সত্ৰীয়া নৃত্যৰ তাল আৰু নৃত্যত ব্যৱহাৰ হোৱা বোলবিলাকৰ তাললিপি কৰিবলৈ লোৱা হয়। কিন্তু কাম সম্পূৰ্ণ হ'বলৈ নৌ পাওঁতেই দত্ত মুক্তিয়াৰ পৰলোক প্ৰাপ্ত হয়। ইয়াৰ পিছত ১৯৬৮ চনৰ ফেব্ৰুৱাৰি মাহৰপৰা মুক্তিয়াৰদেৱৰ প্ৰিয় শিষ্য শ্ৰীযোগেশ্বৰ শইকীয়াৰপৰা নাচৰ তাল গ্ৰহণ কৰিবলৈ আৰম্ভ কৰা হয়।

বৰগীতৰ তালৰ আগতে কোনো বৈজ্ঞানিক notation বা তাললিপি নাছিল। শ্ৰীশ্ৰীশঙ্কৰদেৱে থিৰা, কৰি দিয়াৰ পাছত যোৱা চাৰি শ বছৰে মুখে মুখেই এই বোল আৰু তালবোৰ বাগৰি আহিছে। সত্ৰীয়া ওজাসকলে বোলবোৰ মুখে মুখেই শিকে আৰু আজিলৈকে সেই প্ৰথাই চলি আহিছে।

বৰগীতৰ তাল ক'ৰপৰা আহিল কোৱা টান। বৰগীতৰ পুথিত গীতবিলাকৰ তালৰ কোনো নাম উল্লেখ নাথাকে। মাত্ৰ শঙ্কৰদেৱৰ ৰচিত তিনিটি গীতৰ তিনিখনিকৈ তাল ধৰি দিয়া আছে। এই গীতকেইটিক ষড়ছন্দৰ গীত বোলা হয়। কিন্তু অঙ্কীয়া গীতবিলাকত এই কেইখন তালৰ নাম আছে, যেনে—একতালি, খৰমান, চুটিকলা, তালচুটা, যতিমান বা যতিতাল, দোমানী বিষম তাল, ৰূপক তাল, মানচোক। কমলাবাৰী সত্ৰৰ মতে গীতৰ মুঠ ৩৬খন তাল। যোৰহাটৰ লেটুগ্ৰাম সত্ৰৰ অধিকাৰ শ্ৰীমিত্ৰদেৱ মহন্তদেৱৰপৰা যদুপতি নামে এজনৰ ৰচিত তাল সম্পৰ্কীয় এখনি সাঁচিপতীয়া পুথি পোৱা গৈছিল। সেই পুথিখন *The Rhythm in the Vaishnava Music of Assam* ৰ শেষাংশত ডক্টৰ মহেশ্বৰ নেওগ আৰু লক্ষ্মীনাথ দাসৰ সম্পাদিত ৰূপত প্ৰকাশ কৰা হৈছে। সেই সাঁচিপতীয়া পুথিত তালৰ বিষয়ে কৰা বৰ্ণনা এইদৰে আছে।

কৰা যদি ইটো কথা মনত সংশয়।
হৰি স্মৃতি-সুধাম্বুৰে উক্ত হয়াছয়॥
এহিমানে থৈলো ইত্তো পুৰাণিক কথা।

কৃষ্ণই নাৰদক পুৰণি পুথি "হৰি স্মৃতি সুধাঙ্কুৰৰ" কথা কোৱা বুলিও সেই পুথিত উল্লেখ কৰিছে। "নাৰদ গৌতম সম্বাদ"-মতে ৩৬খন তালৰ কথা উল্লেখ আছে। আকৌ "গৌতমীয় তন্ত্ৰ"ত ৯১খন তালৰ উল্লেখ আছে। কিন্তু কৃষ্ণই নাৰদক কৈছে,

এহিমতে কৈলো আত শঙ্কা নাহিকয়।
শুনিয়োক তাবে যিটো তাল প্ৰবৰ্ত্তয়॥
নিশ্চিত হৱয় যদি মনে হুয়া খেদ।
কহিবোহো আস্তে ষড়বিংশ তাল ভেদ॥

তদুপৰি সেই পুথিখনত তালৰ 'অঙ্গ"ৰ এখন আৰ্যা পোৱা গৈছে। সেই আৰ্যাত ৰূপক তালৰ বিষয়ে এনেদৰে উল্লেখ আছে,

প্ৰতি যুগ্ম শেষে লঘু থাকয় যাহাত।
তাহাৰ ৰূপক নাম বেদত প্ৰখ্যাত॥

সেই পুথিৰ আন এটা অংশত কৈছে—

আত পৰে শুনা ৰূপকৰ এক দ্ৰুত দ্ৰুত দৃঢ়তৰ
লঘু দ্ৰুত সমে হৱয় ৰূপকে যুক্ত।

পুৰণি কালত তাললিপি লেখা প্ৰথা নাছিল। কৰ্ণাটক সঙ্গীত পদ্ধতিত তালৰ ব্যৱহাৰ লঘু গুৰু দিয়েই কৰে। উত্তৰ ভাৰতীয় শাস্ত্ৰীয় সঙ্গীততো সেই ব্যৱহাৰৰ উল্লেখ আছিল। যেনে—

সম ভাগ চৌদহ কলা চাৰ তাল ত্ৰয় কাল।
এক দ্ৰুত লঘু ত্ৰয় অন্তয়ে জান আড়া চৌতাল॥

তালৰ ভাগকেই অঙ্গ বোলা হয়, আৰু সেই অঙ্গ হ'ল ছবিধ, যেনে—

অনুদ্ৰুতো দ্ৰুতশ্চৈব লঘুৰ্গুৰু প্লুতস্তথা।
কাকপদং তথা প্ৰোক্তং তালাঙ্গমিতি ষড়বিধম্॥

অনুদ্ৰুত, দ্ৰুত, লঘু, গুৰু, প্লুত আৰু কাকপদ এই ছটি হ'ল তালৰ অঙ্গ। ইইঁতৰ চিন আৰু মাত্ৰা হ'ল যথাক্ৰমে এনে

অনুদ্ৰুত	◡	১ মাত্ৰা
দ্ৰুত	o	২ মাত্ৰা
লঘু	|	৪ মাত্ৰা
গুৰু	ঽ	৮ মাত্ৰা
প্লুত	ঽ̇	১২ মাত্ৰা
কাকপদ	×	১৬ মাত্ৰা

"বাদ্যপ্ৰদীপ নামৰ সাঁচিপতীয়া পুথিখনৰ গীতৰ তালৰ বিষয়ে কৰা বৰ্ণনাই উত্তৰ ভাৰতীয় শাস্ত্ৰীয় তালত অঙ্গৰ ব্যৱহাৰ থকাৰ দৰেই আমাৰ বৰগীত আৰু সত্ৰীয়া নৃত্যতো সেই ব্যৱহাৰ থকাৰ প্ৰমাণ কৰে।

উত্তৰ ভাৰতীয় শাস্ত্ৰীয় সঙ্গীতত তালৰ পাঁচোটা জাতি মনা হয়। জাতিৰ অৰ্থ হ'ল বৰ্ণ বা ভেদ। কৰ্ণাটক সঙ্গীত পদ্ধতিত এই জাতিৰ আধাৰৰ ধাৰায় তালৰ ৰচনা কৰা হয়। আৰু এই জাতি হ'ল পাঁচটা—চতস্ৰজাতি, তিস্ৰজাতি, মিশ্ৰজাতি, খণ্ডজাতি আৰু সঙ্কীৰ্ণজাতি। যি তালৰ ভাগ ৪ মাত্ৰা তাক চতস্ৰজাতি, ৩ মাত্ৰাৰ হ'লে তিস্ৰ, ৭ মাত্ৰাৰে মিশ্ৰ, ৫ মাত্ৰাৰে খণ্ড আৰু ৯ মাত্ৰাৰে সঙ্কীৰ্ণজাতি হয়।

তবলা আৰু পাখোৱাজত তালৰ ছন্দ আৰু লয়ৰ কাম দেখুৱাবৰ কাৰণে নানা ধৰণৰ বোল ব্যৱহাৰ কৰা হৈছে। সেইবোৰ বোলৰ ছন্দ অনুযায়ী এই জাতি কেইটাৰ ভিতৰত পৰে। এতিয়া প্ৰশ্ন হ'ল, আমাৰ সত্ৰীয়া নৃত্যৰ এই বোলবোৰত তেনে ধৰণৰ জাতি আছে নে নাই? বিচাৰ কৰিলে পোৱা যাব আমাৰ সত্ৰীয়া নৃত্য আৰু খোলৰ বোলতো বহুতবোৰ তেনে ধৰণৰ ছন্দ আৰু জাতি আছে। উদাহৰণ স্বৰূপে চালি নাচৰ মেলা নাচৰ এখন সঁচাৰ ল'ব পাৰি। এই সঁচাৰৰ তাল হ'ল চুটা। চুটা তাল ৮ মাত্ৰাৰ তাল, ইয়াত এক ভৰি আৰু এক খালি অৰ্থাৎ ১ চাপৰি আৰু ১ ভদা। এই সঁচাৰখন তিস্ৰ জাতিত পৰিব। ইয়াৰ একাংশ উদাহৰণ স্বৰূপে দিয়া হ'ল —

				ধেখিতি o
তাখিতি ×	তাখিতি o	থেনদক ×	খিডত o	ধেখিতি ×
তাখিতি o	তাখিতি ×	থেনদক o		

এই সঁচাৰখনৰ প্ৰতিটো মাত্ৰাতে তিনিটাকৈ শব্দ বা বোল আছে। সেই কাৰণেই ই তিস্ৰ জাতিত পৰে। এইবাৰ মিশ্ৰ জাতিৰ বোললৈ চোৱা যাওক। কমলাবাৰী সত্ৰৰ গোসাঁই-নাচৰ এটি বাজনাৰ অংশ তলত দিয়া হ'ল। এই বাজনাৰ তালো হ'ল চুটা।

			ধগিতা o
ধগাতিখ্ৰা ×	ধগিতা o	ধগাতিখ্ৰা ×	ধগিতা o

লক্ষ্য কৰিলে দেখা যাব, ইয়াৰ প্ৰতিটো ভাগতেই বোলবোৰ তিনিটা আৰু চাৰিটাকৈ গৈছে, অৰ্থাৎ মুঠ ৭ মাত্ৰা হৈছে। গতিকে এই বাজনাখন মিশ্ৰ জাতিৰ ভিতৰত পৰিব। পুনৰ নাচভঙ্গিৰ আন এটা বাজনালৈ চোৱা যাওক (ভাওনি ৪)। বোলৰ একাংশ

					ধেনিতা
					0
খিতিদাও	SS	SS	SS	তাSতাS	ধেনিতা
×	0	0	0	×	0

এইবাৰ চতস্ৰ জাতিৰ বোললৈ আহোঁ। এই চতস্ৰ জাতিৰ বোলত ৪ মাত্ৰাকৈ যায়। খোলৰ ৰূপকতালৰ এটা চোকলৈ চোৱা যাওক।

ধেনি	দাও	ধেনি	দাও	ধেনি	দাও	ধেনি	দাও
×				0			
ধিনা	ধেই	ধিনা	ধেই	ধিনা	ধেই	ধিনা	ধেই
×				0			

এইদৰে চাৰি মাত্ৰাৰ ভাগ থকা তালৰ বোলক চতস্ৰ জাতিৰ বোল বা তাল বোলে।

উত্তৰ ভাৰতৰ শাস্ত্ৰীয় সঙ্গীতৰ মুখ্য অনুধাৱন তালবাদ্য হ'ল তবলা আৰু পাখোৱাজ। তবলা বা পাখোৱাজৰ বোল বা শব্দ বেলেগ বেলেগ। কিয়নো ইইঁতৰ প্ৰত্যেকৰে গঠন প্ৰণালী বেলেগ বেলেগ। সেইদৰে আমাৰ বৰগীত বা সত্ৰীয়া নৃত্যৰ মুখ্য অনুধাৱন তালবাদ্য হ'ল খোল। তবলা আৰু পাখোৱাজত থকাৰ দৰে আমাৰ খোলৰো নিজা বোল আছে। তবলা আৰু পাখোৱাজত বায়াঁ আৰু দাহিনা দুটা ভাগ থকাৰ দৰে আমাৰ সত্ৰীয়া খোলতো দুটা ভাগ আছে। ইয়াক বেঁৱা আৰু দাইনা বোলা হয়। তবলা আৰু পাখোৱাজত বায়াঁ আৰু দাহিনা দুয়ো ফালৰে পৃথক পৃথক বোল বা শব্দ আছে। একেলগে বজোৱা শব্দক যুক্ত বোল বোলে। ঠিক সেইদৰেই আমাৰ খোলতো বেঁৱা আৰু দাইনাৰ স্বকীয়া বোল আছে আৰু যুক্ত বোলো আছে। তবলা আৰু পাখোৱাজত খোলা আৰু বন্ধ বোলৰ শ্ৰেণী আছে। অৰ্থাৎ বাঁয়াৰ বোলৰ (গুঞ্জন থকা নথকা) আৰু ঠেকাৰ খালি আৰু ভৰি অনুযায়ী এই খোলা আৰু বন্ধ বোলৰ সৃষ্টি কৰা হৈছে। ঠিক সেইদৰেই আমাৰ সত্ৰীয়া খোলতো এই খোলা আৰু বন্ধ বোলৰ ব্যৱহাৰ আছে। উদাহৰণ স্বৰূপে ৰূপক তালৰ এটা চোক দিয়া হ'ল

ধেৰ	খিতা	ধেৰ	খিতা	খিতা	খিতা
×		২		0	

ধেৰ	খিতা	ধেৰ	খিতা	খিতা	খিতা
৩		৪		0	

এই চোকথনৰ 'ধেৰ (×) খিতা | ধেৰ (২) খিতা" হ'ল খোলা বোল

আৰু "খিতা (0) খিতা" হ'ল বন্ধ বোল।

তবলা পাখোৱাজত গান বাদ্য বা নৃত্যত বজাবলৈ অকল ঠেকাই নাই, ঠেকাৰ উপৰিও গৎ, পৰণ ৰেলা, টুক্‌ৰা, চক্ৰদাৰ প্ৰভৃতি বহুতবোৰ বোল আছে। খোলতো সেইদৰে গা মানৰ উপৰিও ঘাত, ভাঙনি ঘাত চোক সঁচাৰ ইত্যাদি বিভিন্ন ধৰণৰ বোলৰ ৰচনা আছে।

তবলা-পাখোৱাজ	খোল
ঠেকা	গা মান
কাইদা, গৎ পৰণ	ঘাত ভাঙনি ঘাত
ৰেলা বা ৰৱল	চোক

যি কোনো তালক মাত্ৰাৰ স্থানত তালবাদ্যত বজাবলে যিবোৰ বোল খালি, ভৰি অনুযায়ী নিশ্চিত কৰা হৈছে, সেই গোটেইবোৰ বোলকেই ঠেকা বোলে। খোলতো তেনে ধৰণৰ বোলকেই গা মান বা গা বাজনা বোলা হয়। উত্তৰ ভাৰতীয় শাস্ত্ৰীয় সঙ্গীতৰ তালবাদ্য তবলা বা পাখোৱাজৰ ঠেকাত খালি আৰু ভৰিত সম্পূৰ্ণ বোল থাকে। কিন্তু আমাৰ সত্ৰীয়া প্ৰায়বোৰ গা মান বা গা বাজনাত এইদৰে বোল ধৰা নাথাকে। যেনে, একতালিৰ শেষত খালিত কোনো বোলেই নাই, সেই অংশত খোল বাদকে "ওৰৰ" বুলি খোলত ৰগৰ দি সেই অংশ পূৰণ কৰে। আমাৰ সত্ৰীয়া খোলৰ প্ৰায় বহুতবোৰ ঘাত, ভাঙনি ঘাতেই গা-মানৰ শেষৰ ভৰি বা খালিৰপৰা উঠে। বোধ কৰোঁ সেই কাৰণেই খোলৰ গা মান বা বাজনাৰ বোলবোৰ এই পদ্ধতিত বন্ধা হৈছে। কিন্তু তবলা পাখোৱাজত যি কোনো বোলেই সাধাৰণতে সমৰপৰা তোলে। অৱশ্যে সঙ্গতৰ বিভিন্ন স্থানত বজাবলৈ বিভিন্ন মাত্ৰাৰপৰা বোল বা তেহাইৰ প্ৰয়োগ হয়। উদাহৰণ স্বৰূপে খোলত একতালিৰ গা-মান

তাও	SS	SS	ধেই	তাক	খিতি	তাও	SS	খিতি
×			২			২		
তাধি	নাS	Sক	ধেই	SS	SS	ধেই	তাক	খিতি
0			৩			0		
তাও	SS	SS	SS	SS	SS			
৪			0					

এই গা মানথন লক্ষ্য কৰিলে দেখা পোৱা যাব চতুৰ্থ তালত "তাও বজোৱাৰ পিছত আৰু কোনো বোল নাই। খোল বাদকে চতুৰ্থ তালৰ শেষৰ খালিটোত "ওৰৰ" বজাই পূৰণ কৰিছে।

তবলাৰ কাইদাৰ দৰে খোলতো ঘাত আৰু ভাঙনি ঘাত আছে। কাইদাৰ বোলৰ বিস্তাৰ হয়, কিন্তু খোলৰ এই ঘাতবোৰৰ তেনে ধৰণৰ বোল বিস্তাৰ নহয়। তলত দিয়া পৰিতালৰ ভাঙনি কেইথনলৈ লক্ষ্য কৰিলে তবলাৰ দৰে ইয়াতো বিস্তাৰ হোৱা যেনে লাগে।

ভাঙনি ১

তা	ও	তা	ও	খিত্	ধি	না	ধে	নি	দা	ও
×		২		0			৩		৪	

তা	খি	তি	তা	ধে	নি	তা	খি	তা	ধেই
0			৫		৬		0		

তা	তা	খি	তা	দি	ধে	নি	ত্না	ক	ধে	ই
×		২		0			৩		৪	

খি	তা	ও	জিনহ্	SS	থাক	SS	ধেই	SS	SS
0			৫		৬		0		

ভাঙনি ঘাত ২

তা	ও	তা	ও	খিত	ধি	না	ধে	নি	দা	ও
×		২		0			৩		৪	

ধি	না	ধি	না	ধি	না	ও	ধি	না	ধি
0			৫		৬		0		

না ধি | না ও | ধি না ধি | না দি | ধে ই
× | ২ | ০ | ৩ | ৪

খি তা ও | জিনহ SS | থাক SS | ধেই SS SS
০ | ৫ | ৬ | ০

ভাঙনি ঘাত ৩

তা ও | তা ও | খিত ধি না | ধে নি | দা ও
× | ২ | ০ | ৩ | ৪

ধি না তা | তা তা | তা ও | ধি না তা
০ | ৫ | ৬ | ০

তা তা | তা ও | ধি না তা | না দি | ধে ই
× | ২ | ০ | ৩ | ৪

খি তা ও | জিনহ SS | থাক SS | ধেই SS SS
০ | ৫ | ৬ | ০

এই তিনিওটা ঘাতলৈ ক্রমে মন কৰিলে দেখা যায় প্ৰথম ঘাতৰ চতুৰ্থ তালৰ পিছত দ্বিতীয় ভাঙনিত বোলবোৰ সলনি হৈ গল। সেইদৰে তৃতীয় ভাঙনিথনতো চতুৰ্থ তালৰ পৰাই বোল সলনি হৈ শেষত প্ৰতিটো ঘাততে জিনহ থাক ধেই হৈ গৈছে। এই তিনিওটা ভাঙনি ঘাতলৈ মন কৰিলে তবলাৰ যি কোনো কাইদাৰ বিস্তাৰ যেন লাগে।

আমাৰ সত্ৰীয়া তালবোৰৰ বহুতবোৰ উত্তৰ ভাৰতীয় শাস্ত্ৰীয় (বৰ্তমান প্ৰচলিত) তালৰ লগত মিল পোৱা যায়। যেনে, সত্ৰীয়া তাল থুকনিৰ লগত উত্তৰ ভাৰতীয় শাস্ত্ৰীয় (অপ্ৰচলিত) তাল মোহনীৰ মিল। পৰিতালৰ লগত উত্তৰ ভাৰতীয় (অপ্ৰচলিত) তাল শবানীৰ সম্পূৰ্ণ মিল দেখা যায়। আমাৰ সত্ৰীয়া ৰূপক তালৰ লগত দক্ষিণ ভাৰতীয় (কৰ্ণাটক) সঙ্গীতৰ ৰূপকৰ সম্পূৰ্ণ মিল। এই গোটেই কেইথন তালৰেই মাত্ৰা বিভাজন আৰু থালি ভৰিও একেই। পুৰণি কালত ব্যৱহাৰ হোৱা বহুতবোৰ তালেই এতিয়া নতুন নামেৰে প্ৰচলিত, যেনে, পুৰণি কালত চৌতালক পৰ্ণ তাল বুলিছিল আৰু ত্ৰিতালৰ নাম আছিল আদিতাল বা যোৱাজধৰ তাল। কোনে জানে, আমাৰ বৰগীতৰ তালৰ নামৰ ৰচনাও বহুত পুৰণি কালত এনেবোৰ ৰচনাৰ লগত এক নাছিল বুলি ?

কথক নৃত্যত বিভিন্ন ছন্দেৰে লয়কাৰী কৰা হয়, যেনে, আড়িলয়, কুৱাৰীলয়, বিয়াৰীলয়, ইত্যাদি। আমাৰ সত্ৰীয়া নৃত্যতো বহুতবোৰ বোল তেনে ধৰণৰ লয়কাৰীত বন্ধা

পোৱা যায়। হয়তো আমাৰ এই লয়কাৰীৰ বোলৰ উঁৱাল কথক নৃত্যৰ উঁৱালতকৈও বহুত চহকী। কথক নৃত্যত নৃত্যৰ বোলেৰে বন্ধা বোল আৰু তবলা-পাখোৱাজৰ বোলেৰে বন্ধা বোলৰ উপৰিও কিছুমান 'কৱিত' আছে। এই কৱিতবোৰ নৃত্যত ব্যৱহাৰ কৰা তালৰ ওপৰত বন্ধা হয়। আমাৰ সত্ৰীয়া নৃত্যতো তেনে ধৰণৰ নাচৰ বোলৰ উপৰিও খোলৰ বোলেৰে বন্ধা নৃত্যৰ বোল আছে। কথক নৃত্যত থকা কৱিতৰ দৰে আমাৰ সত্ৰীয়া নৃত্যতো বহুত 'ছোলোক' বা 'শ্লোক' আছে। কথক নৃত্যৰ কৱিতৰ লগত আমাৰ সত্ৰীয়া নৃত্যৰ শ্লোকৰ কিমান মিল তাক ভালকৈ লক্ষ্য কৰিলেহে বুজা যায়। তলত কেইটামান বোল আৰু শ্লোক দিয়া হ'ল।

					ধেইখি
					0
ৰাথেনি	তাথেনি	থেনদাক	তাওখি	ৰাথেনি	তাথেনি
×	0	0	0	×	0
থেনদাক					
×					

ইয়াত বোলৰ একাংশ দিয়া হৈছে।

এই বোলটো আমাৰ সত্ৰীয়া নৃত্যৰ এটা বোল। ইয়াক ভাঙনি বোলে। এই বোলৰ ৰচনা সম্পূৰ্ণ খোলৰ বোলেৰে বন্ধা হৈছে। সেইদৰেই কথক নৃত্যতো তবলাৰ বোলেৰে বন্ধা এটা বোল চাওক। কথকৰ বোল

কিৰতক	থুনথুন	নাতি	ততা	ঽতা	ধিনতা	কুধা	ধিনতা
×				২			
কতি	তধা	ধিনতা	কত	তিত	ধা-ধিন	তাঽ	কুধে
0				৩			
ঽধা	ধিনতা	কতি	তধা	থুন	ঽতা	ধা	কতি
×				২			
তধা	থুন	ঽতা	ধা	কতি	তধা	থুন	ঽতা
0				৩			
ধা							
×							

সত্ৰীয়া নৃত্যত নৃত্যৰ বোল থকা বোল

							ধগুৰ
							0
তাS	তগুৰ	তাS	তগুৰ	ৰতা	গুৰ	তাS	তগুৰ
×	0	×	0	×	0	×	0
তগুৰ	তগুৰ	তগুৰ	তগুৰ	ইতি	তাS	SS	খেত্
×	0	×	0	×	0	×	0
SS	খেত্	বিতা	নিতা	তাত্	তাতা	নিতা	খেত্
×	0	×	0	×	0	×	0
বিতা	নিতা	তাত	তাতা	নিতা	তাত	তাতা	নিতা
×	0	×	0	×	0	×	0
তিনি	তিনি	ধৌ	খেই	খেন	-ধা	SS	
×	0	×	0	×	0	×	

কথক নৃত্যত নাচৰ বোল মিহলি (যেনে থেই, থুঙ্গা, ত্ৰিগ দিগিদিগি) থকা টুকুৰা আছে। ঠিক তেনে ধৰণৰ নাচৰ বোল মিহলি থকা এটা বোল চাওক। কথকৰ বোল

তাS	থুঙ্গা	তকৃক	থুঙ্গা	তিগধে	Sতা	থুঙ্গা	তকৃক
×				২			
দিগিদিগি	দিগিদিগি	দিগিদিগি	থেই	তত	Sতা	তত	Sতা
0				৩			
থেই	তাথেS	Sতা	তাS	SS	দিগিদিগি	দিগিদিগি	দিগিদিগি
×				২			
থেই	দিগিদিগি	দিগিদিগি	দিগিদিগি	থেই	দিগিদিগি	দিগিদিগি	দিগিদিগি
0				৩			

থেই

সত্ৰীয়া নৃত্যৰ শ্লোক

শ্ৰীৰাম ৰাঘৱ ৰাজীৱ লোচন
ভৱ ভয় ভঞ্জন দুৰ্জ্জন শোষণ
বিকট প্ৰকট মৰকত নাটম্
ডঙ্কা লঙ্কা ধঙ্কা উৎপাটম।

কথকৰ কবিত

শ্ৰীহৰ গিৰিধৰ মূৰলী অধৰ ধৰ
ধৰণী অধৰ মাধৱ পীতাম্বৰ
শঙ্খ চক্ৰ ধৰ গদা পদ্ম ধৰ
মাথে মুকুট ধৰ পাৱে পদম ধৰ
কৃষ্ণ চন্দ্ৰ কী জয় কৃষ্ণ চন্দ্ৰ কী জয়
কৃষ্ণ চন্দ্ৰ কী জয়॥

এইবাৰ তাললিপি কৰোঁতে আৰু এটা নতুন বিষয় পোৱা হ'ল। সেয়ে হ'ল এখন মিশ্ৰ তাল। উত্তৰ ভাৰতীয় শাস্ত্ৰীয় সঙ্গীতত তালত এনে ধৰণৰ কোনো মিশ্ৰ তাল পোৱা নাযায়। দুটা বা তাতকৈ অধিক ৰাগৰ মিশ্ৰণ কৰি ৰাগমালা বজোৱা হয়। উত্তৰ ভাৰতত কিন্তু তালৰ ক্ষেত্ৰত এনে ধৰণৰ মিশ্ৰণ পোৱা নাযায়। এই মিশ্ৰ তালখনত বিশেষকৈ মন কৰিব লগীয়া কথা হ'ল যে ইয়াৰ গা মানখনো সৰুবিষম দোৱাজ, ৰূপক আৰু যতি, এই চাৰিখন তালৰ মিশ্ৰণ। গা মানৰ প্ৰথম শাৰী সৰুবিষম, দ্বিতীয় শাৰী দোৱাজ তৃতীয় শাৰী ৰূপক আৰু চতুৰ্থ শাৰী যতি। দোৱাজ তালখন তাৰ মূল গা মানৰ ষষ্ঠ তালৰপৰা উঠিছে। মিশ্ৰ তালৰ প্ৰথম গা মানৰ কোনো ঘাত নাই। কিন্তু দ্বিতীয়, তৃতীয়, চতুৰ্থ, পঞ্চম আৰু ষষ্ঠ গা মানৰ প্ৰত্যেকৰ ঘাত আছে। মিশ্ৰতালখনৰ গা মানবোৰ দুবাৰকৈ বজোৱা হয়। কিন্তু ঘাতবোৰ বজোৱা হয় এবাৰহে। মিশ্ৰ তালখনৰ ঘাতবিলাকো গা মানৰ দৰেই এই চাৰিওটা তালেৰে গঠিত। লগতে ইয়াৰ এখন চোক আৰু চোকৰ পিছত ঘাত এখনো আছে। এই চোকখনো চাৰিটা তালেৰে গঢ়া।

মিশ্ৰ তালৰ দৰে চাৰিখনীয়া তালখন ৰূপক তালৰ ঘাতেৰে আৰম্ভ হৈছে। তাৰ পিছত সমৰপৰা পঞ্চম ভৰিলৈ উনযতিৰ এটা অংশ পৰিছে। তাৰ পিছত উনযতিৰ ষষ্ট ভৰি অৰ্থাৎ নৱম মাত্ৰাৰ পিছৰপৰা ই সৰু বিষম হৈ গৈ শেষত চুটকলাত শেষ হৈছে।

নৃত্যত ব্যৱহাৰ হোৱা যতি তালখনলৈ মন কৰিলে আমি দেখা পাওঁ ইয়াৰ গা-মানখন বৰগীতৰ গীতত ব্যৱহাৰ হোৱা যতিৰ গা মান নহয়। সত্ৰীয়া নৃত্যত থকা গীত আৰু আৱৰ্তন অনুযায়ী বেলেগ বেলেগ ধৰণৰ গা-মান আৰু ঘাত ব্যৱহাৰ হয় আৰু সলনি হৈ গৈ থাকে। এই নৃত্যৰ যতি তালখনৰ গা মানৰ লগত বৰগীতৰ গীতৰ গা-মানৰ মিল নাই আৰু ইয়াৰ দ্বিতীয়, তৃতীয়, চতুৰ্থ আৰু পঞ্চম ঘাত কেইখন গীতৰ লগে লগে দুবাৰ বা

তিনিবাৰকৈ বজোৱা হয় আৰু এই গোটেইকেইটা ঘাত গা মানৰ সপ্তম তালৰূপৰা উঠিছে। সেইদৰেই ৰূপক তালখনলৈ লক্ষ্য কৰিলেও আমি একেটা বস্তুকেই বিচাৰি পাওঁ। ইয়াতো ছখন গা মান পোৱা গ'ল। প্ৰত্যেকখন গা মানৰ আবৰ্তন আৰু বোল বেলেগ। ১৯৬৪ চনত ✓মণিৰাম দত্ত মুক্তিয়াৰ বায়নক এই বিষয়ে সোধাত তেখেতে ক'লে, অকল নাচৰহে এনে হয়।" নৃত্য চলি থকা সময়ত যিবোৰ গীত গোৱা হয়, সেই গীতৰ অনুযায়ী বিভিন্ন ধৰণৰ গা মান আৰু ঘাত বজোৱা হয়।

জামান তালখনৰ এটা কথা ইয়াত খেলিমেলি যেন পোৱা গৈছে। নাচুভঙ্গি নাচত মন কৰিলে দেখা পাওঁ ইযাৰ গা মানত প্ৰথমে তিনি চাপৰ পৰে তাৰ পিছত খালি হৈ শেষত এচাপৰ পৰে। কিন্তু তৃতীয় ভাঙনিখনলৈ মন কৰিলে দেখা যাব, প্ৰথম ৪ মাত্ৰা এচাপৰ মাৰি তাৰ পিছত খালি হৈ শেষত এচাপৰ পৰি শেষ হৈছে, অৰ্থাৎ গা মানত থকা প্ৰথম তিনি চাপৰৰ (ভৰি) ঠাইত সিসকলে ভাঙনিখনত এচাপৰ মাৰিয়েই খালি দেখুৱাই শেষত এচাপৰ মাৰে। ১৯৬২ চনত প্ৰকাশ হোৱা *The Rhythm in the Vaishnava Music of Assam* ত তাললিপিৰ চিন আদিৰ সম্বন্ধে লিখা হৈছে। ওপৰত উল্লেখ কৰা উত্তৰ ভাৰতীয় শাস্ত্ৰীয় সঙ্গীতৰ খালি ভৰিক আমাৰ সত্ৰীয়া ওজাসকলে চাপৰি আৰু মান বুলি কয়। উত্তৰ ভাৰতীয় শাস্ত্ৰীয় সঙ্গীতৰ আড়ি লয়ক উপাকত যোৱা' বোলে। অনাগত গ্ৰহ'ক শেষত বা আগত বোলে। ১৯৬২ চনত তাললিপি কৰোঁতে চুটকলা তালখন আৰু খৰমান তালখনত অলপ ভুল হৈ যোৱাত এইবাৰ এই কিতাপতে সংশোধন কৰি দিয়া হ'ল।

এটা কথা লক্ষ্য কৰা যাব যে বৰ্তমানে তাললিপিখিনিৰ মাজত জামান তালখন দুটা বেলেগ বেলেগ ধৰণেৰে বাজিছে। ঘোষা ধেমালিত আৰু সূত্ৰধাৰী নাচৰ বোল চালেই এই পাৰ্থক্য ধৰা পৰিব। এই দুই ধৰণৰ কোনোটোক ব্যতিক্ৰম বুলি ভাবিবৰ সকাম নাই।

কেশৱ চাংকাকতী

চালি-নাচ

ৰামদানি ১

বাজনা ১

থুকনি তাল

জিনহ	থা ঽ ঽ ক
×	২

মুঠ চাৰিবাৰ বজাব।

বাজনা ২

চুটা তাল

ধিনা	ধেত`	খিতা	ওতা
×	0	×	0

বাজনা ৩

চুটা তাল

ধিনা	ধেত	খিতি	তাক
×	0	×	২

ভাঙনি : বাজনা ৪

একতালি

ধেনি তাধে	নিতা খিতা	ধেনি তাধে	নিতা খিতা	ধেনি তাধে
×	0	২	0	৩

নিতা খিতা	ধেনি তাধে	নিতা খিতা
0	৪	0

ভাঙনি : বাজনা ৫

একতালি

তাS খিতা	খিতা খিতি	তাS ধিনা	ধিনা ধেনি
×	0	২	0
তাS খিতা	খিতা খিতি	তাS ধিনা	ধিনা ধেনি
৩	0	৪	0

ভাঙনি বাজনা ৬

একতালি

ধেনি তাধে	নিতা ধেনি	তিন খ্রাS	Sক SS
×	0	২	0
ধেনি তাধে	নিতা ধেনি	তিন খ্রাS	Sক SS
৩	0	৪	0
ধেনি তাধে	নিতা ধেনি	তিন খ্রাS	Sক SS
×	0	২	0
তিন খ্রাS	Sক SS	তিন খ্রাS	Sক SS
৩	0	৪	0
তাS Sখ	তা তা	খ্রি Sত	ধ গি
×	0	২	0
তা Sক	ধিS নাও	S দাও SS	SS SS
৩	0	৪	0

ধেই ধেই	দাSও	SS	থেSই ধেSই	ধেই ধেই	দাSও থেSনি
0	৪	0	×	0	২
থেনিতাক	থেSই ধেই	ধেSই ধেSই	দাSও	SS	
0	৩	0	৪	0	

মুঠ তিনিবাৰ বজাই শেষত ধেই কৰি বজাব।

ভাঙনি : বাজনা ৭

একতালি

দি	ধে	নি	তা	খিত্	SS	ধা	তা	খ্রি	ধে	নি	তা
×		0		২		0		৩		0	
								খিত	SS	ধি	না
								৪		0	
দি	ধে	নি	তা	খিত্		ধা	তা	খি	ধে	নি	তা
×		0		২		0		৩		0	
								খিত	SS	ধি	না
								৪		0	
দি	ধে	নি	তা	খিত্	SS	ধা	তা	খ্রি	ধে	নি	তা
×		0		২		0		৩		0	
								খিত	SS	ধি	না
								৪		0	

ভাঙনি বাজনা ৮

একতালি

জেSথে	Sনদি	তাS'থ	Sনদি	তাS'থ	Sনদি	তাSক	ধSগি
×	0	২	0	৩	0	৪	0

মুঠ তিনিবাৰ এইখিনি বজোৱাৰ পিছত

তাSথে	Sনদি	তাSক	ধSগি	তাSথে	Sনদি	তাSক	ধSগি
×	0	২	0	৩	0	৪	0

আৰু এবাৰ বজাব।

তাSক	ধSগি	তাSক	ধSগি	তাSক	ধSগি	দাSও	SS
×	0	২	0	৩	0	৪	0
ধিSন	ধাS	তাSত	তাS	খিS	তিS	তাক	SS
×	0	২	0	৩	0	৪	0

ভাওনি : বাজনা ৯

একতালি

তাঽক	ধঽগি	তাঽক	ধঽগি	তাঽক	ধঽগি	দাঽও	ঽঽ
×	০	২	০	৩	০	৪	০
তাঽখি	তিঽনি	তাঽখি	তিঽনি	তাঽখি	তিঽনি	দাঽও	ঽঽ
×	০	২	০	৩	০	৪	০
তাঽক	ধঽগি	তাঽক	ধঽগি	তাঽক	ধঽগি	দাঽও	ঽঽ
×	০	২	০	৩	০	৪	০
তাঽক	ধঽগি	তাঽক	ধঽগি	তাঽক	ধঽগি	দাঽও	ঽঽ
×	০	২	০	৩	০	৪	০
তাঽক	ধঽগি	দাঽও	ঽঽ	তাঽক	ধঽগি	দাঽও	ঽঽ
×	০	২	০	৩	০	৪	০
তাঽও	তাঽধে	নিঽতি	তাঽও	তাঽধে	নিঽতি	তাঽক	ধঽগি
×	০	২	০	৩	০	৪	০
তাঽক	খিঽনা	ঙানা	ঙানা	খিঽতি	তাধেৰ	ঽধেৰ	ঽধি
×	০	২	০	৩	০	৪	০
নাঽক	ঽঽ	ঽঽ	ঽঽ	ঽঽ	ঽঽ		
×	০	২	০	৩	০		

ভাওনি : বাজনা ১০

একতালি

ধেই	ধিনা	ঙনা	ধেনি	দাও	খিতা	খিতা	খিতি
×	০	২	০	৩	০	৪	০
তাও	ধিনা	ঙনা	ধেনি	তাঽ	ঽঽ	ঽঽ	ঽঽ
×	০	২	০	৩	০	৪	০

ৰিন	থাS	তাত্	তাS	খিং	তিং	তাS	Sক্
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ধেই	ধিনা	ঙনা	ধেনি	দাও	খিতা	খিতা	খিতি
×	০	২	০	৩	০	৪	০
তাও	ধিনা	ঙনা	ধেনি	তাS	SS	SS	SS
×	০	২	০	৩	০	৪	০
বিন্	থাS	তাত	তাS	খিং	তিS	তাS	Sক
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ধেই	ধিনা	ঙনা	ধেনি	দাও	খিতা	খিতা	খিতি
×	০	২	০	৩	০	৪	০
তাও	ধিনা	ঙনা	ধেনি	দাও	খিতা	খিতা	খিত্তি
×	০	২	০	৩	০	৪	০
বিন	থাS	তাত	তাS	খিS	তিS	তাS	Sক
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ধেSই	ধিSনা	ঙানা	ধেSনি	দাSও	খিSতা	খিSতা	খিSতি
×	০	২	০	৩	০	৪	০
তাSও	ধিSনা	ঙানা	ধেSনি	নাS	ধেSই	ধেSই	ধেSই
×	০	২	০	৩	০	৪	০

৩বাৰ বজাব।

ধেSই	দাSও	খিSত	SS	ৰাS	তাS	ধেSই	SS
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ধেSই	দাSও	খিSত	SS	ৰাS	তাS	ধেSই	SS
×	০	২	০	৩	০	৪	০

ধেঽই	দাঽও	খিঽত্	ঽঽ	ধাঽ	তাঽ	ধেঽই	ঽঽ
×	০	২		৩	০	৪	০

ভাঙনি ঃ বাজনা ১১

একতালি

জেহ্ থেঽ	ঽনদি	তাঽ'থঽ	ঽই	জেহ থেঽ	ঽনদি	তাঽ'থঽ	ঽই
×	০	২	০	৩	০	৪	০
জেহ্ থেঽ	ঽনদি	তাঽ'থঽ	ঽই	জেহ থেঽ	ঽনদি	তাঽ'থঽ	ঽই
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ধেঽনি	তিঽতাঽ	ওধি	নাঽও	ধেঽনি	তিঽতাঽ	ওধি	নাঽও
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ধেঽনি	তিঽতাঽ	ওধি	নাঽও	ধেঽনি	তিঽতাঽ	ওধি	নাঽও
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ধেঽনি	তিতাঽক	ঽতা	তিঽনি	তাঽনি	তিতাঽক	ঽতা	তিঽনি
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ধেঽনি	তিতাঽক	ঽতা	তিঽনি	তাঽনি	তিতাঽক	ঽতা	তিঽনি
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ধেঽনি	তিতাঽ	ওধি	নাঽও	ধেঽনি	তিতাঽ	ওধি	নাঽও
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ধেঽনি	তিতাঽ	ওধি	নাঽও	ধেঽনি	তিতাঽ	ওধি	নাঽও
×	০	২	০	৩	০	৪	০
খিঽনা	খিতাঽ	খিতাঽ	তাঽখি	তাঽ	ঽঽ	ঽঽ	ঽঽ
×	০	২	০	৩	০	৪	০

ধিঽন	থাঽ	তাঽত	তাঽ	খিৎ	তিঽ	তাঽ	ঽক
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ধিঽনা	খিঽতা	খিঽতা	তাঽখি	তিঽন	খিঽতা	খিঽতা	তাঽখি
×	০	২	০	৩	০	৪	০
তিঽন	খিঽতা	খিঽতা	তাঽখি	তাঽক	ধঽগি	তাঽক	ধঽগি
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ধিঽনা	খিঽতা	খিঽতা	তাঽখি	তিঽন	খিঽতা	খিঽতা	তাঽখি
×	০	২	০	৩	০	৪	০
তিঽন	খিঽতা	খিঽতা	তাঽখি	তাঽক	ধঽগি	তাঽক	ধঽগি
×	০	২	০	৩	০	৪	০

ভাঙনি • বাজনা ১২

একতালি

তাঽ	খিতি	দাঽ	ঽও	ধিনাঽ	খিতিঽ	তাঽধি	নাঽও
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ধিঽনা	ধিঽনা	ধিঽনা	ধিঽনা	ধিঽনা	ওতা	ধেঽই	ঽঽ
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ধিঽনা	খিঽতা	খিঽতা	তাঽখি	তিঽন	খিঽতা	খিঽতা	তাঽখি
×	০	২	০	৩	০	৪	০
তিঽন	খিঽতা	খিঽতা	তাঽখি	তাঽ	ঽখ	তাঽ	ঽঽ
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ত্রিঽ	ঽঽ	ত্রিঽ	ঽঽ	ত্রিঽ	ঽঽ	ত্রিঽ	ঽঽ
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ধিঽনা	খিঽত	তাঽঘ	ঽঽ	দদ	ঽও	ঽঽ	ঽঽ
×	০	২	০	৩	০	৪	০

বামদানি ২

বাজনা ১

থুকনি তাল

জিন্‌হ	থাঽ	ঽক	জিনহ	থাঽ	ঽক	জিন্‌হ	থাঽ	ঽক	জিন্‌হ	থাঽ	ঽক
×	২		×	২		×	২		×	২	

মুঠ বারটা আবর্তন বজাব।

বাজনা ২

চুটা তাল

ধিনা	ধেত্	খিতা	নিতা
×	০	×	০

মুঠতে বারটা আবর্তন বজাব।

বাজনা ৩

চুটা তাল

ধিনা	ধেত্	খিতি	তাক
×	০	×	০

মুঠতে বারটা আবর্তন বজাব।

বাজনা ৪

একতালি

			তাক্‌জিদ্‌ধেইঽ
			০
দিঽ দিঽ ধেই	জিদ্ ধেই খিতাতাখি	তা ঽঽ	জিন্‌হতাখি
×	০	২	০

তানাঙানা	খিত্তাখি	তানাঙানা	খিত্তাখি
৩	০	৪	০
তানাঙানা	খিতা তাখি	তিতা খিতা	তাSকজিদ্ ধেই
×	০	২	০
দিদি ধেই	জিদ ধেই খিতাতাখি	তাSS	জিন্হতাখিতা
৩	০	৪	০
তানাঙানা	খিত্ তাখি	তানাঙানা	খিততাখি
×	০	২	০
তানাঙানা	খিতাতাখি	তিতাখিতি	তাSকজিদ্ ধেই
৩	০	৪	০
দিদি ধেই	জিদ ধেইS	খিতাতাখি	তাSS
×	০	২	০
জিনহতাখি	তানাঙানা	খিত্তাখি	তানাঙানা
৩	০	৪	০
খিততাখি	তানাঙানা	খিতাতাখি	তিতাখিতি
×	০	২	০
তাSকজিদ্ ধেই	দিদি ধেই	জিদ্ধেইখিতা	তাSS
৩	০	৪	০
SSS			
×			

বাজনা ৫

একতালি

			জিনহতাখি
			০
তাSনাঙানা	খিSতত্তাখি	তাSনাঙানা	খিSতত্তাখি
×	০	২	০
তাSনাঙানা	খিতিতাখি	তাকধিনা	জিনহতাSখি
৩	০	৪	০

এইখিনি সম্পূৰ্ণ আঠবাৰ বজাব

বাজনা ৬

একতালি

					ধেইধেনি
					০
তাকধিনা	ধেনিতাক	ধেইদাও	Sৰিনথা	তাতSতা	খিSতি
×	০	২	০	৩	০
তাSক	ধেইধেনি	তাকধিনা	ধেনিতাক	ধেইদাও	ধেইধেনি
৪	০	×	০	২	০
তাকধিনা	ধেনিতাক	ধেইদাও	ধেইধেনি	তাকধিনা	ধেনিতাক
৩	০	৪	০	×	০
ধেইSS	ধেনিতাক	ধেইSS	ধেনিতাক	ধেইSS	ধেতখিতি
২	০	৩	০	৪	০
তাকধেত্	খিতিতাক	ধিনাঙানা	ঙানাখিতি	তাকধিনা	খিতSS
×	০	২	০	৩	০

SS	জিনহতাখি	তাSনাঙানা	খিত্তাখি	তাSনাঙানা	খিততাখি
৪	০	×	০	২	০
তাSনাঙানা	খিত্তাখি	তাকধিনা	ধেইধিনা		
৩	০	৪	০		

ওপৰৰ বাজনা সম্পূৰ্ণ চাৰিবাৰ বজাই চতুৰ্থ তালৰ পিছৰখিনি অৰ্থাৎ চতুৰ্থ তালৰ তাকধিনা বজাই

বাজনা ৭

একতালি

					খিতিতিনি
					০
খিতিতিনি	খিতিতিনি	তাSS	ৰিSনথা	তাততা	খিSতি
×	০	২	০	৩	০
				তাক SS	SS SS
				৪	০

এই বাজনাখন চাৰিবাৰ বজাই পুনৰ ১নং থুকনিৰ বাজনা বজাব।

বাজনা ৮

একতালি

					ধিনাখিতা
					০
খিতাধেনি	তাSS	ওৰৰৰ	ৰিSন্ থা	তাত্ তাS	খিSতি
×	০	২	০	৩	০
তাক	ধিনাখিতা	খিতানিতা	ধিনানিতা	খিতানিতা	ধিনানিতা
৪	০	×	০	২	০
ধিনানিতা	ধিনানিতা	ধিনানিতা	ধেই SS	তাত্তাS	খিSতি
৩	০	৪	০	×	০

তাক্‌SS	ধিনানিতা	ধিনানিতা	ধিনানিতা	থিতানিতা	ধিনানিতা
২	০	৩	০	৪	০

ধিনাখিতা	ধিনাখিতা	ধিনাখিতা	ধেইSS	তাততাS	খিSতি	তাকSS	তাSS
×	০	২	০	৩	০	৪	০

ধেইSS	তাSS	ধেইSS SS	তাতাখিতি	তাSধেং	নিSতা	নিংতSS	SS
×	০	২	০	৩	০	৪	০

SS	SS	ধিনাখিতি	তাখ	SS	দদও	SS
×	০	২	০	৩	০	৪

ৰামদানি ৩

বাজনা ১

চুটা তাল

জিনহ	থাS Sক	জিনহ	থাS Sক	জিনহ	থাS Sক	জিনহ	থাS Sক
×	২	×	২	×	২	×	২

আগৰ দৰেই বজাব।

বাজনা ২

চুটা তাল

ধিনা	ধেত	খিতা	নিতা
×	০	×	০

আগৰ দৰেই বজাব।

বাজনা ৩

চুটা তাল

ধিনা	ধেত্	খিতি	তাক
×	০	×	০

মুঠ বাৰটা আবৃতন বজাব।

বাজনা ৪

একতালি

ওৰৰ

তাধেনিতি	তাধিনাও	খিতিদাও	তৃত্ৰাSক	ধেহনিদাও	ধেSহনিদাও	ধেগি তাক	ধেইSSS
×	০	২	০	৩	০	৪	০
খিতিতাক	ধেইওৰৰ	ধেগিতাক	ধেইSS	খিতিতাক	ধেইধেই	তাʼধSৰধেৰ	তাʼধSৰধেৰ
×	০	২	০	৩	০	৪	০
তাʼধSৰধেৰ	Sতাখিতি	তাʼধSৰাধৰ	তাʼধSৰধেৰ	তাধেSৰাধৰ	Sতাখিতি	ধেই ধেই	Sতাখিতি
×	০	২	০	৩	০	৪	০
তাতাথেনি	থেনদাক	জিনাʼথনি	থেনদাখিতি	তাতাʼথনি	থেনদাক	জিনাʼথনি	
×	০	২	০	৩	০	৪	
থেনদাখিতি	তাতাথেনি	থেনদাক	তৃতাSকতাক	Sতাখিতি	তৃতাSকাʼধ	গিতাʼধনি	
০	×	০	২	০	৩	০	

তাSʼধই SS	ধিনাখিতি
৪	০

তাSS	SS	ধিনথা	তাত তা	খিতি	তাক	তাSʼধই SS	ধিনাখিতি
×	০	২	০	৩	০	৪	০
তাওধেই	ধিনাখিতি	তাওধেই	ধিনাখিতা	ধিনাখিতা	ধিনাখিতা	খিতাও	ধেই ধেই
×	০	২	০	৩	০	৪	০

দাও	SS	ৰিনথা	তাত্‌তা	খিতি	তাক	তাধে SS	ধিনাখিতি
×	০	২	০	৩	০	৪	০
তাSধেই	ধিনাখিতি	তাSধেই	ধিনাখিতা	ধিনাখিতা	ধিনাখিতা	খিতাও	ধেই ধেই
×	০	২	০	৩	০	৪	০
দাও	SS	ৰিনথা	তাত তা	খিতি	তাক	ধেত ধেহ	নিতা
×	০	২	০	৩	০	৪	০
খিতাধেS	নিSতা	খিতাধেS	নিSতা	খিতাতাখি	তাও	ধেত ধেহ	নিSতা
×	০	২	০	৩	০	৪	০
খিতাধেS	নিSতা	খিতাধেS	নিSতা	খিতাতাখি	তাও	জেহথেনি	খিতিতাক
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ৰিনথা	তাত্‌তা	খিSতি	তাক	জেহথেনি	খিতিতাক	তাখিতিতা	খিতিতাক
×	০	২	০	৩	০	৪	০
তাখিতিতা	খিতিতাক	তাখিতিধেই	ইতাSধেই	তাSS	SS	ৰিনথা	তাত তা
×	০	২	০	৩	০	৪	০
খিSতি	তাক	জেহথেনি	খিতিতাক	তাখিতিতা	খিতিতাক	তাখিতিতা	খিতিতাক
×	০	২	০	৩	০	৪	০
তাখিতিধেই	ইতাধেই	তাSS	SS	জেহথেনি	খিতিতাক	তাখিতিতা	খিতিতাক
×	০	২	০	৩	০	৪	০
তাখিতিতা	খিতিতাক	তাখিতিধেই	ইতাধেই	তাখিতি	দাও SS	ধিনাতখিতি	তাSধিনাও
×	০	২	০	৩	০	৪	০
তাতাখিতা	ধিনাধিনা	ধিনাততা	ধেই	জেহথেনি	খিতিতাক	তাখিতিতাক	খিতিতাক
×	০	২	০	৩	০	৪	০
তাখ	তাও	SS	SS	ধিনাখিত	তাখ	দদও	SS
×	০	২	০	৩	০	৪	০

ৰামদানি ৪

বাজনা ১

থুকনি তাল

জিনহ	থাঽ	ঽক	জিনহ	থাঽ	ঽক	জিনহ	থাঽ	ঽক	জিনহ	থাঽ	ঽক
×	২		×	২		×	২		×	২	

চাৰিবাৰ বজাব।

বাজনা ২

চুটা তাল

ধিনা	ধেত্	খিতা	নিতা
×	0	×	0

চাৰিবাৰ বজাব।

বাজনা ৩

চুটা তাল

ধিনা	ধেত্	খিতি	তাক
×	0	×	0

চাৰিবাৰ বজাব।

বাজনা ৪

একতালি

জিন্হতাখি
0

তানাগুনা	খিততাখি	তাঽ	তাঽতিতা	ইতিতা	তাঽতা	তাঽ	ঽঽ
×	0	২	0	৩	0	৪	0

চাৰিবাৰ বজাব।

বাজনা ৫

একতালি

	ধিনাSকথেই
	0

তাতাথেনি	তাতাSকথেই	Sতাথেনি	থেইতিথে	ইতিথেই	তাSতা	তাSS	SSS
×	0	২	0	৩	0	৪	0

মুঠ চাৰিবাৰ বজাব।

বাজনা ৬

একতালি

	বাগধিনা
	0

ধেইত্ৰিখি	বাগধিনা	ধেইত্ৰিখি	বাগধেই	ধেই ধেই	খিতিতা	SS	তাখতিনি
×	0	২	0	৩	0	৪	0
তিনিতিনি	তাখতিনি	তিনিতিনি	তাখতিনি	তিনিতিনি	খিতিতা	Sত্ৰিখি	বাগধিনা
×	0	২	0	৩	0	৪	0

মুঠ চাৰিবাৰ বজাব।

বাজনা ৭

একতালি

	থেSনি
	0

তাSক	থেSনি	তাSক	তাSথে	নিSতা	থেSনি	তাSক	তাSখ্
×	0	২	0	৩	0	৪	0
তাSতা	ত্ৰিখি	ত্ৰিখি	তাS	SS	খিSত্	SS	থেSনি
×	0	২	0	৩	0	৪	0

তিনিবাৰ বজাব।

বাজনা ৮

একতালি

তাঽতা	ত্রিখি	ত্রিখি	তাঽথ্	তাঽতা	ত্রিখি	ত্রিখি	তাঽথ্
×	০	২	০	৩	০	৪	০
তাঽতা	ত্রিখি	ত্রিখি	তাঽ	ঽঽ	খিত	ঽঽ	তাঽথ্
×	০	২	০	৩	০	৪	০

দুবার বজাব।

বাজনা ৯

একতালি

						তাঽথ
তাঽতা	ত্রিখি	ত্রিখি	তাঽথ	তাঽতা	ত্রিখি	ত্রিখি
×	০	২	০	৩	০	৪
তাঽত	তাঽতা	তাঽত্	তাঽতা	ধেঽই	তাঽত্	খিঽতি
০	×	০	২	০	৩	০
তিঽনি	তাঽখি	তিঽতা	খিঽতি	তিঽনি	তিঽথি	তিঽতা
৪	০	×	০	২	০	৩
খিঽতি	তিঽনি	তাঽ	তাঽ	তাঽ	ঽঽ	ধেঽই
০	৪	০	×	০	২	০
তাঽত	খিঽতি	তিঽনি	তাঽখি	তিঽতা	খিঽতি	তিঽনি
৩	০	৪	০	×	০	২
তাঽখি	তিঽতা	খিঽতি	তিঽনি	তাঽ	তাঽ	তাঽ
০	৩	০	৪	০	×	০
ঽঽ	ধেঽই	তাঽত্	খিঽতি	তিঽনি	তাঽখি	তিঽতা
২	০	৩	০	৪	০	×

খিসতি	তিসনি	তাসখি	তিসতা	খিসনি	তিসতি	তাস	
০	১	০	৩	০	৪	০	
তাস	তাস	SS	ধেসৰ	ধিসনা	জিসদ	ধেসই	
×	০	২	০	৩	০	৪	
তাসক্র	ধিসনা	জিসদ্	ধেসই	তাসক্র	ধিসনা	জিসদ	
০	×	০	২	০	৩	০	
ধেসই	তাস	তাস	তাস	SS	ধেসৰ	ধিসনা	
৪	০	×	০	২	০	৩	
জিসদ	ধেসই	তাসক্র	ধিসনা	জিসদ	ধেসই	তাসক্র	
০	৪	০	×	০	২	০	
ধিসনা	জিসদ	ধেসই	তাস	তাস	তাস	SS	
৩	০	৪	০	×	০	২	
ধেসৰ	ধিসনা	জিসদ	ধেসই	তাসক্র	ধিসনা	জিসদ	ধেসই
০	৩	০	৪	০	×	০	২
তাসক্র	ধিসনা	জিসদ	ধেসই	তাস	তাস	তাস	SS
০	৩	০	৪	০	×	০	২
ধেসই	SS	ধেসই	SS	ধেসহ	নিস	তাসক	SS
০	৩	০	৪	০	×	০	২
ধেসই	SS	ধেসই	SS	ধেসহ	নিস	তাসক	SS
০	৩	০	৪	০	×	০	২
ৰিসন	থাস	তাসত	তাস	খিস	তিস	তাসক	SS
০	৩	০	৪	০	×	০	২
ধেসই	SS	ধেসই	SS	ধেসহ	নিস	তাসক	SS
০	৩	০	৪	০	×	০	২
ধেসই	SS	ধেসহ্	নিস	তাসক	SS	ধেসই	SS
০	৩	০	৪		×	০	২

ধেঽই	ঽঽ	ধেঽহ্	নিঽ	তাঽক	ঽঽ	ধেঽই	ঽঽ
0	৩	0	৪	0	×	0	২
ধেঽহ্	নিঽ	তাঽক	ঽঽ	ধেঽই	ঽঽ	ধেঽই	ঽঽ
0	৩	0	৪	0	×	0	২
ধেঽহ্	নিঽ	তাঽক	ঽঽ	ধেঽই	ঽঽ	ধেঽই	ঽঽ
0	৩	0	৪	0	×	0	২
ধেঽই	ঽঽ	ধাঽত	তাঽতাঽ	তাঽত	তাঽতাঽ	ধেঽই	তাত্
0	৩	0	৪	0	×	0	২
খিঽতি	তিঽনি	তাঽখি	তিঽতা	খিঽতি	তিঽনি	তাঽখি	তিঽতা
0	৩	0	৪	0	×	0	২
খিঽতি	তিঽনি	তাঽ	তাঽ	তাঽ	ঽঽ	ধেঽই	তাত্
0	৩	0	৪	0	×	0	২
খিঽতি	তিঽনি	তাঽখি	তিঽতা	খিঽতি	তিঽনি	তাঽখি	তিঽতা
0	৩	0	৪	0	×	0	২
খিঽতি	তিঽনি	তাঽ	তাঽ	তাঽ	ঽঽ	ধেঽই	তাঽত
0	৩	0	৪	0	×	0	২
খিঽতি	তিঽনি	তাঽখি	তিঽতা	খিঽতি	তিঽনি	তাঽখি	তিঽতা
0	৩	0	৪	0	×	0	২
খিঽতি	তিঽনি	তাঽ	তাঽ	তাঽ	ঽঽ	ধেঽই	তাত্
0	৩	0	৪	0	×	0	২
খিঽতি	তিঽনি	তাঽখি	তিঽতা	খিঽতি	তিঽনি	তাঽখি	তিঽতা
0	৩	0	৪	0	×	0	২
খিঽতি	তিঽনি	তাঽ	তাঽ	তাঽ	ঽঽ	ধেঽব	ধিঽনা
0	৩	0	৪	0	×	0	২

জিঁSদ্	ধেSই	তাক্র	ধিSনা	জিঁSদ	ধেSই	তাক্র	ধিSনা
0	৩	0	৪	0	×	0	২
জিঁSদ	ধেSই	তাS	তাS	তাS	SS	ধেSব	ধিSনা
0	৩	0	৪	0	×	0	২
জিঁSদ	ধেSই	তাক্র	ধিSনা	জিঁSদ	ধেSই	তাক্র	ধিSনা
0	৩	0	৪	0	×	0	২
জিঁSদ	ধেSই	তাS	তাS	তাS	SS	ধেSব	ধিSনা
0	৩	0	৪	0	×	0	২
জিঁSদ	ধেSই	তাক্র	ধিSনা	জিঁSদ	ধেSই	তাক্র	ধিSনা
0	৩	0	৪	0	×	0	২
জিঁSদ	ধেSই	তাS	তাS	তাS			
0	৩	0	৪	0			

ভাঙনি

একতালি

ধেSই	SS	ধেSই	SS	ধেSহ	নিS
×	0	২	0	৩	0
থেSন	দাSক	SS	SS	ঝিSন	থাS
৪	0	×	0	২	0
তাSত	তাS	খিS	তিS	তাS	Sক
৩	0	৪	0	×	0
ধেSই	SS	ধেSই	SS	ধেS	নিS
২	0	৩	0	৪	0
তাS	Sক	তাS	থেS	নিS	তাS
×	0	২	0	৩	0

থেঽ	নিঽ	তাঽ	ঽক	ধেঽই	ঽঽ
৪	০	×	০	২	০
ধেঽই	ঽঽ	ধেঽই	নিঽ	তাঽ	ঽক
৩	০	৪	০	×	০
তাঽ	থেঽ	নিঽ	তাঽ	থেঽ	নিঽ
২	০	৩	০	৪	০
তাঽ	ঽক	তাঽ	থেঽ	নিঽ	তাঽ
×	০	২	০	৩	০
থেঽ	নিঽ	তাঽ	থেঽ	নিঽ	তাঽ
৪	০	×	০	২	০
ঽক	তাঽ	থেঽ	নিঽ	তাঽ	থেঽ
৩	০	৪	০	×	০
নিঽ	তাঽ	ঽক	থেঽ	নিঽ	তাঽ
২	০	৩	০	৪	০
ঽক্	থেঽ	নিঽ	তাঽ	ঽক	থেঽ
×	০	২	০	৩	০
নিঽ	তাঽ	ঽক	থেঽ	নিঽ	তাঽ
৪	০	×	০	২	০
ঽক	তিংখা	ইংখা	তিংখ্রা	ইংখা	তিংখ্রা
৩	০	৪	০	×	০
ইংখ্রা	খিঽত	ঽঽ	ধেঽৰ	খিঽনা	খিঽৰ
২	০	৩	০	৪	০
খিঽতা	ধেঽৰ	খিঽনা	খিঽৰ	খিঽতা	ধেঽৰ
×	০	২	০	৩	০

ধিঽনা	খিঽৰ	খিঽতা	ধেঽৰ	ধিঽনা	খিঽৰ
৪	০	×	০	২	০
খিঽতা	খিঽৰ	খিঽতা	খিঽৰ	খিঽতা	খিঽৰ
৩	০	৪	০	×	০
খিঽতা	খিঽত	ঽঽ	খিঽত	তাঽতা	খিঽত
২	০	৩	০	৪	০
তাঽতা	খিঽত	তাঽতা	খিঽত	ঽঽ	ঽঽ
×	০	২	০	৩	০
ঽঽ	ঽঽ	ধিনাখিত্	তাঽখ	ঽঽ	দদও
৪	০	×	০	২	০

ধামদানি ৫

বাজনা ১

থুকনি তাল

জিনহ্	থাঽ	ঽক	জিনহ্	থাঽ	ঽক	জিনহ্	থাঽ	ঽক	জিনহ্
×	২		×	২		×	২		×
থাঽ	ঽক								
২									

চাৰিবাৰ বজাব।

বাজনা ২

চুটা তাল

ধিনা	ধেত্	খিতা	নিতা
×	০	×	০

চাৰিবাৰ আগৰ দৰেই মুঠ ১২বাৰ বজাব।

বাজনা ৩

চুটা তাল

খিনা	খেত্	খিতি	তাক
×	০	×	০

থুকনি চাৰিবাৰ, মুঠ ১২বাৰ।

বাজনা ৪

একতালি

							থেইSS
							০
খেগিতিতা	নিতিতানি	তিতানিতা	খিত্‌তাS	গিৰগিৰ	ধিহনাও	SS	SS
×	০	২	০	৩	০	৪	০ থেই

মুঠ তিনিবাৰ বজাব।

বাজনা ৫

একতালি

							ৰSদ
							০
ওতি	দSদ	ওতি	দSদ	ওতি	তাSS	SS	ৰSদ
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ওতি	দSদ	ওতি	দSদ	ওতি	তাSS	SS	SS
×	০	২	০	৩	০	৪	০

বাজনা ৬

একতালি

							নাSধেই
							০
নাSধেই	নাSধেই	নাSধেই	নাSধেই	নাSধেই	তাSS	SS	নাSধেই
×	০	২	০	৩	০	৪	০

নাঽধেই	নাঽধেই	নাঽধেই	নাঽধেই	নাঽধেই	তাঽঽ	ঽঽ	ঽঽ
×	০	২	০	৩	০	৪	০

ইয়াৰ পিছত পুনৰ বাজনা ৫ বজাব।

বাজনা ৭

একতালি

তাখিৰ
০

ৰিখিৰ	নাঽধেই	নাঽধেই	নাঽধেই	নাঽধেই	নাঽধেই	নাঽধেই	তাখিৰ
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ৰিখিৰ	নাঽধেই	নাঽধেই	নাঽধেই	নাঽধেই	নাঽধেই	নাঽধেই	তাখিৰ
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ৰিখিৰ	নাঽধেই	নাঽধেই	নাঽধেই	নাঽধেই	নাঽধেই	নাঽধেই	তাখিৰ
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ৰিখিৰ	নাঽধেই	নাঽধেই	নাঽধেই	নাঽধেই	নাঽধেই	নাঽধেই	ঽঽ
×	০	২	০	৩	০	৪	০

বাজনা ৮

একতালি

জিদধি
০

নাধে	নিতা	ধিনা	ধেই	ধেই	দাও	ঽঽ	ঽঽ
×	০	২	০	৩	০	৪	০

বাজনা ৯

একতালি

							ঝিন
							০
ধা	তাত	তাও	খি	তি	তাক	ঽঽ	ধেই
×	০	২	০	৩	০	৪	০
তাখি	তাও	তাখি	তাও	তাখি	তাও	তাখি	তাধেই
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ঽঽ	ধিনা	খিতি	দাও	ঽঽ	ঽঽ	ঽঽ	ঝিন
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ধা	তাত	তা	খি	তি	তাক	ঽঽ	তাঽধে
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ঽইব	ধিনা	খিতি	তাধে	ঽইব	ধিনা	খিতি	তাধেঽ
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ঽইব	ধিনা	খিতা	ধিনা	খিতা	ধিনা	খিতা	তাখিঽ
×	০	২	০	৩	০	৪	০
তাঽধে	ইতা	ধেই	দাও	ঽঽ	ঝিন	ধাঽ	তাত্
×	০	২	০	৩	০	৪	০
তাঽ	খিঽ	তিঽ	তাক	ঽঽ	তাধেঽ	ঽঽ	ধিনা
×	০	২	০	৩	০	৪	০
খিতা	তাধে	ঽব	ধিনা	খিতা	তাধে	ঽব	ধিনা
×	০	২	০	৩	০	৪	০
খিতা	ধিনা	খিতা	ধিনা	খিতা	তাখি	তাধেব	ধিনা
×	০	২	০	৩	০	৪	০

খিতা	তাSধে	Sব	ধিনা	খিতা	তাধে	Sব	ধিনা
×	0	২	0	৩	0	৪	0
খিতা	ধিনা	খিতা	ধিনা	খিতা	SS	SS	SS
×	0	২	0	৩	0	৪	0

বাজনা ১০

একতালি

							তাখিতি
							0
দাওSS	ধিনাখিতি	তাধিনাও	ধিনাধিনা	ধিনাধিনা	ধিনাধিনা	ধেইSS	SS
×	0	২	0	৩	0	৪	0

বাজনা ১১

একতালি

							দদওখি
							0
খিনদাখিতি	তাধেইS	ধিনাখিতি	তাখিতিদাও	Sতাখিতি	তাখিতিধেS	ইধিনাকS	SSS
×	0	২	0	৩	0	৪	0

বাজনা ১২

একতালি

						ধেত্‌খিতা
						0
ওধিনাওS	ধেত্‌খিতা	ওধিনাওS	ধেত্‌খিতা	ওধিনাওS	ধেত্‌খিতা	ওধিনাওS
×	0	২	0	৩	0	৪
						SS
						0

বাজনা ১৩

একতালি

ধেত্ খিতাS
0

ওখিতাখি	তাত খিতা	ওধিনাও	ধেত খিতা	ওখিতাখি	তাতখিতা	ওধিনাও	ধেত খিতা
×	0	২	0	৩	0	৪	0
ওখিতাখি	তাত খিতা	ওধিনাও	ধেত খিতা	ওখিতাখি	তাত খিতা	ওধিনাও	SS
×	0	২	0	৩	0	৪	0

বাজনা ১৪

একতালি

ধিনাখিতা
0

খিত্ তাখি	তাSS	SS	ধিনথা	তাত তা	খিSতি	তাক	ধিনাখিতা
×	0	২	0	৩	0	৪	0
খিতাতাখি	তিনখিতা	খিতাতাখি	তিন্খিতা	খিতাতাখি	তাকধেগি	তাকধেগি	ধিনাখিতা
×	0	২	0	৩	0	৪	0
খিতাতাখি	তিনখিতা	খিতাতাখি	তিনখিতা	খিতাতাখি	তাকধগি	তাকধগি	SS
×	0	২	0	৩	0	৪	0

বাজনা ১৫

একতালি

তাখিতিS	
০	

তাও	ধিনাতখিতি	তাধিনাও	তাতাখিতা	ধিনাধিনা	ধিনাওতা	ধেইSS	ধিনাখিতা
×	০	২	০	৩	০	৪	০
খিতাতাখি	তিনিখিতা	খিতাতাখি	তিনখিতা	খিতাতাখি	তাখSS	তাSS	SS
×	০	২	০	৩	০	৪	০
SS	SS	SS	ধিনাখিতা	তাখSS	দদও	SS	SS
×	০	২	০	৩	০	৪	০

ঝামদানি ৬

বাজনা ১

থুকনি তাল

জিনহ্	থাS Sক	জিনহ্	থাS Sক	জিনহ্	থাS Sক	জিনহ্	থাS Sক
×	২	×	২	×	২	×	২

মুঠ ১২বার বজাব।

বাজনা ২

চুটা তাল

ধিনা	ধেত্	খিতা	নিতা
×	০	×	০

মুঠ ১২বার বজাব।

বাজনা ৩

চুটা তাল

ধিনা	ধেত্	খিতি	তাক
×	0	×	0

মুঠ ১২বাৰ বজাব।

বাজনা ৪

একতালি

ধেনিতাধে
0

নিতাধেনি	তাSS	খিত	ধেনিতাধে	নিতাধেনি	তাSS	খিত্	SS
×	0	২	0	৩	0	৪	0

বাজনা ৫

একতালি

ধেনিতাধে
0

নিতাখিতা	ধেনিতাধে	নিতাখিতা	ধেনিতাধে	নিতাখিতা	তিন্খিতা	খিতাখিতা	ধেনিধেS
×	0	২	0	৩	0	৪	0
নিতাধেনি	তাSS	SS	ধিন্থা	তাত্তা	খিSতি	তাSS	SS
×	0	২	0	৩	0	৪	0

তিনিবাৰ বজাব।

বাজনা ৬

একতালি

ধেইখ্ৰিবাऽ
০

ওখিতি	িনখ্ৰিবা	ওऽখিতি	তিনখ্ৰবা	ওऽখিতি	নাऽধেই	ধেইধেই	ऽऽ
×	০	২	০	৩	০	৪	০

তিনিবাৰ বজাব।

ধেনিতাধে
০

নিতাধেনি	তিন খ্ৰাऽ	ऽক	ধেনিতাৰে	নিতাধেনি	তিনখাऽ	ऽক	ধেনিতাধে
×	০	২	০	৩	০	৪	০
নিতাধেনি	তিন খ্ৰাऽ	ऽক	ধেনিতাধে	নিতাধেনি	তিন খ্ৰাऽ	ऽক	ऽऽ
×	০	২	০	৩	০	৪	০

বাজনা ৭

একতালি

তিন খ্ৰাऽ
০

ऽক	তিন খ্ৰাऽ	ऽক	তাখ্	তাऽতা	খিত্	ऽऽ	ऽऽ
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ऽऽ	ऽऽ	ऽऽ	খিনাখিত্	তাখऽ	দদও	ऽऽ	ऽऽ
×	০	২	০	৩	০	৪	০

বামদানি ৭

বাজনা ১

থুকনি তাল

জিনহ	থাS Sক	জিনহ	থাS Sক	জিনহ	থাS Sক	জিনহ	থাS Sক
×	০	×	২	×	২	×	২

মুঠতে ১২বার বজাব।

বাজনা ২

চুটা তাল

খিনা	ধেত্	খিতা	নিতা
×	০	×	০

মুঠ ১২বার বজাব।

বাজনা ৩

চুটা তাল

খিনা	ধেত	খিতি	তাক্
×	০	×	০

বাজনা ৪

একতালি

ধেইতাত্তা
০

দিধেনিতা	খিত্ তাতা	দিধেনিতা	খিত্ তাতা	দিধেনিতা	দিধেনিতা	দিধেনিতা	দিধেনিতি
×	০	২	০	৩	০	৪	০

দিধেনিতি	ধেনিতিনি	দাওS	ধেনিতিনি	দাওS	ধেনিতিনি	দাওS	খিত্তাধে
×	০	২	০	৩	০	৪	০
নিতাখিতা	খিতানিতা	ধেইS	ধেনিতাধে	নিতাধিনা	খিতিতাSখি	তিতাখিতা	খিতিতাধে
×	০	২	০	৩	০	৪	০
নিতাধেনি	তাSS	SS	SS	SS	SS	SS	SS
×	০	২	০	৩	০	৪	০

বাজনা ৫

একতালি

ধিনাধেনি	তাSS	SS	ঝাগধিনা	ধিনাধেনি	তাSS	SS	থেইত্রিখি
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ঝাগধেনি	থেইত্রিখি	ঝাগধেনি	ঝাগধিনা	ধিনাধেনি	তাSS	SS	SS
×	০	২	০	৩	০	৪	০

তিনিবার বজাব।

বাজনা ৬

একতালি

							থেইSS
							০
খিতিতিনি	খিতিতিনি	খিতিতিনি	তাSS	বিনধাS	তাSততা	খিSতি	তাSক
×	০	২	০	৩	০	৪	০
খিতিতিনি	খিতিতিনি	খিতিতিনি	তাSS	খিতিতিনি	খিতিতিনি	খিতিতিনি	তাSS
×	০	২	০	৩	০	৪	০

খিতিতিনি	খিতিতিনি	খিতিতিনি	তাSS	খিত্তাধে	গিতাখিতা	খিতানিতা	ধেই
×	0	২	0	৩	0	৪	0

বাজনা ৭

একতালি

ধেইদাও
0

খিত্	বাত্তা	ধেই	ধেইদাও	খিত্	বাত্তা	ধেই	জেহ্থেনদি
×	0	২	0	৩	0	৪	0
তাSথেই	জেহ্থেনদি	তাSথেই	জেহ্থেনদি	তাSথেই	জেহথেনদি	তাSথেই	ধেনিতিতা
×	0	২	0	৩	0	৪	0
ওধিনাও	ধনিতিতা	ওধিনাও	ধেনিতিতা	ওধিনাও	ধেনিতিতা	ওধিনাও	ধিনাখিতা
×	0	২	0	৩	0	৪	0
খিতাতিনি	তাSS	SS	খিনথ	তাSত তা	খিতি	তাক	ধিনাখিতা
×	0	২	0	৩	0	৪	0
খিতাতাখি	তিনখিতা	খিতাতাখি	তিনখিতা	খিতাতানি	তাকধেগি	তাকাধেগি	ধিনাখিতা
×	0	২	0	৩	0	৪	0
খিতাতাখি	তিনখিতা	খিতাতাখি	তিনখিতা	খিতাতাখি	তাকধেগি	তাকধেগি	SS
×	0	২	0	৩	0	৪	0

বাজনা ৮

একতালি

তাখিতি
0

দাও	ধিনাত্খিতি	তাধিনাও	তাতাখিতা	ধিনাধিনা	ধিনাওতা	ধেইS	ধিনাখিতা
×	0	২	0	৩	0	৪	0

খিতাতাখি	তিনখিতা	খিতাতাখি	তিনখিতা	খিতাতাখি	তাখ্	তাSS	SS
×	0	২	0	৩	0	৪	0
SS	SS	SS	ধিনাখিত	তাখ্	দদগু	SS	SS
×	0	২	0	৩	0	৪	0

ৰামদানি ৮

বাজনা ১

থুকনি তাল

জিনহ	থাS	Sক
×	২	0

১৬বাৰ বজাব।

বাজনা ২

চুটা তাল

ধিনা	ধেS	খিতা	নিতা	ধিনা	ধেS	খিতি	তাSক
×	0	×	0	×	0	×	0

মুঠ আঠবাৰ বজাব।

ভাঙনি ১

চুটা তাল

ধিনা	থেSই	ধেগি	তিতা	নিতি	তানি	তিতা	নিতা
×	0	×	0	×	0	×	0
থিত	তাS	গ্ৰগ্ৰগ্ৰগ্ৰ	ধিহনা	Sগু	থেSই	ধেগি	তিতা
×	0	×	0	×	0	×	0

নিতি	তানি	তিতা	নিতা	খিত	তাS	গ্রগ্রগ্রগ্র	ধিহনা
×	o	×	o	×	o	×	o
SS	থেSই	ধেগিতিতা	নিতিতানি	তিতানিতা	খিততাS	গ্রগ্রগ্রগ্র	ধিহনা
×	o	×	o	×	o	×	o
Sও	খিকতাS	গ্রগ্রগ্রগ্র	ধিহনা	Sও	খিততাS	গ্রগ্রগ্রগ্র	ধিহনা
×	o	×	o	×	o	×	o
Sও	থেSই	গ্রগ্রগ্রগ্র	ধেগি	তিতা	নিতি	গানি	তিতা
×	o	×	o	×	o	×	o
নিতি	তাS	SS	তিনি	তিনি	তাS	SS	তিনি
×	o	×	o	×	o	×	o
তিনি	তাS	SS	তিনি	তিনি	তাS	গ্রব	বাক
×	o	×	o	×	o	×	o
ধেই	ধেই	ধেই	তিনি	তিনি	তাS	SS	তিনি
×	o	×	o	×	o	×	o
তিনি	তাS	SS	তিনি	তিনি	তাS	SS	তিনি
×	o	×	o	×	o	×	o
তিনি	তাS	গ্রগ্র	বাক	ধেই	ধেই	ধেই	তিনি
×	o	×	o	×	o	×	o
তিনি	তাS	SS	তিনি	তিনি	তাS	SS	তিনি
×	o	×	o	×	o	×	o
তিনি	তাS	SS	তিনি	তিনি	তাS	গ্রবগ্রব	বাক
×	o	×	o	×	o	×	o
ধেই	ধেই	ধেই	তিনি	তিনি	তাS	SS	তিনি
×	o	×	o	×	o	×	o

তিনি	তাS	SS	তিনি	তিনি	তাS	SS	তিনি
×	o	×	o	×	o	×	o
তিনি	তাS	গ্ৰৱগ্ৰৱ	ৰাক	ধেই	ধেই	ধেই	তিনি
×	o	×	o	×	o	×	o
তিনি	তাS	SS	ৰাক	ধেই	ধেই	ধেই	তিনি
×	o	×	o	×	o	×	o
তিনি	তাS	SS	ৰাক	ধেই	ধেই	ধেই	তিনি
×	o	×	o	×	o	×	o
তিনি	তাS	SS	ৰাক	ধেই	ধেই	ধেই	তিনি
×	o	×	o	×	o	×	o
তিনি	তাS	SS					
×	o	×					

গা-মানৰ আৰম্ভণি

চুটা তাল

							তাত
তাS	খিSত	SS	তাত	তাS	খিSত	SS	তাত
×	o	×	o	×	o	×	o
তাS	খিSত	SS	SS	ওৰৰ	খিSত	তাধে	গিতা
×	o	×	o	×	o	×	o
খিতা	খিতা	নিতা	ধেSই	ধেগি	তাক	ধেSই	ধেগি
×	o	×	o	×	o	×	o

তাক	ধেSই	দাSও	খিতা	Sকধে	নিতা	খিতি	তাধে
×	0	×	0	0	0	১	0
Sধেৰ	Sধি	নাSক	SS	SS			
×	0	×	0	×			

গা-মান ১

চুটা তাল

							জিনহ
তাখি	তানা	ঙানা	খিত	তাখি	তানা	ঙানা	খিত
×	0	×	0	×	0	×	0
তাখি	তানা	ঙানা	খিতা	তাখি	তাSও	SS	ৰাSক
×	0	×	0	×	0	×	0
ধেSই	ধেSই	ধেSই	তাক	ধেSই	ধেSই	ধেSই	তাক
×	0	×	0	×	0	×	0
ধেSই	ধেSই	ধেSই	খিতা	তাখি	তাও	SS	
×	0	×	0	×	0	×	

মূঠ আঠবাৰ বজাব।

গা-মানৰ লগৰ বাজনা

চুটা তাল

ধেSই	ধেSই	ধেSই	খিতা	তাখি	তাSও	ওৰৰ	ৰাক
×	0	×	0	×	0	×	0

ধেঽই	ধেঽই	ধেঽই	খিতা	তাখি	তাঽও	ওৰৰ	ৰাক
×	o	×	o	×	o	×	o
ধেঽই	ধেঽই	ধেঽই	খিতা	তাখি	তাঽও	ওৰৰ	ৰাক
×	o	×	o	×	o	×	o
ধেঽই	ধেঽই	ধেঽই	খিতা	তাখি	তাঽও	ঽঽ	
×	o	×	o	×	o	×	

গঁচাৰ ১

চুটা তাল

ধিনা	ঽক	থেঽই	থেঽই	তাতা	ঽক	থেঽই	থেঽই
o	×	o	×	o	×	o	×
তাতা	ঽক	থেঽই	থেঽই	তাতা	ঽক	তাঽ	ঽঽ
o	×	o	×	o	×	o	×
তাঽ							
o							

মুঠ চাৰিবাৰ বজাব।

তাঽ	ঽতা	তাঽ	ঽতা	তাঽ	ঽতা	তাঽ	ঽঽ
o	×	o	×	o	×	o	×
খিৰ	খিৰ	খিৰ	খিৰ	খিৰ	খিৰ	খিঽ	ঽৰ
o	×	o	×	o	×	o	×

খিত	তাধে	নিতা	খিতা	খিতা	নিতা	ধেSই	ধেগি
o	×	o	×	o	×	o	×
তাক	ধেSই	ধেগি	তাক	ধেSই	দাSও	খিতা	Sকধে
o	×	o	×	o	×	o	×
নিতা	খিতি	তাধেৰ	S'ধেৰ	Sধি	নাক	SS	SS
o	×	o	×	o	×	o	×

পুনৰ প্ৰথমটি গা-মান আঠবাৰ বজাব।

সঁচাৰ ২

চুটা তাল

খিথে	Sনদা	তানি	তানি	খ্ৰিথে	Sনদা	তানি	তানি
o	×	o	×	o	×	o	×
খ্ৰিথে	Sনদা	তানি	তানি	খ্ৰিথে	Sনদা	তানি	তানি
o	×	o	×	o	×	o	×
খ্ৰিথে	Sনদা	তানি	তানি	খ্ৰিথে	Sনদা	তানি	তানি
o	×	o	×	o	×	o	×
খ্ৰিথে	Sনদা	তানি	তানি	খ্ৰিথে	Sনদা	তানি	তানি
o	×	o	×	o	×	o	×
খ্ৰিথে	Sধা	তানি	তানি	খ্ৰিধেই	Sধা	তানি	তানি
o	×	o	×	o	×	o	×
খ্ৰিধেই	Sধা	তানি	তানি	খ্ৰিধেই	Sধা	তানি	তানি
o	×	o	×	o	×	o	×

খ্রিধেই	ঽথা	তানি	তানি	খ্রিধেই	ঽথা	তানি	তানি
o	×	o	×	o	×	o	×
খিধেই	ঽথা	তানি	তামি	খ্রিধেই	ঽথা	তানি	তানি
o	×	o	×	o	×	o	×

গোটেই সঁচাৰখন দুবাৰ বজাব। তাৰ পিছত পুনৰ গা-মানৰ আৰম্ভণি বজাব।

শেষৰ ভাঙনি

চুটা তাল

ধেঽই	দাঽও	খিঽত	ঽঽ	ৰাত	তাঽও	খিঽত	ঽঽ
o	×	o	×	o	×	o	×
ৰাত	তাঽও	খিঽত	ঽঽ	ৰাত	তাঽ	ধেঽই	ঽঽ
o	×	o	×	o	×	o	×

চাৰিবাৰ বজাব।

ধেঽই	দাঽও	খিত	ঽঽ	ৰাত	তাঽ	ধেঽই	ঽঽ
o	×	o	×	o	×	o	×
ধেঽই	দাঽও	খিত	ঽঽ	ৰাত	তাঽ	ধেঽই	ঽঽ
o	×	o	×	o	×	o	×
ধিহ	নাঽ	ঽও	ধেঽই	তাধি	নাঽত	ধেঽই	ঽঽ
o	×	o	×	o	×	o	×
ৰাত	তাঽ	খিত	ধেঽই	তানা	ভানা	খ্রিত	ঽঽ
o	×	o	×	o	×	o	×

মুঠ চাৰিবাৰ বজাব।

তানা	ঙানা	খ্রিত	SS	তানা	ঙানা	খ্রিত	SS
0	×	0	×	0	×	0	×
তানা	ঙানা	খ্রিত	SS	তানা	ঙানা	খ্রিত	SS
0	×	0	×	0	×	0	×
তাত	তাS	খিত	SS	তাত	তাS	খ্রিত	SS
0	×	0	×	0	×	0	×
তাত	তাS	খ্রিত	SS	তাত	তাS	খ্রিত	SS
0	0	0	×	0	×	0	×
খ্রিত	তাধে	খিতা	খিতা	খিতা	নিতা	ধেSই	ধেগি
0	×	0	×	0	×	0	×
তাক	ধেSই	ধেগি	তাক	ধেSই	দাSও	খিতা	Sকধে
0	×	0	×	0	×	0	×
নিতা	খিতি	তাধে	Sধেৰ	Sধি	নাSক	তাS	SS
0	×	0	×	0	×	0	×
দS	দও	SS					
0	×	0					

গীতৰ নাচ

একতালি

চালি-নাচ একতালিত হয়। বৰগীতৰ গা-মানৰ লগত ইয়াৰ গা-মান সম্পূৰ্ণ বেলেগ, ইয়াৰ গা-মানৰ বোল এনে

গা-মান

থেইSজিন্হথাক	থেনেSনিতাক	থেইSজিনহথাক	থেনেSনিতাক
×	0	২	0
থেইSজিন্হথাক	থেনেSনিতাক	থেইSজিন্হথাক	থেনেSনিতাক
৪	0	৪	0

ঘাত ১

ধিSনাধিSনা	খিSতাধিSনা	ধেইতাতখিতা	ধেহনিদাও
×	o	২	o
ধেইদাওSSদাও	Sদাওতাতাখিতি	তাখিতাতাখিতS	জিদ্‌ধিনাSধেইS
৩	o	৪	o

ইয়াৰ পিছত পুনৰ গা মান বজাব।

ঘাত ২

জিদ্‌ধিনাধি	নাওSS	জিদধিনাধি	নাওSখিতিতাক
×	o	২	o
ধে তখিতিতাখিতাও	তাতাখিতিতাখিতাও	ধেনিতিধেনিতিধেনি	ধেSইজিনহথাক
৩	o	৪	o

ইযাব পিছত পুনৰ গা মান বজাব।

ঘাত ৩

ৰাতাSতাত্‌তা	ধেইSS	ৰাজাSতাত্‌তা	ধেইSখিতিতাক
×	o	২	o
ধেতখিতিতাখিতাও	তাত্‌খিতিতাখিতাও	ধেনিতিধেনিতিধেনি	ধেইSজিনহথাক
৩	o	৪	o

ইয়াৰ পিছত পুনৰ গা-মান।

ঘাত ৪

ধেগিত্তিতাখিত্তিত্তিনি	তাখিত্তিনিতাSS	ৰিনথাSতাত্তা	খিSত্তিতাক
৪	o	×	o
ধেগিত্তিতাখিত্তিত্তিনি	তাখিত্তিনিতাSS	তাখিত্তিতাখিত্তিত্তিনি	তাখিত্তিনিতাSS
২	o	৩	o
তাখিত্তিতাখিত্তিত্তিনি	থেইSজিনহথাক		
৪	o		

এই ঘাতটো চতুৰ্থ তালৰপৰা আৰম্ভ হৈছে। পুনৰ গা-মান হ'ব।

ঘাত ৫

ধেইতাকধেইতাক	ধেইতাকধেইতাক	ধেইথেনেঙানাত্রিখি	তাSS
×	o	২	o
ধেইতাকধেইতাক	ধেইতাকধেইতাক	ধেইSথেঙানাত্রিখি	তাSS
৩	o	৭	o
ধেইSথেনেঙানাত্রিখি	তাSS	ধেইSথেনেঙানাত্রিখি	তাSS
×	o	২	o
থেইSধিনাঙানাখিতা	ধেনিতাধিনাওধেনি	তাখ্তানাঙানাখিত্তি	তাকধিনাজিন্হথাক
৩	o	৪	o

পিছত পুনৰ গা-মান।

ঘাত ৬

ধেইতানাঙানাধেইS	তানাঙানাধেইS	ৰিন্থাতাত্তা	খিত্তিতাক
২	o	৩	o
ধেইতানাঙানাধেইS	তানাঙানাধেইS	ধেইSতানাঙানাধেই	তানাঙানাধেই
৪	o	×	o

ধেইতাকধেই তাক	ধেইতাকধেইতাক	ধেইতানাঙানাঙানা	খিতিতাখিতিতাখিতা
১	০	৩	০
তাখতানাঙানাখিতি	তাকধিনাজিনহথাক		
৪	০		

পুনৰ গা মান বজাব। এই ঘাতটো দ্বিতীয় তালৰপৰা উঠিছে।

ঘাত ৭

ধেইতানাঙানাত্রিখি	তানাঙানাধেইঽ	ৰিনথাঽতাত তা	খিঽতিতাক
৭	০	×	০
ধেইতানাঙানাত্রিখি	তানাঙানাধেইঽ	ৰাত তানাঙানাত্রিখি	তানাঙানাধেইঽ
২	০	৩	০
ৰাত তানাঙানাতিখা	খিতাদিধিনাধিনাক		
৪	০		

ইয়াৰ পিছত গা-মান বজাব। এই ঘাত চতুৰ্থ তালৰপৰা আৰম্ভ হ'ব।

ঘাত ৮

দিদিধেইদিদিধেই	দিদিধেইধেইঽঽ	ৰিনথাতাত তা	খিতিতাক
১	০	৮	০
দিদিধেইদিদিধেই	দিদিধেইধেইঽ	দিদিধেইদিদিধেই	দিদিধেইধেইঽ
৪	০	×	০
দিদিধেইধেইঽ	দিদিধেইধেইধেই	ধেগিতিতাখিতিতিনি	তাখিতিতাখিতিতিনি
২	০	৩	০
থেনিতিথেনিতিথেনি	থেইঽজিন্হথাক		
৪	০		

পুনৰ গা-মান বজাব।

চোক

থেইSজিনহথাক	থেনেঙনিতাক	থেইSজিনহথাক	থেনেঙনিতাক
×	o	২	o
জিনহথেইSS	জিনহথেইথেই	জিনহ'থেইSS	জিনহ'থেইথেই
৩	o	৪	o
জিনহথেইSS	জিনহথেই'থেই	ধেৰখিতাখিতা	খিতাদাওতাত্‌তাও
×	o	২	o
বিনথাSতা	খিSতিতাক	ধেৰখিতাখিতা	খিতিদাওতাত তাও
৩	o	৪	o
খিৰখিতাখিতা	খিতিদাওতাত তাও	খিৰখিতাখিতা	খিতিদাওতাত তাও
×	o	২	o
খিত্‌তাত খিতি	তাকধিনাধেইSS	ধেৰখিতা খিতা	খিতিদাওতাত্‌তাও
৩	o	৪	o
খিতখিতাখিতা	খিতিদাওতাত্‌তাও	খিৰখিতাখিতা	খিতিদাওতাত তাও
×	o	২	o
খিত্‌তাত্‌খিতি	তাকধিনা'ধেইS	জিনহ'ধেইS	জিনহ'থেইথেই
৩	o	৪	o
জিনহথেইS	জিনহ'থেইথেই	জিনহ'থেইS	জিন্‌হ'থেইথেই
×	o	২	o
ধেনিতাধিনাও	SS	বিনথাতাত তা	খিSতিতাক
৩	o	৪	o
ধেনিতাধিনাও	ধেনিতাধিনাধিনাও	ধেনিতাধিনাও	ধেনিতাধিনাধিনাও
×	o	২	o

ধেনিতাধিনাও	ধেনিতাধিনাধিনাও	ধেনিতাধিনাও	ধেনিতাধিনাধিনাও
৩	০	৪	০
তাSকতাধেগিতা	খিতিতাধেগিতা	খিতSS	ধিনাখিত
×	০	২	০
জিনহথাSচ	তাSধিনাক	থেইS	SS
৩	০	৪	০

গীতৰ নাচ পৰিতাল

ঘাত ১

জিনহথাSক

ধেইSS	ৰাততাতা	খিতি তাক ধেগি	তাখি তাতা	খিতি তাক
×	২	০	৩	৪
ধেগি তাখি তাতা	খিত SS	দিদি ধিনা	খিতা ধেনি তাধি	নাও ধেনি
০	৫	৬	০	×
তাতা তাS	SS ধেই ধেনি	তাক ধেনি	তাক ধেই	SS ধিনা তাতা
২	০	৩	৪	০
তা SS				
৫				

ঘাতৰ পিছত গা-মান বজাব।

গা-মান

জিনহা থেনি	তাক জিনহা থেনি	থেনি তাক	জিনহা থেনি	তাক জিনহা থেনি
৬	০	×	২	০
থেনি তাক	জিনহা থেনি	তাক জিনহা থেনি	থেনি তাক	
৩	৪	০	৫	

ঘাত ২

ধেইধেনি তাকধেনি	দাওSS ধেইধেনি	তাকধেনি দাও SS	ধেইধেনি তাকধেনি
×	২	০	৩

দাওSS ধেইধেনি	তাকধেনি তাধিS নাSও	দিSদি ধিনাS	খিSতা ধেনিS
৪	০	৫	৬

তাধিS নাSও ধেনি	তাখি তাতাS	খিত্S ধেইতানা	ঙানাখিতি তাখিতা ধিনাS
০	×	২	০

ধেই
৩

ইয়াৰ পিছত পুনৰ গা-মান বজাব।

ঘাত ৩

জিদধি নাধি	নাওS জিদধি	নাধি নাও SS	জিদধি নাধি	নাও জিদধি
×	২	০	৩	৪

নাধি নাধি নাও	দিদি ধিনা	খিতা ধেনি	তাধি নাও ধেনি	তাখি তাতা
০	৫	৬	০	×

খিত্ ধেই তানা	ঙানা খিতি তাখিতাধিনা	ধেই
২	০	৩

ইয়াৰ পিছত পুনৰ গা মান বজাব।

ঘাত ৪

তাSতা তাধি	নাও তাSতা	তাSধি নাও SS	তাSতা তাSধি	নাওS তাতা
×	২	০	৩	৪

তাধি তাধি নাও	দিSদি ধিনা	খিতা ধেনি	তাধি নাও ধেনি	তাখি তাতা
০	৫	৬	০	×

খিত্ ধেই তানা	ঙানাখিত তাখিতা ধিনা	ধেই SS
২	০	৩

ইয়াৰ পিছত পুনৰ গা-মান বজাব।

ঘাত ৫

তাত তাতা	তাওখি ৰাতা	তাতা ধেই SS	তাতা তাতা	তাওখ্রি তাতা
×	২	০	৩	৪

তাতা ধেই SS	দিদি ধিনা	খিতা ধেনি	তাধি নাও ধেনি	তাখি তাতা
০	৫	৬	০	১

খিতাধেই তানা	ঙানাখিতি তাখিতা ধিন	ধেই
২	০	৩

পুনৰ গা-মান বজাব।

ঘাত ৬

তিনখ্রা Sকধেই	দাওSS তিনখ্রা	Sকধেই দাও SS	তিনখ্রা Sকধেই	দাওS তিতখ্রা
×	২	০	৩	৪

Sকধেই নাSধেই দাওS	দিSদি ধিনাS	খিSতা ধেনি	তাSধি নাও ধেনি
০	৫	৬	০

তাখি তাতা	খিত ধেইতানা	ঙানাখিত তাখিতা ধিনা	ধেই
×	২	০	৩

পুনৰ গা মান বজাব।

ঘাত ৭

তিনিখিতি তিনিখিতি	দাওS তিনিখিতি	তিনিখিতি ধেইS SS
×	২	০

তিনিখিতি তিনিখিতি	দাওS তিনিখিতি	তিনিখিতি ধেইS SS
৩	৪	০

ধেSই থেSনদা	খিত্তা ধেনি	তাধি নাও ধেনি
৫	৬	০

তাখিঽ তাতাঽ	খিতঽ ধেইতানা	ঙানাখিতা তাখিতা ধিনা
×	২	০
ধেই		
৩		

ইযাৰ পিছত পুনৰ গা মান বজাব।

ঘাত ৮

তি৲খ্ৰা ই৲খ্ৰি	ৰাও তি৲খ্ৰা	ই৲খ্ৰা ধেই ঽঽ	তি৲খা ই খ্ৰি	ৰাও তি৲খ্ৰা
×	২	০	৬	৪
ই৲খ্ৰা ধেই ঽঽ	থেইধে গিথেই	ধেগিঽ থেইধে	গিধিনা খিঽতা ধিনা	
০	৫	৬	০	
খিতিতিনি খিতিতিনি	খিতিতিনি খিতত্তানা	ঙানাখিতি তাকধিনা জিনহথা	ধেই	
×	২	০	৩	

মেলা নাচ

প্ৰথম খণ্ড

গা-মান

চুটা তাল

					খিত্ ধেই
					০
ধেই ধেই	ধ৹গা	তিন্দা	খিত ধেই	ধেই ধেই	ধ গা
×	০	×	০	×	০
তিনদা	খিত্ ধেই	ধেই ধেই	ধ গা	তিনদা	খিত্ ধেই
×	০	×	০	×	০
ধেই ধেই	ধ৹গা	তিনদা	ঽঽ		
×	০	×	০		

গঁচাৰ ১

চুটা তাল

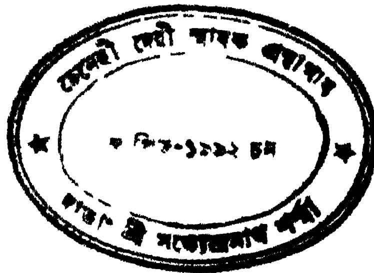
					ধেই ধেই
					o
ধেই ধেই	ধেই ধেই	ধেই SS	ধিনথা	তাSত্তা	খিSতি
x	o	x	o	x	o
তাSক	ধেই ধেই	ধেই ধেই	ধেই ধেই	ধেই SS	ধেই ধেই
x	o	x	o	x	o
ধেই ধেই	ধেই ধেই	ধেই SS	ধেই ধেই	ধেই SS	ধেই ধেই
x	o	x	o	x	o
ধেই SS	ধেনিতাধি	নাও	ধেনিতাধি	নাওSত্রিখি	ধিSন্ থাS
x	o	x	o	x	o
SSত্রিখি	ধিSনথাS	SS	ধিSনথাS	তিন্থাS	তিনথাS
x	o	x	o	x	o
তাতাখিতি	তিSনথা	তাSত্ তা	খিSতি	তাSক	ধিনাদিধি
x	o	x	o	x	o
নাকধিনা	ধেইদাও	খিত্ S	ধিনাদিধি	নাকধিনা	ধেইদাও
x	o	x	o	x	o
খিSত্	ধিনাদিধি	নাকধিনা	ধেইদাও	তাকধিনা	ধেইদাও
x	o	x	o	x	o
তাSকধিনা	ধেইদাও	তাSকধিনা	ধেইদাও	ধেইদাও	ধেইদাও
x	o	x	o	x	o
ধেইদাও	তাকধিনা				
x	o				

ইয়াৰ পিছত গা-মান বজাব।

সঁচাৰ ২

চুটা তাল

						ধেগিতিতা
						o
নিতিতানি	তানিতিতা	নিতাতানি	তানিতিতা	নিতিতানি	থেনদাক	থেন্দাক
×	o	×	o	×	o	×
থেনতাতা	খিতিতাখি	তাওত্রিখি	ৰাগধেগি	তাখিৰিখি	ৰাগধেগি	তাখিৰিখি
o	×	o	×	o	×	o
ৰাগধেগি	তাকধিনা	ধেইS	তাওত্রিখি	তাগধেনি	তাখিৰিখি	ৰাগধেনি
×	o	×	o	×	o	×
তাকধিনা	ধেইS	ধেগিতিতা	নিতাতানি	তানিতিতা	নিতাতানি	তানিতিতা
o	×	o	×	o	×	o
নিতিতানি	থেনদাক	থেSনদাক	থেনতাতা	খিতিতাখি	তাওত্রিখি	ৰাগধেনি
×	o	×	o	×	o	×
তাখিৰিখি	ৰাগধেনি	তাখিতিখি	ৰাগধেনি	তাকধিনা	ধেইSS	ধেগিতিতা
o	×	o	×	o	×	o
নিতিতানি	থেSনি	তাSথ্	নিSতা	থেনদাক	থেনিতাধি	নাকথেনি
×	o	×	o	×	o	×
থেন্দাক	থেSন্দা	SS				
o	×	o				

সঁচাৰ ৩

চুটা তাল

জেহ্‌থে

নিSতা	খিতথেই	থেইSS	জেহ্‌থে	নিSতা	খিতধেই	ধেইSS	জেহ্‌থে
×	o	×	o	×	o	×	o
নিSতা	খিতাদিধি	নাধিনাক	ধেইSS	তাSততা	খিSতি	তাSক	জেহ্‌থে
×	o	×	o	×	o	×	o
নিSতা	খিত্‌থেই	থেইS	জেহ্‌থে	নিSতা	খিতধেই	ধেইSS	জেহ্‌থে
×	o	×	o	×	o	×	o
নিSতা	খিতাদিধি	নাধিনাক	ধেইখ্রিৰা	Sওখিতি	তিনখ্রিৰা	Sওখিতি	তিনখিৰা
×	o	×	o	×	o	×	o
Sওখিতি	নাS'ধেই	ধেইধেই	ধেইখ্রিৰা	Sওখিতি	তিনখ্রিৰা	Sওখিতি	তিনখ্রিৰা
×	o	×	o	×	o	×	o
Sওখিতি	নাS'ধেই	ধেইধেই	SS				
×	o	×	o				

সঁচাৰ ৪

চুটা তাল

ধেখিতি

তাখিতি	তাখিতি	থেনদাক	তানিতা	খিত্‌	ধেখিতি	তাখিতি	তাখিতি
×	o	×	o	×	o	×	o
থেন্‌দাক	তাখিতি	তাখিতি	তাখিতি	থেন্‌দাক	তাখিতি	তাখিতি	তাখিতি
×	o	×	o	×	o	×	o

থেন্দাক	তাখিতি	থেনদাক	তাখিতি	থেনদাক	থেনদাক	তাখিতি	থেনদাS
×	o	×	o	×	o	×	o
তাSত্তা	খিSতি	তাSক	ধেখিতি	তাখিতি	তাখিতি	থেনদাক	তাখিতি
×	o	×	o	×	o	×	o
তাখিতি	তাখিতি	থেনদাক	তাখিতি	তাখিতি	তাখিতি	থেনদাক	তাখিতি
×	o	×	o	×	o	×	o
থেনদাক	তাখিতি	থেনদাক	থেনদাক	তাখিতি	থেSনদাS	তাত্তা	খিতি
×	o	×	o	×	o	×	o
তাSক	ধেনিতাধি	নাওS	ধেনিতাধি	নাও	ধেনিতাধে	নিতাখিতা	ধিনাডানা
×	o	×	o	×	o	×	o
ধেইSS	ধেনিতাধি	নাও	ধেনিতাধি	নাও	ধেনিতাধে	নিতাখিতা	ধিনাডানা
×	o	×	o	×	o	×	o
ধেইSS	ধেখিতি	তাখিতি	তাখিতি	থেনদাক	তাখিতি	তাখিতি	তাখিতি
×	o	×	o	×	o	×	o
থেনদাক	তাখিতি	তাখিতি	তাখিতি	থেনদাক	তাখিতি	থেনদাক	তাখিতি
×	o	×	o	×	o	×	o
থেনদাক	থেনদাক	তাখিতি	থেSনদা	SS	SS		
×	o	×	o	×	o		

তাওনি

চুটা তাল

							জিনাধেইS
							o
SS	জিনাধেইS	SS	জিনাধেইS	তাSত্তা	খিতাতাখি	তাSS	জিনাধেইSS
×	o	×	o	×	o	×	o

SS	জিনাধেইS	SS	জিনাধেইS	তাSত তা	খিতাতাখি	তাSS	জিনাধেই
×	o	×	o	×	o	×	o
SS	জিনাধেইS	জিনাধেইS	জিনাধেইS	তাSত্‌তা	খিতাতাখি	তাSS	ধিনাঙানা
×	o	×	o	×	o	×	o
ধেইখ্রিবি	বাত্‌তা	ধেইSখ্রিবি	বিনথাS	তাSত্‌তা	খিSতি	তাSক	ধিনাঙানা
×	o	×	o	×	o	×	o
ধেইখ্রিবি	বিনথাS	ধেইS	ধিনাঙানা	ধেইখ্রিব	বিনথাS	ধেইSS	ধিনাঙানা
×	o	×	o	×	o	×	o
ধেইখ্রিবি	বিনথা	Sখ্রিবি	বিনথাS	Sখ্রিবি	বিনথাS	SS	তাকধগি
×	o	×	o	×	o	×	o
তাকধগি	তাকধগি	জিনহথাS	তাওSS	জিনহথা	তাওSS	জিনহথা	খিত্‌ধেগি
×	o	×	o	×	o	×	o
তাকধেগি	তাখতানা	ঙানাখিতি	তাক্‌ধিনা	জিনহথা	থেই		
×	o	×	o	×	o		

বজাঘবীয়া নাচ

রূপক তাল

গা-মান ১

তাঽখি
0

তিনি খিঽতি	তিঽন ধেঽই	তাতা খিঽতা	ঘেদি তাঽখি	দাং ঽঽ	ঽঽ ঽঽ
×	২	0	◡	৪	0

তিঽনি খিঽতি	তিঽনি খিঽতি	তাঽক তাঽ	খেতা ঘেতা	ঘেদি তিঽনি	তাঽক তাঽ
×	২	0	৩	৪	0

তিঘা ঽঘা	তিঘা ঽঘা	তাত্‌ তাঽ	ঘেদি তিঽনি	দা৲ ঽঽ	খেঽত ঽঽ
×	২	0	৩	৪	0

তাঘে তিঽনি	দা৲ ঽঽ	ঽঽ ঽঽ
×	১	0

মূল ঘাত ১

তাঘে দিঽতা	ঘেদি দা৲	তাঽতা খিঽতা	খেঽত খেঽতা	খেতিন দাঽ৫	তাঽতা খিঽতা
◡	৪	0	×	২	0

খিঽতি তিঽনি	তাঽ ঽঽ	খিঽত ঽঽ	ঝিঽন দিঽক	ধেঽ ঽঽ	খেত্‌ ঽঽ
◡	৪	0	×	২	0

গা-মান ২

ঝাঽগ ধগি	তাঽতা খিঽতা	ঘেদি তাঽখি	তাঽঘে তিঽনি	দাং ঽঽ	খেঽত্‌ ঽঽ
৩	৪	0	×	২	0

ত্রিখি	তিঽনি	দা৲	ঽঽ	খেঽত্‌	ঽঽ	ধিঽনা	ধেঽনি	তাঽক	ধেঽনি	তাঽক	ধঽগি
৩		৪		০		×		২		০	
খিঽতা	ধেঽনি	তাঽক	ধেঽই	ধিঽনা	ঙানা	ধেঽই	ঽঽ	খেঽত্‌	ঽঽ	ঽঽ	ঽঽ
৩		৪		০		×		২		০	
ঘেদি	তিতা	ঘেদি	তিতা	নিঽতি	তাঽনি	তাঘে	তিতা	তাঘে	তিতা	নিঽতি	তাঽনি
৩		৪		০		×		২		০	
ধেহ্‌	ধেহ্‌	ধ	গাঽ	তিঽন	দাঽ	তাঽখি	খিঽখি	বাঽগ	ধেঽনি	তাঽত	খিঽতা
৩		৪		০		×		২		০	
ঘেদি	তিঽনি	ধেহ্‌	ঽঽ	ঽঽ	ঽঽ						
৩		৭		০							

ঝাত ২

খিঽতি	তিঽনি	খিঽতি	তিঽনি	তাঽত	তাঽ	খেতা	ঘেদা	ঘেদি	তিঽনি	তাঽত	তাঽ
×		২		০		৩		৪		০	
তাঽঘে	দিঽতা	তাঽঘে	তিঽনি	তাঽত	তাঽ	ঘেদি	তিঽনি	ধেঽত্‌	ঽঽ	ঽঽ	ঽঽ
×		২		০		৩		৪		০	

গা-মান ৩

গ্রিখ	ধেই	তিখি	তাঽক	তিঽনি	তিঽনি	খিঽবা	তিঽনি	ঽঽ	ঽঽ	খেঽত্‌	ঽঽ
×		২		০		৩		৪		০	
ধেঽহ্‌	ধেঽহ	তিঽন	দাঽ	ঘেদি	তাখি	ধেঽহ্‌	ধেঽহ	তিঽন	দাঽ	ঘেদি	তাখি
×		২		০		৩		৪		০	
ধঽ	গাঽ	ধঽ	গাঽ	ও	তিঽ	খেঽ	তাঽ	খেঽ	তিঽ	ইন	দিঽ
×		২		০		৩		৪		০	
তাগে	তিঽনি	ধেঽহ	ঽঽ	ঽঽ	ঽঽ						
×		২		০							

বাট ৩

গ্রিব	খেঽই	গ্রিব	খেঽই	তাঽতা	খিঽতা	দিধি	নাখি	তাঽ	ঽঽ	খেঽত্	ঽঽ
×		২		০		৩		৪		০	
খেঽত	খেঽতা	নিঽতা	খেঽতা	খেঽতা	তাঽধি	নাঽ	ত্রিখা	ধেঽ	ঽঽ	ঽঽ	ঽঽ
×		২		০		৩		৪		০	

গা-বাল ৪

তিখ্রা	ধঽগি	খখ্রা	ধঽগি	তাঽতা	খিঽতা	জিঽধি	নাঽখি	তাঽ	ঽঽ	খেঽহ্	ঽঽ
×		২		০		৩		৪		০	
খিঽতি	তিঽনি	তাঽ	ঽঽ	খেঽত্	ঽঽ	খেঽতা	ঘেদা	নিঽতা	খেঽতা	ঘেদি	তাঽক
×		২		০		৩		৪		০	
তিংখ্রা	ঽখ্রা	তিখ্রা	ঽখ্রা	তিঽত্	তাঽও	ধেখ্রা	ঽখ্রা	ধেখ্রা	ঽখ্রা	খেঽত্	ঽঽ
×		২		০		৩		৪		০	
জিঽদধি	নাঽক	ধেহ্	ঽঽ	খিঽত্	ঽঽ	ধিঽনা	ঙানা	তানা	ঙানা	তানা	ঙানা
×		২		০		৩		৪		০	
ঘেঘেব	তিঽনদা	ধেঽহ্	ঽঽ	খিঽত্	তাঽক	জিদধি	নাঽক	তাঽঘে	তিঽনি	দাং	ঽঽ
×		২		০		৩		৪		০	
ত্রিখি	তিঽনি	দা্	ঽঽ	খেঽত্	ঽঽ	তাখিব	খিঽতা	ঘেদি	দাং	তিঽতি	খিঽতি
×		২		০		৩		৪		০	
ধেঽহ	ধেঽহ	ধঽ	গাঽ	তিঽন	দাঽ	তিঽন	দাঽ	তিঽন্	দাঽ	ঽঽ	তিঽ
×		২		০		৩		৪		০	
তিঽন্	দিঽক	ধেঽহ	ঽঽ	খেঽত্	ঽঽ	বিঽন	দিঽক	তিঽন্	দিঽক	তাখিব	খিঽতা
×		২		০		৩		৪		০	
ধঽগি	তিঽনি	ধেহ্	ঽঽ	ঽঽ	ঽঽ						
×		২		০							

ঘাত ৪

দিঽধি নাঽক	ত্রিঘি নাঽক	তিংখ্রা খিঽতা	ধেহ্ ধেহ্	ধঽ গাঽ	তিঽন্ দাও
×	২	০	৩	৪	০
তাঽখি খিখি	ৰাগ ধেঽনি	তাঽতা খিঽতা	ঘেদি তিঽনি	ধেঽহ ঽঽ	ঽঽ ঽঽ
×	২	০	৩	৪	০

গা মান ৫

ধেঽ ঽই	ধেঽই দঽত	তিঽতি খিঽতি	তিঽন দিঽন	ধেঽই ঽঽ	খেত্ ঽঽ
×	২	০	৩	৪	০
ধেইতি তিনদা	ঘেদি তিনদা	তাঘে তিনদা	ঘেদি দা৲	খেঽত্ ঽঽ	ঽঽ ঽঽ
×	২	০	৩	৪	০
খিগ্ ধেই তিনদা	তিগ্ ধেই তিনদা	তিঽতি খিঽতি	তিঽন ঽঽ	খেঽত্ ঽঽ	ঽঽ ঽঽ
×	২	০	৩	৭	০

ঘাত ৫

ঘেদি দিঽতা	ঘেদি দিদা	ইদি দাং	তাঘে দিঽতা	তাঘে দিদা	ইদি দাং
×	২	০	৩	৪	০
খিঽতি তিঽনি	খিঽতি তিঽনি	তাঽ ঽঽ	খিঽন দিঽক্	ধেঽহ ঽঽ	ঽঽ ঽঽ
×	২	০	৩	৪	০

গা-মান ৬

ত্রিৰ ধেঽই	ত্রিৰ ধেঽই	তাঽতা খিঽতা	ঘেদি তাঽখি	দাং খেঽত	ঽঽ ঽঽ
×	২	০	৩	৪	০
ধেঽ ঽই	ধেঽই ঽতি	তাঽত তাঽ	খিঽ তিঽ	তাঽত্ তাঽ	ধৌ দাং
×	২	০	৩	৪	০

ধS	গাS	ধS	গাS	তিSন	দাS	খেS	তাS	খেS	তাS	তিSন্	দাS
×		২		০		৩		৪		০	
তিSন	ধেS	Sই	তাS	ঘেদি	তাSখি	তিSন	ধেই	Sই	তাS	খেত্	SS
×		২		০		৩		৪		০	
ধেহ্	ধেহ্	তিSন	দাS	খিSতা	ধSগি	তাS	ধেS	তিSন্	দাS	খিSতা	ধSগি
×		২		০		৩		৪		০	
ধাগি	তাধে	নিতা	ধগা	খেত	SS	ধিSনা	ধিSনা	ধিSনা	ঙানা	ঘেদি	তাখি
×		২		০		৩		৪		০	
খিSতা	ধিSনা	ধিSনা	ঙানা	ধগি	তাSখি	খেতা	ঘেদা	ঘেদি	তাSক	তাSতা	খিSতি
×		২		০		৩		৪		০	
তাঘে	তিSনা	ঘেদি	তাSক	তাSতা	খিSতি	দিধি	নাSক	দিধি	নাSক	তাSতা	খিSতি
×		২		০		৩		৪		০	
ধS	গাS	ধিSন	দিSক্	ধেSই	SS	ধাSতা	তিSনি	তাS	SS	SS	SS
×		২		০		৩		৪		০	

বাত ৬

খেSত	তাঘে	দিতা	থিSতা	ঘেদি	তাখি	তাঘে	তিSনি	দা৲	খেত্	SS	SS
×		২		০		৩		৪		০	
দিSদি	ধেSনি	তাSক	ধেSনি	খিSতা	তাSধি	নাSও	ত্রিখা	ধেSই	SS	SS	SS
×		২		০		৩		৪		০	

চোক

ঘেদি	দিতা	ঘেদি	দিদাং	ইদি	দা৲	ঘেদি	দিতা	ঘেদি	দিদাং	ইদি	দাং
×		২		০		৩		৪		০	

তাঽথ্ তাঽথ্	তাঽথ্ তাঽথ্	তাঽতা খিঽতা	তাঽথ্ তাথ্	তাঽথ্ তাথ্	তাঽতা খিঽতা
×	২	০	৩	৪	০

ঘাত লগতে যাব।

খেঽতা ঘেদা	ঘেদি দা৲	তিতি খিঽতি	তাখিৰ খিতা	ঘেদি দা৲	তাঽতা খিঽতি
×	২	০	৩	৪	০
ধগি তিতা	ধগি দিদাং	ইদি দা৲	দিদা৲ ইতি	দা৲ ঽঽ	খেত্৲ ঽঽ
×	২	০	৩	৪	০
দিঽদি খিঽনা	ঘেদি তাঽখি	তাঘ তিঽনি	ত্রিখি তিঽনি	দা৲ ঽঽ	খেঽত্৲ ঽঽ
×	২	০	৩	৪	০
তিঽনি খিঽতি	তিঽন ধেঽই	তাঽত্৲ তাঽ	তাখিৰ খিঽতা	ঘেদি দিদা৲	ইদি দাং
×	২	০	৩	৪	০
ধগি তিতা	ধগি দিদাং	ইদি দা৲	দিঽদি খিঽনা	ঘেদি তাঽখি	তাঽতা খিঽতা
×	২	০	৩	৪	০
ত্রিখি তিনি	দা৲ ঽঽ	খেঽত্৲ ঽঽ	তিঽনি খিঽতি	তিঽন ধেই	তাঽত্৲ তাঽ
×	২	০	৩	৪	০
তাখিৰ খিঽতা	খিঽতা ধেনি	তাঽত্৲ তাঽ	দা৲ দিদি	ইদি দা৲	তিথা খিতা
×	২	০	৩	৪	০
ঘিনা খিঽতা	ধেঽই ঽঽ	ঽঽ ঽঽ	ঽঽ ঽঽ	ঽঽ ঽঽ	ঽঽ ঽঽ
×	২	০	৩	৪	০

ব্ৰহ্মতাল

ঘাত ১

গ্রিৰধেই	গ্রিৰধেই	তাতাখিতা	খিতিতিনি	তাঽ	তিংখ্রাঽখ্রা
×	২	০	৩	০	৪

তিংখ্রাঽখ্রা	তিংখাঽখ্রা	খেঽত্	জিঽদ্ধিনাঽক	ধেঽই	খেঽত্
৫	৬	০	৭	৮	০
তাঽনখিতি	তাঽধেঽই	ধেঽইনিতি	তাঘেতিনি	ধেঽ	ঽঽ
৯	০	১০	১১	১২	০

ঘাত ২

তিনধগা	তিনধগা	ধগাধগা	তিনধগা	ধগাধগা	খেতিন্দাও
×	২	০	৩	০	৪
তাঘেতিনি	দাঽও	খেঽত	জিধিনাঽক	তাঘেতিনি	দাঽও
৫	৬	০	৭	৮	০
ত্রিখিতিনি	দাঽও	তিঽনধগা	ধিনাখিতা	ধেঽই	ঽঽ
৯	০	১০	১১	১২	০

ঘাত ৩

খেতিনদাও	খেতিনদাও	তিতিখিতি	খেতিনদাও	তিতিখিতি	তাঘেদিতা
×	২	০	৩	০	৪
ঘেতিনদাও	খেঽত্	ঽঽ	তাঘেঘঘেনা	ঘেনাঙানা	ঘেতিন্দাও
৫	৬	০	৭	৮	০
ঘেনাঙানা	ঘেতিনদাও	ঘেনাঙানা	তানাঙানা	তানাঙানা	ধেঽই
৯	০	১০	১১	১২	০
জিধিনাক	তাঘেবতিনি	দাঽও	ত্রিখিতিনি	দাঽও	তিঽনধগা
×	২	০	৩	০	৪
ধিনাখিত	ধেঽই	ঽঽ	খেতিনদাও	খেতিন্দাও	তিতিখিতি
৫	৬	০	৭	৮	০

ঘাত ৪

খেত্তিনদাও	ত্তিত্তিখিত্তি	তাঘেদিতা	ঘেত্তিনদাও	খেSত্	SS
৯	0	১০	১১	১২	0
তাঘেৰঘেনা	ঘেনাঙানা	ঘেত্তিনদাও	ঘেনাঙানা	ঘেত্তিনদাও	ঘেনাঙানা
×	২	0	৩	0	৪
তানাঙানা	তানাঙানা	ধেSই	জিধিনাক	তাঘেৰত্তিনি	দাSও
৫	৬	0	৭	৮	0
ত্রিখিত্তিনি	দাSও	ত্তিনধগা	ধিনাখিত	ধেSই	SS
৯	0	১	১১	১২	0
ঘেত্তিনদাও	ঘেত্তিনদাও	ত্তিত্তিখিত্তি	ঘেত্তিনদাও	ত্তিত্তিখিত্তি	তাঘেদিতা
×	২	0	৩	0	৪
ঘেত্তিনদাও	খেSত্	SS	তাঘেৰঘেনা	ঘেনাঙানা	ঘেত্তিনদাও
৫	৬	0	৭	৮	0
ঘেনাঙানা	ঘেত্তিনদাও	ঘেনাঙানা	তানাঙানা	তানাঙানা	ধেSই
৯	0	১	১১	১২	0
জিধিনাক	তাঘেৰত্তিনি	দাSও	ত্রিখিত্তিনি	দাSও	ত্তিনধগা
×	২	0	৩	0	৪
ধিনাখিত	ধেSই	SS	SS	SS	SS
৫	৬	0	৭	৮	0
SS	SS	SS	SS	SS	
৯	0	১০	১১	১২	

ঘাত ৫

তানখিত্তি	তানখিত	তাSধেই	তানখিত্তি	তাSধেই	তান্খিতা
×	২	0	৩	0	৪

জিহ্‌তা	ধেঃই	ঃঃ	জিধিনাক	তাঘেতিনি	দাং
৫	৬	০	৭	৮	০
ত্রিখিতিনি	দা৲	তিনধগা	ধিনাখিতা	ধেঃই	ঃঃ
৯	০	১০	১১	১২	০

ঘাত ৬

বিগ্‌ধেই	তিগ্‌ধেই	তিঃনদা	বিগধেঃই	তিঃনদা	ধেকুধিনা
×	২	০	৩	০	৪
ঘেনিনা৲	তাঘেতিনি	দা৲	জিধিনাক	তাঘেতিনি	দা৲
৫	৬	০	৭	৮	০
ত্রিখিতিনি	দা৲	তিনধগা	ধিনাখিতা	ধেঃই	ঃঃ
৯	০	১০	১১	১২	০

চোক

ধোঁধিনা	ধোঁধিনা	ধিনাধিনা	ধোঁধিনা	ধিনাধিনা	ধোঁধিনা
×	২	০	৩	০	৪
ধোঁধিনা	ধোঁধিনা	ধিনাধিনা	খেঃখেঃ	খেঃতাতা	খিতিতাক
৫	৬	০	৭	৮	০
তাততাতা	খিতিতাক	তাঃতাঃ	তাঃতাঃ	তাত তাতা	খিতিতাক
৯	০	১০	১১	১২	০

চোকৰ ঘাত

তাঘেদিতা	ঘেদিদা৲	তাতাখিতা	ঘেদিতাঘে	দিতাঘেতি	দাংদিদা
×	২	০	৩	০	৪
ঃদিদাং	দিদাংতি	দাং	জিধিনাক	ধেইদাও	তাতাখিতি
৫	৬	০	৭	৮	০

ধেদিতাধে	দিতাধেদি	দাংদিদা৲	ইদিদা৲	দিদা৲Sতি	দাং
৯	0	১০	১১	১২	0

চুটা তাল

গা-মান ১

| তাSক

তিনি খিSতি	তাSক ধেS	তিনি খিSতি	SS খিSতা	তিনি খিSতি	খিSতা দিধেই
×	0	×	0	×	0
তিSনি খিSতি	SS ধগি	তিনি খিSতি	ধSগা দিধেই	তিSনি খিSতি	SS খেতা
×	0	×	0	×	0
তিনি খিSতি	খেতা খেতি	তিনি খিSতি	SS SS		
×	0	×	0		

ঘাত ১

| দিদি দিদি

ধেSই SS	দিদি দিদি	ধেSই SS	দিদি দিদি	ধেSই তিন	ইন্ তিনি
×	0	×	0	×	0
তাক তিন	ইনঁ তিS	তাক্ তিন্	ইন্ তিS	খিS তাও	দিS দিS
×	0	×	0	×	0
ধেSই					
×					

গা-ঝাম ২

										ঝাগ	ধগা
ধেSই	SS	ঝাSগ	ধSগা	ধেSই	SS	ঝাSগ	ধSগা	ধেহ	তিন্	Sন্	তিনি
×		0		×		0		×		0	
তাSক্	তিন্	Sন	তিS	তাক	তিন	Sন	তিS	দেS	দেSব	ধিSন্	নাS
×		0		×		0		×		0	
ধেSই	SS	গ্রিব	বব	ধেSই	SS	গ্রিব	বব	ধেSই	তিন	ইন	তিS
×		0		×		0		×		0	
তাSক্	তিন	Sন	তিS	তাক	তিন	ইন	তিS	খিS	তাS	দিS	দিS
×		0		×		0		×		0	
ধেSই											
×											

ঘাত ২

										ঝাগ	ধিSনা
ধেSই	SS	ঝাগ	ধিSনা	ধেSই	SS	ঝাগ	ধিSনা	ধেSহ্	তিSন	ইন	তিS
×		0		×		0		×		0	
তাক	তিSন	ইন্	তিSন্	তাক	তিS	ইন	তিS	খিS	তাS	দিS	ধিS
×		0		×		0		×		0	
ধেSই											
×											

গা-ঝাম ৩

										ঘেদি	
তিSন্	খিSতি	ঘেদা	ঘেদি	তিSন	খিSতি	SS	খেSতি	তিSন্	খিSতি	খেতা	খেতি
×		0		×		0		×		0	

তিডন খিডতি	ডড তাঘে	দিডতা ঘেদি	তাঘে দিডতা	ঘেদা ঘেদি	ডড তাঘেৰ
×	০	×	০	×	০
ঘেনা ঘেনি	তাঘেৰঘেনা	ঘেনা ঘেনি	ডড ডড		
×	০	×	০		

ঘাত ৩

ইয়াত প্ৰথম ঘাতখনেই বজাব।

গা-মান ৪

					তাক
তাতি নিডতি	তাডক তাডক	তাতি নিডতি	ডড তাডক	তাতি নিডতি	তাডক ধেই
×	০	×	০	×	০
তাতি নিডতি	ডড খিডত	তাতি নিডতি	খিডত খিত্	তাতি নিডতি	ডড ধগি
×	০	×	০	×	০
তাতি নিডতি	ধগা নিডতি	তাতি নিডতি	ডড ডড		
×	০	×	০		

ঘাত ৪

ইযাত পুনৰ প্ৰথম ঘাতখন বজাব লাগে।

গা-মান ৫

					ঘেডদি
তিডনি খিডতি	তাডখ্ তাখ্	তিডনি খিডতি	ডড খিডতা	তিডনি খিডতি	তাডখ্ তাডখ্
×	০	×	০	×	০
তিডনি খিতি	ডড ধাডত	তাডতা খিতি	ধাডক তাডক	তাডতা খিডতি	ডড ধডগি
×	০	×	০	×	০
তাডতি নিডতি	ধডগা ধডগি	তাডতি নিডতি	ডড ডড		
×	০	×	০		

ঘাত ৫

ইয়াত প্ৰথম ঘাতখন বজাব।

গা-মান ৬

							ধSগা
তিSনি	খিSতি	ধSগা	ধSগি	তিSনি	খিSতি	SS	খেSতা
×		0		×		0	
তিSন্	খিSতি	খেSতা	খেSতি	তিSন্	খিSতি	SS	তাখি
×		0		×		0	
তিSন	খিSতি	তাSখি	তাSখি	তিSন	খিSতি	SS	ধSগি
×		0		×		0	
তিSন্	খিSতি	ধSগা	ধSগি	তিSন	খিSতি	SS	SS
×		0		×		0	

ঘাত ৬

ইয়াত পুনৰ প্ৰথম ঘাতখন বজাব।

ৰূপগঞ্জল তাল

গা-মান ১

খেতাঘেদা	ঘেদিতিনি	তাঘেতিনি	তাS	জিধিনাক	তাঘেতিনি	তাS	খেত
×	২	৩	0	৪	৫	৬	0
খেতা	তিনি	ধেই	খেত	ঝিনদিক	তাঘেতিনি	ধেই	খেত
৭	৮	৯	0	১০	১১	১২	0
জিজিধেই	জিজিধেই	ধেই	খেত	তিনিজিঘি	তাঘেতিনি	ধেই	SS
×	২	৩	0	৪	৫	৬	0

ঘাত ১

খিতিতিনি	খিতিতিনি	খিতিতিনি	তাS	খিতিতিনি	তা	খিতিতিনি	তাS
×	২	৩	0	৪	৫	৬	0

জিধেগিতা	খিতাধগি	তাতিনিতা	তিনিতিনি	তিতিখিতি	ৰিনদিক	ধেই	SS
৭	৮	৯	০	১০	১১	১২	০

গা-মান ২

জিহথেনি	থেনদা	জিহথেনি	থেনদা	খিতানিতা	থেনদাত্রিখি	তাS	SS
×	২	৩	০	৪	৫	৬	০
তাখিৰতিনদা	'থেনিনাং	তাখিৰতিনদা	থেনিনা৲	ঘেদিতিখি	তাঘেতিনি	ধেই	SS
৭	৮	৯	০	১	১১	১২	০
ধেখ্রাSখ্রা	খ্রিতিতাক	ধেখ্রাSখ্রা	খিতিতাক	খিতাখিতা	তাঘেতিনি	ধেই	SS
×	২	৩	০	৪	৫	৬	০
তাঘেৰঘেনা	তাঘেৰঘেনা	তাঘেৰঘেনা	ঘেনিন৲	তিনধগা	ধিনাখিতা	ধেই	SS
৭	৮	৯	০	১০	১১	১২	০

ঘাত ২

ঘাত ১ ৰ বাজনা বজাব।

গা মান ৩

ঘেতিনদাও	তিতিখিতি	ঘেতিনদাও	তিতিখিতি	তাঘেদিতা	ঘেতিনদাও	খেত	SS
×	২	৩	০	৪	৫	৬	০
তিনধগা	ধগাধগা	তিনধগা	ধগাধগা	তিনধগা	তিনধগা	তিনধগা	ধগাধগা
৭	৮	৯	০	১০	১১	১২	০
খেতিনদাও	তাঘেতিনি	দাও	খেত	তিতিখিতি	ৰিনদিক	ধেই	SS
×	২	৩	০	৪	৫	৬	০

ঘাত ৩

ঘাত ১ ৰ বাজনা বজাব।

গা-মান ৪

খেতখেতা	নিতাখেতা	খেতখেতা	নিতাখেতা	খেতখেতা	খেতখেতা
×	১	৩	০	৪	৫
খেত্তিনদাও	SS	ঘেদঘেদা	নিতাঘেদা	ঘেদঘেদা	নিতাঘেদা
৬	০	৭	৮	৯	০
ঘেদঘেদা	ঘেদঘেদা	ঘেত্তিনদাও	SS	তাতিখিতা	নিতা
১০	১১	১২	০	×	২
ধেই	SS	ঝিনদিক	ঝিনদিক	ধেই	SS
৩	০	৪	৫	৬	০
জিধেগিতা	খিতাধগি	তাতিনিতা	তিনিতিনি	তিতিখিতি	ঝিনদিক
৭	৮	৯	০	১০	১১
ধেই	SS				
১২	০				

ঘাত ৪

ঘাত ১ ব বাজনা বজাব।

গা-মান ৫

বাগধিনা	দিদিধেই	তাতাধিনা	দিদিধেই	খেতাখিতা	ঘেদাত্রিখি
×	২	৩	০	৪	৫
না৲	SS	তাখিবত্তিনদা	খেনিনা৲	তাখিবত্তিনদ	খেনিনা৲
৬	০	৭	৮	৯	০
তাঘেতিনি	ধিনাখিতা	ধেই	SS	জিধিনাক	তাঘেতিনি
১০	১১	১২	০	×	২
দাং	খেত	তিনধগা	ধিনাখিতা	ধেই	SS
৩	০	৪	৫	৬	০

ঘাত ৫

ঘাত ১-ব বাজনা বজাব।

গা-মান ৬

ত্ৰিৰধেই	তাতাখিতা	ঘেদিতানি	দাং	ৰিনদিক	তাঘেতিনি	দাং	খেত
×	২	৩	০	৪	৫	৬	০
খিতি	তিনি	ধেই	খেত	ৰিনদিক	তাঘেতিনি	ধেই	খেত
৭	৮	৯	০	১০	১১	১২	০
তিনধগা	'ধগাধগা	তিনধগা	ধগাধগা	ধেৰদিনা	ধগিদাং	তাঘেতিনি	দাং
	২	৩	০	৪	৫	৬	০
জিধিনাক	তাঘেতিনি	দাং	খেত	তিনিখিতি	ৰিনদিক	ধেই	SS
৭	৮	৯	০	১	১১	১২	০

ঘাত ৬

গা মান ১-ৰ বাজনা বজাব।

চোক

ধোধিনা	ধিনাধিনা	ধোধিনা	ধিনাধিনা	ধোধিনা	'ধোধিনা	ধোধিনা	ধিনাধিনা
×	২	৩	০	৪	৫	৬	০
খেখে	খেখে	খেতাতা	খিতিতাক	তাতা	তাতা	তাতাতা	খিতিতাক
৭	৮	৯	০	১	১১	১২	০
তাখিৰিখি	ৰাখিৰিখি	ৰাখিৰিখি	ৰাৰা	তাখিৰিখি	ৰাখিৰিখি	ৰাখিৰিখি	ধেই ধেই
×	২	৩	০	৪	৫	৬	০
তাকথেনি	থেনদা	তাকথেনি	থেনদা	তাকথেনি	তাকথেনি	তাকথেনি	থেনদা
৭	৮	৯	০	১০	১১	১২	০

চোকৰ ঘাত

তাঘেদিতা	ঘেদিদাং	তিনখিতা	ঘেদিদাং	দাংদিদা	ইদিদাং	দিদাংতি	দাং
×	২	৩	০	৪	৫	৬	০

জিধিনাধে	নিতাখিতা	ধগিদাং	দাং	ঝাগধিনা	খিতাধিগা	ধেই	খেত
৭	৮	৯	০	১০	১১	১২	০
ধেইখিতা	ধগিদাং	তাঘেদিতা	ঘেদিদাং	দা৲দিদাং	ইদিদাং	দিদাংতি	দাং
×	২	৩	০	৪	৫	৬	০

যত্তি তাল

গা মান ১

খেতাঘেদা	ঘেদিতিনি	খেতাঘেদা	ঘেতিতিনি	তাঘেতিনি	তাঽ
×	০	২	০	৩	৪
খিঽত	খেতাঘেদা	ঘেদিতিনি	খেতাঘেদা	ঘেদিতিনি	তাঘেতিনি
০	৫	০	৬	০	৭
তাঽ	খিঽত	ঝিনিতিনি	খিতাখ্রিখ্রি	,ঝিনিতিনি	খিতাখিখ্রি
৮	০	×	০	২	০
তাঘেতিনি	তাঽ	খেঽত	তাকথেনি	থেনিতাক	খিতাথেনি
৩	৪	০	৫	০	৬
থেনিনা৲	থেনদাত্রিখি	তাঽ	খিঽত	গ্রিগ্রিধেঽই	গ্রিগ্রিধেঽই
০	৭	৮	০	×	০
খেঽতাধেঽই	খেঽতাধেঽই	তাঘেতিনি	তাঽ	খিঽত্	গ্রিগ্রিধেঽই
২	০	৩	৪	০	৫
গ্রিগ্রিধেঽই	খেতাঘেদা	ঘেদিতিনি			
০	৬	০			

ঝাড় ১

ঝাঽতা	ধিঽনা	ধেঽনি	তাঽতা	খিঽতি	তাঽক
৭	৮	০	×	০	২

ঘেঽনি	তাঘেদিদা	ঘেত্তিন্‌দাও	ঘেঽত্‌	ঘেদিতঘে	দিতাঘেদি
০	৩	৪	০	৫	০
তাধেঽইধেই	ত্ৰিখিতাক	ঘেঘেদিতা	ধেঽ	ঽঽ	
৬	০	৭	৮	০	

গা-মান ২

জিহথেনি	থেনদা	জিহথেনি	থেনদা	থেন্‌দাত্ৰিখি	তাঽ
×	০	২	০	৩	৪
খেত্‌	ঘেদিতিনতা	ত্ৰিখিতাক	ঘেদিতিনদা	ত্ৰিখিতাক	ত্ৰিথাখিতি
০	৫	০	৬	০	৭
তাঽ	খেত	ঘেঘেতিনদা	তানদিতাক	ঘেঘেতিনদা	তানদিতাক
৮	০	×	০	২	০
ত্ৰিথাখিতি	তাঽ	খেত	তাখিৰতিনদা	থেনিনাং	তাখিৰ তিনদা
৩	৪	০	৫	০	৬
থেনিনাং	খিনাখিতা	ধেই	খেত্‌	তাখিৰ তিনদা	থেনিনাং
০	৭	৮	০	×	০
তাখিৰতিনদা	থেনিনাং	ঽঽ	ঽঽ	ঽঽ	তাখিৰ তিনদা
২	০	৩	৪	০	৫
থেনিনাং	তাখিৰ তিনদা	থেনিনাং	ঽঽ	ঽঽ	ঽঽ
০	৬	০	৭	৮	০

ঘাত ২

সপ্তম তালৰপৰা উঠিব।

জিখিনাক	ত্ৰিখিনাক	তিখ্ৰাখিতি	ঘেদিতাঘে	দিতাঘেদি	তাঘেদিতা
৭	৮	০	×	০	২

ঘেদিতা	তি৲খ্রাঽখ্রা	খিতিতাক	ধেনিতাধে	নিতাধেনি	তাধেনিতা
০	৩	৪	০	৫	০
খিতাতাধি	নাওত্রিখা	ধেঃ	ঽঽ		
৬	০	৭	৮		

গা-মান ৩

খেতখেতা	খেতিনদাও	খেত্খেতা	খেতিনদাও	খেতাতিনি	তাঽ
×	০	২	০	৩	৪
খেত	ধেখ্রাঽখ্রা	খিতিতাক	ধেখ্রাআখ্রা	খেতিতাক	খিতাদিদি
০	৫	০	৬	০	৭
ধেই	খেত্				
৮	০				

ছুবাব বজাব।

তলব খিনিও ছুবাব বজাব।

ধেখ্রাঽখ্রা	খিতিতাক	ধেখ্রাআখ্রা	খিতিতাক	ঽঽ	ঽঽ
×	০	২	০	৩	৪
ঽঽ	ঽঽ	ঽঽ	ঽঽ	ঽঽ	ঽঽ
০	৫	০	৬	০	৭

ঘাত ৩

তিনিখিতিধেই	তিনিখিতিধেই	তাতাখিতা	ধেখ্রিতাক	ত্রিখিতাক	খিতাধগি
৭	৮	০	×	০	২
তাতখিতা	জিধিনাখি	তাঽ	খেত	ধেনিতিতা	নিতিতাতি
০	৩	৪	০	৫	০
জিদ্ধেইত্রিখ্রা	খতাতাখি	নাওত্রিখ্রা'	ধেঃ	ঽঽ	
৬	০	৭	৮	০	

গা-মান ৪

খিতাথেনি	থেনিনা	খিতাথেনি	থেনিনা৲	থেনদাত্রিখি	তাS
×	০	২	০	৩	৪
খেত্	তানাঙানা	ঘেঘেতিনদা	তানাঙানা	ঘেঘেতিনদা	খিতাধিনা
০	৫	০	৬	০	৭
ধেই	খেত	ধেইতিনিতা	ত্রিখিনা৲	ধেইতিনিতা	ত্রিখিনাং
৮	০	×	০	২	০
তিনিতিনি	তাS	খেত	তি৲খ্রাSখ্রা	খিতিতাক	তি৲খ্রাSখ্রা
৩	৪	০	৫	০	৬
খিতিতাক	খিতাদিদি	ধেই	খেত্	তি৲খ্রাSখ্রা	খিতিতাক
০	৭	৮	০	×	০
তিংখ্রাSখ্রা	খিতিতাক	খিতাদিদি	ধে	SS	
২	০	৩	৪	০	

ঘাত ৪

জিজিধেই	জিজিধেই	ত্রিখ্রাখিতা	ধে ধে	তিন্দা	ধে ধে
৭	৮	০	×	০	২
তিনদা	খিতিতাক	ধিনাঙানা	ঙানাখিতি	তানাঙানা	ঙানাখিতা
০	৩	৪	০	৫	০
তানাঙানা	খিতাতাধি	নাওত্রিখ্রা	ধেং	SS	
৬	০	৭	৮	০	

গা-মান ৫

ঘাগধিনা	দিদিধেই	তাকধিনা	দিদিধেই	ধিনাত্রিখি	নাং
×	০	২	০	৩	৪

খেত	তিংখা	খিতিতাক	তি৲খ্রাখাখ্রা	খিতিতাক	খিতাতিনি
০	৫	০	৬	০	৭
তাS	খেত	খেতাঘেদা	ঘেদিতিনি	খেতাঘেদা	ঘেদিতিনি
৮	০	×	০	২	০
তাঘেতিনি	দাও	খেত৲	তানখিতি	তাS'ধই	তানখিতি
৩	৪	০	৫	০	৬
তাSধেই	জিহ৲তা	ধেই	খেত		
০	৭	৮	০		

ঘাত ৫

খেতাধেই	খেতাধেই	তাতাখিতা	ধে ধে	তিনদা	ধে ধেঃ
৭	৮	০	×	০	২
তিনদা	ধগিতিনি	ধে	খেত	খেতখেতা	নিতাখেত
০	৩	৪	০	৫	০
খেতানিতা	খিতাতাধি	নাওত্রিখা	ধে	SS	
৬	০	৭	৮	০	

গা-ত্রান ৬

খেতাখেতা	নিতাখেতা	খেত৲খেতা	নিতাখেতা	খেতাতানি	তাS
×	০	২	০	৩	৪
খেত	ঘেদ্‌ঘেদা	খিতাঘেদা	ঘেদ্‌ঘেদা	নিতাঘেদা	তাঘেতিনি
০	৫	০	৬	০	৭
ধেঃ	খেত৲				
৮	০				

ঘাত ৬

তিনিখিতি	তিনিধেই	তিত্‌তাও	খিতাধেই	ধেইখিতি	তাখিতাও
৭	৮	০	×	০	২
তাতাখিতা	তিনধেই	তিত্‌তাও	খিতাধেই	ধেতখিতা	নিতাধেত
০	৩	৪	০	৫	০
খিতানিতা	খিতাতাধি	নাওত্রিখা	ধে	SS	
৬	০	৭	৮	০	

মিশ্র তাল

গা-মান ১

১ সক-বিষম

গ্রিৰগিধেই	তাতাখিতা	দিধিনাখি	তাS	ৰিনদিক	ধেই
×	০	২	৩	০	৪
ৰিন্দিক	ঘেদিতাখি	তা	খেত		
০	৫	৬	০		

২ দোৱাজ

তাতি	নিতা	ধেই	SS ওৰৰ	ৰিনদিক	ধেই
৬	০	৭	০	৮	৯
SS খেত					
০					

৩ ৰূপক

ধেই SS	ধেই দাও	তিতি খিতি	তিন দিক	ধেই SS
×	২	০	৩	৪
খেত SS				
০				

৪ যতি

জিধেগিতা	খিতাধগি	তাতিনিতি	তাঽ	ৰিন্‌দিক	ধেই
× •	০	২	০	৩	৪
খেত	জিধেনিতা	খিতাধগি	তাতিনিতি	তাঽ	ৰিনদিক
০	৫	০	৬	০	৭
ধেই	ঽঽ				
৮	০				

গা-মান ২

১ সক-বিষম

ৰিনদা	খেত্‌তাস	তিনিতাখি	তাঽ	তাতাখিতা	দিধি নাধে
×	০	২	৩	০	৪
নিতাখিতা	জিধিনাধি	তা	খেত্‌		
০	৫	৬	০		

২ দোৱাজ

ধেই	খিত	তাও	ধেইদাও	ঘেদিতাখি	তাও	খেত ঽঽ
৬	০	৭	০	৮	৯	০

৩ ৰূপক

ধেং ধে	তিন দা	খেত্‌ তাক	তিন দিক	ধেই ঽঽ	খেত ঽঽ
×	২	০	৩	৪	০

৪ যতি

দিজিধেই	ঽঽ	দিজিধেই	ঽধেই	তিনিতাখি	তাঽ	ঽঽ
×	০	২	০	৩	৪	০

ইয়াৰ পিছত পুনৰ সক-বিষম, দোৱাজ, ৰূপক আৰু যতি হ'ব।

ঘাত ২

১ সৰু-বিষম

খেত্তাঘে	দিতাখেতা	ঘেদিতাখি	ৰও	দদওদিক	ধেই
×	০	২	৩	০	৪
দদওদিক	তিনদিক	তও	খেত		
০	৫	৬	০		

২ দোৱাজ

জিধিনাধে	নিতাখিতা	দিধেইখি	ৰা	ৰিনদিক	ধেই	খেত্
৬	০	৭	০	৮	৯	০

৩ ৰূপক

ওপৰৰ ৰূপকৰ প্ৰথম গা-মানৰ দৰেই হ'ব।

৪ যতি

দিধেনিতা	খিতাধগি	তাতিনিতি	তাऽ	ৰিনদিক	ধেই	ऽऽ
×	০	২	০	৩	৪	০

গা-মান ৩

১ সৰু-বিষম

তি্থ্ৰাতা্থ্ৰা	খেত	তাতানিতা	খিতানিতা	ধগিতিনি	তিনিতিনি
×	০	২	৩	০	৪
তাতাখিতা	খিতানিতা	ধগিদাও	খেত্		
০	৫	৬	০		

২ দোৱাজ

তিনধেই	ধেইধেই	তিনধেই	ধেইধেই	তিনধেই	তিনধেই	খিতিতাক
৬	০	৭	০	৮	৯	০

৩ ৰূপক

দাং খিতি	তাক ধেই	তাত তা	খেতা ধেই	তাতা ধেই	তাত তা
×	২	০	৩	৪	০

৪ যতি

তিনধা	ৰাত্তা	তিনধা	তাততা	তিনধা	তিনধা	তাত্তা
×	০	২	০	৩	৪	০

ঘাত ৩

১ সম-বিষম

ৰাগধগি	তাতাখিতা	দিধিনাখি	তাSS	ৰিনদিক্	ধেই
×	০	২	৩	০	৪

ৰিনদিক	ধগিতাখি	ৰও	খেত
০	৫	৬	০

ইযাৰ পিছত এই ঘাতৰ ২য়, ৩য় আৰু ৪ৰ্থ অংশ প্ৰথম গা মানৰ দাৰেই হ'ব।

গা-মান ৪

খেতখেতা	নিতাখেতা	খেতাতিনি	তাS	খেত	ঘেদাঘেদা
×	০	২	৩	০	৪

নিতাঘেদি	তাঘেতিনি	ধেই	খেত
০	৫	৬	০

২ দোৱাজ

খেতা	তিনি	ধেই	ওৰৰ	ৰিনদিক	ধেই	খেত
৬	০	৭	০	৮	৯	০

৩ ৰূপক

ঘেতিন দাও	ঘেতিন দাও	তিতি খিতি	ঘেতিন দাও	ঘেতিন দাও	তিতি খিতি
×	২	০	৩	৪	০

৪ যতি

ৰাগধেই	ঽঽ	ৰাগধেই	ঽধেই	তিনিতাখি	তাত	খেত
×	০	২	০	৩	৪	০

ঘাত ৪

ওপৰৰ প্ৰথম গা-মানৰ দৰেই হ'ব।

গা-মান ৫

১ সক বিষম

তিনিখিতি	তিনদা	তিনিখিতি	তাঽ	খেত	খেতাধেই
×	০	২	৩	০	৪
তাতাধেই	তিনিখিতি	তা	খেত		
০	৫	৬	০		

২ দোৰাজ

খেতা	তিনি	ধেই	খেত	ধেই	ধ গা	নিতা
৬	০	৭	০	৮	৯	০

৩ ৰূপক

ধেই ইয়া	ধে ই	ঽঽ ঽঽ	ধিন নাক	ধিন নাক	তাতা খিতা
×	২	০	৩	৪	০

৪ যতি

দিধেনিতা	খিতাধগি	তাতিনিতা	তিনিতিনি	তাতিনিতি	তাঽ	খেত
×	০	২	০	৩	৪	০

ঘাত ৫

ওপৰৰ দ্বিতীয় ঘাতৰ দৰেই হ'ব।

গা-মান ৬

১ সক-বিষম

খেতাঘেদা	ঘেদিতিনি	তাঘেতিনি	তাऽ	ৰিৰিৰিনদিক	ধেই
×	০	২	৩	০	৪

ৰিৰিৰিনদিক	ঘেদিতাখি	তাऽ	খেত
০	৫	৬	০

২, ৩ দোবাজ-ৰূপক

গা-মান ৪-ৰ দৰেই হ'ব।

৪ যতি

ঘেতিনদাও	তিতিখিতি	ঘেতিনদাও	তিতিখিতি	তাঘেতিনি	ধে	ऽऽ
×	০	২	০	৩	৪	০

ঘাত ৬

তাঘেদিতা	ঘেদিদাং	তিনিখিতা	ঘেদিদা৲	তাতাখিতা	ঘেদিতাঘে
×	০	২	৩	০	৪

দিতাঘেদি	তাঘেতিনি	দা৲	খেত
০	৫	৬	০

২ দোবাজ

দিধিনাধে	নিতাখিতা	ধগিদা৲	দা৲	বাগধিনা	ধেই	খেত
৬	০	৭	০	৮	৯	০

৩ ৰূপক

ধেই খিতা	ধগি দাং	তাতা খিতা	তাঘে দিতা	ঘেদি দা৲	তাতা খিতা
×	২	০	৩	৪	০

৪ যতি

ঘেদিতাঘে	দিতাঘেদি	তাঘেদিতা	খিতাতাধি	নাওত্ৰিখা	ধেই	ঽঽ
×	০	২	০	৩	৪	০

চোক

১ সৰু-বিষম

ধোধিগা	ধিগাধিনা	ধোধিগা	ধোধিগা	ধিনাধিগা	ধোধিগা
×	০	২	৩	০	৪
ধিগাধিগা	ধোধিগা	ধোধিগা	ধিনাধিনা		
০	৫	৬	০		

২ দোৰাজ

খেলে	খেলে	খেঽতাতা	খিতিতাক	তাতা	তাঽঽতা	খিতিতাক
৬	০	৭	০	৮	৯	০

৩ ৰূপক

তাখি ৰিখি	ৰাখি ৰিখি	ৰা ৰা	তাখি ৰিখি	ৰাখি ৰিখি	ধেই ধেই
×	২	০	৩	৪	০

৪ যতি

তাকথেনি	থেনদা	তাকথেনি	থেনদা	তাকথেনি	খিতথেনি	থেনদা
×	০	২	০	৩	৪	০

চোকৰ পিছৰ ঘাত

১ সৰু-বিষম

তাঘেদিতা	ঘেঁদিদাং	তিনিখিতা	ঘেদিদা৲	তাতাখিতি	দাংদিদাং
×	০	২	৩	০	৪
ইদিদা৲	দিদা৲তি	দাং	খেত		
০	৫	৬	০		

২ দোবাজ

জিধিনাধে	নিতাখিতা	ধগিদা৲	দা৲	ৰাগধিনা	ধেই	খেত
৬	০	৭	০	৮	৯	০

৩ রূপক

ধেইখিতা	ধগিদা৲	তাতাখিতি	তাধ গিতা	ধগি দা৲	তাতা খিতি
×	২	০	৩	৫	০

৪ যতি

ঘেদিতাঘে	দিতাঘেদি	দা৲ দিদা	ইদি দা	দিদা তি	দা৲	SS
×	০	২	০	৩	৪	০

সরু-বিষম তাল

গা মান আরু ঘাত ১

তিনিখিতি	তিনদা	তিনিখিতি	তাও	খেত	তিনিখিতি
×	০	২	৩	০	৪
তিনদা	তিনিখিতি	তাS	ঘে	ঘেদি	তাখি
০	৫	৬	০	×	০
তিনিখিতি	তাS	খেত	তাকাথেনি	ধেনদা	তাকথেনি
২	৩	০	৪	০	৫
খিতাথেনি	থেন্দা	ঘেদিতাঘে	দিতাঘেদি	খিনদিক	ধে
৬	০	×	০	২	৩
SS					
০					

গা-মান আৰু মাত ২

খেতাধেই	তাতাখিতা	খেদিত্তাখি	দা৲	খেত	তাতি
×	০	২	৩	০	৪
নিতা	ঘেদিতাখি	দা৲	খেত	ৰিনদিক	ধেই
০	৫	৬	০	×	০
ৰিন্দিক	ঘেদিতাখি	তাS	তাঘেদিতা	ঘেদিদা৲	তিনখিতা
২	৩	০	৪	০	৫
ঘেদিদা৲	তাতাখিতি	তিনধগা	ধগাধগা	ধগুৰদা৲	তাখিৰিখি
৬	০	×	০	২	৩
ৰাগধিনা	ধগুৰদা৲	তাতাখিতি	ৰিনদিক	ধে	SS
০	৪	০	৫	৬	০

গা-মান আৰু মাত ৩

ৰাগধগি	তাতাখিতা	দিধিনাখি	তাS	খেত	ঘেন্নুতিঘে
×	০	২	৩	০	৪
নুতিনাগ	ধে ধে	ধ গা	তিনদা	তাখিৰিখি	ৰাগধিনা
০	৫	৬	০	×	০
জিজিধেই	জিজিধেই	তাতাখিতা	ধগিতিনি	তিনিখিতি	ৰিনদিক
২	৩	০	৪	০	৫
ধে	SS				
৬	০ .				

গা মান আৰু মাত ৪

খেতা	নিতা	খেত	খেতা	নিতা	তাঘেদিতা
×	০	২	৩	০	৪

ধেদি	ধ গা	ধংগা	তিSনি	তিনধেS	ইতা
০	৭	৬	০	×	০
তাতা	খিSতি	SS	তাতি	নিতা	ধেদিতাখি
২	৩	০	৪	০	৫
দাং	খেত	ত্রিখিতিনি	দা	ধিনদিক	ধেং
৬	০	×	০	২	০
SS					
৩					

গা-মান আক ঘাত ৫

ধগি	তিনি	ধে	ধগি	তিনি	তিনধে
×	০	২	৮	১	৪
ইতা	তাতা	খিতি	তাতি	নিতা	তিনিখিতি
০	৫	৬	০	×	০
তাতি	নিতা	খিতাধগি	তাক	ধ গা	ধ গা
২	৩	০	৪	০	৫
ধ গা	তিনি	তাকধS	গিSতা	খিতিতা	ধে ধেঃ
৬	০	×	০	২	৩
নিতা	খ্রি খ্রি	নিতা	ধগিতিনি	ধে	SS
০	৪	০	৫	৬	০

গা-মান আক ঘাত ৬

তিখ্রোআখ্রা	খিত্	তাতাখিতা	খিতানিতা	ধগিদাও	তিনধেই
×	০	২	৩	০	৪
ধেইধেই	তিন্ধেই	তিনধেই	ধেইধেই	তাংখিতি	তাত্তা
০	৫	৬	০	×	০

তা৲খিতি	তাকধেই	তাততা	তিনদা	তাত্তা	তিনদা
২	৩	০	৪	০	৫
তিনদা	তাত্তা				
৬	০				

চোক

ঘেদিদা৲	ইদিদা৲	ঘেদিদিদা	ঘেদিদিদা	ইদিদা৲	ঘেদিদিদা৲
×	০	২	৩	০	৪
ইদিদা৲	ঘেদিদিদা	ঘেদিদিদা	ইদিদা৲	তাষতাতা	খিতিতাক
০	৫	৬	০	×	০
তাষতাতা	তাষতাতা	খিতিতাক	তাষতাতা	খিতিতাক	তাষতাতা
২	৩	০	৪	০	৫
তাষতাতা	খিতিতাক	তাষতাতা	খিতিতাক	তাষতাতা	তাষতাতা
৬	০	×	০	২	৩
খিতিতাক	তাষতাতা	খিতিতাক	তাষতাতা	তাষতাতা	খিতিতাক
০	৪	০	৫	৬	০

চোকৰ ঘাত

ধগিতা	ধগিদা৲	তিনখিতা	ধগিদা৲	তাতাখিতি	দা৲দিদাং	
×	০	২	৩	০	৪	
ইদিদা৲	দিদা৲তি	দা	খেত	জিধিনাধে	নিতাধেনি	
০	৫	৬	০	×	০	
ধগিদা৲	দা৲	খেত	ৰাগধগা	ধগিদা৲	তিনখিতা	
২	৩	০	৪	০	৫	
ধগিদা৲	তাতাখিতি	দা৲দিদা৲	ইদিদা৲	দিদা৲তি	দা৲	SS
৬	০	×	০	২	৩	০

ৰামদানি

আৰম্ভণি

থুকনি তাল

খেদি	তিন SS	১৬ বাৰ বাজিব।
×	২	

ভাঙনি ১

চুটা তাল

তিনি	তাধে	গিতা	তিনি	তিনি	তাধে	গিতা	তিনি
	×	০	×	০	×	০	×

মুঠ ষোলবাৰ বজাব।

ধগা	Sও	দ্ৰিক	SS	ধগা	Sও	দ্ৰিক	SS
	×	০	×	০	×	০	×
ধগা	Sও	দ্ৰিক	SS	ধে	তিনি	খিতা	ধে
০	×	০	×	০	×	০	×
তিনি	খিতা	ধে	তিনি	খিতা			
০	×	০	×	০			

গা-মান ১

থুকনি তাল

ধেগি	তিনি খিতি	তাখি	তিনি খিতা
×	২	×	২
ধেগি	তিনি খিতি	তাখি	তিনি খিতা
×	২	×	২

মুঠ চাৰিবাৰ বজাব।

ভাঙনি ২

চুটা তাল

ক)

			তিꣳন ꣳꣳ ꣳꣳ
খেতানি খেতানি খেতানি খেতানি	খে ꣳꣳꣳ	তিꣳন ꣳꣳ ꣳꣳ	তিꣳন ꣳꣳ ꣳꣳ
×	০	×	০
ঘেদানি ঘেদানি ঘেদানি ঘেদানি	ঘেꣳহ ꣳꣳ ꣳꣳ	দিꣳন ꣳꣳ ꣳꣳ	জেꣳহ
×	০	×	০
খিꣳত			
×			

খ)

তাঘেদিতা	ঘেদিতিনি	ধ গা	তিনদা	খেꣳতা	তিনদা ꣳ	
	×	০	×	০	×	
খেꣳতা	তিনিখিতি	তিনধেꣳই	ꣳতা	খিতি	তাꣳক	
০	×	০	×	০	×	
ধে তিন	ঘেদিবাখি	তিꣳন	ꣳꣳ	বিনথা	তাততা	
০	×	০	×	০	×	
খিꣳতি	তাꣳক					
০	×					

মূঠ চাৰিবাৰ বজাব।

তাঘেদিতা	ঘেদিতিনি	ধংগা	তিনদাꣳ	খেꣳতা	তিনদাꣳ
	×	০	×	০	×
খেꣳতা	তিনিখিতি	তিনধেꣳই	ꣳতা	খিꣳতি	তাꣳক
০	×	০	×	০	×

ধে' তিন	ঘেদিতাথি	তিSন	SS	ৰিSন	SS
0	×	0	×	0	
ৰিSন	SS	ৰিনধেSই	S ধেই	তানাঙানা	
0	×	0	×	0	

গা-মান ২

থুকনি তাল

ধেগি	তিSন দাS	খিতি	তিSন দাS
×	২	×	২
ধেগি	তিSন দাS	খিতি	তিSন দাS
×	২	×	২

মুঠ চাৰিবাৰ বজাব।

সঁচাৰ ১

চুটা তাল

ক) | তাৰ তাৰ
0

তাতাখিতা	তাS	SS
×	0	×

খ) | ৰিনথাS

তাততা	খিSতি	তাS	তাৰতাৰ
×	0	×	0
তাতাখিতি	তাS	খিSত	তাৰতাৰ
×	0	×	0

তাতাখিতি	তাS	খিSত	তাষতাষ
×	o	×	o
তাতাখিতি	তাষতাষ	তাতাখিতি	তাষতাষ
×	o	×	o
তাতাখিতি	তাS		
×	o		

খ-খনি মুঠ চাৰিবাৰ বজাব।

গ)

			ৰিSন
SS	ৰিSন	SS	ৰিনাধেSই
×	o	×	o
Sাধেই	তানাত্তানা		
×	o		

ইয়াৰ পিছত গা-মান ২ পুনৰ বজাব।

সঁচাৰ ২

চুটা তাল

ক)

			খিতিতাS
			o
ধেSইয়া	SS	SS	
×	o	×	

খ)

			ৰিনথাS
তাততা	খিSতি	তাSক	খিতিত্তাS
×	o	×	o

ধেऽইয়া	খিতিতা	ধেऽইয়া	খিতাখিতা
×	o	×	o
ধেऽইধেऽই	খিতিতাऽ	ধেऽইয়া	খিতাখিতা
×	o	×	o
ধেऽইধেऽই	তাऽ	ऽऽ	
×	o	×	

খ-খনি মুঠ চাৰিবাৰ বজাব।

গ)

			ঋिऽন
ऽऽ	ঋिऽন	ऽऽ	ঋিনধেই
×	o	×	o
ऽধেই	তানাঙানা		
×	o		

পুনৰ গা-মান ছবাৰ বজাব।

সাঁচাৰ ৩

চুটা তাল

ক)

					ধেইতাতা
খিতিতাऽ	ऽऽ	ऽऽ	ঋিনথাऽ	তাততা	খিऽতি
×	o	×	o	×	o
তাড্রক	ধেইতাতা	খিতিতাऽ	ধেইতাতা	খিতিতাऽ	তাততা
×	o	×	o	×	o
ধেতধে	খিऽনা	ধেতধেऽ	খিऽনা	ऽऽ	ধেऽইখিতা
×	o	×	o	×	o

ধেগিদাং	তাঘেদিতা	ঘেদিদাং	তাকতাক	তিনিতিনি	তাতিনিতা
×	০	×	০	×	০
SS	গ্রিগ্রিধেSই	তাতানিতা	দিদিনাধি	তাSS	
×	০	×	০	×	

খ) | ধিনাS

Sকধেই	Sখা	তিনদাS	খিতাS	Sকধেই	Sখা
×	০	×	০	×	০
তিনদাS	ধিনাS	Sকধেই	Sখ্রা	তিনদাS	খিতাS
×	০	×	০	×	০
Sকধেই	Sখা	তিনদাS			
×	০	×			

মুঠ চাৰিবাৰ বজাব।

গ) | তিনখ্রা

ইংখ্রা	ধে গি	নিSতা	খিতাখিৰ খিবা	Sখিবা	ধেSগি	নিSতা
×	০	×	০	×	০	×

মুঠ চাৰিবাৰ বজাব।

শেষৰ ভাঙনি ১

চুটা তাল

দান	ঘেদি	তাখি	দান	ঘেদি	তাখি	দান	ঘেদি
	×	০	×	০	×	০	×
তাখি	তাS	ধেS	Sই	তিS	তাS	ধেন	গ্রিক
০	×	০	×	০	×	০	×

ঽঽ	ঽঽ	ধিনা	ঽকধেই	ঽখ্রা	তিনদাঽ	খিতাঽ	ঽকধে
o	×	o	×	o	×	o	×
ঽখ্রা	তিনদাঽ	ধিনা	ঽকধেই	ঽখ্রা	তিনদাঽ	খিতাঽ	ঽকধে
o	×	o	×	o	×	o	×
ঽ খ্রা	তিনদাঽ	ধিনা	ঽকধেই	ঽ খা	তিনদাঽ	খিতাঽ	ঽকধে
o	×	o	×	o	×	o	×
ঽ খ্রা	তিনদাঽ	ধিনা	ঽকধেই	ঽ খা	তিনদাঽ	খিতাঽ	ঽকধে
o	×	o	×	o	×	o	×
ঽ খ্রা	তিনদাঽ						
o	×						

শেষৰ ভাঙনি ২

চুটা তাল

ক)

ধেগি	তাধে	গিতা	ধগা	ধগা	ত্রিখি	নাং	ঽঽ
	×	o	×	o	×	o	×
ঽঽ	তাঽ	খিত	ঽঽ				
o	×	o	×				

খ)

ধেগি	তাধে	গিতা	ধগা	ধগা	ত্রিখি	নাং	খিতা
	×	o	×	o	×	o	×
খিত্তি	তাখি	তিতা	খিতা	খিতা	ত্রিখি	নাং	খিতা
o	×	o	×	o	×	o	×

মুঠ চাবিবাৰ বজাব।

গ)

ধগা	ত্রিখি	না৲	খিতা	খিতা	ত্রিখি	না৲	খিতা
	×	o	×	o	×	o	×

মুঠ চাৰিবাৰ বজাব।

ঘ)

খিতি	তাখি	তিতা	খিতা	খিতা	ত্রিখি	নাং	খিতা
	×	o	×	o	×	o	×

মুঠ তিনিবাৰ বজাব।

ঙ)

খিতি	তাখি	তিতা	খিতা	খিতা	তিখ্রি	না	ঽঽ
	×	o	×	o	×	o	×
তাক	তাধে	গিতি	তাক	তাধে	গিতি	তাক	তাধে
o	×	o	×	o	×	o	×
গিতি	তাঽ	ধেঽ	ঽই	তিঽ	তাঽ	ধেন	ত্রিক
o	×	o	×	o	×	o	o
ঽঽ	ঽঽ	তিনি	তাষ	তিনি	তাষ	ধেগি	তাষ
o	×	o	×	o	×	o	×
তাধে	গিতা	তিনি	তিনি	তাতি	নিতা	ঽঽ	
o	×	o	×	o	×	o	

বামদানি ২

আবত্তনি

থুকনি তাল

ধেদি	তিন ঽঽ
×	২

মুঠ ১৬ বাৰ বজাব।

ভাঙনি ১

চুটা তাল

ক)

তিনি	তাধে	গিতা	তিনি	তিনি	তাধে	গিতা	তিনি
o	×	o	×	o	×	o	×

মুঠ ১৬বাৰ বজাব।

খ)

ধেগি	তিনখ্রা	ঽকতা	তিঽনি	তিনখ্রা	তিনদা	ঽকতা	তিনি
o	×	o	×	o	×	o	×

মুঠ আঠবাৰ বজাব।

গ)

থাতি	নিধে	ঽতা	তিনি	থাতি	নিধে	ঽতা	তিনি
o	×	o	×	o	×	o	×

মুঠ চাৰিবাৰ বজাব।

ঘ)

খেঽই	ঽঽ	খিতা	তিনি	খিতি	খিতা	তিনি	খিতি
o	×	o	×	o	×	o	×
খিতা	তিনি	খিতি	তাঽ	ধেঽই	ঽঽ	তি	তাঽ
o	×	o	×	o	×	o	×
ধেঽন	ত্রিক	ঽঽ	ঽঽ				
o	×	o	×				

ঙ)

জেঽহ্	থেন	থেন	খিতি	তাক	থেন	থেন	খিতি
	×	o	×	o	×	o	×

তাক	থেন	থেন	খিতি	তাক	দিখে	ঽতা	তিনি
0	×	0	×	0	×	0	×
খিতা	তিনি	তাতি	নিতি	তাঽ	ঽঽ	ঽঽ	ঽঽ
0	×	0	×	0	×	0	×
খিত	ঽঽ						
0	×						

মুঠ চাবিবাৰ বজাব।

চ)

তাক	দিখে	ইতা	তিনি	তাক	দিখে	ইতা	তিনি
	×	0	×	0	×	0	×
তাক	দিখে	ইতা	তিনি	খিতা	তিনি	তাতি	নিতি
0	×	0	×	0	×	0	×
তাঽ	ঽঽ	ঽঽ	ঽঽ	খিত	ঽঽ		
0	×	0	×	0	×		

মুঠ চাবিবাৰ বজাব।

ছ)

থেঽই	ঽঽ	খিতা	তিনি	খিতি	খিতা	তিনি	খিতি
0	×	0	×	0	×	0	×
খিতা	তিনি	খিতি	তাঽ	থেঽই	ঽঽ	তিঽ	তাঽ
0	×	0	×	0	×	0	×
থেঽন	ত্রিক	ঽঽ	ঽঽ				
0	×	0	×				

গা-মান ১

পৰিতাল

		ঘেদি তিনি খিতি ০
ঘেদা ঘেদি ×	তিনি খিতি ২	ঘেদি তিনি খিতি ০
ঘেদা ঘেদি ৩	তিনি খিতি ৪	ঘেদি তিনি খিতি ০
ঘেদা ঘেদি ৫	তিনি খিতি ৬	

আক এবাৰ বজাব।

সঁচাৰ ২

চুটা তাল

ক)

		ধেঽইতিন ০
তিনিখিতি ×	তাঽ ০	ঽঽ ×

খ)

			বিনধা ০
তাততা ×	খিঽতি ০	তাঽক ×	ধেঽই তিন ০
তিনিখিতি ×	তাক তিন ০	তিনিখিতি ×	তাক তিন ০

তিনিখিতি	তাকধিনা	দিধিনাখি	তাS
×	০	×	০

SS
×

মুঠ চাৰিবাৰ বজাব।

গা-মান ২

পৰিতাল

					তাক	তিনি	খিতি
					০		
তাক	দিধে	তিনি	খিতি		তাক	তিনি	খিতি
×		২			০		
তাক	দিধে	তিনি	খিতি		তাক	তিনি	খিতি
৩		৪			০		
তাক	দিধে	তিনি	খিতি				
৫		৬					

আৰু এবাৰ বজাব।

সঁচাৰ ২

চুটা তাল

ক)

				ধিনাঙানা
				০
খিতাধেগি	তাS	SS		
×	০	×		

খ)

			বিনথা
			o
তাততা	খিতত্তি	তাতক	খিনাঙানা
×	o	×	o
খিতাধেগি	তানাঙানা	খিতাতধগি	তানাঙানা
×	o	×	o
খিতাধেগি	জিখিনাখি	খিতাধেগি	তাত
×	o	×	o
SS	SS		
×	o		

মুঠ চাবিবাৰ বজাব।

ভাঙনি ১

চুটা তাল

ক)

তাকতা	ধেগিত্তি	তাকতা	ধেগিত্তি	তাকতা	ধেগিত্তি	তাত	ধেতই
×	o	×	o	×	o	×	o
SS	তিত	তাত	ধেতন	ত্রিক	SS	SS	
×	o	×	o	×	o	×	

খ)

ধেগি	তিনখ্রা	তকতা	তিতনি	তানি	তিনখ্রা	তকতা	তিতনি
o	×	o	×	o	×	o	×

মুঠ চাবিবাৰ বজাব।

শেষৰ ভাঙনি

ক)

খিতা	তিন	তিন	খিতি	তাऽ	ऽऽ
	×	o	×	o	×

খ)

বিন	থাऽ	তাত	তাऽ	খিऽ	তিऽ	তাऽক	ऽऽ
	×	o	×	o	×	o	×
খিতা	তিন	তিনি	খিতি	খিতা	তিন	তিনি	খিতি
o	×	o	×	o	×	o	×
তিন	খিতি	তিন	খিতি	খিতা	ধেগি	তাধে	গিতি
o	×	o	×	o	×	o	×
তাऽ	ऽऽ	ऽऽ	ऽऽ				
o	×	o	×				

মুঠ তিনিবাৰ বজাব।

গ)

বিন	থাऽ	তাত	তাऽ	খিऽ	তিऽ	তাऽক	ऽऽ
	×	o	×	o	×	o	×
খিতা	তিন	তিনি	খিতি	খিতা	তিন	তিনি	খিতি
o	×	o	×	o	×	o	×
খিতা	খিতি	তিন	খিতি	খিতা	ধেগি	তাধে	গিতি
o	×	o	×	o	×	o	×
তাং	ऽऽ	ऽऽ					
o	×	o					

ঘ)

তাকতা	ধগিতি	তাকতা	ধগিতি	তাকতা	ধগিতি	তাS	ধেSই
×	o	×	o	×	o	×	o
SS	তিS	তাS	ধেSন	ত্রিক	SS	SS	
×	o	×	o	×	o	×	

ঙ)

ধেইতি	নিধেই	Sতা	তিSনি	তাতি	নিধেই	তাSক	ধ গা
o	×	o	×	o	×	o	×

মুঠ চাৰিবাৰ বজাব।

চ)

ধগি	তাধ	গিতা	ধগি	তাS	SS	খিন	থাS
o	×	o	×	o	×	o	×
তাত	তাS	খিS	তিS	তাSক	SS		
o	×	o	×	o	×		

ছ)

ধগি	তাধ	গিতা	ধগা	ধগা	তিখ্রি	না৲	খিতা
o	×	o	×	o	×	o	×
খিতি	তাখি	তিতা	খিতা	খিতা	তিখ্রি	না৲	খিতা
o	×	o	×	o	×	o	×

মুঠ চাৰিবাৰ বজাব।

জ)

ধগা	তিখ্রি	না৲	খিতা	খিতা	তিখ্রি	নাং	খিতা
o	×	o	×	o	×	o	×

মুঠ চাৰিবাৰ বজাব।

ঝ)

খিতি	তাখি	তিতা	খিত্তা	খিতা	তিখ্রি	নাং	খিত্তা
o	×	o	×	o	×	o	×

মুঠ তিনিবাৰ বজাব।

ঞ)

খিতি	তাখি	তিতা	খিতা	খিতা	তিখ্রি	নাং
o	×	o	×	o	×	o

ট)

তাকতা	ধগিতি	তাকতা	ধগিতি	তাকতা	ধগিতি	তাS	ধেSই
×	o	×	o	×	o	×	o
SS	তিS	তাS	ধেSন	ত্রিক	SS	SS	
×	o	×	o	×	o	×	

ৰামদানি ৩

থুকনি তাল

ঘেদি	তিন	SS
×	২	

ভাঙনি ১

চুটা তাল

ক)

ত্তিSন	তাধে	গিতা	ত্তিনি	ত্তিSন	তাধে	গিত্তা	ত্তিনি
o	×	o	×	o	×	o	×

মুঠ ষোলবাৰ বজাব।

খ)

থেSই	SS	খিতা	তিনি	খিতি	খিতা	তিনি	খিতি
	×	o	×	o	×	o	×
খিতা	তিনি	খিতি	SS	তাS	ধেS	SS	তিS
o	×	o	×	o	×	o	×
তাS	ধেSন	ত্রিSক	SS				
o	×	o	×				

গা-মান ১

পবিতাল

		খিতা তিনি খিতি
তাক্র দিধে	তিনি খিতি	খিতা তিনি খিতি
×	২	o
তাক্র দিধে	তিনি খিতি	খিতা তিনি খিতি
	৪	o
তাক্র দিধে	তিনি খিতি	
৫	৬	

মুঠ ছুবাব বজাব।

গঁচাব ১

চুটা তাল

ক)

		তিনখিতা
খিতিদাচাও	SS	SŚ
×	o	o

খ)

					বিনধাঽ
তাততা	খিঽতি	তাঽক	তিনখিতা	খিতিদাঽও	তিনিখিতা
×	o	×	o	×	o
খিতিদাঽও	তিনখিতা	খিতিদাঽও	জিধিনাধি	নাঽওথেঽই	তাধিনাধি
×	o	×	o	×	o
নাঽওথেঽই	তিনখিতা	খিতাধেগি	তাঽ	ঽঽ	
×	o	×	o	×	

মুঠ চাৰিবাৰ বজাব।

গ)

					তিনখিতা
খিতাধেগি	তাঽ	তাকতা	ধেগিতা	তাকতা	ধেগিতা
×	o	×	o	×	o
তাকতা	ধেগিতা	তাঽ	ধেঽ	ঽঽ	তিঽ
×	o	×	o	×	o
তাঽ	ধেঽন	দ্ৰিঽক	ঽঽ	ঽঽ	
×	o	×	o	×	

গা-মান ২

চুটা তাল

						ধেগি
তিনদা	তাখি	তিনদা	খিতি	তিনদা	তাখি	তিনদা
×	o	×	o	×	o	×

মুঠ চাৰিবাৰ বজাব।

সঁচাৰ ২

চুটা তাল

ক)

				ধিনাऽক
থেऽইথেऽই	ऽऽ	ऽऽ	ऽऽ	তাऽতাऽ
×	0	×	0	×

খ)

					ধিনাऽক
থেऽইথেऽই	তাতাऽক	থেऽইথেऽই	তাতাऽক	থেऽইথেऽই	তাতাऽক
×	0	×	0	×	0
তাऽ	ऽऽ	থাऽতাऽও	ऽऽ	থাऽতাऽও	ऽऽ
×	0	×	0	×	0
থাऽতাऽও	তাখিতি	তাऽতাऽ			
×	0	×			

মুঠ তিনিবাৰ বজাব।

গ)

					ধিনাऽক
থেऽইথেऽই	তাতাऽক	থেऽইথেऽই	তাতাऽক	থেऽইথেऽই	তাতাऽক
×	0	×	0	×	0
তাऽ	ऽऽ	তাকতা	ধেগিতি	তাকতা	ধেগিতি
×	0	×	0	×	0

তাকতা	ধেগিতি	তাS	ধেSই	SS	তিS
×	o	×	o	×	o
তাS	ধেSন	ত্রিক	SS	SS	
×	o	×	o	×	

ঘ)

						খিনাS
Sকধেই	Sথা	তিনদা	খিতা	Sকধেই	Sথা	তিনদা
×	o	×	o	×	o	×

মুঠ চাৰিবাৰ বজাব।

শেষৰ ভাওনি

চুটা তাল

ক)

					খিতাতিনি
তিনিখিতি	তাS	SS	খিনথাS	তাততা	খিSতি
×	o	×	o	×	o
তাSক	খিতাতিনি	তিনিখিতা	খিতাতিনি	তিনিখিতা	খিতাতিনি
×	o	×	o	×	o
তিনিখিতা	খিততাS	ধেতধেত	খিSনা	ধেতধেত	খিSনা
×	o	×	o	×	o
SS	ধেSইখিতা	ধেগিদাং	তাঘেদিতা	ঘেদিদাং	তাকতাক
×	o	×	o	×	o

তিনিতিনি	তাতিনিতা	ऽऽ	ত্রিগিধেऽই	তাতাখিতা	দিধিনাখি
×	o	×	o	×	o
তাऽ	ऽऽ	ऽऽ			
×	o	×			

খ)

						ধেনি
তিতা	ऽকতা	তিনি	তানি	তিতা	ऽকতা	তিনি
×	o	×	o	×	o	×

মুঠ চাৰিবাৰ বজাব।

গ)

				ধগিতাধ
গিতাধগা	ধগাতিখ্রি	না৲	ऽতা	খেত
×	o	×	o	×

ঘ)

						ধগিতাধ
গিত্তাধগা	ধগাতিখ্রি	না৲খিতা	খিতিতাখি	তিতাখিতা	খিতাতিখ্রি	নাংখিত্তা
×	o	×	o	×	o	×

মুঠ চাৰিবাৰ বজাব।

ঙ)

		ধগাতিখ্রি
নাংখিত্তা	খিতাতিখ্রি	না৲খিত্তা
×	o	×

মুঠ চাৰিবাৰ বজাব।

চ)

		খিতিতাখি o
তিতাখিতা ×	খিতাতিখ্রি o	না৲খিতা ×

মুঠ তিনিবাৰ বজাব।

ছ)

					খিতিতাখি o
তিতাখিতা ×	খিতাতিখ্রি o	না৲ ×	SS o	তাকতাS ×	ধেগিতি o
তাকতাS ×	ধেগিতি o	তাকতাS ×	ধেগিতি o	তাS ×	ধেSই o
SS ×	তিS o	তাS ×	ধেSন o	ত্রিSক ×	SS o
SS ×					

ঝমুর নাচ

বামদানি ১

বাজনা ১

থুকনি তাল

জিনহ	থা	ঽক	জিনহ	থাঽ	ঽক	জিনহ	থাঽ	ঽক
×	২		×	২		×	২	
জিনহ	থাঽ	ঽক						
×	২							

ভাঙনি ১

একতালি

খিতা	দিধি	নাধেই	তানি	খিতা	দিধি	নাধেই	তানি
×	০	২	০	৩	০	৪	০
খিত্ধে	ঽই	জিদধে	ঽই	ধিনা	দিধি	নাধেই	তানি
×	০	২	০	৩	০	৪	০
খিতা	দিধি	নাধেই	তানি	খিতা	দিধি	নাধেই	তানি
×	০	২	০	৩	০	৪	০
খিত্ধে	ঽই	জিদধে	ঽই	ধিনা	দিধি	নাধেই	তানি
×	০	২	০	৩	০	৪	০
খিতা	দিধি	নাধেই	তানি	খিতা	দিধি	নাধেই	তানি
×	০	২	০	৩	০	৪	০
খিতা	দিধি	নাধেই	তানি	খিতা	নিতা	ধেই	ঽঽ
×	০	২	০	৩	০	৪	০

ভাঙনি ২

একতালি

ধেনি	তাখি	ৰাতা	খিতি	তানি	তাখি	ৰাত	ঽক
×	0	২	0	৩	0	৪	0
ধেনি	তাখি	ৰাতা	খিতি	তানি	তাখি	ৰাতা	ঽক
×	0	২	0	৩	0	৪	0
ধেনি	তাখি	ৰাতা	খিতি	তানি	তাখি	ৰাতা	ঽক
×	0	২	0	৩	0	৪	0
দিদি	ধেইয়া	ঽঽ	ঽঽ	খিতা	তাতা	খিতি	তাক
×	0	২	0	৩	0	৪	0
দিদি	ধেইয়া	খিতাখিতা	ধেইয়া	খিতাখিতা	ধেইযা	খিৎধেই	দাও
×	0	২	0	৩	0	৪	0
দিদি	ধেইয়া	খিতাখিতা	ধেইয়া	খিতাখিতা	ধেইযা	খিৎধেই	দাও
×	0	২	0	৩	0	৪	0
দিদি	ধেইয়া	খিতাখিতা	ধেইয়া	খিতাখিতা	ধেইয়া	খিৎধেই	দাও
×	0	২	0	৩	0	৪	0
খিতা	ধিনা	খ্রিৎধেই	দাও	ধেৰধিনা	ধেৰধিন	ধেৰধিনা	ধেনি
×	0	২	0	৩	0	৪	0

গা-মান ১

একতালি

তাতা	নিতা	নিতা	ধেনি	তাতা	নিতা	নিতা	ধেনি
×	0	২	0	৩	0	৪	0
তাতা	নিতা	নিতা	ধেনি	নিতা	ধিনা	খ্রিৎধেই	দাও
×	0	২	0	0	0	৪	0

ধেৰধিনা	ধেৰধিনা	ধেৰধিনা	ধেঽনি	তাতা	নিতা	নিতা	ধেনি
×	0	২	0	৩	0	৪	0
তাতা	নিতা	নিতা	ধেঽনি	তাতা	নিতা	নিতা	ধেনি
×	0	২	0	৩	0	৪	0

ভাঙনি ৩

একতালি

ধিনা	খ্রিংধেই	দাও	ঽঽ	খিঽতা	তা ঽতা	খিঽতি	তাক
×	0	২	0	৩	0	৪	0
ধিনা	খ্রিংধেই	দাওতা	খ্রিংধেই	দাওতা	খ্রিংধেই	নাধেই	নাধেই
×	0	২	0	৩	0	৪	0
ধিনা	খ্রিংধেই	দাওতা	খ্রিংধেই	দাওতা	খ্রিংধেই	নাধেই	নাধেই
×	0	২	0	৩	0	৪	0
খিতা	ধিনা	খ্রিংধেই	দাও	ধেৰধিনা	ধৰধিনা	ধেৰধিনা	ধেঽনি
×	0	২	0	৩	0	৪	0

গা-মান ২

একতালি

তাতা	নিতা	নিতা	ধেনি	তাতা	নিতা	নিতা	ধেনি
×	0	২	0	৩	0	৪	0
খিতা	ধিনা	খ্রিত্‌ধেই	দাও	ধেৰধিনা	ধেৰধিনা	ধেৰধিনা	ধেনি
×	0	২	0	৩	0	৪	0
তাতা	নিতা	নিতা	ধেনি	তাতা	নিতা	নিতা	ধেনি
×	0	২	0	৩	0	৪	0
তাতা	নিতা	নিতা	ধেনি	দিদি	ধেইয়া	ঽঽ	ঽঽ
×	0	২	0	৩	0	৪	0

ভাঙনি ৪

একতালি

খিতা	তাতা	খিতি	তাক	দিদি	ধেইয়া	খিতাখিতা	ধেইয়া
×	০	২	০	৩	০	৪	০
দিদি	ধেইয়া	খিতাখিতা	ধেইয়া	খিতাখিতা	ধেইয়া	খিৎধেই	দাও
×	০	২	০	৩	০	৪	০
দিদি	ধেইয়া	খিতাখিতা	ধেইয়া	খিতাখিতা	ধেইযা	খিৎধেই	দাও
×	০	২	০	৩	০	৪	০
দিদি	ধেইয়া	খিতাখিতা	ধেইয়া	খিতাখিতা	ধেইযা	খিৎধেই	দাও
×	০	২	০	৩	০	৪	০

ভাঙনি ৫

একতালি

ধেই	খিতা	Sও	ধেই	খিতা	Sও	ধেই	SS
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ধাS	তাS	খিS	তাS	দিS	ধিS	নাS	Sক
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ধেই							
×							

বমাদানি ২

বাজনা ১

থুকনি তাল

জিনহ	থাS	Sাক	জিনহ	থাS	Sক	জিনহ	থাS	Sক	জিনহ	থাS	Sক
×	২		×	২		×	২		×	২	

বাজনা ২

চুটা তাল

তাধেনিতি
o

তাধিনাও	খিতিতাধে	নিতাখিতা	ধেনিদাও	ধেনিদাও	ধিনাদিধেই	নাধেইতানি	ss
×	o	×	o	×	o	×	o

বাজনা ৩

চুটা তাল

খিতাদিধেই
o

নাধেইতানি	খিতাদিধেই	নাধেইতানি	খিতাদিধেই	নাধেইতানি	খিতাদিধেই
×	o	×	o	×	o

নাধেইতানি	ss
×	o

বাজনা ৪

চুটা তাল

ধেনি
o

তাখি	ঝাতা	খিতি	তানি	তাখি	ঝাতা	sক	ধেনি
×	o	×	o	×	o	×	o
তাখি	ঝাতা	খিতি	তানি	তাখি	ঝাতা	sক	ধেনি
×	o	×	o	×	o	×	o
তাখি	ঝাতা	খিতি	তানি	তাখি	ঝাতা	sক	ধেনি
×	o	×	o	×	o	×	o

তাখি	ৰাতা	খিতি	তানি	তাখি	ৰাতা	Sক	SS
×	0	×	0	×	0	×	0

বাজনা ৫
চুটা তাল

					দিদি
					0
ধেইয়া	SS	SS	খিতা	তাতা	খিতি
×	0	×	0	×	0
তাক	দিদি	ধেইযা	খিতাখিতা	ধেইযা	খিতাখিতা
×	0	×	0	×	0
ধেইযা	খ্রিত্ধেই	দাও	দিদি	ধেইযা	খিতাখিতা
×	0	×	0	×	0
ধেইযা	খিতাখিতা	ধেইয়া	খ্রিত্ধেই	দাও	দিদি
×	0	×	0	×	0
ধেইয়া	খিতাখিতা	ধেইযা	খিতাখিতা	ধেইযা	খ্রিত্ধেই
×	0	×	0	×	0
দাও	দিদি	ধেইযা	খিতাখিতা	ধেইযা	খিতাখিতা
×	0	×	0	×	0
ধেইয়া	খ্রিত্ধেই	দাও	SS		
×	0	×	0		

বাজনা ৬
চুটা তাল

					খিতা
					0
ধিনাS	খিতধেই	দাওSS	ধেৰধিনা	ধেৰধিনা	ধেৰধিনা
×	0	×	0	×	0

ধেনি	তাত্‌তা	নিত তাঽ	নিত তাঽ	ধেনিঽ	তাত্‌তা
×	o	×	o	×	o
তিত্‌তাঽ	নিত্‌তাঽ	ধেনিঽ	তাত তাঽ	নিত তাঽ	নিত্‌তাঽ
×	o	×	o	×	o
ধেনাঽ	তাত্‌তা	নিত্‌তাঽ	নিত তাঽ	ধেনিঽ	খিত তাঽ
×	o	×	o	×	o
ধিনাঽ	খিত ধেই	দাওঽ	ধেবধিনা	ধেবধিনা	ধেবধিনা
×	o	×	o	×	o
ধেনিঽ	তাত্‌তাঽ	নিত্‌তাঽ	নিত তাঽ	ধেনাঽ	তাত তাঽ
×	o	×	o	×	o
নিত্‌তাঽ	নিত তাঽ	ধেনাঽ	তাত তাঽ	নিত্‌তাঽ	নিত্‌তাঽ
×	o	×	o	×	o
ধেনিঽ	তাত্‌তাঽ	নিত্‌তাঽ	নিত তাঽ	ধেনিঽ	খিত্‌তাঽ
×	o	×	o	×	o
ধিনাঽ	খিত্‌ধেই	দাওঽ	ধেবধিনা	ধেবধিনা	ধেবধিনা
×	o	×	o	×	o
ধেনিঽ	তাত্‌তাঽ	নিত্‌তাঽ	নিত তাঽ	ধেনিঽ	তাত্‌তাঽ
×	o	×	o	×	o
নিত তাঽ	নিত্‌তাঽ	ধেনিঽ	তাত তাঽ	নিত তাঽ	নিত্‌তাঽ
×	o	×	o	×	o
ধেনিঽ	তাত্‌তাঽ	নিত্‌তাঽ	নিত তাঽ	ধেনিঽ	দাও
×	o	×	o	×	o

বাজনা ৭

চুটা তাল

জিনহা

খ্রিতধেইঽ	দাওঽ	ঽঽ	খিঽতা	তাত্‌তাঽ	খিঽতি	তাঽক	জিনহা
×	০	×	×	০	০	×	০
খ্রিত ধেই	দাওতা	খ্রিতধেই	দাওতা	খ্রিত্‌ধেই	নাঽধেই	নাঽধেই	জিনহা
×	০	×	০	×	০	×	০
খ্রিত ধেই	দাওতা	খ্রিত ধেই	দাওতা	খ্রিত ধেই	নাঽধেই	নাঽধেই	জিনহা
×	০	×	০	×	০	×	০
খ্রিতধেই	দাওতা	খ্রিতাধেই	দাওতা	খ্রিত্‌ধেই	নাঽধেই	নাঽধেই	জিনহা
×	০	×	০	×	০	×	০
খিতধেই	দাওতা	খ্রিতধেই	দাওতা	খ্রিতাধেই	নাঽধেই	নাঽধেই	ঽঽ
×	০	×	০	×	০	×	০

বাজনা ৮

চুটা তাল

খিঽতা
০

ধিনা	খ্রিত্‌ধেই	দাও	ধেৰধিনা	ধেৰধিনা	ধেৰধিনা	ধেনি	তাত্‌তাঽ
×	০	×	০	×	০	×	০
নিঽত্‌তা	নিঽত্‌তা	ধেনি	তাত্‌তাঽ	নিঽত্‌তা	নিঽত্‌তা	ধেনি	তাত্‌তাঽ
×	০	×	০	×	০	×	০
নিঽত্‌তা	নিঽত্‌তা	ধেনি	তাত্‌তাঽ	নিঽত্‌তা	নিঽত্‌তা	ধেনি	খিঽত্‌তা
×	০	×	০	×	০	×	০

ধিনা	খিত্‌ধেই	দাও	ধেৰধিনা	ধেৰধিনা	ধেৰধিনা	ধেনি	তাত্‌তাS
×	o	×	o	×	o	×	o
নিSত্‌তা	নিSত্‌তা	ধেনি	তাত্‌তাS	নিSত তা	নিSত্‌তা	ধেনি	তাত্‌তাS
×	o	×	o	×	o	×	o
নিSত্‌তা	নিSত্‌তা	ধেনি	তাত্‌তাS	নিSত তা	নিSত্‌তা	ধেনি	খিSত্‌তা
×	o	×	o	×	o	×	o
ধিনা	খিত্‌ধেই	দাও	ধেৰধিনা	ধেৰধিনা	ধেৰধিনা	ধেনি	তাSত্‌তা
×	o	×	o	×	o	×	o
নিSত্‌তা	নিSত্‌তা	ধেনি	তাSত্‌তা	নিSত তা	নিSত তা	ধেনি	তাSত্‌তা
×	o	×	o	×	o	×	o
নিSত্‌তা	নিSত তা	ধেনি	তাSত তা	নিSত্‌তা	নিSত তা	ধেনি	খিSত্‌তা
×	o	×	o	×	o	×	o
ধিনা	খিত্‌ধেই	দাও	ধেৰধিনা	ধেৰধিনা	ধেৰধিনা	ধেনি	তাSত্‌তা
×	o	×	o	×	o	×	o
নিSত্‌তা	নিSত তা	ধেনি	তাSত্‌তা	নিSত তা	নিSততা	ধেনি	তাSত্‌তা
×	o	×	o	×	o	×	o
নিSত্‌তা	নিSত্‌তা	ধেনি	তাSত্‌তা	নিSত্‌তা	নিSত তা	ধেনি	ধেই
×	o	×	o	×	o	×	o
তাওত ও	খিতাতাখি	তাও	খিSতা	তাSত্‌তা	খিSতি	তাSক	ধেই
×	o	×	o	×	o	×	o
তাওতাও	খিতাতাখি	তাওতাও	খিতাতাখি	তাত তাও	ধিনাধেনা	দাও	ধেই
×	o	×	o	×	o	×	o
তাওতাও	খিতাতাখি	তাওতাও	খিতাতাখি	তাওতাও	ধিনাধেনা	দাও	ধেই
×	o	×	o	×	o	×	o

তাওতাও	খিতাতাখি	তাওতাও	খিতাতাখি	তাওতাও	ধিনাধেনা	দাও	ধেই
×	০	×	০	×	০	×	০
তাওতাও	খিতাতাখি	তাওতাও	খিতাতাখি	তাওতাও	ধিনাধেনা	দাও	ধেই
×	০	×	০	×	০	×	০
খিতাও	ধেই	খিতাও	ধেই	SS	ৰাত্তা	খিSতা	দিধি
×	০	×	০	×	০	×	০
নাক	ধেই	SS					
×	০	×					

গীতৰ নাচঃ যতিতাল

গীতৰ ঘাত

গা-মান

ৰাতানিতা	খিতিতাক	ৰাতানিতা	খিতিতাক	ৰাতানিতা	খিতিদাও	খিতাধেই
×	০	২	০	৩	৪	০
ধিনানিতা	খিতাধেই	ধিনানিতা	খিতাধেই	ধিনানিতা	খিতিদাও	খ্রিৰ SS
৫	০	৬	০	৭	৮	০

গা মানখন চাৰিবাৰ বজাব লাগে।

ঘাত ১

ধিনাধেনি	তাকধেনি	তাখিতিতা	খিSতি	তাকধেগি	তাখিতিতা
৭	৮	০	×	০	২
খিতিতাক	দিদিধেই	দিধিধেই	দিদিধেই	ধেইSS	তাখ্তাখ্
০	৩	৪	০	৫	০
তাতিনিতা	ত্রিখিতাক	দিদিধেই	ধেইS	SS	
৬	০	৭	৮	০	

ইয়াৰ পিছত পুনৰ গা-মান বজাব।

ঘাত ২

তানিতিতা	নিতিতানি	তিতানিতা	খিতা'ধেনি	তাওতাথ	তা'ওSS
×	০	২	০	৩	৪
থেনিতাক	দিদিধিনা	থেনিতাক	ধিনাখিতা	ধেনি ·াধি	নাওথাথা
০	৫	০	৬	০	৭
ধেইS	SS				
৮	০				

পুনৰ গা-মান বজাব।

ঘাত ৩

					তাতাধেই
					০
খিতাধেই	তাতাখিতি	তাক্রজিধেইS	ইদিধেইS	দিদিদিদি	ধেইSS
×	০	২	০	৩	৪
থেনিতাক	ধেত্‌খিতিতাধে	নিতাধেতখিতি	তাধেনিতা	খিতাতাধি	নাওথাথা
০	৫	০	৬	০	৭
ধেইSS	SS				
৮	০				

পুনৰ গা মান বজাব।

ঘাত ৪

তিনিখিতিধেই	তিনিখিতিধেই	তাতাখিতা	ধেSবজিথে	নিতাখ্রিS	তাথেনিতা
৩	৪	০	৫	০	৬
খিতাতাধি	নাওথাথা	ধেইSS	SS		
০	৭	৮	০		

এই ঘাতটোত তৃতীয় তালবপৰা আৰম্ভ হৈছে। ইয়াৰ পিছত পুনৰ গা-মান বজাব।

ঘাত ৫

জিদ্ধিনাক	তৃঘিনাক	তাতাখিতা	ধেSৰজিথে	নিতাখিS	তাথেনিতা
৩	৪	০	৫	০	৬
খিতাতাধি	নাওথাথা	ধেইSS	SS		
০	৭	৮	০		

এই ঘাতটোত ওপৰৰ দৰেই তৃতীয় তালৰপৰা উঠিছে। ইয়াৰ পিছত পুনৰ গা-মান বজাব।

ঘাত ৬

					খিতাধেই
					০
তাতাধেই	তাতাখিতি	তাক্রজিধেইS	ইদিধেই	দিধিধেই	ধেইSS
×	০	২	০	৩	৪
থেনিতাক	ধেতখিতিতাধে	নিতাধেতখিতি	তাধেনিতা	খিতাতাধি	নাওথাথা
০	৫	০	৬	০	৭
ধেইS	SS				
৮	০				

ইয়াৰ পিছত পুনৰ গা-মান

ঘাত ৭

ধে্রখিতাক	ত্রিখিতাক	খিতাধেগি	তাতাখিতা	দিধিSনাখি	তাSS
×	০	২	০	৩	৪
থেনিতাক	ধেত্‌খিতিতাধে	নিতাধেত্‌খিতি	তাধেনিতা	খিতাতাধি	নাওথাথা
০	৫	০	৬	০	৭
ধেইS	SS				
৮	০				

চোক

ধেৰখিতা	খিতিদাও	তাখিতিতা	খিতিদাও	ধেৰখিতি	তাখিতিতা	খিতিদাও
×	০	২	০	৩	৪	০
খিনাখিনা	তাধেনিধে	নিতাখিনা	ধেৰখিতি	তাখিতিতা	খিতিদাও	
৫	৬	০	৭	৮	০	

এই চোকখন মুঠতে চাৰিবাৰ বজাব। তাৰ পিছত পুনৰ সপ্তম ঘাতখন বজাব।

মেলা-নাচ

প্ৰথম খণ্ড : যতিতাল

তাওনি

				তাSখিতা	ধেইদাও	তাখিতিতা
				৭	৮	০
খিSতি	তাকধেনি	তাখিতিতা	খিতিতাক	ধেইS	ধেনিতিনি	তিনিতিনি
×	০	২	০	৩	৭	০
তাকধেনি	তাকধেনি	দাওS	খিতিতাক	ধেইধেই	ধেইS	SS
৫	০	৬	০	৭	৮	০
খিSনা	নিSতা	খিSতা	ধেইS	খিনাS	নিতাS	খিত্S
×	০	২	০	৩	৪	০
খিSনা	নিSতা	খিSতা	ধেইS	খি না	নিতাS	খিত্S
৫	০	৬	০	৭	৮	০
খিSনা	নিSতা	খিSতা	ধেইS	খি না	নিতাS	খিত্S
×	০	২	০	৩	৪	০
খিSনা	নিSতা	খিSতা	ধেইS	খি না	নিতাS	খিত্S
৫	০	৬	০	৭	৮	০

সঁচাৰ ১

ধেইধেনি	তাকধিনা	ধিনাও	ধেইধেনি	তাকধিনা	জিনহ্থা	ধেইS
×	০	২	০	৩	৪	০
জিনহ্থাS	Sকথাক	থেনেঙনি	দাওS	তাত্তাক	থেনেঙনি	দাওS
৫	০	৬	০	৭	৮	০

চাৰিবাৰ বজাই পুনৰ ভাঙনি বজাব।

সঁচাৰ ২

খিতাদিধি	নাকধিনা	ধিনাSওখ্রি	ৰানিতানি	খিতাধিনা	ধিনাSওখ্রি	ৰানিতানি
×	০	২	০	৩	৪	০
খিতাদিধি	নাকধিনা	ধিনাSওখ্রি	ৰানিতানি	খিতাধিনা	ধিনাSওখ্রি	ৰানিতানি
৫	০	৬	০	৭	৮	০

দুবাৰ বজাব।

সঁচাৰ ৩

খিৰখিতা	নিতাখিতা	খিৰখিতা	নিতাখিতা	খিৰখিতা	খিতিদাও	SS
×	০	২	০	৩	৪	০
Sধেৰধিনা	নিতাধিনা	ধেৰধিনা	নিতাধিনা	ধেৰধিনা	ধেনিদাও	SS
৫	০	৬	০	৭	৮	০

মুঠ চাৰিবাৰ বজাব।

সঁচাৰ ৪

খিৰখিত	নিত খি	খিতানিতা	খিতাধগি	তাSখিতি	তাত্তাও	SS
×	০	২	০	৩	৪	০
ধেইতাত	খিতাধগি	তাSS	ধেSঙ নি	তাSখিতি	তাত্তাও	SS
৫	০	৬	০	৭	৮	০

মুঠ চাৰিবাৰ বজাব।

সঁচাৰ ৫

তাওঽখ্ৰি	ঝানিতানি	তাধেইঽখ্ৰি	ঝানিতানি তাওঽখ্ৰি		তাধেইঽখ্ৰি	ঝানিতানি
×	০	২	০	৩	৪	০
ধেনাদিধি	নাঽকধিনা	ধিনাদিধি	নাঽকধিনা	তাওঽখ্ৰি	তাধেইঽখ্ৰি	ঝানিতানি
৫	০	৬	০	৭	৮	০

মুঠ চাবিবাৰ বজাব।

সঁচাৰ ৬

জিনাওখ্ৰি	ঝানিতানি	দদওখ্ৰি	ঝানিতানি	জিনাওখ্ৰি	দদওখ্ৰি
×	০	২	০	৩	৪
ঝানিতানি	ধেনাদিধি	নাকধিনা	ধিনাদিধি	নাকধিনা	ধিনাঽওখ্ৰি
০	৫	০	৬	০	৭
দদওখ্ৰি	ঝানিতানি				
৮	০				

মুঠ চাবিবাৰ বজাব।

সঁচাৰ ৭

খিত্‌ধেনি	ধেনদাঽ	খিত্‌ধেনি	ধেনদাঽ	খিত্‌ধেনি	তাকধেনি
৫	০	৬	০	৭	৮
ধেইঽ	ধেইধেনি	তাঽকধেনি	ধিনাঽনা	খ্ৰিৰধেনি	তাঽকধেনি
০	×	০	২	০	৩
ধিনাঙানা	ধেইধেই	জিনতাঽ	ঽথ্‌তাথ্‌	তিনিখিতি	তাঽধেই
৪	০	৫	০	৬	০
তিনিখিতি	তাঽঽ	ঽঽ			
৭	৮	০			

মুঠ চাবিবাৰ বজাই লৈ আকৌ গা-মান বজাব।

সঁচাৰ ৮

তাঽধিনা	খিৰধিনা	তাতাধিনা	খিৰধিনা	খিৰধিনা	খিৰধিনা
×	০	২	০	৩	৪
খিৰধিনা	তাঽধিনা	খিৰধিনা	তাতাধিনা	খিৰধিনা	ধেনি তিনি
০	৫	০	৬	০	৭
দাও	তিনিতিনি।				
৮	০				

মুঠ চাৰিবাৰ বজাব।

সঁচাৰ ৯

জিহ নাঽ	খ্রিতধেই	চাঽঽ	ঽঽ	ৰাত্‌তাঽ	খ্রিত্‌ধেইঽ
×	০	২	০	৩	৪
তাঽঽ	ধেগিতিতা	নিতিতানি	তানিতিতা	নিতিতানি	জিনহা
০	৫	৫	৬	০	৭
খ্রিত ধেই	তাঽঽ।				
৮	০				

ইয়াৰ পিছত পুনৰ গা-মান বজাব।

সঁচাৰ ১০

জিনহাঽ	খ্রিতধেগি	তাথ ধেগি	দাওঽঽ	তাখিতাক	থেনেঙনি
×	০	২	০	৩	৪
দাওঽ	ৰাত তাঽ	খ্রিতধেগি	তাথ্‌ধেগি	দাওঽ	তাখিতাঽ
০	৫	০	৬	০	৭
ধিনাঽ	ধেইধেই				
৮	০				

পুনৰ গা-মাম বজাব।

চাঁচাৰ ১১

জেহ্‌থেন্	দাSক	তাS‘থন	দাSক	জেহ্‌থেন	তাSথেন্
×	০	২	০	৩	৪
দাSক	ধেইতাতা	খিতিতাখি	তাখিতিতা	দিধিনাখি	ধেইতাতা
০	৫	০	৬	০	৭
খিতিতাখি	তিতাখিতি				
৮	০				

পুনৰ গা-মান বজাব।

চাঁচাৰ ১২

দিSদি	ধেইদাও	তাকধিনা	ধেইদাও	Sথেই	ধেইদাও
×	০	২	০	৩	৪
ধেইদাও	ধেইতানা	তানাগুানি	তাখ্‌তানা	গুানাগুানি	তাক্‌থেই
০	৫	০	৬	০	৭
ধেইদাও	ধেইদাও				
৮	০				

পুনৰ গা-মান বজাব।

তাণ্ডনি ১

Sথেই	ধেইSS	তাধিনাও	ধেইS	তাকধিনা	জিনহথা	ধেইS
×	০	২	০	৩	৪	০
S‘থই	ধেইS	তাধিনাও	ধেইS	তাকধিনা	জিনহথা	ধেইS
৫	০	৬	০	৭	৮	০
ধিনানিতা	খিতানিতা	খিতানিতা	তিনিতিনি	তাS	SS	Sথেই
×	০	২	০	৩	৪	০

ধেইদাও	তাখিতাও	ধেইদাও	তাকধিনা	জিনৃহথা	ধেইদাও	Sথেই
৫	০	৬	০	৭	৮	০
ধেইদাও	তাখিতাও	ধেইদাও	তাকধিনা	জিনৃহথা	ধেইদাও	Sথেই
×	০	২	০	৩	৪	০
ধেইদাও	তাখিতাও	ধেইদাও	তাকধিনা	জিনহথা	ধেইদাও	SS
৫	০	৬	০	৭	৮	০ খি

ইয়াৰ পিছত পুনৰ গা-মান বজাব।

তাওনি ২

						খ্রিত্
নাSধেই	দাওS	নাSধেই	দাSও	নাSধেই	নাSধেই	দাওS
×	০	২	০	৩	৪	০
নাSধেই	দাওS	নাSধেই	দাওS	নাSধেই	নাSধেই	দাওS
৫	০	৬	০	৭	৮	০
নাSধেই	নিSতা	জিদধে	নিSতা	ধেৰধিনা	ধেইS	SS
×	০	২	০	৩	৪	০
ধঃগা	তিনি	ধঃগা	তিনি	তাSধS	নিSতা	ধেৰধিনা
৫	০	৬	০	৭	৮	০
ধঃগা	তিনি	ধঃগা	তিনি	তাধেS	নিSতা	ধেৰধিনা
×	০	২	০	৩	৪	০
জিনৃহথা	তাওS	ধেৰধিনা	ধেৰধিনা	ধেৰধিনা	দিদি	ধেইS
৫	০	৬	০	৭	৮	০
তাSনি	তাSনি	তাSনি	তাSনি	তাSনি	তাSখিত্	SS
×	০	২	০	৩	৪	০

জিদধে	নিসতা	খিত্‌তা	ধেইS	জিদধে	নিসতা	খিত্‌S
৫	০	৬	০	৭	৮	০
জিদ্‌ধে	নিতা	খিত্‌তা	ধেইS	জিদ্‌ধে	নিসতা	খিত্‌S
×	০	২	০	৩	৪	০
জিদ্‌ধে	নিসতা	খিত্‌তা	ধেইS	জিদধে	নিসতা	খিত্‌S
৫	০	৬	০	৭	৮	০
জিদধে	নিসতা	খিত্‌তা	ধেইS	জিদধে	নিসতা	খিত্‌S
×	০	২	০	৩	৪	০
জিদধেই	জিদধেই	জিদধেই	জিদ্‌ধেই	দিদি	ধেইS	SS
৫	০	৬	০	৭	৮	০
তানি	তানি	তানি	তানি	তানি	তাSখিত	SS
×	০	২	০	৩	৪	০
জিদ্‌ধেই	জিদধেই	দিদি	ধেইS	জিদ্‌ধেই	জিদ্‌ধেই	খিত্‌S
৫	০	৬	০	৭	৮	০
জিদ্‌ধেই	জিদাধেই	দিদি	ধেইS	জিদ্‌ধেই	জিদ্‌ধেই	খিত্‌S
×	০	২	০	৩	৪	০
জিদধেই	জিদ্‌ধেই	দিদি	ধেইS	জিদধেই	জিদ্‌ধেই	খিত S
৫	০	৬	০	৭	৮	০
জিদ্‌ধেই	জিদ্‌ধেই	দিদি	ধেইS	জিদ্‌ধেই	জিদ্‌ধেই	খিত
×	০	২	০	৩	৪	০
দিদি	ধেইদাও	তাকধিনা	ধেইদাও	S'থই	ধেইদাও	SS
৫	০	৬	০	৭	৮	০
ধেইS	জিনৃহা	ধেনি	তাক	জিনৃহা	ধেনি	তাক
×	০	২	০	৩	৪	০

থেই	জিনহা	থেনি	তাক	জিনহা	থেনি	তাক
৫	০	৬	০	৭	৮	০
থেইS	জিনহা	থেনি	তাক	জিনহা	ধেনি	তাক
×	০	২	০	৩	৪	০
থেই	জিনহা	থেনি	তাক	জিনহা	থেইS	থেনতাতা
৫	০	৬	০	৭	৮	০
খিSতি	তাকধেগি	তাখিতিতা	খিতিতাক	ধেইS	ধেগিতিনি	তিনিতিনি
×	০	২	০	৩	৪	০
তাকধেগি	তাকধেগি	দাওS	খিSতি	তাক	ধেইS	SS
৫	০	৬	০	৭	৮	০

দ্বিতীয় খণ্ড

পৱিতাল

গা-মান ১

তানি তাখ্রি	তানি তাখ্রি	ধিনা ধেনি তাখ্রি	তানি তাখ্রি	তানি তাখ্রি
×	২	০	৩	৪
ধিনা ধেনি তাখ্রি	তানি তাখ্রি	ধিনা ধেইS	জিদ ধেই ধিনা	ধেনি তাধে
০	×	২	০	৩
নাও ধেনি	তাক ধেই SS			
৪	০			

সঁচাব ১

					ৱাতা তাওখ্রি
			৩	৪	০
ৱা তা	তা ও	ৱা তা Sওখ্রি	ৱা তা	ধে ই	ৱা তা Sওখ্রি
×	২	০	৩	৪	০

ঝা ত্তা	তা ও	ঝা ত্তা ঽওখি	ঝা ত্তা	ধে ই	ঝা ত্তা ঽওখ্রি
×	২	০	৩	৪	০
ঝা ত্তা	ঝা ও	ঝা ত্তা ঽওখ্রি	ঝা ত্তা	ধে ই	জিদ্ ধেই ধিনা
×	২	০	০	৪	০
ধেনি তাধে	নাও ধেনি	তাক ধেই ঽঽ			
×	২	০			

সঁচাৰ ২

তাখি ঝিখি	তাখি ঝিখি	তাক ধেই ঽঽ	তাখি ঝিখি	তাখি ঝিখি	তাক ধেই ঽঽ
×	২	০	৩	৪	০
তাখি ঝিখি	তাখি ঝিখি	তাক ধেই ঽঽ	ধেগি তিনি	তিনি তিনি	তাঽ ঽঽ ঽঽ
তাখি ঝিখি	বাতা তিনি	তাক ধেনি তিনি	তাখি ঝিখি	বাতা তিনি	তাক ধেনি তিনি
তাখি ঝিখি	বাতা তিনি	তাক ধেই ঽঽ	ঽঽ ঽঽ	ঽঽ ঽঽ	জিদ ধেই ধিনা
ধেনি তাধি	নাও ধেনি	তাক ধেই ঽঽ			

ভাওনি ১

ত্তা ও	তা ও	থে ঽন দা	থেঽ ঽনদা	ত্রি খি	ত্তা থে নি
×	২	০	৩	৪	০
থে নি	তা ঽক	থে ঽন দা	থেঽ ঽনদা	ত্রি খি	ত্তা নি ত্তা
খি ত্তি	তা ঽক	জি ধেং ঽখ্রু	খি ত্তি	তা ঽক	তা ধেং ঽখ্রা
খি ত্তি	তা ঽক	ধ গি ত্তা	ধ গা	ত্রি খি	ত্তা ঽঽ ঽঽ

তাওলি ২

তাS খিতি | তাS খিতি | তাত্ তাও SS | ধেনি তাধি | নাও ধিনা | তাত্ তাও SS
১ | ২ | ০ | ৩ | ৪ | ০

তাS খিতি | তাS খিতি | তাত্ তাও SS | ধেনি তাধি | নাও ধেনি | তাখি বিন্দা খিতি

তাS খিতি | তাS খিতি | তাত্ তাও SS | ধেনি তাধি | নাও ধেনি | তাখি বিনদা খিতি

তাS SS | SS SS | বিন থাS থাS | খি তি | তা Sক | তাখি বিনদা খিতি

তাখি বিখি | বিনদা খিতি | তাখি বিনদা খিতি | তাখি বিখি | বিনদা খিতি | তাখি বিনদা খিতি

তাখি বিখি | বিন্দা খিতি | জিদ ধেব খিতা | দিS দিS | ধেব খিতা | জিদ ধেব খিতা

দিS দিS | ধেব খিতা | জিদ্ ধেব খিতা | দিS দিS | ধেব খিতা | জিদ ধেব খিতা

খিতি তাখি | তিতা খিতি | তাখি তাত্ খিতা | ধেনি তাধে | নিতা ধিনা | ধেই তাত্ খিতা

খিতি তাখি | তিতা খিতি | তাখি তাত্ খিতা | ধেনি তাধে | নিতা ধিনা | ধেই তাত্ খিতা

খিতি তাখি | তিতা খিতি | তাখি তাত্ খিতা | ধেনি তাধে | নিতা ধিনা | ধেই তাত্ খিতা

দিধি নাক | ধেই SS | তাS তাS খিS | নাS ওS | তাS খিS | তিS তাS ধে

নিS তাS | খিS তাS | SS SS SS | SS SS | SS SS | খিহ্ নাS নিS

তাS ধে | নিS তিS | নিS দাS ও | বিS Sন্ | থাS Sক | ধেই SS Sই

খেমালি আৰু চাহিনি

খেমালিৰ থিয় চাহিনি

একতালি

ক)

ধেই SS SS	SS SS SS	ধেই SS SS	SS SS SS	ধেই SS SS	SS SS SS
×	০	২	০	৩	০
ধেই SS SS	SS SS SS				
৪	০				

মুঠ দুবাৰ বজাব।

খ)

ধেই ধেই	ধেই ধেই	ধেই ধেই	ধেই ধেই	ধেই ধেই	ধেই ধেই
×	০	২	০	৩	০
ধেই SS	SS SS				
৪	০				

চুটা তাল

ক)

							জিSদ
							০
ধেSই	জিSদ	ধেSই	জিSদ	ধেSই	জিSদ	ধেSই	জিSদ
×	০	×	০	×	০	×	০
ধেSই	জিSদ	ধেSই	জিSদ	ধেSই	জিSদ	ধেSই	দিদি
×	০	×	০	×	০	×	০
ধেSই	ধেSই	ধেSই	জিদধে	Sধেই	Sধেই	খিSত	
×	০	×	০	×	০	×	

মুঠ দুবাৰ বজাব।

খ)

							দিদি
ধেSই	ধেSই	ধেSই	জ্ঞিদধে	S'ধই	Sধেসই	খিSত	
×	o	×	o	×	o	×	

মুঠ ছুবাৰ বজাব।

গ)

							জ্ঞিনহতাSও
							o
Sতাও	Sতাও	খিত	জ্ঞিনহতাSও	Sতাও	Sতাও	খিত	জ্ঞিনহতাSও
×	o	×	o	×	o	×	o
Sতাও	Sতাও	খিত	জ্ঞিনহতাSও	Sতাও	Sতাও	খিত	জ্ঞিদধেSই
×	o	×	o	×	o	×	o
Sধেই	Sধেই	খিত	জ্ঞিদধেSই	Sধেই	S'ধই	খিত	জ্ঞিদধেSই
×	o	×	o	×	o	×	o
S'ধই	Sধেই	খিত	জ্ঞিদধেSই	Sধেই	S'ধই	খিত	
×	o	×	o	×	o	×	

মুঠ ছুবাৰ বজাব।

ঘ)

							জ্ঞিনহতাSও
							o
Sতাও	Sতাও	খিত	জ্ঞিনহতাSও	Sতাও	Sতাও	খিত	জ্ঞিদধেই
×	o	×	o	×	o	×	o
Sধেই	S'ধই	খিত	জ্ঞিদধেই	Sধেই	Sধেই	খিত	
×	o	×	o	×	o	×	

মুঠ ছুবাৰ বজাব।

ঙ)

ভাত্তা
o

ধেনি	তাততা	ধেনি	তাততা	ধিনা	জিদধে	SS
×	o	×	o	×	o	×

মূঠ চাৰিবাৰ বজাব।

চ)

জিSদ
o

ধেSই	জিধেই	SS	জিধে	Sধেই	Sধেই	SS
×	o	×	o	×	o	×

মূঠ চাৰিবাৰ বজাব।

ছ)

জিনহতাও
o

Sতাও	Sতাও	SS	জিদধেই	Sধেই	Sধেই	SS
×	o	×	o	×	o	×

মূঠ চাৰিবাৰ বজাব।

জ)

Sতাও
o

ওবব	জিদধেS	ইSS
×	o	×

মূঠ চাৰিবাৰ বজাব।

ঝ)

			ধেऽই
			0
	দাऽও	খিতি	তাऽক
	×	0	×

মুঠ চাৰিবাৰ বজাব।

ঞ)

							জিনহ
							0
থাऽ	তাऽ	জিনহ	থাऽ	তাऽ	জিনহ	থাऽ	তাऽ
×	0	×	0	×	0	×	0
জিনহ	থাऽ	তাऽ	জিনহ	থেऽই	জিনহ	থেऽই	জিনহ
×	0	×	0	×	0	×	0
থেऽই	জিনহ	থেऽই	ধেऽই	ऽऽ			
×	0	×	0	×			

ট)

তাও তাও	তাও তাও	তাও তাও	ऽऽ	তাऽও	ऽऽ
×	0	×	0	×	0
তাऽও	ऽऽ	তাऽও	ऽऽ	তাऽও	ऽऽ
×	0	×	0	×	0

গা-মান ১

থুকনি তাল

তানিতি	তানি তিনি
×	২

মুঠ আঠবাৰ বজাব।

গঁচাৰ ১

তাকধেঽই	ধি নাও তিনি তিনি	তাকধেঽই	ধিঃনাও তিনি তিনি
×	২	×	২
তাকধেঽই	ধি নাও তিনি তিনি	তাকধেঽই	ধি নাও তিনি তিনি
×	২	×	২
তানিতা	ধেঽই ধেঽই		
×	২		
জ্রিদধেইদাও	খৃতধেঽই দাঽও	জ্রিদধেইদাও	খৃ তধেঽই দাঽও
×	২	×	২
জ্রিদধেইদাও	খৃতথেঽই দাঽও	জ্রিদধেইদাও	খৃ তাধেঽই দাঽও
×	২	×	২
তানিতা	ধিহনাঽও তিনি তিনি		
×	২		

পুনৰ গা-মান ১।

তানিতা	তানি তিতি
×	২

গঁচাৰ ২

ক)

দিদিধেই	দিঽদিঽ ধেঽই	দিদিধেই	দিঽদিঽ ধেঽই
×	২	×	২
দিদিধেই	দিঽদিঽ ধেঽই	দিদিধেই	দিঽদিঽ ধেঽই
×	২	×	২
তানিতা	ধিহনাও তিনি তিনি	তানিতা	ধেঽই ধেঽই
×	২	×	২

দিদিধেই	দিSদিS ধেSই	দিদিধেই	দিSদিS ধেSই
×	২	×	২
দিদিধেই	দিSদিS ধেSই	দিদিধেই	দিSদিS ধেSই
×	২	×	২
তানিতা	ধিহনাও তিনি তিনি	তানিতা	ধিহনাও তিনি তিনি
×	২	×	২
তানিতা	ধিহনাও তিনি তিনি	তানিতা	ধিহনাও তিনি তিনি
×	২	×	২

পুনৰ গা-মান ১ বজাব।

খ)

দিধেনি	দাSও SS	দিধেনি	দাSও SS
×	২	×	২
দিধেনি	দাSও SS	দিধেনি	দাSও দাSও
×	২		২
তানিতা	ধি নাও তিনি তিনি	তানিতা	ধেSই ধেSই
×	২	×	২
দিধেনি	দাSও SS	দিধেনি	দাSও SS
×	২	×	২
দিধেনি	দাSও SS	দিধেনি	দাSও SS
×	২	×	২
তানিতা	ধিনাও তিনি তিনি	তানিতা	ধিনাও তিনি তিনি
×	২	×	২
তানিতা	ধিনাও তিনি তিনি	তানিতা	ধিনাও তিনি তিনি
×	২	×	২

পুনৰ গা। মান ১ বজাব।

গ)

খিত্‌তাকধে১ই ×	খিততাক ধেই ২	খিততাকধেSই ×	খি৽তাক ধেSই ২
খিততাকধেSই ×	খিততাক ধেই ২	খিততাকধেSই ×	খিততাক ধেSই ২
তানিতা ×	ধিহনাও তিনি তিনি ২	তানিতা ×	ধেSই ধেSই ২
খিততাকধেই ×	খিততাক ধেSই ২	খিততাকধেই ×	খি৺তাক ধেSই ২
খিততাকধেই ×	খিততাক ধেSই ২	খিততাকধেই ×	খিততাক ধেSই ২
তানিতা ×	ধিহনাও তিনি তিনি ২	তানিতা ×	ধিহনাও তিনি তিনি ২
তানিতা ×	ধিহনাও তিনি তিনি ২	তানিতা ×	ধিহনাও তিনি তিনি ২

পুনৰ গা-মান ১ বজাব।

সঁচাৰ ৩

ক)

তাওখিতখিত ×	তাওখিত তাওখিত ২	তাওখিতখিত ×	তাওখিত তাওখিত ২
তাওখিতখিত ×	তাওখিত তাওখিত ২	তাওখিতখিত ×	তাওখিত তাওখিত ২
তানিতা ×	ধিহনাও তিনিতিনি ২	তানিতা ×	ধেSই ধেSই ২

তাওখিতখিত	তাওখিত খিতখিত	তাওখিত	তাওখিত খিতখিত
×	২	×	২
তাওখিতখিত	তাওখিত খিততিত	তাওখিত	ত।ওখিত খিতখিত
×	২	×	২
তানিতা	ধিহনাও তিনিতিনি	তানিতা	ধিহনাও তিনিতিনি
×	২	×	২
তানিতা	ধিহনাও তিনিতিনি	তানিতা	ধিহনাও তিনিতিনি
×	২	×	২

পুনৰ গা-মান ১ বজাব।

খ)

তাতানি	দাSও SS	তাতানি	দাSও SS
×	২	×	২
তাতানি	ত'Sক ধেSই	তাতানি	দাSও SS
×	২	×	২
তাতানি	দাSও SS	তাতানি	দাSও SS
×	২	×	২
তাতানি	ত'Sক ধেSই	তাতানি	দাSও দাSও
×	২	×	২
তানিতা	ধিহনাও তিনিতিনি	তানিতা	ধেSই ধেSই
×	২	×	২
তাতানি	দাSও SS	তাতানি	দাSও SS
×	২	×	২
তাতানি	তাSক ধেSই	তাতানি	দাSও SS
×	২	×	২

তাতানি	তাঽক খেঽই	তাতানি	দাঽও দাঽও
×	২	×	২
তানিতা	ধিহ্নাও তিনিতিনি	তানিতা	ধিহ্নাও তিনিতিনি
×	২	×	২
তানিতা	ধিহ্নাও তিনিতিনি	তানিতা	ধিহ্নাও তিনিতিনি
×	২	×	২

পুনৰ গা-মান ১ বজাব।

সঁচাৰ ৪

তিনিতিনিদাঽও	তিনিতিনি তিনিদাঽও	তিনিতিনিদাঽও	তিনিতিনি তিনিদাঽও
×	২	×	২
তিনিতিনিদাঽও	তিনিতিনি তিনিদাঽও	তিনিতিনিদাঽও	তিনিতিনি তিনিদাঽও
×	২	×	১
তানিতা	ধিহ্নাও তিনিতিনি	তানিতা	খেঽই খেঽই
×	২	×	২
তিনিতিনিদাঽও	তিনিতিনি তিনিদাঽও	তিনিতিনিদাঽও	তিনিতিনি তিনিদাঽও
×	২	×	১
তিনিতিনিদাঽও	তিনিতিনি তিনিদাঽও	তিনিতিনিদাঽও	তিনিতিনি তিনিদাঽও
×	২	×	২
তানিতা	ধিহ্নাও তিনিতিনি	তানিতা	ধিহ্নাও তিনিতিনি
×	২	×	২
তানিতা	ধিহ্নাও তিনিতিনি	তানিতা	ধিহ্নাও তিনিতিনি
×	২	×	২

পুনৰ গা-মান ১ বজাব।

গাঁচাৰ ৫

ধেৰখিতাখিতা	ধেৰখিতা খিতাখিতা	ধেৰখিতাখিতা	ধেৰখিতা খিতাখিতা
×	২	×	২
ধেৰখিতাখিতা	ধেৰখিতা খিতাখিতা	ধেৰখিতাখিতা	ধেৰখিতা খিতাখিতা
×	২	×	২
তানিতা	ধিহনাও তিনিতিনি	তানিতা	ধেঽই ধেঽই
×	২	×	২
ধেৰখিতাখিতা	ধেৰখিতা খিতাখিতা	ধেৰখিতাখিতা	ধেৰখিতা খিতাখিতা
×	২	×	২
ধেৰখিতাখিতা	ধেৰখিতা খিতাখিতা	ধেৰখিতাখিতা	ধেৰখিতা খিতাখিতা
×	২	×	২
তানিতা	ধিহনাও তিনিতিনি	তানিতা	ধিহনাও তিনিতিনি
×	২	×	২
তানিতা	ধিহনাও তিনিতিনি	তানিতা	ধিহনাও তিনিতিনি
×	২	×	২

পুনৰ গা-মান ১ বজাব।

গাঁচাৰ ৬

ক)

ধেৰধিনা ধিনা	ধেৰধিনা ধিনাধিনা	ধেৰধিনা ধিনা	ধেৰধিনা ধিনাধিনা
×	২	×	২
ধেৰধিনা ধিনা	ধেৰধিনা ধিনাধিনা	ধেৰধিনা ধিনা	ধেৰধিনা ধিনাধিনা
×	২	×	২
তানিতা	ধিহনাও তিনিতিনি	তানিতা	ধেঽই ধেঽই
×	২	×	২

ধেৰধিনা ধিনা	ধেৰধিনা ধিনাধিনা	ধেৰধিনা ধিনা	ধেৰধিনা ধিনাধিনা
×	২	×	২
ধেৰধিনা ধিনা	ধেৰধিনা ধিনাধিনা	ধেৰধিনা ধিনা	ধেৰধিনা ধিনাধিনা
×	১	×	২
তানিতা	ধিহনাও তিনিতিনি	তানিতা	ধিহনাও তিনিতিনি
×	২	×	১
তানিতা	ধিহনাও তিনিতিনি	তানিতা	ধিহনাও তিনিতিনি
×	২	×	১

পুনৰ গা-মান ১ বজাব।

খ)

ধিনাऽও	ধেऽই দাऽও	ধিনাऽও	ধেऽই দাऽও
×	১	×	১
ধিনাऽও	ধেऽই দাऽও	তাধেই	ऽऽ ऽऽ
×	২	×	২

সবজুরা চাহিনি

প্রথম খণ্ড

একতালি

খ্রিSS	খিত্	খ্রিSS	খিত S	খ্রিS	খিত্S	খ্রিS	খিত্S
×	০	২	০	৩	০	৪	০
তাSগ্র	SS	ধেSই	দনওS	দাওদাও	দাওদাও	দাSও	Sতা
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ধেইদাও	দাওতাS	ধেইদাও	দাওতাS	ধেইদাও	দাওতাS	ধইদাও	দাওতাS
×	০	১	০	৩	০	৪	০
ধিSনা	ধিSনা	ধেইদাও	দাওতা	ধিSনা	ধিSনা	ধেইদাও	দাওতাS
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ধিSনা	ধিSনা	ধেইদাও	দাওতা	ধিSনা	ধিSনা	ধেইদাও	দাওতাS
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ধেSইগ্র	SS	ধিনাS	Sওখ্রি	ঝিনদাS	খিSতি	তাত্তা	খিত্তাS
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ঝিদধে	Sই গ্র	SS	SS	SS	তাSক	ধেSই	SS
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ধিনাS	Sওখ্রি	ঝিনদাS	খিSতি	তাত্তা	খিত্তা	ঝিদ্ধেS	Sইগ্র
×	০	২	০	৩	০	৪	০
SS	SS	SS	তাSক	ধেSই	SS	ধিনাS	Sওখ্রি
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ঝিনদা	খিSতি	তাত্তা	খিত্তা	ঝিদধেS	Sইগ্র	SS	SS
×	০	২	০	৩	০	৪	০

ঽঽ	তাঽক	ধেঽই	ঽঽ	ধিঽনা	ঽওখ্রি	ঘিন্‌দা	খিঽতি
×	০	২	০	৩	০	৪	০
তাত্‌তা	খিত্‌তা	জ্জিদধে	ঽই	ধিঽনা	ঽওখ্রি	ঘিন্‌দা	খিঽতি
×	০	২	০	৩	০	৪	০
তাত্‌তা	খিততা	জ্জিদধে	ঽই	ধিঽনা	ঽওখ্রি	ঘিনদা	খিঽতি
×	০	২	০	৩	০	৪	০
তাততা	খিততা	জ্জিদধে	ঽইধিনা	জ্জিদধেঽ	ঽইধিনা	জ্জিদাধেঽ	ঽইধিনা
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ধিনাঽও	ধেঽইদাঽও	ধিনাঽও	ধেইদাও	ধিনাঽও	ধেঽইদাও	তাধেঽই	ঽঽ
×	০	২	০	৩	০	৪	০

দ্বিতীয় খণ্ড

একতালি

ধিঽনা	খিততাঽ	নিততাঽ	খিত্‌তাঽ	নিততাঽক	খিততাঽব	জ্জিদধেঽই	তাঽগ্রগ্রব
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ঽঽ	ঽঽ	তাঽক	ধেঽই	গ্রব	ঽঽ	ঽঽ	ঽঽ
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ধিঽনা	খিত্‌তাঽ	নিততাঽ	খিত্‌তাঽ	নিত্‌তাঽ	খিততাঽক	জ্জিদাধেঽই	তাঽগ্রবগ্রব
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ঽঽ	ঽঽ	তাঽক	ধেঽই	গ্রব	ঽঽ	ঽঽ	ঽঽ
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ধিঽনা	খিত্‌তাঽ	নিত্‌তাঽ	খিত্‌তাঽ	নিত্‌তাঽ	খিত্‌তাঽক	জ্জিদধেঽই	তাঽগ্রবগ্রব
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ঽঽ	ঽঽ	তাঽক	ধেঽই	গ্রব	ঽঽ	ঽঽ	ঽঽ
×	০	২	০	৩	০	৪	০

খিঽনা	খিত্‌তাঽ	নিত্‌তাঽ	খিত্‌তাঽ	নিত্‌তাঽ	খিত্‌তাঽক	জিদধেঽই	তাকখিনা
×	০	২	০	৩	০	৪	০

খিঽনা	খিত্‌তাঽ	নিত্‌তাঽ	খিত্‌তাঽ	নিত্‌তাঽ	খিত্‌তাঽক	জিদধেঽই	তাকখিনা
×	০	২	০	৩	০	৪	০

খিঽনা	খিত্‌তাঽ	নিত্‌তাঽ	খিত্‌তাঽ	নিত্‌তাঽ	খিত্‌তাঽক	জিদ্‌ধেঽই	তাকখিনা
×	০	২	০	৩	০	৪	০

জিদধেঽই	খিত্‌তাঽক	জিদধেঽই	তাকখিনা	জিদধেঽই	খিত্‌তাক	জিদধেঽই	তাকখিনা
×	০	২	০	৩	০	৪	০

জিদধেঽই	খিনাঽও	ধেঽইদাঽও	খিনাঽও	ধেঽইদাঽও	খিনাঽও	ধইদাঽও	তাধেই
×	০	২	০	৩	০	৪	০

তৃতীয় খণ্ড

বাজনা ১

থুকনি তাল

তাত্	তাঽ ঽও
×	২

মুঠ চাৰিবাৰ বজাব।

বাজনা ২

তীব্ৰ বকুতাল

খিৰখিত	খিৰখিতা	খিৰখিতা	খিঽত্	খিৰখিতা	খিৰখিতা	খিৰখিতা	খিঽত
×	২	×	২	×	২	×	২

খিৰখিতা	খিৰখিতা	খিৰখিতা	খিঽত্	তাঽওতি	তাঽওতি	তাঽওতি	তাঽও
×	২	×	২	×	২	×	২

তাSওতি	তাSওতি	তাSওতি	তাSও	তাSওতি	তাSওতি	তাSওতি	তাSও
×	২	×	২	×	২	×	২
ধেৰধিনা	ধেৰধিনা	ধেৰধিনা	ধেSই	ধেৰধিনা	ধেৰধিনা	ধেৰধিনা	ধেSই
×	২	×	২	×	২	×	২
ধেৰধিনা	ধেৰধিনা	ধেৰধিনা	ধেSই	তাSওতি	তাSওতি	তাSওতি	তাSও
×	২	×	২	×	২	×	২
তাSওতি	তাSওতি	তাSওতি	তাSও	তাSওতি	তাSওতি	তাSওতি	তাSও
×	২	×	২	×	২	×	২
খিতখিতা	খিSত্	তাSওতি	তাSও	ধেৰধিনা	ধেSই	তাSওতি	তাSও
×	২	×	২	×	২	×	২
খিতখিতা	খিSত্	তাSওতি	তাSও	ধেৰধিনা	ধেSই	তাSওতি	তাSও
×	২	×	২	×	২	×	২
ধিনাSও	ধেইদাও	ধিনাSও	ধেইদাও	ধিনাSও	ধেইদাও	তাধেই	SS
×	২	×	২	×	২	×	২

বাজনা ২ পুনৰ বজাব।

চতুৰ্থ খণ্ড

একতালি

খিৰখিৰখিৰখিৰখিৰখিৰ	খিৰখিৰখিৰখিৰখিৰখিৰ	খিৰখিৰখিৰখিৰখিৰখিৰ	খিত্ SS SS
×	o	২	o
তাতাতাতাতাতা	তাতাতাতাতাতা	তাতাতাতাতাতা	তাও SS SS
৩	o	৪	o
খিৰখিৰখিৰখিৰখিৰখিৰ	খিৰখিৰখিৰখিৰখিৰখিৰ	খিৰখিৰখিৰখিৰখিৰখিৰ	খিত্ SS SS
×	o	২	o

তাতাতাতাতাতা	তাতাতাতাতাতা	তাতাতাতাতাতা	তাও SS SS
০	০	৪	০
ধিSনাতানি	দদSও	তাSতাতাSনি	তাSধেSই
×	০	২	০
ধিSনাতাSনি	দদSও	ৰাSতাতাSনি	তাS'ধSই
৩	০	৪	০

খিSত	খিSত্	তাS	তাS	ধেSই	ধেSই	দাSও	দাSও
×	০	২	০	৩	০	৪	০
খিSত্	খিSত্	তাS	তাS	ধেSই	ধেSই	দাSও	দাSও
×	০	২	০	৩	০	৪	০
খিSত	খিSত্	তাS	তাS	ধেSই	ধেSই	দাSও	দাSও
×	০	২	০	৩	০	৪	০
খিSত	খিত	তাS	তাS	ধেই	ধেই	দাও	দাও
×	০	২	০	৩	০	৪	০
অ"SS	SS	অ"SS	SS	অ"SS	SS	অ"SS	SS
×	০	০	২	৩	০		
নিSতা	ধেইদাSও	ধেনিতানি	নাওঁ'ধSই	দাSওঁ	দাSওঁ	দাSও	দাSও
৩	০	৪	০	×	০	২	০
দাSও	দাও	দাও	দাSও	তাSনি	তাSনি	ৰিনধাক	SS
৩	০	৪	০	×	০	২	০
SS	SS	SS	SS	অ"SS	SS	অ"SS	SS
৩	০	৪	০	×	০	২	০
অ"SS	SS	অ"SS	SS	তাS	তাS	ধেSনি	তাSধে
৩	০	৪	০	×	০	২	০

নিঽতা	ধেইদাঽও	তনিতাধি	নাওধেঽই	দাঽও	দাঽও	দাঽও	দাঽও
৩	০	৪	০	×	০	২	০
দাঽও	দাঽও	দাঽও	দাঽও	তাঽনি	তাঽখি	ৰিনথাঽক	ঽঽ
৩	০	৪	০	×	০	২	০
ঽঽ	ঽঽ	ঽঽ	ঽঽ	অ"ঽঽ	ঽঽ	ঽঽ	ঽঽ
৩	০	৪	০	×	০	২	০
ঽঽ	ঽঽ	ঽঽ	ঽঽ	তাঽ	তাঽ	ধেঽনি	তাঽধে
৩	০	৪	০	×	০	২	০
নিঽতা	ধেইদাঽও	ধেনিতাধি	নাওধেঽই	দাঽও	দাঽও	দাঽও	দাঽও
৩	০	৪	০	×	০	২	০
দাঽও	দাঽও	দাঽও	দাঽও	তাঽনি	তাঽখি	ৰিনথাঽক	ঽঽ
৩	০	৪	০	×	০	২	০
ঽঽ	ঽঽ	ঽঽ	ঽঽ	অ"ঽঽ	ঽঽ	অ"ঽঽ	ঽঽ
৩	০	৪	০	×	০	২	০
অ"ঽঽ	ঽঽ	অ"ঽঽ	ঽঽ	তাঽনি	তাঽখি	ৰিনথাঽক	ঽঽ
৩	০	৪	০	×	০	২	০
ঽঽ	ঽঽ	ঽথা	থাঽক	তাঽনি	তাঽখি	ৰিনথাঽক	ঽঽ
৩	০	৪	০	×	০	২	০
ঽঽ	ঽঽ	ঽথা	থাঽক	তাঽনি	তাঽখি	ৰিনথাঽক	ঽঽ
৩	০	৪	০	×	০	২	০
ঽঽ	ঽঽ	ঽথা	থাঽক	ধেঽনি	তাঽধে	নিঽতা	ধেইদাঽও
৩	০	৪	০	×	০	২	০
ধেনিতাধি	নাঽওধেঽই	দাঽও	দাঽও	দাঽও	দাঽও	দাঽও	দাঽও
৩	০	৪	০	×	০	২	০

দাঽও	দাঽও	তাঽনি	তাঽখি	খিনথাঽক	ঽঽ	ঽঽ	ঽঽ
৩	০	৪	০	×	০	২	০
ঽঽ	ঽঽ	ধিনাঽও	ধেঽই	দাঽও	ঽঽ	ঽঽ	ঽঽ
৩	০	৪	০	×	০	২	০
ঽঽ	ঽঽ	ধিনাঽও	ধেঽই	দাঽও	ঽঽ	ঽঽ	ঽঽ
৩	০	৪	০	×	০	২	০
ঽঽ	ঽঽ	ধিনাঽও	ধেঽই	দাঽও	ধিনাঽও	ধেঽই	দাঽও
৩	০	৪	০	×	০	২	০
ধিনাঽও	ধেঽই	দাঽও	তাঽধেই	ঽঽ			
৩	০	৪	০	×			

পঞ্চম খণ্ড

একতালি

খিৰখিৰখিৰখিৰ	খিৰখিৰখিৰখিৰ	খিঽত	তাঽগ্ৰগ্ৰ	ৰাঽতা	তাঽখি
×	০	২	০	৩	০
তাঽথি	ঽঽ	ধেঽনি	দাঽও	খিঽতা	ধেঽনি
৪	০	×	০	২	০
তাঽনি	দাঽও	খিঽতা	ধেঽনি	তাঽনি	দাঽও
৩	০	৪	০	×	০
খিঽতা	ধেঽনি	তাঽনি	তাখি	তাঽ	ঽঽ
২	০	৩	০	৪	০
খিৰখিৰখিৰখিৰ	খিৰখিৰখিৰখিৰ	খিঽত	তাঽগ্ৰগ্ৰ	ৰাঽতা	তাঽখি
×	০	২	০	৩	০

তাS	SS	ধেSনি	দাSও	খিSতা	ধেSনি
৪	০	×	০	২	০
তাSনি	দাSও	খিSতা	ধেSনি	তাSনি	দাSও
৩	০	৪	০	×	০
খিSতা	ধেSনি	তাSনি	তাSখি	তাS	SS
২	০	৩	০	৪	০
খিৰখিৰখিৰখিৰ	খিৰখিৰখিৰখিৰ	খিSত্	তাSগ্রগ্র	ধাSতা	তাSখি
×	০	২	০	৩	০
তাS	SS	ধেনি	দাSও	খিSতা	ধেSনি
৪	০	×	০	২	০
তাSনি	দাSও	খিSতা	ধেSনি	তাSনি	দাSও
৩	০	৪	০	×	০
খিSতা	ধেSনি	তাSনি	তাSখি	ধেSই	SS
২	০	৩	০	৪	০
ধেSনি	দাSও	খিSতা	ধেSনি	তাSনি	দাSও
×	০	২	০	৩	০
খিSতা	ধেSনি	তাSনি	দাSও	খিSতা	ধেSনি
৪	০	×	০	২	০
তাSনি	তাSক	ধেSই	SS	ধেSনি	দাSও
৩	০	৪	০	×	০
খিSতা	ধেSনি	তাSনি	দাSও	খিSতা	ধেSনি
২	০	৩	০	৪	০
তাSনি	দাSও	খিSতা	ধেSনি	তাSনি	তাSক
×	০	২	০	৩	০

ধেঽই	ঽঽ	ধেঽনি	দাঽও	খিঽতা	ধেঽনি
৪	০	×	০	২	০
তাঽনি	দাঽও	খিঽতা	ধেঽনি	তাঽনি	দাঽও
৩	০	৪	০	×	০
খিঽতা	ধেঽনি	তাঽনি	তাঽক	ধেঽই	ঽঽ
২	০	৩	০	৪	০
ধেঽই	ঽঽ	ধেঽই	ঽঽ	ধেঽই	ঽঽ
×	০	২	০	৩	০
ধেঽই	ঽঽ	ধেঽই	দিধেঽ	ঽতি	ধেঽই
৪	০	×	০	২	০
ধেঽই	ঽঽ	জিঽনহ	থাঽক	ধেঽই	
৩	০	৪	০	×	

ষষ্ঠ খণ্ড

একতালি

ধেঽই	গ্ৰগ্ৰ	ঽঽ	ঽঽ	ধিঽনা	ধেঽনি
×	০	২	০	৩	০
নাঽ'ধই	ঽঽ	ধেঽই	গ্ৰগ্ৰ	ঽঽ	ঽঽ
৪	০	×	০	২	০
ধিঽনা	ধেঽনি	নাঽ'ধই	ঽঽ	ধেঽই	গ্ৰগ্ৰ
৩	০	৪	০	×	০
ঽঽ	ঽঽ	ধিঽনা	ধেঽনি	নাঽ'ধই	ঽঽ
২	০	৩	০	৪	০
ধিঽনা	ধিঽনা	ধিঽনা	ধিঽনা	ধিঽনা	ধেঽনি
×	০	২	০	৩	০

দাঽধেই	ঽঽ	ধিঽনা	ধিঽনা	ধিঽনা	ধিঽনা
৪	0	×	0	২	0
ধিঽনা	ধেঽনি	নাঽধেই	ঽঽ	ধিঽনা	ধিঽনা
৩	0	৪	0	×	0
ধিঽনা	ধিঽনা	ধিঽনা	ধেঽনি	নাঽধেই	ঽঽ
২	0	৩	0	৪	0
ধিঽনা	ধেঽনি	নাঽধেই	ঽঽ	ধিঽনা	ধেঽনি
×	0	২	0	৩	0
নাঽধেই	ঽঽ	ধিঽনা	ধেঽনি	নাঽধেই	ঽঽ
৪	0	×	0	২	0
ধিঽনা	ধেঽনি	নাঽধেই	ঽঽ	ধেঽইতিনি	তিনিতিনি
৩	0	৪	0	×	0
দাঽও	ঽঽ	ধেঽইতিনি	তিনিতিনি	দাঽও	ঽঽ
২	0	৩	0	৪	0
ধেঽইতিনি	তিনিতিনি	দাঽও	ঽঽ	ধেঽইতিনি	তিনিতিনি
×	0	২	0	৩	0
দাঽও	ঽঽ	ধেঽইতিনি	তিনিতিনি	দাঽওতিনি	তিনিতিনি
৪	0	×	0	২	0
দাঽওতিনি	তিনিতিনি	দাঽও	ঽঽ	ধেঽইতিনি	তিনিতিনি
৩	0	৪	0	×	0
দাঽওতিনি	তিনিতিনি	দাঽওতিনি	তিনিতিনি	দাঽও	ঽঽ
২	0	৩	0	৪	0
ধেঽইতিনি	তিনিতিনি	দাঽওতিনি	তিনিতিনি	দাঽওতিনি	তিনিতিনি
×	0	২	0	৩	0

দাঽও	ঽঽ	ধাঽতা	তাঽখি	তাঽ	ঽঽ
৪	০	×	০	২	০
ধেঽনি	দাঽও	খিঽতা	ধেঽনি	তাঽনি	দাঽও
৩	০	৪	০	×	০
খিঽতা	ধেঽনি	তাঽনি	দাঽও	খিঽতা	ধেঽনি
২	০	৩	০	৪	০
তাঽনি	তাঽক	ধেঽই	ঽঽ	ধেঽনি	দাঽও
×	০	২	০	৩	০
খিঽতা	ধেঽনি	তাঽনি	দাঽও	খিঽতা	ধেঽতি
৪	০	×	০	২	০
তাঽনি	দাঽও	খিঽতা	ধেঽনি	তাঽনি	তাঽক
৩	০	৪	০	×	০
ধেঽই	ঽঽ	ধেঽনি	দাঽও	খিঽতা	ধেঽনি
২	০	৩	০	৪	০
তাঽনি	দাঽও	খিঽতা	ধেঽনি	তাঽনি	দাঽও
×	০	২	০	৩	০
খিঽতা	ধেঽনি	তাঽনি	তাঽক	ধেঽই	ঽঽ
৪	০	×	০	২	০
ধেঽই	ঽঽ	ধেঽই	ঽঽ	ধেঽই	দিধেই
৩	০	৪	০	×	০
ঽতি	ধেঁই	ধেঽই	ঽঽ	গ্ৰগ্ৰ	গ্ৰগ্ৰ
২	০	৩	০	৪	০
গ্ৰগ্ৰ	গ্ৰগ্ৰ	জিঽনহ	ধাঽক	ধেঽই	
×	০	২	০	৩	

ৰাগ-খেমালিৰ চাহিনি

প্ৰথম খণ্ড

চাহিনি ১

তীব্ৰ ৰুক্তাল

ত্ৰিথিখিন্	থাকতাধে	ঽইজিধেইঽ	ধেইধেই	ধেইধেই	ধেইঽ	জিনথাঽ	ধেঽই
×	২	×	২	×	২	×	২
জিনথাঽ	ধেঽই	জিনথাঽ	জিদাধেই	তাত তা	ধেঽই	জিন্থাঽ	ধেঽই
×	২	×	২	×	২	×	২
জিনথাঽ	ধেঽই	জিনথাঽ	জিদাধেই	তাত্ তা	ধেঽই	জিনথাঽ	ধেঽই
×	২	×	২	×	১	×	২
জিনথাঽ	ধেঽই	জিনথাঽ	জিদধেই	তাত্ তা	ধেঽই	জিদাধেই	ঽগ্ৰগ্ৰ
×	২	×	১	×	১	×	২
জিদ্ধেই	ঽগ্ৰগ্ৰ	জিদধেই	ঽধেই	ঽধেই	ঽগ্ৰগ্ৰ	জিদধেই	ঽগ্ৰগ্ৰ
×	২	×	২	×	২	×	২
জিদধেই	ঽগ্ৰগ্ৰ	জিদধেই	ঽধেই	ঽধেই	ঽগ্ৰগ্ৰ	জিদধেই	ঽগ্ৰগ্ৰ
×	২	×	২	×	২	×	২
জিদধেই	ঽগ্ৰগ্ৰ	জিদ্ধেই	ঽধেই	ঽধেই	ধিনাও	তাঽধেই	ঽঽ
×	২	×	২	×	২	×	২

চাহিনি ২

তীব্ৰ ৰুক্তাল

খিঽনা	জিদ্ধেই	নিঽতা	খিত্ ধেই	দাঽও	তাখিব	খিঽতা	খিঽতি
×	২	×	২	×	২	×	২

দাSও	SS	ধিSনা	জিদধেS	নিSতা	খিত্ধেই	দাSও	তাখিৰ
×	২	×	২	×	২	×	২
খিSতা	খিSতি	দাSও	SS	ধিSনা	জিদ্ধেS	নিSতা	খিত্ধেই
×	২	×	২	×	২	×	২
দাSও	তাখিৰ	খিSতা	খিSতি	দাSও	SS	ধিSনা	জিদ্ধেS
×	২	×	২	×	২	×	২
নিSতা	ধিSনা	জিদধেS	নিSতা	ধিSনা	জিদধেS	নিSতা	খিত্ধেই
×	২	×	২	×	২	×	২
দাSও	তাখিৰ	খিSতা	খিSতি	দাSও	SS	ধিSনা	জিদধেS
×	২	×	২	×	২	×	২
নিSতা	ধিSনা	জিদধেS	নিSতা	ধিSনা	জিদধেS	নিSতা	খিত্ধেই
×	২	×	২	×	২	×	২
দাSও	তাখিৰ	খিSতা	খিSতি	দাSও	SS	ধিSনা	জিদধেS
×	২	×	২	×	২	×	২
নিSতা	ধিSনা	জিদধেS	নিSতা	ধিSনা	জিদধেS	নিSতা	খিত্ধেই
×	২	×	২	×	২	×	২
দাSও	তাখিৰ	খিSতা	খিSতি	দাSও	SS	খিSৰ	খিSতা
×	২	×	২	×	২	×	২
খিSতি	দাSও	তাখিৰ	খিSতা	খিSতি	দাSও	তাSও	তিতাS
×	২	×	২	×	২	×	২
ওতিS	তাSও	তিতাS	ওতাS	খিSতি	তাSক	ধেSই	দিধেS
×	২	×	২	×	২	×	২
ইধিS	ধেSই	দিধেS	ইতাS	খিSতি	তাSক	খিSৰ	খিSতা
×	২	×	২	×	২	×	২

খিSতি	দাSও	তাSখিৰ	খিSতা	খিSতি	দাSও	তাSও	তিতাS
×	২	×	২	×	২	×	২
ওতিS	তাSও	তিতাS	ওতাS	খিSতি	তাSক	ধেSই	দিধেS
×	২	×	২	×	২	×	২
ইদিS	ধেSই	দিধেS	ইতাS	খিSতি	তাSক	ধেSই	দিধেS
×	২	×	২	×	২	×	২
ইদিS	ধেSই	দিধেS	ইতাS	খিSতি	তাSক	দিধেS	ইতাS
×	২	×	২	×	২	×	২
খিSতি	তাSক	দিধেS	ইতাS	খিSতি	তাSক	ধেSই	ধেSই
×	২	×	২	×	২	×	২
দাSও	তাধেSই	SS	SS				
×	২	×	২				

চাহিনি ৩

তীব্ৰবক্ৰতাল

খিত্ধেইতানি	তাSনিদাSও	খিত্ধেইতানি	তাSনিদাSও
×	২	×	২
খিত্ধেইতানি	তাSনিদাSও	খিত্ধেSইগ্ৰগ্ৰ	জিদধেSইগ্ৰগ্ৰ
×	২	×	২
ধেই SS	SS	খিত ধেইতানি	তাSনিদাSও
×	২	×	২
খিত্ধেইতানি	তাSনিদাSও	খিত্ধেইতানি	তাSনিদাSও
×	২	×	২
খিত্ধেSইগ্ৰগ্ৰ	জিদধেSইগ্ৰগ্ৰ	ধেই SS	SS
×	২	×	২

খিত্ ধেইতানি ×	তাSনিদাSও ২	খিত্ ধেইতানি ×	তাSনিদাSও ২
খিত ধেইতানি ×	তাSনিদাSও ২	খিত্ ধেSই গ্ৰগ্ৰ ×	জিদধেSই গ্ৰগ্ৰ ২
ধেই SS ×	SS ২	খিতাখিতা ×	খ্ৰিখিতাখ্ৰি ২
খ্ৰিতাখিতা ×	ধেইধেই ২	তাক্ধেSই ×	তাতাখিতা ২
দিধিনাধেS ×	নিতাখিতাS ২	খিতাখিতা ×	খ্ৰিখ্ৰিতাখ্ৰি ২
খিতাখিতা ×	ধেই ধেই ২	তাকধেSই ×	তাতাখিতা ২
দিধিনাধেS ×	নিতাখিতাS ২	খিতাখিতা ×	খ্ৰিখ্ৰিতাখ্ৰি ২
খ্ৰিতাখিতা ×	ধেই ধেই ২	তাকধেSই ×	তাতাখিতা ২
দিধিনাধেS ×	নিতাখিতাS ২	দিধিনাধেS ×	নিতাখিতাS ২
দিধিনাধেS ×	নিতাখিতাS ২	দিধিনাধেS ×	নিতাখিতাS ২
থেSইথেSই ×	দাSও ২	তাS ধইS ×	SS ২
দিধিনাধেS ×	নিতাখিতাS ২	দিধিনাধেS ×	নিতাখিতাS ২

দিধিনাধেऽ	নিতাখিতাऽ	ধেऽই ধেऽই	দাऽও
×	২	×	২
তাऽ'ধইऽ	ऽऽ	দিধিনাধেऽ	নিতাখিতাऽ
×	২	×	১
দিধিনাধেऽ	নিতাখিতাऽ	দিধিনাধেऽ	নিতাখিতাऽ
×	২	×	২
ধেऽইধেऽই	দাऽও	তা'ऽ'ধইऽ	ऽऽ
×	২	×	২

চাহিনি ৪

তীব্ৰৰক্তাল

ধেऽইধেऽই	ধেऽইধেऽই	ধেऽইথেনি	থেনিতাऽক	ধেऽইধেऽই	ধেऽইধেऽই
×	২	×	২	×	২
ধেऽইথেऽনি	থেনিতাऽক	ধেऽইধেऽই	ধেऽইধেऽই	ধেऽই	ऽऽ
×	২	×	২	×	২
জিদধেऽই	তাত্‌তাऽও	খিতাতাখি	তাऽওখ্রিऽ	ৰাত্‌তাऽও	তাত তাऽও
×	২	×	২	×	১
খিতাতাऽখি	তাऽও	জিদাধেऽই	তাত তাऽও	খিতাতাখি	তাऽওখ্রিऽ
×	২	×	২	×	২
ৰাত তাऽও	তাত্‌তাऽও	খিতাতাऽখি	তাऽও	জিদ্‌ধেऽই	জিদাধেऽই
×	২	×	২	×	১
জিদধেऽই	জিদ্‌ধেऽই	জিদধেऽই	তাত্‌তাऽও	খিতাতাऽখি	তাऽও
×	২	×	২	×	২
ৰাত্‌তাऽও	তাত্‌তাऽও	তাত্‌তাऽও	তাত্‌তাऽও	তাত্‌তাऽও	তাত্‌তাऽও
×	২	×	১	×	২

খিতাতাঽখি	তাঽও	জিদধেঽই	জিদধেঽই	জিদ্ধেঽই	জিদ্ধেঽই
×	২	×	২	×	২
জিদধেঽই	তাত্তাঽও	খিতাতাঽখি	তাঽও	ৰাত্তাঽও	তাত তাঽও
×	২	×	২	×	২
তাত তাঽও	তাত্তাঽও	তাত্তাঽও	তাত্তাঽও	খিতাতাঽখি	তাঽও
×	২	×	১	×	২
জিদধেঽই	তাত্তাঽও	খিতাতাঽখি	তাঽও	ৰাত্তাঽও	তাত্তাঽও
×	২	×	২	×	২
খিতাতাঽখি	তাঽও	জিদধেঽই	তাত তাঽও	খিতাতাঽখি	তাঽও
×	২	×	২	×	২
ৰাত্তাঽও	তাত্তাঽও	খিতাতাঽখি	তাঽও	খিতাখিতা	ঽও
×	২	×	২	×	২
খিতাখিতা	ঽও	ধেঽই	ঽঽ	খিতাখিতা	ঽঽ
×	২	×	২	×	২
খিতাখিতা	ঽও	ধেঽই	ঽঽ	ধিনাখিতা	ধিনাখিতা
×	২	×	২	×	২
খিত্তাঽধ	নিতাখিতা	ধিনাঽওতা	ধেঽই	ধিনাখিতা	ধিনাখিতা
×	২	×	২	×	২
খিত্তাঽধে	নিতাখিঽতা	ধিনাঽওতা	ধেঽই	ধিনাখিতা	ধিনাখিতা
×	২	×	২	×	২
খিত্তাধেঽ	নিতাধেনি	থাঽক	ঽঽ	জিদধেঽই	তাখিতি
×	২	×	২	×	২
তাখিদাঽও	থাঽক	জিদধেঽই	তাখিতি	তাখিদাঽও	থাঽক
×	২	×	২	×	২

জিদ্‌ধেঽই	তাখিতি	তাখিঽদাঽও	থাঽক	জিদ্‌ধেঽই	তাখিতি
×	২	×	২	×	২
তাখিদাঽও	তাখিতি	তাখিদাঽও	তাখিতি	তানিদ'ঽও	থাঽক
×	২	×	২	×	২
জিদধেঽই	তাঽখিতি	তাখিঽদাঽও	তাখিতি	তাখিদাঽও	তাখিতি
×	২	×	২	×	২
তানিদাঽও	থাঽক	জিদধেঽই	তাখিতি	তাখিদাঽও	তাঽখিতি
×	২	×	২	×	২
তাখিদাঽও	তাখিতি	তানিদাঽও	থাঽক	ঽঽ	ঽঽ
×	২	×	২	×	২
জিদধিঽ	নাঽধেঽ	নিঽতা	ধিঽনা	ধেঽই	ধেঽই
×	২	×	২	×	২
তাত তা	ধেঽই	ধেঽই	ধেঽই	তাত্‌তাঽ	ধেঽই
×	২	×	২	×	২
ধেঽই	ধেঽই	তাত্‌তাঽ	ধেঽই	খিত্‌তাঽ	ধেঽই
×	২	×	২	×	২
তাত্‌তাঽ	খিঽতি	তাঽধেন	ত্রিঽক	তাঽ	গ্রগ্র
×	২	×	২	×	২
ধেঽই	ঽঽ	ঽঽ	তাঽতাঽ	ধিনাঽও	দাওদাও
×	২	×	২	×	২
দদঽও	দাওদাও	দদঽও	দাওদাও	খিতাধেঽ	নিতাখিতা
×	২	×	২	×	২
ধেঽই	ঽঽ	ঽঽ	তাঽতাঽ	ধিনাঽও	দাওদাও
×	২	×	২	×	২

দদSও	দাওদাও	দদSও	দাওদাও	খিতাধেS	নিতাখিতা
×	১	×	২	×	২
ধেSই	SS	SS	তাSতাS	ধিনাSও	দাওদাও
×	২	×	২	×	২
দদSও	দাওদাও	দদSও	দাওদাও	খিতাধেS	নিতাখিতা
×	১	×	২	×	২
ধেSই	SS	SS	তাSতাS	ধিনাSও	দাওদাও
×	১	×	২	×	২
দদSও	দাওদাও	দদSও	দাওদাও	খিতাধেS	নিতাখিতা
×	২	×	২	×	২
ধিনাSও	দাওদাও	দদSও	দাওদাও	দদSও	দাওদাও
×	১	×	১	×	২
খিতাSধেS	নিতাখিতা	জ্ঞিধিনাSও	SS	তাধিনাSও	SS
×	১	×	১	×	২
ধিনাSও	ধেSই	SS	SS	তাS'ধনদ্রিক	SS
×	২	×	২	×	২
তাS	SS	ধেSই			
×	২	×			

দ্বিতীয় খণ্ড

তীব্ৰবক্কতাল

জ্ঞিদধেSই	দিদিধেSই	জ্ঞিদধেSই	দিদিধেSই
×	২	×	২
জ্ঞিদাধেSই	দিদিধেSই	জ্ঞিদধেSই	ধেSইখিত্S
×	২	×	২

ঽঽ	ঽঽ	জ্ঞিদধেঽই	দিদিধেঽই
×	২	×	২
জ্ঞিদ্ধেঽই	দিদিধেঽই	জ্ঞিদধেঽই	দিদিধেঽই
×	২	×	২
জ্ঞিদ্ধেঽই	ধেঽইখিতঽ	ঽঽ	ঽঽ
×	২	×	২
জ্ঞিদাধেঽই	দি'দা'ধেঽই	জ্ঞিদধেঽই	দিদিধেঽই
×	২	×	২
জ্ঞিদ্ধেঽই	দিদিধেঽই	জ্ঞিদধেঽইধিনা	ধেনিতাধিনাওধিনা
×	২	×	২
খিত তাত্ খিতা	খিতিতাখিতাত্খিতা	খিত্ তাত খিতা	খিতিতাখিতাত্খিতা
×	২	×	২
খিত্ তাত্ খিতা	খিতিতাখিতাত্খিতা	জ্ঞিদধেঽইধিনা	ধেনিতাধিনাওধিনা
×	২	×	২
খিত্ তাত খিতা	খিতিতাখিতাত্খিতা	খিত্ তাত্ খিতা	খিতিতাখিতাত খিতা
×	২	×	২
খিত্ তাত খিতা	খিতিতাখিতাত্খিতা	জ্ঞিদধেঽইধিনা	ধেনিতাধিনাওধিনা
×	২	×	২
খিত্ তাত্ খিতা	খিতিতাখিতাত খিতা	খিত তাত খিতা	খিতিতাখিতাত্খিতা
×	২	×	২
খিত্ তাত্ খিতা	খিতিতাখিতাত্খিতা	ধিনাঽও	ধেঽইদাঽও
×	২	×	২
ধিনাঽও	ধেঽইদাঽও	ধিনাঽও	ধেঽইদাঽও
×	২	×	২
তাধেইঽ	ঽঽ		
×	২		

বাগ-শ্রেমালি

খণ্ড ১

তীব্রবস্তুতাল

					গ্রগ্রগ্রগ্র
ধেSইধেSই	Sগ্রগ্রগ্রগ্র	ধেSইধেSই	Sগ্রগ্রগ্রগ্র	ধেSইধেSই	তাত তাSও
×	২	×	২	×	২
খিতাতাখি	তাSও	ধাত্ তাSও	Sখ্রিখ্রি	ধাত তাSও	Sখ্রিখ্রি
×	২	×	২	×	২
ধাত তাSও	তাত্ তাSও	খিতাতাখি	তাSওগ্রগ্র	ধেSইধেSই	Sগ্রগ্রগ্রগ্র
×	২	×	২	×	২
ধেSইধেSই	Sগ্রগ্রগ্রগ্র	ধেSইধেSই	তাত্ তাSও	খিতাতাখি	তাSও
×	২	×	২	×	২
ধাত্ তাSও	Sখ্রিখ্রি	ধাত্ তাSও	Sখ্রিখ্রি	ধাত তা'Sও	তাত্ তাSও
×	২	×	২	×	২
খিতাতাখি	তাSওগ্রগ্র	ধেSইধেSই	Sখ্রিS	খিSনধাS	ধাSক
×	২	×	২	×	২
ধেSইধেSই	Sখ্রিS	খিSনধাS	ধা'Sক	ধেSইধেSই	Sখ্রিS
×	২	×	২	×	২
খিSন্ধাS	ধাSক	ধেSইধেSই	তাত্ তাSও	খিতাতাখি	তাSও
×	২	×	২	×	২

বাত্তাঽও	ঽখ্রিঽ	বাত্তাঽও	ঽখ্রিঽ	বাত্তাঽও	তাত্তাঽও
×	২	×	২	×	২
খিতাতাখি	তাঽওগ্রগ্র	ধেঽইধেঽই	ঽখ্রিঽ	ঘিনধাঽ	ধাঽক
×	২	×	২	×	২
ধেঽইধেঽই	ঽখ্রিঽ	ঘিঽনধাঽ	ধাঽক	ধেঽইধেঽই	ঽখ্রিঽ
×	২	×	২	×	২
ঘিঽনধাঽ	ধাঽক	ধেঽইধেঽই	তাত্তাঽও	খিতাতাখি	তাঽও
×	২	×	২	×	২
বাত্তাঽও	ঽখ্রিঽ	বাত্তাঽও	ঽখ্রিঽ	বাত তাঽও	তাত্তাঽও
×	২	×	২	×	২
খিতাতাখি	তাঽওগ্রগ্র	ধিঽনা	তাত্তাঽ	তাত্তাঽ	তাঽখ
×	২	×	২	×	২
বাত্তাঽ	ঽওতি	তাঽও	ঽঽ	ধিঽনা	তাত্তাঽ
×	২	×	২	×	২
তাত্তাঽ	তাঽখ্	বাত্তাঽ	ঽওতি	তাঽও	ঽঽ
×	২	×	২	×	২
তাঽতাঽ	তাঽতাঽ	তাঽতাঽ	তাঽখ	বাত্তাঽ	ঽওতি
×	২	×	২	×	২
তাঽও	ঽঽ	তাঽতাঽ	তাঽতাঽ	তাঽতাঽ	তাঽখ
×	২	×	২	×	২
বাত্তাঽ	ঽওতি	তাঽও	তাঽক্র	জিদধেঽ	ঽই
×	২	×	২	×	২
জিদ্ধেঽ	ঽই	জিদধেঽ	ইদধেই	ঘিন্ধাঽ	ধাঽক
×	২	×	২	×	২

জিদ্ধেঽ	ঽই	জিদ্ধেঽ	ঽই	জিদ্ধেঽ	ইদ্'ধঽ
×	২	×	২	×	২
বিনথাঽ	থাঽক	ধিঽনা	তাত্ তাঽ	তাত তাঽ	তা'ঽখ্
×	২	×	২	×	১
ৰাত তাঽ	ঽওতি	তাঽও	ঽঽ	ধিঽনা	তাত্ তাঽ
×	২	×	২	×	২
তাত্ তাঽ	তাঽধ	ৰাত তাঽ	ঽওতি	তাঽও	ঽঽ
×	২	×	২	×	২
তাঽতাঽ	তাঽতাঽ	তাঽতাঽ	তাঽখ্	ৰাত তাঽ	ঽওতি
×	২	×	২	×	২
তাঽও	ঽঽ	তাঽতাঽ	তাঽতাঽ	তাঽতাঽ	তাঽধ্
×	২	×	২	×	২
ৰাত তাঽ	ঽওতি	তাঽও	তাঽক্র	জিদ'ধেঽ	ঽই
×	২	×	২	×	২
জিদ্'ধঽ	ঽই	জিদধেঽ	ইদধেই	বিনথাঽ	থা'ঽক
×	২	×	২	×	২
জিদ্ধেঽ	ঽই	জিদ্ধেঽ	ঽই	জিদ্'ধঽ	ইদধেই
×	২	×	২	×	২
বিনথাঽ	থাঽক	ধেইখ্রিৰা	ঽওখিতি	তিনখ্রিৰা	ঽও
×	২	×	২	×	২
খিঽতা	তাঽতা'ঽ	খিঽতি	তাঽক	ধেইখ্রিৰা	ঽওখিতি
×	২	×	২	×	২
তিনখ্রিৰা	ঽওখিতি	তিন্খ্রিৰা	ঽওখিতি	নাঽ'ধই	ধেইধেই
×	২	×	২	×	২

ধেইখ্রিবা	ঽওখিতি	তিনখ্রিবা	ঽওখিতি	তিনখ্রিবা	ঽওখিতি
×	২	×	২	×	২
নাঽধেই	ধেইধেই	ধেইখ্রিবা	ঽওখিতি	তিনখ্রিবা	ঽওখিতি
×	২	×	২	×	২
তিনখ্রিবা	ঽওখিতি	নাঽধেই	ধেইধেই	ধেঽই	ঽঽ
×	১	×	২	×	২
খিতাখিতা	ধেঽইদাঽও	খিতাধেই	দাঽও	তিনতাধে	নিতাখিতা
×	২	×	২	×	২
ধিনাঽনা	ধেঽই	ধেখিতি	তাত্‌তাঽ	খিতিতি	তাত্‌তাঽ
×	২	×	২	×	২
খিতিতি	তাততাঽ	খিতিতাক	ধেঽই	ধেখিতি	তাত্‌তাঽ
×	২	×	২	×	২
খিতিতি	তাত্‌তাঽ	খিতিতি	তাত্‌তাঽ	খিতিতাক্‌	ধেঽই
×	২	×	২	×	২
ধেখিতি	তাত্‌তাঽ	খিতিতি	তাত্‌তাঽ	খিতিতি	তাত্‌তাঽ
×	২	×	১	×	২
খিতিতাক	ধেঽইধেঽই	ধেঽইত্রিখি	বিন্‌দাঽও	খিত ত্রিখি	বিনদাঽও
×	২	×	২	×	২
খিতত্রিখি	বিনদাঽও	তাক্‌ধিনা	দিধিনাক	ধেঽইত্রিখি	বিন্‌দাঽও
×	২	×	১	×	২
খিত্‌ত্রিখি	বিনদাঽও	খিত্‌ত্রিখি	বিনদাঽও	তাক্‌ধিনা	দিধিনাক
×	২	×	২	×	২
ধেঽইত্রিখি	বিন্‌দাঽও	খিত ত্রিখি	বিনদাঽও	খিত্‌ত্রিখি	বিন্‌দাঽও
×	২	×	২	×	২

তাকধিনা	দিধিনাক	তাS'ধেৰ	ধেৰধেৰ	নাS'ধেৰ	ধেৰধেৰ
×	১	×	২	×	২
তাS'ধেৰ	খিত্ তাS	জিদা'ধেSৰ	খিত্ তাত	ধেSনিS	তিSতাS
×	২	×	২	×	২
ওতাS	ধেSনি	তিSতাও	SS	ধেSনিS	দাSও
×	২	×	২	×	১
খিত্ ধেSই	Sগ্রগ্র	ধিS	নাS	ধেSই	SS
×	১	×	২	×	২
তাSখি	তাS	ধিS	নাS	খ্রিত	ধিS
×	১	×	১	×	২
নাSও	SS	জিনহ	থাS	তাS	জিনহ
×	১	×	২	×	১
থাSক	SS	ধেSই	SS		
×	২	×	১		

খণ্ড ২

তীব্ৰৰক্ততাল

ৰাতাS	তাSতাS	খিSতি	তাSখ্	ৰাSতা	তাSও	SS	SS
×	২	×	১	×	১	×	২
ৰাতাS	তা'SতাS	খিSতি	তাSখ্	ৰাSতা	তাSও	SS	SS
×	২	×	২	×	২	×	২
ৰাতাS	তাSতাS	খিSতি	তাSখ্	ৰাSতা	তাSতা	খিত্ তাক	ধেSই
×	১	×	২	×	২	×	২
ধিSনা	নিSতা	খিত্ তাক	ধেSই	ধিSনা	নিSতা	খিSতি	তাSখ্
×	২	×	২	×	২	×	২

ধাঽতা	তাঽও	ঽঽ	ঽঽ	ধাতাঽ	তাঽতাঽ	খিঽতি	তাঽখ্
×	২	×	২	×	২	×	২
ধাঽতা	তাঽও	ঽঽ	ঽঽ	ধাতাঽ	তাঽতাঽ	খিঽতি	তাঽখ
×	২	×	১	×	১	×	২
ধাঽতা	তাঽও	ঽঽ	ঽঽ	ধাতাঽ	তাঽতাঽ	খিঽতি	তাঽখ্
×	২	×	১	×	২	×	১
ধাঽতা	তাঽতাঽ	খিত্তাক	ধেঽই	ধিঽনা	নিঽতা	খিত্তাক	ধেঽই
×	১	×	১	×	১	×	২
ধিঽনা	নিঽতা	খিঽতি	তাঽখ্	ধাঽতা	তাঽও	ঽঽ	ঽঽ
×	২	×	১	×	১	×	২
ধাতাঽ	তাঽতাঽ	খিঽতি	তাঽখ্	ধাঽতা	তাঽও	ঽঽ	ঽঽ
×	১	×	২	×	১	×	১
ধাতাঽ	তাঽতাঽ	খিঽতি	তাঽখ্	ধাঽতা	তাঽও	ঽঽ	ঽঽ
×	২	×	১	×	২	×	১
ধাতাঽ	তাঽতাঽ	খিঽতি	ত ঽখ্	ধাঽতা	তাঽতাঽ	খি ত্তাক	ধেঽই
×	২	×	২	×	২	×	২
ধিঽনা	নিঽতা	খিততাক	ধেঽই	ধিঽনা	নিঽতা	খিঽতি	তাঽখ্
×	২	×	২	×	২	×	২
ধাতাঽ	তাঽও	ঽঽ	ঽঽ	ধিঽনা	তাত্তাঽ	তাত তাঽ	তাঽখ্
×	২	×	২	×	১	×	২
ধাততাঽ	ঽওতি	তাঽও	ঽঽ	ধিঽনা	তাত্তাঽ	তাত্তাঽ	তাঽখ্
×	২	×	২	×	২	×	২
ধাত্তাঽ	ঽওতি	তাঽও	ঽঽ	তাঽতাঽ	তাঽতাঽ	তাঽতাঽ	তাঽখ্
×	২	×	২	×	২	×	২

ৰাত্ তা'S	Sওতি	তাSও	SS	তা'Sতা'S	তাSতা'S	তা'Sতাস	তাSখ্
×	২	×	২	×	২	×	২
ৰাত তা'S	Sওতি	তা'Sও	তাSক্র	ঞ্জিদাধেই	Sই	ঞ্জিদধেই	Sই
×	২	×	২	×	১	×	২
ঞ্জিদাধেS	ইদধেই	ৰিনধাS	ধাSক	ঞ্জিদাধেS	Sই	ঞ্জিদধেS	Sই
×	২	×	২	×	২	×	২
ঞ্জিদধেS	ইদধেই	ৰিনধা'S	ধাSক	ধিSনা	তাত তাS	তাত্ তাS	তাSখ্
×	২	×	২	×	১	×	২
ৰাত্ তাS	Sওতি	তা'Sও	SS	ধিSনা	তাত তা'S	তাত তাS	তাSখ্
×	১	×	২	×	১	×	২
ৰাত তাS	Sওতি	তাSও	SS	তাSতাS	তা'SতাS	তাSতাS	তাSখ্
×	১	×	২	×	২	×	২
ৰাত্ তাS	Sওতি	তাSও	SS	তা'SতাS	তাSতাS	তা'SতাS	তা'Sখ্
×	২	×	২	×	১	×	২
ৰাত্ তাS	Sওতি	তাSও	তা'Sক্র	ঞ্জিদধেS	Sই	ঞ্জিদা'ধেS	Sই
×	১	×	২	×	২	×	২
ঞ্জিদাধেS	ইদাধেই	ৰিনধাS	ধাSক	ঞ্জিদধেS	Sই	ঞ্জিদধেS	Sই
×	২	×	২	×	২	×	২
ঞ্জিদাধেS	ইদাধেই	ৰিনধা'S	ধ'Sক	ধেইখ্রিৰা	Sওখিতি	তিনখ্রিৰা	Sও
×	২	×	২	×	২	×	২
খিSত	তাSতা'S	খিSতি	তা'Sক	ধেইখ্রিৰা	Sওখিতি	তিনখ্রিৰা	ওSখিতি
×	২	×	২	×	২	×	২
তিনখ্রিৰা	Sওখিতি	না'S ধই	ধেইধেই	ধেইখ্রিৰা	Sওখিতি	তিনখ্রিৰা	Sওখিতি
×	২	×	২	×	২	×	২

তিন্খ্রিবা	ঽওখিতি	নাঽধই	ধেইধেই	ধেইখ্রিবা	ঽওখিতি	তিনখ্রিবা	ঽওখিতি
×	২	×	২	×	২	×	২
তিন্খ্রিবা	ঽওখিতি	নাঽধই	ধেইধেই	ধেঽই	ঽঽ	খিতাখিত	ধেইদাঽও
×	২	×	২	×	১	×	২
খিতাধেই	দাঽও	জিনতাধে	নিতাখিত	ধেঽই	ধেগিতি	তাত্তাঽ	খিতিতি
×	২	×	২	×	২	×	১
তাত্তাঽ	খিতিতি	তাত্তাঽ	খিতিতাক	ধেঽই	ধেগিতি	তাত্তাঽ	খিতিতি
×	২	×	২	×	২	×	২
তাত্তাঽ	খিতিতি	তাত্তাঽ	খিতিতাক	ধেঽই	ধেগিতি	তাত্তাঽ	খিতিতি
×	২	×	১	×	২	×	২
তাত্তাঽ	খিতিতি	তাত্তাঽ	খিতিতাক	ধেঽই	ধেঽইত্রিখি	বিনদাঽও	খিতত্রিখি
×	২	×	১	×	১	×	১
বিনদাঽও	খিত্ত্রিখি	বিনদাঽও	তাকধিনা	দিধিনাক	ধেইত্রিখি	বিনদাঽও	খিতত্রিখি
×	২	×	২	×	২	×	২
বিনদাঽও	খিত ত্রিখি	বিনদাঽও	তাকধিনা	দিধিনাক	ধেইত্রিখি	বিনদাঽও	খিত্ত্রিখি
×	২	×	২	×	২	×	২
বিনদাঽও	খিত্ত্রিখি	বিনদাঽও	তাকধিনা	দিধিনাক	তাঽধব	ধেবধেব	নাঽধব
×	২	×	২	×	২	×	২
ধেবধেব	তাঽধব	খিত্তাঽ	জিদ্ধেঽব	খিত তাঽ	ধেঽতি	তিঽতা	ওঽতাঽ
×	২	×	২	×	২	×	২
ধেঽনি	তিঽতাও	ঽঽ	ধেঽনিঽ	দাঽও	খিত্ধেঽই	ঽগ্রগ্র	ধেঽনি
×	২	×	২	×	২	×	২
দাঽও	খিতধেঽই	ঽগ্রগ্র	ধেঽনি	দাঽও	খিতধেঽই	ঽগ্রগ্র	ধিঽ
×	২	×	২	×	২	×	২

নাঽ	ধেঽই	ঽঽ	তাখিঽ	তাঽ	ধিঽ	নাঽ	খিত্
×	২	×	২	×	২	×	২
ধিঽ	ন'ঽও	ঽঽ	জিনহ্	থাঽ	তাঽ	জিনহ্	থাঽক
×	২	×	২	×	২	×	২
ঽঽ	ধেঽই	ঽঽ					
×	২	×					

বং-খেমালিৰ চাহিনি

একতালি

তাSগ্ৰগ্ৰ ×	ধেইS ০	ধিনাখিতাদিধিনাও ২	তাধেইদাওSS ০
তাSগ্ৰগ্ৰ ৩	ধেSই ০	তাSগ্ৰগ্ৰ ৪	ধেইSS ০
ধিনাখিতাদিঘিনাও ×	তাধেইSদাও SS ০	তাSগ্ৰগ্ৰ ২	ধেইSS ০
তাSগ্ৰগ্ৰ ৩	ধেই SS ০	ধিনাখিতাদিধিনাও ৪	তাধেই দাSও ০
ধেইতা ধেইদাও ×	তাধেই দাSও ০	ধেইতাধেইদাও ২	তাধেই দাSও ০
ধেইতাধেইদাও ৩	তাধেই দাSও ০	তাSগ্ৰগ্ৰ ৪	ধেইSS ০
তাSত ×	তাSও ০	তাSত্ ২	তাSও ০
তাSত্ ৩	তাSও ০	তাSত্ ৪	তাSও ০
খিSত্ ×	তাS ০	খিSত্ ২	ধেSই ০
খিSত্ ৩	তাS ০	খিSত্ ৪	ধেSই ০

খিSত	তাS	খিSত	ধেSই
×	০	২	০
খিS	তাS	খিSত	ধেSই
৩	০	৪	০
তাSধেৰধিনা	ধিন্Sতাসতানি	তাSধেৰধিনা	ধিনSতাSতানি
×	০	২	০
তাSধেৰ ধিনা	ধিনSতাSতানি	তাSধেৰধিনা	ধিনSতাSতানি
৩	০	৪	০
তাSধেSই	ধেSই দাSও	তাS ধেSই	ধেSই দাSও
×	০	২	০
তাSধেSই	ধেSই দাSও	তাS ধেSই	ধেSই দাSও
৩	০	৪	০
তাতাখিতাSও	তাতাখিতিতাখিতাSও	তাতাখিতাSও	তাতাখিতিতাখিতাSও
×	০	২	০
তাতাখিতাSও	তাতাখিতিতাখিতাSও	তাতাখিতাSও	তাতাখিতিতাখিতাSও
৩	০	৪	০
তাতাধিনাSও	তাতাধেনিতাধিনাSও	তাতাধিনাSও	তাতাধেনিতাধিনাSও
×	০	২	০
তাতাধিনাSও	তাতাধেনিতাধিনাSও	তাতাধিনাSও	তাতাধেনিতাধিনাSও
৩	০	৪	০
ধিনাSওত্ৰিক্দাSও	দদSও ধেSই	SS	Sতা Sতা
×	০	২	০
ধেনিতাধিন ধেSই	ধেনিতাধিSন ধেSই	ধেনিতাধিSন ধেSই	দদSও থাSক
৩	০	৪	০

SS	Sতা Sতা	খেনিতাখিSন খেSই	খেনিতাখিSন খেSই
×	০	১	০
খেনিতাখিন খেSই	দদSও থাSক	SS	Sতা Sতা
৩	০	৪	০
খেনিতাখিন খেSই	খেনিতাখিন খেSই	খেনিতাখিন খেSই	দদSও থাSক
×	০	২	০
SS	Sতা Sতা	খেনিতাখিনাখিতা	তাখিতাখেSই দাSও
৩	০	৪	০
দদSওথাSক	SS	Sতা Sতা	খেনিতাখিনাখিতা
×	০	১	০
তাখিতাখেSইদাSও	দদSওথাSক	SS	Sতা Sতা
৩	০	৪	০
খেনিতাখিনাখিতা	তাখিতাখেSইদাSও	দদSও থাSক	SS
×	০	১	০
তাS গ্রগ্রগ্রগ্র	গ্রগ্রগ্রগ্র	খেSই	SS
৩	০	৪	০

বং-খেমালি

জোবণি

একতালি

খিনাSওতিনিতিনি	তিনিতিনিতিনিতিনি	দাSও	SS
×	০	১	০
দিদিদিদিদিদিদিদি	দিদিদিদিদিদিদিদি	খেSই	খ্রিS
৩	০	৪	০

গা-মান

ধাऽত্ তাऽ	খ্রিऽতধেऽই	তাऽত্ তাऽ	খ্রিऽত্ ধেऽই	তাऽনি	দাऽও
×	০	২	০	৩	০
খ্রিऽত তাऽক	জ্রিদ্ ধেऽই	তাऽত্ তাऽ	খ্রিऽত্ ধেऽই	তাऽত্ তাऽ	খ্রিऽত্ ধেऽই
৪	০	×	০	২	০
তাऽনি	তাऽক	থেऽই	খ্রিऽऽ		
৩	০	৪	০		

মুঠ চাৰিবাৰ বজাব।

শেষত গা-মানৰ চতুৰ্থ তালৰপৰা উঠিব।

				খিত্ তাऽক	জ্রিদধেऽই
				৪	০
তাऽত্ তাऽ	খ্রিऽত্ ধেऽই	তাऽত্ তাऽ	খ্রিऽত্ ধেऽই	তাऽনি	দাऽও
×	০	২	০	৩	০
খিত্ তাऽক	জ্রিদধেऽই	তাऽত্ তাऽ	খ্রিত্ ধেऽই	তাऽত্ তাऽ	খ্রিऽত্ ধেऽই
৪	০	×	০	২	০
তাऽনি	দাऽও				
৩	০				

সঁচাৰ ১

একতালি

				তাऽওধিনা	ওধিনাऽও
				৪	০
ধিনাऽওধি	নাऽওऽ	তাऽওऽ	ऽऽ	তাऽও	ऽऽ
×	০	২	০	৩	০
তাऽওऽ	ऽऽ	তাऽও	ऽऽ	খিত্ ধিऽনা	ওধিনাऽও
৪	০	×	০	২	০

ধিনাঽওধি	নাঽওঽ	তাঽওধিনা	ওধিনাঽও	ধিনাঽওধি	নাঽওঽ
৩	০	৪	০	×	০
ধেঽইধিঽনা	ওধিনাঽও	ধিনাঽওধি	নাঽও	ধেঽইদাঽও	খিতাধেঽই
২	০	৩	০	৪	০
দাঽও	তাওতাও	খিত্ধিঽনা	ওধিনাঽও	ধিনাওধি	নাঽওঽ
×	০	২	০	৩	০
তাওধিনা	ওধিনাঽও	ধিনাওধি	নাঽও	ধেঽইধিনা	ওধিনাঽও
৪	০	×	০	২	০
ধিনাওধি	নাঽও	ধেঽইদাঽও	খিতাধেঽই	দাঽও	তাওতাও
৩	০	৪	০	×	০
খিত্ধিঽনা	ওধিনাঽও	ধিনাওধি	নাঽও	তাওধিনা	ওধিনাঽও
২	০	৩	০	৪	০
ধিনাওধি	নাঽও	ধেঽইধিনা	ওধিনাঽও	ধিনাঽওধিঽ	নাঽও
×	০	২	০	৩	০
ধেঽইদাও	খিতাধেঽই	দাঽও			
৪	০	×			

পুনর গা-মান।

সঁচার ২

একতালি

তাঽওখিতা	নিতাধেঽন	ত্রিঽকদাঽও	ঽঽ	তাঽও	ঽঽ
×	০	২	০	৩	০
তাঽও	ঽঽ	তাঽও	ঽঽ	তাঽও	ঽঽ
৪	০	×	০	২	

তাওখিতা	নিতাধেনি	দাওখিতা	নিতাধেনি	দাওখিতা	নিতাধেSন
৩	0	৪	0	×	0
ত্রিকদাSও	Sথেই	ধিনাদিধি	নাকধিনা	দিধিনাক	ধেইধেই
২	0	৩	0	৪	0
তাওখিতা	নিতাধেSন	ত্রিSকদাSও	SS	তাSও	SS
×	0	২	0	৩	0
তাSও	SS	তাSও	SS	তাSও	SS
৪	0	×	0	১	0
তাওখিতা	নিতাধেনি	দাওখিত	নিতাধেনি	দাওখিতা	নিতাধেSন
৩	0	৪	0	×	0
ত্রিকদাSও	Sথেই	ধিনাদিধি	নাকধিনা	দিধিনাক	ধেইধেই
২	0	৩	0	৪	0
তাওখিতা	নিতাধেSন	ত্রিকদাS	SS	তাSও	SS
×	0	২	0	৩	0
তাSও	SS	তাSও	SS	তাSও	SS
৪	0	×	0	২	0
তাSওখিতা	নিতাধেনি	দাSওখিতা	নিতাধেনি	দাওখিতা	নিতাধেSন
৩	0	৪	0	×	0
ত্রিকদাSও	Sথেই	ধিনাদিধি	নাকধিনা	দিধিনাক	ধেইধেই
২	0	৩	0	৪	0
তাওখিতা	নিতাধেSন	ত্রিকদাSও	Sথেই	ধিনাদিধি	নাকধিনা
×	0	২	0	৩	0
দিধিনাক	ধেইধেই	তাওখিতা	নিতাধেSন	ত্রিকদাSও	Sথেই
৪	0	×	0	২	0

ধিনাদিধি	নাকধিনা	দিধিনাক	ধেইধেই	তাওখিতা	নিতাধেঽন
৩	0	৪	0	×	0
দ্রিকদাঽও	ঽ'থই	ধিনাদিধি	নাকধিনা	দিধিনাক	ধেইধেই
২	0	৩	0	৪	0
তাওখিতা	নিতাধেঽন	দ্রিকদাঽও	ঽঽ	ঽঽ	ঽঽ
×	0	২	0	৩	0
ঽঽ	ঽঽ				
৪	0				

ভাঙনি ১

একতালি

থেঽই	ধিনাদিধি	নাঽকধিনা	দিদিধেঽই	ঽত্রিখি	রাগধিনা
×	0	২	0	৩	0
ধেঽই	তিনিদাঽও	ধেঽইদাঽও	ঽঽ	থেঽই	ধিনাদিধি
৪	0	×	0	২	0
নাঽকধিনা	দিদিধেঽই	ঽত্রিখি	রাগধিনা	ধেঽই	তিনিদাঽও
৩	0	৪	0	×	0
ধেঽইদাঽও	ঽঽ	থেঽই	ধিনাদিধি	নাকধিনা	দিদিধেঽই
২	0	৩	0	৪	0
ঽত্রিখি	রাগধিনা	ধেঽই	তিনিদাঽও	ধেইদাঽও	ঽঽ
×	0	২	0	৩	0
ঽঽ	তিনিদাঽও	তিনিদাঽও	তিনিদাঽও	তিনিদাঽও	ধেঽইতিনি
৪	0	×	0	২	0
দাঽওধেঽই	দাঽও	খিঽত্	দিদিধেঽই	দিদিধেঽই	দিদিধেঽই
৩	0	৪	0	×	0

দিদিধেঽই	ধেঽইতিনি	দাঽওদিদি	ধেঽই	ধিঽত্	তিনিদাঽও
২	০	৩	০	৪	০
তিনিদাঽও	তিনিদাঽও	তিনিদাঽও	ধেঽইতিনি	দাঽওধেঽই	দাঽও
×	০	২	০	৩	০
ধিঽত্	দিদিধেঽই	দিদিধেঽই	দিদিধেঽই	দিদিধেঽই	ধেঽইতিনি
৪	০	×	০	২	০
দাঽওতিনি	ধেঽই	ধিঽত	তিনিদাঽও	তিনিদাঽও	তিনিদাঽও
৩	০	৪	০	×	০
তিনিদাঽও	ধেঽইতিনি	দাওধেঽই	দাঽও	ধিঽত	দিদিধেঽই
২	০	৩	০	৪	০
দিদিধেঽই	দিদিধেঽই	দিদিধেঽই	ধেঽইতিনি	দাঽওতিনি	ধেঽই
×	০	২	০	৩	০
ধিঽত্	তিনিদাঽও	দিদিধেঽই	তিনিদাঽও	দিদিধেঽই	তিনিদাঽও
৪	০	×	০	২	০
দিদিধেঽই	তিনিদাঽও	দিদিধেঽই	ঽধিঽত্	ধিনাঽও	ধেনত্ৰিঽক
৩	০	৪	০	×	০
দাঽও	ক্ৰিদধিঽ	নাঽক্ৰিঽদ্	ধেৎনিঽ	দাঽও	তাধিতধিতা
২	০	৩	০	৪	০
ঽওধেঽই	ধেঽনক্ৰিক্	দাঽও	ক্ৰিদধিঽ	নাঽক্ৰিঽদ	ধেৎনিঽ
×	০	২	০	৩	০
দাঽও	ধেৎধিনা	ঽওধেঽই	ধেঽনক্ৰিঽক	দাঽও	ক্ৰিঽদধি
৪	০	×	০	২	০
নাঽক্ৰিঽদ	ধেৎনিঽ	দাঽও	তাধিৎধিতা	ঽওধেঽই	ধেঽনক্ৰিক
৩	০	৪	০	×	০

দাऽও	জিऽদধি	নাऽজিऽদ	ধেহ্ নিऽ	দাऽও	খিৰখিতা
২	০	৩	০	৪	০
ऽওধেऽই	ধেऽনত্রিऽক	দাऽও	জিऽদধি	নাऽজিऽদ	ধেহ্ নিऽ
×	০	২	০	৩	০
দাऽও	তাখিৰখিতা	ऽওধেऽই	ধেऽনত্রিऽক	দাऽও	জিऽদধি
৪	০	×	০	২	০
নাऽজিऽদ	ধেহ্ নিऽ	দাऽও	ধেৰধিনা	ऽওধেऽই	ধেऽনত্রিऽক
৩	০	৪	০	×	০
দাऽও	জিऽদধি	নাऽজিऽদ	ধেহ্ নিऽ	দাऽও	তাখিৰখিতা
২	০	৩	০	৪	০
ऽওধেऽই	ধেऽনত্রিক	দাऽও	জিऽদধি	নাऽজিऽদ	ধেহ্ নিऽ
×	০	২	০	৩	×
দাऽও	দিऽদি	ধিऽনা	ধিনাऽ	ऽও	
৪	০	×	০	২	

ইয়াৰ পিছত একতালিৰ দ্বিতীয় তালৰপৰা চুটা তাল আৰম্ভ হৈছে।

গা-জ্ঞান ১

চুটা তাল

							জিন্‌হ
							০
তাऽত	খিऽতা	গিৰগিৰ	জিন্‌হ	তাऽত্	খিऽতা	গিৰগিৰ	জিন্‌হ
×	০	×	০	×	০	×	০
তাऽত্	খিऽতা	গিৰগিৰ	জিন্‌হ	তাऽত্	খিऽতা	গিৰগিৰ	ऽऽা
×	০	২	০	৩	০	৪	০

সঁচাৰ ১

চুটা তাল

					খিত্ তাতা ০
দিধেনিতা ×	ধেঽই ০	দাঽও ×	খিত্ তাতা ০	দিধেনিতা ×	ধেঽই ০
দাঽও ৪	খিত তাতা ০	দিধেনিতা ×	ধেঽই ০	দাঽও ২	খিত তাতা ০
দিধেনিতা ৩	খিত্ তাতা ০	দিধেনিতা ৪	খিত্ তাতা ০	দিধেনিতা ×	খিঽত্ তাধে ০
নিতাখিঽতি ২	তাধেৰঽধেৰ ০	ঽধিনাক ৩			

সঁচাৰ ২

পুনৰ গা-মান

					তাত্ তাতা ০
দিধেনিতা ×	ধেঽই ০	দাঽও ×	তাত্ তাতা ০	দিধেনিতা ×	ধেঽই ০
দাঽও ৪	তাত্ তাতা ০	দিধেনিতা ×	ধেঽই ০	দাঽও ২	তাত্ তাতা ০
তাত্ তাতা ৩	তাত্ তাতা ০	তাত্ তাতা ৪	খিত্ তাধে ০	নিতাখিঽতি ×	তাধেৰঽধেৰ ০
ঽধিনাক ২					

পুনৰ গা-মান।

সঁচাৰ ৩

চুটা তাল

					ধেইতাতা
					০
দিধেনিতা	ধেঽই	দাঽও	ধেইতাতা	দিধেনিতা	ধেঽই
×	০	×	০	×	০
দাঽও	ধেইতাতা	দিধেনিতা	ধেঽই	দাঽও	ধেইতাতা
৪	০	×	০	২	০
ধেইতাতা	ধেইতাতা	ধেইতাতা	খিত তাধে	নিতাখিতি	তাধেৰঽধেৰ
৩	০	৪	০	১	০
ঽধিনাক					
২					

পুনৰ গা-মান।

সঁচাৰ ৪

চুটা তাল

					তাখিৰখিতা
					০
দিধেনিতা	ধেঽই	দাঽও	তাখিৰখিতা	দিধেনিতা	ধেঽই
×	০	×	০	×	০
দাঽও	তাখিৰখিতা	দিধেনিতা	ধেঽই	দাঽও	তাখিৰখিতা
×	০	×	০	×	০
দিধেনিতা	তাখিৰখিতা	দিধেনিতা	তাখিৰখিতা	দিধেনিতা	তাখিৰখিতা
×	০	×	০	×	০
তাখিৰখিতা	তাখিৰখিতা	তাখিৰখিতা	খিঽত তাধে	নিতাখিতা	খিতানিতা
×	০	×	০	×	০

ধেঽইদাও	দাওদাও	খিতানিতা	ধেনত্রিঽক	দাঽও	ৰাত্তা
×	o	×	o	×	o
তাত্তা	তাতাখি	তাতাঽও	দিদিধি	নাধিনা	ধিনাঽও
×	o	×	o	×	o

পুনৰ গা-মান।

সঁচাৰ ৫

চুটা তাল

					ধেৰধিনা
					o
দিধেনিতা	ধেঽই	দাঽও	ধেৰধিনা	দিধেনিতা	ধেঽই
×	o	×	o	×	o
দাঽও	ধেৰধিনা	দিধেনিতা	ধেঽই	দাঽও	ধেৰধিনা
×	o	×	o	×	o
দিধেনিতা	ধেৰধিনা	দিধেনিতা	ধেৰধিনা	দিধেনিতা	ধেৰধিনা
×	o	×	o	×	o
ধেৰধিনা	ধেৰধিনা	ধেৰধিনা	খিঽত তাধে	নিতাখিতা	খিতানিতা
×	o	×	o	×	o
ধেইদাঽও	দাওদাও	খিতানিতা	ধেঽনত্রিক	দাঽও	ৰাত্তা
×	o	×	o	×	o
তাত্তা	তাতাখি	তাতাওঁ	দিদিধি	নাধিনা	ধিনাঽও
×	o	×	o	×	o
ঽঽ					
×					

পুনৰ গা-মান।

শেষৰ ভাঙনি

চুটা তাল

							খিঽতা
							o
খিঽতা	নিঽতা	ধেঽনি	তাখিৰ	খিঽতা	খিঽতি	দাঽও	তাঽতা
×	o	×	o	×	o	×	o
খিঽতা	নিঽতা	ধেঽনি	তাখিৰ	খিঽতা	খিঽতি	দাঽও	ধিঽনা
×	o	×	o	×	o	×	o
ধিঽনা	নিঽতা	ধেঽনি	তাখিৰ	খিঽতা	খিঽতি	দাঽও	তাঽতা
×	o	×	o	×	o	×	o
খিঽতা	নিঽতা	ধেঽনি	তাধিৰ	খিঽতা	খিঽতি	দাঽও	খিঽতা
×	o	×	o	×	o	×	o
খিঽতা	নিঽতা	ধেঽনি	তাখিৰ	খিঽতা	খিঽতি	দাঽও	তাঽতা
×	o	×	o	×	o	×	o
খিঽতা	নিঽতা	ধেঽনি	তাখিৰ	খিঽতা	খিঽতি	দাঽও	ধিঽনা
×	o	×	o	×	o	×	o
ধিঽনা	নিঽতা	ধেঽনি	তাখিৰ	খিঽতা	খিঽতি	দাঽও	তাঽতা
×	o	×	o	×	o	×	o
খিঽতা	নিঽতা	ধেঽনি	তাখিৰ	খিঽতা	খিঽতি	দাঽও	খিঽতা
×	o	×	o	×	o	×	o
খিঽতা	নিঽতা	ধেঽনি	তাঽতা	খিঽতা	নিঽতা	খিঽতা	ধিঽনা
×	o	×	o	×	o	×	o
ধিঽনা	নিঽতা	ধেঽনি	তাঽতা	খিঽতা	নিঽতা	খিঽতা	খিঽতা
×	o	×	o	×	o	×	o

ধিঽতা	নিঽতা	ধেঽনি	তাঽতা	খিঽতা	নিঽতা	খিঽতা	ধিঽনা
×	0	×	0	×	0	×	0
ধিঽনা	নিঽতা	ধেঽনি	তাঽতা	খিঽতা	নিঽতা	খিঽতা	ধেঽই
×	0	×	0	×	0	×	0
তাঽত	খিতা	ঽও	তাঽও	তাঽত্	খিঽতা	ঽও	খিত্
×	0	×	0	×	0	×	0
তাঽত	খিঽতা	ঽও	তাঽও	তাঽত্	খিঽতা	ঽও	ধেঽই
×	0	×	0	×	0	×	0
তাঽত্	খিতা	ঽও	তাঽও	তঽাত্	খিতা	ঽও	খিত্
×	0	×	0	×	0	×	0
তাঽত্	খিতা	ঽও	তাঽও	তাঽত্	খিতা	ঽও	ধেঽই
×	0	×	0	×	0	×	0
তাঽত	খিতা	ঽও	ধেঽই	তাতা	খিতা	ঽও	ধেঽই
×	0	×	0	×	0	×	0
তাঽত	খিতা	ঽও	ধেঽই	দাঽও	খিঽতা	খিঽতা	ধেঽই
×	0	×	0	×	0	×	0
দাঽও	খিঽত্	ঽঽ	তাঽও	ধিঽনা	ওধি	নাঽও	ধিনা
×	0	×	0	×	0	×	0
ওধি	নাও	ঽঽ	খিঽত্	ধিনাঽ	ওধি	নাঽও	ধিনাঽ
×	0	×	0	×	0	×	0
ওধি	নাঽও	ঽঽ	খিঽত্	তাঽ	তাঽত্	তাঽ	ধেহ্
×	0	×	0	×	0	×	0
নিঽ	দাঽও	ঽঽ	ধেঽই	দাঽও	ধেঽই	দাঽও	ধেঽই
×	0	×	0	×	0	×	0

তাঽও	খেঽই	ঽঽ	খেঽই	ঽঽ	খেঽই	ঽঽ	খেঽই
×	o	×	o	×	o	×	o
ঽঽ	ঽঽ	ঽঽ	খিনাঽও	তিনিতিনি	তিনিতিনি	তিনিতিনি	দাঽও
×	o	×	o	×	o	×	o
ঽঽ	দিদিদিদি	দিদিদিদি	খেঽই	ঽঽ			
×	o	×	o	×			

গুৰুমৰ্দন-ধেমালিৰ চাহিনি

চুটা তাল

জিদধেই

খিঽত্	জিদাধেঽই	খিঽত্	জিদাধেঽই	জিদধেঽই	জিদধেঽই	খিঽত্	জিদধেঽই
×	o	×	o	×	o	×	o
খিঽত্	জিদাধেঽই	খিঽত্	জিদাধেঽই	জিদ্‌াধেঽই	জিদধেঽই	খিঽত্	জিদধেঽই
×	o	×	o	×	o	×	o
খিঽত্	জিদধেঽই	খিঽত্	জিদ্‌ধেঽই	জিদধেঽই	জিদধেঽই	খিঽত	ঽতাও
×	o	×	o	×	o	×	o
ঽতাও	ঽতাও	খিঽত্	ঽতাও	ঽতাও	ঽতাও	খিঽত্	ঽতাও
×	o	×	o	×	o	×	o
ঽতাও	ঽতাও	খিঽত্	জিদধেই	খিঽত	জিদাধই	খিঽত	জিদধেই
×	o	×	o	×	o	×	o
জিদধেঽই	জিদধেই	খিঽত্	খিৰখিতা	খিৰখিতা	খিৰখিতা	খিঽত	খিৰখিতা
×	o	×	o	×	o	×	o
খিৰখিতা	খিৰখিতা	খিঽত্	খিৰখিতা	খিৰখিতা	খিৰখিতা	খিঽত্	জিদ্‌ধেই
×	o	×	o	×	o	×	o
খিঽত	জিদ্‌ধেই	খিঽত্	জিদ্‌ধেই	জিদ্‌ধেই	জিদধেই	খিঽত্	ধেৰধিনা
×	o	×	o	×	o	×	o
ধেৰধিনা	ধেৰধিনা	ধেঽই	ধেৰধিনা	ধেৰধিনা	ধেৰধিনা	ধেঽই	ধেৰধিনা
×	o	×	o	×	o	×	o

ধেৰধিনা	ধেৰধিনা	ধেঽই	জিদধেই	খিঽত্	জিদধেই	খিঽত্	জিদ্ধেই
×	0	×	0	×	0	×	0
জিদধেই	জিদ্ধেই	খিঽত্	ঽতাও	ঽখ্ৰিৰি	ৰিনদাঽ	খিঽতা	ধহ্ তিনি
×	0	×	0	×	0	×	0
তিনিতিনি	দাঽও	ঽঽ	ঽতাও	ঽখ্ৰিৰি	ৰিনদাঽ	খিঽতা	ধেহ্ তিনি
×	0	×	0	×	0	×	0
তিনিতিনি	দাঽও	ঽঽ	ঽতাও	ঽখ্ৰিৰি	ৰিনদাঽ	খিঽতা	ধেহ্ তিনি
×	0	×	0	×	0	×	0
তিনিতিনি	দাঽও	ঽঽ	ধেহ তিনি	তিনিতিনি	দাঽও	ঽঽ	ধেহ্ তিনি
×	0	×	0	×	0	×	0
তিনিতিনি	দাঽও	ঽঽ	ধেহ তিনি	তিনিতিনি	দাঽও	ঽঽ	ঽতাও
×	0	×	0	×	0	×	0
ঽখিৰি	ৰিনদাঽ	খিঽতা	ধেহ তিনি	তিনিতিনি	দাঽও	ঽঽ	জিদধেই
×	0	×	0	×	0	×	0
খিঽত	জিদধেই	খিঽত	জিদ্ধেই	খিঽত	জিদধেই	জিদ্ধেই	জিদধেই
×	0	×	0	×	0	×	0
খিঽত্	খিৰখিতা	খিৰখিতা	খিৰখিতা	খিঽত্	খিৰখিতা	খিৰখিতা	খিৰখিতা
×	0	×	0	×	0	×	0
খিঽত্	খিৰখিতা	খিৰখিতা	খিৰখিতা	খিঽত্	জিদ্ধেই	খিঽত	জিদধেই
×	0	×	0	×	0	×	0
খিঽত্	জিদধেই	জিদ্ধেই	জিদধেই	খিঽত্	ধেৰধিনা	ধেৰধিনা	ধেৰধিনা
×	0	×	0	×	0	×	0
ধেঽই	ধেৰধিনা	ধেৰধিনা	ধেৰধিনা	ধেঽই	ধেৰধিনা	ধেৰধিনা	ধেৰধিনা
×	0	×	0	×	0	×	0

ধেSই	জিদ্‌ধেই	খিSত	জিদ্‌ধেই	খিSত্‌	জিদধেই	জিদ্‌ধেই	জিদধেই
×	0	×	0	×	0	×	0
খিSত	খিৰখিতা	খিSত	জিদ্‌ধেই	খিSত	ধেৰধিনা	ধেSই	জিদ্‌ধেই
×	0	×	0	×	0	×	0
খিSত্‌	ধিনাSও	ধেSইদাও	ধিনাSও	ধেইদাSও	ধিনাSও	ধেSইদাSও	তাধেই
×	0	×	0	×	0	×	0
SS							
×							

গুরুমর্দন-খেমালি

একতালি

		ধিনাঽও তিনিতিনি তিনিতিনি	
		০	
দাঽও ঽঽ	দিদিদিদিদিদিদিদিদিদিদিদি	ধেই ঽঽ ঽঽ	তাত্ তাঽ খ্রিখ্রি
×	০	২	০
ঝাঽ ঽও ড্রিক্	তাঽক থেঽই ঽঽ	ধেঽই দাঽও	তাত্ তাঽ খ্রিখ্রি
৩	০	৪	০
ঝাঽও ড্রিঽক্	দাও ঽঽ ঽঽ	ঽঽ ঽঽ ঽঽ	তাত্ তাঽ খ্রিখ্রি
×	০	২	০
ঝাঽ ঽওড্রিক্	তাঽক থেঽই ঽঽ	ধেঽই দাঽও	তাত্ তাঽ খ্রিখ্রি
৩	০	৪	০
ঝাঽও ড্রিঽক্	দাঽও ঽঽ ঽঽ	ঽঽ ঽঽ ঽঽ	তাত্ তাঽ খ্রিখ্রি
×	০	২	০
ঝাঽও ড্রিঽক্	তাঽক থেঽই ঽঽ	ধেঽই দাঽও	তাত্ তাঽ খ্রিখ্রি
৩	০	৪	০
ঝাঽও ড্রিঽক্	দাও ঽঽ ঽঽ	ঽঽ ঽঽ ঽঽ	তাত্ তাঽ খ্রিখ্রি
×	০	২	০
ঝাঽ ঽও ঽঽ	তাত্ তাঽ খ্রিখ্রি	ঝাঽ ঽও ঽঽ	তাত্ তাঽ খ্রিখ্রি
৩	০	৪	০
ঝাঽ ঽও ড্রিক্	দাও ঽঽ ঽঽ	ঽঽ ঽঽ ঽঽ	তাত্ তাঽ খ্রিখ্রি
×	০	২	০

ধাS Sও SS	তাত তাS খ্রিখ্রি	ধাS Sও SS	তাত্ তাS খ্রিখ্রি
৩	০	৪	০
ধাS Sও ত্রিক্	দাS Sও SS	SS SS SS	তাত্ তাS খ্রিখ্রি
×	০	২	০
ধাS Sও SS	তাত্ তাS খ্রিখ্রি	ধাS Sও SS	তাত্ তাS খ্রিখ্রি
৩	০	৭	০
ধাS Sও ত্রিক্	তাS Sক থেই	ধেS Sই দাও	তাত্ তাS খ্রিখ্রি
×	০	১	০
ধাS Sও ত্রিক্	তাS Sক থেই	ধেS Sই দাও	তাত তাS খ্রিখ্রি
৩	০	৪	০
ধাS Sও ত্রিক্	তাS Sক থেই	ধেSই দাSও	
×	০	২	

সঁচাৰ ১

			তাS তাS Sও
			০
ধেSই ধেSই	তাS তাS Sও	ধেSই ধেSই	তাS তাS Sও
৩	০	৪	০
ধেSই ধেSই	তাSতা খ্রিখ্রি	ধাSও ত্রিSক্	দাSও
×	০	২	০
SS	তা তা Sও	ধেSই ধেSই	তাS তাS Sও
৩	০	৪	০
ধেSই ধেSই	তাS তাS Sও	ধেSই ধেSই	তাS তাS খ্রিখ্রি
×	০	২	০

ধাSও ত্রিক্ ৩	দাSও ০	SS ৪	তাS তাS Sও ০
ধেSই ধেSই ×	তাS তাS Sও ০	ধেSই ধেSই ২	তা তা Sও ০
ধেSই ধেSই ৩	তা তা খ্রিখ্রি ০	ধাSও ত্রিক্ ৪	দাSও ০
SS ×	তাত্ তা খ্রিখ্রি ০	ধাত তা খ্রিখ্রি ২	ধাSও দাSও ০
খিSত ৩	SS SS SS ০	SS SS SS ৪	জিদাধSই ০
তাত্ তাS খ্রিখ্রি ×	তাত তাS খ্রিখ্রি ০	ধাSও দাSও ২	খিSত ০
SS ৩	তাত্ তাS খ্রিখ্রি ০	ধাত্ তাS খ্রিখ্রি ৪	ধাSও দাSও ০
খিSত ×	SS SS SS ০	SS SS SS ২	জিদধেSই ০
ধাত্ তাS খ্রিখ্রি ৩	ধাত তাS খিখ্রি ০	ধাSও দাSও ৪	খিSত ০
SS ×	তাত তাS খ্রিখ্রি ০	ধাত তাS খ্রিখ্রি ২	ধাSও দাSও ০
খিSত ৩	SS SS SS ০	SS SS SS ৪	জিSদ্ ধেSই ০
তাত্ তাS খ্রিখ্রি	ধাত তাS খিখ্রি ০	ধাSও দাSও ২	খিSত্ ০

ঽঽ	তাত্ তাঽ খ্রিখ্রি	ঝাঽও	ঝাত্ তাঽ খ্রিখ্রি
৩	০	৪	০
ঝাঽও	তাত্ তাঽ খ্রিখ্রি	ঝাঽও খ্রিক	দাঽও
×	০	২	০
ঽঽ	তাত্ তাও খ্রিখ্রি	ঝাঽও	তাত্ তাঽ খ্রিখ্রি
৩	০	৪	০
ঝাঽও	তাত্ তাঽ খ্রিখ্রি	ঝাঽও খ্রিক্	দাঽও
×	০	২	০
ঽঽ	তাত্ তাঽ খ্রিখ্রি	ঝাঽও	তাত্ তাঽ খ্রিখ্রি
৩	০	৪	০
ঝাঽও	তাত তাঽ খ্রিখ্রি	ঝাঽও খ্রিক্	তাঽক ধেঽই
×	০	২	০
ধেঽই দাঽও	তাত্ তাঽ খ্রিখ্রি	ঝাঽও খ্রিক	তাঽক ধেঽই
৩	০	৪	০
ধেঽই দাঽও	তাত্ তাঽ খ্রিখ্রি	ঝাঽও খ্রিক্	তাঽক ধেঽই
×	০	২	০
ধেঽই দাঽও	ঽঽ ঽঽ ঽঽ	ঽঽ ঽঽ ঽঽ	
৩	০	৪	

ভাঙনি ১

			তাঽ তাঽ ঽও
			০
ধেঽই ধেঽই	তাঽ তাঽ ঽও	ধেঽই ধেঽই	তাঽ তাঽ ঽও
×	০	২	০
ধেঽই ধেঽই	তিতাও তাঽ	ইতি তাঽও	তিঽতাঽওতি
৩	০	৪	০

SS	তাS ধে Sই	তাতাখ্রিখ্রি	ধাSও ত্রিSক
×	০	২	০
দাSও	SS	SS	তাSতাS Sও
৩	০	৪	০
ধেSই ধেSই	তাS তাS Sও	ধেSই ধেSই	তাS তাS Sও
×	০	২	০
ধেSই ধেSই	তিতাও তাS	ইতি তাSও	তিS তাSওতি
৩	০	৪	০
SS	তাS ধেSই	তাS তাS খ্রিখ্রি	ধাSও ত্রিSক
×	০	২	০
দাSও	SS	SS	তাSতাSও
৩	০	৪	০
ধেSই ধেSই	তাS তাSSও	ধেSই ধেSই	তাS তাS Sও
×	০	২	০
ধেSই ধেSই	তিS তাS Sওতা	ইতি তাSও	তিSতাSওতি
৩	০	৪	০
SS	তাS ধেSই	তাS তাS খ্রিখ্রি	ধাSও ত্রিSক্
×	০	২	০
দাSও ত্রিSক্	দাSও ত্রিSক্	দাSও	ধেSই তাSধে
৩	০	৪	০
নিতা ধেনি	ধেSই তাSধ	নিতা ধেনি	ধেSই তাSধে
×	০	২	০
নিতা ধিনা	ধিনাওতা	তিনি তিনি	দাSও
৩	০	৪	০

ঽঽ	থেঽই তাঽধে	নিতা ধেনি	থেঽই তাঽধে
×	০	২	০
নিতা ধেনি	থেঽই তাঽধে	নিতা ধিনা	ধিনাঽওতা
৩	০	৪	০
তিনি তিনি	দ ঽও	ঽঽ	ধিনাঽওতা
×	০	২	০
তিনি দাঽও	ধিনাওতা	তিনি দাঽও	ধিনাওতা
৩	০	৪	০
তিনি তিনি	দা ঽও	ঽঽ	ধিনাওতা
×	০	২	০
তিনিদাঽও	ধিনাওতা	তিনিদাঽও	ধিনাঽওতা
৩	০	৪	০
তিনিতিনি	দ ঽও	ঽঽ	খিতাখ্রিখ্রি
×	০	২	০
ৰাতা খিতা	খিত খ্রিখ্রি	ৰাতাখিতা	খিতা খ্রিখ্রি
৩	০	৪	০
ৰাতাখিতা	ধিনাঽওতা	তিনি তিনি	দাঽও
×	০	২	০
ঽঽ	খিতাখ্রিখ্রি	ৰাতাখিতা	খিতাখ্রিখ্রি
৩	০	৪	০
ৰাতাখিতা	খিতাখ্রিখ্রি	ৰাতাখিতা	ধিনাঽওতা
×	০	২	০
তিনিতিনি	দাঽও	ঽঽ	ঽঽ
৩	০	৪	০

ভাওনি ২

ধেঽই	খিতাখিতা	ধেঽইদাঽও	খিতাধেঽই
×	০	২	০
দাঽও	ধিনানিতা	ধিনানিতা	ধিনানিতা
৩	০	৪	০

গা-ঝাম

ধেঽই	জিদধেঽই	জিদ্ধেঽই	তাঽততাঽও
×	০	২	০
খিঽতধেঽই	তাঽত তাঽও	খিঽত্ধেঽই	তাঽক্
৩	০	৪	০
ধেঽই	জিদধেঽই	জিদাধেঽই	তাঽত্তাঽও
×	০	২	০
খিঽত্ধেঽই	তাঽত তাঽও	খিঽত ধেই	তাঽক
৩	০	৪	০
ধেঽই	জিদাধেঽই	জিদাধেঽই	তাত্তাঽও
×	০	২	০
খিত ধেঽই	তাত তাঽও	খিত্ধেঽই	তাঽক্
	০	৪	০

গাঁচাব ২

খিতাধেনি	দাঽও দাঽও	খিতাধেনি	দাঽও	খিতাধেনি	দাঽও দাঽও
	০	২	০	৩	০
খিতাধেনি	দাঽও	খিতাধেনি	দাঽও	খিতাধেনি	দাঽও
	০	×	০	২	০

ধেঽইদিধে	ইতিধেঽই	ধেঽই	ঽঽ	খিতাধেনি	দাঽও দাঽও
৩	০	৪	০	×	০
খিতাধেনি	দাঽও	খিতাধেনি	দাঽও দাঽও	খিতাধেনি	দাঽও
২	০	৩	০	৪	০
খিতাধেনি	দাঽও	খিতাধেনি	দাঽও	ধেঽইদিধে	ইতিধেঽই
×	০	২	০	৩	০
ধেঽই	ঽঽ	খিতাধেনি	দাঽও দাঽও	খিতাধেনি	দাঽও
৪	০	×	০	২	০
খিতাধেনি	দাঽও দাঽও	খিতাধেনি	দাঽও	খিতাধেনি	দাঽও
৩	০	৪	০	×	০
খিতাধেনি	দাঽও	ধেঽইদিধে	ইতিধেঽই	ধেঽই	জিনহ থাঽক
২	০	৩	০	৪	০

গা-মানখন তিনিবাৰ বজাব।

তাঽওত্রিখি	ৰিঽন্ দাঽ	খিঽত্ ত্রিখি	ৰিঽন দাঽ	ধেঽইত্রিখি	ৰিঽন দাঽ
×	০	২	০	৩	০
খিঽত্ ধেঽই	দাঽও	তাঽওত্রিখি	ৰিঽন্ দাঽ	খিঽতত্রিখি	ৰিঽন্ দাঽ
৪	০	×	০	২	০
ধেঽইত্রিখি	ৰিঽন্ দাঽ	খিঽত্ ধেঽই	দাঽও	তাঽওত্রিখি	ৰিঽন্ দাঽ
৩	০	৪	০	×	০
খিঽত্ ত্রিখি	ৰিঽন্ দাঽ	ধেঽইত্রিখি	ৰিঽন দাঽ	খিঽত্ ধেঽই	দাঽও
২	০	৩	০	৪	০

খিঽত্‌ধেঽই	দাঽও	খিঽত্‌ধেঽই	দাঽও	ধেঽইদিধেঽ	ইতিধেঽই
×	০	২	০	৩	০
ধেঽই	তিনহ্‌ধাঽক				
৪	০				

গা-মানখন তিনিবাৰ বজাব।

সঁচাৰ ৩

ধেঽইতিখ্ৰা	খিতাতাখি	তাঽ	খিঽত্‌	তাঽওতিখ্ৰা	খিতাতাখি
×	০	২	০	৩	০
তাঽ	খিঽত্‌	ধেঽইতিখ্ৰা	খিতাতাখি	তাওতিখ্ৰা	খিতাতাখি
৪	০	×	০	২	০
ধেঽইদিধে	ইতিধেঽই	ধেঽই	খিঽত্‌	ধেঽইতিখ্ৰা	খিতাতাখি
৩	০	৪	০	×	০
তাঽ	খিঽত্‌	তাঽওতিখ্ৰা	খিতাতাখি	তাঽ	খিঽত্‌
২	০	৩	০	৪	০
ধেঽইতিখ্ৰা	খিতাতাখি	তাওতিখ্ৰা	খিতাতাখি	ধেঽইদিধে	ইতিধেঽই
×	০	২	০	৩	০
ধেঽই	খিঽত্‌	ধেঽইতিখ্ৰা	খিতাতাখি	তাঽ	খিঽত্‌
৪	০	×	০	২	০
তাঽওতিখ্ৰা	খিতাতাখি	তাঽ	খিঽত্‌	ধেঽইতিখ্ৰা	খিতাতাখি
৩	০	৪	০	×	০
তাওতিখ্ৰা	খিতাতাখি	ধেঽইদিধে	ইতিধেঽই	ধেঽই	খিঽত্‌
২	০	৩	০	৪	০

গা-মানখন তিনিবাৰ বজাব।

সঁচাৰ ৪

ধেগিতিতা	নিতিতানি	তানিতিতা	নিতিতানি
×	০	২	০
তানিতিতা	নিতিতানি	থেইগ্ৰগ্ৰ	জিনহথাSক
৩	০	৪	০
ধেSই	SS	ধেগিতিতা	নিতিতানি
×	০	২	০
তানিতিতা	নিতিতানি	তানিতিতা	নিতিতানি
৩	০	৪	০
থেSইগ্ৰগ্ৰ	জিনহথাSক	ধেSই	SS
×	০	২	০
ধেগিতিতা	নিতিতানি	তানিতিতা	নিতিতানি
৩	০	৪	০
তানিতিতা	নিতিতানি	থেইগ্ৰগ্ৰ	জিনহথাSক
×	০	২	০
ধেSই	SS	থেSইগ্ৰগ্ৰ	জিনহথাSক
৩	০	৪	০
ধেSই	SS	থেSইগ্ৰগ্ৰ	জিনহথাSক
×	০	২	০
ধেSই	SS	ধেগিতিতা	নিতিতানি
৩	০	৪	০
তানিতিতা	নিতিতানি	তানিতিতা	নিতিতানি
×	০	২	০
থেSইগ্ৰগ্ৰ	জিন্‌হথাSক	ধেSই	SS
৩	০	৪	০

গা-মানখন তিনিবাৰ বজাব।

ভাঙনি ৩

ধেই ধেই	ধেই ধেই	ধেই ধেই	ধেSই ত্রিখি
×	০	২	০
ঝাগধেই	ধেই ধেই	ধেই ধেই	ধেSই
৩	০	৪	০
ধেইখিতা	নিতাধেই	খিতানিতা	ধেSই
×	০	২	০
তাতখিতি	তিনদাSখ্	তাওখিতা	নিতাধেনি
৩	০	৪	০
তাত্‌খিতি	তিনদাSখ	তাওখিতা	নিতাধেনি
×	০	২	০
তাত্‌খিতি	তিনদাSখ	তাSও	থেনিতাSক
৩	০	৪	০

ভাঙনি ৪

ধেই দিধে	ইতি ধেই	দিধেইতি	ধেই ধেই
×	০	২	০
SS	থেনিতাক	ধেই দিধে	ইতি ধেই
৩	০	৪	০
দিধেইতি	ধেই ধেই	SS	থেনিতাক
×	০	২	০
ধেইদিধে	ইতিধেই	দিধেইতি	ধেই ধেই
৩	০	৪	০

ধেইদিধে	ইতিধেই	দিধেইতি	ধেই ধেই
×	০	২	০
ধেইদিধে	ইতিধেই	দিধেইতি	ধেই ধেই
৩	০	৪	০
ঽঽ	থেনিতাক	ধিনাদিধি	নাকধিনা
×	০	২	০
দিধিনাক	ধেই ধেই	ঽঽ	থেনিতাক
৩	০	৪	০
ধিনাদিধি	নাকধিনা	দিধিনাক	ধেই ধেই
×	০	২	০
ঽঽ	থেনিতাক	ধিনাদিধি	নাকধিনা
৩	০	৪	০
দিধিনাক	ধেই ধেই	ধিনাদিধি	নাকধিনা
×	০	২	০
দিধিনাক	ধেই ধেই	ধিনাদিধি	নাকধিনা
৩	০	৪	০
দিধিনাক	ধেই ধেই	ঽঽ	ধেঽই
×	০	২	০
ঽঽ	তাঽনি	তাঽধেই	তাঽনি
৩	০	৪	০
তাঽধেই	তাঽনি	তাঽধেই	তাঽনি
×	০	২	০
তাঽধেই	ঽঽ	ঽঽ	তাঽনি
৩	০	৪	০

তাঽধেই	তাঽনি	তাঽধেই	তাঽনি	তাঽধেই	তাঽনি	তাঽধেই	ঽঽ
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ঽঽ	তাঽনি	তাঽধেই	তাঽনি	তাঽধেই	তাঽনি	তাঽধেই	তাঽনি
×	০	২	০	৩	০	৪	০
তাঽধেই	ঽঽ	ঽঽ	ধেঽই	খিঽতি	তাঽক	ধেঽই	তাঽনি
×	০	২	০	৩	০	৪	০
তাঽধেই	ঽঽ	ঽঽ	ধেঽই	খিঽতি	তাঽক	ধেঽই	তাঽনি
×	০	২	০	৩	০	৪	০
তাঽধেই	ঽঽ	ঽঽ	ধেঽই	খিঽতি	তাঽক	ধেঽই	তাঽনি
×	০	২	০	৩	০	৪	০
তাঽধি	নাঽক	ধেঽই	খ্রিখ্রি	ৰাঽও	খিঽতি	তাঽক	ধেঽই
×	০	২	০	৩	০	৪	০
খিখ্রি	ৰাঽও	ঽঽ	তাঽক	তাঽধি	নাঽও	ধিঽনা	খিঽত্
×	০	২	০	৩	০	৪	০
তাঽধি	নাঽক	ধেঽই	খ্রিখ্রি	ৰাঽও	খিঽতি	তাঽক	ধেঽই
×	০	২	০	৩	০	৪	০
খিখ্রি	ৰাঽও	ঽঽ	তাঽক	তাঽধি	নাঽও	ধিঽনা	খিঽত্
×	০	২	০	৩	০	৪	০
তাঽধি	নাঽক	ধেঽই	খ্রিখ্রি	ৰাঽও	খিঽতি	তাঽক	ধেঽই
×	০	২	০	৩	০	৪	০
খ্রিখ্রি	ৰাঽও	ঽঽ	খ্রিখ্রি	ৰাঽও	খ্রিখ্রি	ৰাঽও	খ্রিখ্রি
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ৰাঽও	খিঽতি	তাঽক	ধেঽই	খ্রিখ্রি	ৰাঽও	ঽঽ	খ্রিখ্রি
×	০	২	০	৩	০	৪	০

ধাঽও	খ্রিখ্রি	ধাঽও	খ্রিখ্রি	ধাঽও	খিঽতি	তাঽক	ধেঽই
×	০	২	০	৩	০	৪	০
খিখ্রি	ধাঽও	ঽঽ	থেঽনি	তাঽক	ধিঽনা	ওতা	খিঽতি
×	০	২	০	৩	০	৪	০
দাঽও	ঽঽ	ঽঽ	থেঽনি	তাঽক	ধিঽনা	ওতা	খিঽতি
×	০	২	০	৩	০	৪	০
দাঽও	ঽঽ	ঽঽ	থেঽনি	তাঽক	ধিঽনা	ওতা	খিঽতি
×	০	২	০	৩	০	৪	০
দাঽও	ধিঽনা	ওতা	খিঽতি	দাঽও	ধিঽনা	ওতা	খিঽতি
×	০	২	০	৩	০	৪	০
দাঽও	ঽঽ	ঽঽ	থেঽনি	তাঽক	ধিঽনা	গুনা	দিঽদি
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ধেঽই	তাঽ	ঽঽ	থেঽনি	তাঽক	ধিঽনা	গুনা	দিঽদিঽ
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ধেঽই	তাঽ	ঽঽ	থেঽনি	তাঽক	ধিঽনা	গুনা	দিঽদিঽ
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ধেঽই	ধিঽনা	গুনা	দিঽদিঽ	ধেঽই	ধিঽনা	গুনা	দিঽদিঽ
×		২	০	৩	০	৪	০
ধেঽই	তাঽ	ঽঽ	থেঽনি	তাঽক	খ্রিখ্রি	ধিঽনদি	তাঽ
×	০	২	০	৩	০	৪	০
খিঽতা	খ্রিখ্রি	ধিঽনদি	তাঽ	খিঽতা	খ্রিখ্রি	ধিঽনদি	তাঽ
×	০	২	০	৩	০	৪	০
খিঽতি	তাঽ	ঽঽ	থেঽনি	তাঽক	খ্রিখ্রি	ধিঽনদি	তাঽ
×	০	২	০	৩	০	৪	০

খিঽতা	খ্রিখ্রি	ঝিঽনৃদি	তাঽ	খিঽতা	খ্রিখ্রি	ঝিঽনদি	তাঽ
×	০	২	০	৩	০	৪	০
খিঽতি	তাঽ	ঽঽ	খেঽনি	তাঽক	খ্রিখ্রি	ঝিঽনৃদি	তাঽ
×	০	২	০	৩	০	৪	০
খিঽতা	খ্রিখ্রি	ঝিঽনদি	তাঽ	খিঽতা	খ্রিখ্রি	ঝিঽনদি	তাঽ
×	০	২	০	৩	০	৪	০
খিঽতি	তাঽত	তাঽত	খিতাঽ	ঽও	খেঽই	খেঽই	খিতাঽ
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ঽও	জিঽদ	ধেঽই	তাঽত	তাঽও	খিঽতি	দাঽও	ঽঽ
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ওবব	জিঽদ	ধেঽই	তাঽত	তাঽও	খিঽতি	দাঽও	ঽঽ
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ওবব	জিঽদ	ধেঽই	তাঽত্	তাঽও	খিঽতি	দাঽও	ঽঽ
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ওবব	জিঽদ	ধেঽই	জিঽদ	ধেঽই	জিঽদ	ধেঽই	জিঽদ্
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ধেঽই	জিঽদ	ধেঽই	তাঽত্	তাঽও	খিঽতি	দাঽও	ঽঽ
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ওবব	জিঽদ্	ধেঽই	জিঽদ	ধেঽই	জিঽদ	ধেঽই	জিঽদ্
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ধেঽই	জিঽদ	ধেঽই	তাঽত্	তাঽও	খিঽতি	দাঽও	ঽঽ
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ওবব	জিঽদ	ধেঽই	তাঽত্	তাঽও	খিঽতি	দাঽও	ঽঽ
×	০	২	০	৩	০	৪	০

ওৰৰ	ক্রিঽদ্	ধেঽই	তাঽত্	তাঽও	খিঽতি	দাঽও	ঽঽ
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ঽঽ	তাঽনি	তাঽ'ধই	তাঽনি	তাঽ'ধই	তাঽনি	তাঽ'ধই	তাঽ
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ঽঽ	তাঽনি	তাঽ'ধই	তাঽনি	তাঽ'ধই	তাঽনি	তাঽ'ধই	তাঽ
০	০	২	০	৩	০	৪	০
ঽঽ	তাঽক	তাঽধি	নাঽও	ধিঽনা	খিঽত	তাঽধি	নাঽক
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ধেঽই	খ্রিখ্রি	ৰাঽও	খিঽতি	তাঽক	ধেঽই	খ্রিখ্রি	ৰাঽও
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ঽঽ	তাঽক	তাঽধি	নাঽও	ধিঽনা	খিঽত্	তাঽধি	নাঽক
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ধেঽই	খ্রিখ্রি	ৰাঽও	খিঽতি	তাঽক	ধেঽই	খ্রিখ্রি	ৰাঽও
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ঽঽ	খ্রিখ্রি	ৰাঽও	খ্রিখ্রি	ৰাঽও	খ্রিখ্রি	ৰাঽও	খিঽতি
×	০	২	০	৩	০	৪	০
তাঽক	ধেঽই	খ্রিখ্রি	ৰাঽও	ঽঽ	খ্রিখ্রি	ৰাঽও	খ্রিখ্রি
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ৰাঽও	খ্রিখ্রি	ৰাঽও	খিঽতি	তাঽক	ধেঽই	খ্রিখ্রি	ৰাঽও
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ঽঽ	ধেঽনি-	তাঽক	ধিঽনা	ওতাঽ	তিঽনি	দাঽও	ঽঽ
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ঽঽ	ধেঽনি	তাঽক	ধিঽনা	ওতাঽ	তিঽনি	দাঽও	ঽঽ
×	০	২	০	৩	০	৪	০

SS	তাSক	তাSক	ধিSনা	ওতাS	তিSনি	দাSও	SS
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ওতাS	তিSনি	দাSও	ধিSনা	ওতাS	তিSনি	দাSও	SS
×	০	২	০	৩	০	৪	০
SS	থেSনি	তাSক	ধিSনা	গুনা	দিSদি	ধেSই	তাS
×	০	২	০	৩	০	৪	০
SS	SS	SS	থেSনি	তাSক	ধিSনা	গুনা	দিSদি
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ধেSই	তাS	SS	SS	SS	থেSনি	তাSক	ধিSনা
×	০	২	০	৩	০	৪	০
গুনা	দিSদি	ধেSই	ধিSনা	গুনা	দিSদি	ধেSই	ধিSনা
×	০	২	০	৩	০	৪	০
গুনা	দিSদি	ধেSই	তাS	SS	SS	SS	থেSনি
×	০	২	০	৩	০	৪	০
তাSক	খ্রিখ্রি	ঝিSনদি	তাS	খিSতা	খ্রিখ্রি	ঝিSনদি	তাS
×	০	২	০	৩	০	৪	০
খিSতা	খ্রিখ্রি	ঝিSনদি	তাS	খিSতি	তাS	SS	SS
×	০	২	০	৩	০	৪	০
SS	থেSনি	তাSক	খ্রিখ্রি	ঝিSনদি	তাS	খিSতা	খ্রিখ্রি
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ঝিSনদি	তাS	খিSতা	খ্রিখ্রি	ঝিSনদি	তাS	খিSতি	তাS
×	০	২	০	৩	০	৪	০
SS	SS	SS	থেSনি	তাSক	খ্রিখ্রি	ঝিSনদি	তাS
×	০	২	০	৩	০	৪	০

খিঽতা	খিখ্রি	ঝিঽনদ্দি	তাঽ	খিঽতা	খ্রিখ্রি	ঝিঽন্দ্দি	তাঽ
×	০	২	০	৩	০	৪	০
খিঽতি	তাঽত্	তাঽত্	খিতাঽ	ঽও	থেঽই	থেঽই	খিতাঽ
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ঽও	জিঽদ্	ধেঽই	তাঽত	তাঽও	খিঽতি	দাঽও	ঽঽ
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ঽঽ	জিঽদ	ধেঽই	তাঽত্	তাঽও	খিঽতি	দাঽও	ঽঽ
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ঽঽ	জিঽদ	ধেঽই	জিঽদ	ধেঽই	জিঽদ	ধেঽই	জিঽদ
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ধেঽই	জিঽদ	ধেঽই	তাঽত	তাঽও	খিঽতি	দাঽও	ঽঽ
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ঽঽ	জিঽদ	ধেঽই	জিঽদ	ধেঽই	জিঽদ	ধেঽই	জিঽদ
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ধেঽই	জিঽদ	ধেঽই	তাঽত	তাঽও	খিঽতি	দাঽও	ঽঽ
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ঽঽ	জিঽদ	ধেঽই	তাঽত্	তাঽও	খিঽতি	দাঽও	ঽঽ
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ঽঽ	জিঽদ	ধেঽই	তাঽত্	তাঽও	খিঽতি	দাঽও	ঽঽ
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ঽঽ	তাঽনি	তাঽ'ধই	তাঽনি	তাঽ'ধই	তাঽনি	তাঽ'ধই	তাঽ
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ঽঽ	তাঽনি	তাঽ'ধই	তাঽনি	তাঽ'ধই	তাঽনি	তাঽধেই	তাঽ
×	০	২	০	৩	০	৪	০

ঽঽ	তাঽনি	তাঽধই	তাঽনি	তাঽধই	তাঽনি	তাঽধই	তাঽ
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ঽঽ	তাঽনি	তাঽধই	তাঽনি	তাঽধই	তাঽ	তাঽ	তাঽ
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ঽঽ	তাঽনি	তাঽধেই	তাঽনি	তাঽধেই	খিঽব	খিঽব	খিঽব
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ঽঽ	তাঽনি	তাঽধেই	তাঽনি	তাঽধেই	তাঽ	তাঽ	তাঽ
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ঽঽ	তাঽনি	তাঽধই	তাঽনি	তাঽধেই	খিঽব	খিঽব	খিঽব
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ঽঽ	তাঽ	তাঽ	তাঽ	ঽঽ	খিঽব	খিঽব	খিঽব
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ঽঽ	তাঽ	তাঽ	তাঽ	ঽঽ	ধেঽব	ধেঽব	ধেঽব
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ঽঽ	তাঽ	তাঽ	তাঽ	ঽঽ	খিঽব	খিঽব	খিঽব
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ঽঽ	তাঽ	তাঽ	তাঽ	ঽঽ	ধেঽব	ধেঽব	ধেঽব
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ঽঽ	তাঽধি	নাঽও	ঽঽ	ঽঽ	তাঽধি	নাঽও	ঽঽ
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ঽঽ	তাঽধি	নাঽও	ঽঽ	ঽঽ	খিঽনা	ঽও	ধেঽই খিবখিব
×	০	২	০	৩	০	৪	০

খিৰখিৰ খিৰখিৰ	খিৰখিৰ খিৰখিৰ	খিৰখিৰ খিৰখিৰ	তাS ধেSন ত্ৰিSক
×	০	২	০
SS	তাS	গৰগৰ গৰগৰ	গৰগৰ গৰগৰ
৩	০	৪	০
ধেSই			
×			

ছোঁৱ-খেমালি

জোবনি

একতালি

ধেনাঽওতিনিতিনি	তিনিতিনিতিনিতিনি	দাঽও	ঽঽ
×	০	২	০
দিদিদিদিদিদিদিদি	দিদিদিদিদিদিদিদি	ধেঽই	ঽঽ
৩	০	৪	০

গা-মান

					ধেহনি
					০
দাঽও	খিঽতি	দাঽও	খিঽতা	তাঽধি	নাঽও
×	০	২	০	৩	০
খিঽনা	ধেহনি	দাঽও	খিঽতি	দাঽও	খিঽতা
৪	০	×	০	২	০
তাঽধি	নাঽও	খিঽনা	ধেহনি	দাঽও	খিঽতি
৩	০	৪	০	×	০
দাঽও	খিঽতা	তাঽধি	নাঽও	খিঽনা	ধেহনি
২	০	৩	০	৪	০
দাঽও	খিঽতি	দাঽও	খিঽতা	তাঽধি	নাঽও
×	০	২	০	৩	০
খিঽনা	ঽঽ				
৪	০				

গাঁচাৰ ১

						SS ৪	ধেSই ০
দাSও ×	ধেSই ০	দাSও ২	ধেSই ০	ধেSই ৩	তাSও ০	খিSনা ৪	ধেSই ০
SS	ধেSই	দাSও	ধেSই	দাSও	ধেSই	ধেSনি	দাSও
SS	ধেSই	দাSও	ধেSই	দাSও	ধেSই	ধেSই	তাSও
খিSনা	ধেSই	SS	ধেSই	দাSও	ধেSই	দাSও	ধেSই
ধেSনি	দাSও	SS	ধেSই	দাSও	ধেSই	দাSও	ধেSই
ধেSই	তাSও	খিSনা	ধেSই	SS	ধেSই	দাSও	ধেSই
দাSও	ধেSই	ধেSই	তাSও	ধেSত্	খিSতা	Sও	ধেSই
ধেSই	তাSও	খিSনা	ধেSই	SS	ধেSই	দাSও	ধেSই
দাSও	ধেSই	ধেSনি	নাধেS	Sই	SS	SS	SS

পুনৰ গা-মান বজাব।

সঁচাৰ ২

						SS	ৰাSক
						৪	০
ধেSনি	তাSতা	খিSতি	ত Sক	ধেSনি	দাSও	SS	ধেSই
×	০	২	০	৩	০	৪	০
দাSও	ধেSই	দাSও	ধেSই	ধেSনি	দাSও	SS	ৰাSক
ধেSনি	তাSতা	খিSতি	তাSক	ধেSনি	দাSও	SS	ধেSই
দাSও	ধেSই	দাSও	ধেSই	ধেSনি	দাSও	SS	ৰাSক
ধেSনি	তাSকা	খিSতি	ধেSই	ধেSই	তাSও	ধেSত	খিSতা
Sও	ধেSই	ধেSই	তাSও	খিSনা	ধেSই	SS	ধেSই
দাSও	ধেSই	দাSও	ধেSই	ধেSনি	না'S'ধ	SS	SS

পুনৰ গা মান বজাব।

সঁচাৰ ৩

							ধেSই
							০
দাSও	খিSতি	দাSও	খিSতি	দাSও	খিSতি	তাSক	ধেSই
×	০	২	০	৩	০	৪	০

দাঽও	খিঽতি	দাঽও	দাঽও	দাঽও	খিঽতি	তাঽক	ধেঽই
×	০	২	০	৩	০	৪	০
দাঽও	খিঽতি	দাঽও	খিঽতি	দাঽও	খিঽতি	তাঽক	ধেঽই
তঽখি	খিৰখিৰ	তঽক	ধেঽই	তঽখি	খিৰখিৰ	তাঽক	ধেঽই
তঽখি	খিৰখিৰ	তঽক	ধেঽই	ধেঽই	খিঽতা	ঽও	ধেঽই
ধেঽই	তঽও	ধিঽগা	ধেঽই	ঽঽ	ধেঽই	দঽও	ধেঽই
দাঽও	ধেঽই	ধেঽনি	নাঽধ	ঽই	ঽঽ	ঽঽ	ঽঽ

পুনৰ গা-মান বজাব।

পঁচাৰ ৪

							ধেঽই
							০
ধেঽনি	তাঽধে	নিঽতা	ধেঽনি	তাঽধে	নিঽতা	ধিঽনা	ধেঽই
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ধেঽনি	তাঽধ	নিঽতা	ধেঽনি	তঽধ	নিঽতা	ধিঽগা	ধেঽই
ধেঽনি	তাঽধ	নিঽতা	ধেঽনি	তাঽধ	নিঽতা	ধিঽনা	ধেঽই
ধেঽনি	তাঽধ	নিঽতা	ধেঽনি	তাঽধ	নিঽতা	ধিঽনা	ধিঽনা

খিঽতা	খেঽই	ধঽই	খিঽতা	ধিঽনা	ধেঽই	খেঽই	ধিঽনা
×	০	২	০	৩	০	৪	০
খিঽতা	খেঽই	খেঽই	খিঽনা	ধিঽনা	ধেঽই	ধঽই	ধিঽনা
খিঽতা	থেঽই	খেঽই	খিঽতা	ধিঽনা	ধেঽই	ধেঽই	খিঽতা
ঽও	ধেঽই	ধেঽই	তাঽও	ধিঽনা	ধেঽই	ঽঽ	ধেঽই
দাঽও	ধেঽই	দাঽও	ধেঽই	ধেঽনি	নাঽধই	ঽঽ	ঽঽ

পুনৰ গ. মান বজাব।

সঁচাৰ ৫

							ধিঽনা
							০
ধেঽনি	তাঽধ	নিঽতা	ধেঽনি	তাঽধ	নিঽতা	ধিঽনা	তিঽনা
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ধেঽনি	তাঽধ	নিঽতা	ধেঽনি	তাঽধ	নিঽতা	ধিঽনা	ধিঽনা
ধেঽনি	তাঽধ	নিঽতা	ধেঽনি	তাঽধে	নিঽতা	ধিঽনা	ধিঽনা
ধেঽনি	তাঽধে	নিঽতা	ধেঽনি	তাঽধ	নিঽতা	ধিঽনা	ধেঽই

ধেSনি	দSদ	ওতি	তাSক্র	ধেSনি	দSদ	ওতি	তাক্র
×	0	২	0	৩	0	৪	0
ধেSনি	দদ	ওতি	তাক্র	ধেSনি	নাধেইS	SS	SS

পুনৰ গা-মান বজাব।

সঁচাৰ ৬

							ধেSই
							0
দাSও	দাSও	দাSও	খিৰখিৰ	দাSও	খিSত	ওৰৰ	ধেSই
×	0	২	0	৩	0	৪	0
দাSও	দাSও	দাSও	খিৰখিৰ	দাSও	খিSত	ওৰৰ	ধেSই
দাSও	দাSও	দাSও	খিৰখিৰ	দাSও	খিতি	তাSক	ধেSই
দাSও	দাSও	দাSও	খিৰখিৰ	দাSও	খিSতি	তাSক	ধেSই
দাSও	দাSও	দাSও	খিৰখিৰ	দাSও	খিSতি	তাSক	ধেSই
দাSও	দাSও	দাSও	খিৰখিৰ	দাSও	খিSতি	তাSক	ধেSই
দাSও	দাSও	দাSও	খিৰখিৰ	দাSও	খিSতি	তাSক	ধেSই
তাSখি	খিৰখিৰ	ৰাSও	খিSতি	দাSও	খিSতি	তাSক	ধেSই

তাSখি	খিৰখিৰ	ৰাSও	খিSতি	দাSও	খিSতি	তাSক	ধেSই
×	০	২	০	৩	০	৪	০
তাSখি	খিৰখিৰ	ৰাSও	খিSতি	দাSও	খিSতি	তাSক	ধেSই
তাSখি	খিৰ খিৰ	তাSক	ধেSই	তাSখি	খিৰখিৰ	তাSক	ধেSই
তাSখি	খিৰখিৰ	তাSক	ধেSই	ধেSই	খিতাS	Sও	ধেSই
ধেSই	তাSও	ধিSনা	ধেSই	SS	ধেSই	খিতাS	ধেSই
খিSত	তাS	তাS	তাS	ধিSনা	ধেSই	ওৰৰ	ধিS
নাS	জিSদ	ধেS	নিS	তিS	তাS	ধেS	নিS
তিS	তাধে	নিতা	ধেনি	দাSও	ধেSই	ধেSনি	দাSও
ধিSনা	ধেSনি	দাSও	ধিSনা	ধেSনি	নাধেSই	SS	SS

পুনৰ গা-মান বজাব।

সঁচাৰ ৭

							ধিSনা
							০
ধিSনা	জিSদ	ধেSই	খিSতা	খিSতা	জিSদ	ধেSই	খিSতা
×	০	২	০	৩	০	৪	০

খিঽতা	ক্তিঽদ	ধেঽই	খিঽতা	খিঽনা	ক্তিঽন	ধেঽই	খিঽতা
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ধেঽই	খিঽতা	ধেঽই	খিঽতা	ধেঽই	খিঽতা	ঽও	ঽঽ

মুঠ চাৰিবাৰ বজাব।

ধেঽই
০

ধেঽই	খিতাঽ	ঽও	ধেঽই	ধেঽই	তাঽও	ধিঽনা	ধেঽই
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ঽঽ	ধেঽই	খিঽতা	ধেঽই	খিঽতি	তাঽ	তাঽ	তা'ঽ
ধিঽনা	ধেঽই	ঽঽ	ধিঽ	নাঽ	ক্তিঽদ	ধেঽ	নিঽ
তিঽ	তা'ঽ	ধেঽ	নিঽ	তিঽ	তাঽ'ধ	নিঽতা	ধেঽনি
দাঽও	ধেঽই	ধেঽনি	দাঽও	ধিঽনা	ধেঽনি	দাঽও	ধিঽনা
ধিঽনা	ধিঽনা-	ধিঽনা	ধিঽনা	ধেঽনি	নাধেইঽ	ঽঽ	ঽঽ

পুনৰ গা-মান বজাব।

ঝাঁপতাল ৮

							খিঽৰ ০
খিঽতা ×	ঽও ০	ধঽই ২	ধেঽন্ ০	ত্ৰিঽক্ ৩	দাঽও ০	ঽঽ ৪	জিঽদ ০
খিঽ	ন ঽ	জিঽদ	ধেঽ	নিঽ	দাঽও	ঽঽ	তাখিৰ
খিতাঽ	ঽও	ধেঽই	ধেঽন	ত্ৰিক্	দাওঽ	ঽঽ	জিঽদ
খিঽ	নাঽ	জিঽদ	ধেঽ	নিঽ	দাঽও	ঽঽ	ধেঽৰ
খিনাঽ	ঽও	ধেঽই	ধেঽন্	ত্ৰিঽক্	দাঽও	ঽঽ	জিঽদ
খিঽ	নাঽ	জিঽদ	ধেঽ	নিঽ	দাঽও	ঽঽ	তাখিৰ
খিতাঽ	ঽও	ধেঽই	ধেঽন	ত্ৰিঽক্	দাঽও	ঽঽ	জিঽদ্
খিঽ	নাঽ	জিঽদ	ধেঽ	নিঽ	দাঽও	ঽঽ	ঽঽ

মুঠ ছুবাৰ বজাব।

							ধেঽই
ধেঽনি	তাঽধে	নিঽতা	ধেঽনি	তাঽধে	নিঽতা	খিঽনা	ধেঽই

ধেঽনি ×	তাঽধ ০	নিঽতা ২	ধেঽনি ০	তাঽধ ৩	নিঽতা ০	ধিঽনা ৪	ধেঽই ০
ধেঽনি	তাঽধ	নিঽতা	ধেঽনি	তাঽধ	নিঽতা	ধিঽনা	ধেঽই
ধেঽনি	তাঽধ	নিঽতা	ধেঽনি	তাঽধ	নিঽতা	ধিঽনা	ধিঽনা
খিঽতা	থেঽই	থেঽই	খিঽতা	ধিঽনা	ধেঽই	ধেঽই	ধিঽনা
খিঽতা	থেঽই	থেঽই	খিঽতা	ধিঽনা	ধেঽই	ধেঽই	ধিঽনা
খিঽতা	থেঽই	থেঽই	খিঽতা	ধিঽনা	ধেঽই	ধেঽই	ধিঽনা
খিঽতা	থেঽই	থেঽই	খিঽতা	ধিঽনা	ধঽই	ধেঽই	তাঽ
খিঽতি	তাঽ	খিঽতা	তাঽত্	তাঽও	খিঽতা	ধেঽনি	তাঽ
খিঽতি	তাঽ	খিঽতা	তাঽত	তাঽও	খিঽতা	ধেঽনি	তাঽ
খিঽতি	তাঽ	খিঽতা	তাঽত	তাঽও	খিঽতা	ধেঽনি	ধেঽই
ধেঽই	খিতাঽ	ঽও	ধেঽই	ধেঽই	তাঽও	ধিঽনা	ধেঽই
ঽঽ	ধেঽই	খিঽতা	ধেঽই	খিঽতি	তাঽ	তাঽ	তাঽ

ধিঽনা	ধেঽই	ঽঽ	ধিঽ	নাঽ	জিঽদ্	ধেঽ	নিঽ
×	০	২	০	৩	০	৪	০
তিঽ	তাঽ	ধেঽ	নিঽ	তিঽ	তাধে	নিঽতা	ধেঽনি
দাঽও	ধেঽই	ধেঽনি	দাঽও	ধিঽনা	ধেঽনি	দাঽও	ধিঽনা
ধিঽনা	ধিঽনা	ধিঽনা	ধিঽনা	ধেঽনি	নাধেইঽ	ঽঽ	ঽঽ

পুনৰ গা-মান বজাব।

শেষৰ ভাওনি

							খিঽৰ
খিঽতা	জিদধে	নিঽতা	জিদধে	নিঽতা	জিদধে	নিঽতা	তাখিৰ
খিঽতা	জিদধে	নিঽতা	জিদধে	নিঽতা	জিদধে	নিঽতা	ধেঽৰ
খিঽনা	জিদধে	নিঽতা	জিদ্ধে	নিঽতা	জিদধে	নিঽতা	তাখিৰ
খিঽতা	জিদধে	নিঽতা	জিদধে	নিঽতা	জিদধে	নিঽতা	ঽঽ

মুঠ ছবাৰ বজাব।

							খিঽৰ
							0
খিঽতা	ক্তিদাধ	নিঽতা	তাখিৰ	খিঽগা	জিদাধ	নিঽতা	ধেঽৰ
×	0	২	0	৩	0	৪	0
খিঽনা	ক্তিদাধ	ি ঽতা	তাখিৰ	খিঽতা	জিদাধ	নিঽতা	খিঽৰ
খিঽতা	ক্তিদাধ	নিঽতা	তাখিৰ	খিঽতা	জিদাধ	নিঽতা	ধেঽৰ
খিঽনা	জিদধে	নিঽগা	তাখিৰ	খিঽতা	জিদাধ	নিঽতা	তাঽখি
তাধঽই	দাঽও	তাঽতা	তাঽখি	তাধঽই	দাঽও	তাঽতা	তাঽখি
তাধঽই	দাঽও	তাঽগা	ধঽনি	তাঽধ	নিঽতা	খিঽতা	ধেঽনি
তাঽধ	নিঽতা	খিঽতা	ধেঽনি	তাঽধ	নিঽতা	খিঽতা	ধেঽনি
তাঽধ	নিঽতা	খিঽতা	ধেঽই	তাঽত্	খিঽগা	দিধঽ	নিঽতা
ধেঽনি	তাঽখি	তিঽতি	দঽদ	ঽও	থাঽ	ঽক	তাঽ
ঽঽ	ঽঽ	ধেঽই	ঽঽ				

ন-খেমালিৰ চাহিনি

চাহিনি ১

চুটা তাল

							দদঽও
							0
*থাঽক	দদঽও	থাঽক্ক	দদঽও	দদঽও	দদঽও	থা'ঽক্ক	দ'ঽও
×	0	×	0	×	0	×	0
থাঽক	দদঽও	থাঽক্ক	দদঽও	দদঽও	দদঽও	থা'ঽক্ক	দদঽও
থাঽক	দদঽও	থাঽক	দদঽও	দদঽও	দদঽও	থা'ঽক্ক	দদঽও
থাঽক	দদঽও	থাঽক	দদঽও	দদঽও	থাঽথা	ঽ'ঽই	জিনহথা'ঽ
খিনাঽও	দদঽও	থাঽক					

গোটেই বোলখিনি চাৰিবাৰ বজাব লাগে।

							খিৰখিতা
**খিৰখিতা	খিৰখিতা	খিঽক্ক	খিৰখিতা	খিৰখিতা	খিৰখিতা	খিঽক্ক	খিৰখিতা

খিৰখিতা	খিৰখিতা	খিSত্	দদSও	দদSও	দদSও	থাSক	দদSও
×	o	×	o	×	o	×	o
দদSও	দদSও	থাSক	দদSও	দদSও	দদSও	থাSক	ধেৰধিনা
ধেৰধিনা	ধেৰধিনা	ধেSই	ধেৰধিনা	ধেৰধিনা	ধেৰধিনা	ধেSই	ধেৰধিনা
ধেৰধিনা	ধেৰধিনা	ধেSই	দদSও	দদSও	দদSও	থাSক	দদSও
দদSও	দদSও	থাSক	দদSও	দদSও	দদSও	থাSক	SS

* এই চিনৰপৰা গোটেই বস্তুটো প্ৰথমে দুবাৰ, তাৰ পিছত আকৌ এবাৰ বজাব।

							খিৰখিতা
খিSত্	দদSও	থাSক	ধেৰধিনা	ধেSই	দদSও	থাSক	খিৰখিতা
খিSত্	দদSও	থাSক	ধেৰধিনা	ধেSই	দদSও	থাSক	খিৰখিতা
খিSত্	দদSও	থাSক	ধেৰধিনা	ধেSই	দদSও	থাSক	ধিনাSও
ধেSই	দাSও	ধিনাSও	ধেSই	দাSও	ধিনাSও	ধেSই	দাSও
তাধেSই							

চাহিনি ২

তীব্ৰ বক্ৰতাল

							খিSত্
							০
খিSত্	খিSত্	খিSত	খিSত্	খিSত	খিSত	খিSত্	খিSত্
×	২	×	২	×	২	×	২
খিSত	খিSত	খিSত্	খিSত্	খিSত্	খিSত	খিSত্	খিSত্
তাSও	SS	SS	SS	SS	SS	SS	SS
খিSত্	খিSত্	খিSত্	খিSত	খিSত্	খিSত	খিSত্	খিSত্
খিSত	খিSত	খিSত	খিSত্	খিSত্	খিSত্	খিSত্	খিSত্
তাSও	SS	SS	SS	SS	SS	SS	খিSতা
Sও	তাতাS	খিSত্	খিৰখিতা	খিSত	খিৰখিতা	খিৰখিতা	খিৰখিতা
খিSত্	খিতাS	Sও	তাতাS	ধেSই	ধেৰধিনা	ধেSই	ধেৰধিনা
ধেৰধিনা	ধেৰধিনা	ধেSই	খিতাS	Sও	তাতাS	খিSত্	খিৰখিতা

খিঽত্	খিৰখিতা	খিৰখিতা	খিৰখিতা	খিঽত্	খিতাঽ	ঽও	তাতাঽ
×	২	×	২	×	২	×	২
ধেঽই	ধেৰধিনা	ধেঽই	ধেৰধিনা	ধেৰধিনা	ধেৰধিনা	ধেঽই	তাঽতা
খিঽন্	খিৰখিতা	খিঽত্	তাঽতা	ধেঽই	ধেৰধিনা	ধেঽই	তাঽতা
খিঽত্	খিৰখিতা	খিঽন্	তাঽতা	ধেঽই	ধেৰধিনা	ধেঽই	তাঽতা
খিঽত্	খিৰখিতা	খিঽত্	তাঽতা	ধেঽই	ধেৰধিনা	ধেঽই	ধিনাঽ
ঽও	ধেঽই	দাঽও	ধিনাঽ	ঽও	ধেঽই	দাঽও	ধিঽনা
ঽও	ধেঽই	দাঽও	তাঽ'ধই				

নৃত্যমালি

খণ্ড ১

জোৰণি

একতালি

ধিনাSওতিনিতিনি	তিনিতিনিতিনিতিনি	দাSও	SS
×	০	২	০
দিদিদিদিদিদিদিদি	দিদিদিদিদিদিদিদি	ধেSই	SS
৩	০	৪	০

গা-মান ১

থুকনি তাল

তাSত্	তাS Sও	তাSত্	তাS Sও
×	২	×	২

মুঠ আঠবাৰ বজাব। বাজনাখন ক্ৰম খৰ হৈ যাব।

চাঁচৰ ১

তীব্ৰ ৰুক্তাল

গ্ৰৰ	SS	SS	SS	জিনহ	থাS	ধেSহ	নিS
×	২	×	২	×	২	×	২
দাSও	SS	গ্ৰৰ	SS	SS	SS	জিনহ	থাS
ধেSহ	নিS	দাSও	SS	SS	SS	SS	SS

জিনহ	থাS	ধেS	নিS	তাSত্	থাS	ধেS	নিS
×	২	×	২	×	২	×	২
তাSত	থাS	ধেS	নিS	দাSও	SS	SS	SS

গা-মান ২

তীব্ৰ বক্ৰতাল

তাSও	তিৎ	তাSও	তিৎ
×	২	×	২

মুঠ আঠবাৰ বজাব।

সঁচাৰ ২

তীব্ৰ বক্ৰতাল

SS	SS	SS	SS	জিনহ	থাS	ধেS	নিS
×	২	×	২	×	২	×	২
তাSত্	থাS	ধেS	নিS	তাSত	থাS	ধেS	নিS
দাSও	SS	SS	SS	SS	SS	SS	SS
জিনহ	থাS	ধেS	নিS	তাSত্	থাS	ধেS	নিS
তাSত্	থাS	ধেS	নিS	দাSও	SS	SS	SS

ঽঽ	ঽঽ	ঽঽ	ঽঽ	জিন্‌হ	থা'ঽ	ধেঽ	নিঽ
×	২	×	২	×	২	×	২
দাঽও	ঽঽ	ঽঽ	ঽঽ	ঽঽ	ঽঽ	জিন্‌হ	থাঽ
ধেঽ	নিঽ	দাঽও	ঽঽ	ঽঽ	ঽঽ	ঽঽ	ঽঽ
জিনহ	থাঽ	ধেঽ	নিঽ	তাঽত্‌	থাঽ	ধেঽ	নিঽ
তাঽত্‌	থাঽ	ধেঽ	নিঽ	দাঽও	ঽঽ		

গা-মান ২ মুঠ আঠবাৰ বজাব।

সঁচাৰ ৩

তীব্ৰ ৰক্ততাল

ৰাঽগ	ধেঽ	নিঽ	তাঽ	জিঽদ	ধেঽ	নিঽ	তাঽ
জিনহ	তাঽখ	তিনি	তিনি	দাঽও	ঽঽ	ঽঽ	ওৰৰ
ৰাঽগ	ধেঽ	নিঽ	তাঽ	জিঽদ্‌	ধেঽ	নিঽ	তাঽ
জিন্‌হ	তাঽৰ	তিনি	তিনি	দাঽও	ঽঽ	ঽঽ	ওৰৰ

জিনহু	তাঽষ	তিনি	তিনি	দাঽও	ঽঽ	ঽঽ	ওৰৰ
×	২	×	২	×	২	×	২
জিন্হ	ত'ঽষ	তিনি	তিনি	দাঽও	ঽঽ	ঽঽ	ওৰৰ
ঝাঙ্গণ্	ধেঽ	নিঽ	তাঽ	কিঽদ	ধেঽ	নিঽ	তাঽ
জিন্হ	তাঽষ্	তিনি	তিনি	দাঽও	ঽঽ	ঽঽ	ওৰৰ

গা-মান দুই মুঠ আঠবাৰ বজাব।

সঁচাৰ ৪

তীব্ৰ ৰক্তুতাল

জিনহ	থাঽ	ঽক	থাঽ	ঽক	থাঽ	ঽক	থাঽ
ঽক	থাঽ	ধেঽ	নিঽ	দা'ঽও	ঽঽ	ঽঽ	ওৰৰ
জিন্হ	থাঽ	ঽক	থাঽ	ঽক	থাঽ	ঽক	থাঽ
ঽক	থাঽ	ধেঽ	নিঽ	দা'ঽও	ঽঽ	ঽঽ	ওৰৰ
জিন্হ	থাঽ -	ধেঽ	নিঽ	দাঽ	ঽও	ঽঽ	ওৰৰ
জিন্হ	থ ঽ	ধেঽ	নিঽ	দা'ঽ	ঽও	ঽঽ	ওৰৰ

জিনহ	থ ऽ	ऽক	থাऽ	ऽন্ত	থাऽ	ऽক	খ'ঙ
×	২	×	২	×	২	×	২
ऽক	থ'ऽ	ধেऽ	নিऽ	দা'ऽও	ऽऽ	ऽऽ	ওৰৰ

পুনৰ গা-মান মুঠ আঠবাৰ বজাব।

সাঁচাৰ ৫

তীব্ৰ বক্ৰতাল

খিऽৰ	খিऽতা	খিऽৰ	খিऽতা	খিऽৰ	খিऽতা	খিऽৰ	খিऽতা
খিऽৰ	খিऽতা	ধেऽ	নিऽ	দাऽও	ऽऽ	ऽऽ	ऽऽ
খিऽৰ	খিऽতা	খিऽৰ	খিऽতা	খিऽৰ	খিऽতা	খিऽৰ	খিऽতা
খিऽৰ	খিऽতা	ধেऽ	নিऽ	দাऽও	ऽऽ	ऽऽ	ऽऽ
খিऽৰ	খিऽতা	ধেऽ	নিऽ	দাऽও	ऽऽ	ऽऽ	ऽऽ
খিऽৰ	খিऽতা	ধেऽ	নিऽ	দাऽও	ऽऽ	ऽऽ	ऽऽ
খিऽৰ	খিऽতা	খিऽৰ	খিऽতা	খিऽৰ	খিऽৰ	খিऽৰ	খিऽতা

খিSৰ	খিSতা	ধেS	নিS	দাSও	SS	SS	SS
×	২	×	২	×	২	×	২

গা-মান ২ মুঠ আঠবাৰ বজাব।

সঁচাৰ ৬

তীব্ৰ বক্ৰতাল

ধেSৰ	ধিSনা	ধেSৰ	ধিSনা	ধেSৰ	ধিSনা	ধেSৰ	ধিSনা
ধেSৰ	ধিSনা	ধেS	নিS	দাSও	SS	SS	SS
ধেSৰ	ধিSনা	ধেSৰ	ধিSনা	ধেSৰ	ধিSনা	ধেSৰ	ধিSনা
ধেSৰ	ধিSনা	ধেS	নিS	দাSও	SS	SS	SS
ধেSৰ	ধিSনা	ধেS	নিS	দাSও	SS	SS	SS
ধেSৰ	ধিSনা	ধেS	নিS	দাSও	SS	SS	SS
ধেSৰ	ধিSনা	ধেSৰ	ধিSনা	ধেSৰ	ধিSনা	ধেSৰ	ধিSনা
ধেSৰ	ধিSনা	ধেS	নিS	দাSও	SS	SS	SS

গা-মান ২ মুঠ আঠবাৰ বজাব।

ভাঙনি

তীব্র বক্রতাল

ঽকধেঽই	তিনিতিনি	তিদিদাঽও	তিনখ্রা	ঽঽ	তিন্ খ্রা	ঽকধেঽই	দিদিদিদি
×	২	×	২	×	২	×	২
দিদিধেই	ঽঽ	ঽঽ	তিন খ্রা	ঽকধেঽই	তিনিতিনি	তিনিতিনি	ঽঽ
ঽঽ	তিনখ্রা	ঽকধেঽই	দিদিদিদি	দিদিধেই	ঽঽ	ঽঽ	তিন খ্রা
ঽকধেঽই	তিনিতিনি	তিনিদাঽও	ঽঽ	ঽঽ	তিনখ্রা	ঽকধেঽই	দিদিদিদি
দিদিধেই	ঽঽ	ঽঽ	তিন খ্রা	ঽকধেই	তিনিতিনি	তিনিদাঽও	তিনিদাঽও
তিনিদাঽও	তিনিতিনি	তিনিদাঽও	তিনিদাঽও	তিনিদাঽও	তিনিদাঽও	তিনিদাঽও	তিনিতিনি
তিনিদাঽও	ঽঽ	ঽঽ	তিন খ্রা	ঽকধেঽই	দিদিদিদি	দিদিধেঽই	দিদিদিদি
দিদিধেঽই	দিদিদিদি	দিদিধেঽই	দিদিধেঽই	দিদিধেঽই	দিদিধেঽই	দিদিধেঽই	দিদিদিদি
দিদিধেঽই	ঽঽ	ঽঽ	তিন খ্রা	ঽকধেঽই	তিনিতিনি	তিনিদাঽও	তিনিতিনি
তিনিদাঽও	তিনিতিনি	তিনিদাঽও	তিনিদাঽও	তিনিদাঽও	তিনিদাঽও	তিনিদাঽও	তিনিতিনি

তিনিনাঽও	ঽঽ	ঽঽ	তিন খ্রা	ঽকধেঽই	দিদিদিদি	দিদিধেঽই	দিদিদিদি
×	২	×	২	×	২	×	২
দিদিধেঽই	দিদিদিদি	দিদিধেঽই	দিদিধেঽই	দিদিধেঽই	দিদিধেঽই	দিদিধেঽই	দিদিদিদি
দিদিধেঽই	ঽঽ	ঽঽ	তিন খ্রা	ঽকধেঽই	তিনিতিনি	তিনিনাঽও	তিন খ্রা
ঽকধেঽই	দিদিদিদি	দিদিধেঽই	তিন খ্রা	ঽকধেঽই	তিনিতিনি	তিনিনাঽও	তিন খ্রা
ঽকধেঽই	দিদিদিদি	দিদিধেঽই	তিন খ্রা	ঽকধেঽই	তিনিতিনি	তিনিনাঽও	তিন খ্রা
ঽকধেঽই	দিদিদিদি	দিদিধেঽই	তাঽওতি	তাঽওতি	তাঽওতি	তাঽওতি	তাঽওতি
তাঽওতি	তাঽওতি	তাঽওতি	তাঽও	ধিনাঽও	তিনিতিনি	তিনিতিনি	দাঽও
দিদিদিদি	দিদিদিদি	ধেঽই	ঽঽ				

খণ্ড ২

তীব্ৰ ৰক্তভাল

গা-মান

দাওদিSদাও	দাওদিSদাও
×	২

মুঠ আঠবাৰ বজাব।

সঁচাৰ ১

খিত্তাSকধেই	তাSনিদাSও	খিত্তাSকধেই	দাSও ওবৰ
×	২	×	২
খিত্তাSকধেই	তাSনিদাSও	খিত্তাSকধেই	দাSও ওবৰ
খিত্তাSকধেই	তাSনিদাSও	খিত্তাSকধেই	দাSও ওবৰ
ধিনাSওধেSই	নাSধেইদাSও	ধেনিদাSও	দাওদিদাSও

পুনৰ গা-মান বজাব।

সঁচাৰ ২

SতাখিSতা	দিদিধেSই	SS	SS
×	২	×	২
SতাখিSতা	দিদিধেSই	SS	SS

ঽতাখিঽতা	দিদিধেঽই	ঽঽ	ঽঽ
×	২	×	২
দিদিধেঽই	দিদিধেঽই	দিদিধেঽই	দিদিধেঽই
ঽতাখিতা	দিদিধেঽই	ঽঽ	থাথাথাঽক
ধিনাঽধেঽই	নাধেঽইদাঽও	ধেনিদাঽও	দাওদিঽদাঽও

পুনৰ গা-মান বজাব।

সঁচাৰ ৩

ৰদঽওখ্রি	ৰদঽওখ্রি	ৰাতাঽখিতা	দিদিধেঽই
ঽঽ	ঽঽ	ৰদঽওখ্রি	ৰদঽওখ্রি
ৰাতাঽখিতা	দিদিধেঽই	ঽঽ	ঽঽ
ৰদঽওখ্রি	ৰদঽওখ্রি	ৰাতাঽখিতা	দিদিধেঽই
ঽতাখিত	দিদিধেঽই	ঽতাখিতা	দিদিধেঽই
ঽতাখিতা	দিদিধেঽই	দিদিধেঽই	দিদিধেঽই

দিদিধেऽই	দিদিধেऽই	ऽতাথিতা	দিদিধেऽই	ऽऽ	থাথাথাऽক
×	২	×	২	×	২
ধিনাऽধেऽই	নাধেऽইদাऽও	ধেऽনিদাऽও	দাऽওদিऽদাऽও		

পুনৰ গা-মান বজাব।

চাঁচাৰ ৪

ৰদऽওদও	তিথ্রাখিऽত্	তাত্থাऽতাখি	তাऽওৰৰ	ধেনিদাऽও	তাऽধেইতিখ্রি
×	২	×	১	×	২
তাऽ	খিऽত্	ৰদऽওদও	তিথ্রাখিऽত	তাত্থাऽতাখি	তাऽওৰৰ
ধেऽনিদऽও	তাऽধেইতিখি	তাऽ	খিऽত্	ৰদऽওদऽও	তিথ্রাখিऽত্
তাত্থাऽতাখি	তাऽওৰৰ	ধেऽনিদऽও	তাऽধইতিখ্রি	তাऽ	খিऽত্
ৰাগধিনাই্খ্রি	তাকধিনাই্খ্রি	তাকধিনাই্খ্রি	ধেऽই	ৰাগধিনাই্খ্রি	তাকধিনাইংখ্রি
তাকধিনাই খ্রি	ধেऽই	ৰাগধিনাইংখ্রি	তাকধিনাইংখ্রি	তাকধিনাই্খ্রি	ধেऽই
ধিনাऽধেऽই	নাধেऽইদাऽও	ধেনিদাऽও	দাऽওদিদাऽও		

পুনৰ গা-মান বজাব।

জাওনি

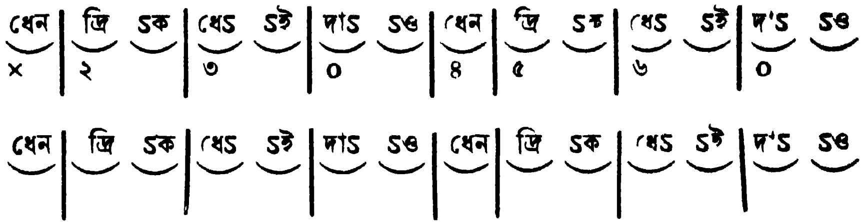
দাSও	দ Sও	দ'Sও	দ Sও	দ'Sও	দ Sও
×	১	×	২	×	২
দ'Sও	দ'Sও	ধেSই	তিনিতিনি	তিনিতিনি	SS
SS	SS	SS	ধেSই	দিদিদিদি	দিদিধেSই
SS	SS	SS	SS	ধেSই	তিনিতিনি
তিনিদ'Sও	SS	SS	SS	SS	ধেSই
দিদিদিদি	দিদিধেSই	SS	SS	SS	SS
ধেSই	তিনিতিনি	তিনিদাSও	SS	SS	SS
SS	SS	দিদিদিদি	দিদি'ধেSই	SS	SS
SS	SS	ধেSই	তিনিতিনি	তিনিদ'Sও	তিনিতিনি
তিনিদাSও	তিনিতিনি	তিনিদাSও	তিনিদ Sও	তিনিদ Sও	তিনিদ'Sও
তিনিদাSও	তিনিতিনি	তিনিদ'Sও	SS	SS	SS

ধেSই	দি'দিদি'দি	দিদিং ধেSই	দিদি'দিদি	দিদিধেSই	দিদিদিদি
×	২	×	২	×	২
দিদিংধেSই	দিদিংধSই	দি'দিধেSই	দিদিংধSই	দিদিংধSই	দিদিধেSই
দি'দিংধSই	SS	SS	SS	ধেSই	তিনিতিনি
তিনিদা'Sও	তিনিতিনি	তিনিদ Sও	তিনিতিনি	তিনিদ Sও	তিনিদা'Sও
তিনিদা'Sও	তিনিদ Sও	তিনিদ Sও	তিনিতিনি	তিনিদা'Sও	SS
SS	SS	ধেSই	দিদিদিদি	দিদিধেSই	দি'দিদি'দি
দিদিংধSই	দিদি'দি'দি	দিদিংধেSই	দিদিংধSই	দিদিধেSই	দিদিংধSই
দিদিংধSই	দি'দিধেSই	দি'দিধেSই	SS	SS	SS
ধেSই	তিনিতিনি	তিনিদা'Sও	SS	SS	SS
ধেSই	দিদিদি'দি	দিদিংধSই	SS	SS	SS
তিনিতিনি	তিনিদা'Sও	দি'দিদিদি	দিদিংধেSই	ধেSই	তিনিতিনি
তিনিদা'Sও	SS	দিদিংধSই	SS	SS	SS

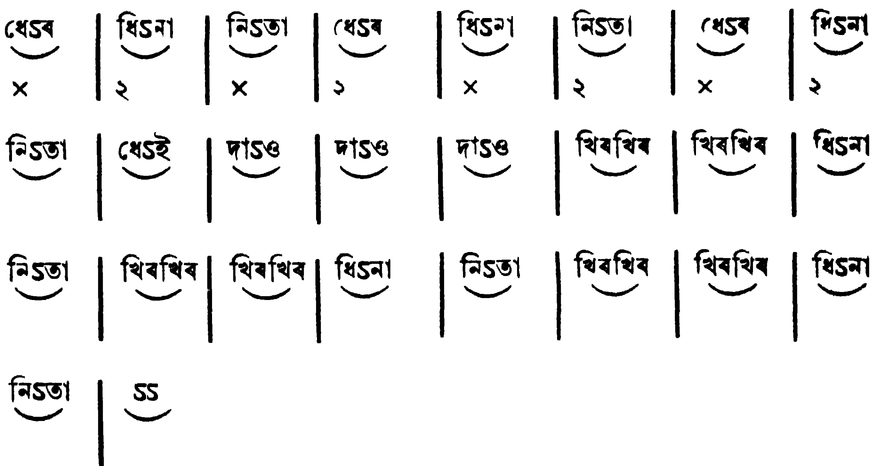
ঽঽ	ঽঽ	ধেঽই	দিদিদিদি	তিনিতিনি	তিনিদাঽও
×	২	×	২	×	২
দিদিদিদি	দিদিধেঽই	ধেঽই	তিনিতিনি	তিনিদাঽও	ঽঽ
ঽঽ	ঽঽ	ধেঽই	দিদিদিদি	দিদিধেঽই	ঽঽ
ঽঽ	ঽঽ	তিনিতিনি	তিনিদাঽও	দিদিদিদি	দিদিধেঽই
তিনিদাঽও	দিদিধেঽই	তিনিদাঽও	দিদিধেঽই	তিনিদাঽও	দিদিধেঽই
ঽঽ	ঽঽ	তাঽতা	খিতাঽ	ঽও	ঽঽ
×	২				
তাঽতা	খিতাঽ	ঽও	ঽঽ	তাঽতা	খিতাঽ
ঽও	ঽঽ	ঽঽ	ঽঽ	ঽঽ	ঽঽ
ধেঽই	দাঽও	ধেইঽ	দাঽও	ধেঽই	দাঽও

ৰাম-খেমালিৰ চাহিনি

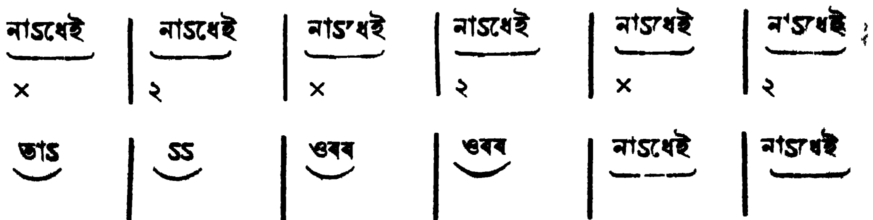
চুটকলা তাল

তীব্র বক্রতাল

গোটেই বোলটো দুবাৰ বজাব।

নাঽ ধই	নঽধই	নাঽধই	নাঽ ধই	তাঽ	ঽঽ
×	২	×	২	×	২
ওবব	ৎৰব	ন ঽ ধই	নাঽধই	ন ঽধই	ন ঽ ধই
নাঽধই	নাঽ ধই	ত ঽ	ঽঽ	ওবব	ও ব
দাঽওদ ঽ	খিঽত্	ত ঽ ধনদ্রিক্	তাঽদঽইদাঽও	জ্জিদাধনদ্রিক	ত ঽধঽইদাঽও
তাঽ ধনদ্রিক্	তাঽধঽইদাঽও	জ্জিদাধনদ্রিক্	তাঽ ধইদ ঽও	তাঽধনদ্রিব	তাঽধঽইদাঽও
জ্জিদধেনদ্রিক	তাঽধেঽইদাঽও	খিঽতিতাক	ধেঽগিতাক	ধেঽগিতাক	ধিঽন ঽও
ঽঽ	ঽঽ	খিঽতিতাক	ধেঽগিতাক	ধেঽগিতাক	ধিঽনাঽও
ঽঽ	ঽঽ	খিঽতিতাক	ধেঽগিতাক	ধেঽগিতাক	ধিঽনাও
ঽঽ	ঽঽ	খিঽতিতাক	ধিঽনাও	খিঽতিতাক	ধিঽন ও
খিঽতিতাক	ধিঽনাও	খিঽতিতাক	ধেঽগিতাক	ধেঽগিতাক	ধিঽনা
দাঽওদাঽও	খিঽত	তাঽধনদ্রিক্	তাঽধঽইদাঽও	জ্জিদধেনদ্রিক্	তাঽধঽইদাঽও
তাঽধনদ্রিক্	তাঽধঽইদাঽও	জ্জিদধেনদ্রিক	তাঽ ধঽইদাঽও	তাঽধনদ্রিক্	তাঽধঽইদাঽও

ক্তিদ্'ধনত্রিক্	তা'S'ধSইদাSও'	খিSতিতাক	ধS'গিতাক	খেSগিতাক	ি-Sনা'Sও
×	২	×	২	×	২
SS	SS	খিSতিতাক	খেSগিতাক	খেSগিতাক	ধিS্ন Sও
SS	SS	খিSতিতাক	'ধSগিতাক	খেS'গি'াক	ধিSনাও
SS	SS	খেSগিতাক	ধিSনাSও	খিS তিতাক	ধিSনা'Sও
খিS তিতাক	ধিSনা'Sও	খিS'তিতাক	ধিSনাSও	খিSতিতাক	খেSগিতাক
খেS'গিতাক	ধিSনাSও	দাSওদাSও	খিSত	তাS'ধনত্রিক্	তাS'ধইদাSও
ক্তিদা'ধনদ্রিক্	তাS ধইদাSও	তাS'ধন'দ্রিক্	তাSধেইদাSও	ক্তিদধেনদাSও	তাSধেইদাSও
তা'S'ধন ত্রিক	তা'S'ধইদ Sও	কদাধনত্রিক্	তাS'ধইদাSও	তাততা'S'খ্রিখ্রি	ৰিSনদ S'খিতা
খেS'নিত'S'ধি	ন Sও	SS	SS	SS	থSই
তাত্‌তা'S'খ্রিখ্রি	ৰিSনদা'S'খিতা	'ধেS'নিত'S'ধি	না'Sও	SS	SS
SS	'•Sই	তা'ত্‌তাখ্রিখ্রি	ৰিSনদাS'খিতা	ধS'নিত'S'ধি	না'Sও
SS	SS	SS	(Sই	তা'ত্‌ত'S খ্রিখ্রি	ৰিSনদা'Sখিতা

গেঽনিত'ঽধি	নাঽও	তাত্‌তাঽখ্ৰিখ্ৰি	খিঽনদ ঽখিতি	ধেঽনিতাধি	না'ঽও
×	২	×	২	×	২
ত'ত'ঽখ্ৰিখ্ৰি	খিঽনদাখিতি	ধঽনিতাধি	নাঽও	দা'ঽওদ'ঽও	খিঽত
ত'ঽধেনত্ৰিক্	'াঽ ধঽ'দাঽও	ক্তিদাধেনত্ৰিক্	তাঽধঽইদ'ঽও	তা'ঽধনত্ৰিক্	তাঽধঽইদাঽ
ক্তিদ্ধেনত্ৰিক্	তাঽধইদাঽও	তাঽধেনত্ৰিক্	তাঽধইদ'ঽও	ক্তিদধেনত্ৰিক	তাঽধেইদাঽও
দাঽওদাঽওত্ৰিখি	নাধঽইঽ	ঽঽ	ঽঽ	দাঽওদ'ঽওত্ৰিখি	নাধঽইঽ
ঽঽ	ঽঽ	দাঽওদাঽওত্ৰিখি	নাধেঽইঽ	ঽঽ	ঽঽ
দাঽওদাঽওত্ৰিখি	নাধঽইঽ	দাঽওদাঽওত্ৰিখি	নাধঽই	দ'ঽওদ'ঽওত্ৰিখি	নাধেইত্ৰিখি
নাধেইত্ৰিখি	নাঽধই	দাঽওদাঽওত্ৰিখি	নাধেইত্ৰিখি	নাধইত্ৰিখি	নাঽধই
দাঽওদ'ঽওত্ৰিখি	নাধেইত্ৰিখি	না'ঽধইত্ৰিখি	নাঽধই	তাতানিতা	ধেনিদাঽও
তাতানিতা	ধি াধঽই	তাতানিতা	ধেনিদাঽও	তা'তানিতা	ধিনাধেঽই
তাতানিতা	ধেনিদাঽও	তা'তানিতা	ধিনাধঽই	তাতানিতা	ধেনিদাঽও
তাতানিতা	ধিনাধঽই	ধিনাঽও	ত্ৰিক্‌দ'ঽও	খিতাঽও	ক'ঽধিঽনাঽক
ত'ঽ	গ্ৰগ্ৰগ্ৰগ্ৰ	গগ্ৰগ্ৰগ্ৰ	গ্ৰগ্ৰগ্ৰগ্ৰ	ধেঽই	ঽঽ

ঝাম-খেমালি

আবর্তনি

এতালি

ধিনাঽওতিনিতিনি	তিনিতিনিতিনিতিনি	দাঽও	ঽঽ
×	০	২	০
দিদিদিদিদিদিদিদি	দিদিদিদিদিদিদিদি	ধেঽই	ঽঽ
৩	০	৪	০
দাঽও	খিঽতি	দাঽও	ধেঽনি
×	০	২	০

গা-ঝাম ১

চুটা তাল

							খিঽতা
							০
তাঽখি	তাঽও	ঽঽ	বাঽত	তাঽও	খিঽতি	দাঽও	খিঽতা
×	০	×	০	×	০	×	০
তাঽখি	দাঽও	ঽঽ					
×	০	×					

সঁচাব ১

চুটা তাল

							তাঽক
							০
ধেঽগি	তাঽক	ধেঽগি	তাঽক	ধেঽগি	দাঽও	ঽঽ	তাঽক
×	০	×	০	×	০	×	০

ধেSগি	তাSক	ধেSগি	তাSক	ধেSগি	দাSও	SS	তাSক
×	0	×	0	×	0	×	0
ধেSগি	তাSক	ধেSগি	তাSক	ধেSগি	দাSও	SS	তাSক
ধেSগি	তাSক	ধেSগি	তাSক	ধেSগি	নাSধেই	SS	

পুনৰ গা-মান ১ বজাব।

সঁচাৰ ২

চুটা তাল

							ধিSনা
							0
জিদধেSই	নাSধেSই	দাSও	ধিSনা	জিদধেSই	নাSধেSই	দাSও	ধিSনা
×	0	×	0	×	0	×	0
জিদ্‌ধেSই	নাSধেSই	দাSও	ধিSনা	জিদধেSই	নাSধেSই	দাSও	ধিSনা
জিদ্‌ধেSই	নাSধেSই	দাSও	ধিSনা	জিদ্‌ধেSই	নাSধেSই	দাSও	ধিSনা
জিদ্‌ধেSই	নাSধেSই	দাSও	ধিSনা	জিদধেSই	নাSধেSই	জিদ্‌ধেSই	নাSধেSই
জিSদ্‌ধেSই	নাSধেSই	SS	SS				

পুনৰ গা-মান ১ বজাব।

সঁচাৰ ৩

চুটা তাল

							খিত্তাঽ
							0
ধেঽই	খিত্তাঽ	ধেঽই	খিত্তাঽ	ধেঽনি	দাঽও	ঽঽ	খিত্তাঽ
×	0	×	0	×	0	×	0
ধেঽই	খিত্তাঽ	ধেঽই	খিত্তাঽ	ধেঽনি	দাঽও	ঽঽ	খিত্তাঽ
ধেঽই	খিত্তাঽ	ধেঽই	খিত্তাঽ	ধেঽনি	দাঽও	ঽঽ	খিত্তাঽ
ধেঽই	খিত্তাঽ	ধেঽই	খিত্তাঽ	ধেঽনি	দাঽও	ঽঽ	খিত্তাঽ
ধেঽই	খিত্তাঽ	ধেঽই	খিত্তাঽ	ধেঽনি	দাঽও	ঽঽ	খিত্তাঽ
ধেঽই	খিত্তাঽ	ধেঽই	খিত্তাঽ	ধেঽনি	দাঽও	ঽঽ	খিত্তাঽ
ধেঽই	খিত্তাঽ	ধেঽই	খিত্তাঽ	ধেঽনি	দাঽও	ঽঽ	খিত্তাঽ
ধেঽই	খিত্তাঽ	ধেঽই	খিত্তাঽ	ধেঽনি	নাঽধেঽই	ঽঽ	ঽঽ

পুনৰ গা-মান এবাৰ বজাব।

সঁচাৰ ঃ

					খিত্‌তাঽক o
ধেঽই ×	খিঽত্‌তাক o	জিঽদধেঽই ×	নাঽধঽই o	দাঽও ×	খিঽত্‌তাক o
ধেঽই	খিঽত্‌তাক	জিঽদ্‌ধেঽই	নাঽধেঽই	দাঽও	খিঽত্‌তাঽক
ধেঽই	খিঽত্‌তাক	জিঽদধেঽই	নাঽধেঽই	দাঽও	খিঽত্‌তাক
ধেঽই	খিঽত্‌তাক	জিঽদ্‌ধেঽই	নাঽধেঽই	দাঽও	খিঽত্‌তাক
ধেঽই	খিঽত্‌তাক	জিঽদধেঽই	নাঽধেঽই	দাঽও	খিঽত্‌তাক
ধেঽই	খিঽত্‌তাক	জিঽদধেই	নাঽধেঽই	দাঽও	খিঽত্‌তাক
ধেঽই	খিঽত তাক	জিঽদধেঽই	নাঽধঽই	দাঽও	খিঽত্‌তাক
ধেঽই	খিঽত্‌তাক	জিঽদ্‌ধেই	নাঽধেই	জিঽদধেঽই	নাঽধেঽই
জিঽদধেই	নাঽ	ধেঽই	ঽঽ		

গা-মান ২

তীব্ৰ বক্ৰতাল

ধেSই	ধেSইদাSও	ধেSইদাSও	তাSক
×	২	×	২

মুঠ চাৰিবাৰ বজাব।

সঁচাৰ ৫

তীব্ৰ বক্ৰতাল

ধেৰখিতা	খিতাখিতা	খিত্‌ধিনা	ধিনাধিনা	ধেৰখিতা	খিতাখিতা
×	২	×	২	×	২
খিত্‌ধিনা	ধিনাধিনা	ধেৰখিতা	খিতাখিতা	খিত্‌ধিনা	ধিনাধিনা
ধেৰখিতা	খিতাখিতা	খিত্‌ধিনা	ধিনাধিনা	ধেSই	SS
তাSওধিনা	ৱেধিনাSও	ধিনাৱেধি	নাSও	ধেইদাSও	খিতাধেSই
দাSও	SS	ঝাত্‌তাSও	খিতিদাSও	খিতাতাখি	তাSও
ধেSইদাSও	খিতিদাSও	খিতাতাখি	তাSও	ঝাত্‌তাও	খিতিদাSও
খিতাতাখি	তাSও	ধেSইদাSও	খিতিদাSও	খিতাতাখি	তাSও
ঝাত্‌তাও	খিতিদাSও	খিতাতাখি	তাSও	ধেSইদাও	খিতিদাSও

খিতাতাখি	তাঽও	বাত্তাও	খিত্তিদাঽও	খিতাতাখি	তাঽও
×	২	×	২	×	২
ধেঽইদাঽও	খিত্তিদাঽও	খিতাতাখি	তাঽও	বাত্তাও	খিত্তিদাঽও
খিতাতাখি	তাঽও	খিত্তাঽ	ধিঽনা	ধেঽই	ঽঽ
তাত্তাঽ	ধিঽনা	ধেঽই	ঽঽ	ধিঽনা	ধিঽনা
ধেঽই	ঽঽ।	তাত্তাঽ	ধিঽনা		

পুনৰ গা-মান বজাব।

সাঁচাৰ ৬

তীব্ৰ ৰক্ততাল

ধেৰখিতা	খিতাখিতা	খিৰখিতা	খিতাখিতা	ধেৰখিতা	খিতাখিতা
×	২	×	২	×	২
খিৰখিতা	খিতাখিতা	ধেৰখিতা	খিতাখিতা	খিৰখিতা	খিতাতিতা
ধেৰখিতা	খিতাখিতা	খিৰখিতা	খিতাখিতা	ধেঽই	ঽঽ
ধেৰখিতা	খিতাখিতা	খিত্ধিনা	ধিনাধিনা	ধেৰখিতা	খিতাখিতা
খিত্ধিনা	ধিনাধিনা	ধেৰখিতা	খিতাখিতা	খিত্ধিনা	ধিনাধিনা

ধেবখিতা	খিতাখিতা	তাওধিনা	বেধিনাঽও	ধিনাবেধি	নাঽও
×	২	×	২	×	২
বাওতাঽও	খিতিদাঽও	খিতাতাখি	তাঽও	ধেঽইদাঽও	খিতিদাঽও
খিতাতাখি	তাঽও	বাততাঽও	খিতিদাঽও	খিতাতাখি	তাঽও
ধেঽইদাঽও	খিতিদাঽও	খিতাতাখি	তাঽও	বাওতাঽও	খিতিদাঽও
খিতাতাখি	তাঽও	ধেঽইদাঽও	খিতিদাঽও	খিতাতাখি	তাঽও
বাততাঽও	খিতিদাঽও	খিতাতাখি	তাঽও	ধেঽইদাঽও	খিতিদাঽও
খিতাতাখি	তাঽও	তাত্‌তাঽও	ধেঽই	ধেঽইদাঽও	ধেঽই
খিঽনা	তাত্‌তাঽ	ধেঽইদাঽও	ধেঽই	তাত্‌তাও	ধেঽই
ধেঽইদাঽও	ধেঽই	খিঽনা	তাত্‌তাঽ	ধেঽইদাঽও	ধেঽই
তাত্‌তাঽও	ধেঽই	ধেঽইদাঽও	ধেঽই	খিঽনা	তাত্‌তাঽ

গা-মান ছুবাব বজাব।

সঁচাৰ ৭

তীব্ৰ ৰক্তুতাল

ধেৰখিতা	খিৰখিতা	খিৰখিতি	তাকধিনা	ধেৰখিতা	খিৰখিতা
×	২	×	২	×	২
খিৰখিতি	তাকধিনা	ধেৰখিতা	খিৰখিতা	খিৰখিতি	তাকধিনা
ধেৰখিতা	খিৰখিতা	খিৰখিতি	তাকধিনা	ধেৰখিতা	খিতাখিত
খিৰখিতা	খিতাখিতা	ধেৰখিতা	খিতাখিতা	খিৰখিতা	খিতাখিতা
ধেৰখিতা	খিতাখিতা	খিৰখিতা	খিতাখিতা	ধেৰখিতা	খিতাখিতা
খিৰখিতা	খিতাখিতা	ধেৰখিতা	খিতাখিতা	খিত্ ধিনা	ধিনাধিনা
ধেৰখিতা	খিতাখিতা	খিত্ ধিনা	ধিনাধিনা	ধেৰখিতা	খিতাখিত
খিত্ ধিনা	ধিনাধিনা	ধেৰখিতা	খিতাখিতা	খিত্ ধিনা	ধিনাধিনা
ধেऽই	ऽऽ	তাऽওধিনা	ৰেধিনাও	ধিনাৰেধি	নাऽও
ধেইদাऽও	খিতাধেऽই	দাऽও	ऽऽ	ৰাততাऽও	খিতিদাऽ
খিতাতাখি	তাऽও	ধেইদাऽও	খিতিদাऽও	খিতাতাখি	তাऽও
ৰাত্ তাऽও	খিতিদাऽও	খিতাতাখি	তাऽও	ধেইদাऽও	খিতিদাऽ
খিতাতাখি	তাऽও	ৰাত্ তাऽও	খিতিদাऽও	খিতাতাখি	তাऽও

ধেইদাঽও	খিতিদাঽও	খিতাতাখি	তাঽও	ঝাত্তাঽও	খিতিদাঽও
×	২	×	২	×	২
খিতাতাখি	তাঽও	ধেইদাঽও	খিতিদাঽও	খিতাতাখি	তাঽও
ধেঽই	গ্রগ্র	ধিনাঽও	তাঽক	ধেঽই	ঽঽ
জিঽদি	নাঽধি	নাঽও	ঽঽ	ধেঽই	দাঽও
ধেঽই	দাঽও	জিঽদ্	ধিঽ	নাঽও	জিঽদ
ধিঽ	নাঽও	জিধি	নাধি	নাঽও	ধেঽই
দাঽও	ধেঽই	দাঽও	ধেঽই	দাঽও	ঽঽ
ধেঽই	গ্রগ্র	ধিনাঽও	তাঽক	ধেঽই	ঽঽ
জিঽদি	নাঽধি	নাঽও	ঽঽ	ধেঽই	দাঽও
ধেঽই	দাঽও	জিঽদ্	ধিঽ	নাঽও	জিঽদ
ধিঽ	নাঽও	জিধি	নাধি	নাঽও	ধেঽই
দাঽও	ধেঽই	দাঽও	ধেঽই	দাঽও	ঽঽ
ধেঽই	গ্রগ্র	ধিনাঽও	তাঽক	ধেঽই	ঽঽ
জিঽদি	নাঽধি	নাঽও	ঽঽ	ধেঽই	দাঽও

ধেঽই ×	দাঽও ১	জিঽদ ×	ধিঽ ২	নাঽও ×	জিঽদ ২
ধিঽ	নাঽও	জিধি	নাধি	নাঽও	ধেঽই
দাঽও	ধেঽই	দাঽও	ধেঽই	দাঽও	ঽঽ
ধেঽই	ঽঽ				

পুনৰ গা-মান দুবাৰ বজাব।

সঁচাৰ ৮

তীব্ৰ বক্ৰতাল

ধেৰখিতা ×	খিতাখিতি ২	দাঽও ×	ঽঽ ২	ধেৰখিতা ×	খতাখিতি ২
দাঽও	ঽঽ	খিৰখিতা	খিতাখিতা	ধেনিতাধে	নিতাধিনা
ধেৰখিতা	খিতাখিতি	দাঽও	ঽঽ	ধেৰখিতা	খিতাখিতি
দাঽও	ঽঽ	ধেৰখিতা	খিতাখিতি	দাঽও	ঽঽ
খিৰখিতা	খিতাখিতা	ধেনিতাধে	নিতাধিনা	ধেৰখিতা	খিতাখিতি
দাঽও	ঽঽ	ধেৰখিতা	খিতাখিতি	দাঽও	ঽঽ
ধেৰখিতা	খিতাখিতি	দাঽও	ঽঽ	খিৰখিতা	খিতাখিতা
ধেনিতাধে	নিতাধিনা	ধেৰখিতা	খিতাখিতি	দাঽও	ঽঽ

ধেরখিতা	খিতাখিতি	দাঽও	ঽঽ	ধেরখিতা	খিতাখিতি
×	২	×	২	×	২
দাঽও	ঽঽ	খিরখিতা	খিতাখিতা	ধেনিতাধে	নিতাধিনা
ধেরখিতা	খিতাখিতি	তাঽও	তাঽও	ধেরখিতা	ধেরখিতা
খিরখিতা	খিরখিতা	খিরখিতা	খিতাখিতি	তাঽও	তাঽও
খিরখিতা	খিতাখিতি	তাঽও	তাঽও	খিরখিতা	খিতাখিতি
তাঽও	তাঽও	খিরখিতা	খিতাখিতি	তাঽও	তাঽও
ধেরখিতা	খিরখিতা	খিরখিতি	তাকধিনা	ধেরখিতা	খিরখিতা
খিরখিতি	তাকধিনা	ধেরখিতা	খিরখিতা	খিরখিতি	তাকধিনা
ধেরখিতা	খিরখিতা	খিরখিতি	তাকধিনা	ধেরখিতা	খিরখিতা
খিরখিতা	খিতাখিতা	ধেরখিতা	খিরখিতা	খিরখিতা	খিতাখিতা
ধেরখিতা	খিরখিতা	খিরখিতা	খিতাখিতা	ধেরখিতা	খিরখিতা
খিরখিতা	খিতাখিতা	ধেরখিতা	খিতাখিতা	খিত্ধিনা	ধিনাধিনা
ধেরখিতা	খিতাখিতা	খিত্ধিনা	ধিনাধিনা	ধেরখিতা	খিতাখিতা
খিত্ধিনা	ধিনাধিনা	ধেরখিতা	খিতাখিতা	খিত্ধিনা	ধিনাধিনা

ধেঽই	ঽঽ	তাওধিনা	ধেধিনাও	ধিনাধেধি	নাঽও
×	২	×	২	×	২
ধেইদাও	খিতাধেই	দাঽও	ঽঽ	ধাত্‌তাও	খিতিদাও
খিতাতাখি	তাওখিতা	তাখিতাও	খিতাতাখি	তাঽও	ঽঽ
ধাততাও	খিতিদাও	খিতাতাখি	তাওখিতা	তাখিতাও	খিতাতাখি
তাঽও	ঽঽ	ধাততাও	খিতিদাঽও	খিতাতাখি	তাওখিতা
তাখিতাও	খিতাতাখি	তাঽও	ঽঽ	ধেইদাঽও	খিতিদাঽও
খিতাতাখি	তাওখিতা	তাখিতাও	খিতাতাখি	তাঽও	ঽঽ
ধাততাও	খিতিদাও	খিতাতাখি	তাওখিতা	তাখিতাও	খিতাতাখি
তাঽও	ঽঽ	ধেইদাঽও	খিতিদাঽও	খিতাতাখি	তাওখিতা
তাখিতাও	খিতাতাখি	তাঽও	ঽঽ	ধাততাও	খিতিদাঽও
খিতাতাখি	তাওখিতা	তাখিতাও	খিতাতাখি	তাঽও	ঽঽ
ধেইদাঽও	খিতিদাঽও	খিতাতাখি	তাওখিতা	তাখিতাও	খিতাতাখি
তাঽও	ঽঽ	জিধিনাও	ধেঽই	তাত্‌তাঽও	ধেঽই
ধেইদাঽও	তাত্‌তাঽও	দিধিনাও	ধেঽই	তাত্‌তাঽও	ধেঽই

ধেইদাঽও	ধঽই	ধেইদাও	তাত তা'ঽও	দিধিনাও	ধেঽই
×	২	×	২	×	২
তাত্‌ তাঽও	ধেঽই	ধেইদাঽও	ধেঽই	ধেইদাঽও	তাত্‌ তাও
দিধিনাও	ধেঽই	তাত্‌ তাঽও	ধেঽই	ধেইদাও	ধেঽই
ধেইদাঽও	তাত্‌ তাও	দিধিনাও	ঽঽ		

গা-মান উঠিব।

ভাওনি

তীব্ৰ বক্ৰতাল

ধেৰ	খিতা	খিঽৰ	খিতা	খিঽৰ	খিঽতি	তা'ঽক	ধিনা
×	২	×	২	×	২	×	২
ধেঽৰ	ধিঽনা	ধিঽনা	ধিঽনা	ধেঽৰ	খিঽতা	খিঽৰ	খিঽতা
তাখিঽৰ	খিঽতি	তাঽক	ধিঽনা	ধেঽৰ	ধিঽনা	ধিঽনা	ধিঽনা

মুঠ তিনিবাৰ বজাব।

খিঽৰ	খিঽতি	তাঽক	ধিঽনা	ধেঽৰ	ধিঽনা	ধিঽনা	ধিঽনা
×	২	×	২	×	২	×	২
তাখিৰ	খিতি	তাঽক	ধিঽনা	ধেঽৰ	ধিঽনা	ধিঽনা	ধিঽনা
ধেঽই	ধিনি	তাঽক	ধিঽনা	ধেঽৰ	ধিঽনা	ধিঽনা	ধিঽনা

মুঠ তিনিবাৰ বজাব।

খিঽৰ	খিঽতি	তাঽক	ধেঽনি	তাখিৰ	খিঽতি	তাঽক	ধেঽনি
×	২	×	২	×	২	×	২
ধেঽই	ধেঽনি	তাঽক	ধেঽনি	তাখিৰ	খিঽতি	তাঽক	ধেঽনি

মূঠ তিনিবাৰ বজাব।

ধেঽই	ঽঽ	তাওধিনা	বেধিনাও	ধিনাবেধি	নাঽও	খিত্ধিনা	বেধিনাও
×	২	×	২	×	২	×	২
ধিনাবেধি	নাঽও	খিত্তা	তাত্তাঽ	ধেঽনি	দাঽও	ধেঽই	দাঽও
ধেঽই	দাঽও	ধেঽই	দাঽও	ধেঽই	ঽঽ	ধেঽই	ঽঽ
ধেঽই	ঽঽ	ধেঽই	ঽঽ				

একতালি

ধিনাঽও তিনিতিনি	তিনিতিনিতিনিতিনি	দাঽও	ঽঽ
×	০	২	০
দিদিদিদিদিদিদিদি	দিদিদিদিদিদিদিদি	ধেঽই	ঽঽ
৩	০	৪	০

বৰ-প্ৰেমালিৰ চাহিনি

চাহিনি ১

তাল দোমানী

খিত্	খিS Sত	খিS Sত	খিS Sত	তাS	তাS Sক
×	২	৩	৪	৫	৬
তাS Sক	তাS Sক	জিদ্	ধেS Sই	ধেS Sই	ধেS Sই
৭	৮	৯	১০	১১	১২
দS	দS Sও	দS Sও	দS Sও		
১৩	১৪	১৫	১৬		

মুঠ তিনিবাৰ বজাব।

খিত্	খিS Sত	খিS Sত	খিS Sত্	খিত	খিS Sত্
×	২	৩	৪	৫	৬
খিS Sত্	খিS Sত্	খিত্	খিS Sত্	খিS Sত্	খিS Sত্
৭	৮	৯	১০	১১	১২
তাS	তাS Sক	তাS Sক	তাS Sক		
১৩	১৪	১৫	১৬		
তাS	তাS Sক	তাS Sক	তাS Sক	তাS	তাS Sক
×	২	৩	৪	৫	৬
তাS Sক	তাS Sক	জিS	ধেS Sই	ধেS Sই	ধেS Sই
৭	৮	৯	১০	১১	১২
জিS	ধেS Sই	ধেS Sই	ধেS Sই		
১৩	১৪	১৫	১৬		

জিঁS	ধেS Sই	ধেS Sই	ধেS Sই	দS	দS Sও
×	২	৩	৪	৫	৬
দS Sও	দS Sও	দS	দS Sও	দS Sও	দS Sও
৭	৮	৯	১০	১১	১২
দS	দS Sও	দS Sও	দS Sও		
১৩	১৪	১৫	১৬		

মুঠ তিনিবাৰ বজাব।

খিত্	খিS Sত্	খিS Sত্	খিS Sত্	খিত্	খিS Sত্
×	২	৩	৪	৫	৬
খিS Sত্	খিS Sত্	তাS	তাS Sক	তাS Sক	তাS Sক
৭	৮	৯	১০	১১	১২
তাS	তাS Sক	তাS Sক	তাS Sক		
১৩	১৪	১৫	১৬		

জিঁS	ধেS Sই	ধেS Sই	ধেS Sই	জিঁS	ধেS Sই
×	২	৩	৪	৫	৬
ধেS Sই	ধেS Sই	দS	দS Sও	দS Sও	দS Sও
৭	৮	৯	১০	১১	১২
দS	দS Sও	দS Sও	দS Sও		
১৩	১৪	১৫	১৬		

মুঠ তিনিবাৰ বজাব।

খিত্	খিঽ ঽত	খিঽ ঽত্	খিঽ ঽত্	তাঽ	তাঽ ঽক
×	২	৩	৪	৫	৬
তাঽ ঽক	তাঽ ঽক	জিঽ	ধেঽ ঽই	ধেঽ ঽই	ধেঽ ঽই
৭	৮	৯	১০	১১	১২
দঽ	দঽ ঽও	দঽ ঽও	দঽ ঽও		
১৩	১৪	১৫	১৬		

মুঠ তিনিবাৰ বজাব।

ঽঽ	ঽঽ ঽঽ	ঽঽ ঽঽ	ঽঽ ঽঽ	ধিঽ	নাঽ ঽও
×	২	৩	৪	৫	৬
ধেঽ ঽই	দাঽ ঽও	ঽঽ	ঽঽ ঽঽ	ঽঽ ঽঽ	ঽঽ ঽঽ
৭	৮	৯	১০	১১	১২
ধিঽ	ধেঽ ঽই	ধেঽ ঽই	দাঽ ঽও		
১৩	১৪	১৫	১৬		
ঽঽ	ঽঽ ঽঽ	ঽঽ ঽঽ	ঽঽ ঽঽ	ধিঽ	নাঽ ঽও
×	২	৩	৪	৫	৬
ধেঽ ঽই	দাঽ ঽও	ধিঽ	নাঽ ঽও	ধেঽ ঽই	দাঽ ঽও
৭	৮	৯	১০	১১	১২
ধিঽ	নাঽ ঽও	ধেঽ ঽই	দাঽ ঽও		
১৩	১৪	১৫	১৬		

চাহিনি ২

তীব্ৰ বক্ৰতাল

খিঽত্	খিঽত্	খিঽত্	খিঽত্	খিঽত্	খিঽত্	খিঽত্	খিঽত্
×	২	×	২	×	২	×	২

খিঽত	খিঽত্	খিঽত	খিঽত্	খিঽত্	খিঽত্	খিঽত্	খিঽত্
×	২	×	২	×	২	×	২
খিঽত্	খিঽত্	খিঽত্	খিঽত্	খিঽত্	খিঽত্	তানা	ঙানা
খিঽতি	দাঽও	তাঽত্	তাঽও	খিঽতি	দাঽও	তাঽত্	তাঽও
খিঽতি	দাঽও	তাঽত্	তাঽও				

মুঠ তিনিবাৰ বজাব।

খিঽত্	খিঽত্	খিঽত	খিঽত্	খিঽত্	খিঽত্	খিঽত্	খিঽত্
×	২	×	২	×	২	×	২
খিঽত্	খিঽত্	খিঽত্	খিঽত্	খিঽত্	খিঽত্	খিঽত্	খিঽত্
খিঽত্	খিঽত্	খিঽত্	খিঽত্	খিঽত্	খিঽত্	তানা	ঙানা
খিঽতি	দাঽও	তাঽত্	তাঽও	খিঽত্	তানা	ঙানা	খিঽতি
দাঽও	তাঽত্	তাঽও	খিঽত্	তানা	ঙানা	খিঽতি	দাঽও
তাঽত্	তাঽও						

মুঠ তিনিবাৰ বজাব।

ঽঽ ×	ঽঽ ২	ঽঽ ×	ঽঽ ২	ঽঽ ×	ঽঽ ২	ঽঽ ×	ঽঽ ২
ধিনা	ঽও	ধেই	দাও	ঽঽ	ঽঽ	ঽঽ	ঽঽ
ধিনা	ঽও	ধেই	দাও	ঽঽ	ঽঽ	ঽঽ	ঽঽ
ধিনা	ঽও	ধেই	দাও	ঽঽ	ঽঽ	ঽঽ	ঽঽ
ধিনা	ঽও	ধেই	দাও	ধিনা	ঽও	ধেই	দাও
ধিনা	ঽও	ধেই	দাও	তাঽ	ধেই		

চাহিনি ৩

তীব্ৰ বক্ততাল

খিঽৰ ×	খিঽতা ২	নিঽতা ×	খিঽতি ২	দাঽও ×	তাঽত্ ২	তাঽও ×	ধেঽৰ ২
খিঽনা	নিঽতা	ধেঽনি	দাঽও	তাঽত্	তাঽও		

মূঠ তিনিবাৰ বজাব।

ধিঽনা ×	ঽও ২	ধেঽই ×	দাঽও ২	ধিনা ×	ঽও ২	ধেঽই ×	দাঽও ২
ধিনা	ঽও	ধেঽই	দাঽও	তাঽ	ধেঽই।		

চাহিনি ৪

তীব্ৰ বক্ৰতাল

ধেঽই	তাত্	খিতা	খিতা	নিতা	খিতি	দাঽও	তাত্
×	২	×	২	×	২	×	২
তাঽও	তাঽও	তাত	খিঽতা	খিঽতা	নিঽতা	খিঽতি	দাঽও
তাত্	তাঽও	খিত্	তাঽত্	খিতা	খিতা	নিতা	খিতি
দাঽও	তাত্	তাঽও	তাঽও	তাত্	খিঽতা	খিঽতা	নিঽতা
খিঽতি	দাঽও	তাত্	তাঽও				

মুঠ তিনিবাৰ বজাব।

ধেঽই	তাত্	খিঽতা	ধেঽই	ধেঽই	তাতা	খিঽতি	দাঽও
×	২	×	২	×	২	×	২
তাতা	খিতি	তাত্	তাঽও	তাতা	খিতা	খিত্	তাতা
খিতা	খিঽত্	খিঽত্	তাতা	খিতি	দাঽও	তাতা	খিতি
তাত্	তাঽও	তাতা	খিতা				

মুঠ তিনিবাৰ বজাব।

ধেঽই	তাত্	খিতি	দাঽও	তাত্	খিতা	খিত্	তাত্
×	২	×	২	×	২	×	২
খিঽতি	দাঽও	তাত্	খিঽতা	ধেঽই	তাত্	খিঽতি	দাঽও

তাত্	খিতা	খিত্	তাত্	খিতি	দাঽও	তাত্	খিঽতা
×	২	×	২	×	২	×	২
খেঽই	তাত্	খিঽতি	দাঽও	তাত্	খিতা	খিত্	তাত্
খিতি	দাঽও	তাত্	খিঽতা	ঽঽ	ঽঽ	ঽঽ	ধিনাঽও
খেঽই	দাঽও	ঽঽ	ঽঽ	ঽঽ	ধিনাঽও	খেঽই	দাঽও
ঽঽ	ঽঽ	ঽঽ	ধিনাঽও	খেঽই	দাঽও	ধিনাঽও	খেঽই
দাঽও	ধিনাঽই	খেঽই	দাঽও	তাখেই			

বৰ-খেমালিৰ খিয়-চাহিনি

চুটা তাল

| ধেঽনি
| o

তিঽতা | ঽওতি | তাঽৰ | ৰাঽতা | ওতিঽ | তাঽও | তাঽও | তাঽও
× | o | × | o | × | o | × | o

তিঽতা | ঽওতি | তাঽৰ | ৰাঽতা | ঽওতি | তাঽও | তাঽও | তাঽও

তিঽতা | ঽওতি | তাঽৰ | ৰাঽতা | ঽওতি | তাঽও | তাঽও | দিদি

ধেঽই | ধেঽই | ধেঽই | ধেঽই | দিদি | ধেঽই | ঽঽ | ঽঽ

ঽঽ

মুঠ তিনিবাৰ বজাব।

| ধেঽনি
| o

তাঽতা | ঽওতি | তাঽৰ | ৰাঽতা | ঽওতি | তাঽও | ঽঽ | ওৰ
× | o | × | o | × | o | × | o

ঽঽ | ঽঽ | ঽঽ | ধেঽনি | তিঽৰা | ঽওতি | তাঽৰ | ৰাঽতা

ঽওতি | তাঽও | ঽঽ | ওৰ | ঽঽ | ঽঽ | ঽঽ | ধেঽনি

তিঽতা | ঽওতি | তাঽৰ | ৰাঽতা | ঽওতি | তাঽও | তাঽও | তাঽত

তিঽতা	ঽওতি	তাঽৰ	ৰাঽতা	ঽওতি	তাঽও	তাঽও	খেঽনি
×	0	×	0	×	0	×	0
তিঽতা	ঽওতি	তাঽৰ	ৰাঽতা	ঽওতি	তাঽও	তাঽও	তাঽও
তিঽতা	ঽওতি	তাঽৰ	ৰাঽতা	ঽওতি	তাঽও	তাঽও	দিদি
খেঽই	খেঽই	খেঽই	খেঽই	দিদি	খেঽই	ঽঽ	ঽঽ
ঽঽ	জিঽদ্	খেঽই	জিঽদ	খেঽই	দিঽ	দিঽ	খেঽই
ঽঽ	জিঽদ্	খেঽই	জিঽদ্	খেঽই	দিঽ	দিঽ	খেঽই
ঽঽ	জিঽদ্	খেঽই	জিঽদ্	খেঽই	দিঽ	দিঽ	খেঽই
ঽঽ	দিঽ	দিঽ	খেঽই	ঽঽ	দিঽ	দিঽ	খেঽই
ঽঽ	দিঽ	দিঽ	খেঽই	ঽঽ	দিঽ	দিঽ	খেঽই
ঽঽ	তাঽ	তাঽ	তাঽও	ঽঽ	দিঽ	দিঽ	খেঽই
ঽঽ	খ্রিঽ	খ্রিঽ	ৰাঽও	ঽঽ	দিঽ	দিঽ	খেঽই
ঽঽ	তাঽ	তাঽ	তাঽও	ঽঽ	দিঽ	দিঽ	খেঽই
ঽঽ	খি	খ্রি	ৰাঽও	ঽঽ	দিঽ	দিঽ	খেঽই
ঽঽ	তাঽ	তাঽ	তাঽও	ঽঽ	দিঽ	দিঽ	খেঽই

ss	খ্রি	খ্রি	ধাsও	ss	জিন্‌হ	থাs	তাs
×	o	×	o	×	o	×	o
জিন্‌হ	থাs	তাs	জিন্‌হ	থাs	তাs	ss	জিন্‌হ
ধেsই	জিন্‌হ	ধেsই	জিন্‌হ	ধেsই	ধেsই	ss	তাওতাও
তাওতাও	তাওতাও	তাওতাও	তাsও	ss	তাsও	ss	তাsও
ss	তাsও	ss	তাsও	ss			

বৰ-খেমালি

জোৰণি

একতালি

ধিনাऽওতিনিতিনি	তিনিতিনিতিনিতিনি	দাऽও ওৰৰ	ऽऽ
×	০	২	০
দিদিদিদিদিদিদিদি	দিদিদিদিদিদিদিদি	খেऽই	ऽऽ
৩	০	৪	০

থুকনি তাল

দাऽও	দাऽ ऽও	দাও	দাऽ ऽও	দাও	দাऽ ऽও	দাও	দাऽ ऽও
×	২	×	২	×	২	×	২
দাও	দাऽ ऽও	দাও	দাऽ ऽও	দাও	দাऽ ऽও	দাও	দাऽ ऽও
দাও	দাऽ ऽও	দাও	দাऽ ऽও	দাও	দাऽ ऽও	দাও	দাऽ ऽও
তাখেই	ऽऽ ऽऽ						

ই ক্ৰমে খৰ হৈ যাব।

পুনৰ জোৰণি

একতালি

দাওদাওদাওদাও	দাওদাওদাওদাও	দাওদাওদাওদাও	দাওদাওদাওদাও
×	২	×	২
দাওদাওদাওদাও	দাওদাওদাওদাও	দাওদাওদাওদাও	দাওদাওদাওদাও

মুঠ দুই আবৰ্ত্তনৰ শেষত 'তাখেই' বুলি শেষ হ'ব।

দাওত্ৰিকদাও	থাথাঽকধেই	দাওত্ৰিকদাও	থাথাঽকধেই
×	০	২	০
দাওত্ৰিকদাও	থাথাঽকধেই	দাওত্ৰিকদাও	থাথাঽকধেই
৩	০	৪	০

মুঠ দুবাৰ বজাব।

ধেঽইধেঽই	থাথাঽক	ভিঽদধেই	থাথাঽক
×	০	২	০
ধেঽইধেঽই	থাথাঽক	ভিঽদধেই	থাথাঽক
৩	০	৪	০

মুঠ দুবাৰ বজাব।

চুটা তাল

খিঽত্
০

তাঽও	খিঽত্	তাঽও	ঽঽ
×	০	×	০

মুঠ ষোলবাৰ বজাব। ই ক্ৰমে খৰ হৈ যাব।

খিঽত
০

তাঽও ওৰৰ	ধেঽই	দাঽও ওৰৰ	ধেঽই	দাঽও ওৰৰ	ধেঽই	দাঽও	ঽঽ
×	০	×	০	×	০	×	০

গঁচাৰ ১

থুকনি তাল

*ধেঽই	দাঽঽও	ধেঽই	দাঽঽও	ধেঽই	দাঽঽও	ধেঽই	দাঽঽও
×	২	×	২	×	২	×	২
ধেঽই	দাঽঽও	ধেঽই	দাঽঽও				

** ঽঽ	খিঽঽত	তাধি	নাঽঽও	ধেঽই	দাঽঽও
×	২	×	২	×	০
ঽঽ	খিঽঽত	তাধি	নাঽঽও	ধেঽই	দাঽঽও
ঽঽ	খিঽঽত	তাধি	নাঽঽও	ধেঽই	দাঽঽও
ঽঽ	খিঽঽতি	তাধি	নাঽঽও	ধেঽই	দাঽঽও
ঽঽ	খিঽঽত	তাধি	নাঽঽও	ধেঽই	দাঽঽও
ঽঽ	খিঽঽত	তাধি	নাঽঽও	ধেঽই	দাঽঽও

**এই চিনৰ পিছৰ অ,শ মুঠ দুবাৰ বজাব।

* ঽঽ	তাঽঽত্	তাধি	নাঽঽও	ধেঽই	দাঽঽও
×	২	×	২	×	২

মুঠ বাৰবাৰ বজাব।

** ঽঽ	ঽধিঽন	তাধি	নাঽঽও	ধেঽই	দাঽঽও
×	২	×	২	×	২

মুঠ ১২ বাৰ বজাব।

* SS	তাSSত	তাধি	নাSSও	ধেই	দাSSও
×	২	×	২	×	২

মূঠ বাৰবাৰ বজাব।

চুটা তাল

খিত্‌তাধি
০

নাSও	তাত্‌তাধি	নাSও	ধিনতাধি	নাSও	তাত্‌তাধি
×	০	×	০	×	০
নাSওধেই	দাSওধেই	দাSইধেই	দাSওধেSই	দাSওধেSই	দাSওধেSই
দাSওধেSই	দাSওধেSই	দাSওধেSই	দাSওধেSই	দাSওধেSই	দাSওধেSই
দাSওধেSই					

মূঠ তিনিবাৰ বজাব।

খিSতা
০

ধেSনি	তাত্‌তাS	ধিSনা	ধিSনা	ধেSই	তাত্‌তাS	ধিSনা
×	০	×	০	×	০	×

মূঠ তিনিবাৰ বজাব।

খিSতি
০

দাSও	তাSত্‌	তাSও	খিSতি	দাSও	তাSত্‌	তাSও	খিS
×	০	×	০	×	০	×	০

তিS	তাSক	ধেSই	তিনদা	খিৰখিৰ	ৰাSক	ধেSই	তিনা
×	0	×	0	×	0	×	0
খিৰখিৰ	ৰাSক	ধেSই	তিনদা	খিৰখিৰ	ৰাSও	SS	খিতিতাক
SS	ধেSই	SS	ধেSই	SS	ধেSই	SS	খি
ৰিS	নাSধেই	খিSতি	তাS	SS	খি	ৰিS	নাSধেই
খিSতি	তাS	SS	খ্রি	ৰিS	নাSধেই	খিSতি	তাS
গ্রগ্র	ধিহ না	তাSনি	তাSনি	দাSও	খিততা	তাSনি	তাSনি
দাSও	খিত্‌তা	তাSনি	তাSনি	দাSও	খিত তা	তাSনি	তাত্‌তা
নিSতা	তাSনি	তাSক	ধেSই				

গুৰু-ঘাত

চুটা তাল

ওৰৰ	জিদধি	নাSধেই	তাSনি	দাSও	খ্রিত্‌ধেই	তাSনি	তাSনি
×	0	×	0	×	0	×	0
দাSও	খ্রিত ধেই	তাSনি	তাSনি	দাSও	খ্রিত্‌ধেই	তাSনি	তাত্‌তা
নিSতা	খিSতি	তাSক	ধেSই				

বৰধেমালিৰ ৰাগ–সঁচাৰ

আবন্তনি

তাল চুটা

ক)

| ধেঽই
| 0

দাঽও	ধেঽই	দাঽও	ধেঽই	দাঽও	ধেঽই	দাঽও	ধেঽই
×	0	×	0	×	0	×	0
দাঽও	ধেঽই	দাঽও	ধেঽই	দাঽও	ধেঽই	দাঽও	থিত
তাধি	নাঽও	ধেঽই	দাঽও	ধেঽই	দাঽও	ধেঽই	দাঽও
ধেঽই	দাঽও	ধেঽই	তাত	তাধি	নাঽও	ধেঽই	দাঽও
ধেঽই	দাঽও	ধেঽই	দাঽও	ধেঽই	দাঽও	ধেঽই	ধেনি
তাধি	নাঽও	ধেঽই	দাঽও	ধেঽই	দাঽও	ধেঽই	দাঽও
ধেঽই	দাঽও	ধেঽই	খিত				

খ)

তাধি	নাঽও	ঽঽ	তাত	তাধি	নাঽও	ঽঽ	ধিন
×	0	×	0	×	0	×	0
তাধি	নাঽক	ঽঽ	তাত	তাধি	নাঽও	ধেঽই	দাঽও
ধেঽই	দাঽও	ধেঽই	দাঽও	ধেঽই	দাঽও	ধেঽই	

মুঠ ছবাৰ বজাব।

গ)

							খিত্ত
তাঽ	ধেঽ	নিঽ	তাত	তাঽ	খিঽ	নাঽ	খিঽ
×	o	×	o	×	o	×	o
নাঽ	ধেঽ	নিঽ	তাত	তাঽ	খিঽ	নাঽ	খিঽ
নাঽ	ধেঽ	নিঽ	তাত	তাঽ	খিঽ	নাঽ	খিঽ
তিঽ	দাঽ	ঽও	তাঽ	ঽত	তাঽ	ঽও	খিঽ
তিঽ	দাঽ	ঽও	তাঽ	ঽত	তাঽ	ঽও	খিঽ
তিঽ	দাঽ	ঽও	তাঽ	ঽত	তাঽ	ঽও	খিঽ
তিঽ	দাঽ	ঽও	তাঽ	ঽত	তাঽ	ঽও	খিঽ
তিঽ	তাঽক	ধেধই	তিনদা	খিৰখিৰ	ৰাঽক	ধেঽই	তিনদা
খিৰখিৰ	ৰাঽক	ধেঽই	তিনদা	খিৰখিৰ	ৰাঽও	ঽঽ	খিতিতা
ঽক	ধেঽই	ঽঽ	ধেঽই	ঽঽ	ধেঽই	ঽঽ	ধেঽই
ঽঽ	খ্রিৰ	ৰৰ	নাঽ	ধেঽই	খিতি	তাঽ	ঽঽ
ঽঽ	খ্রিৰ	ৰৰ	নাঽ	ধেঽই	খিতি	তাঽ	ঽঽ
ঽঽ	খ্রিৰ	ৰৰ	নাঽ	ধেঽই	খিতি	তাঽ	ওৰৰ
ঽঽ							

শুকু খাত

চুটা তাল

| ধিহনা

তাঽনি	তাঽনি	দাঽও	খিততা	তাঽনি	তাঽনি	দাঽও	খিততা
×	0	×	0	×	0	×	0
তাঽনি	তাঽনি	দাঽও	খিততা	তাঽনি	তাততা	নিততা	নিতি
তাঽক	থেঽই	ঽঽ	জিদধি	নাঽধেই	তাঽনি	দাঽও	খ্রিতধেঽই
তাঽনি	তাঽনি	দাঽও	খিতধেঽই	তাঽনি	তাঽনি	দাঽও	খিতধেঽই
তাঽনি	তাততা	নিততা	নিঽতি	তাঽক	থেঽই	ঽঽ	জিদধি
নাঽধেই	তাঽনি	দাঽও	খ্রিতধেই	তাঽনি	তাঽনি	দাঽও	খিতধেঽই
তাঽনি	তাঽনি	দাঽও	খ্রিতধেঽই	তাঽনি	তাততা	নিততা	নিঽতি
তাঽক	থেঽই	ঽঽ	জিদধি	নাঽধেঽই	তাঽনি	দাঽও	খ্রিতধেঽই
তাঽনি	তাঽনি	দাঽও	খ্রিতধেঽই	তাঽনি	তাঽনি	দাঽও	খ্রিতধেঽই
তাঽনি	তাততা	নিততা	নিঽতি	তাঽক	থেঽই	ঽঽ	জিদধি
নাঽধেই	তাঽনি	দাঽও	খ্রিতধেঽই	তাঽনি	তাঽনি	দাঽও	খ্রিতধেঽই
তাঽনি	তাঽনি	দাঽও	খিতধেই	তাঽনি	তাততা	নিততা	নিঽতি
তাঽক							

সঁচাৰ ১

চুটা তাল

ক)

ধেঁইখ্রিৰ	ঽওখিতি	তিনখা	ঽও	খিঽতা	তাতা	খিঽতি	তাঽক
o	×	o	×	o	×	o	×

খ)

ঽওখিতি	তিনখ্রা	ঽওখিতি	তিনখ্রা	ঽওখিতি	নাঽধেই	ধেই ধেই
×	o	×	o	×	o	×

মুঠ চাৰিবাৰ বজাব।

ভাঙনি ১

চুটা তাল

| ধেঽই

ঽঽ	খিতা খিতা	ধেঽই দাও	খিতা ধেঽই	দাঽও	জিনহতাধে
×	o	×	o	×	o

নিতাখিতা | ধিনাঙানা | ধেঽই

গা-মান ১

চুটা তাল

| ধেনিতিনি

তিনি দাঽও | খিতি তিনি | তিনি দাঽও | খিতি তিনি | তিনি দাঽও | খিতি তাঽক

ধেঽই

মুঠ চাৰিবাৰ বজাব।

সঁচাৰ ২

চুটা তাল

তানি	তানি	তানি	তানি	দদ	ঽও	থাঽক	ঽঽ
o	×	o	×	o	×	o	×

তাS	তাS	তানি	তানি	তানি	তানি	দদ	Sওতা
o	×	o	×	o	×	o	×
খিতাখিতা	ধেSই	তানি	তানি	তানি	তানি	দদ	Sওতা
খিতাখিতা	ধেSই	তানি	তানি	তানি	তানি	দদ	Sওতা
খিতাখিতা	ধেSই	তানি	তানি	তানি	তানি	দদ	Sওতা
খিতাখিতা	ধেSই						

পুনৰ ভাঙনি ১ আৰু গ-মান বজাব।

সঁচাৰ ৩

চুটা তাল

ধেSই	তানি	তানি	তানি	দদ	Sদও	Sদও	Sতা
o	×	o	×	o	×	o	×
খিতখিতা	ধেSই						

মুঠ চাৰিবাৰ বজাব।

পুনৰ ভাঙনি ১ আৰু গা-মান ১ বজাব।

সঁচাৰ ৪

চুটা তাল

ক)

ধেনি	তিতা	ওতা	ধেনি	দদ	ওধাক	SS	SS
o	×	o	×	o	×	o	×
তাS	তাS						

খ)

ধেনি	তিতা	ওতা	ধেনি	দদ	ওধাক	Sদ	ওধাক

Sদ	ওথাক	তিনি	তিনি	দদ	ওথাক	জিদধি	নাধেই
o	×	o	×	o	×	o	×
নাধেই	নাধেই	জিদধেই, দিদিধেই	Sদাধেই	দিদিধেই			

মুঠ চাৰিবাৰ বজাব।

গ)

ধেSই	SS	ধSই	SS	ধেS	SS	ধেSই	SS

পুনৰ গা-মান ১ বজাব

সঁচাৰ ৫

চুটা তাল

ধেইদাSও	খিতা খি ।	ধেSনি	দদ, Sওথা	SS	খিৰখিৰা	তিSনি	
দদ	Sওগ						

মুঠ চাৰিবাৰ বজাব।

ভাওনি ২

চুটা তাল

ধেইদাSও	খিতা খিতা	ধিনাঙানা	ধেSই	খিতা খিতা	ধেৰখিতা	ধিনাঙানা
o	×	o	×	o	×	o
ধেSই						
×						

পুনৰ গা-মান ১ বজাব।

সাঁচাৰ ৬

চুটা তাল

তাধেনিতা	ধেऽই	তাধেনিতা	ধেऽই	ধিনাऽৰ	তিনিতিনি
0	×	0	×	0	×
তিনিতিনি	তিনিতিনি	দাऽও	ऽऽ		

মুঠ ৪ বাৰ বজাব।

ভাওনি ৩

চুটা তাল

					তিনিতিনি
তিনিতিনি	তিনিতিনি	দাऽও	তিনিতিনি	তিনিতিনি	তিনিতিনি
×	0	×	0	×	0
দাऽও	তিনিতিনি	তিনিতিনি	তিনিতিনি	দাऽও	দিদিদিদি
দিদিদিদি	দিদিদিদি	ধেऽই			

পুনৰ গা-মান ১ বজাব।

সাঁচাৰ ৭

চুটা তাল

ধেনি	তাধি	নাऽও	ধেনি	তাধি	নাऽও	দাऽও	দাऽও
0	×	0	×	0	×	0	×
দাऽও	দাऽও	দাऽও	দাऽও	দাऽও	দাऽও	খিতা	তাখি
দাऽও	খিতা	তাখি	দাऽও	দাऽও	দাऽও	দাऽও	দাऽও
দাऽও	দাऽও	দাऽও	দাऽও	ধেনি	তাধি	নাও	ধেনি

তাধি	নাঽও	ধেনি	তাধি নাও	খিতা	তাখি	দাঽও
o	×	o	× | o	×	o	×
খিতা	তাখি	দাঽও	খিতা	তাখি	দাঽও	ধেনি	তাধি
নাঽও	ধেনি	তাধি	নাঽও	খিতা	তাখি	দাঽও	খিতা
তাখি	দাঽও	ধেনি	তাধি	নাঽও	খিতা	তাখি	নাঽও
ধেঽই							

ভাঙনি

একতালি

তাঽওধিনা	রেধিনাঽও	ধিনাওধি	নাঽও	ধেঽইদাঽও	খিতাধেঽই	দাঽও	তাঽওত্রিখি
×	o	২	o	৩	o	৪	o
রাকধে	নিঽতা	তিনিতিনি	দাঽও	জিদধেঽ	নিঽতা	তিনিতিনি	দাঽও
জিদধেঽই	জিদধেঽই	তিনদাখ্রিখ্রি	রাঽও	জিনতাধে	নিতাখিতা	ধিনাওতানা	ধেঽই
ধিনাওতা	তিনিদাঽও	তিনদাখ্রিখ্রি	রাঽও	দিদিদিদি	দিদিদিদি	ধেঽই	ঽঽ

বৰপেটীয়া খেমালিৰ চাহিনি

সক-ি ষম

SS	SS	ধিSনা	ধেSনি	দাSও	তাধিS	নাSও	ধিSনা
×	০	২	৩	০	৪	০	৫

ধেSনি	দ Sও
৬	০

মুঠ চাৰিবাৰ বজাব।

SS	SS	খিSত	খিSতি	দাSও	খিSতি	দাSও	ধSই
×	০	২	৩	০	৪	০	৫

ধেS ন	দাSও
৬	০

ধেSন	দ Sও	খিS	খিSত	দ Sও	খিSতি	দাSও	ধেSই
×	০	২	৩	০	৪	০	৫

ধেSনি	দাSও
৬	০

ধেSনি	দাSও	খিSত	খিSতি	দাSও	খিSতি	দাSও	ধেSই
×	০	২	৩	০	৪	০	৫

ধেSনি	দাSও
৬	০

ধেSনি	দাSও	খিSত	খিSতি	দাSও	খিSতি	দাSও	ধেSই
×	০	২	৩	০	৪	০	৫

ধেSনি	দাSও	ধেSনি	দাSও
৬	০	×	০

ধেঽ ঽই	ধেঽ ঽই	ধিঽ নাঽ ঽও	খ্রি খ্রি	ৰাঽ ঽও
×	২	০	৩	৪

থাঽ থাঽ ঽক
০

মুঠ চাৰিবাৰ বজাব।

সক-বিষম

ঽঽ	ঽঽ	খিঽত্	খিঽত	দাঽও	খিঽতি	দাঽও
×	০	২	৩	০	৪	০

খিঽত্	তাঽতাঽ	খিঽতা
৫	৬	০

খ্রিখ্রি	খিঽতা	খ্রিখ্রি	ৰাঽও	ঽঽ	ঽঽ	ঽঽ
×	০	২	৩	০	৪	০

ধেঽই	ধঽন	দাঽও
৫	৬	০

ধেঽনি	দ ঽও	ধেঽই	তাঽতাঽ	খিঽতা
×	০	২	৩	০

মুঠ চাৰিবাৰ বজাব

দিঽদিঽ	ধিঽনা	দিধিঽ	নাঽও	ঽঽ	দিঽদিঽ	ধিঽনা
×	০	২	৩	০	৪	০

দিধিঽ	দাঽও	ঽঽ
৫	৬	০

দিSদিS	ধিSনা	দিধিS	নাSও	SS	দিSদিS	ধিSনা
×	0	২	৩	0	৪	0
দিধিS	নাSও	SS				
৫	৬	0				
SS	SS	দিSদি	ধিSনা	দিSধি	নাSও	SS
×	0	১	৩	0	৪	0
দিSদি	ধিSনা	দিSধি				
৫	৬	0				
নাSও	SS	দিSদি	ধিSনা	দিSধি	নাSও	SS
×	0	২	৩	0	৪	0
দিSদি	ধিSনা	দিSধি				
৫	৬	0				
নাSও	SS	ধিনাS	Sও	তাধেই	SS	SS
×	0	২	৩	0	৪	0
SS	SS	SS				
৫	৬	0				

বৰপেটীয়া খেমালি

জোৰণি

একতালি

ধিনাঽও তিনি তিনি	তিনি তিনি তিনি তিনি	দাঽও	ঽঽ
×	০	২	০
দিদিদিদিদিদি	দিদিদিদিদিদিদি	ধেঽই	ঽঽ
৩	০	৪	০

তীব্ৰ বক্ৰতাল

ঽতা	খিঽত্	খিত্তাখি	দাঽও	দাঽও	খিঽত	খিত্তাখি	দাঽও
×	২	×	২	×	২	×	২
দাঽও	খিঽত্	খিত্তাখি	দাঽও	দাঽও	খিঽত্	খিত্তাখি	দাঽও
দাঽও	খিঽত্	খিত্তাখি	দাঽও	দাঽও	খিঽত্	খিত্তাখি	দাঽও
দাঽও	খিঽত্	খিত্তাখি	দাঽও	দাঽও	খিঽত্	খিত্তাখি	দাঽও
দাঽও	খিঽত্						

চুটা তাল

গা-মান ১

							খিত্খিতি
							০
দাওদাঽও	খিত্খিতি	দাওদাঽও	খিত্খিতি	দাওদাঽও	খিত্খিতি	দাওদাঽও	খিত্খিতি
×	০	×	০	×	০	×	০
দাওদাঽও	খিত্খিতি	দাওদাঽও	খিত্খিতি	দাঁওদাঽও	ঽঽ	ঽঽ	ঽঽ

সাঁচাৰ ১

চুটা তাল

ऽতা	ধেইধেই	দাওতাऽ	খিऽত্	ऽऽ	ऽऽ	ऽऽ	ऽতা
×	0	×	0	×	0	×	0
ধেইধেই	দাওতাऽ	খিऽত্	ऽऽ	ऽऽ	ऽऽ	ऽতা	ধেইধেই
দাওতাऽ	ধেইধেই	দাওতাऽ	ধেইধেই	দাওতাऽ	খিऽত্		

সাঁচাৰ ২

চুটা তাল

ऽऽ	ऽऽ	ऽতা	ধেইধেই	দাওতাই	ধেইধেই	দাওতাऽ	ধেইধেই
দাওতাऽ	খিऽত্	ऽऽ	ऽऽ	ऽতা	ধেইধেই	দাওতাऽ	ধেইধেই
দাওতাऽ	ধেইধেই	দাওতাऽ	খিऽত্	ऽऽ	ऽऽ	ऽতা	ধেইধেই
দাওতাऽ	ধেইধেই	দাওতাऽ	ধেইধেই	দাওতাऽ	খিऽত্	ऽऽ	ऽऽ
ऽऽ	ऽऽ	ऽতা	ধেইধেই	দাওতাऽ	খিऽত্	ऽऽ	ऽऽ
ऽऽ	ऽऽ	ऽতা	ধেইধেই	দাওতাऽ	খিऽত্	ऽऽ	ऽऽ
ऽऽ	ऽऽ	ऽতা	ধেইধেই	দাওতাऽ	খিऽত্	ऽতা	ধেইধেই
দাওতাऽ	ধেইধেই	দাওতাऽ	ধেইধেই	দাওতাऽ	খিऽত্		

পুনৰ গা-মান ১ বজাব।

সাঁচাৰ ৩

চুটা তাল

					খ্ৰিবাऽনধে
					0
নিऽতা	জিদধেऽ	নিऽতা	জিনহতাৰ	তিনিতিনি	দাऽও
×	0	×	0	×	0
ऽऽ	খ্ৰিবাऽনধে	নিऽতা	জিদধেऽ	নিऽতা	জিন্‌হতাৰ
তিনিতিনি	দাऽও	ऽऽ	খ্ৰিবাऽনধে	নিऽতা	জিদধে
নিऽতা	জিন্‌হতাৰ	তিনিতিনি	দাऽও	ऽऽ	খ্ৰিজিऽনতাৰ
তিনিতিনি	দাऽও	ऽখ্ৰি	জিনতাऽৰ	তিনিতিনি	দাऽও
ऽখ্ৰি	জিনতাऽৰ	তিনিতিনি	দাऽও	ऽখ্ৰি	ঝাগধেऽ
নিऽতা	জিऽদ্‌ধে	নিऽতা	জিনতাऽৰ	তিনিতিনি	দাऽও

পুনৰ গা-মান ১ বজাব।

সাঁচাৰ ৪

চুটা তাল

							জিন্‌তাऽ
							0
ऽতাৰ	ऽতাৰ	ऽতাৰ	ऽতা	ধেনিতিনি	দাऽও	ऽऽ	জিন্‌তাऽ
ऽতাৰ	ऽতাৰ	ऽতাৰ	ऽতা	ধেনিতিনি	দাऽও	ऽऽ	জিন্‌তাऽ
ऽতাৰ	ऽতাৰ	ऽতাৰ	ऽতা	ধেনিতিনি	দাऽও	ऽখ্ৰি	জিন্‌তাऽ
ধেনিতিনি	দাऽও	ऽখ্ৰি	জিন্‌তাऽ	ধেনিতিনি	দাऽও	ऽখ্ৰি	জিন্‌তাऽ

ধেনিতিনি	দাSও	SS	জিন্‌তাS	Sতায	Sতায	Sতায	Sতা
×	০	×	০	×	০	×	০
ধেনিতিনি	দাSও						

পুনৰ গা-মান ১ বজাব।

সঁচাৰ ৫

চুটা তাল

					খিৰখিতা
					০
খিৰখিতা	খিৰখিতা	খিৰখিতা	খিৰখিতা	ধেSনি	দাSও
×	০	×	০	×	০
SS	খিৰখিতা	খিৰখিতা	খিৰখিতা	খিৰখিতা	খিৰখিতা
ধেSনি	দাSও	SS	খিৰখিতা	খিৰখিতা	খিৰখিতা
খিৰখিতা	খিৰখিতা	ধেSনি	দাSও	SS	খিৰখিতা
ধেSনি	দাSও	SS	খিৰখিতা	ধেSনি	দাSও
SS	খিৰখিতা	ধেSনি	দাSও	SS	খিৰখিতা
খিৰখিতা	খিৰখিতা	খিৰখিতা	খিৰখিতা	ধেSনি	দাSও

পুনৰ গা-মান ১ বজাব।

সঁচাৰ ৬

চুটা তাল

					ধেৰধিনা
ধেৰধিনা	ধেৰধিনা	ধেৰধিনা	ধেৰধিনা	ধেSনি	দাSও
×	০	×	০	×	০

ঽঽ	ধেৰধিনা	ধেৰধিনা	ধেৰধিনা	ধেৰধিনা	ধেৰধিনা
×	o	×	o	×	o
ধেঽনি	দাঽও	ঽঽ	ধেৰধিনা	ধেৰধিনা	ধেৰধিনা
ধেৰধিনা	ধেৰধিনা	ধেঽনি	দাঽও	ঽঽ	ধেৰধিনা
ধেঽনি	দাঽও	ঽঽ	ধেৰধিনা	ধেঽনি	দা'ঽও
ঽঽ	ধেৰধিনা	ধেঽনি	দাঽও	ঽঽ	ধেৰধিনা
ধেৰধিনা	ধেৰধিনা	ধেৰধিনা	ধেৰধিনা	ধেঽনি	দাঽও

গা-মান ২

চুটা তাল

ঽতা	খিত্‌খিতি	দাওদাও	খিতখিতি	দাওদা'ঽও	খিতখিতি
দাওদাঽও	খিত্‌খিতি	দাওতা'ঽ	ধেইধেই	দাওতা'ঽ	খিত্‌খিতা
দাওতাঽ	ধেইধেই	দাওতাঽ	খিত্‌খিতি	দাওতা'ঽ	ধেইধেই
দাওতাঽ	খিত্‌খিতি	দাওতাঽ	ধেইধেই	দাওতাঽ	খিত্‌খিতি
দাওতাঽ	ঽঽ				

ভাঙনি ১

চুটা তাল

							ধেঽৰ
							o
খিঽনা	খিঽৰ	খিঽতা	ধেঽৰ	খিঽনা	খিঽৰ	খিঽতা	ধেঽৰ
×	o	×	o	×	o	×	o
খিঽনা	খিঽৰ	খিঽতা	ধেঽৰ	খিঽনা	খিঽৰ	খিঽতা	খিঽৰ

খিঽতা	খিঽৰ	খিঽতা	খিঽৰ	খিঽতা	খিঽত্	ঽঽ	ধেঽই
×	০	×	০	×	০	×	০
তাঽত্	খিঽতা	ধেঽই	দাঽও	তাঽতা	খিঽতা	দিঽধি	নাঽধি
নাঽও	ঽঽ						

তীব্ৰ বক্ৰতাল

ধেঽইধেই	দাওতাঽ	ধেঽইধেই	দাওতাঽ	ধেঽইধেই	দাওতাঽ
×	২	×	২	×	২
ধেঽইধেই	দাওতাঽ				

চুটা তাল

					খিতাতাখি
					০
তাওতাঽ	ধেঽইধেই	দাওতাঽ	খিতাতাখি	তাওতাঽ	ধেঽইধেই
×	০	×	০	×	০
দাওতাঽ	খিতাতাখি	তাওতাঽ	ধেঽইধেই	দাওতাঽ	খিতাতাখি
তাওতাঽ	ধেঽইধেই	দাওতাঽ	ধেঽৰ	ধিঽনা	খিঽৰ
খিঽতা	ধেঽৰ	ধিঽনা	খিঽৰ	খিঽতা	ধেঽৰ
ধিঽনা	খিঽৰ	খিঽতা	ধেঽৰ	ধিঽনা	খিঽৰ
খিঽতা	খিঽৰ	খিঽতা	খিঽৰ	খিঽতা	খিঽৰ
খিঽতা	খিঽৰ	খিঽতা	খিঽত্	ঽঽ	ধেঽই
তাঽত্	খিঽতা	ধেঽই	দাঽও	তাঽতা	খিঽতা
দিঽধি	নাঽধি	নাঽও	ঽঽ		

গাঁচাৰ ৭

থুকনি তাল

ধেঽই	ঽঽ ঽঽ	ধেঽই	দাঽ ঽও	তাঽ	ধেঽ ঽই
×	২	×	২	×	২
ধেঽই	ঽঽ ঽঽ	ধেঽই	দাঽ ঽও	তাঽ	ধেঽ ঽই
ধেঽই	ঽঽ ঽঽ	ধেঽই	দাঽ ঽও	তাঽ	ধেঽ ঽই
ধেঽই	ঽঽ ঽঽ	ধেঽই	দাঽ ঽও	তাঽ	ধেঽ ঽই

চুটা তাল

					খিতাতাখি
					0
তাওতাঽ	ধেঽইধেই	দাওতাঽ	খিতাতাখি	তাওতাঽ	ধেঽইধেই
×	0	×	0	×	0
দাওতাঽ	খিতাতাখি	তাওতাঽ	ধেঽইধেই	দাওতাঽ	খিতাতাখি
তাওতাঽ	ধেঽইধেই	দাওতাঽ	ধেঽৰ	ধিঽনা	খিঽৰ
খিঽতা	ধেঽৰ	ধিঽনা	খিঽৰ	খিঽতা	ধেঽৰ
ধিঽনা	খিঽৰ	খিঽতা	ধেঽৰ	ধিঽনা	খিঽৰ
খিঽতা	ধেঽৰ	খিঽতা	খিঽৰ	খিঽতা	খিঽৰ
খিঽতা	খিঽৰ	খিঽতা	খিঽৰ	ঽঽ	ধেঽই
তাঽত্	খিঽতা	ধেঽই	দাঽও	তাঽতা	খিঽতা
দিঽধি	নাঽধি	নাঽও	ঽঽ		

শঁচাৰ ৮

থুকনি তাল

ধেঽই	তাঽ ঽও	ধেঽই	তাঽ ঽও	ধেঽই	তাঽ ঽও
×	২	×	২	×	২
ধেঽই	তাঽ ঽও	ঽঽ	ধেঽ ঽই	ধেঽই	তাত্ তাঽ
ত'ঽও	খিঽ তাঽ	তাঽখি	তাঽ ঽও		

মুঠ চাৰিবাৰ বজাব।

চুটা তাল

					ধেঽইধেই
					০
দাওতাঽ	খিতাতাখি	দাওতাঽ	ধেঽইধেই	দাওতাঽ	খিতাতাখি
×	০	×	০	×	০
দাওতাঽ	ধেঽইধেই	দাওতাঽ	খিতাতাখি	দাওতাঽ	ধেঽইধেই
দাওত'ঽ	খিতাতাখি	দাওতাঽ	ধেৰধিনা	ধিঽনা	খিঽৰ
খিঽতা	ধেৰধিনা	ধিঽনা	খিঽৰ	খিঽতা	ধেৰধিনা
ধিঽনা	খিঽৰ	খিঽতা	ধেৰধিনা	ধিঽনা	খিঽৰ
খিঽতা	খিঽৰ	খিঽতা	খিঽৰ	খিঽতা	খিঽৰ
খিঽতা	খিঽৰ	খিঽতা	খিঽত	ঽঽ	ধেঽই
তাঽত্	খিঽতা	ধেঽই	দাঽও	তাঽতা	খিঽতা
দিঽধি	নাঽধি	নাঽও	ঽঽ		

সঁচাৰ ৩

চুটা তাল

					খিSতা
					0
Sওখ্রি	ৰাSতা	তাSও	খিSতা	Sওখ্রি	ৰাSতা
×	0	×	0	×	0
তাSও	খিSতা	Sওখ্রি	ৰাSতা	তাSও	খিSতা
Sওখ্রি	ৰাSতা	তাSও	খিSতা	Sও	SS
SS	তাSও	তাSৰ	তাSও	SS	ৰাSতা
তাSৰ	তাSও	SS	ৰাSক	খেSই	খেSই
খেSই	জিখেS	Sখেই	S'ধই	খিSনা	খেSই
SS	তাSও	তাSৰ	তাSও	SS	ৰাSতা
তাSৰ	তাSও	SS	ৰাSক	খেSই	খেSই
খেSই	জিখেS	S'ধই	Sখেই	খিSনা	খেSই
SS	তাSও	তাSৰ	তাSও	SS	ৰাSতা
তাSৰ	তাSও	SS	ৰাSক	খেSই	খেSই
খেSই	জিদখে	Sধই	S'ধই	খিSনা	খিSতা
Sওখ্রি	ৰাSতা	তাSও	খিSতা	Sওখ্রি	ৰাSতা
তাSও	খিSতা	Sওখ্রি	ৰাSতা	তাSও	খিSতা

ঽওখ্রি	ৰাঽতা	তাঽও	খিঽতা	খ্রিখ্রি	ৰাঽনি
×	o	×	o	×	o
দাঽও	খিঽতা	খ্রিখ্রি	ৰাঽনি	দাঽও	খিঽতা
খ্রিখ্রি	ৰাঽনি	দাঽও	খিঽতা	খ্রিখ্রি	ৰাঽনি
দাঽও	খিঽতা	খ্রিখ্রি	ৰাঽতা	খ্রিখ্রি	ৰাঽতা
খ্রিখ্রি	ৰাঽনি	দাঽও	খিঽতা	খ্রিখ্রি	ৰাঽতা
খ্রিখ্রি	ৰাঽতা	খ্রিখ্রি	ৰাঽনি	দাঽও	খিঽতা
খ্রিখ্রি	ৰাঽতা	খ্রিখ্রি	ৰাঽতা	খ্রিখ্রি	ৰাঽনি
দাঽও	খিঽতা	খ্রিখ্রি	ৰাঽতা	খ্রিখ্রি	ৰাঽতা
খ্রিখ্রি	ৰাঽনি	দাঽও	জিদখিঽ	নাঽক	জিনহথা
তাঽও	জিদখিঽ	নাঽক	জিনহথা	তাঽও	জিদখিঽ
নাঽক	জিনহথা	তাঽও	জিদখিঽ	নাঽক	জিনহথা
তাঽও	তাত্‌তাঽ	খিঽতি	তাত্‌তাঽ	খিঽতি	তাঽনি
দাঽও	খিত্‌তাঽ	খেঽনি	তাত্‌তাঽ	খিঽতি	তাত্‌তাঽ
খিঽতি	তাঽনি	দাঽও	খিত্‌তাঽ	খেঽনি	তাত্‌তাঽ
খিঽতি	তাত্‌তাঽ	খিঽতি	তাঽনি	দাঽও	খিত্‌তাঽ
খেঽনি	তাত্‌তাঽ	খিঽতি	তাত্‌তাঽ	খিঽতি	তাঽনি

দাঽও	খিত্‌তাঽ	ধেঽনি	তাত্‌তাঽ	খিঽতি	তাত্‌তাঽ
×	০	×	০	×	০
খিঽতি	তাঽনি	দাঽও	ধেৰখিতা	খিতাখিতা	ধেঽই
দাঽও	ধেৰখিতা	খিতাখিতা	ধেঽই	দাঽও	ধেৰখিতা
খিতাখিতা	ধেৰখিতা	খিতাখিতা	ধেৰখিতা	খিতাখিতা	ধেৰখিতা
ধেৰখিতা	ধেৰখিতা	ধেৰখিতা	ঽঽ	ঽঽ	তিনখা
ঽকধেই	নাঽধেই	ধেইধেই	তিনখ্রাঽ	ঽকধেই	দাঽও
ঽঽ	তিনখ্রা	ঽকধেই	নাঽধেই	ধেইধেই	তিনখ্রাঽ
ঽকধেই	দাঽও	ঽঽ	তিনখ্রাঽ	ঽকধেই	নাঽ'ধই
ধেইধেই	তিনখ্রাঽ	ঽকধেই	দাঽও	ঽঽ	তিনখ্রাঽ
ঽকধেই	নাঽধেই	ধেইধেই	তিনখ্রাঽ	ঽকধেই	দাঽও
ঽঽ	ধেৰখিতা	খিতাখিতা	ধেঽই	দাঽও	ধেৰখিতা
খিতাখিতা	ধেঽই	দাঽও	ধেৰখিতা	খিতাখিতা	ধেৰখিতা
খিতাখিতা	ধেৰখিতা	খিতাখিতা	ধেৰখিতা	ধেৰখিতা	ধেৰখিতা
ঽক	ঽঽ	ঽঽ	ৰাঽতা	ঽতা	ঽতা
ধেঽই	ধেৰখিতা	খিতাখিতা	ধেৰখিতা	খিতাখিতা	ধেৰখিতা
খিতাখিতা	ধেৰখিতা	খিতাখিতা	ধেৰখিতা	ধেৰখিতা	ধেৰখিতা

ঽক	ঽঽ	ঽঽ	ধাঽতা	ঽতা	ঽতা
×	০	×	০	×	০
থেঽই	ধেৰখিতা	খিতিতাক	জিদধেঽই	জিদধেঽই	তি৲খ্রাইংখ্রা
খিতিতাক	তি৲খ্রাই৲খ্রা	খিতিতাক	তি৲খ্রাই৲খ্রা	খিতিতাক	তি৲খ্রাই৲খ্রা
খিতিতাক	ঽঽ				

সঁচাৰ ১০

একতালি

ধাতাঽতা	ঽঽ ঽঽ	ধাতাঽতা	ঽঽ ঽঽ	ধাতাঽতা	ঽতাতাঽও
×	০	২	০	৩	০
খিতাতাখি	তাঽও	ধিনাঽকধেঽই	ঽধিনাধেৰধিনা	ধিনাঽকধেই	ঽধিনাধেৰধিনা
৪	০	×	০	১	০
ধিনাঽকধেঽই	ঽতাতাঽও	খিতাতাখি	তাঽও		
৩	০	৪	০		

মুঠ চাৰিবাৰ বজাব।

ধাতাঽতা	ঽতাঽতা	জিদ্ধেইঽদধেঽই	ঽদধেঽইঽদধেঽই	ধেঽইতাত্	খিতাঽওইখি
×	০	২	০	৩	০
ৰিখিতাঽত্	খিতাঽও	ধেঽইতাত্	খিতাঽওঽখি	ৰিখিতাঽত্	খিতাঽও
৪	০	×	০	২	০
ধেঽইতাত্	খিতাঽওঽখি	ৰিখিতাঽত্	খিতাঽও	ধেঽইদিধিনা	দিধিনাজিদ
৩	০	৪	০	×	০
ধেঽই	ঽঽ	ধেঽইদিধিনা	দিধিনাজিঽদ	ধেঽই	ঽঽ
২	০	৩	০	৪	০
ধেঽইদিধিনা	দিধিনাজিঽদ্	ধেঽই	ঽঽ	ধেঽইদিধিনা	দিধিনাজিঽদ্
×	০	২	০	৩	০
ধেঽই	ঽঽ				
৪	০				

গা-মান ৩

চুটা তাল

							ধেহনি
							0
দাঽও	খিঽতি	দাঽও	খিঽতা	তাঽধি	নাঽও	ধিঽনা	ধেঽনি
×	0	×	0	×	0	×	0
দাঽও	খিঽতি	দাঽও	খিঽতা	তাঽধি	নাঽও	ধিঽনা	ধেঽনি
দাঽও	খিঽতি	দাঽও	খিঽতা	তাঽধি	নাঽও	ধিঽনা	ধেঽনি
দাঽও	খিঽতি	দাঽও	খিঽতা	তাঽধি	নাঽও	ঽঽ	ঽঽ

সঁচাৰ ১১

চুটা তাল

							বাঽক
							0
ধেঽনি	তাঽতা	খিঽতি	তাঽক	ধেঽনি	দাঽও	ঽঽ	ধেঽই
×	0	×	0	×	0	×	0
দাঽও	ধেঽই	দাঽও	ধেঽই	ধেঽনি	দাঽও	ঽঽ	বাঽক
ধেঽনি	তাঽতা	খিঽতি	তাঽক	ধেঽনি	দাঽও	ঽঽ	ধেঽই
দাঽও	ধেঽই	দাঽও	ধেঽই	ধেঽনি	দাঽও	ঽঽ	বাঽক
ধেঽনি	তাঽতা	খিঽতি	তাঽক	ধেঽনি	দাঽও	ঽঽ	ধেঽই
দাঽও	ধেঽই	দাঽও	ধেঽই	ধেঽনি	দাঽও	ঽঽ	বাঽক

ধেSনি	তাSতা	খিSতি	তাSক	ধেSনি	দাSও	SS	ধেSই
×	o	×	o	×	o	×	o
খিSতা	ধেSই	দাSও	খিSতা	খিSতা	ধেSই	দাSও	খিSত্
SS	তাSও	ধিSনা	ৰেধিS	নাSও	ধিSনা	ৰেধিS	নাSও
SS	খিSত্	ধিSনা	ৰেধিS	নাSও	ধিSনা	ৰেধি	নাSও
SS	খিSত্	তাS	তাSত্	তাS	ধেSহ	নিS	দাSও
SS	ধেSই	দাSও	ধেSই	দাSও	ধেSই	দাSও	ধেSই
SS	ধেSই	SS	ধেSই	SS	ধেSই	SS	ধিনাSও
তিনিতিনি	তিনিতিনি	তিনিতিনি	দাSও	SS	দিদিদিদি	দিদিদিদি	দিদিদিদি
দিদিদিদি	ধেSই						

ঘোষা-খেমালি

আৰম্ভণি

গা-মান ১

থুকনি তাল

তাত	তাS Sও	মুঠ ঘোলবাৰ বজাব।
×	২	

ঘোষা ১-২ (প্ৰথম খণ্ডৰ ৮৬ পিঠিত চাওক)

প্ৰৱেশৰ সঁচাৰ ১

থুকনি তাল

জিনহু	থাS Sক
×	২

মুঠ আঠবাৰ বজাব। তাৰ পিছত হাতৰি সঁচাৰ ১-ৰ অন্তৰ্গত সঁচাৰ ২-ৰ ভাঙনিৰ চুটা তালৰ অংশটো 'ধেই' বুলি আৰম্ভ কৰি বজাব।

পুনৰ গা-মান ১ ঘোলবাৰ বজাব।

ঘোষা ৩

সঁচাৰ ২

থুকনি তাল

তাS	ধেS Sই	ধেই	দাS Sও
×	২	×	২

মুঠ আঠবাৰ বজাব। পুনৰ হাতৰি-সঁচাৰ ১ ৰ অন্তৰ্গত সঁচাৰ ভাঙনিৰ চুটা তালৰ অংশটো 'ধেই' বুলি আৰম্ভ কৰি বজাব। (পুনৰ গা-মান ১ মুঠ ঘোলবাৰ বজাব।)

ঘোষা ৪

সঁচাৰ ৩

থুকনি তাল

তাS	খিS Sত	খিতি	দাS Sও
×	২	×	২
তাS	ধেS Sই	ধেই	দাS Sও

মুঠ আঠবাৰ বজাব। পুনৰ হাতৰি-সঁচাৰ ১-ৰ অন্তৰ্গত সঁচাৰ ১-ৰ ভাঙনিৰ চুটা তালৰ অংশটো 'ধেই' বুলি আৰম্ভ কৰি বজাব। (পুনৰ গা-মান ১ মুঠ ঘোলবাৰ বজাব।)

ঘোষা ৫
সঁচাৰ ৪
থুকনি তাল

তাত	তাS Sও	SS	আত তাS	খ্রিখ্রি	বাS Sও
×	২	×	২	×	২
SS	তাত তাS	খ্রিখ্রি	বাত তাS	খ্রিখ্রি	বাত তাS
খ্রিখ্রি	বাত তাS	দিধেই	তাত তাS	দিধেই	তাত তাS
দিধেই	তাত তাS	দিধেই			

পুনৰ হাতৰি-সঁচাৰ ১-ৰ অন্তৰ্গত সঁচাৰ ২-ৰ ভাঙনিৰ চুটা তালৰ অংশটো 'ধেই' বুলি আৰম্ভ কৰি বজাব। (পুনৰ গা-মান ১ মুঠ ঘোলবাৰ বজাব।)

ঘোষা ৬
সঁচাৰ ৫
চুটা তাল

					তাSওখিতা
ওখিতাখি	তাSও	SS	তাSওখিতা	ওখিতাখি	তাSওখিতা
×	o	×	o	×	o
ওখিতাখি	তাSওখিতা	ওখিতাখি	তাSওখিতা	ওখিতাখি	তাSওখিতা
ওখিতাখি	তাSওখিতা	ওখিতাখি	তাSওখিতা	ওখিতাখি	তাSওখিতা
ধেনিতাধি	নাSওখিতা	ধেনিতাধি	নাSওখিতা	ধেনিতাধি	নাSওখিতা
ধেনিতাধি	নাSওখিতা	ধেনিতাধি	নাSওখিতা	ধেনিতাধি	নাSওখিতা
ধেনিতাধি	নাSও	SS			

পুনৰ হাতৰি-সঁচাৰ ১ ৰ অন্তৰ্গত সঁচাৰ ২-ৰ ভাঙনিৰ চুটা তালৰ অংশটো 'ধেই' বুলি আৰম্ভ কৰি বজাব।

ছাতৰি সঁচাৰ ১

গা-মান

থুকনি তাল

তাত	তাS Sও
×	২

মুঠ আঠবাৰ বজাব।

সঁচাৰ ১

জামান তাল

ধেS	নিS	তাং খিৰ	খিৰ	তাS	Sক ধিহ
×	২	০	×	২	০
নাS	নিS	দাS Sও	দাS	Sও	দাS Sও
দাS	Sও	ধেS নিS	তাS	খিৰ	খিৰ তাS
Sক	দিS	দিS দিS	ধেS	Sই	ধেS Sই
ধেS	Sই	ধেS Sই	ধেS	Sই	ধেS নিS
তাS	খিৰ	খিৰ তাS	Sক	ধিহ	নাS নিS
দাS	Sও	দাS Sও	দাS	Sও	দাS Sও
দাS	Sও	ধেS নিS	তাS	খিৰ	খিৰ তাS
Sক	দিS	দিS দিS	ধেS	Sই	ধেS Sই
ধেS	Sই	ধেS Sই	ধেS	Sই	ধেS নিS
তাS	খিৰ	খিৰ তাS	Sক	ধিহ	নাS নিS

দাS	Sও	দাS Sও	দাS	Sও	দাS Sও
×	২	০	×	২	০
দাS	Sও	ধেS নিS	তাS	খিৰ	খিৰ তাS
Sক	দিS	দিS দিS	ধেS	Sই	ধেS Sই
ধেS	Sই	ধেS Sই	ধেS	Sই	ধেS নিS
তাS	খিৰ	খিৰ তাS	Sক	ধিহ	নাS নিS
দাS	Sও	দাS Sও	দাS	Sও	দাS Sও
দাS	Sও	ধেS নিS	তাS	খিৰ	খিৰ তাS
Sক					

তলৰ খোল এৰা অংশত প্ৰণামৰ হাত দিব।

ধেSই	SS SS	SS	SS	SS SS	SS
২	০	×	২	০	×
SS	SS SS	SS	SS	ধেS নিS	তাS
খিৰ	খিৰ তাS	Sক			

মুঠ চাৰিবাৰ বজাব। লগে লগে চাৰিদিশে প্ৰণাম কৰিব।

সঁচাৰ ২

জামান তাল

ক)

ধেহু	খিৰ খিৰ	খিৰ	খিৰ	খিৰ খিৰ	খিৰ
২	০	×	২	০	×

খিৰ	খিৰ খিৰ	খিৰ	খিSত	SS SS	SS
২	০	×	২	০	×
ধিহ	নাS নিS	দাS	Sও	দাS Sও	দাS
Sও	দাS Sও	দাS	Sও		

খ)

ধেS নিS	তাS	খিৰ	খিৰ তাS	Sক	দিS
০	×	২	০	×	২
দিS দিS	ধেS	Sই	ধেS Sই	ধেS	Sই
ধেS Sই	ধেS	Sই	ধেS নিS	তাS	খিৰ
খিৰ তাS	Sক	ধিS	নাS নিS	দাS	Sও
দাS Sও	দাS	Sও	দাS Sও	দাS	Sও

খ সঁচাৰ মূঠ চাৰিবাৰ বজাব।

গ)

ধেS নিS	তাS	খিৰ	খিৰ তাS	Sক
০	×	২	০	

মোৰোপা, মকৰা-গুচুওৱা, কৰ্তনি আৰু নাচৰ হাত দিব আৰু প্ৰত্যেক হাতৰ পিছে পিছে সঁচাৰ ১ বজাব।

ভাওনি

জামান তাল

ক)

ধেSই	SS SS	SS	SS	SS SS	SS
২	০	×	২	০	×

SS	SS SS	SS	SS	ধেS নিS	তাS
২	০	×	২	০	×
খিৰ	খিৰ খিৰ	Sক			

মুঠ চাৰিবাৰ বজাব। ওপৰৰ সঁচাৰ ক আৰু খ বজাব।

খ)

ধিS	নাS ঙে	নাS	খিৰ	খিৰ তাS	Sক
২	০	×	২	০	×
দিS	দিS ধিS	নাS	খিৰ	খিৰ তাS	Sক

খ মুঠ তিনিবাৰ বজাব।

গ)

ধিS	নাS ঙে	না	ধি	না ঙে	না
২	০	×	২	০	×
ধি	না ঙে	না	ধেS	Sই SS	

চুটা তাল

তাSও	ধিনা	ৰেধি	নাSও	ধিনা	ওধি	নাSও	SS
০	×	০	×	০	×	০	×
ধেSই	দাSও	খিতা	ধেSই	দাSও	SS	তাSও	ত্ৰিখি
ৰাSক	ধেS	নিS	তাS	তিনি	তিনি	দাSও	SS
জিদ	ধেS	নিS	তাS	তিনি	তিনি	দাSও	SS
জিদ	ধেSই	জিদ	ধেSই	তিনদা	খিৰখিৰ	ৰাSও	SS
জিন	তাধে	নিতা	খিতা	ধিনা	ঙানা	ধেSই	SS
ধিনা	ওতা	তিনি	দাSও	তিনদা	খিৰখিৰ	ওSাৰ	SS
দিদি	দিদি	দিদি	দিদি	দিদি	দিদি	ধেSই	SS

ঘোষা ৮

হাতৰি-সঁচাৰ ২

আৰম্ভণি

থুকনি তাল

তাত	তাS Sও	মুঠ আঠবাৰ বজাব।
×	২	

সঁচাৰ

জামান তাল

ক)

SS	ধেৰ	খিতা খিৰ	খিতা	খিৰ	খিতা খিৰ
×	২	০	×	২	০
খিতা					

মুঠ তিনিবাৰ বজাব।

খ)

ধেহ নিS	তাS	খিৰ	খিৰ তাS	Sক	ধেহ
০	×	২	০	×	২
খিৰ খিৰ	খিৰ	খিৰ	খিৰ খিৰ	খিৰ	খিৰ
খিৰ খিৰ	খিৰ	খিS	Sত SS	SS	খিতি
দাS Sও	খ্ৰাS	খিতি	দাS Sও	খ্ৰাS	খিতি
দাS Sও	খ্ৰাS	ৰS	দS Sও	খ্ৰিS	ৰS
দS Sও	খ্ৰিS	ৰS	দS Sও	তিS	দS
Sও SS	SS	খিS	নাS Sও	দাS	Sও
দাS Sও	দাS	Sও			

গ)

ধেS নিS	তাS	খিৰ	খিৰ তাS	Sক	দিS
০	×	২	০	×	২
দিS দিS	ধেS	Sই	ধেS Sই	ধেS	Sই
ধেS Sই	ধেS	Sই	ধেS নিS	তাS	খিৰ
খিৰ তাS	Sক	ধিS	নাS নিS	দাS	Sঙ
দাS Sঙ	দাS	Sঙ	দাS Sঙ	দাS	Sঙ

খ মূঠ তিনিবাৰ বজাব।

ঘ)

ধেS নিS	তাS	খিৰ	খিৰ তাS	Sক
০	×	২	০	×

তপ, জপ, মৎস্য, কূৰ্ম আৰু ৰাজাৰ হাত দিব আৰু প্ৰত্যেক হাতৰ পিছে পিছে হাতৰি-সঁচাৰ (সঁচাৰ খ আৰু গ) বজাব, আৰু আগৰ দৰেই তিনিবাৰকৈ গ দোহাৰিব।

ঙ)

ধেহ নিS	তাS	খিৰ	খিৰ তাS	Sক	ধেহ
০	×	২	০	×	২
খিৰ খিৰ	খিৰ	খিৰ	খিৰ খিৰ	খিৰ	খিৰ
খিৰ খিৰ	খিৰ	খিS	Sঙ SS	SS	খিতি
দাS Sঙ	খ্ৰাS	খিতি	দাS Sঙ	খাS	খিতি
দাS Sঙ	খাS	ৰS	দাS Sঙ	খ্ৰিS	ৰS

দঽ ঽও	খ্রিঽ	ৰঽ	দঽ ঽও	তিঽ	দঽ
০	×	২	০	×	২
ঽও ঽঽ	ঽঽ	ধিঽ	নাঽ ঽও	দাঽ	ঽও
দাঽ ঽও	দাঽ	ঽও			

চ)

ধেঽ নিঽ	তাঽ	খিৰ	খিৰ তাঽ	ঽক	দিঽ
দিঽ দিঽ	ধেঽ	ঽই	ধেঽ ঽই	ধেঽ	ঽই
ধেঽ ঽই	ধেঽ	ঽই	ধেঽ নিঽ	তাঽ	খিৰ
খিৰ তাঽ	ঽক	ধিঽ	নাঽ নিঽ	দাঽ	ঽও
দাঽ ঽও	দাঽ	ঽও	দাঽ ঽও	দাঽ	ঽও

চ মুঠ তিনিবাৰ বজাব।

ছ)

ধেঽ নিঽ	তাঽ	খিৰ	খিৰ তাঽ	ঽক
০	×	২	০	×

জ)

ধিঽ	নাঽ ঙে	নিঽ	দাঽ	ঽও ঽঽ	ঽঽ
২	০	×	২	০	×
ধিঽ	নাঽ ঙে	নিঽ	দাঽ	ঽও ঽঽ	ঽঽ
ধিঽ	নাঽ ঙে	নাঽ	দিঽ	দিঽ ধিঽ	নাঽ
ধিঽ	নাঽ ঙে	নিঽ	দাঽ	ঽও ঽঽ	ঽঽ

জ মুঠ তিনিবাৰ বজাব।

ঝ)

ধিঽ	নাঽ ঙে	নাঽ	ঙে	নাঽ ঙে	নাঽ
২	০	×	২	০	×
দিদ	ধিঽ নাঽ	ধেঽই	নাঽ	ধেঽই নাঽ	ধেঽই

ঝ মুঠ তিনিবাৰ বজাব।

ঞ)

ধিঽ	নাঽ ঙে	নাঽ	ধিঽ	নাঽ ঙে	নাঽ
২	০	×	২	০	
ধিঽ	নাঽ ঙে	নাঽ	ধেঽ	ঽই ঽঽ	ঽঽ

ঘোষা-ধেমালিৰ হাতৰি-সঁচাৰ ১-ৰ সঁচাৰ ২-ৰ পিছৰ ভাওনিৰ পিছত থকা চুটা তালৰ বাজনাখিনিকে ইয়াতো বজাব।

ঘোষা ৯

হাতৰি সঁচাৰ ৩

আৰম্ভণি

থুকনি তাল

তাত	তাঽ ঽও
×	০

মুঠ আঠবাৰ বজাব।

সঁচাৰ

জামান তাল

ক)

ধেঽ নিঽ	তাঽ	খিৰ	খিৰ তাঽ	ঽক	ধেঽ
০	×	২	০	×	২
ঽই খিঽ	ঽত	খিঽ	ঽত খিঽ	ঽত	খিঽ
ঽত ঽঽ	ঽঽ	ঽঽ	ধেহ নিঽ	তাঽ	খিৰ

খিৰ তাঽ | ঽক | ধেঽ | ঽই তাঽ | ঽঽ | তাঽ

ঽঽ তাঽ | ঽঽ | তাঽ | ঽঽ ঽঽ | ঽঽ | ঽঽ

মুঠ তিনিবাৰ বজাব।

খ)

ধেহ্ নিঽ | তাঽ | খিৰ | খিৰ তাঽ | ঽক | ধেহ্
০ | × | ২ | ০ | × | ২

খিৰ খিৰ | খিৰ | খিৰ | খিৰ খিৰ | খিৰ | খিৰ

খিৰ খিৰ | খিৰ | খিত | ঽঽ ঽঽ | ঽঽ | খিতি

দাঽ ঽও | খ্ৰাঽ | খিতি | দাঽ ঽও | খ্ৰুঽ | খিতি

দাঽ ঽও | খ্ৰাঽ | ৰাঽ | দঽ ঽও | খ্ৰিঽ | ৰঽ

দঽ ঽও | খ্ৰিঽ | ৰঽ | দঽ ঽও | তিঽ | দঽ

ঽঽ ঽঽ | ঽঽ

(গ) | ধিহ্ | নাঽ ঽও | দাঽ | ঽও | দাঽ ঽও
| ২ | ০ | × | ২ | ০

দাঽ | ঽও | ধেঽ নিঽ | তাঽ | খিৰ | খিৰ তাঽ
× | ২ | ০ | × | ২ | ০

ঽক | খিৰ | খিৰ তাঽ | ঽক | ধেঽ | ঽই ধেঽ

ঽই | ধেঽ | ঽই ধেঽ | ঽই | ঽঽ | ধেঽ নিঽ

তাঽ | খিৰ | খিৰ তাং | ঽক

মুঠ তিনিবাৰ গ বজাব।

ইয়াৰ পিছত চন্দ্ৰ, সূৰ্য, বায়ু, বহ্নি, হস্তীৰ হাত দিব। প্ৰতি হাতৰ পিছে পিছে সঁচাৰ ১ম দোহাৰি যাব।

(ঘ) ধেS নিS | তাS | খিৰ | খিৰ তাS | Sক

০ | × | ২ | ০ | ×

(ঙ) | খিৰ। | খিৰ ইন | খ্‌ৰা | খিত | SS SS

| ২ | ০ | × | ২ | ০

SS | তাS | তাS খিৰ | খিৰ | ৰাS | S঩ SS

× | ২ | ০ | × | ২ | ০

SS | জ্ঞিদ | ধেS SS | Sই | ধেS | Sই SS

SS | তাS | তাS খিৰ | খিৰ | ৰাS | S঩ SS

SS |

× |

মুঠ তিনিবাৰ ঙ বজাব।

চ) | ধিS | নাS S঩ | তাS | খিৰ | খিত SS

| | ০ | × | ২ | ০

SS | ধিS | নাS S঩ | তিS | দS | দS S঩

× | ২ | ০ | × | ২ | ০

SS | ধিS | নাS S঩ | তাS | জ্ঞিদ | ধেS Sই

SS | ধিS | নাS S঩ | তিS | দS | দS S঩

SS

×

মুঠ তিনিবাৰ চ বজাব।

ছ) | খিS | তাS খিS | তিS | তাS | ধেS গিS

| ২ | ০ | × | ২ | ০

তাS | ধেহ | ধেহ ধিS | নাS | ধেS | Sই SS

× | ২ | ০ | × | ২ | ০

SS |

×

মুঠ তিনিবাৰ ছ বজাব।

ভাঙনি

চুটা তাল

ক)

			ধেঽইতাখিতা
			o
ধিনাওদাও	খিতিতাখিতিতা	ধিনাওদাও	খিতিতাখিতিতা
×	o	×	o
ধিনাওদাও	খিতিতাখিতিতা	ধিনাওদাও	

খ)

			ধেইতাখিতা
			o
ধিনাওদাও	তাখিতাতাখিতা	ধিনাওদাও	তাখিতাতাখিতা
×	o	×	o
ধিনাওদাও	তাখিতাতাখিতা	ধিনাওদাও	

গ)

			ধেইতাখিতা
			o
ধিনাওদাও	ধেনিতাধেনিতা	ধিনাওদাও	ধেনিতাধেনিতা
×	o	×	o
ধিনাওদাও	ধেনিতাধেনিতা	ধিনাওদাও	

ঘ)

			ধেইতাখিতা
			o
ধিনাওদাও	তাখিতাতাখিতা	ধিনাওদাও	তাখিতাতাখিতা
×	o	×	o
ধিনাওদাও	তাখিতাতাখিতা	ধিনাওদাও	

পোনতে ক্ৰমান্বয়ে ভাঙনি ক, খ, গ, ঘ বজাই পুনৰ তিনিবাৰ তাকে দোহাৰিব। পুনৰ ক দুবাৰ, খ দুবাৰ আৰু গ দুবাৰকৈ বজাই তিনিবাৰকৈ দোহাৰিব। পুনৰ ক, খ, গ, ঘ দোহাৰিব।

ঙ)

			ধেঽইতাখিতা
			0
ধিনাওদাও	খিতিতাখিতিতা	ধিনাওদাও	ধেঽইতাখিতা
×	0	×	0
ধিনাওদাও	তাখিতাতাখিতা	ধিনাওদাও	ধেঽইতাখিতা
ধিনাওদাও	ধেনিতাধেনিতা	ধিনাওদাও	ধেঽইতাখিতা
ধিনাওদাও	তাখিতাতাখিতা	ধিনাঽওদাও	

মুঠ তিনিবাৰ বজাব।

চ)

			খিতিতাখিতিতা
			0
ধিনাঽওদাও	তাখিতাতাখিতা	ধিনাওদাও	ধেনিতাধেনিতা
×	0	×	0
ধিনাঽওদাও	তাখিতাতাখিতা	ধিনাওদাও	

মুঠ তিনিবাৰ বজাব।

ছ)

			ধিনাঽওতাখিতি
			0
দদাওতাখিতা	খিতাঽওতাখিতি	তাঽ	ধিনাঽওতাখিতি
×	0	×	0
দদাওতাখিতা	খিতাঽওতাখিতি	তাঽ	ধিনাঽওতাখিতি
দদাওতাখিতি	খিতাঽওতাখিতি	তাঽ	ধিনাঽওতাখিতা
ধিনাঽওদাও	ধিনাঽওতাখিতা	ধিনাঽওদাও	ধিনাঽওতাখিতা
ধিনাঽওদাও	ধিনাঽওতাখিতা	ধিনাঽওতাখিতা	ধিনাঽওতাখিতা

ধিনাऽওতাখিতা	দিধিনা দিধিনা	দিধিনা দিধিনা	ধিনাऽওতাখিতা
×	০	×	০
ধিনাऽওতাখিতা	ধিনাऽওতাখিতা	ऽऽ	তাতা তাতা
তাতা তাতা	তাতা খিৰখিৰ	ৰাऽওত্রিऽক	দাऽও
ऽऽ			
×			

ঘোষা ১০

হাতৰি-সঁচাৰ 8

আৱৰ্ত্তণি

থুকনি তাল

তাত	তাऽ	ऽও
×	২	

মুঠ আঠবাৰ বজাব।

সঁচাৰ ১

জামান তাল

ক)	ऽऽ	ধেऽ	নিऽ	তাऽ	খিৰ	খিৰ	তাऽ
	২	০		×	২	০	
ऽক	জিদ	ধেऽ	ऽই	ऽऽ	ধেই	ऽऽ	ऽऽ
ऽऽ	ধেऽ	ऽই	ধেऽ	ऽই	দিऽ	দিऽ	ধেऽ
ऽই	ऽऽ	ধেऽ	নিऽ	তাऽ	খিৰ	খিৰ	তাऽ
ऽক	তাত	তাऽ	খিৰ	খিৰ	ৰাऽ	ऽও	ऽऽ
ऽऽ	খিऽ	নাऽ	ऽও	দাऽ	ऽও	দাऽ	ऽও
দাऽ	ऽও						
×	২						

মুঠ তিনিবাৰ বজাব।

খ)

		ধেS	নিS	তাS	খিৰ	খিৰ	তাS
		0		×	২	0	
Sক	জিদ	ধেS	Sই	SS	ধেই	SS	SS
×	২	0		×	২	0	
SS	ধেS	Sই	ধেS	Sই	দিS	দিS	ধেS
Sই	SS	ধেS	নিS	তাS	খিৰ	খিৰ	তাS
Sক							
×							

সঁচাৰ ২

ঝামান তাল

ক)

		ধেS	নিS	তাS	খিৰ	খিৰ	তাS
		0		×	২	0	
Sক	খিৰ	খিৰ	ইং	থাS	খিS	Sত	SS
×	২	0		×	২	0	
SS	তাত	তাS	খিৰ	খিৰ	ৰাS	Sও	SS
SS							
×							

খ)

	জিদ	ধেS	Sই	SS	ধেS	Sই	SS
	২	0		×	২	0	
SS	ধেঙ	Sই	ধেS	Sই	দিS	দিS	ধেS
×	২	0		×	২	0	
Sই	SS	ধেS	নিS	তাS	খিৰ	খিৰ	তাS
Sক	তাত	তাS	খিৰ	খিৰ	ৰাS	Sও	SS

ঽঽ | ধিঽ | নাঽ ঽও | দাঽ | ঽও | দাঽ ঽও
× | ২ | ০ | × | ২ | ০

দাঽ | ঽও | ধেঽ নিঽ | তাঽ | খিৰ | খিৰ তাঽ

ঽক |
×

আগৰ দৰেই ইয়াত পাঁজি-কটা আৰু বটুৰ (বামন) হাত দিব। প্ৰতিখন হাতৰ পিছে পিছে সঁচাব ২ দোহাৰিব।

ভাঙনি

জামান তাল

ক) | ধেঽ নিঽ | তাঽ | খিৰ | খিৰ তাঽ
| ০ | × | ১ | ০

ঽক |
×

খ) | ধেঽ | ধেঽ ধেঽ | ধেঽ | খিনা | ঽও দাঽ
| | ০ | × | ২ | ০

ঽও |
× মুঠ তিনিবাৰ বজাব।

গ) | ধেঽ | ঽই ধেঽ | ঽই | ধেঽ | ঽই ধেঽ
| | ০ | × | ২ | ০

ঽই | জিনহ | থাঽ খিতি | তাঽ | ধেঽ | ঽই ঽঽ

ঽঽ |
× মুঠ তিনিবাৰ বজাব।

ঘ) | তাঽ | ঽও তাঽ | ঽথ | দদ | ঽও তাঽ
| ২ | ০ | × | ২ | ০

Sধ	নাS	ধেS	নিS	তাS	ধেS	Sই	SS
×	২	০		×	২	০	
SS							
×							

মুঠ তিনিবাৰ বজাব।

চ)	ধেই	দাS	Sও	ত্ৰাS	তাত	তাS	Sও
	২	০		×	২	০	
ত্ৰাS							
×							

মুঠ তিনিবাৰ বজাব।

ছ)	খিS	Sত	খিS	Sত	তাS	SS	তাS
	২	০		×	২	০	
SS	ধেS	Sই	ধেS	Sই	দাS	Sও	SS
×	২	০		×	২	০	
SS							
×							

মুঠ তিনিবাৰ বজাব।

জ)	ধেS	Sৰ	ধেS	Sৰ	খিS	নাS	খিS
		০		×	২	০	
তিS	নাS	ধেই	খিS	তাS	ধেS	Sই	SS
×	২	০		×	২	০	
SS							
×							

মুঠ তিনিবাৰ বজাব।

ঝ)	ধেS	Sৰ	ধেS	Sৰ	ধেS	Sৰ	ধেS
		০		×	২	০	
Sৰ	ধিS	নাS	খিS	তিS	দাS	Sও	তিS
×	২	০		×	২	০	

তাऽ	খিऽ	তিऽ দাऽ	ऽও	ऽऽ	ऽऽ ऽऽ
×	২	০	×	২	০

ऽऽ
×

মুঠ তিনিবাৰ বজাব।

চুটা তাল

					ধেৰধেৰ
					০
ধিনাখিতা	ধেৰধেৰ	ধিনাখিতা	ধেৰধেৰ	ধিনাখিতা	দিধিনা
×	০	×	০	×	০
দিধিনা	দিধিনা	দিধিনা	ধিনাऽও	তাখিতা	ধিনাऽও
তাখিতা	ধিনাऽও	তাখিতা	দিধিনা	দিধিনা	দিধিনা
দিধিনা	ধিনাऽও	তাখিতা	ধিনাऽও	তাখিতা	ধিনাऽও
তাখিতা	তাऽতাऽ	তাऽতাऽ	তাऽতাऽ	তাऽতাऽ	তাऽতাऽ
খিৰখিৰ	ৰাऽও	ত্রিऽক	দাऽও	ऽऽ	

ঘোষা ১১
মাঁচাৰ ৩
আবৰ্ত্তনি
থুকনি তাল

তাত	তাऽ ऽও
×	২

মুঠ আঠবাৰ বজাব।

জামান তাল

ক)

SS	তাS	Sও খিত	ধেই	দাS	Sও ত্ৰিSক
×	২	০	×	২	০

মুঠ চাৰিবাৰ বজাব।

খ)

SS	তাS	Sও খ্ৰিত	ধেই	দাS	Sও খ্ৰিত
×	২	০	×।	২	০
ধেই	দাS	Sও খিত	ধেই	দাS	Sও খ্ৰিত
ধেই	SS				
×	২				

ভাঙনি

চুটা তাল

					তাওধিনা
					০
ওধিনাSও	ধিনাওধি	নাSও	ধেইদাSও	খিতাধেSই	দাSও
×	০	×	০	×	০
SS	তাওত্ৰিখি	ৰাকধেহ্	নিSতাS	তিনিতিনি	দাSও
SS	জিদধেS	নিSতা	তিনিতিনি	দাSও	জিদধেSই
জিদধেSই	ত্ৰিনদাখ্ৰিখ্ৰি	ৰাSও	ধিনতাধে	নিতাখিতা	ধিনাঙানা
ধেSই	ধিনাওতা	তিনিদাSও	তিনদাখ্ৰিখ্ৰি	ৰাSও	দিদিদিদি
দিদিদিদি	দিদিদিদি	ধেSই			
×	০	×			

ঘোষা ১২

সঁচাৰ ৪

আৰম্ভণি

থুকনি তাল

তাত	তাঽ	ঽও
×	২	

মুঠ আঠবাৰ বজাব।

সঁচাৰ

জামান তাল

ক)

ঽঽ	ধিঽ	নাঽ ঙা	নাঽ	খিৰ	খিৰ তাঽ
×	২	০	×	২	০
ঽক	দিঽ	দিঽ ধিঽ	নাঽ	খিৰ	খিৰ তাঽ
ঽক					
×					

মুঠ চাৰিবাৰ বজাব।

খ)

	ধিঽ	নাঽ ঙা	নাঽ	ধিঽ	নাঽ ঙা
	২	০	×	২	০
নাঽ	ধিঽ	নাঽ ঙা	নাঽ	ধেঽ	ঽই ঽঽ
ঽঽ					
×					

ইয়াৰ পিছত ওপৰৰ সঁচাৰ ৩-ৰ চুটা তালৰ ভাঙনিখন বজাব।

খোল-লোৱা হাতৰি-সঁচাৰ ১

থুকনি তাল

গা-মান

তাত	তাঽ ঽও
×	২

মুঠ আঠবাৰ বজাব।

জামান তাল

		ধেঽ	নিঽ	তাঽ	খিৰ	খিৰ	তাঽ
		o		×	২	o	
ঽক	খিঽ	নাঽ	ঽও	দাঽ	ঽও	দাঽ	ঽও
×	২	o		×	২	o	
দাঽ	ঽও	দাঽ	ঽও	দাঽ	ঽও	দাঽ	ঽও
দাঽ	ঽও	দাঽ	ঽও	দাঽ	ঽও	দাঽ	ঽও
দাঽ	ঽও	ধেঽ	নিঽ	তাঽ	খিৰ	খিৰ	তাঽ
ঽক	দিঽ	দিঽ	দিঽ	ধেঽ	ঽই	ধেঽ	ঽই
ধেঽ	ঽই	ধেঽ	ঽই	ধেঽ	ঽই	ধেঽ	ঽই
ধেঽ	ঽই	ধেঽ	ঽই	ধেঽ	ঽই	ধেঽ	ঽই
ধেঽ	ঽই						
×	২						

মুঠ চাৰিবাৰ বজাব।

ভাওনি

চুটা তাল

					তাওধিনা
					o
ওধিনাও	ধিনাওধি	নাঽও	ধেঽইদাঽও	খিতাধেঽই	দাঽও
×	o	×	o	×	o
ঽঽ	তাওত্ৰিখি	ৰাকধেঽ	নিঽতা	তিনিতিনি	দাওদাও
দাওদাও	দাওদাও	দাওদাও	দাওদাও	দাওদাও	দাওদাও
দাওদাও	দাওদাও	দাওদাও	দাওদাও	দাঽও	জিদধেঽ

নিSতা	তিনিতিনি	দাওদাও	দাওদাও	দাওদাও	দাওদাও
×	0	×	0	×	0
দাওদাও	দাওদাও	দাওদাও	দাওদাও	দাওদাও	দাওদাও
দাওদাও	জিদধেSই	জিদধেSই	তিনদাখ্রিখ্রি	ৰাSও	খিনাওতা
খেSই	খিনাওতা	তিনিদাSও	তিনিতিনি	দাওদাও	দাওদাও
দাওদাও	দাওদাও	দাওদাও	দাওদাও	দাওদাও	দাওদাও
দাওদাও	দাওদাও	দাওদাও	তিনদাখ্রিখ্রি	ৰাSও	দিদিধেSই
ধেইধেই	ধেইধেই	ধেইধেই	ধেইধেই	ধেইধেই	ধেইধেই
ধেইধেই	ধেইধেই	ধেইধেই	ধেইধেই	ধেইধেই	
×	0	×	0	×	

খোল-জোৰা হাতৰি-সঁচাৰ ২

তালৰি-সঁচাৰ

জামান তাল

ক)

SS	দাও	তিনি তিনি	তিনি	দাS	Sও SS
×	২	0	×	২	0

মুঠ তিনিবাৰ বজাব।

খ)

SS	দাও	Sও দিS	দাS	Sও	দিS দাS
×	২	0	×	২	0
Sও	দিS	দাও তিনি	তিনি	দাS	Sও SS

মুঠ তিনিবাৰ বজাব।

গ)

SS	দাS	Sও দিS	দাS	Sও	দিS দাS
×	২	0	×	২	0
Sও	দিS	দাS Sও	ত্রি	দিS	দাS Sও

ত্রি	দিঽ	দাঽ ঽও	ত্রি	দিঽ	দাঽ ঽও
×	২	০	×	২	০
ত্রি	দিঽ	দাঽ ঽও	ত্রি	দিঽ	দাঽ ঽও
ত্রি	দিঽ	দাঽ ঽও	ত্রি	দিঽ	দাঽ ঽও
ত্রি					
×					

ঘ)	ধিঽ	নাঽ ঙা	নাঽ	খিৰ	খিৰ তাঽ
	২	০	×	২	০
ঽক	দিঽ	দিঽ ধিঽ	নাঽ	খিৰ	খিৰ তাঽ
×	২	০	×	২	০
ঽক					
×					

মুঠ চাৰিবাৰ বজাব।

ঙ)	ধিঽ	নাঽ ঙা	নাঽ	ধিঽ	নাঽ ঙা
	২	০	×	২	০
নাঽ	ধিঽ	নাঽ ঙা	নাঽ	ধেই	ঽঽ ঽঽ
×	২	০	×	২	০
ঽঽ					
×					

ইয়াৰ পিছত ওপৰৰ সঁচাৰ ৩-ৰ চুটা তালৰ ভাঙনিখন বজাব।

শেষৰ গা মান আৰু সঁচাৰ

গা-মান

চুটা তাল

						ধেহ্‌নি
দাঽও	খিঽতি	দাঽও	খিঽতা	তাঽধি	নাঽও	ধিহ্‌না

মুঠ ছবাৰ বজাব।

সঁচাৰ ১

চুটা তাল

					নাSধেSই
					o
নাSধেSই	তাS	SS	নাSধেSই	নাSধেSই	তাS
×	o	×	o	×	o
SS	নাSধেSই	নাSধেSই	তাS	SS	নাS'ধSই
নাSধেSই	নাSধেSই	নাSধেSই	নাSধেSই	নাS'ধSই	তাS
SS					
×					

মুঠ দুবাৰ বজাব।

সঁচাৰ ২

চুটা তাল

					নাS'ধSই
					o
নাSধেSই	তাS	SS	নাS'ধSই	নাSধেSই	তাS
×	o	×	o	×	o
SS	নাS'ধSই	নাS'ধSই	তাS	SS	নাS
SS	নাS	SS	নাSধেSই	নাS'ধSই	তাS
SS	নাS	SS	নাS	SS	নাSধেSই
নাS'ধSই	তাS	SS	নাS	SS	নাS
SS	নাSধেSই	নাSধেSই	নাSধেSই	নাS'ধSই	নাS'ধSই
নাSধেSই	তাS	SS			
×	o	×			

ইয়াৰ পিছত পুনৰ গা-মান দুবাৰ বজাব।

শেষৰ ভাঙনি

চুটা তাল

			খেঽই	দাঽও	খিতা	খিতা	খেঽই
			০	×	০	×	০
দাঽও	খিতা	খিতা	খেঽই	দাঽও	খিতা	খিতা	খেঽই
	×	০	×	০	×	০	×
দাঽও	খিঽত	ঽঽ	তাঽও	ধিনা	ৰেধি	নাঽও	ধিনা
ৰেধি	নাঽও	ঽঽ	খিঽতা	ধিনা	ৰেধি	নাঽও	ধিনা
ৰেধি	নাঽও	ঽঽ	খিঽতা	তাঽ	তাত	তা	খেঽ
নিঽ	দাঽ	ঽও	খেঽ	ঽই	দাঽ	ঽও	খেঽ
ঽই	দাঽ	ঽও	খেঽ	ঽই	দাঽ	ঽও	খেঽ
ঽই	খেঽ	ঽই	খেঽ	ঽই	খেঽ	ঽই	ঽঽ
ঽঽ	ধিনাঽ	ঽও	তিনিতিনি	তিনিতিনি	তিনিতিনি	তিনিতিনি	দাঽও
ঽঽ	দিদিদিদি	দিদিদিদি	দিদিদিদি				
দিদিদিদি	খেঽই	ঽঽ					
×	০	×					

শেষৰ লনা যাত

একতালি

ক)

তাঽও	ঽঽ	তাঽও	ঽঽ	তাঽও	ঽঽ	তাঽও	ঽঽ
×	০	২	০	৩	০	৪	০

খ)

খিঽতি	তাঽখি	তিতা	খিঽতি	তাঽক	ঽঽ	ধেঽই	ধেঽই
×	০	২	০	৩	০	৪	০
ধেঽই	ধেঽই	ধেঽই	ধেঽই	ধেঽই	ধেঽই	ধেঽই	ঽঽ

গ)

ধেহ্‌খি	ৰিখি	ৰিনদা	খিঽতি	তাখি	ৰিখি	ৰিনদা	খিঽতি
×	০	২	০	৩	০	৪	০

মুঠ তিনিবাৰ বজাব।

ঘ)

তাঽও	তাঽষ	তাঽও	ঽঽ	জ্ঞিঽন	তাঽধে	নিতা	খিঽতি
×	০	২	০	৩	০	৪	০

মুঠ তিনিবাৰ বজাব।

ঙ)

তাঽও	তাঽষ	তাঽও	ঽঽ	ধেঽনি	তাঽধে	নিতা	ধিনা
×	০	২	০	৩	০	৪	০
খিতি	তাখি	তিতা	খিতা	ধেনি	তাধে	নিতা	ধিনা
খিতি	তাখি	তিতা	খিতা	ধেনি	তাধে	নিতা	ধিনা
খিতি	তাখি	তিতা	খিতা	ধিনা	ধিনা	ওতা	ধিনা
ধিনা	ওতা	ধিনা	ধিনা	ওতা	ধেঽই	ঽঽ	ঽঽ
ধেঽনি	দাঽও	তাওতা	তাঽও	খিঽতি	তাঽক	ধেঽই	ধেঽই
ধেঽনি	দাঽও	খিততা	ধেঽনি	দাঽও	ঽঽ	ঽঽ	ঽঽ
ধেঽনি	দাঽও	খিততা	ধেঽনি	তাততা	খিঽততা	দিঽধি	নাঽধি
নাঽক	ঽঽ	ধেঽই	ঽঽ	ঽঽ	ঽঽ	জ্ঞিনহ	থাঽক
ধেঽই							
×							

নাদু-ভংগি

ৰামদানি

বাজনা ১

থুকনি তাল

জিনহ	|	থাঽ ঽক	|	জিনহ	|	থাঽ ঽক	|	জিনহ	|	থাঽ ঽক
×	|	২	|	×	|	২	|	×	|	২

জিনহ	|	থাঽ ঽক
×	|	২

ক্ৰমে ক্ৰমে ইযাৰ লয বাঢি গৈ থাকিব।

বাজনা ২

চুটা তাল

|	তাধেইঽখ্ৰিখ্ৰি
|	০

তাঽঽ	|	জিধেইঽখ্ৰিখ্ৰি	|	তাঽঽ	|	তাধেইঽতিখ্ৰা	|	জিধেইঽত্ৰিখা	|	ধেহ থাঽকধেই
×	|	০	|	×	|	০	|	×	|	০

তাঽঽ	|	ঽঽ
×	|	০

মুঠ তিনিবাৰ বজাব।

বাজনা ৩

চুটা তাল

|	তাঽঽ
|	০

ধেইঽ	|	খিত্	|	ঽঽ	|	জিহ্‌না	|	খিঽতি	|	নাঽধেই	|	খিত্ঽ	|	জিহ্‌না
×	|	০	|	×	|	০	|	×	|	০	|	×	|	০

খিঽতি	নাধেই	খিত্‌ঽ	জিহ্‌না	খিঽতি	নাধেই	খিত্‌ঽ	জিহ্‌না
×	o	×	o	×	o	×	o
খিঽতি	নাধেই	খিতঽ	তাত্‌তা	খিঽতি	তাধেই	থানি	তাত্‌তা
খিঽতি	তাধেই	থানি	তাত্‌তা	খিঽতি	তাধেই	থানি	তাত্‌তা
খিঽতি	তাধেই	থানি	তাঽক	ধেইঽ	ধিহ্‌না	খিঽতি	তাঽক
ধেইঽ	ধিহ্‌না	খিঽতি	তাঽক	ধেইঽ	ধিহ্‌না	খিঽতি	তাঽক
ধেইঽ	ধিহ্‌না	খিঽতি	ধিহ্‌না	খিতা	ধিহ্‌না	খিঽতি	তাঽক
ধেইঽ	ধিহ্‌না	খিতি	তাঽক	ধেইঽ	ধিহ্‌না	খিঽতি	তাঽক
ধেইঽ	ধিহ্‌না	খিঽতি	তাঽক	ধেইঽ	ধিহ্‌না	খিতা	ধিহ্‌না
খিঽতা	ধিহ্‌না	খিঽতি	তাঽক	ধেইঽ	ধিহ্‌না	খিঽতি	তাঽক
ধেইঽ	ধিহ্‌না	খিঽতি	তাঽক	ধেইঽ	ধিহনা	খিঽতি	তাঽক
ধেইঽ	ধিহ্‌না	খিঽতা	ধিহ্‌না	খিঽতা	ধিহ্‌না	খিঽতি	তাঽক
ধেইঽ	ধিহ্‌না	খিঽতি	তাঽক	ধেইঽ	ধিহ্‌না	খিঽতি	তাঽক
ধেইঽ	ধিহ না	খিঽতি	তাঽক	ধেইঽ	ধিহ্‌না	খিঽতা	ধিহ্‌না
খিঽতি	তাঽ	ঽঽ	ধেইঽ	খিতঽ	ধিহ্‌না	খিঽতি	নাধেই
খিত্‌	ধিহ্‌না	খিঽতি	নাধেই	খিত্‌ঽ	ধিহ্‌না	খিঽতি	নাধেই
খিত্‌	ধিহ্‌না	খিঽতি	নাধেই	খিত্‌	ঽঽ		
×	o	×	o	×	o		

ভাঙনি ১

চুটা তাল

					ধিনাও
					o
থেইখিতা	SSS	SS SS	ধিSSS	তাS তাS	ধিনাও
×	o	×	o	×	o
থেইখিতা	খিতাও	থেইখিতা	খিতাধেই	তাতাখিতা	ধিনাও
দাওদাও	খিSতা	ধেনত্রিক	তাSও	জিনহথাSক	ধেSই
SS SS	SSS	SSSS	ধিহ্না	খিSতি	নাধেই
খিত্	ধিহ্না	খিSতি	নাধেই	খিত্	ধিহ্না
খিSতি	নাধেই	খিত্S	ধিহ্না	খিSতি	নাধেই
খিত্	ধিহ্না	খিSতি	নাধেই	খিত্	
×	o	×	o	×	

ওপৰৰ ভাঙনিখিনিৰ শেষৰ

ধিহ্না	খিতি	নাধেই	খিত্
o	×	o	×

বোলখিনি গা-মান বুলি ধৰা হয়।

ভাঙনি ২

চুটা তাল

					থেইS
					o
জিSনা	ওদাও	Sদাও	খিতাS	ধেনS	ত্রিকুS
×	o	×	o	×	o
তাS	জিন্S	থাSক	ধেইS	SS	SS

SS	SS	জিহ্না	খিতি	নাধেই	খিত্
×	o	×	o	×	o

ওপৰৰদৰেই পুনৰ

জিহ্না	খিতি	নাধেই	খিত্
×	o	×	o

গা-মান হ'ব আৰু ইয়াক চাৰিবাৰ বজাব।

ভাঙনি ৩

চুটা তাল

					থেSই
					o
ধেনতি	দাওS	দাSও	দাSও	দাওS	দাওS
×	o	×	o	×	o
খিতাS	ধেSন	দ্রিক্	তাS	জিনহ	থাSক
ধেইS	SS	SS	SS থেই		
×	o	×	o		

ইয়াৰ পিছত পুনৰ গা-মান বজাব।

ভাঙনি ৪

চুটা তাল

					ধেনিতা
					o
খিতিদাও	SS	SS	SS	তাSতা	ধেনিতা
×	o	×	o	×	o
খিতিদাও	খিতিতা	খিতিদাও	খিতিতা	খিতাতাখি	তাSS
SS	জিনহতা	জিনাথ্	তাSS	SS	SS
তাSতা	ধেনিতা	খিতিদাও	খিতিতা	খিতিদাও	খিতিতা
খিতাতাখি	তাSS	SS	জিন্হতা	জিনাথ্	তাSS

SS	SS	তাSতা	ধেনিতা	খিতিদাও	খিত্তিতা
×	0	×	0	×	0
খিতিদাও	খিতিতা	খিতাতাখি	তাS	SS	জ্বিনহতা
জ্বিনাথ্	তাSS	SS	SS	তাSতা	ধেনিতা
খিতিদাও	খিতিতা	খিতিদাও	খিতিতা	খিতিদাও	খিতিতা
ধিনাখিতা	ধেনিতা	খিতিদাও	খিতিতা	খিতিদাও	খিতিতা
ধিনাখিতা	ধেনিতা	খিতিদাও	খিতিতা	খিতিদাও	খিতিতা
ধিনাখিতা	তাখ্খিতি	দাSও	ধেনিতা	খিতিতা	ধেনিতা
খিত S	SS	SS	ধিহ্না	নিSতা	ধেহ নি
তিনি	দাSও	SS	ৰিন	থাSক	ধেইS
SS					
×					

গীতৰ নাচ

পৰিতাল

মাত ১

তা খি	তি তা	ধেS Sহ নি	তা খি
×	২	0	৩
তাS ধেই	তাS Sত্ত তাS	খিS তাS	জ্বিদ Sদ ধেS
৪	0	×	২
নিS তাS Sক	ধেS ইS	খিতা Sও	জ্বিS Sন হS
0	৩	৪	0
থাS Sক			
×	২		

জামান তাল

গা-মান

ধেন	দাকS	থেS	Sন	দাS	Sক	ধেই	SS
×	২	৩		০		৪	
জিন্হ	থাক্	থেS	Sন্	দাS	Sক	SS	SS
×	২	৩		০		৪	

ওপৰৰ পৰিতালৰ ঘাতৰ পিছতেই অৰ্থাৎ 'থাক (×) | (২) '—শেষৰ এই ২য় তালৰপৰাই গা-মানখন উঠিব।

মুঠ চাৰিবাৰ বজাব।

ভাওনি ১

জামান তাল

SS	SS	থেS	ইS	SS	SS	ধেহ	নি	তি	
×	২	৩		০		৪		×	
তা	ও	Sতা	ধেহ	নি	তাS	থেই	SS	SS	
২	৩		০		৪		×	২	
জিদ	ধি	নাS	ধেই	SS	SS				
৩				৪					

ভাওনি ২

						তিন	দাS
						০	
খ্রি	খ্রি	নাS	ধেই	তাS	নি	তিন্	দাS
×	২	৩		০		৪	
খ্রি	খ্রি	নাS	ধেই	তাS	নি	তিন্	দাS

খ্রি	| খ্রি	| নাঽ	ধেই	| তা	নি	| তিন্	দাঽ
×	২	৩		০		৪	
খ্রি	| খ্রি	| নাঽ	ধেই	| তা	নি	| ঽঽ	ঽঽ

ভাঙনি ৩

জামান তাল

১	২	৩	৪	৫	৬	৭	৮
জিদ্	ধি	না	ধি	| নাঽ	ওঽ	| ঽঽ	ঽঽ
×				০		২	
জিদ	ধি	না	ধি	| নাঽ	ধিঽ	| নাঽ	ওঽ
খিত্	ধি	না	ধি	| নাঽ	ধি	| নাঽ	ওঽ
ধেহ্	নি	তি	তা	| ও	তা	| ধেহ্	নিঽ
তি	তা	ও	ঽঽ	| ঽঽ	ঽঽ	| ঽঽ	ঽঽ
ধিঽ	নাঽ	ঽঽ	ও	| ধেঽ	ঽৰ	| খিঽ	ঽৰ
খিঽ	তাঽ	খিঽ	তিঽ	| তাঽ	নিঽ	| তাঽ	ঽক
ধি	না	ঽঽ	ও	| ধেঽ	ঽৰ	| খিঽ	ঽৰ
খি	তা	খি	তি	| তাঽ	নিঽ	| তাঽ	ঽক
ধি	না	ঽঽ	ও	| ধে	ঽৰ	| খি	ঽৰ
খি	তা	খি	তি	| তা	নি	| তা	ঽক
ধি	না	ঽঽ	ও	| ধেঽ	ঽৰ	| খিঽ	ঽৰ
খি	তা	খি	তি	| তাঽ	নিঽ	| তাঽ	ঽক

১	২	৩	৪	৫	৬	৭	৮
তা	তা	তা	SS	ধে	Sন	ত্রি	Sক
×				০		২	
দাS	ওS	SS	SS	SS	SS	SS	SS
তাS	SS	ওS	SS	তাS	Sও	SS	SS
তাS	তাS	তাS	SS	ধেS	Sন	ত্রি	Sক
তাS	তাS	তাS	SS	ধেS	Sন	ত্রি	Sক
তাS	তাS	তাS	SS	ধেS	Sন	ত্রি	Sক
দা	ও	SS	SS	ধিS	নাS	ধেS	Sই
তাS	তাS	তাS	SS	ধেS	Sন	ত্রি	Sক
দাS	Sও	SS	SS	ধেS	Sই	ধেS	Sই
দাS	Sও	SS	SS	SS	SS	SS	SS
তাS	SS	Sও	SS	তাS	Sও	SS	SS
তাS	SS	Sও	SS	তাS	Sও	SS	SS
তাS	তাS	তাS	SS	ধেS	Sন	ত্রি	Sক
তাS	তাS	তাS	SS	ধেS	Sন	ত্রি	Sক
তাS	তাS	তাS	SS	ধেS	Sন	ত্রি	Sক
দাS	Sও	SS	SS	ধিS	নাS	ধেS	Sই
তাS	তাS	তাS	SS	ধেS	Sন	ত্রি	Sক

১	২	৩	৪		৫	৬		৭	৮
দাS	Sও	SS	SS	|	ধেS	Sই	|	ধেS	Sই
×					০			২	
দাS	Sও	SS	SS	|	SS	SS	|	SS	SS
তাS	SS	SS	SS	|	তাS	Sও	|	SS	SS
তাS	SS	Sও	SS	|	তাS	Sও	|	SS	SS
তাS	তাS	তাS	SS	|	ধেS	Sন	|	ত্রি	Sক
তাS	তাS	তাS	SS	|	ধেS	Sন	|	ত্রি	Sক
দাS	Sও	SS	SS	|	ধিS	নাS	|	ধেS	Sই
তাS	তাS	তাS	SS	|	ধেS	Sন	|	ত্রি	Sক
দাS	Sও	SS	SS	|	ধেS	Sই	|	ধেS	Sই
দাS	Sও	SS	SS	|	SS	SS	|	SS	SS
তাS	SS	Sও	SS	|	তাS	Sও	|	SS	SS
তাS	SS	Sও	SS	|	তাS	Sও	|	SS	SS
তাS	তাS	তাS	SS	|	ধেS	Sন	|	ত্রি	Sক
তাS	তাS	তাS	SS	|	ধেS	Sন	|	ত্রি	Sক
তাS	তাS	তাS	SS	|	ধেS	Sন	|	ত্রি	Sক
দা	Sও	SS	SS	|	ধিS	Sনা	|	ধেS	Sই
তাS	তাS	তাS	SS	|	ধেS	Sন	|	ত্রি	Sক

১	২	৩	৪	৫	৬	৭	৮
দা	ঽও	ঽঽ	ঽঽ	ধেঽ	ঽই	ধেঽ	ঽই
×				০		২	
দাঽ	ঽও	ঽঽ	ঽঽ	ঽঽ	ঽঽ	ঽঽ	ঽঽ
তাঽ	ঽঽ	ঽও	ঽঽ	তাঽ	ঽও	ঽঽ	ঽঽ
তাঽ	ঽঽ	ঽও	ঽঽ	তাঽ	ঽও	ঽঽ	ঽঽ
ঽঽ	ঽঽ	ঽঽ	ঽঽ	ধেঽ	ঽই	ধেঽ	ঽই
দাঽ	ঽঽ	ঽঽ	ঽও	ঽঽ	ঽঽ	ঽঽ	ঽঽ
তাঽ	তাঽ	তাঽ	ঽঽ	ধেঽ	ঽই	ধেঽ	ঽই
দাঽ	ঽও	ঽঽ	ঽঽ	ঽঽ	ঽঽ	ঽঽ	ঽতা
ধেঽ	ঽই	দাও	ঽও	ঽঽ	ঽঽ	জিঽ	ঽঽ
ধেঽ	ঽঽ	ঽব	খিঽ	তাঽ	খিঽ	তিঽ	ঽঽ
দাও							
×							

চুটা-তাল

গা-মান

খিঽতি	নাঽধেই	খিত্ঽ	জিহ্‌না	খিঽতি	নাঽধেই	খিত্ঽ	জিহ্‌না
×	০	×	০	×	০	×	০
খিঽতি	নাঽধেই	খিত্ঽ	জিহ্‌না	খিঽতি	নাঽধেই	খিত্ঽ	ঽঽ

ভাওনি ১

তাওS	ধেৰখিতা	দাওS	খিৰখিতি	দাওS	খিৰখিতি	দাওS	ধেনিদাও
×	০	×	০	×	০	×	০
তাত্খিতি	তাধিনাক	থেSই	SS				

এই ভাওনিখিনি মুঠ চাৰিবাৰ বজাব।

ভাওনি ২

						ধেইS	তাত্তা
						×	০
খিতি	তাত্তা	খিতি	তাত্তা	নিতি	তিনখ্রা	Sক	তাত্তা
×	০	×	০	×	০	×	০
নিতি	তাত্তা	খিতি	তাত্তা	নিতি	তিনখা	Sক	তাত্তা
নিতি	তাত্তা	নিতি	তাত্তা	নিতি	তিনখা	Sক	তাত্তা
খিৰি	ধিনাক	তাক	ধিনাও	ধেই	ধেই	দাও	দাও
থাSক	ৰিন	থাক্	ধেনি	তিনি	দাও	SS	খিতি
তাক	ধেই	দিদি	ধেই				
×	০	×	০				

মেলা-যতিতাল

গা-মান

			তাSখিতা	ধেইSদাও	তাখিতিতা
			৭	৮	০
খিSতি	তাকধিনি	তাখিতিতা	খিতিতাক	ধেইS	ধগিতিনি
×	০	২	০	৩	৪

তিনিতিনি	তাকধগি	তাকধগি	দাও SS	খিতিতাক	ধেইধেই
০	৫	০	৬	০	৭
ধেই SS	SS SS				
৮	০				

ভাঙনি ১

ধেইদাও	খিতS	ঝাত্তাও	খিত	ঝাত্তা	ধিSনা
×	০	২	০	৩	৪
ধেইধেই	ধেইদাও	খিত্S	ঝাততাও	খিত্S	ঝাত্তা
০	৫	০	৬	০	৭
ধিSনা	ধেইধেই	ধেইদাও	খিতS	ঝাততাও	খিতS
৮	০	৪	০	২	০
ঝাত্তা	ধিSনা	ধেইধেই	ধেইদাও	খি তS	ঝাততাও
৩	৪	০	৫	০	৬
খিত্S	তাSখিতা	ধেইদাও	তাখিতিতা	খিSতি	তাকধগি
০	৭	৮	০	×	০
তাখিতিতা	খিতিতাক	ধেইS	ধগিতিনি	তিনিতিনি	তাকধগি
২	০	৩	৪	০	৫
তাকধগি	দাওS	খিSতি	তাSক	ধেইS	SS
০	৬	০	৭	৮	০

ভাঙনি ২

তাSখিতি	তাSখিতি	তাত্তাও	SS	ধেনিতাধে	নাওধেনি
×	০	২	০	৩	৪
তাততাও	তাSখিতি	তাSখিতি	তাততাও	SS	ধেনিতাধি
০	৫	০	৬	০	৭
নাওধেনি	তাত্তাও				
৮	০				

মুঠ দুবাব বজাব।

চুটকলা

ভাঙনি

তাও	তাত্‌ খিতি	তাক ধিন	ধেই SS	জিদ
×	২	৩	০	৪
ধেব খিতি	দাও SS	SS SS		
৫	৬	০		

মুঠ চাবিবাৰ বজাব।

তিনি	খিতি দাও	তিনি খিতি	দাও SS	ধেই
×	২	৩	০	৪
খিতি দাও	ধেই খিতি	দাও SS		
৫	৬	০		

মুঠ চাবিবাৰ বজাব।

ধেই	দাও দাও	খিতি দাও	দাও দাও	বিন্‌
×	২	৩	০	৪
থাS তাS	খিS তিS	তাS Sক	ধেই	দাও দাও
৫	৬	০	×	২

খিতি দাও	দাও দাও	খিতি	দাও দাও	ধেনি তাধে	নিতা ধিনা
৩	০	৪	৫	৬	০

ধেই	দাও দাও	খিতি দাও	দাও দাও	খিতি
×	২	৩	০	৪
দাও দাও	ধেনি তাধে	খিতা ধিনা	ধেই	দাও দাও
৫	৬	০	×	২

খিতি দাও	দাও দাও	খিতি	দাও দাও	ধেনি তাধে	খিতা ধিনা
৩	০	৪	৫	৬	০

ধেই	দাও দাও	খিতি দাও	দাও দাও	খিতি
×	২	৩	০	৪

দাও দাও	ধেনি তাধে	খিতা খিনা	ধেই	তাত খিতা	
৫	৬	০	×	২	
দিধি নাক	ধেই তাতা	খিS	নাS Sও	তাS খিS	তিS তাS
৩	০	৪	৫	৬	০
ধেS	নিS তাS	খিS তাS	SS SS	SS	
×	২	৩	০	৪	
SS SS	খিS নাS	নিS তাS	ধেS	নিS তি	
৫	৬	০	×	২	
নিS দাS	Sও SS	খিন্	থাS Sক	ধেS Sই	SS SS
৩	০	৪	৫	৬	০

পৰিতাল

গা-মান

তাS Sও	তাও খিতি	তাক ধেই SS	খিনা তাধি	নাও খিতি
×	২	০	৩	৪
তাক ধেই SS	খিনা তাতা	তাS Sও	SS SS SS	
০	৫	৬	০	

মুঠ তিনিবাৰ বজাব।

ভাওনি ১

তাS Sও	তাS Sও	খিত খিS না	ধেহ নিS
×	২	০	৩
দাS Sও	খিS নাS খিS	নাS খিS	নাS Sও
৪	০	৫	৬
খিS নাS খিS	নাS খিS	নাS Sও	খিS নাS খিS
০	×	২	০

নাS দিS	ধেS Sই	খিS তাS Sও	ধিন SS
৩	৪	০	৫
থাS Sক	ধেই SS SS		
৬	০		

যতিতাল

গা-মান

তাSখিতা	ধেইদাও	তাখিতিতা	খিSতি	তাকধগি	তাখিতিতা
৭	৮	০	×	০	২
খিতিতাক	ধেইSS	ধগিতিনি	তিনিতিনি	তাকধগি	তাকধগি
০	৩	৪	০	৫	০
দাওSS	খিতিতাক	ধেইধেই	ধেইS	SS	
৬	০	৭	৮	০	

ভাওনি ১

ধেইখিতা	খিতিদাও	থেইখিতা	খিতিদাও	তাSখিতা	ধিSহ্না
×	০	২	০	৩	৪
ধেইধেই	ধেইখিতা	খিতিদাও	থেইখিতা	খিতিদাও	তাSখিতা
০	৫	০	৬	০	৭
ধিSহ্না	ধেইধেই				
৮	০				

ভাওনিৰ শেষৰ সপ্তম তালৰপৰা অৰ্থাৎ তাSখিতা (৭) -ৰপৰা গা মান উঠিব, কাৰণ ইয়াৰ গ-মানখন সপ্তম তালৰপৰা উঠিছে আৰু ইয়াত ১৭ মাত্ৰা হৈছে।

এই ভাওনি আৰু এবাৰ বজাব, অৰ্থাৎ ইযাৰ দুই আবৰ্তন।

ভাওনি ২

তাঽখিতি	তাঽখিতি	তাত্তাও	ঽঽ	ধেনিতাধি	নাওধেনি
×	০	২	০	৩	৪
তাত্তাও	তাঽখিতি	তাঽখিতি	তাত্তাও	ঽঽ	ধেনিতাধি
০	৫	০	৬	০	৭
নাওধেনি	তাত্তাও				
৮	০				

আৰু এক আবৰ্ত্তন বজাব।

চুটকলা

ভাওনি

তাও	তাত্ খিতি	তাক ধিনা	ধেই ঽঽ	জিন
×	২	৩	০	৪
তাখ্ তাখ্	তিনি তিনি	দাও ঽঽ		
৫	৬	০		

মুঠ চাৰিবাৰ বজাব।

ধিহ্	নাঽ ঽও	ধিহ্ নাঽ	তাত্ তাঽ	ধিহ্	
×	২	৩	০	৪	
নাঽ ঽও	ধিহ্ নাঽ	তাত্ তাঽ	ধিহ্	নাঽ ঽও	
৫	৬	০	×	২	
ধিহ্ নাঽ	তাত্ তাঽ	ধিহ্	নাঽ ঽও	তিনি খিতি	তিনি খিতি
৩	০	৪	৫	৬	০
তিন্	দাঽ ঽক	ধিঽ নাঽ	ধিঽ নাঽ	ধিহ্	
×	২	৩	০	৪	

নাS Sও	তিনি খিতি	তিনি খিতি	তিন	দাS Sক	
৫	৬	০	×	২	
ধিS নাS	ধিS নাS	ধিহ্	নাS Sও	তিনি খিতি	তিনি খিতি
৩	০	৪	৫	৬	০
তিন্	দাS Sক	ধিS নাS	ধিS নাS	ধেনি	
×	২	৩	৪	৪	
তাধে নিতা	ধেনি তাধে	নিতা ধেনি	তাS	SS SS	
৫	৬	০	×	২	
SS SS	SS SS	ঝিন	থাS Sতা	খিS তিS	তাS Sক
৩	০	৪	৫	৬	০
ধিন	তাধে নিতা	ধিন তাধে	নিতা ধিনা	ধিন	
×	২	৩	০	৪	
তাধে নিতা	ধিন্ তাধে	নিতা ধিনা	ধিন্	তাধে নিতা	
৫	৬	০	×	২	
ধিন্ তাধে	নিতা ধিনা	ধিন	তাধে নিতা	ধিন তাধে	নিতা ধিনা
৩	০	৪	৫	৬	০
ধেই	তাত্ খিতা	দিধি নাক	ধেই তাতা	ধিহ্	
×	২	৩	০	৪	
নাS Sও	তাS ধিS	তিS তাS	ধেS	নিS তাS	
৫	৬	০	×	২	
ধিS তাS	SS SS	SS	SS SS	ধিS নাS	নিS তাS
৩	০	৪	৫	৬	০
ধেই	নিS তিS	নিS দাS	ওS SS	ঝিন	
×	২	৩	০	৪	
থাS Sক	ধেই Sই	SS SS			
৫	৬	০			

পখিভাল

গা-মান

তাऽ ऽও	তাও খিতি	তাক ধেই ऽऽ	ধিনা তাধি	নাও খিতি
×	২	০	৩	৪
তাক ধেই ऽऽ	ধিনা তাতা	তাও ऽऽ	ऽऽ ऽऽ ऽऽ	
০	৫	৬	০	

গা-মান তিনিবাৰ বজাব।

তাণ্ডনি

তাऽ ऽও	তাऽ ऽও	খিত্ ধিऽ নাऽ	ধেহ্ নিऽ	দাऽ ऽও
×	২	০	৩	৪
ধিऽ নাऽ ধিऽ	নাऽ ধিऽ	ধিऽ নাऽ	ধিऽ নাऽ ধিऽ	নাऽ ऽও
০	৫	৬	০	×
নাऽ ऽও	ধিऽ নাऽ ধিऽ	নাऽ দিऽ	ধেऽ ऽই	খিऽ তাऽ ऽও
২	০	৩	৪	০
ধিন্ ऽऽ	থাऽ ऽক	ধেই ऽऽ ऽऽ		
৫	৬	০		

চুটকলা

গা-মান

ধেই	তাত্ খিতা	ধিऽ নাऽ	খিऽ তিऽ	তাऽ	খিऽ তিऽ
×	২	৩	০	৪	৫
দাऽ ऽও	খিত্ ऽऽ				
৬	০				

মুঠ ছবাৰ বজাব।

ভাঙনি

ধেই	তাত খিতা	ধিS নাS	ধেনি দাও	ধিনা	ধিনা নিতা
×	২	৩	০	৪	৫
খিতা খিতি	তাত্ খিতা	খিতা	ধিনা নিতা	ধিনা ধেনি	দাS Sও
৬	০	×	২	৩	০
ধেৰ	ধিনা Sক	ধেS Sই	SS SS		
৪	৫	৬	০		

চোক

বাত্	তাত্ খিতি	তাক্ ধেই	তাতা খিতা	ধিহ্	নাS নিS
×	২	৩	০	৪	৫
দাS Sও	দাS Sও	বাত্	তাত্ খিতি	তাক ধেই	তাতা খিতা
৬	০	×	২	৩	০
ধিহ্	নাS নিS	দাS Sও	দাS Sও	বাত্	তাত্ খিতি
৪	৫	৬	০	×	২
তাক ধেই	ধেনি দাও	ধিনা	ধিনা নিতা	খিতা খিতি	তাত্ খিতা
৩	০	৪	৫	৬	০
খিতা	ধিনা নিতা	ধিনা ধেনি	দাS Sও	ধেৰ	ধিনা Sক
×	২	৩	০	৪	৫
ধেS Sই	SS SS SS				

জামান তাল

গা মান

খেন	দাক্	খেS Sন	দা Sক	ধেই SS
×	২	৩	০	৪
জিন্হ	থাক্	খেS Sন	দা Sক	SS SS

মূঠ চাৰিবাৰ বজাব।

ভাঙনি ১

ঽঽ	ঽঽ	থেঽ ঽই	ঽঽ ঽঽ	ধেঽ নিঽ
×	২	৩	০	৪
তিঽ	তাঽ	ঽও ঽতা	ধেঽ নিঽ	তাঽ থেই
ঽঽ	ঽঽ	জিদ্ খিঽ	নাঽ ধেই	ঽঽ ঽঽ

ভাঙনি ২

				দাও ঽঽ
				০
ধেহ্	নিঽ	দাঽ ঽও	ধেঽ নিঽ	দাঽ ঽও
×	২	৩	০	৪
ধেহ্	নিঽ	দাঽ ঽও	ধেঽ নিঽ	দাঽ ঽও

ভাঙনি ৩

জামান তাল

ধেঽ ঽই ধেঽ ঽই	ঽঽ তাঽ	খিঽ তিঽ	তা ঽক ধেঽ ঽই
×	০	২	×
ঽঽ ঽঽ	ঽঽ ঽঽ	ধে ঽই ধেঽ ঽই	ঽঽ তাঽ
০	২	×	০
খিঽ তিঽ	তা ঽক ধেই ঽই	ঽঽ ঽঽ	ঽঽ ঽঽ
২	×	০	২
ধেঽ ঽই ধেঽ ঽই	ঽঽ তাঽ	খিঽ তিঽ	তাঽ খিঽ তাঽ ঽঽ
×	০	২	×
দিঽ খিঽ	না ঽঽ	ধে ঽই ধেঽ ঽই	ঽঽ ঽতা
০	২	×	০

খিS তিS	তা Sক ধেS Sই	SS SS	SS SS
২	×	০	২
ধে Sই ধেS Sই	SS SS	খিS তিS	তাS খিS তাS SS
×	০	২	×
দিS খিS	নাS SS	ধে Sই ধেS Sই	SS Sতা
০	২	×	০
খিS তিS	তা Sক ধেS Sই	SS SS	SS SS
২	×	০	২
ধে Sই ধেS Sই	SS তাS	খিS তিS	তা খি তা SS
×	০	২	×
দিS খিS	নাS SS	ধে Sই ধেS Sই	SS তাS
০	২	×	০
খিS তিS	তা Sক ধেS Sই	SS SS	SS SS
২	×	০	২

ইয়াৰ পিছৰখিনিও গা-মানৰ তালত পৰে, কিন্তু আগৰ দৰেই ইয়াত সমৰ পিছত ছুটা চাপৰি নপৰে।

ধি না SS ও	ধেS Sৰ	খিS Sৰ
×	০	২
খি তা খিS তিS	তা খিS	তাS Sক
ধি না SS ও	ধেS Sৰ	খিS Sৰ
খি তা খিS খিS	তাS নিS	তাS Sক
ধি না SS ও	ধেS Sৰ	খিS Sৰ
খি তা খিS তি	তাS নিS	তাS Sক

খি	তা	খি	তা	|	খি	তা	|	খি	তা
×				|	0		|	২	
খি	তা	ধেই	ই	|	দা	ও	|	SS	SS
তা	SS	তা	ও	|	তা	ও	|	SS	SS
খি	তা	খি	তা	|	খি	তা	|	খি	তা
খি	তা	ধে	ই	|	দা	ও	|	SS	তা
খি	তা	খি	তা	|	খি	তা	|	খি	তা
খি	তা	ধে	ই	|	দা	ও	|	SS	SS
খি	তা	ধে	ই	|	দা	ও	|	SS	SS
খি	তা	ধে	ই	|	দা	ও	|	SS	SS
তা	ধে	নি	তা	|	খি	তি	|	দা	ও
তা	তা	খি	তি	|	দা	ও	|	SS	SS
খিS	SS	নাS	SS	|	তাS	Sও	|	তাS	SS
তাS	Sত	তাS	SS	|	ধেS	Sত	|	ধেS	SS
নিS	SS	তাS	SS	|	খিS	SS	|	তিS	SS
দাS	SS	ওS	SS	|	SS	SS	|	খিS	Sতা
খি	খ্রি	খি	খ্রি	|	ধেS	Sই	|	দাS	Sও
তাS	SS	Sও	SS	|	তাS	Sও	|	SS	SS
খি	তা	খি	তা	|	খি	তা	|	খি	তা

খি	তা	ধে	ই	|	দা	ও	|	ঽঽ	ঽঽ
খি	তা	খি	তা	|	খি	তা	|	খি	তা
খি	তা	ধে	ই	|	দা	ও	|	ঽঽ	ঽঽ
খি	তা	ধে	ই	|	দা	ও	|	ঽঽ	ঽঽ
খি	তা	ধে	ই	|	দা	ও	|	ঽঽ	ঽঽ
তা	ধে	নি	তা	|	খি	তি	|	দা	ও
তা	তা	খি	তি	|	দা	ও	|	ঽঽ	ঽঽ
খিঽ	ঽঽ	নাঽ	ঽঽ	|	তাঽ	ঽত	|	তাঽ	ঽঽ
তাঽ	ঽত	তাঽ	ঽঽ	|	ধেঽ	ঽত	|	ধেঽ	ঽঽ
নিঽ	ঽঽ	তাঽ	ঽঽ	|	খিঽ	ঽঽ	|	তিঽ	ঽঽ
দাঽ	ঽঽ	ঽও	ঽঽ	|	ঽঽ	ঽঽ	|	খ্রিঽ	ঽতা
খ্রি	খ্রি	খ্রি	খ্রি	|	ধেঽ	ঽই	|	দাঽ	ঽও

চুটা তাল

ভাঙনি

					খিতাও
					0
ধেইঽ	তাওখিতাতাথি	তাওখিতাতাথি	তাওঽঽ	খিত্ঽঽ	ধিহ্না
×	0	×	0	×	0

খিঽতি	নাঽধেই	খিঽত্	ধিহ্না	খিঽতি	নাঽধেই	খিত্ঽঽ	ধিহ্না

খিঽত্তি	মাঽধেই	খিত্‌ঽ	ধিহ্‌না	খিঽত্তি	নাঽধেই	তাঽও	ধেৰখিতা
×	0	×	0	×	0	×	0
খিতাখিতা	খিৰখিতা	খিতাখিতা	খিৰখিতা	খিতাখিতা	ধিহ্‌ না	ঽথে	নিতাঽ
থেনি	তাত্‌তা	থেনি	থেনদাক	তাঽও	ধেৰখিতা	খিতাখিতা	খিৰখিতা
খিতাখিতা	খিৰখিতা	খিতাখিতা	ধিহ্‌না	ঽথে	নিতাঽ	থেনি	তাত্‌তা
থেনি	ধেন্‌দাক	ঽঽ	ধেইঽ	ঽঽ	ধেইঽ	ঽঽ	ধেইঽ
ঽঽ	ৰিঽন্‌	থাঽক	ধেহ্‌নি	তিনি	দাঽও	ঽঽ	খিত্তি
তাঽক	ধেইঽ	দিদিঽ	ধেইঽ	ঽঽ	ঽঽ		
×	0	×	0	×	0		

যতি-তাল

গা-মান

তাঽখিতা	ধেইদাও	তাখিতিতা	খিঽতি	তাকধগি	তাখিতিতা	খিতিতাক	ধেইঽঽ
৭	৮	0	×	0	২	0	৩
ধগিতিনি	তিনিতিনি	তাকধগি	তাকধগি	দাঽও	খিতিতাক	ধেইধেই	ধেইঽ
৪	0	৫	0	৬	0	৭	৮

ঽঽ
0

ভাঙলি ১

খিৰখিতা	নিতাখিতা	খিৰখিতা	নিতাখিতা	খিৰখিতা	খিত্তিদাও	ঽঽ	ধেৰধিনা
×	0	২	0	৩	৪	0	৫
নিতাধিনা	ধেৰধিনা	নিতাধিনা	ধেৰধিনা	ধেনিদাও	ঽঽ	খিৰখিতা	নিতাখিতা
0	৬	0	৭	৮	0	×	0

খিৰখিতা	নিতাখিতা	খিৰখিতা	খিতিদাও	SS	ধেৰধিনা	নিতাধিনা	ধেৰধিনা
২	০	৩	৪	০	৫	০	৬
নিতাধিনা	ধেৰধিনা	ধেনিদাও	SS	খিৰখিতা	নিতাখিতা	খিৰখিতা	নিতাখিতা
০	৭	৮	০	×	০	২	০
খিৰখিতা	খিতিদাও	SS	ধেৰধিনা	নিতাধিনা	ধেৰধিনা	নিতাধিনা	তাSখিতা
৩	৪	০	৫	০	৬	০	৭
ধেইদাও	তাখিতিতা	খিSতি	তাকধগি	তাখিতিতা	খিতিতাক	ধেইSS	ধগিতিনি
৮	০	×	০	২	০	৩	৪
তিনিতিনি	তাকধগি	তাকধগি	দাSও	খিতিতাক	ধেইধেই	ধেইS	SS
০	৫	০	৬	০	৭	৮	০

ভাঙনি ২

তাSখিতি	তাSখিতি	তাত্তাও	SS	ধেনিতাধে	নাওধেনি	তাত্তাও	তাSখিতি
×	০	২	০	৩	৪	০	৫
তাSখিতি	তাত্তাও	SS	ধেনিতাধে	নাওধেনি	তাত্তাও		
০	৬	০	৭	৮	০		

পৰিতাল

ভাঙনি

					খিSতাSধেই
তাত্ খিতা	খিS নাS	খিS নাS নিS	দাS Sও	দা Sও	খিSতাSধেই
×	২	০	৩	৪	০
তাত্ খিতা	খিS নাS	খিS নাS নিS	দাS Sও	দাS Sও	খিSতাSধেই
৫	৬	০	×	২	০
তাত্ খিতা	খিS নাS	খিSনাS নিS	দাS Sও	দাS Sও	খিS নাS নিS
৩	৪	০	৫	৬	০

দাS Sও	দাS Sও	ধিS নাS নিS	দাS Sও	দাS Sও	ধেই দাও দাও
×	২	০	৩	৪	০
দাও দাও	দাও দাও	ধিS তাS ধেই	দাS Sও	দাS Sও	ধিS তাS ধেই
৫	৬	০	×	২	০
তাত্ ধিতা	ধিS নাS	ধিS নাS নিS	দাS Sও	দাS Sও	ধিS তাS ধেই
৩	৪	০	৫	৬	০
তাত্ ধিতা	ধিS নাS	ধিS নাS নিS	দাS Sও	দাS Sও	ধিS তাS ধেই
×	২	০	৩	৪	০
তাত্ ধিতা	ধিS নাS	ধিS নাS নিS	দাS Sও	দাS Sও	ধিS নাS নিS
৫	৬	০	×	২	০
দাS Sও	দাS Sও	ধিS নাS নিS	দাS Sও	দাS Sও	ধেই দাও দাও
৩	৪	০	৫	৬	০
দাও দাও	দাও দাও	ধিS তাS ধেই	দাও Sও	SS SS	ধেই SS ধেই
×	২	০	৩	৪	০
তাত্ তাS	ধিহ্ নাS	ওS SS তাS	ধিS তিS	তাS ধেS	নিS SS তাS
৫	৬	০	×	২	০
ধিS তাS	SS SS	SS SS SS	SS SS	SS SS	ধিS SS নাS
৩	৪	০	৫	৬	০
নিS তাS	ধেS নিS	তিS SS নিS	দাS Sও	SS SS	ধিS SS Sন
×	২	০	৩	৪	০
থাS Sক	ধেS Sই	SS SS SS			
৫	৬	০			

নাটৰ নাচ ও সূত্ৰধাৰী নাচ

বাজনা ১

থুকনি তাল

খিতি	তা ऽক	ধেই	দাऽ ও	খিতি	তা ऽক	ধেই	দা ও
×	২	×	২	×	২	×	২
খিতি	তা ऽক	ধেই	দা ও	খিতি	তা ऽক	ধেই	দা ও
×	২	×	২	×	২	×	২
ধেহ্	ধেহ্ ধেহ্	ধেহ্	ধেহ্ ধেহ্	ধেহ্	ऽऽ ऽऽ	তাক	খ্রিখ্রি খ্রিক
×	২	×	২	×	২	×	২

বাজনা ২

থুকনি তাল

খিখ্রি	খ্রিখ্রি খিখ্রি	ऽধি	না ও	খিব	খিৰখিৰ খিৰখিৰ
×	২	×	২	×	২
ऽধি	না ও	তা	ऽऽ ऽऽ	তা	ऽऽ ऽऽ
তা	ऽऽ ऽऽ	তাখ্রিৰখ্রিব	খ্রিৰখ্রিব খ্রিৰখ্রিব	ধেই	

এই বাজনাখন থুকনি তালত লিপিবদ্ধ কৰা হৈছে। ইয়াত প্ৰকৃত তাল তেনে নাই।

বাজনা ৩

থুকনি তাল

তাকধেই	তিনিখিতি ধেইऽऽ	জিদধেনি	তাতা খিতি	তাऽধেনি	তাऽ ऽऽ
×	২	×	২	×	২

তাকধেই	তিনিখিতি	ধেইSS	জিদধেনি	তাতা	খিতি	তাSধেনি	তাS	SS
×	২		×	২		×	২	
তাকধেই	তিনিখিতি	ধেইSS	জিদধেনি	তাতা	খিতি	তাSধেনি	তাS	SS
তাকধেই	তিনিখিতি	ধেইSS	জিদধেনি	তাতা	খিতি	তাSধেনি	তাS	SS
তাS	তাS	Sক	ধেই	দা	ও	তাS	তাS	Sক
ধেই	দা	ও	তাS	তাS	Sক	ধেই	দা	ও
তা	তা	Sক	ধেই	দা	ও	তা	তা	Sক
ধেই	SS	SS	তা	তা	Sক	ধেই	SS	SS
তা	তা	Sক	তা	তা	SS	তা	তা	Sক
ধেই	SS	SS	তা	তা	Sক	ধেই	SS	SS
Sতা	ধেই	SS	গিৰগিৰ	গিৰগিৰ	গিৰগিৰ	ধিনাতানা	ধনিদাও	SS
তা	তা	Sক	ধেই	দা	ও	তা	তা	Sক
ধেই	দা	ও	তা	তাS	Sক	ধেই	দা	ও
তা	তাS	Sক	ধেই	দা	ও	তা	তা	Sক
ধেই	SS	SS	তা	তাS	Sক	ধেই	SS	SS
তা	তা	Sক	তা	তা	Sক	তা	তা	Sক
ধেই	SS	SS	তা	তা	Sক	ধেই	SS	SS

ঽতা	ধেই ঽঽ	গিৰগিৰ	গিৰগিৰ গিৰগিৰ	ধিহ্	নাও ঽঽ
×	২	×	২	×	২
তাও	ঽঽ ঽঽ	তাঽ	ঽঽ ঽঽ	তা ঽঽ	ঽঽ ঽঽ
তাঽ	গিৰগিৰ গিৰগিৰ	ধেই			
×	২	×			

বাজনা ৪

চুটা তাল

০	×	০	×	০	×	০	×
ধিহ্	নাও	বিনধা	তাতা	খিতি	তাক	ধিহ	নাও
ধিহ্	নাও	ধিনি	তাক	ধিঃ	নাও	ৰাতা	তাক
ধিহ্	নাও	ধিনাও	ধিদাও	ঽতা	ত্রিখি	দাও	ঽঽ
খিতি	তাক	ধিহ্	নাও	তধিহ্	নাও	ধগি	তাক
ধিহ্	নাও	ৰাতা	তাক	ধিহ্	নাও	ধিনাও	ঽদাও
ঽতা	ত্রিখি	দাও	ঽঽ	খেনি	তাক	ধিনাও	ঽদাও
ঽতা	ত্রিখি	দাও	ঽঽ	খেনি	তাক	ধিনাও	ঽদাও
ঽতা	ত্রিখি	দাও	ঽঽ	তাতা	ঽক	ধেই	ঽঽ
তাতা	ঽক	ধেই	ঽঽ	তাতা	ঽক	তাতা	ঽক
তাতা	ঽক	ধেই	ঽঽ	তাতা	ঽক	ধেই	ঽঽ
ঽতা	ধেই	খিৰখিৰ	খিৰখিৰ	খিবখিব	খিবখিব	তা	ঽঽ

0	×	0	×	0	×	0	×
তাऽ	ऽऽ	তাऽ	ऽऽ	তাখিৰখিৰ	খিৰখিৰ	খিৰখিৰ	খিৰখিৰ
ধেই							

বাজনা ৫

চুটা তাল

0	×	0	×	0	×	0	×
ধহ্ গা	ধহ্ গা	ত্ৰিখি	তাধেই	তাऽ	ऽऽ	ৰিনথা	তাতা
খিতি	তা	ধহ্ গা	ধহ্ গা	ত্ৰিখি	তাধেই	তাऽ	ऽऽ
জিধেই	ऽধেই	ত্ৰিখি	তাऽ	ऽऽ	ধহ্ গা	ধহ্ গা	
ত্ৰিখি	তাধেই	তাऽ	ऽऽ	জিধেই	ऽধেই	ত্ৰিখি	তাধেই
তা	ऽऽ	জিধেই	এধেই	ত্ৰিখি	তাধেই	তাऽ	ऽऽ
জিধেই	এধেই	ত্ৰিখি	তাধেই	তা	ऽऽ	জিধেই	এধেই
ত্ৰিখি	তাধেই	তা	ऽऽ	খিতি	তাক	ধেখ্ৰা	ऽখ্ৰা
খিতি	তাক	তিখ্ৰা	ऽখা	খিতি	তাক	ধেখ্ৰা	ऽক
ধেহ্ খ্ৰা	ऽক	ধেত্খিতি	তাধঃ	গিতি	তাধেইऽ	তা	ऽऽ
তাऽ	ऽऽ	গ্ৰিৰগ্ৰিৰ	গ্ৰিৰগ্ৰিৰ	ধেই	ऽऽ	ऽऽ	ऽऽ

বাজনা ৬

চুটা তাল

×	0	×	0	×	0	×	0
খিনা	ऽকাধে	ত্ৰিখি	দাও	ৰিনথা	তাতা	খিতি	তাক

×	০	×	০	×	০	×	০
ধিনা	Sকধে	ত্রিখি	দাও	তাতা	Sকধে	ত্রিখি	দাও
তিংখা	ওতি,	খাও	SS	ৰাতা	ধগে	তাতা	ধগি
তাধ	গিতা	খ্রিধি	নাS	তি,খ্রা	ওতি,	খ্রাও	SS
খিত,	SS	ধিনা	Sকধেই	ত্রিখি	দাও	তাতা	Sক
ধেই	SS	ত্রিখি	দাও	ত্রি,খ্রা	ওতি,	খাও	SS
খিত	SS	ৰাতা	ধগি	তাতা	ধগি	তাধ	গিতা
খ্রিধি	নাও	তি,খ্রা	ওতি,	খ্রাও	SS	খিত	SS
ৰাতা	ধগি	তাতা	ধগি	তাধ	গিতা	খ্রিধি	নাS
তি,খ্রা	ওতি,	খ্রাও	SS	খিতি	তাক	ধেখ্রা	খ্রা
খিতি	তাক	তিংখ্রা	ধেখ্রা	খিতি	তাক	ধেখ্রা	Sক
ধেখ্রা	Sক	ধেত	খিতি	তাS	ধS	গি	তি
তা	ধেই	তা	SS	তাS	গ্রিৰগ্রিৰ	গ্রিৰ	গ্রিৰ
ধেই							

বাজনা ৭

জামান তাল

ধিনা ওখ্রি বিনদা খিতি	তাক থেনি	থেনি তাক
×	২	০
ৰিনধা তাতা খিতি তাক	ধিনা ওখ্রি	ৰিনদা খিতি

তাক	থেনি	থেনি	তাক	|	দদও	খ্রি	|	ৰিনদা	খিত্তি
×				|	২		|	০	
তাক	থেনি	থেনি	তাক	|	ধিনাও	খ্রি	|	ৰিনদা	খিত্তি
দদও	খ্রি	ৰিনদা	খিত্তি	|	থেনি	তিখি	|	নিতি	থেনি
দদও	খ্রি	ৰিনদা	খিত্তি	|	ধিনা	ওখ্রি	|	ৰিনদা	খিত্তি
খিতা	ধেই	তা	SS	|	তাক	থেনি	|	থেনি	তাক
ধিনা	ওখ্রি	ৰিনদা	খিত্তি	|	তাক	থেনি	|	থেনি	তাক

চুটা তাল

০	×	০	×	০	×	০	×
দদও	খ্রি	ৰিনদা	খিত্তি	তাক	থেনি	থেনি	তাক
ধিনাও	খ্রি	ৰিনদা	খিত্তি	দদও	খি	ৰিনদা	খিত্তি
থেনি	তিখে	নিতি	থেনি	দদও	ওখ্রি	ৰিনদা	খিতা
ধিনা	ওখি	ৰিনদা	খিতা	খিতা	ধেই	তাSS	SS

বাজনা ৮

চুটা তাল

ধেখিৰ	Sৰখিৰ	ও	SS	ৰিনধা	তাতা	খিতি	তাক
০	×	০	×	০	×	০	×
ধেখিৰ	ইৰখিৰ	তাখিৰ	ইখিৰ	তাখিৰ	ইখিৰ	ৰাও	খিত্তি
তাখিৰ	ইখিৰ	তাখিৰ	ইখিৰ	তাখিৰ	ইখিৰ	ৰাও	খিত্তি

তাখিৰ	ইখিৰ	ৰাও	খিতি	তাখিৰ	ইখিৰ	ৰাও	খিতি
0	×	0	×	0	×	0	×
খিতা	দিধে	নিতা	খিতা	দিধি	নাক	ধেই	ধেই
ধেখিৰ	ইখিৰ	তাখিৰ	ইখিৰ	জিধে	নিতা	খিতা	ধেই
তাऽ	ऽऽ	তাক	থেনি	থেনি	তাক	ধেখিৰ	ইখিৰ
তাখিৰ	ইখিৰ	তাখিৰ	ইখিৰ	ৰও	খিতি	তাখিৰ	ইখিৰ
তাখিৰ	ইখিৰ	তাখিৰ	ইখিৰ	ৰও	খিতি	তাখিৰ	ইখিৰ
ৰও	খিতি	তাখিৰ	ইখিৰ	ৰও	খিতি	খিতি	দিধে
নিতা	খিতা	দিধি	নাক	ধেই	ধেই	ধেখিৰ	ইখিৰ
তাখিৰ	ইখিৰ	ऽধে	নিতা	খিতা	ধেই	তাऽ	ऽऽ

বাজনা ৯

চুটা তাল

জিধে	ऽনখ্রি	ৰিনদা	খিতি	তাক	থেনি	থেনি	তাক
0	×	0	×	0	×	0	×
ऽऽ	ऽऽ	ৰিনথা	তাতা	খিতি	তাক	জিধে	ऽনখ্রি
ৰিনদা	খিতি-	তাক	থেনি	থেনি	তাক	তাকধে	ऽনখ্রি
ৰিনদা	খিতি	তাক	থেনি	থেনি	তাক	জিধে	ऽনখ্রি
ৰিনদা	খিতি	তাকধে	ऽনখ্রি	ৰিনদা	খিতি	থেনি	জিধে

নিতি	থেনি	জিধে	ঽনখি	বিনদা	খিতি	খিতা	ধেই
0	×	0	×	0	×	0	×
তাঽ	ঽঽ	তাক	থেনি	থেনি	তাক	জিধে	ঽনখ্রি
বিনদা	খিতি	তাক	থেনি	থেনি	তাক	তাকধে	ঽনখ্রি
বিনদা	খিতি	তাক	থেনি	থেনি	তাক	জিধে	ঽনখ্রি
বিনদা	খিতি	তাকধে	ঽনখ্রি	বিনদা	খিতি	থেনি	তিখ্রে
নিতি	থেনি	তাকধে	ঽনখ্রি	বিনদা			
নিতি	থেনি	তাকধে	ঽনখ্রি	বিনদা	খিতা	জিধে	ঽনখ্রি
বিনদা	খিতা	খিতা	ধেই	তা	ঽঽ	ঽঽ	ঽঽ

বাজনা ১০

চুটা তাল

খিনাও	ঽকধেই	ত্রিখি	দাও	থেনা	থেনা	ত্রিখি	তাক
0	×	0	×	0	×	0	×
ঽঽ	ঽঽ	বিনথা	তাতা	খিতি	তাক	খিনাঽ	ঽকধেই
ত্রিখি	দাও	থেনা	থেনা	ত্রিখি	তাক	তাতা	ঽকধেই
ত্রিখি	দাও	থেন	থেনা	ত্রিখি	তাক	খিনাও	কধেই
ত্রিখি	দাও	তাতা	ঽকধেই	ত্রিখি	দাও	থেনি	তিধে
নিতি	থেনি	তাতা	ঽকধেই	ত্রিখি	দাও	থেনাও	ঽকধেই

ত্ৰিখি	দাও	খিতা	ধেই	তাS	SS	তাক	থেনি
o	×	o	×	o	×	o	×
থেনি	তা	ধিনাও	Sকধেই	ত্ৰিখি	দাও	থেনা	থেনা
ত্ৰিখি	তাক	তাতা	Sকধেই	ত্ৰিখি	দাও	থেনা	থেনা
ত্ৰিখি	তাক	ধিনাS	Sকধেই	ত্ৰিখি	দাও	তাতা	Sকধেই
ত্ৰিখি	দাও	থেনি	তিথে	নিতি	থেনি	তাতা	Sকধেই
ত্ৰিখি	দাও	ধিনাও	Sকধেই	ত্ৰিখি	দাও	খিতা	ধেই

বাজনা ১১

চুটা তাল

থেনি	তাক SS	থে নি	তাক SS	থে নি	তাক SS
×	o	×	o	×	o
থে নি	তাক SS	দি দি	ধেং নি	থে নি	তাক SS
তা থে	ধে নি	থে নি	তাক	SS	থে নি
তাক SS	থেই SS	থেই SS	গ্ৰিব গ্ৰিব	তাS থেই	তিনি খিতি
তা থেই	তিনি খিতি	থে নি	তাক SS	থেই গ্ৰিব	গ্ৰিব গ্ৰিব
জ্বি জি	ধে নি	থে নি	তা SS	তা থে	ধেঃ নি
থে নি	তাত SS	থে নি	তাক	SS	থেই SS
গ্ৰিব গ্ৰিব	তাS থেই	তিনি খিতি	তা থেই	তিনি খিতি	থে নি

তাক	SS	থেই	নি	তাক SS	থে° নি
×	0	×	0	×	0
তাক SS	থে নি.	তাক SS	—	—	—
—	SS	থেনি			

বাজনা ১২

চুটা তাল

						SS	থেনি
						×	0
থেনি	তাক	থেনদা	ত্রিখি	তাক	SS	খিত	তাক
×	0	×	0	×	0	×	0
ধেনি	থেনি	তাক	তাক	থেনি	থেনি	তাক	থেনদা
ত্রিখি	তাS	SS	খিত	ধেখ্রা	তিনি	তাক	থেনি
থেনি	তাক	থেনদা	ত্রিখি	তাSS			

বাজনা ১৩

চুটা তাল

ধগি	তাধ	গিতা	ধগা	ধিনা	Sকধেই	Sতা	তিখ্রা
×	0	×	0	×	0	×	0
ধেই	ত্রিখি	ঝিনি	তিনি	তাS	SS	খিত	SS
ধগি	তাধ	গিতা	ধগা	ধিনা	Sকধেই	Sতা	তিখ্রা
ধেই	ত্রিখি	ঝিনি	তিনি	তাS	SS	SS	SS

থে°	নি	তাক	SS	থে	নি	তাক	SS
×	o	×	o	×	o	×	o
থে.	নি	তাক	SS	থে.	নি	তাক	SS

বাজনা ১৪

চুটা তাল

থেনা	থেনা	ত্ৰিখি	তাক	তাথে	নিতা	ত্ৰিখি	তাক
×	o	×	o	×	o	×	o
থেনা	থেনা	ত্ৰিখি	তাS	SS	SS	খিত	SS
ধগি	তাধ	গিতা	ধগি	তাধ	গিতা	ত্ৰিখি	তাক
থেনা	থেনা	ত্ৰিখি	তাক	SS	SS	খিতি	SS
থেনা	থেনা	ত্ৰিখি	তাক	তাথে	নিতা	ত্ৰিখি	তাক
থেনা	থেনা	ত্ৰিখি	তাS	SS	SS	খিত	SS
ধগি	তাধ	গিতা	ধগি	তাধ	গিতা	ত্ৰিখি	তাক
থেনা	থেনা	ত্ৰিখি	তাক	SS	SS	খিত	SS
ধগি	তাধ	গিতা	ধগি	তাধ	গিতা	ত্ৰিখি	তাক
থেনা	থেনা	ত্ৰিখি	তাক	SS	SS	খিত	SS
ধগি	তাধ	গিতা	ধগি	তাধ	গিতা	ত্ৰিখি	তাক
থেনা	থেনা	ত্ৰিখি	তাক	থে°	নি	তাক	SS
থে	নি	তাক	SS	থে	নি	তাক	SS

বাজনা ১৫

চুটা তাল

ধেখ্রা	তিনি	তিনি	খ্রাক	SS	SS	SS	SS
×	0	×	0	×	0	×	0
তাক	থেনি	থেনি	তাক	তাক	থেনি	থেনি	তাক
ধেখ্রা	তিনি	তি,খ্রা	তিনি	তিংখ্রা	ধগি	তি,খ্রা	Sক
তি,খ্রা	ই,খ্রি	ঝিন	থাক	তাক	থেনি	থেনি	তাক
ধেখ্রা	তিনি	তি,খ্রা	তিনি	তি,খ্রা	ধগি	তি,খ্রা	Sক
তি,খ্রা	ই,খ্রি	ঝিন	থাক	তাক	থেনি	থেনি	তাক
তি,খ্রা	ই,খ্রি	ঝি,খ্রা	ই,খ্রি	ঝি,খ্রা	ই,খ্রি	ঝি খ্রা	Sক
তি,খ্রা	ই,খ্রি	ঝি,খা	ই,খ্রি	ঝি,খ্রা	ই,খ্রি	ঝি,খ্রা	Sক
তি,খ্রা	ই,খ্রি	ঝি,খ্রা	Sক	তিংখ্রা	ই,খ্রি	ঝি,খা	Sক
খিতি	তাক	ধেখ্রা	তিনি	তি,খ্রা	তিনি	তি,খ্রা	ধগি
তি,খ্রা	Sক	তি,খ্রা	ইংখ্রি	ঝিংখ্রা	Sক	SS	SS

বাজনা ১৬

চুটা তাল

জিধি	নাক	জিনধা	তাও	SS	SS
×	0	×	0	×	0
খিত	SS	জিধি	নাক	জিনধা	তাও

জিধি	নাক	জিনথা	তাও	জিধি	নাও
×	o	×	o	×	o
জিধি	নাও	ধে°	খ্রিক	ধে	খ্রিক
বাতা	তাতা	খিতা	ধেই	ধেৰধিনা	ধেৰধিনা
ধেৰধিনা	ধেই	তিনি তিনি	তিনি তিনি	তিনি খিতি	থেই
তিনি খিতি	থেই	খিত	ঽঽ	জিধি	নাক
জিনথা	তাও	জিধি	নাক	জিনথা	তাও
জিধি	নাও	জিধি	নাও	ধে	খ্রিক
ধে	খ্রিক	বাতা	তাতা	খিতা	ধেই
ধেৰধিনা	ধেৰধিনা	ধেৰধিনা	ধেই	তিনি তিনি	তিনি তিনি
তিনি খিতি	থেই	তিনি খিতি	থেই	ঽঽ	ঽঽ

বাজনা ১৭

চুটা তাল

ধনি	তাঽ	তিতি	তাঽ	তিতা	তিঽ	তাঽ	তাঽ
×	o	×	o	×	o	×	o
তাতা	ধিনী	খিতা	ধিনা	ধিনা	খ্রিতধেই	দাও	ঽঽ
ধগা	ধগা	তিংখ্রা	ধেই	ঽঽ	তাক	খিতি	তাক
ধগি	তাঽ	তিতি	তাঽ	তিতা	তিঽ	তাঽ	তাঽ

তাতা	ধিনা	খিতা	ধিনা	ধিনা	খ্রিতধেই	দাও	SS
×	o	×	o	×	o	×	o
ধগা	ধগা	তি‚খ্রা	ধেই	SS	SS	খিতি	তাক
ধগা	ধগা	তি‚খ্রা	ধেই	SS	SS	খিতি	তাক
ধগা	ধগা	তি‚খ্রা	ধেই	SS	SS	খিতি	তাক
ধগি	তাS	তিতি	তাS	তিতা	তিS	তাS	তাS
তাতা	ধিনা	খিতা	ধিনা	ধিনা	খিতধেই	দাও	SS
ধগা	ধগা	তি‚খ্রা	ধেই	SS	SS	SS	SS

শ্লোকর নাচ

শ্লোক ১

চুটা তাল

ধেখ্রি	Sকধে	খ্রিক	ধেই	ধগুর	তাং	তগুর	তাং
×	o	×	o	×	o	×	o
ধেখ্রি	Sকধে	খ্রিক	ধেই	ধগুর	তা‚	তগুর	তাং
আদি	দাং	দিদি	দা‚	দিদা‚	Sতি	দাং	দাং
তিতি	নিতি	তিতি	নিতি	তিতি	নিতি	থেনা	থেনা
ধেই							

শ্লোক ২

চুটা তাল

ত্রাদিং	Sঙা	ধগা	থগা	ধগি	তাধ	গিতা	ধগা
×	o	×	o	×	o	×	o
ত্রাদিং	Sঙা	ধগা	থগা	ধগি	তাধ	গিতা	ধগা
ধগা	ধগা	ধগা	ধগা	ধগি	তাধ	গিতা	ধগা
ধগা	ধগা	ধগা	ধগা	ধগি	তাধ	গিতা	ধগা
ত্রাদিং	Sঙা	ধগা	থগা	ধগি	তাধ	গিতা	ধগা
ধেং।							

শ্লোক ৩

চুটা তাল

ধগুৰ	তাS	তগুৰ	তাS	তগু	ৰত	গুৰ	তাS
×	o	×	o	×	o	×	o
তগুৰ	তগুৰ	তগুৰ	তগুৰ	তগুৰ	ইতি	তাS	SS
খেত	SS	খেত	বিতা	নিতা	তাত	তাতা	নিতা
খেত	ধিতা	নিতা	তাত	তাতা	নিতা	তাত	তাতা
নিতা	তিনি	তিনি	ধৌ	ধেই	ধেন	ধা	SS

শ্লোক ৪

চুটা তাল

কুপাং	গ	উপাং	গ	ভূপাং	গ	ভূৰি	ভং
×	o	×	o	×	o	×	o

ঝুধ	বস্থু	ধৰ	ধৰ	ধৰ	ধৰ	ধগুৰ	তাং
×	০	×	০	×	০	×	০
ক্ষুপাং	গ	উপাং	গ	ঝুপাং	গ	ঝুখি	ঝং
ঝুধ	বস্থু	ধৰ	ধৰ	ধৰ	ধৰ	ধগুৰ	তাং
অগ	নগ	থগ	নগ	ধগ	ধগ	ধগুৰ	তাং
অগ	নগ	থগ	নগ	ধগ	ধগ	ধগুৰ	তাং
গোবিন্	দণ্ড্রী	পদ	পদ	বদ	ইন	গদ	ইন
শ্রদ	ইন	শ্রীদ	ইন	ধে	SS	SS	SS

শ্লোক ৫

চুটা তাল

					ড্রিম ড্রিম
					০
ড্রিমথ্রানা	ড্রিমিকিড্রি	মিকি থ্রানা	ড্রিম ড্রিম	ড্রিম থ্রানা	ড্রিমিকিড্রি
×	০	×	০	×	০
মিকি থ্রানা	থ্রানা নানা	নানা নানা	ড্রিমি কিড্রি	মিকি থ্রানা	থানা নানা
নানা নানা	ড্রিমিকিড্রি	মিমি থ্রানা	ঘেঘেনাS	ঘেনা ঘেনা	ঘেঘেনাS
ঘেনিনাং	ঘেঘেনাS	ঘেনিনাং	ঘেঘে নাS	ঘেনা ঘেনা	ঘেঘেনাS
ঘেনিনাং	ক্রমতাS	ড্রিখি থ্রানা	ঘেS	SS	

সমস্ত শ্লোকটি মূঠ দুবাৰ বজাব।

শ্লোক ৬

চুটা তাল

			তাগ	ৰতা	তাগ	ৰতা	তাগ
			0	×	0	×	0
ৰতা	ক্ৰম	খিতি	তাগ	ৰতা	তাগ	ৰতা	তাগ
×	0	×	0	×	0	×	0
ৰতা	ক্ৰম	খিতি	তাগ	ৰতা	ক্ৰম	খিতি	তাগ
ৰতা	ক্ৰম	খিতি	ক্ৰম	নানা	ত্ৰিঘি	না৲	ক্ৰম
নানা	ত্ৰিঘি	না৲	ধাগ	নাগা	নাগা	নাগা	তাকুতা
ঽকতাক	ঽতা	খিতা	ধাগ	নাগা	নাগা	নাগা	তাকতা
ঽকতাক	ঽতা	খিতা	ঘেচু	তিঘে	পুতি	পুতি	ঘে
ঽঽ							

সমস্ত শ্লোকটি মুঠ দুবাৰ বজাব।

শ্লোক ৭

চুটা তাল

			কৃত	ঽম্ন	কৃত	ঽম্ন	তাং
			0	×	0	×	0
গ্ৰিষ	তাং	বৃষ	তাং	ঽঽ	তাং	তম্নু	তম্নু
×	0	×	0	×	0	×	0
জাং	জাং	জম্নু	জম্নু	জাং	কৃত	ঽম্ন	কৃত
ঽম্ন	তাং	গ্ৰিষ	তাং	বৃষ	তাং	ঽঽ	তাং

তন্নু	তন্নু	জাং	জাং	জন্নু	জন্নু	জাং	তিতি
×	o	×	o	×	o	×	o
নিত্তি	তিতি	নিতি	তিতি	নিতি	তৰি	ऽऽ	তিতি
তাং	তিতি	তাং	বিऽ	বতি	ভৰ	তিऽ	ভৰ
তিऽ	খেऽই	ऽऽ					

সমস্ত শ্লোকটি মুঠ ছবাৰ বজাব।

শ্লোক ৮

চুটা তাল

			ধৃত	কৃতি	ধৃত	কৃতি	ত্ৰাদিং
			o	×	o	×	o
ऽঙা	ঘামা	মামা	ধৃত	কৃতি	ধৃত	কৃতি	ত্ৰাদিং
×	o	×	o	×	o	×	o
ऽঙা	ঘামা	মামা	ত্ৰাদিং	ऽঙা	ঘামা	মামা	ত্ৰাদিং
ऽঙা	ঘামা	মামা	ত্ৰাদিং	ऽঙা	তাক	তাক	তাক
তাক	তাগে	ऽবা	গেবা	গেবি	চাऽ	ऽऽ	খেऽত
ऽऽ	খেখে	ऽতা	ঘেতা	খেতা	খেখে	ऽতা	ঘেত্তি
তাং	খেং	ऽতাখে	ऽতা	ত্ৰিখি	চাऽ	ऽऽ	

মুঠ ছবাৰ বজাব।

শ্লোক ৯

চুটা তাল

					ত্রিঘিনা
ঘেনাঘেনা	ত্রিঘিনা	ঘেনিনা৲	ত্রিঘিনা	ঘেনাঘেনা	ত্রিঘিনা
×	০	×	০	×	০
ঘেনিনাং	ক্রুSমতা	নাতানাতা	ক্রুSমতা	ক্রমতাতাতা	ক্রুSমতা
নাতানাতা	ক্রুSমতা	ক্রমতাতাতা	ত্রিমিতি	ত্রিমিতিতাতা	প্রীতিকাS
কাSঘেঃ	ঘেং	SS			

মুঠ ছবাৰ বজাব।

গোসাঁই-নাচ

বাজনা ১

চুটা তাল

| তাধেঽই

খিৰ খিৰ খিৰ খিৰ | খিৰ খিৰ খিৰ খিৰ | খিৰ খিৰ খিৰ খিৰ | ধগিতা
× | o | × | o

ধগিতি | তাঽ | ঽঽ

মুঠ তিনিবাৰ বজাব।

| ধগিতা

ধগিতি | তাঽ | ঽঽ | ধগিতা | ধগিতি | তাঽ | ঽঽ | ধগিতা
× | o | × | o | × | o | × | o

ধগিতি | তাঽ | ঽঽ

ভাঙনি ১

চুটা তাল

| ধগিতা

ধগাঽতিখ্ৰা | খিতিতি | তাঽঽ | ধগিতা | ধগাতিখ্ৰা | খিতিতি
× | o | × | o | × | o

তাঽঽ | ধগিতা | ধগতিখ্ৰা | খিতিতি | তাঽঽ

বাজনা আৰু ভাঙনি ২

চুটা তাল

ধগাতিখ্ৰা	ধগিতা	ধগাতিখ্ৰা	ধগিতা	ধগতিখ্ৰা	ঽখিতিতি
×	o	×	o	×	o
তাঽঽ	ঽঽ				
×	o				

মুঠ তিনিবাৰ বজাব।

					খিতিতি
খিতা তিখ্ৰা	খিঽতি তা	খিতা তিখ্ৰা	খিঽতি তা	খিতা তিখ্ৰা	ঽ খিতিতি
×	o	×	o	×	o
তাঽ ঽঽ	ঽঽ ঽঽ	ঽ ঽঽ			

তিনিবাৰ বজাব।

বাজনা আৰু ভাঙনি ৩

চুটা তাল

			তাঽ খিৰখিৰ
তাখিৰ খিৰখিতা	তাঽ খিৰখিৰ	তাখিৰ খিৰখিৰ	তাঽ খিৰখিৰ
×	o	×	o
তাখিৰ খিৰখিৰ	থেনঽা	থেনঽা তিখ্ৰা	খিঽ তিতি
তাঽ			

মুঠ তিনিবাৰ বজাব।

বাজনা আৰু ভাঙনি ৪

চুটা তাল

| দাওদ্ৰিকি

তিনিতিনি	দাওদ্ৰিকি	তিনিতিনি	দাওদ্ৰিকি	তিনিতিনি	তাধগি
×	০	×	০	×	০
তাSS খিSতা	ধSগিতা	ধগতিখ্ৰা	ধS গিতা	ধগা তিখা	ধS গিতা
ধগা তিখ্ৰ	Sখি তিতি	তাS SS	SS SS		

বাজনা আৰু ভাঙনি ৫

চুটা তাল

| ধেSই

তাধেS	ইতা	ধেSই	থেSনি	তাSথে	তাS'থেন	দাSক
×	০	×	০	×	০	×

মুঠ তিনিবাৰ বজাব।

ভাঙনি ৬

চুটা তাল

| থেSনি

নাং	থেSনি	নাং	থেSনি	তিংখ্ৰা	ইংখ্ৰা	ধেSই	খিSত
×	০	×	০	×	০	×	০

মুঠ তিনিবাৰ বজাব।

ভাঙনি ৭

চুটা তাল

| ধেঽগি

তাঽধে	গিতা	ধেঽগি	তাঽধে	তিঽখ্ৰা	থেঽন	দাঽক
×	০	×	০	×	০	×

মুঠ তিনিবাৰ বজাব।

ভাঙনি ৮

চুটা তাল

| ধঽগা

তিখ্ৰি	না৲	খিঽতা	ধঽগা	তিখ্ৰি	না৲	খিঽতা	ধঽগা
×	০	×	০	×	০	×	০
তিখ্ৰি	না৲	খিঽতা	ধঽগা	তিখ্ৰা	ধঽগা	তিখ্ৰা	ধঽগা
তিঽখ্ৰি	না৲	খিঽতা	ধঽগা	তিখ্ৰা	ধঽগা	তিখ্ৰা	ধঽগা
তিখ্ৰা	না৲	খিঽতা	ধঽগা	তিখ্ৰা	ধঽগা	তিখ্ৰা	ধঽগা
তিখ্ৰা	না৲	খিঽতা					

ভাঙনি ৯

চুটা তাল

| ধেঽই

তিখ্ৰা	ধঽগা	তিখ্ৰি	তাথেঽ	নিঽতি	থেঽন	দাঽক	তাঽও
×	০	×	০	×	০	×	০
তিখ্ৰা	খিতা	তিখ্ৰি	তাঽধে	নিঽতি	থেঽন	দাঽক	

মুঠ তিনিবাৰ বজাব।

তাওনি ১০

চুটা তাল

							তাথেনি
থেনা৲	তাথেনি	থেনা৲	তাথেনি	থেনা৲	তাথেনি	থেনাং	তাথেনি
×	o	×	o	×	o	×	o
থেনা৲	তাথেনি	থেনা৲	তাথেনি	তাথেনি	তাথেনি	থেনা৲	তাথেনি
তাথেনি	তাথেনি	থেনা৲	তাথেনি	তাথেনি	তাথেনি	থেনা৲	

তাওনি ১১

চুটা তাল

							দিধিনা
দিধিনা	দিধিনা	ধেইS	তানিতা	খিত	দিধিনা	দিধিনা	দিধিনা
×	o	×	o	×	o	×	o
ধেই	দিধিনা	দিধিনা	দিধিনা	ধেSই	দিধিনা	ধেইS	দিধিনা
ধেইS	ধেইধে	ইধেই	তাকধে	ইধেই	তাখিতি	দদও	তাতাক
তাধিনাS	ধেইধে	ইধেই	তাতাক	তাধিনাক	ধেই	SS	

					বাগথেনি
নাংSS	বাগথেনি	নাংSS	বাগথেনি	না৲SS	SS
×	o	×	o	×	o
তাকথেনি	তাকথেনি	না৲SS	বাগথেনি	তাকথেনি	তাথেনি
নাংSS	বাগথেনি	তাকথেনি	তাকথেনি	নাংSS	

শ্লোকৰ নাচ

শ্লোক ১

চুটা তাল

বিশ্বঽম্	ভৱ ত্বম্	তৎপদ	নমতৎ	লক্ষ্মী	বল্লভ	দুৰ্লভ	পদ ত্বম্
×	০	×	০	×	০	×	০
বিশ্বঽম্	ভৱ ত্বম	তৎপদ	নমতং	লক্ষ্মী	বল্লভ	দুৰ্লভ	পদ ত্বম্
ফফণি	ধৰতৎ	ধৰতৎ	ধৰতৎ	ফফণি	ধৰতৎ	ধৰতৎ	ধৰতৎ
ৰৰতৎ	ব্ৰজতৎ	খগৱতী	তাঽ	ঽঽ	ঽঽ	খেঽত	ঽঽ

মূঠ দুবাৰ বজাব।

শ্লোক ২

চুটা তাল

শ্ৰীৰঘু	ননদন	জটিলজ	টাঽতৎ	জটিলজ	টাঽজুট	শ্ৰীৰঙ্কপ্ৰ	কঽটম
×	০	×	০	×	০	×	০
শ্ৰীৰঘু	ননদন	জটিলজ	টাঽতৎ	জটিলজ	টাঽজুট	শ্ৰীৰঙ্কপ্ৰ	কঽটম্
প্ৰকটম	ৰঽকট	ঠাটঽপ	টুঽতৎ	গৰগৰগৰগৰ	গৰগৰগৰগৰ	শবদিঽ	তাঽ

মূঠ দুবাৰ বজাব।

শ্লোক ৩

চুটা তাল

শ্ৰীৰাম	ৰাঽঘৱ	ৰাঽজীৱ	লোঽচন	ভৱভয়	ভন্জন	দুৰ্জন	শোঽষণ
×	০	×	০	×	০	×	০
শ্ৰীৰাম	ৰাঽঘৱ	ৰাঽজীৱ	লোঽচন	ভৱভয়	ভন্জন	দুৰ্জন	শোঽষণ

বিঽকট	প্ৰঽকট	মৰকত	স্নাতক	নাঽট্ৰম	অতয়ে	লঙ্কা	শঙ্কা
×	o	×	o	×	o	×	o
তংস্কা	উঽদঘা	তঽম্	ঽঽ	ঽঽ	ঽঽ	খেঽত	ঽঽ

শ্লোক ৪

চুটা তাল

							ভুত,
ঘৃত,	প্ৰকটিত	স্থিত,	অতিগতি	গলিত,	প্ৰণীতং	নীঽত,	তুতং
×	o	×	o	×	o	×	
ঘৃত,	প্ৰকটিত	স্থিত,	অতিগতি	গলিত,	প্ৰণীত,	নীঽত,	ত্ৰিভুৱন
কমল,	চৰণতু	ৰৱণ,	ত্ৰিভুৱন	কমল,	চৰণতু	ৰৱণ,	চৰণ,
স্মৰণ,	তৰণ,	খগৱতী	তাঽ	ঽঽ			

মুঠ ছবাৰ বজাব।

গোপী-নাচ

আৰম্ভণি

বাজনা ১

একতালি

তাঽ ধেই থেনি	তাঽ ধেই থেনি	তা ধেই থেনি	তাঽ ধেই থেনি
×	০	২	০

ভাঙনি ১

একতালি

ধেই দাও তাতাখিজি	তাত তাও তাতাখিতি	তাত তাও তাতাখিতি	তাত্‌ তা ধিনা
৩	০	৪	০

ভাঙনি ২

একতালি

থেইদিদি	ধেইদাও	তাকদিদি	ধেইদাও	ধিনাক থে	নিতা ত্রিথি
×	০	২	০	৩	০
তাঽ	খেত	থেইদিজি	ধেইদাও	তাকজিজি	ধেইদাও
৪	০	×	০	২	০
ধিনাক থে	নিতা ত্রিধি	তাঽ	থেত		
৩	০	৪	০		

ভাঙনি ৩

একতালি

ধিনাঽক থে	নিতা তিখ্রা	ধিনাঽক থে	নিতা তিখ্রা	ধিনাক থে
×	০	২	০	৩
নিতা ত্রিখি	তাঽ	খেত		
০	৪	০		

ভাঙনি ৪

একতালি

তিন ধগা	ধগা ধগা	তিন ধগা	ধগা ধগা	খিতS দিধি	নাক ধিনা
×	০	২	০	৩	০
ধগি তিনি	তিনিখিতি	তাS	খেত	তিন ধগা	ধগা ধগা
৪	০	×	০	২	০
তিনধগা	ধগাধগা	খিতাদিধি	নাকধিনা	ধগিতিনি	তিনিখিতি
৩	০	৪	০	×	০
তাS	খেত	তিনধগা	ধগাধগা	তিনধগা	ধগাধগা
২	০	৩	০	৪	০
খিতদিধে	নাকধিগা	ধগিতিনি	তিনিখিতি	তাS	খেত
×	০	২	০	৩	০
SS	SS				

ভাঙনি ৫

একতালি

ধগিতিনি	তিনিখিতি	ধগিতিনি	তিনিখিতি	ধগিতিনি	তিনিখিতি
×	০	২	০	৩	০
তাS	খেSত				
৪	০				
ধগিতিনি	তিনিখিতি	ধগিতিনি	তিনিখিতি	ধগিতিনি	তিনিখিতি
×	০	২	০	৩	০
তাS	খেত	ধগিতিনি	তিনিখিতি	ধগিতিনি	তিনিখিতি
৪	০	×	০	২	০
ধগিতিনি	তিনিখিতি	তাS	SS		
৩	০	৪	০		

ভাঙনি ৬

একতালি

ধSগা	তিনিখিতি	তিনধেS	ইSতা	খেSতা	তিনিখিতি
×	০	২	০	৩	০
তিনধেS	ইSতা				
৪	০				

মুঠ তিনিবাৰ বজাব।

ভাঙনি ৭

একতালি

তাকতাSকতাক	SতাখিSতি	তাকতাSকধে	গিতাধেগি
×	০	২	০
তাকতাSকতাক	SতাখিSতি	তাকতাSকধে	গিতাধেগি
৩	০	৪	০

মুঠ তিনিবাৰ বজাব।

ভাঙনি ৮

একতালি

ধাতিনিধেS	গিতাধেনি	ধাতিনিধে	গাSS	ধাগSেইধেSই
×	০	২	০	৩
Sতা তিনি	ধাতিনিতি	তাS		
০	৪	০		

মুঠ তিনিবাৰ বজাব।

ভাঙনি ৯

একতালি

জেSহথেনিথেনি	তাSকথেনিথেনি	S তানিতা	খিততাগৃগৃ
×	০	২	০

জেঃসংথেনিথেনি	তাঃকথেনিথেনি	ঃ তানিতা	খিততাগৃগৃ
৩	o	8	o
ঃ তানিততা	থিততাঃগৃগৃ	ঃ তানিততা	খিততাগৃগৃ
×	o	২	o
জেঃসংথেনিথেনি	তাঃকথেনিথেনি	ঃ তানিতা	খিততাগৃগৃ
৩	o	8	o

ধেঃই
×

শ্লোকৰ নাচ

শ্লোক ১

এক তালি

শ্ৰীঃম৲ত্ৰি	কমল৲	নম কি	নম ত৲	গোৱিন্দ মু	কুন্দ পদ
×	o	২	o	৩	o
বি নায়ক	বৃন্দ৲	শ্ৰীঃম৲ত্ৰি	কমল৲	নমঃ কি	নম ত৲
8	o	×	o	২	o
গোৱিন্দ মু	কুন্দ পদ	বিনায়ক	বৃন্দ৲	তাঃপিত	বেপিত
৩	o	8	o	×	o
ত্ৰেজেনিতি	ত্ৰাণং	তাঃ	ঃঃ	থেঃত	ঃঃ
২	o	৩	o	8	o

ধুৱাৰ বজাব।

শ্লোক ২

একতালি

ত্ৰিপুৰা	ৰিঃত্ৰিপু	ৰাঃদে	মুৰাঃৰি	মুকুঃন্দ	ৰাঃধ
×	o	২	o	৩	o
ঃঃ	ঃঃ	ত্ৰিপুৰা	ৰিঃত্ৰিপু	ৰাঃদে	মুৰাঃৰি
8	o	×	o	২	o

মুকুSন্দ	মাSধ	SS	SS	গোবিন্	দ৲ভং
৩	o	৪	o	×	o
ঘৃSত৲	মকৰন	দS৲	গভৃ৲	গীমধু	চাSধে
২	o	৩	o	৪	o

মুঠ ছুবাৰ বজাব।

শ্লোক ৩

চুটা তাল

					ইন্দীবৰ
নিন্দিবৰ	স্মৃSকান্তি	স্মৃSকান্তি	ইন্দীবৰ	নিন্দিবৰ	স্মৃSকান্তি
×	o	×	o	×	o
স্মৃSকান্তি	সম্প্ৰীতি	কিম্প্ৰীতি	তদিতৰ৲	SS	ব্ৰজ৲Sনা
গণাS	অঙ্গনাS	সঙ্গনাS	পীতাম্বৰ	ধৰ বচ	নম্SS
SS					

মুঠ ছুবাৰ বজাব লাগে।

শ্লোক ৪

চুটা তাল

					তাগেৰতা
গেৰেগাৰি	তাধিSন্না	ধিনাগেৰি	তাগেৰতা	গেৰেগাৰি	তাধিSন্না
×	o	×	o	×	o
ধিনাগেৰি	নাগৰচা	গৰগৰ	দিদিতS	ৰিSতৰি	চাS
চাS	চাচাSচা	ৰিSচাৰি	তাSতাতা	ৰিSতাৰি	চাচাSচা
ৰিSচাৰি	তাSতাতা	ৰিSতাৰি	তাতাৰিতে	তাৰিতাৰি	তাS
SS					

মুঠ ছুবাৰ বজাব।

প্ৰবেশৰ নাচ

বজাৰ প্ৰবেশ

তাল ৰূপগঞ্জল

খিত্‌তাক	জিদ্‌ধেই	তাক্ৰধিনা	ধিহনাওঁ	ধিন্‌নাক	জিদ্‌ধেই
×	২	৩	০	৪	৫
নাঽধেই	দাঽও	খিত্‌তাক	জিদধেই	তাক্ৰধিনা	ধিহনাও
৬	০	৭	৮	৯	০
ধিননাক	জিদধেই	নাওধেই	দাঽও		
১০	১১	১২	০		

চাৰিবাৰ বজাব।

বীৰৰ প্ৰবেশ

চুটা তাল

					তাক্ৰধিঽ
					০
নাঽধিনা	দিঽধিনা	খিঽতাঽও	তাঽক্ৰধিঽ	নাঽধিনা	দিঽধিনা
×	০	×	০	×	০
ধেঽই	তাক্ৰধিঽ				

ঋষি-মুনিৰ প্ৰবেশ

থুকনি তাল

জিঽদ	ধেইঽ তাখিতি	তাখিঽ	দাঽও থাঽক	জিঽদ	ধেঽই তাখিতি
×	২	×	২	×	২

তাখিঽ	দাঽও থাঽক	জ্বিঽদ	ধেইঽ তাখিতি	তাখিঽ	দাঽও থাঽক
×	২	×	২	×	২
জ্বিঽদ	ধেইঽ তাখিতি	তাখিঽ	দাঽও তাখিতি	তাখিঽ	দাঽও তাখিতি
তাখিঽ	দাঽও থাঽক	জ্বিঽদ	ধেইঽ তাখিতি	তাখিঽ	দাঽও তাখিতি
তাখিঽ	দাঽও তাখিতি	তাখিঽ	দাঽও থাঽক	জ্বিঽদ	ধেইঽ তাখিতি
তাখিঽ	দাঽও তাখিতি	তাখিঽ	দাঽও তাখিতি	তাখিঽ	দাঽও থাঽক
জ্বিঽদ	ধেইঽ তাখিতি	তাখিঽ	দাঽও তাখিতি	তাখিঽ	দাঽও তাখিতি
তাখিঽ	দাঽও থাঽক	ঽঽ	ঽঽ ঽঽ	ঽঽ	ঽঽ ঽঽ
জ্বিঽদ	ধিনা ধেঽ	নিঽ	তাঽ ধিনা	ধেঽ	ঽই ধেই
তাত্	তাঽ ধেই	ধেঽ	ঽই ধেই	তাত্	তাঽ ধেই
ধেঽ	ঽই ধেই	তাত্	তাঽ ধেই	ধেঽ	ঽই ধেই
তাত্	তাঽ ধেই	খিঽ	তাঽ ধেই	তাঽ	তাঽ খিতি
তাঽ	ধেন দ্রিক্	তাঽ	ঽঽ ঽঽ	ধেই	ঽঽ ঽঽ

গৰুড় পক্ষীৰ প্ৰৱেশ

ৰূপগঞ্জল তাল

ধেঽই	ধেঽই	ধেঽনি	দাঽও	তাত্‌তা	নিঽতা	খিঽতি	দাঽও
×	২	৩	০	৪	৫	৬	০
ধেঽই	ধেঽই	ধেঽনি	দাঽও	তাত্‌তা	নিঽতা	খিঽতি	দাঽও
৭	৮	৯	০	১০	১১	১২	০

চাৰিবাৰ বজাব।

হনুমন্ত আদি বানৰৰ প্ৰৱেশ

চুটা তাল

| ধেনিদাও
| 0

ধেঽই | ধিন তাও তাও | ধেঽই | ধেনিদাও | ধেঽই | ধিন্ তাও তাও
× | 0 | × | 0 | × | 0

ধেঽই | ধেনিদাও | ধেঽই | ধিন্ তাও তাও | ধেঽই | ধেঽনি দাও
× | 0 | × | 0 | × | 0

ধেঽই | ধিন তাও তাও | ধেঽই | ধিন তাও তাও | ঽতাওখিতা
× | 0 | × | 0 | ×

দিধিনাক | ধেঽই
0 | ×

ৰাক্ষসৰ প্ৰৱেশ

চুটা তাল

| জিদ্ ধেই তাওতাক

ধেইঽঽ | জিদ্ ধেই তাওতাক | ধেইঽঽ | জিদ্ ধেই তাও তাক
× | 0 | × | 0

খিত্ তাওতাক | ধিননাধিননা | ধেইঽঽ

মুঠ আঠবাৰ বজাব।

দূতৰ প্ৰৱেশ

চুটা তাল

ক) | খিনতাও

ঽওতাও	তাত্ তা	ঽওতাও	তাত্ তা	ঽওতাও	খিতাঽক	দিধিনা
×	o	×	o	×	o	×

মূঠ চাৰিবাৰ বজাব।

খ) | খিতাঽক

দিধিনা	ধেঽই	ঽঽ	খিতাঽক	দিধিনা	ধেঽই	ঽঽ	খিতাঽক
×	o	×	o	×	o	×	o

দিধিনা | ধেঽই

যুদ্ধৰ নাচ

খেলুৱে

একতালি

ক)

তাতাऽও তাতাऽও	তাখিতা খিতা	তাতাऽও তাখিতি	তাऽও ऽऽ
×	০	২	০
ধিনা ধিনা ধিনা	দিধিনা ধিনাऽও	তাতাऽও তাখিতি	তাऽও ऽऽ
৩	০	৪	০

মুঠ চাৰিবাৰ বজাব।

খ)

ধিনা ধিনা ধিনা	দিধিনা ধিনাऽত	তাতাऽও তাখিতি	তাऽও ऽऽ
×	০	২	০
ধিনা ধিনা ধিনা	দিধিনা ধিনাऽও	তাতাऽও তাখিতি	তাऽও ऽऽ
৩	০	৪	০

মুঠ দুবাৰ বজাব

ভাওনি

ক)

ধেইতাক ধেইতাক	ধেইধিনা জিদধ্যেই	তাওতাখি তাওতাখি	তাওতাতা খিতিতাক
×	০	২	০
ধেইতাক ধেইতাক	ধেইধিনা জিদধ্যেই	তাওতাখি তাওতাখি	তাওতাতা খিতিতাক
৩	০	৪	০

ভাওনি ক মুঠ দুবাৰ বজাব।

খ)

ধেऽইতিতাऽওতিতাও	তাখিতিতাऽওতিতাও	খিততাऽকধিনাখিতা	ধেই ऽऽ ऽऽ
×	০	২	০
ধেऽইতিতাऽওতিতাও	তাখিতিতাऽওতিতাও	খিততাऽকধিনাখিতা	ধেই ऽऽ ऽऽ
৩	০	৪	০

গদাৰে

একতালি

জিদধেই তাওতাক	ধেই ऽऽ ওৰৰ	জিদধোই তাওতাক	ধেই ऽऽ ওৰৰ
×	০	২	০
জিদধেই তাততাऽও	খিততাऽও তাऽক	ধিনা ধিনা	ধেই ऽऽ
৩	০	৪	০

মুঠ চাৰিবাৰ বজাব।

ভাঙনি

ক)

ধেऽইধিনা	ধেऽইধিনা	জিধেऽধেই	ऽধইধিনা
×	০	২	০
ধেऽইধিনা	ধেऽইধিনা	জিধেऽধেই	ऽধইধিনা
৩	০	৪	০

মুঠ ছবাৰ বজাব।

খ)

ধেনি তাধে	নিতা ধেনি	তাক্র ধিনা	ধিনা ধিনা
×	০	২	০
খিতি তাখি	তিতা খিতি	তাখিৰ খিতা	খিতা খিতা
৩	০	৪	০

মুঠ চাৰিবাৰ বজাব।

গ)

ধেইতিতাঽওতিতাঽও	তাখিতিতাঽওতিতাও	খিততাক ধিনাধিনা	ধেঽই ঽঽ
×	o	২	o
ধেইতিতাঽওতিতাঽও	তাখিতিতাঽওতিতাও	খিততাক ধিনাধিনা	ধেঽই ঽঽ
৩	o	৪	o

অসিৰে

চুটা তাল

ক) | খিতাঽক

দিধিনা	ধেঽইখ্রি	ৰাঽতাও	খিতাঽক	দিধিনা	ধেঽই	ঽঽ
×	o	×	o	×	o	×

মুঠ চাৰিবাৰ বজাব।

খ) | দিধিনা

দিধিনা	দিধিনা	ধেঽই	দিধিনা	দিধিনা	দিধিনা	ধেঽই
×	o	×	o	×	o	×

মুঠ ছবাৰ বজাব।

পুন ক আৰু খ একেলগে চাৰিবাৰ বজাব।

গ) | ধিনাথে

নিথেনি	তাথাথে	নিথেনি	তাতাথে	নিথেনি	খিতাঽক	দিধিনা	ধেঽই
×	o	×	o	×	o	×	o

খাণ্ডা-বাৰুৰে

চুটা তাল

ক) | ধেঽই

ধিনা	ধেঽই	ধিনা	জিধেই	ঽধেই	ঽধেই	ধিনা	থেই
×	o	×	o	×	o	×	o
থিতা	থেই	খিতা	খিতেই	ঽথেই	ঽতা	খিতা	

মুঠ চাৰিবাৰ বজাব।

খ) | তাক্র

ধিনা	তাক্র	ধিনা	তাক্র	ধিনা	ধেনি	দাওঽ	তাক্র
×	o	×	o	×	o	×	o
থিতা	তাক্র	খিতা	তাক্র	খিতা	খিতি	দাঽও	

মুঠ চাৰিবাৰ বজাব।

গ) | ধেনি

তাধে	নিতা	ধেনি	তাক	ধিনা	ধিনা	ধেনি	খিতি
×	o	×	o	×	o	×	o
তাখি	তিতা	খিতি	তাখিৰ	খিতা	খিতা	খিতি	

মুঠ চাৰিবাৰ বজাব।

ঘ) | ওৰৰ

ওৰৰ	ধেঽই	ঽঽ	ওৰৰ	ওৰৰ	ধেঽই	ঽঽ	ওৰৰ
×	o	×	o	×	o	×	o
ওৰৰ	ধেঽই	ঽঽ					

মেলা-বতি তালৰ

ক)

ধেনি	ৰিখি	ৰিনদা	খিতি	তাখি	ৰিখি	ৰাSও	SS
×	২	৩		×	২	৩	
তাখি	ৰিখি	ৰিনদা	খিতা	দিধি	নাSক	ধেSই	SS
ধেনি	ৰিখি	ৰিনদা	খিতি	তাখি	ৰিখি	ৰাSও	SS
তাখি	ৰিখি	ৰিনদা	খিতা	দিধি	নাSক	ধেSই	SS
ধেনি	ৰিখি	ৰিনদা	খিতি	তাখি	ৰিথি	ৰাSও	SS
তাখি	ৰিখি	ৰিনদা	খিতা	দিধি	নাSক	ধেSই	SS
ধেনি	ৰিথি	ৰিনদা	খিতি	তাখি	ৰিখি	ৰাSও	SS
তাখি	ৰিখি	ৰিনদা	খিতা	দিধি	নাSক	ধেSই	খিতা
দিধি	নাSক	ধেSই	খিতা	দিধি	নাSক	ধেSই	খিতা
দিধি	নাSক	ধেSই	খিতা				

মুঠ চাৰিবাৰ বজাব।

খ)

ওৰৰ	ওৰৰ	ধিনা	Sও	ওৰৰ	ওৰৰ	ধিনা	Sও
×	২	৩		×	২	৩	
ওৰৰ	ওৰৰ	ধিনা	Sও				

সম্বদলে

একতালি

ক)

ধেऽই	খিऽত	ধেऽই	খিऽত	দিদিধেऽই	তাऽকধেऽই
×	০	২	০	৩	০
দিদিধেऽই	ধেऽই	ধিনাথেনি	তাকথেনি	তাতাথেনি	তাऽকথেনি
৪	০	×	০	২	০
খিতাথেনি	তাऽকথেনি	তাক্রধিনা	ধেऽই		
৩	০	৪	০		

মুঠ চাৰিবাৰ বজাব।

খ)

তাক্রধিনা	ধেऽইখিতি	তাক্রধিনা	ধেऽই	তাক্রধিনা	ধেऽইখিতি
×	০	২	০	৩	০
তাক্রধিনা	ধেऽই				
৪	০				

ক আৰু খ একেলগে দুবাৰ বজাব।

বাসৰ নাচ

নাচ ১

তাল দোমানী

ধেঽই	খিঽ তাঽ	ধেঽই দাঽও	ধেঽই দাঽও	তাঽ	খিঽ তাঽ
×	২	৩	৪	৫	৬
খিতা তাখি	তাও ঽঽ	তাতা	তাতা খিতা	ধেনি দাও	ধেনি দাও
৭	৮	৯	১০	১১	১২
ধিনা	তাতা খিতা	দিধি নাধি	নাও ঽঽ		
১৩	১৪	১৫	১৬		

মুঠ চাৰিবাৰ বজাব।

বাজনা ১

ধেনি	তিনি তিনি	তিনি তিনি	তিনি দাঽও	খিতি	তিনি তিনি
×	২	৩	৪	৫	৬
তিনি তিনি	তিনি দাঽও	ৰাতা	তাতা খিতা	ৰাতা তাতা	খিতি দাঽও
৭	৮	৯	১০	১১	১২
ধিনা	ধিনা খিতা	ধিনা নিতা	খিতি দাঽও		
১৩	১৪	১৫	১৬		

বাজনা ২

তাক	থেনি থেনি	তাক থেনি	থেনি না৲	খিতা	থেনি থেনি
×	২	৩	৪	৫	৬

থেনদা খিতা	থেনি না৲	তাক	ধেনি তিনি	তাক ধিনা	ধেনি তিনি
৭	৮	৯	১০	১১	১২
খিতা	থেনি থেনি	খিতা থেনি	থেনি থেনি		
১৩	১৪	১৫	১৬		

মূঠ চাৰিবাৰ বজাব।

বাজনা ৩

ধিনা	ধিনা খিতা	ধিনা ঙানা	ধেনি তাখি	তাখি	তাত খিতা
×	২	৩	৪	৫	৬
খিতা খিতা	দিধি নাথি	থাত	তাত খিতা	খিতা নিতা	ধেনি তাখি
৭	৮	৯	১০	১১	১২
ত্রিখি	তাত খিতা	খিতা নিতা	দিধি নাখি		
১৩	১৪	১৫	১৬		

মূঠ চাৰিবাৰ বজাব।

বাজনা ৪

ধেঽই	খিব খিব	ধেই খিব	খিব খিব	তাঽও	খিব খিব
×	২	৩	৪	৫	৬
তাও খিব	তাতা খিতি	তাক	থেনি থেনি	তাক থেনি	থেনি না৲
৭	৮	৯	১০	১১	১২
খিতা	থেনি থেনি	খিতা থেনি	থেনি না৲		
১৩	১৪	১৫	১৬		

মূঠ চাৰিবাৰ বজাব।

বাজনা ৫

ধেৰ	খিতা খিতা	ধেৰ খিতা	খিতা খিতি	তাঽ	খিঽ তিঽ
×	২	৩	৪	৫	৬

নাঽ ধেঽই	নাঽ ধেঽই	খিৰ	খিতা খিতা	খিৰ খিতা	খিতা খিতা
৭	৮	৯	১০	১১	১২
তিঽন	খ্ৰা ঽক	নাঽ ধেই	নাঽ ধেই		
১৩	১৪	১৫	১৬		

নাচ ২

একতালি

ক)

ধেঽইতিনিতিনি	তাষতিনিতিনিতিনি	তাষতিনিতিনি	তাষধিনাদিধিনাক
×	০	২	০
খিতাতিনিতিনি	তাষতিনিতিনিতিনি	খিতাতিনিতিনি	তাক্ৰধিনাদিধিনাক
৩	০	৪	০

মুঠ চাৰিবাৰ বজাব।

খ)

ধিনা নিতা খিতা নিতা	খিতি তিনি দাঽও	খিতা নিতা ধিনা নিতা	ধিনা খিতা ধেঽই
×	০	২	০
ধিনা নিতা খিতা নিতা	খিতি তিনি দাঽও	খিতা নিতা ধিনা নিতা	ধিনা খিতা ধেঽই
৩	০	৪	০

মুঠ দুবাৰ বজাব।

গ)

তাতানিতাধিনানিতা	ধিনাখিতাধেঽই	তাতানিতাধিনানিতা	ধিনাখিতাধেঽই
×	০	২	০
তাতানিতাধিনানিতা	ধিনাখিতাধেঽই	তাতানিতাধিনানিতা	ধিনাখিতাধেঽই
৩	০	৪	০

ধিনানিতাধেনিদাऽও	খিতানিতাখিতিদাऽও	ধিনানিতাধেনিদাও	খিতানিতাখিতিদাऽও
×	০	২	০
ধিনানিতাধেনিদাऽও	খিতানিতাখিতিদাऽও	ধিনানিতাধেনিদাऽও	খিতানিতাখিতিদাऽও
৩	০	৪	০
ধিনানিতাখিতানিতা	ধিনাখিতাধেऽই	ধিনানিতাখিতানিতা	ধিনাখিতাধেऽই
×	০	২	০
ধিনানিতাখিতানিতা	ধিনাখিতাধেऽই	ধিনানিতাখিতানিতা	ধিনাখিতাধেऽই
৩	০	৪	০

ঘ)

ধেऽইখ্রিখ্রিৰাऽকধেনি	তাऽকধিনাধেনিদাऽও	থেऽইখ্রিখ্রিৰাऽকথেনি	তাऽকথেনিথেনিদাऽও
×	০	২	০
ধেऽইখ্রিখ্রিৰাऽকধেনি	তাऽকধিনাধেনিদাऽও	থেऽইখ্রিখ্রিৰাऽকথেऽনি	তাऽকথেনিথেনিদাऽও
৩	০	৪	০

আক্ষ এবাৰ বজাব।

ঙ)

ধেৰখিতাখিতিদাऽও	খিৰখিতাখিতিদাऽও	তাখিৰখিতাখিতিদাऽও	তাকধিনাধেনিদাऽও
×	০	২	০
ধেৰখিতাখিতিদাऽও	খিৰখিতাখিতিদাऽও	তাখিৰখিতাখিতিদাऽও	তাকধিনাধেনিদাऽও
৩	০	৪	০

মুঠ দুবাৰ বজাব।

চ)

ধেৰখিতাখিৰখিতা	খিৰখিতিতাকধিনা	ধেৰখিতাখিৰখিতা	খিৰখিতিতাকধিনা
×	০	২	০
ধেৰখিতাখিৰখিতা	খিৰখিতিতাকধিনা	ধেৰখিতাখিৰখিতা	খিৰখিতিতাকধিনা
৩	০	৪	০

ধেৰখিতাখিতাখিতা	খিৰখিতাখিতাখিতা	ধেৰখিতাখিতাখিতা	খিৰখিতাখিতাখিতা
×	০	২	০
ধেৰখিতাখিতাখিতা	খিৰখিতাখিতাখিতা	ধেৰখিতাখিতাখিতা	খিৰখিতাখিতাখিতা
৩	০	৪	০
জিদধেঽইতাততাঽও	খিতধেঽইতাততাঽও	খিতধেঽইতাততাঽও	খিতধেঽইতাততাঽও
×	০	২	০
খিনাখিঽতা	দিখিনাঽক	ধেঽই	ঽঽ
৩	০	৪	০

কৃষ্ণৰ আন নাচ

কালীৰ শিৰত

গা-মান

চুটা তাল

							তাঽক
থেঽনি	তাঽক	থেঽনি	তাঽক	থেঽনি	তাঽক	থেঽনি	
×	০	×	০	×	০	×	

মুঠ দুবাৰ বজাব।

বাজনা ১

ক)

তাগেৰেগে	তাগেৰেগে	তাগেৰেগে	তাকথেঽ	নিথেনিঽ	থিনাং	খিঽত

মুঠ চাৰিবাৰ বজাব।

খ)

							তাকথেঽ
নিথেনিঽ	তাকথেঽ	নিথেনিঽ	তাকথেঽ	নিথেনিঽ	থিনাং	খিঽত	

পুনৰ ক আৰু খ একেলগে দুবাৰ বজাব।

মুঠ দুবাৰ বজাব।

গ) | দিধিনা

দিধিনা	দিধিনা	ধেऽই	দিধিনা	দিধিনা	দিধিনা	ধেऽই	দিধিনা
×	o	×	o	×	o	×	o
দিধিনা	দিধিনা	ধেऽই	দিধিনা	দিধিনা	দিধিনা	ধেऽই	দিধিনা
ধেऽই	দিধিনা	ধেऽই	ধিনাথে	নিথেনি	তাতাথে	নিথেনি	তাতাথে
নিথেনি	থেনদাऽ	দিধিনা	ধেऽই	ऽऽ			

বাজনা ২

গা-মান ১ দুবাৰ বজাব।

ক) | ধেগ্ৰগ্ৰ

ধেऽহথেনি	ধেগ্ৰগ্ৰ	ধেऽহথেনি	ধেগ্ৰগ্ৰ	ধেऽহথেনি	তাऽথেনি	দাऽও	থেऽনথে
×	o	×	o	×	o	×	o
নিতাথেনি	তাথেনি	দাऽও					

মুঠ চাৰিবাৰ বজাব।

খ) | ধেধেনি

ধেধেনি	ধেধেনি	ধেऽই	ধেধেনি	ধেধেনি	ধেধেনি	ধেऽই	ধেধেনি
×	o	×	o	×	o	×	o
ধেধেনি	ধেধেনি	ধেऽই	ধেধেনি	ধেধেনি	ধেধেনি	ধেऽই	ধেধেনি
ধেऽই	ধেধেনি	ধেऽই	ধিনাথে	নিথেনি	তাতাথে	নিথেনি	তাতাথে
নিথেনি	থেনদাऽক	দিধিনা	ধেऽই	ऽऽ			

লনী-চুৰি নাচ ১

চুটা তাল

গা-মান

							তাSক
থেSনি	তাSক	থেSনি	তাSক	থেSনি	তাSক		থেSনি
×	o	×	o	×	o		×

মুঠ দুবাৰ বজাব।

বাজনা ১

ক)

				জিদধেSই
তাততাSও	খিততাSও	তাSক	ধেSই	SS
×	o	×	o	×

খ)

তাSক	ধেSই	SS	ধেSগি	তাSক	ধেSই	SS	ধিSনা
×	o	×	o	×	o	×	o
থেSনি	থেSনি	তাSক	তাতা	থেSনি	থেSনি	তাSক	

মুঠ আঠবাৰ বজাব।

গ)

					ধিSনা
থেSনি	থেSনি	তাSক	তাSতা	থেSনি	থেSনি
×	o	×	o	×	o
তাSক					
×					

মুঠ আঠবাৰ বজাব।

ঘ)

			ধেখিতি
থেনদাSক	তাখিতি	থেনদাSক	
×	o	×	

মুঠ আঠবাৰ বজাব।

ঙ)

						ধেSইখ্রি
ধাS'থেনি	তাথেনি	থেSনদাSক	তাSওখ্রি	ধাSথেনি	তাথেনি	
×	o	×	o	×	o	
থেSনদাSক						
×						

মুঠ চাৰিবাৰ বজাব।

চ)

			তাথেনি
থেনদাSক	তাথেনি	থেনদাSক	
×	o	×	

মুঠ চাৰিবাৰ বজাব।

ছ)

			দিধিনা
দিধিনা	দিধিনা	ধেSই	
×	o	×	

মুঠ চাৰিবাৰ বজাব।

জ)

						দিধিনা
×	o	×	o	×	o	
ধেSই	দিধিনা	ধেSই	ধেSইধে	Sইধেই	তাকধেS	
Sইধেই	তাখিতি	দদSও	তাতাSক	তাধেনি	ধেইধেS	
Sইধেই	তাতাSক	তাধিনা	ধেSই	SS		

ইয়াৰ পিছত গীতৰ লগৰ নাচ হব।

নাচ ২

চুটা তাল

গা-মান

						তাSক
থেSনি	তাSক	থেSনি	তাSক	থেSনি	তাSক	ধেSনি
×	0	×	0	×	0	×

মূঠ চাৰিবাৰ বজাব।

ভাঙনি ১

				জিদধেই
তাততাও	খিততাও	তাSক	ধেSই	SS
×	0	×	0	×

সঁচাৰ ১

					ধেSগি
তাSক	ধেSই	SS	ধেSগি	তাSক	ধেSই
×	0	×	0	×	0
SS	খিহনা	থেSনি	থেSনি	তাSক	তাSতাS
থেSনি	থেSনি	তাSক			

মূঠ আঠবাৰ বজাব।

পুনৰ ভাঙনি ১

সঁচাৰ ২

						খিহনা
থেনি	থেনি	তাক	তাতা	থেনি	থেনি	তাক
×	0	×	0	×	0	×

মূঠ আঠবাৰ বজাব।

পুনৰ ভাঙনি ১।

সঁচাৰ ৩

ক) | ধেখিতি

থেনদাऽক	তাখিতি	থেনদাऽক
×	o	×

মুঠ আঠবাৰ বজাব।

খ) | ধেऽইখ্রি

ৰাথেনি	তাথেনি	থেনদাऽক	তাওখ্রি	ৰাথেনি	তাথেনি
×	o	×	o	×	o

থেনদাऽক

মুঠ আঠবাৰ বজাব।

গ) | তাথেনি

থেনদাऽক	তাথেনি	থেনদাऽক	তাথেনি	থেনদাऽক	তাথেনি
×	o	×	o	×	o

থেনদাऽক

মুঠ ছবাৰ বজাব।

ঘ) | দিধিনা

ধেऽই	দিধিনা	থেऽই	ধেইধে	ऽইধেই	তাকধে
×	o	×	o	×	o
ऽইধেই	তাখিতি	দদऽও	তাতাऽক	তাধেনি	ধেইধে
ऽইধেই	তাতাऽক	তাধিনা	ধেऽই	ऽऽ	

কংসৰ ৰঙ্গশালাত

চুটা তাল

আৰম্ভণি

ক) | তাধেইꣳ

খিৰখিৰখিৰখিৰ	খিৰখিৰখিৰখিৰ	খিৰখিৰখিৰখিৰ
×	০	×

খ) | ধেহগিৰগিৰ

জেহথেꣳনি	তাꣳওখিৰখিৰ	তাꣳথেনি

মূঠ আঠবাৰ বজাব।

সাঁচাৰ

ক) | ধেহগিৰগিৰ

ধেহগিৰগিৰ	ধেহগিৰগিৰ	জেহথেনি	তাꣳওখিৰখিৰ
তাꣳওখিৰখিৰ	তাꣳওখিৰখিৰ	তাꣳথেনি	

মূঠ চাৰিবাৰ বজাব।

খ) | ধেহগিৰগিৰ

জেহথেনি	তাওখিৰখিৰ	তাꣳথেনি

মূঠ চাৰিবাৰ বজাব।

গ) | তাওখিৰখিৰ

তাওখিৰখিৰ	তাওখিৰখিৰ	তাꣳথেনি
×	০	×

মূঠ চাৰিবাৰ বজাব।

ঘ)

			দিধিনা
দিধিনা	দিধিনা	ধেऽই	
×	o	×	

মুঠ চাৰিবাৰ বজাব।

ঙ)

					দিধিনা
ধেऽই	দিধেনা	ধেऽই	ধেইধে	ऽইধেই	তাকধে
×	o	×	o	×	o
ऽইধেই	তাখিতি	দদऽও	তাতাऽক	তাধেনি	ধেইধে
ऽইধেই	তাতাऽক	তাধিনা	ধেऽই	ऽऽ	

ভোজন-বেহাৰ নাচ

ৰামদানি

চুটা তাল

			নিতাऽধেই
খিৰখিৰখিৰখিৰ	খিৰখিৰখিৰখিৰ	খিৰখিৰখিৰখিৰ	খিৰখিৰখিৰখিৰ
×	o	×	o
খিৰখিৰখিৰখিৰ	গিৰগিৰগিৰগিৰ	গিৰগিৰগিৰগিৰ	গিৰগিৰগিৰগিৰ
গিৰগিৰগিৰগিৰ	ধিহনা	খিऽতা	ধিহনা

খিऽতা	ধিহনা	খিऽতা	ধিহনা	ऽও	ধিহনা
×	o	×	o	×	o
খিऽতা	ধিহনা	খিऽতা	ধিহনা	খিऽতা	ধিऽনাऽ

ঽও	ধিহ্না	খিঽতা	ধিহ্না	খিঽতা	ধিহ্না
×	০	×	০	×	০
খিঽতা	ধিঽনাঽ	ঽও	ধিহ্না	খিঽতা	ধিহ্না
খিঽতা	ধিহ্না	খিঽতা	ধিহ্না	ঽও	ধিহ্না
খিঽতা	ধিহ্না	খিঽতা	ধিহ্না	খিঽতা	ধিহ্না
ঽও	ধিহ্না	খিঽতা	ধিহ্না	খিঽতা	ধিহ্না
খিঽতা	ধিহ্না	ঽও	ধিহ্না	খিঽতা	ধিহ্না
খিঽতা	ধিহ্না	খিঽতা	ধিহ্না	ঽও	ধিহ্না
খিঽতা	ধিহ্না	খিঽতা	ধিহ্না	খিঽতা	ধিহ্না
ঽও	ধেঽইঽ	ঽঽ	ধেঽইঽ	খ্রিখ্রিখ্রিখ্রি	খ্রিখ্রিখ্রিখ্রি
খ্রিখ্রিখ্রিখি	দদও	ঽঽ	ধেইধেই	দিধিনাওঁ	ধিনাঽও
ঽতা	খিঽত্‌তাঽখ	তাঽও	দিধিনাঽও	ধিনাখ্রিখ্রি	তাঽখিনাঽও
ধিনাঽও	দিধিনাঽও	ধিনাঽও	খিতাঽও	ধেঽইধেঽই	দাঽও
ঽতা	খিঽত্‌তাঽখ	তাঽও	দিধিনাঽও	ধিনাখ্রিখ্রি	তাধিনাঽও
ধিনাঽ	দিধিনাঽও	ধিনাঽও	খিতাঽও	ধেঽইধেঽই	দাঽও
ঽতা	খিঽত্‌তাঽখ	তাঽও	দিধিনাঽও	ধিনাখ্রিখ্রি	তাঽধিনাঽও
ধিনাঽও	দিধিনাঽও	ধিনাঽও	খিতাঽও	ধেঽইধেঽই	দাঽও
ঽঽ	তাঽধেঽই	দাঽও	খ্রিত্‌ধেঽই	দাঽও	তিঽদধেঽই
ইদ্‌ধেঽই	ইদধেঽই	দাঽও	ধিহ্‌না	ধেঽনি	তাত্‌তাঽ

নিSতা	নিSত্‌তা	ধেSনি	তাত্‌তাS	নিত্‌তাS	নিSত্‌তা
×	o	×	o	×	o
ধেSনি	তাত তা	তাত্‌তাS	তাSও	থেSই	ধেSইখ্রিখ্রি
খ্রিখ্রিখ্রিখ্রি	দSSও	SS	ধিহ্‌না	ধেSনি	তাত্‌তাS
নিSতা	নিSত্‌তা	ধেSনি	তাত তাS	নিSত তা	নিSত্‌তা
ধেSনি	তাত্‌তাS	নিত্‌তাS	নিSত্‌তাS	ধেSনি	তাত্‌তাS
তাত্‌তাS	তাSও	থেSই	ধেSইখ্রিখ্রি	খ্রিখ্রিখ্রিখ্র	দদSও
SS	ধিহ্‌না	ধেSনি	তাত্‌তাS	নিSতা	নিSত্‌তাS
ধেSনি	তাত্‌তাS	নিত্‌তাS	নিSত তাS	ধেSনি	তাত্‌তাS
নিত্‌তাS	নিSত্‌তা	ধেSনি	তাত্‌তাS	তাত্‌তাS	তাSও
থেSই	ধেSইখ্রিখ্রি	খ্রিখ্রিখ্রিখ্রি	দদSও	SS	ধেইধেই
দিধিনাSও	ধিনাSও	Sতা	খিত্‌তাSখ্	তাSও	দিধিনাSও
ধিনাখ্রিখ্রি	তাধিনাSও	ধিনাSও	দিধিনাSও	ধিনাSও	খিতাSও
ধেSইধেSই	দাSও	Sতা	খিত্‌তাখ্	তাSও	দিধিনাSও
ধিনাখ্রিখ্রি	তাধিনাSও	ধিনাSও	দিধিনাSও	ধিনাSও	খিতাSও
ধেSইধেSই	দাSও	Sতা	খিত্‌তাখ্	তাSও	দিধিনাSও
ধিনাখ্রিখ্রি	তাধিনাSও	ধিনাSও	দিধিনাSও	ধিনাSও	খিতাSও
ধেSইধেSই	দাSও	Sতা	খিত্‌তাখ্	তাSও	দিধিনাSও
ধিনাখ্রিখ্রি	তাধিনাSও	ধিনাSও	দিধিনাSও	ধিনাSও	খিতাSও

ধেऽইধেऽই	তাত্ তাऽ	তাত্ তাऽ	ধেऽইধেऽই	দাऽও	তাऽধেऽই
×	০	×	০	×	০
তাऽও	জিऽদ্ধেऽই	ইদ্ধেऽই	ইদ্ধেऽই	দাऽও	খিহ্না
ধেऽনি	তাऽওখ্রিখ্রি	ৰাऽওখ্রিখ্রি	ৰাऽত্তা	ধেऽনি	তাऽওখ্রিখ্রি
ৰাऽওখ্রিখ্রি	ৰাऽত্তা	ধেऽনি	তাऽওখ্রিখ্রি	ৰাऽওখ্রিখ্রি	ৰাত্তাऽ
ধেऽনি	তাত্তাऽ	তাততাऽ	তাऽও	ধেऽই	ধেऽইখ্রিখ্রি
খ্রিখ্রিখ্রিখ্রি	ৰাত্তাত্	খিতিদাऽও	ऽऽ	ऽতা	খিত্তাऽথ্
তাऽও	ধেऽইখ্রি	ৰিऽনদাখিতি	তাখিৰিখি	ৰিऽন্দাখিতি	তাখিৰিখি
ৰিऽন্দাখিতি	তাতাऽকধে	নিऽতাধেऽনি	দাऽও	ऽতা	খিত্তাথ্
তাऽও	ধেऽইখ্রি	ৰিऽনদাখিতি	তাখিৰিখি	ৰিऽনদাখিতি	তাখিৰিখি
ৰিऽনদাখিতি	তাতাऽকধে	নিऽতাধেऽনি	দাऽও	ऽতা	খিত্তাথ্
তাऽও	ধেऽইখ্রি	ৰিऽনদাখিতি	তাখিৰিখি	ৰিऽনদাখিতি	তাখিৰিখি
ৰিऽন্দাখিতি	তাতাऽকধে	নিऽতাধেऽনি	দাऽও	ऽতা	খিত্তাথ্
তাऽও	ধেऽইখি	ৰিऽনদাখিতি	তাখিৰিখি	ৰিऽনদাখিতি	তাখিৰিখি
ৰিऽন্দাখিতি	তাতাऽকধে	নিऽতাধেऽনি	দাऽও	ऽতা	খিত্তাথ্
তাऽও	ধেऽইখ্রি	ৰিऽনদাখিতি	তাখিৰিখি	ৰিऽন্দাখিতি	তাখিৰিখি
ৰিऽন্দাখিতি	তাতাऽকধে	নিऽতাধেऽনি	দাऽও	ऽতা	খিত্তাথ্
তাऽও	ধেऽইখি	ৰিऽন্দাখিতি	তাৰিৰিখি	ৰিऽন্দাখিতি	তাখিৰিখি
ৰিऽন্দাখিতি	তাতাऽকধে	নিऽদাখিऽনা	ধেऽইখ্রি	ৰিऽন্দাখিতি	তাখিৰিখি

ঝিস্ন্দাখিতি	তাখিঝিখি	ঝিসনদাখিতি	তাতাসকধে	নিসতাখিসনা	ধেসইখি
×	০	×	০	×	০
ঝিসনদাখিতি	তাখিঝিখি	ঝিসন্দাখিতি	তাখিঝিখি	ঝিসনদাখিতি	তাতাসকধে
নিসতাখিসনা	তাখিতি	দাসও	ধেনিতা	খিতিতা	ধেনিতা
খিসতা	SS	SS	SS	SS	ধিহ্না
নিসতা	ধেহ্নি	তিসনি	দাসও	SS	ঝিসন
থাসক	ধেসই				

গীতৰ নাচ

পৰিতাল

ঘাত ১

তা খি	তি তা	ধেS Sহ নি	তা খি
×	২	০	৩
তাS ধেই	তাS Sত তাS	খিS তাS	ঝিS Sদ ধেS
৪	০	৫	৬
নিS তাS Sক	ধেS ইS	খিতা Sও	ঝিS Sন্ হS
০	×	২	০
থাS Sক	ধেS SS	SS SS SS	
৩	৪	০	

গা-মান

তাS Sও	তাও খিতি	তাক ধেই SS	ধিনা তাধি
×	২	০	৩
নাও খিতি	তাক ধেই SS	ধিনা তাতা	তাও SS
০	০	৫	৬
SS SS SS			
০			

তিনিবাৰ বজাব।

ভাঙনি ১

তাও তাতা | ধেই SS | জিদ্ ধেই ধিনা | ধেনি তাধি
× | ২ | ০ | ৩

নাও ধেনি | তাধি তিতা ধিতি | তাধি তিধে | Sই নাক
৪ | ০ | ৫ | ৬

ধেই SS SS
০

পুনব গা-মান

ভাঙনি ২

তাS Sও | তাS Sও | খিত্ ধিS নাS | ধেহ্ নি
× | ২ | ০ | ৩

দাS Sও | ধিS নাও ধিS | নাও ধিS | নাS Sও
৪ | ০ | ৫ | ৬

ধিS নাS ধিS
০

নাS ধিS | নাS Sও | ধিS নাS ধিS | নাS দিS
× | ২ | ০ | ৩

ধেS Sই | খিS তাS Sও | ধিন্ SS | থাS Sক
৪ | ০ | ৫ | ৬

SS SS SS
০

চোক

| ধিS নাS Sও

খ্রি খ্রি | দাS Sও | SS SS SS | তাS Sও
× | ২ | ০ | ৩

তাS Sও	ধিS নাS Sও	খ্রি খ্রি	দাS Sও		
৪	০	৫	৬		
ধিS নাS Sও					
০					
খ্রি খি	দাS Sও	ধিS নাS Sও	খি খ্রি	দাS Sও	ধিS নাS Sও
×	২	০	৩	৪	০
দিS ধিS	নাS Sও	ধিS নাS Sও	দিS ধিS	নাS Sও	ধিS নাS Sও
৫	৬	০	×	২	০
দিS ধিS	নাS Sও	ধিS নাS Sও	ধেS Sই	দাS Sও	তাS ঘিS SS
৩	৪	০	৫	৬	০
তিS তাS	ধেS নিS	তাS ঘিS SS			
×	২	০			
তাS ধেই	তাS তাS	ঘিS তাS SS	জিদ্ ধেS	নিS তাক	ধেই SS SS
৩	৪	০	৫	৬	০
খিS তাও	জিন Sই	থাS Sক SS			
×	২	০			

জামান তাল

গা-মান

থেন	দাক্	থেS Sন	দাS Sক	ধেই SS
×	২	৩	০	৪
জিন্‌হ	থাক	থেS Sন্	দাS Sক	SS SS

এইখিনি চাবিবাৰ বজাব।

তাওনি ১

SS	SS	খেS Sই	SS SS	খেS নিS
×	২	৩	০	৪

তিS	তাS	Sও তাS	ধেহ্ নিS	তাS ধেই
×	২	৩	০	৪
SS	SS	জিদ খিS	নাS ধেই	SS SS

ভাঙনি ২

					তিন দাও
খ্রি খ্রি	নাS ধেই	তাS নিS	তিন্ দাS	খ্রি খ্রি	নাS ধেই
×	২	৩	০	×	২
তাS নিS	তিন দাS	খ্রি খ্রি	নাS ধেই	তাS নিS	তিন দাও
৩	০	×	২	৩	০
খি খ্রি	নাS ধেই	তাS নিS	SS SS		
×	২	৩	০		

ভাঙনি ৩

জিদ্ ধেS	Sই ধেই	SS SS	SS SS
×		০	২
জিদ্ ধেS	Sই ধেই	SS তাS	খিS তাS
খিত্ ধেS	Sই ধেই	SS ধেS	খিS তাS
ধেহ্ নিS	তিS তাS	Sও তাS	ধেহ্ নিS
তিS তাS	Sও SS	খিত্ SS	SS SS
দিS দিS	ধেS Sই	দিS দিS	ধেS Sই
তাS তাS	তাS Sও	দিS দিS	ধেS Sই
তাS তাS	তাS Sও	খিS তিS	দা Sও

ত্তিন্	দা	খ্রি	খ্রি	|	ধাঽ	তাঽ	|	তাঽ	ঽও
×				|	০		|	২	
দিঽ	দিঽ	ধেঽ	ঽই	|	দিঽ	দিঽ	|	ধেঽ	ঽই
তাঽ	তাঽ	তাঽ	ঽও	|	দিঽ	দিঽ	|	ধেঽ	ঽই
তাঽ	তাঽ	তাঽ	তাও	|	খিঽ	ত্তিঽ	|	দাঽ	ঽও
ত্তিন	দাঽ	খ্রি	খ্রি	|	বাঽ	তাঽ	|	তাঽ	ঽও
দিঽ	দিঽ	ধেঽ	ঽই	|	দিঽ	দিঽ	|	ধেঽ	ঽই
তাঽ	তাঽ	তাঽ	ঽও	|	দিঽ	দিঽ	|	ধেঽ	ঽই
তাঽ	তাঽ	তাঽ	ঽও	|	খিঽ	ত্তিঽ	|	দাঽ	ঽও
ত্তিন	দাঽ	খ্রি	খ্রি	|	বাঽ	ঽও	|	ঽঽ	ঽঽ
ত্তিন্	দাঽ	খ্রি	খ্রি	|	ঝিন	দাঽ	|	খ্রি	খ্রি
ধেই	তাঽ	খ্রি	খ্রি	|	বাঽ	তাঽ	|	ধেঽ	গিঽ
তাঽ	তাঽ	ঽও	ঽঽ	|	খিত্	ঽঽ	|	ঽঽ	ঽঽ
ধিঽ	নাঽ	ঽঽ	ওঽ	|	ধেঽ	ঽব	|	খিঽ	ঽব
খিঽ	তাঽ	খিঽ	ত্তিঽ	|	তাঽ	নিঽ	|	তাঽ	ঽক
ধিঽ	নাঽ	ঽঽ	ওঽ	|	ধেঽ	ঽব	|	খিঽ	ঽব
খিঽ	তাঽ	খিঽ	ত্তিঽ	|	তাঽ	নিঽ	|	তাঽ	ঽক
ধিঽ	নাঽ	ঽঽ	ঽও	|	ধেঽ	ঽব	|	খিঽ	ঽব
খিঽ	তাঽ	খিঽ	ত্তিঽ	|	তাঽ	নিঽ	|	তাঽ	ঽক

খিঽ	নাঽ	ঽঽ	ঽও	|	ধেঽ	ঽব	|	খিঽ	ঽব
×					0			২	
খিঽ	তাঽ	খিঽ	তিঽ	|	তাঽ	নিঽ	|	তাঽ	ঽক

ভাঙনি ৪

ধেঽ	ঽঽ	ইঽ	ঽঽ	|	ধেঽ	ঽই	|	দাঽ	ঽও
×					0			২	
যি	তি	তি	নি	|	তাঽ	ঽক	|	ঽঽ	ঽঽ
ধেঽ	ঽঽ	ইঽ	ঽঽ	|	ধেঽ	ঽই	|	দাঽ	ঽও
সি	তি	তি	নি	|	তাঽ	ঽক	|	ঽঽ	ঽঽ
ধেঽ	ঽঽ	ইঽ	ঽঽ	|	ধেঽ	ঽই	|	দাঽ	ঽও
খি	তি	তি	নি	|	তাঽ	ঽক	|	ঽঽ	ঽঽ
খি	তি	তাঽ	ঽঽ	|	জিঽ	ঽদ	|	ধেঽ	ঽই
তা	নি	তা	নি	|	তাঽ	ঽঽ	|	ঽঽ	ঽঽ
খি	তি	তাঽ	ঽঽ	|	জিঽ	ঽদ	|	ধেঽ	ঽই
তা	নি	তা	নি	|	তাঽ	ঽঽ	|	ঽঽ	ঽঽ
খি	তি	তাঽ	ঽঽ	|	জিঽ	ঽদ	|	ধেঽ	ঽই
তা	নি	তা	নি	|	তাঽ	ঽঽ	|	ঽঽ	ঽঽ
তা	নি	তাঽ	ঽঽ	|	জিঽ	ঽদ	|	খিঽ	ঽঽ
তা	নি	তাঽ	ঽঽ	|	ঽঽ	ঽঽ	|	ঽঽ	ঽঽ
তা	নি	তাঽ	ঽঽ	|	জিঽ	ঽঽ	|	খিঽ	ঽঽ

তা	নি	তাS	SS	SS	SS	SS	SS
×				০		২	
তা	নি	তি	খ্ৰ	জিS	Sদ	ধিS	SS
তা	নি	তাS	SS	SS	SS	SS	SS
জি	ধেই	তি	খ্ৰ	জি	ধেই	তি	খ্ৰ
জি	ধেই	তি	খ্ৰ	যি	তাS	Sও	SS
ধেS	SS	Sই	SS	তাS	Sও	খিতা	তাখি
তাS	Sও	খিতা	তাখি	তাS	Sও	SS	SS
খিত							

চুটা তাল

গা-মান

					ধিSনা
খিSতি	নাS ধেই	খিত্S	ধিSনা	খিSতি	নাSধেই
×	০	×	০	×	০
খিত্S	ধিSনা	তিSতি	নাSধেই	খিত্S	ধিSনা
খিSতি	নাS ধেই	খিত্S	SS		

ভাওনি

							দিSদিS
ধেSই	ধেইদাও	খিত্S	দিSদি	ধেSই	ধেSনি	দাSও	দিSদিS
×	০	×	০	×	০	×	০
ধেSই	ধেইদাও	খিত্S	ধেSনি	দাSও	ধেইদাও	খিত্S	

মুঠ চাবিবাৰ বজাব।

							ধেঽই
ঽঽ	ধেঽই	ঽঽ	ধেঽই	ঽঽ	ধেঽই	ঽঽ	খিঽন
×	০	×	০	×	০	×	০
তাঽক	ধেঽনি	তিনি	দাঽও	ঽঽ	খিঽবি	তাঽক	ধেঽই
দিঽদি	ধেঽই	ঽঽ	ঽঽ				

যতি-তাল

গা-মান

তাঽখিতা	ধেইদাও	তাখিতিতা	খিঽতি	তাকধগি	তাখিতিতা
৭	৮	০	×	০	২
খিতিতাক	ধেইঽ	ধগিতিনি	তিনিতিনি	তাকধগি	তাকধগি
০	৩	৪	০	৫	০
দাঽও	খিতিতাক				
৬	০				

ভাঙনি ১

এই ভাঙনি গা-মানৰ দৰে সপ্তম তালৰপৰা উঠিছে।

খিঽনা	থেঽই	থেঽনদা	খিঽতা	থেঽই	থেঽই	থেঽনদা	খিঽতা
৭	৮	০	×	০	২	০	৩
থেঽই	থেনখিতি	তাকধগি	তাকধগি	তাধিনাক	ধেঽই	খিঽনা	থেঽই
৪	০	৫	০	৬	০	৭	৮
থেঽনদা	খিঽতা	থেঽই	থেঽই	থেঽনদা	খিঽতা	থেঽই	থেনখিতি
০	×	০	২	০	৩	৪	০
তাকধগি	তাকধগি	তাধিনাক	ধেঽই	খিঽনা	থেঽই	থেঽনদা	খিঽতা
৫	০	৬	০	৭	৮	০	×

থেSই	থেSই	থেSনৃদং	খিSতা	থেSই	থেন্‌খিতি	তাকধগি	তাকধগি
০	২	০	৩	৪	০	৫	৬
তাধিনাক	ধেSই	ধিSনা	সেSই	থেন্‌তাতা	খিSতি	তাকধগি	তাখিতাতা
৬	০	৭	৮	০	×	০	২
খিতিতাক	ধেSই	ধেগিতিনি	তিনিতিনি	তাকধগি	তাকধগি	দাSও	খিSতি
০	৩	৪	০	৫	০	৬	০
তাSক	ধেSই	SS					
৭	৮	০					

ভাওনি ২

তাSখিতি	তাSখিতি	তাত্‌তাও	SS	ধেনিতাধি	নাওধেনি
×	০	২	০	৩	৪
তাত্‌তাও	তাSখিতি	তাSখিতি	তাত্‌তাও	SS	ধেনিতাধি
০	৫	০	৬	০	৭
নাওধেনি	তাওতাও				
৮	০				

চুটকলা

ভাওনি

ধেই	দাও খিত্‌	ধেই দাও	খিত্‌ SS	তাত্‌	তাS Sও
×	২	৩	০	৪	৫
তাS তাS	তাS Sও	তাত্‌	তাS Sও	তাS তাS	তাS Sও
৬	০	×	২	৩	০
ধেই	দাও খিত্‌	ধেই দাও	খিত্‌ SS	ধেই	দাও খিত্‌
৪	৫	৬	০	×	২
ধেই দাও	খিত্‌ SS	খিৰ	ধিনা খিত	ধেই দাও	খিত্‌ SS
৩	০	৪	৫	৬	০

তাS	তাS তাS	খিS তিS	তাS Sক	ধেই	দাও SS
×	২	৩	০	৪	৫
তাS খিS	ৰিন থাS	ধেই	SS SS	SS SS	SS SS
৬	০	×	২	৩	০
তাত্	তাS Sও	তাS তাS	তাS Sও	তাS	তাS Sও
৪	৫	৬	০	×	২
তাS তাS	তাS Sও	ধেই	দাও খিত্	ধেই দাও	খিত্ SS
৩	০	৪	৫	৬	০
ধেই	দাও খিত্	ধেই দাও	খিত্ SS	খিৰ	খিনা খিত্
×	২	৩	০	৪	৫
ধেই দাও	খিত্ SS	তাS	তাS তাS	খিS তিS	তাS Sক
৬	০	×	২	৩	০

ধেই	দাও SS	তাS খিS	ৰিন থাS	ধেই	SS SS	SS SS	তাS SS
×	২	৩	০	৪	৫	৬	০
তাত্	তাS Sও	তাS তাS	তাS Sও	তাS	তাS Sও	তাS তাS	তাS ওS
ধেই	দাও খিত্	ধেই দাও	খিত্ SS	ধেই	দাও খিত্	ধেই দাও	খিত্ SS
খিৰ	খিনা খিত্	ধেই দাও	খিত্ SS	তাS	তাS তাS	খিত্ তিS	তাS Sক
ধেই	দাও SS	তাS খিS	ৰিন থাS	ধেই	SS SS	SS SS	SS SS
তাত্	তাS Sও	তাS তাS	তাS Sও	তাS	তা Sও	তাS তাS	তাS ওS
ধেই	দাও খিত্	ধেই দাও	খিত্ SS	SS	SS SS	তাS Sও	তাS Sও
ধেই	দাS Sও	তাS খিS	ৰিন্ থাS	ধেই	SS SS	তাS Sও	তাS Sও
ধেই	দাS Sও	তাS খিS	ৰিন্ থাS	ধেই	SS SS	তাS Sও	তাS Sও

ধেই	দাS Sও	তাS খিS	ৰিন থাS	ধেই	SS SS	তাS Sও	তাS Sও
×	২	৩	০	৪	৫	৬	০
জিদ্	ধেS Sই	তাS তাS	খিS তিS	তাS	ধেS নিS	খেS Sই	SS SS
জিদ্	ধেই Sই	তাS তাS	খিS তিS	তাS	ধেS নিS	খেS Sই	SS SS
জিদ	ধেই Sই	তাS তাS	খিS তিS	তাS	ধেS নিS	থেS Sই	SS SS
তাS	তাS তাS	তাS তাS	খিS খিS	তাS	ধেS নিS	থেS Sই	SS SS
ৰাS	তাS তাS	তাত্ তাS	খিS তিS	তাS	ধেS নিS	থেS Sই	SS SS
ৰাS	তাS তাS	তাত্ তাS	খিS তাS	ধেৰ	ধিনা Sও	ধেৰ ধেৰ	ধিনা Sও
ধেৰ	ধিনা Sও	ধেৰ ধেৰ	ধিনা Sও	ধেৰ	ধিনা Sও	ধেৰ ধেৰ	ধিনা Sও
ধেহ	নিS তাS	ধিS নাS	তাত্ তাS	ধেহ	নিS তাS	ধিS নাS	তাত্ তাS
ধেহ	নিS তাS	ধিS নাS	তাত্ তাS	ধেহ	নিS তাS	ধিS নাS	তিনি খিতি
নাS	ধেS Sই	ধেS Sই	ধেS Sই	ধেই	দাS Sও	খিS Sত	SS SS
ধেই	দাও Sও	তাS Sক	SS SS	ধেই	দাS Sও	তাS তাS	খিS তিS
তাS	তাS ধেৰ	জিদ ধিS	নাS Sও	তাS	তাS Sও	তাS তাS	তাS Sও
তাS	তাS Sও	তাS তাS	তাS Sও	তাS	তাS ধেৰ	জিদ্ ধিS	নাS Sও
খিS	তাS ধেৰ	জিদ্ ধিS	নাS Sও	ধেS	নিS তাS	খিS তিS	তিS নিS
তাS	নিS তাS	খিS তিS	তিS নিS	ধেই	দাS তাS	তাS খিS	ৰিন থাS
ধেই	SS SS	SS SS	SS SS				

পৰিতাল

গা-মান

তাS Sও	তাও খিতি	তাক ধেই SS	ধিনা তাধি	নাও খিতি	তাক ধেই SS
×	২	০	৩	৪	০
ধিনা তাতা	তাও SS	SS SS SS			
৫	৬	০			

তিনিবাৰ বজাব।

ভাঙনি ১

তাও তাতা	থেই SS	জিদ ধেই ধিনা	ধেনি তাধি	নাও ধেনি	তাখি তিতা খিতি
×	২	০	৩	৪	০
তাখি তিধে	Sই নাক	ধেই SS SS			
৫	৬	০			

পুনৰ গা-মান বজাব।

ভাঙনি ২

তাS Sও	তাS Sও	খিত ধিS নাও	ধেহ নিS	দাS Sও	ধিS নাS ধিS
×	২	০	৩	৪	০
নাS ধিS	নাS Sও	ধিS নাS ধিS			
৫	৬	০			
নাS ধিS	নাS Sও	ধিS নাS ধিS	নাS ধS	ধেS Sই	খিS তাS Sও
×	২	০	৩	৪	০
ধিন SS	থাS Sক	SS SS SS			
৫	৬	০			

ৰূপক তাল

গা-মান

ধেই দাও	ধেই দাও	তাতা খিতি	ৰাও দিক্	দাও SS	SS SS
×	২	০	৩	৪	০

মুঠ ছবাৰ বজাব।

ভাঙনি

					থেই থেই
তাধে নিতা	খিতি দাও	তাতা খিতা	ধেৰ খিত্	ধেই দাও	তাতা খিতি
×	২	০	৩	৪	০
দিধি নাক	ধেই দাও	তাতা খ্রিখ্রি	ৰাও দ্রিক্	দাও SS	SS SS

চোক

ধেৰ খিতা	ধেৰ খিতা	খিতা খিতা	ধেৰ খিতা	ধেৰ খিতা	খিতা খিতা
×	২	০	৩	৪	০
ধেৰ খিতা	ধেৰ খিতা	খিতা খিতা	ধেৰ খিতা	ধেই SS	থেই থেই
তাধে নিতা	খিতি দাও	তাতা খিতা	ধেই খিতা	ধেই দাও	তাতা খিতা
দিধি নাও	ধেই দাও	তাতা খ্রিখ্রি	ৰাও দ্রিক্	দাও SS	SS SS

ভাঙনি ১

চুটা তাল

ধেই	খিত	SS	জিহ্	নাও	SS	SS	তাS
×	০	×	০	×	০	×	০
ধেই	খিত্	SS	জিহ্	নাও	SS	SS	তাS
ধেই	খিত্	SS	জিহনা	খিতি	নাধেই	খিত্	ধিনা
খিতি	নাধেই	খিত্	ধিনা	খিতি	নাধেই	খিত্	ধিনা
খিতি	নাধেই	খিত্	SS				

এইখিনি গা-মান বজাব।

ভাঙনি ২

							তাক
							0
ধেই	জিদ্‌ধে	ऽইখ্রি	নাধি	নাও	ধিহ্‌না	ऽও	ধিনাऽ
×	0	×	0	×	0	×	0
ধেনি	দদऽ	ऽও	ধিऽনা	ধেৰ	ধিऽনা	ऽও	তাক
ধেই	জিদধে	ऽইখ্রি	নাধি	নাও	ধিহ্‌না	ऽও	ধিনাऽ
ধেনি	দদऽ	ऽও	ধিऽনা	ধেৰ	ধিনা	ऽও	তাক
ধেই	জিদধে	ऽইখ্রি	নাধি	নাও	ধিহনা	ऽও	ধিনাऽ
ধেনি	দদऽ	ऽও	ধিऽনা	ধেৰ	ধিऽনা	ऽও	তাক
ধেই	জিদ্‌ধে	ऽইখ্রি	নাধি	নাও	ধিহ্‌না	ऽওখ্রি	নাধি
নাও	ধিহনা	ऽওখ্রি	নাধি	নাও	ধিহ না	ऽও	তাতা
ধেৰ	ধিনা	ধেৰ	ধিনা	ধেৰ	ধিনা	ऽও	তাতা
ধেৰ	ধিনা	ধেৰ	ধিনা	ধেৰ	ধিনা	ऽও	তাতা
ধেৰ	ধিনা	ধেৰ	ধিনা	ধেৰ	ধিऽনা	ऽও	তাতা
খিऽৰ	খিৰখিৰ	খিऽৰ	তাখিৰ	খিऽৰ	খিৰখিৰ	খিऽৰ	খিऽৰ
খিऽৰ	তাখিৰ	খিऽৰ	ধেগি	তিতা	নিতি	তানি	তিতা
নিতা	ধেऽই	খ্রিৰা	ऽऽ	ऽऽ	ধেই	ধিনাऽ	ওধি

নাও	ধিনাঽ	ওধি	নাও	ঽঽ	ধিন্	থাক	ধেহ্‌নি
×	০	×	০	×	০	×	০
তিনি	দাও	ঽঽ	খিতি	তাক	ধেঽই	দিদি	ধেঽই
ঽঽ	ঽঽ						

যতি-তাল

গা-মান

তাঽখিতা	ধেইদাও	তাখিতিতা	খিঽতি	তাকধগি	তাখিতিতা
৭	৮	০	×	০	২
খিতিতাক	ধেইঽ	ধগিতিনি	তিনিতিনি	তাকধগি	তাকধগি
০	৩	৪	০	৫	০
দাঽও	খিতিতাক	ধেইধেই	ধেইঽ	ঽঽ	
৬	০	৭	৮	০	

ভাঙনি ১

তাক্রধিনা	ধিনাঙনা	তাক্রধিনা	ধিনাঙনা	তাক্রধিনা	ধিনাঙনা
×	০	২	০	৩	৪
ধেইধেই	ধিঽহনা	ঽকথেঽ	নিঽতা	থেঽই	ঝাঽতা
০	৫	০	৬	০	৭
থেঽই	থেন্‌খিতা	খিতাঽ	ঽকথে	নিঽতা	থেঽই
৮	০	×	০	২	০
ঝাঽতা	ধেঽই	থেন্‌খিতি	তাক্রধিনা	ধিনাঙানা	তাক্রধিনা
৩	৪	০	৫	০	৬
দিধিনাখি	তাক্রধিনা	ধিনাঙানা	ধেইধেই	ধিনাঽ	ঽকথে
০	৭	৮	০	×	০

নিঽতা	থেঽই	বাঽতা	থেঽই	থেনখিতি	খিতাঽ
২	০	৩	৪	০	৫
ঽকথে	নিঽতা	থেঽই	বাঽতা	থেঽই	থেন্খিতি
০	৬	০	৭	৮	০
তাক্রধিনা	ধিনাঙানা	তাক্রধিনা	দিধিনাখি	তাক্রধিনা	ধিনাঙানা
×	০	২	০	৩	৪

ধেইধেই	ধিহনাঽ	ঽকথেঽ	নিঽতাঽ	থেইঽ	ঽঽ	ঽঽ
০	৫	০	৬	০	৭	৮

পুনৰ গা-মান বজাব।

ভাঙনি ২

তাঽখিতি	তাঽখিতি	তাত্‌তাঽ	ঽঽ	ধেনিতাধি	নাওধেনি
×	০	২	০	৩	৪
তাত্‌তাও	তাঽখিতি	তাঽখিতি	তাত্‌তাও	ঽঽ	ধেনিতাধি
০	৫	০	৬	০	৭
নাওধেনি	তাত্‌তাও				
৮	০				

চুটকলা

ভাঙনি

তাঽ	তাঽ ধেৰ	জিদ্ খিঽ	নাঽ ঽও	তাং	তাঽ ঽও
×	২	৩	০	৪	৫
তাঽ তাঽ	তাঽ ঽও	তাঽ	তাঽ ঽও	তাঽ তাঽ	তাঽ ঽও
৬	০	×	২	৩	০
তাঽ	তাঽ ধেৰ	জিদ্ খিঽ	নাঽ ঽও	খিত্	তাঽ ধেৰ
৪	৫	৬	০	×	২

জিদ খিঽ	নাঽ ঽও	তাঁঽ	তাঽ ধেই	খিঽ তাঽ	ধেঽ ঽই
৩	০	৪	৫	৬	০
খিহ্	নাঽ নিঽ	দাঽ ঽও	ঽঽ ঽঽ	ধেই	তাত্ খিতি
×	২	৩	০	৪	৫
নাঽ ধেই	খিতা ধেই	দাও	তাত্ খিতি	নাঽ ধেই	খিতা ধেই
৬	০	×	২	৩	০
ধেই	তাত্ খিতি	নাঽ ধেই	খিতা ধেই	দাও	নাত্ খিতি
৪	৫	৬	০	×	২
নাঽ ধেই	খিতা ধেই	ধেই	তাত্ খিতি	নাঽ ধেই	খিতা ধেই
৩	০	৪	৫	৬	০
দাও	তাত্ খিতি	নাঽ ধেই	খিতা ধেই	ধেই	তাঽ খিতি
×	২	৩	০	৪	৫
নাঽ ধেই	খিতা ধেই	দাও	তাত্ খিতি	নাঽ ধেই	খিতা ধেই
৬	০	×	২	৩	০
ধেই	তাত্ খিতি	নাঽ ধেই	খিতা ধেই	দাও	ত্রিক্ ঽতি
৪	৫	৬	০	×	২
দাঽ ঽও	তাতা খিতি	তিন	খ্রা ঽক	তাত্ ঽতা	খিঽ তিঽ
৩	০	৪	৫	৬	০
নাঽ	ধেঽ ঽই	ধেঽ ঽই	খিঽ তাঽ	খিহ্	নাঽ নিঽ
×	২	৩	০	৪	৫
দাঽ ঽও	খিত্ ঽঽ	ধেই	তাত্ খিতি	নাঽ ধেই	খিতা ধেই
৬	০	×	২	৩	০
দাও	তাত্ খিতি	নাঽ ধেই	খিতা ধেই	ধেই	তাত্ খিতি
৪	৫	৬	০	×	২
নাঽ ধেই	খিতা ধেই	দাও	তাত্ খিতি	নাঽ ধেই	খিতা ধেই
৩	০	৪	৫	৬	০

ধেই	তাত্ খিতি	নাS ধেই	খিতা ধেই	দাও	তাত্ খিতি
×	২	৩	০	৪	৫
নাS ধেই	খিতা ধেই	ধেই	তাত্ খিতি	নাS ধেই	খিতা ধেই
৬	০	×	২	৩	০
দাও	তাত্ খিতি	নাS ধেই	খিতা ধেই	ধেই	তাত্ খিতি
৪	৫	৬	০	×	২
খিনা তানা	ধেই SS	দাও	ত্রিক্ তিS	দাS Sও	তাতা খিতি
৩	০	৪	৫	৬	০
তিন্	থ্রাSক	তাত্ তাত	খিS তিS	নাS	ধেS Sই
×	২	৩	০	৪	৫
ধেই Sই	খিS তাS	খিS	নাS নিS	ধেই দাও	তাত্ খিতি
৬	০	×	২	৩	০
নাS	ধেS Sই	ধেS দাও	তাত্ খিতি	নাS	ধেS Sই
৪	৫	৬	০	×	২
ধেই দাও	তাত্ খিতি	নাS	ধেS Sই	ধেই দাও	তাত্ খিতি
৩	০	৪	৫	৬	০
নাS	ধেS দাও	ধেই দাও	তাত্ খিতি	নাS	ধেS Sই
×	২	৩	০	৪	৫
খিS নাS	ধেS নিS	দS	দS Sও	তাও তাও	তাও তাও
৬	০	×	২	৩	০
তাও	তাধে নিতা	খিত্ তাধে	নিতা খিতি	খিS	নাS নিS
৪	৫	৬	০	×	২
ধেই দাও	তাত্ খিতি	নাS	ধেS Sই	ধেই দাও	তাত্ খিতি
৩	০	৪	৫	৬	০
নাS	ধেS Sই	ধেই দাও	তাত্ খিতি	নাS	ধেS Sই
×	২	৩	০	৪	৫

ধেই দাও	তাত্ খিতি	নাS	ধেS Sই	ধেS দাও	তাত্ খিতি
৬	০	×	২	৩	০
নাS	ধেS Sই	ধিS নাS	ধেS নিS	দS	দS Sও
৪	৫	৬	০	×	২
SS SS	SS SS	তাও	তাও তাও	তাও তাও	তাও তাও
৩	০	৪	৫	৬	০
তাও	খিতা খ্রিখা	ধিনা ঙানা	ধেS Sই	তাও	তাও তাও
×	২	৩	০	৪	৫
তাও তাও	তাও তাও	তাও	খিতা খ্রিখা	ধিনা ঙানা	ধেS Sই
৬	০	×	২	৩	০
তাও	খিতা খিখা	ধিনা ঙানা	ধেS Sই	তাও	খিতা খ্রিখা
৪	৫	৬	০	×	২
ধিনা ঙানা	ধেS Sই	খিত্	তাS ধেই	তাত্ তাত	খিS তাত
৩	০	৪	৫	৬	০
জিনহ্	থাS Sক	তাS Sক	তাS থ্রিS	বিন্	থাS Sক
×	২	৩	০	৪	৫
জিহ্	থ্রিত্ ধেই	দS	দS Sও	তাS নিS	তাS থ্রিS
৬	০	×	২	৩	০
বিন্	থাS Sক	জিহ্ নাS	থ্রিত ধেই	দS	দS Sও
৪	৫	৬	০	×	২
তাS নিS	তাS থ্রিS	বিন্	থাS Sক	জিহ্ নাS	খিত্ ধেই
৩	০	৪	৫	৬	০
ধেই	দাS Sও	তাS খিS	বিন থাS	ধেই	SS SS
×	২	৩	০	৪	৫
তাS Sও	তাS Sও	ধেই	দাS Sও	তাS খিS	বিন্ থাS
৬	০	×	২	৩	০

ধেই	ऽऽ ऽऽ	তাऽ ऽও	তাऽ ऽও	জিদ	ধেऽ ऽই
৪	৫	৬	০	×	২
তাऽ তাऽ	থিऽ তিऽ	তাऽ	ধেऽ নিऽ	থেऽ ऽই	ऽऽ ऽऽ
৩	০	৪	৫	৬	০
জিদ	ধেऽ ऽই	তাऽ তাऽ	থিऽ তিऽ	তাऽ	ধেऽ নিऽ
×	২	৩	০	৪	৫
থেऽ ऽই	ऽऽ থ্রিऽ	ৰাऽ	তাऽ ৰাऽ	তাত্ তাऽ	থিऽ তিऽ
৬	০	×	২	৩	০
তাऽ	ধেऽ নিऽ	থেऽ ऽই	ऽऽ ऽऽ	ৰাऽ	তাऽ তাऽ
৪	৫	৬	০	×	২
তাত্ তাত	থিऽ তিऽ	তাऽ	ধেऽ নিऽ	থেऽ ऽই	ऽऽ ऽऽ
৩	০	৪	৫	৬	০
ৰাऽ	তাऽ তাऽ	তাত্ তাऽ	থিऽ তিऽ	ধেৰ	ধিऽ নাও
×	২	৩	০	৪	৫
ধেৰ ধেৰ	ধিऽ নাও	ধেৰ	ধিऽ নাও	ধেৰ ধেৰ	ধিऽ নাও
৬	০	×	২	৩	০
ধেৰ	ধিऽ নাऽ	ধেৰ ধেৰ	ধিऽ নাও	ধেহ্	নিऽ তাত
৪	৫	৬	০	×	২
ধিऽ নাও	তাত্ তাऽ	ধেহ্	নিऽ তাऽ	ধিऽ নাऽ	তাত্ তাত
৩	০	৪	৫	৬	০
ধেহ্	নিऽ তাऽ	ধিऽ না[illegible]	তিনি খিতি	নাऽ	ধেऽ ऽই
×	২	[illegible]	০	৪	৫
ধেऽ ऽই	ধেऽ ऽই	ধেই	দাऽ ऽও	থিऽ ऽত	ऽऽ ऽऽ
৬	০	×	২	৩	০
ধেই	দাऽ ऽও	তাऽ ऽক	ऽऽ ऽऽ	ধেই	দাऽ ऽও
৪	৫	৭	০	×	২

তাত্ তাS	খিS তিS	তাS	তাS ধেৰ	জিদ্ খিS	নাS Sও
৩	০	৪	৫	৬	০
তাS	তাS Sও	তাS Sও	তাS তাS	তাS	তাS Sও
×	২	৩	০	৪	৫
তাS তাS	তাS Sও	তাS	তাS ধেৰ	জিদ্ খিৎ	নাS Sও
৬	০	×	২	৩	০
খিS	তাS ধেৰ	জিদ্ খিS	নাS Sও	ধেহ্	নিS তাS
৪	৫	৬	০	×	২
খিS তিS	তিS নিS	তাS	নিS তাS	খিS তিS	তিS নিS
৩	০	৪	৫	৬	০
ধেই	দাS Sও	তাS খিS	খিন্ থাS	ধেই	SS SS
×	২	৩	০	৪	৫
SS SS	SS SS				
৬	০				

পৰিতাল

গা-মান

তাS Sও	তাও খিতি	তাক ধেই SS	খিনা তাধি	নাও খিতি	তাক ধেই SS
×	২	০	৩	৪	০
ধিনা তাতা	তাও SS	SS SS SS			
৫	৬	০			

তিনিবাৰ বজাব।

তাওনি ১

তাও তাতা	ধেই SS	জিদ্ ধেই খিনা	ধেনি তাধি	নাও ধেনি	তাখি তিতা খিতি
×	২	০	৩	৪	০
তাখিতিধে	Sই নাক	ধেই SS SS			
৫	৬	০			

পুনৰ গা-মান।

ভাঙনি ২

তাঽ ঽও	তাঽ ঽও	খিত্ ধিঽ নাঽ	ধেহ্ নিঽ	দাঽ ঽও	
×	২	০	৩	৪	
ধিঽ নাঽ ধিঽ	নাঽ ধি	নাঽ ঽও	ধিঽ নাঽ ধিঽ		
০	৫	৬	০		
নাঽ ধিঽ	নাঽ ঽও	ধিঽ নাঽ ধি	নাঽ দিঽ	ধেঽ ঽই	
খিঽ তাঽ ঽও	ধিন্ ঽঽ	খাঽ ঽক	ঽঽ ঽঽ ঽঽ		

চুটকলা

গা-মান

ধেই	তাত খিতা	ধিঽ নাঽ	খিঽ তিঽ	তাঽ	খিঽ তিঽ
×	২	৩	০	৪	৫
দাঽ ঽও	খিত্ ঽঽ				
৬	০				

মূঠ দুবাৰ বজাব।

ভাঙনি

ধেই	তাত্ খিতা	ধিঽ নাঽ	ধেনি দাও	ধিনা	ধিনা নিতা
×	২	৩	০	৪	৫
খিতা খিতি	তাত্ খিতা				
৬	০				
খিতা	ধিনা নিতা	ধিনা ধেনি	দাঽ ঽও	ধেৰ	ধিনা ঽক
×	২	৩	০	৪	৫
ধেত ঽই	ঽঽ ঽঽ				
৬	০				

চোক

ধাত্	তাত্ খিতি	তাক্ ধেই	তাতা খিতা	ধিহ্	নাS নিS
×	২	৩	০	৪	৫
দাS Sও	দাS Sও				
৬	০				
ধাত্	তাত্ খিতি	তাক্ ধেই	তাতা খিতা	ধিহ্	নাS নিS
×	২	৩	০	৪	৫
দাS Sও	দাS Sও				
৬	০				
ধাত্	তাতি খিতি	তাক ধেই	ধেনি দাও	ধিনা	ধিনা নিতা
×	২	৩	০	৪	৫
খিতা খিতি	তাত্ খিতা				
৬	০				
খিতা	ধিনা নিতা	ধিনা ধেনি	দাS Sও	ধেব	ধিনা Sক
×	২	৩	০	৪	৫
ধেS Sই	SS SS				
৬	০				

জামান-তাল

গা-মান

ধেন্	দাক	ধেS Sন	দাS Sক	ধেই SS	জিনহ্
×	২	৩	০	৪	×
থাক্	ধেS Sন	দাS Sক	SS SS		
২	৩	০	৪		

মূঠ চাৰিবাৰ বজাব।

ভাঙনি ১

ঽঽ	ঽঽ	ধেঽ	ঽই	ঽঽ	ঽঽ	ধেঽ	নিঽ
×	২	৩		০		৪	
তিঽ	তাঽ	ঽও	তাঽ	ধেঽ	নিঽ	তাঽ	ধেঽই
ঽঽ	ঽঽ	জিদ্	ধিঽ	নাঽ	ধেই	দাঽ	ঽও

ভাঙনি ২

						দাঽ	ঽও
						০	
ধেহ্	নিঽ	দাঽ	ঽও	ধেঽ	নিঽ	দাঽ	ঽও
×	২	৩		০		৪	
ধেহ্	নিঽ	দাঽ	ঽও	ধেঽ	নিঽ	দাঽ	ঽও

ভাঙনি ৩

						ধিঽ	নাঽ
						০	
দিঽ	দিঽ	ধেঽ	ঽই	তাত্	তাঽ	খিঽ	তিঽ
×				০		১	
তাঽ	নিঽ	দাঽ	ঽও	খিত্	ঽঽ	খিঽ	তিঽ
তাঽ	খিঽ	বিঽ	খিঽ *	বিন্	দাঽ	খিঽ	তিঽ
তাঽ	নিঽ	দাঽ	ঽও	খিত্	ঽঽ	ধিঽ	নাঽ
দিঽ	দিঽ	ধেঽ	ঽই	তাত্	তাঽ	খিঽ	তিঽ
তাঽ	নিঽ	দাঽ	ঽও	খিত্	ঽঽ	খিঽ	তিঽ

তাS	খিS	ৰিS	খিS	ৰিন্	দাS	খিS	তিS
×				০		২	
তাS	নিS	দাS	Sও	খিত্	SS	ধিS	নাS
দিS	দিS	ধেS	Sই	তাত	তাS	খিS	তিS
তাS	নিS	দাS	Sও	খিত্	SS	খিS	তিS
তাS	খিS	ৰিS	খিS	ৰিন্	দাS	খিS	তিS
তাS	নিS	দাS	Sও	খিত্	SS	ধিS	নাS
দিS	দিS	ধেS	Sই	তাত্	তাS	খিS	তিS
তাS	নিS	দাS	Sও	খিত্	SS	খিS	তিS
তাS	খিS	ৰিS	খিS	ৰিন	দাS	খিS	তিS
তাS	নিS	দাS	Sও	খিত্	SS	SS	SS
তিন্	দাS	খ্রি	খ্রি	ৰাS	Sও	SS	SS
তিন্	দাS	খ্রি	খ্রি	ৰিন	দাS	খ্রি	খ্রি
ৰিন্	দাS	খ্রি	খ্রি	ৰিন	দাS	খ্রি	খ্রি
ধেই	তাS	খ্রি	খ্রি	ৰাS	তাS	ধেS	নিS
তাS	তাS	Sও	SS	খিS	তাS	SS	SS
ধিS	নাS	SS	Sও	ধেS	Sৰ	খিS	Sৰ
খিS	তাS	খিS	তিS	তাS	নিS	তাS	Sক
ধিS	নাS	SS	Sও	ধেS	Sৰ	খিS	Sৰ

খিস তাত খিস তিস | তাস নিস | তাত সক
× | 0 | ২
খিস নাস সস সও | ধেস সব | খিস সব
খিস তাত খিস তিস | তাস নিস | তাস সক
খিস নাস সস সও | ধেস সব | খিস সব
খিস তাস খিস তিস | তাস নিস | তাস সক
ধেস সস ইস সস | ধিস নাস | সও সস
দস দস সস সও | দস দস | সও সস
ধেস সস ইস সস | ধিস নাস | সও সস
দস দস সস সও | দস দস | সও সস
ধেস সস ইস সস | ধিস নাস | সও সস
দস দস সস সও | দস দস | সও সস
ধেস সস ইস সস | নিধ নাস | সও সস
দস দস সস সও | দস দস | সও সস
তাস সস তাস সস | তাস সস | তাস সস
তাস সস তাস সস | তাস সস | সও সস
ধিস সহ নাস সস | ধিস সস | মাস সস
খ্রিস সত ধেস সই | দাস সও | সস সস
তাস সস তাস সস | তাস সস | তাস সস

তাঽ	ঽঽ	তাঽ	ঽঽ	তাঽ	ঽঽ	ঽও	ঽঽ
×				০		২	
ধিঽ	ঽহ	নাঽ	ঽঽ	ধিঽ	ঽহ	নাঽ	ঽঽ
খিঽ	ঽত	খেঽ	ঽই	দাঽ	ঽও	ঽঽ	ঽঽ
তাঽ	ঽঽ	তাঽ	ঽঽ	তাঽ	ঽঽ	তাঽ	ঽঽ
তাঽ	ঽঽ	তাঽ	ঽঽ	তাঽ	ঽঽ	ঽও	ঽঽ
ধিঽ	ঽহ	নাঽ	ঽঽ	ধিঽ	ঽহ	নাঽ	ঽঽ
খিঽ	ঽও	খেঽ	ঽই	দাঽ	ঽও	ঽঽ	ঽঽ
তাঽ	ঽঽ	তাঽ	ঽঽ	তাঽ	ঽঽ	তাঽ	ঽঽ
তাঽ	ঽঽ	তাঽ	ঽঽ	তাঽ	ঽঽ	ঽও	ঽঽ
ধিঽ	ঽই	নাঽ	ঽঽ	ধিঽ	ঽই	নাঽ	ঽঽ
খিঽ	ঽও	খেঽ	ঽই	দাঽ	ঽও	ঽঽ	ঽঽ
খেঽ	ঽই	খিঽ	তাঽ	ঽঽ	ঽও	খেঽ	ঽই
খিঽ	তাঽ	ঽঽ	ঽও	খেঽ	ঽই	ঽঽ	ঽঽ
থাঽ	ঽঽ	তাঽ	ঽঽ	তাঽ	ঽঽ	তাঽ	ঽঽ
তাঽ	ঽঽ	তাঽ	ঽঽ	তাঽ	ঽঽ	ঽও	ঽঽ
খেঽ	ঽই	খিঽ	তাঽ	ঽঽ	ঽও	খেঽ	ঽই
থাঽ	ঽঽ	তাঽ	ঽঽ	তাঽ	ঽঽ	তাঽ	ঽঽ
তাঽ	ঽঽ	তাঽ	ঽঽ	তাঽ	ঽঽ	ঽও	ঽঽ

খেঽ	ঽই	খিঽ	তাঽ	|	ঽঽ	ঽও	|	খেঽ	ঽই
×		।		|	০		|	২	
ৰাঽ	ঽঽ	তাঽ	ঽঽ	|	তাঽ	ঽঽ	|	তাঽ	ঽঽ
জিদ্	ধেই	তিঽ	খ্ৰাঽ	|	জিঽ	ধেই	|	তিঽ	খাঽ
জিদ	ধেই	তিঽ	খ্ৰাঽ	|	খিঽ	তাঽ	|	ঽও	ঽঽ
ধেই	ঽঽ	ঽঽ	ঽঽ	|	তাঽ	ঽও	|	খিতা	তাখি
তাঽ	ঽও	খিতা	তাখি	|	তাঽ	ঽও	|	ঽঽ	ঽঽ
খিত	ঽঽ	ঽঽ	ঽঽ	|	ঽঽ	ঽঽ	|	ঽঽ	ঽঽ

চুটা তাল

গা-মান

					জিহ্‌না
খিঽতি	নাঽধেই	খিত্	জিহ্‌না	খিঽতি	নাঽধেই
×	০	×	০	×	০
খিত্	জিহ্‌না	খিঽতি	নাঽধেই	খিত্	জিহ্‌না
খিঽতি	নাঽধেই	খিত্	ঽঽ		

ভাঙনি

তাও	ধেৰখিতা	খিতাখিতা	খিৰখিতা	খিতাখিতা	খিতাখিতা
×	০	×	০	×	০
খিতাখিতা	জিঽহনা	ঽধেনি	নিঽতা	থেঽনি	তাঽতা
থেঽনি	ধেন্‌দাও	ঽক	ঽঽ		

মূঠ ছুৰাৰ বজাব।

					ধেঽই
ঽঽ	ধেঽই	ঽঽ	ধেই	ঽঽ	বিঽন্
×	০	×	০	×	০
থাঽক	ধেহনি	তিনি	দাঽও	ঽঽ	খিঽতি
তাঽক	ধেই	দিদি	ধেঽই	ঽঽ	ঽঽ

যতি-তাল

গা-মান

তাঽখিতা	ধেইদাও	তাখিতিতা	খিঽতি	তাকধগি	তাখিতিতা
৭	৮	০	×	০	২
খিতিতাক	ধেইঽ	ধগিতিনি	তিনিতিনি	তাকধগি	তাকধগি
০	৩	৪	০	৫	০
দাঽও	খিতিতাক	ধেইধেই	ধেঽই	ঽঽ	
৬	০	৭	৮	০	

ভাঙনি ১

তানাঙানা	খিতিতাখি	তানাঙানা	খিতিতাখি	তানাঙানা	খিতিদাও
×	০	২	০	৩	৪
ঽঽ	ধিনাদিধি	নাকধেনি	থেইখিতি	তাকধেই	তানাঙানা
০	৫	০	৬	০	৭
খিতিদাও	ঽঽ				
৮	০				

তানাঙানা	খিতিতাখি	তানাঙানা	খিতিতাখি	তানাঙানা	খিতিদাও
×	০	২	০	৩	৪
ঽঽ	ধিনাদিধি	নাকধেনি	থেইখিতি	তাকধেই	তানাঙানা
০	৫	০	৬	০	৭
খিতিদাও	ঽঽ				
৮	০				

ভানাঙানা	খিতিতাখি	তানাঙানা	খিতিতাখি	তানাঙানা	খিতিদাও
×	0	২	0	৩	৪
ঽঽ	খিনাদিখি	নাকধেনি	থেইখিতি	তাকধেই	ভাঽখিতা
0	৫	0	৬	0	৭
ধেইদাও	তাখিতিতা	খিঽতি	ভাকধগি	তাখিতিতা	খিতিতাক
৮	0	×	0	২	0
ধেইঽ	ধগিতিনি	তিনিতিনি	ভাকধগি	তাকধগি	দাঽও
৩	৪	0	৫	0	৬
খিতিতাক	ধেইধেই	ধেঽই			
0	৭	৮			

ভাঙনি ২

তাঽখিতি	তাঽখিতি	তাত্তাও	ঽঽ	ধেনিতাধি	নাওধেনি
×	0	২	0	৩	৪
তাত্তাও	তাঽখিতি	তাঽখিতি	তাত্তাও	ঽঽ	ধেনিতাধি
0	৫	0	৬	0	৭
নাওধেনি	তাত্তাও				
৮	0				

মুঠ চাৰিবাৰ বজাব।

পৰিতাল

ভাঙনি

					খিঽ তাঽ ধেই
তাত্ খিতা	খিঽ নাঽ	খিঽ নাঽ নিঽ	দাঽ ঽও	দাঽ ঽও	খিঽ তাঽ ধেই
×	২	0	৩	৪	0
তাত্ খিতা	খিঽ নাঽ	খিঽ নাঽ নিঽ	দাঽ ঽও	দাঽ ঽও	খিঽ তাঽ ধেই
৫	৬	0	×	২	0

তাত্‌ খিতা	ধিঽ নাঽ	ধিঽ নাঽ নিঽ	দাঽ ঽও	দাঽ ঽও	ধিঽ নাঽ নিঽ
৩	৪	০	৫	৬	০
দাঽ ঽও	দাঽ ঽও	ধিঽ নাঽ নিঽ	দাঽ ঽও	দাঽ ঽও	ধেই দাও দাও
×	২	০	৩	৪	০
দাও দাও	দাও দাও	খিঽ তাঽ ধেই	দাঽ ঽও	দাঽ ঽও	খিঽ তাঽ ধেই
৫	৬	০	×	২	০
তাত্‌ খিতা	ধিঽ নাঽ	ধিঽ নাঽ নিঽ	দাঽ ঽও	দাঽ ঽও	খিঽ তাঽ ধেই
৩	৪	০	৫	৬	০
তাত্‌ খিতা	ধিঽ নাঽ	ধিঽ নাঽ নিঽ	দাঽ ঽও	দাঽ ঽও	খিঽ তাঽ ধেই
×	২	০	৩	৪	০
তাত্‌ খিতা	ধিঽ নাঽ	ধিঽ নাঽ নিঽ	দাঽ ঽও	দাঽ ঽও	ধিঽ নাঽ নিঽ
৫	৬	০	×	২	০
দাঽ ঽও	দাঽ ঽও	ধিঽ নাঽ নিঽ	দাঽ ঽও	দাঽ ঽও	ধেই দাও দাও
৩	৪	০	৫	৬	০
দাও দাও	দাও দাও	খিঽ তাঽ ধেই	দাও দাও	দাও দাও	খিঽ তাঽ ধেই
×	২	০	৩	৪	০
তাত্‌ তাঽ	ধিহ্‌ নাঽ	ওঽ ঽঽ ঽঽ	খিঽ তিঽ	তাঽ ধেঽ	নিঽ ঽঽ তাঽ
×	২	০	৩	৪	০
খিঽ তাঽ	ঽঽ ঽঽ	ঽঽ ঽঽ ঽঽ	ঽঽ ঽঽ	ঽঽ ঽঽ	ধিঽ ঽহু নাঽ
৫	৬	০	×	২	০
নিঽ তাঽ	ধেঽ নিঽ	তিঽ ঽঽ নিঽ	দাঽ ঽও	ঽঽ ঽঽ	বিঽ ঽঽ ঽন
৩	৪	০	৫	৬	০
থাঽ ঽক	ধেঽ ঽই	ঽঽ ঽঽ ঽঽ			
×	২	০			

বৰ-প্ৰবেশ

থুকলি তাল

গা-মান

ভাঙনি ১

খি	ঽঽ ঽঽ	ঽঽ	ৰাঽ ঽত	তাঽ	তাঽ ঽও	ঽঽ	খিঽ ঽও
×	২	×	২	×	২	×	২
ধেঽ	নিঽ ঽঽ	তাঽ	ধেঽ ঽহ	নিঽ	দাঽ ঽও	ঽঽ	তিঽ ঽন
দাঽ	খ্ৰিৰি ঽঽ	ঽঽ	ৰাঽ ঽত	তাঽ	তাঽ ঽও	ঽঽ	জিঽ ঽদ
ধিঽ	নাও ঽও	ঽঽ	জিঽ ঽদ	ধিঽ	নাঽ ঽও	ঽঽ	ধিঽ ঽহ
নাঽ	নিঽ ঽঽ	তাঽ	খিঽ ঽৰ	খিৰ	তাঽ ঽক	ঽঽ	ধেঽ ঽই
তাক	ধেঽ ঽন	দ্ৰিক্	দাঽ ঽও	তিন্দাখ্ৰিখ্ৰি	ৰাঽ ঽও	দ্ৰিক্	দাঽ ঽও
×	২	×	২	×	২	×	২

গা-মান ১

তাত্	তাঽ ঽও	তাত্	তাঽ ঽও	তাত্	তাঽ ঽও
×	২	×	২	×	২
তাত্	তাঽ ঽও	তাত্	তাঽ ঽও	তাত্	তাঽ ঽও

ছবাৰ বজাব।

গা-মান ২

জিনহ্	থাঽ ঽক
×	২

মূঠতে ৮ বাৰ বজাব।

ভাঙনি ২

ঽঽ	ধেঽ ঽই	ঽঽ	তাঽ ঽও	ধিনা	ঽও ধিঽ
×	২	×	২	×	২
নাও	ধিহ্ নাঽ	ওধি	নাঽ ঽও	ঽঽ	ধেঽ ঽই
দাও	খিঽ তাঽ	ধেই	দাঽ ঽও	ঽঽ	তাঽ ঽও
তাও	খ্রিঽ ঽত	ধিনা	ঽও ধিঽ	নাও	ধিহ্ নাঽ
ওধি	নাঽ ঽও	ঽঽ	তাঽ ঽও	ধিনা	ঽও ধিঽ
নাও	ধিহ্ নাঽ	ওধি	নাঽ ঽও	ঽঽ	খ্রিঽ ঽত
ধেহ্	নিঽ ঽঽ	তাঽ	ধেঽ ঽহ	নিঽ	দাঽ ঽও
ঽঽ	ধেহ ঽই	দাও	দাঽ ঽও	দাও	তাঽ ধেঽ
নিতা	ধেঽ ঽই	ঽঽ	ধেঽ ঽই	ধেই	ধেঽ ঽন
ড্রিক্	দাঽ ঽও	তিন্দাখ্রিখ্রি	ৰাঽ ঽও	ড্রিক্	দাঽ ঽও
×	২	×	২	×	২

মুঠ ৮ বাৰ বজাব।

ভাঙনি ৩

তাঽ	ধেঽ ঽই	ধেই	দাঽ ঽও	তাঽ	ধেই ঽই
×	২	×	২	×	২
ধেই	দাঽ ঽও	তাঽ	ধেঽ ঽই	ধেই	দাও ঽও
তাঽ	ধেঽ ঽই	ধেই	দাঽ ঽও	তাঽ	ধেই ঽই
ধেই	দাঽ ঽও	তাঽ	ধেঽ ঽই	ধেই	দাঽ ঽও

তাঽ	ধেঽ ঽই	ঽঽ	তাঽ ঽও	ধিনা	ঽও ধিঽ
×	২	×	২	×	২
নাও	ধিহ্ নাঽ	ওধি	নাঽ ঽও	ঽঽ	ধেঽ ঽই
দাও	খিতা ঽঽ	ধেই	দাও ঽও	ঽঽ	তাঽ ঽও
তাও	খ্ৰিঽ ঽত	ধিনা	ঽও ধিঽ	নাও	ধিহ্ নাও
ওধি	নাঽ ঽও	ঽঽ	তাঽ ঽও	ধিনা	ঽও ধিঽ
নাও	ধিহ্ নাঽ	ওধি	নাঽ ঽও	ঽঽ	খিঽ ঽত
ধেহ্	নিঽ ঽঽ	তাঽ	ধেঽ ঽই	নিঽ	দাঽ ঽও
ঽঽ	ধেঽ ঽই	দাও	দাঽ ঽও	দাও	তাঽ ধেঽ
নিতা	ধেঽ ঽই	ঽঽ	ধেঽ ঽই	ধেই	ধেঽ ঽন
ড্ৰিক	দাঽ ঽও	তিনদাখ্ৰিখ্ৰি	বাঽ ঽও	ড্ৰিক্	দাঽ ঽও

মুঠ আঠবাৰ বজাব।

তাওনি ঃ

তাঽ	খিঽ ঽত	খিতি	দাঽ ঽও	তাঽ	ধেঽ ঽই
ধেই	দাঽ ঽও	তাও	খিঽ ঽত	খিতি	দাঽ ঽও
তাঽ	ধেঽ ঽই	ধেই	দাঽ ঽও	তাঽ	খিঽ ঽত
খিতি	দাঽ ঽও	তাঽ	ধেঽ ঽই	ধেই	দাঽ ঽও
তাঽ	খিঽ ঽও	খিতি	দাঽ ঽও	তাঽ	ধেঽ ঽই
ধেই	দাঽ ঽও	তাঽ	খিঽ ঽত	খিতি	দাঽ ঽও

তাऽ	ধেऽ ऽই	ধেই	দাऽ ऽও	তাऽ	খিऽ ऽত
×	২	×	২	×	২
খিতি	দাऽ ऽও	তাऽ	ধেऽ ऽই	ধেই	দাऽ ऽও
তাऽ	ধেऽ ऽই	ধেই	দাऽ ऽও	তাऽ	ধেऽ ऽই
ধেই	দাऽ ऽও	তাऽ	ধেऽ ऽই	ধেই	দাऽ ऽও
তাऽ	ধেऽ ऽই	ধেই	দাऽ ऽও	তাऽ	ধেऽ ऽই
ধেই	দাऽ ऽও	তাऽ	ধেऽ ऽই	ধেই	দাও ऽও
তাऽ	ধেऽ ऽই	ऽऽ	তাऽ ऽও	ধিনা	ওऽ ऽধি
নাও	ধিऽ নাऽ	ওধি	নাऽ ऽও	ऽऽ	ধেऽ ऽই
দাও	খিऽ তাऽ	ধেই	দাऽ ऽত	ऽऽ	তাऽ ऽত
তাও	খিऽ ऽত	ধিনা	ওऽ ऽধি	নাও	ধিऽ নাऽ
ওধি	নাऽ ऽও	ऽऽ	তাऽ ऽত	ধিনা	ওऽ ऽধি
নাও	ধিऽ নাऽ	ওধি	নাऽ ऽও	ऽऽ	খিऽ ऽত
ধেই	নিऽ ऽऽ	তাऽ	ধেऽ ऽহ	নিऽ	দাऽ ऽও
ऽऽ	ধেऽ ऽই	দাও	দাऽ ऽও	দাও	তাऽ ধেऽ
নিতা	ধেऽ ऽই	ऽऽ	ধেऽ ऽই	ধেই	ধেऽ ऽন
ত্রিক্	দাऽ ऽও	তিন্‌দাখ্রিখ্রি	বাऽ ऽও	ত্রিক	দাऽ ऽও

পুনৰ গা-মান বজাব।

ভাঙনি ৫

থুকনি তাল

ঽঽ	তাত্ তাঽ	খ্রিখ্রি	ধাঽ ঽও	ঽঽ	তাত্ তাঽ
×	২	×	২	×	২
খ্রিখ্রি	ধাত্ তাঽ	খ্রিখ্রি	ধাত্ তাঽ	খ্রিখ্রি	ধাত্ তাঽ
খ্রিখ্রি	ধাত্ তাঽ	খ্রিখ্রি	ধাত্ তাঽ	দিধেই	তাত্ তাঽ
দিধেই	তাত্ তাঽ	দিধেই	তাত্ তাঽ	দিধেই	ঽঽ ঽঽ
ধেই	তাঽ ঽও	ধিনা	ঽও ধিঽ	নাও	ধিঽ নাঽ
ওধি	নাঽ ঽও	ঽঽ	ধেঽ ঽই	দাও	খিঽ তাঽ
ধেই	দাঽ ঽও	ঽঽ	তাঽ ঽও	তাও	খিঽ ঽত
ধিনা	ওঽ ধিঽ	নাও	ধিঽ নাঽ	ওধি	নাঽ ঽও
ঽঽ	তাঽ ঽও	ধিনা	ঽও ধিঽ	নাও	ধিঽ নাঽ
ওধি	নাঽ ঽও	ঽঽ	খিঽ ঽত	ধেই	নিঽ ঽঽ
তাঽ	ধেঽ ঽহ	নিঽ	দাও ঽও	ঽঽ	ধেঽ ঽই
দাও	দাঽ ঽও	দাও	তাঽ ধেঽ	নিতা	ধেঽ ঽই
দাও	দাঽ ঽও	দাও	তাঽ ধেঽ	নিতা	ধেঽ ঽই
ঽঽ	ধেঽ ঽই	ধেই	ধেঽ ঽন	ত্রিক্	দাঽ ঽও
তিন্‌দাখ্রিখ্রি	ধাঽ ঽও	ত্রিক্	দাঽ ঽও		
×	২	×	২		

পুনৰ গা-মান বজাব।

তাওলি ৬

থুকনি তাল

ঽঽ	তাঽ ঽও	খিতা	ওঽ খিঽ	তাখি	তাঽ ঽও
×	২	×	২	×	২
ঽঽ	ঽঽ ঽঽ	ঽঽ	তাঽ ঽও	খিতা	ওঽ খিঽ
তাখি	তাঽ ঽও	খিতা	ওঽ খিঽ	তাখি	তাঽ ঽও
খিতা	ওঽ খিঽ	তাখি	তাঽ ঽও	খিতা	ওঽ খিঽ
তাখি	তাঽ ঽও	খিতা	ওঽ খিঽ	তাখি	তাঽ ঽও
খিতা	ধেঽ নিঽ	তাধি	নাঽ ঽও	খিতা	ধেঽ নিঽ
তাধি	নাঽ ঽও	খিতা	ধেঽ নিঽ	তাধি	নাঽ ঽও
খিতা	ধেঽ নিঽ	তাধি	নাঽ ঽও	খিতা	ধেঽ নিঽ
তাধি	নাঽ ঽও	ধেই	তাঽ ঽও	ধিনা	ওঽ ধিঽ
নাও	ধিঽ নাও	ওধি	নাঽ ঽও	ঽঽ	ধেঽ ঽই
দাও	খিঽ তাঽ	ধেই	দাঽ ঽও	ঽঽ	তাঽ ঽও
তাও	খিত ঽঽ	ধিনা	ওঽ ধিঽ	নাও	ধিঽ নাও
ওধি	নাঽ ঽও	ঽঽ	তাও ঽও	ধিনা	ওঽ ধিঽ
নাও	ধিঽ নাঽ	ওধি	নাঽ ঽও	ঽঽ	খিঽ ঽত
ধেই	নিঽ ঽঽ	তাঽ	ধেঽ ঽহ	নিঽ	দাঽ ঽও
ঽঽ	ধেঽ ঽই	দাও	দাঽ ঽও	দাও	তাঽ ধেঽ

নিতা	ধেS Sই	SS	ধেS Sই	ধেই	ধেS নিS
×	২	×	২	×	২
দাও	ধেS Sই	SS	SS SS		

ভাওনি ৭

চুটা তাল

							ধেনিদাও
ধেইS	ধেনিদাও	ধেইS	ধেনিদাও	ধেনিতা	ধিনাও	জিধেই	ধিনাও
×	০	×	০	×	০	×	০
ধেই	SS						

মুঠ চাৰিবাৰ বজাব।

ভাওনি ৮

চুটা তাল

							ধেইখিত
Sওধেই	খিতাSও	ধেইS	তাতধেS	নিতাS	ধেইখিতি	দাওS	ধেইধেই
×	০	×	০	×	০	×	০
ধেইধেই	তাধেনিতা	ধেSই	তাSধেS	নিSতা	ধেইখিS	তাত্তাS	খিৰখি
তাত্তাS	খিতাখিতা	Sওখিত্	খিতাSও	ধেইS	SS	SS	

ভাওনি ৯

চুটা তাল

							নাSধেই
নাSধেই	নাSধেই	তাSনি	তিন্খ্ৰাS	Sক	তিন্খ্ৰাS	Sকখি	নাSধেই
×	০	×	০	×	০	×	০

নাঽধেই	নাঽধেই	তাঽনি	তিন্‌খ্ৰাঽ	ঽক	তিন খ্ৰাঽ	ঽকখ্ৰি	নাঽধেই
×	o	×	o	×	o	×	o
নাঽধেই	নাঽধেই	তাঽনি	তিন্‌খ্ৰাঽ	ঽক	তিন খ্ৰাঽ	ঽকখ্ৰি	নাঽধেই
নাঽধেই	নাঽধেই	তাঽনি	তিন্‌খ্ৰাঽ	ঽক	তিন খ্ৰাঽ	ঽকখ্ৰি	নাঽধেই
নাঽধেই	নাঽধেই	তাঽনি	ঽধেইখিতা	ঽওধেই	খিতাঽও	ধেইঽ	তাঽধে
নিঽতা	ধেইখিতি	দাঽও	ধেইধেই	ধেইধেই	তাধেনিতা	ধেইঽ	তাঽধে
নিঽতা	ধেহনি	নাত্‌তা	খিঽৰনি	তাত্‌তা	খিতাখিতা	ঽওখিতা	খিতাঽও
ধেঽই	ঽঽ	ঽঽ	নাঽধেই	নাঽধেই	নাঽধেই	তাঽনি	ধিঽনা
গুনা	খিৰখিৰ	তাঽক	ধিনাঽ	গুনা	খিৰখিৰ	তাঽক	ধিঽনা
গুনা	খিৰখিৰ	তাঽক	ধিনাঽ	গুনা	খিৰখিৰ	তাঽক	ধেখ্‌খিতা
ঽওধেই	খিতাঽও	ধেঽই	তাঽধে	নিঽতা	ধেইখিতি	দাও	ধেইধেই
ধেইধেই	তাধেনিতা	ধেঽই	তাঽধে	নিঽতা	ধেহ্‌খি	তাত্‌তা	খিঽৰখি
তাত্‌তা	খিতাখিতা	ঽওখিতা	খিতাঽও	ধেঽই	ঽঽ		

ভাঙনি ১০

চুটা তাল

							তানিতা
খিতাধেই	তানিতা	খিতাধেই	তানিতা	ধেনিতা	ধেনিতা	ধেঽই	তানিতা
খিতাধেই	তানিতা	খিতাধেই	তানিতা	ধেনিতা	ধেনিতা	ধেঽই	তানিতা
খিতাধেই	তানিতা	খিতাধেই	তানিতা	ধেনিতা	ধেনিতা	ধেঽই	তানিতা

খিতাধেই	তানিতা	খিতাধেই	তানিতা	ধেনিতা	ধেনিত্তা	ধেঽই	ধেইখিতা
×	০	×	০	×	০	×	০
ঽওধেই	খিতাঽও	ধেঽই	তাঽধে	নিঽতা	ধেইখিতি	দাঽও	ধেইধেই
ধেইধেই	তাধেনিতা	ধেঽই	তাঽধে	নিঽত্তা	ধেহ্ খি	তাত্ তা	খিৰখি
তাত্ তা	খিতাখিতা	ঽওখিতি	খিতাঽও	ধেইঽ	ঽঽ	ঽঽ	ধেঽই
ধেঽই	দাঽও	ঽঽ	তাঽও	তাঽও	ধেহ্ নি	তাঽধেহ	নিঽতা
খিৰখিৰ	তাঽধেই	নাঽধেই	নাঽধেই	নাঽধেই	দাঽও	দাঽও	দাঽও
দাঽও	দাঽও	দাঽও	ধেহনি	তাঽধেহ	নিঽতা	খিৰখিৰ	তাঽধেই
নাঽধেই	নাঽধেই	নাঽধেই	দাঽও	দাঽও	দাঽও	দাঽও	দাঽও
দাঽও	ধেহনি	তাঽধেহ	নিঽতা	খিৰখিৰ	তাঽধেই	নাঽধেই	নাঽধেই
নাঽধেই	দাঽও	দাঽও	দাঽও	দাঽও	দাঽও	ধেহনি	তাঽধেহ
নিঽতা	খিৰখিৰ	তাঽধেই	নাঽধেই	নাঽধেই	নাঽধেই	দাঽও	দাঽও
দাঽও	দাঽও	দাঽও	দাঽও				

জাগুনি ১১

চুটা তাল

					ধেইধেই
ধেইধেই	দাঽও	ঽঽ	খ্ৰিতধেই	দাঽও	খ্ৰিতধেই
×	০	×	০	×	০
দাঽও	খ্ৰিতধেই	ধেইধেই	খিতাধেই	দাঽও	খ্ৰিতধেই
দাঽও	খ্ৰিতধেই	দাঽও	খ্ৰিতধেই	ধেইধেই	খ্ৰিতধেই

দাSও	খ্রিতধেই	দাSও	খ্রিতধেই	দাSও	খ্রিতধেই
×	o	×	o	×	o
দাSও	খ্রিতধেই	ধেইধেই	খিতাধেই	দাSও	খ্রিতধেই
দাSও	খ্রিতধেই	দাSও	খিতধেই	ধেইধেই	খ্রিতধেই
দাSও	ধেSই	ধেইদাও	ধেনিতাধি	নাSও	খিতধেই
SS	ধেSই	ধেইদাও	ধেনিতাধি	নাSও	খ্রিতধেই
SS	ধেSই	ধেইদাও	ধেনিতাধি	নাSও	খ্রিতধেই
SS	ধেSই	ধেইদাও	ধেনিতাধি	নাSও	খ্রিতধেই
SS	SS	SS	নাSধে	নিSতা	জিদধে
নিSতা	জিনতাখ্	তিনিতিনি	দাSও	SS	নাSধে
নিSতা	জিদ্ধে	নিSতা	জিনতাখ্	তিনিতিনি	দাSও
SS	নাSধে	নিSতা	জিদাধে	নিSতা	জিনতাখ্
তিনিতিনি	দাSও	SS	নাS'ধ	নিSতা	জিদধে
নিSতা	জিনতাখ	তিনিতিনি	তাSতাS	Sকধেই	তাSতাS
Sকধেই	তাতাSও	SS	জিন্তাধে	নিতাখিতা	ধিনাSও
দাSও	তাতাতাS	Sক	ধেইধেই	দাSও	তাSধেই
দাSও	জিধেSব	খিতাখিতি	Sদাও	SS	ধেইধেই
ধেইধেই	দাSও	SS	তাSও	তাSও	দিSদ্দি
দিSদ্দি	দিSদি	ধেSই	তাSওতা	খিতিনাS	ধেSই

ঽঽ	তাঽও	তাঽও	দিঽদি	দিঽদি	দিঽদি
×	০	×	০	×	০
ধেঽই	তাঽওতাত	খিতিনাঽ	ধেইঽঽ	ঽঽ	তাঽও
তাঽও	দিঽদি	দিঽদি	দিঽদি	ধেঽই	তাঽওতাত
খিতিনাঽ	ধেইঽঽ	ঽঽ	তাঽও	তাঽও	দিঽদি
দিঽদি	দিঽদি	ধেঽই	তাঽওতাত	খিতিনাঽ	ধেইঽঽ
ঽঽ	তাঽও	তাঽও	তাধেইঽ	ইতিঽ	তাঽ'ধই
তাঽনি	তাক্‌ধিনা	ই,খ্রিঽ	নাঽধেই	তাঽনি	তাঽধেই
ই,খ্রি	নাঽধেই	তাঽনি	তাঽধেই	ঽঽ	তাঽও
তাঽও	তাধেইঽ	ইতিঽ	তাঽধেই	তাঽনি	তাক্‌ধিনা
ই,খ্রি	নাঽধেই	তাঽনি	তাঽধেই	ই,খ্রি	নাঽধেই
তাঽনি	তাঽধেই	ঽঽ	তাঽও	তাঽও	তাধেইঽ
ইতিঽ	তাঽ'ধই	তাঽনি	তাক্‌ধিনা	ই,খিঽ	নাঽধেই
তাঽনি	তাঽ'ধই	ই,খ্রি	নাঽধেই	তাঽনি	তাঽধেই
ঽঽ	তাঽও	তাঽও	তাঽতা	ধিঽনা	খিঽতা
ধিঽনা	ধিঽনা	ধেঽনি	দাঽও	ঽঽ	তাওতাত
খিতিনাঽ	ধেহ্ঽ	ঽধেই	ঽতা	খিঽতা	ধেইধেই
ধেইধেই	দাঽও	ঽঽ	খ্রিত্‌ধেই	দাঽও	খ্রিত্‌ধেই
দাঽও	খ্রিত্‌ধেই	ধেইধেই	খিতাধেই	দাঽও	খ্রিত্‌'ধই

দাऽও	খ্রিত্ধেই	দাऽও	খ্রিত্ধেই	ধেইধেই	খিতাধেই
×	০	×	০	×	০
দাऽও	খ্রিত্ধেই	দাऽও	খ্রিত্ধেই	দাऽও	খ্রিত্ধেই
ধেইধেই	খিতাধেই	দাऽও	খ্রিত্ধেই	দাऽও	খ্রিত্ধেই
দাऽও	খ্রিত্ধেই	ধেইধেই	খিতাধেই	দাऽও	তাऽখিতি
তিন্দাহ	খিতানিতা	ধেইদাও	তাऽখিতি	তিনদাহ	খিতানিতা
ধেইদাও	খিতানিতা	ধেইদাও	খিতানিতা	ধেইদাও	ধেনত্রিক
দাऽও	তাऽখিতা	ধেনত্রিক	তাऽখিতা	ধেনত্রিক	তাऽখিতা
ধেনত্রিক	তাऽধি	নাऽও	তাऽখিতা	ধেনত্রিক	তাऽখিতা
ধেন্ত্রিক	তাऽখিতা	ধেন্ত্রিক	তাऽধি	নাऽও	তাऽও
তাऽও	তাऽতা	ধিऽনা	খ্রিऽতা	ধিऽনা	ধিऽনা
ধেऽনি	দাऽও	ऽऽ	তাওতাত	খিऽতি	নাऽধেই
ऽধেই	ऽতা	খিऽতা	ধেऽই	ধেऽই	দাऽও
ऽऽ	তাऽধেই	ऽऽ			

পৰিশিষ্ট ক ঃ দেৱদাসী-নৃত্য

বাজনা ১

তাক ধিনা ধিঽ নাঽগুরু | তাক ধিঽ নাঽ তাঽগুরু
× | ০

মুঠ চাৰিবাৰ বজাব লাগে।

আ কি ধেই ঽঽ | ধেই তাঽ তা ঽঽ

মুঠ দুবাৰ বজাব লাগে

আ কি ধেই ঽঽ |

চৰা ঘাত

| ধিনিকি ধিনিকি খিতা ঽঽ
| ০

খিতিকি খিতিকি ধিনা ঽঽ | খিতা তাত্তা ধিন্না তাঽ
× | ০

ধিনিকি ধিনিকি খিতা ঽঽ | খিতিকি খিতিকি ধিনা ঽঽ

খিত্তা ত্তাঽতা ধিন্না তা | বিদ্‌ধেই বিদ্‌ধেই ধেনিতাখি ধেই

বিদ্‌ধেই বিদ্‌ধেই ধেনিতাখি ধেই | ধেনিতাখি ধেই ধেনিতাখি ধেই

ধেনেখি তাঽগুরু ধেনেখি তাঽগুরু | ধিন্না তা ধেনেখিতা দিধিন্নাক

তা

বাজনা ২

তাকিৰগিনা গিনগিনিত্ তাকিৰগিনা গিন্গিনিত্ | তাকিৰগিনা গিনগিনিত্
× | ০
গিনিতাগি নাঽ

গিন্নং তিন্গিন গিন্নং তিনতিন | গিন্নং তিনতিন
×
গিনিতাগি নাঽ

মুঠ দুবাৰ বজাব লাগে।

চৰা ঘাত

খিতিতাতা খিতিতাতা খিতিতাতা তাঽ | খিতিতাতা খিতিতাতা খিতিতাখি তাঽ
× | ০
খিতিতাখি তাঽ খিতিতাখি তাঽ | ধেনেখি তাঽগুরু ধেনেখি তাঽগুরু
ধিননাত্ তাঽ ধেনিখিতা ধিধিনাক | তাঽ

বাজনা ৩

গুরু ঽঽ ধেনেখি তাঽআখি | ধেনেখি তাঽ আকি ধেই
× | ০
ধেনেখি তাঽতাত্ তাঽ গুরু

চৰা ঘাত

| ৰিদ্ধেই ধিনতা তাখিতা খিতিতা
| ০
ৰিদ্ধেই ধিনতা তাখিতিতা খিতিতা | তাখিতিতা খিতিতা তাখিতিতা খিতিতা
×

খিৰিত্তা খিৰিত্তা খিঝিজাখি খেনেজাখি | খেইখেই জ্বাহু খিন্‌তা খিন্‌তা
×　　　　　　　　　　　　　　　　| ০
খিন্‌তা খিন্‌তা খিন্‌তা ত্তাতা | ত্তাতা তা ss ss

বাজনা ৪

খিৰিত্‌ খিৰিত্‌ খিত্তা sত্তা | খিৰিত্‌ খিৰিত্‌ খেত্‌খেs নিত্তা
×　　　　　　　　　　　　　　　　| ০

মুঠ ছকাৰ বজাব লাগে।

চৰা মাত

খিৰখিৰ খিৰ খিৰখিৰ খিৰ | খিত্তা sত্তা খিৰখিৰ খিৰ
×　　　　　　　　　　　　　　　　| ০
খিৰখিৰ খিৰ খেত্‌খে নিত্তা | খেত্‌তে নিত্তা খেত্‌খে নিত্তা
খেত্‌খেs নিত্তা খিন্‌ নাখি | খিত্ত sত্তা খিন্‌ নাখি
ত্তিs sত্তা খিখি কিখি | নাs sত্তা খিনি কিখি
নাs sত্তা খিৰখিৰ খিৰখিৰ | খেই ss ss ss

বাজনা ৫

খেs sইখেনে খিন্নাত গুক | খেs sইখেনে খিন্নাত্‌ উখিs
×　　　　　　　　　　　　　　　　| ০
ত্তাত্তা খিত্তা গুক গুক | খেs sইখেনে খিন্নাত্‌ গুক
খেs sইখেনে খিন্নাত উখিs | ত্তাত্তা খিত্তা গুক গুক

চৰা মাত

ত্তাsখি তাsগুক খিন্নিs sত্‌ | উখিং ত্তাত্তা খিত্তা ss
×　　　　　　　　　　　　　　　　| ০

মুঠ দুবাৰ বজাব লাগে।

থেঽই গুরু ধিন্না ঽতাগুরু | ধিন্না ঽতাগুরু তাক্‌ধিন্‌ নাঽক
× | ০
ধেই

বাজনা ৬

ধেঽ ঽইধেনে ধিন্নাত্‌ গুরু | ধেঽ ঽইধেনে ধিন্নাত্‌ উৰিং
× | ০
ত্তাত্তা খিত্তা গুরু গুরু | ধেঽ ঽইধেনে ধিন্নাত্‌ গুরু
ধেঽ ঽইধেনে ধিন্নাত্‌ উৰিং | ত্তাত্তা খিত্তা গুরু গুরু

চৰা ঘাত

ধিন্নাঽতা খিত্তিতাখিতা ত্তানাঽখিতা ত্তাত্তাঽতা | ধিন্নাঽতা খিতাতাখিতা
× | ০
তাত্তাখিতা ত্তাতাঽত্তা

ধিন্নাঽতা খিত্তিতাঽ ধিন্নাঽতা খিত্তিতাঽ | থেইগুরু ধিন্নাঽতাগুরু
× | ০
ধিন্নাখিতাক ধেই

ধেইগুরু ধিন্নাঽতাগুরু ধিন্নাখিতাক ধেঽই | তাকধেইগুরু ধিনাখিতা
× | ০
দিধিনাঽক ধেই

বাজনা ৭

ধেঽ ঽইধেনে ধিন্নাত্‌ গুরু | ধেঽ ঽইধেনে ধিন্নাত্‌ উৰিং
× | ২

তাত্তা খিত্তা গুরু গুরু | ধেড় ড়ইধেনে ধিন্নাত্ গুরু

৫ | ৩

ধেড় ড়ইধেনে ধিন্নাত্ উবিৎ | তাত্তা খিত্তা গুরু গুরু

× | ০

চবা খাত্ত

ধিন্নাত্তাধি নাড়গুরু ধিন্নাত্তাধি নাড়গুরু | ধিন্নাত্তাধি নাড়গুরু ধিন্নাত্তাধি নাড়গুরু

× | ২

ধিন্নাত্তাধি নাড়গুরু ধিন্নাত্তাধি নাড়গুরু | ধিন্নাত্তাধি নাড়গুরু ধিন্নাত্তাধি নাড়গুরু

০ | ০

বাজনা ৮

থেইগুরু ধিনতাক তিন্‌তিন্ তিন্‌তাক | থেইগুরু ধিনতাক তিনতিন্ তিন্‌তাক

× | ০

থেইগুরু ধিনতাক তিনতিন তিন্‌তাক | থেইগুরু ধিনতাক তিনতিন্ তিন্‌তাক

থেইগুরু ধেৎধেই ধিনিৎ ড়ড় | থেইগুরু ধেড়ধেই ধিনিড় ড়ড়

ধিনিকিধি নাড়তা খিত্তিকিধি তাৎতাড় | খিতিকিখি তাড়তাৎ থেইগুরু ধেড়ধেই

ধিনিত্

বাজনা ৯

থেইগুরু ধিন্‌তাক তিন্‌তিন তিন্‌তাক | থেইগুরু ধিন্‌তাক তিন্‌তিন্ তিন্‌তাক

× | ০

থেইগুরু ধিন্‌তাক তিন্‌তিন্ তিন্‌তাক | থেইগুরু ধিনতাক তিন্‌তিন্ তিন্‌তাক

ধিন্নংধিন্নং তাত্তাধিন্নং ধিন্নংতাড়ত্তা ধিনিড় | ধিন্নংধিন্নং তাত্তাধিন্নং ধিন্নংতাড়ত্তা ধিনিৎ

| ০

ধিন্নংধিন্নং তাড়ত্তাখিতা গুরুধিনা ধিধিনাড় | খিত্

বাজনা ১০

ধাऽগুক ধিন্নাত্তাগুক ধাऽগুক ধিন্নাত্তাগুক | ধাऽগুক ধিন্নাত্তাগুক ধিন্‌নাধি তাऽ
× | o
উঁবিऽতাত্তা খিত্তাগুক ধিনধিনা খিত্ | ধাऽগুক ধিন্নাত্তাগুক ধাऽগুক ধিন্নাত্তাগুক
ধাऽগুক ধিন্নাত্তাগুক ধিন্‌নাধি তাऽ | উঁবিऽত্তাত্তা খিऽতাগুক ধিনাধিনা খিত্

চবা খাত

ধিন্নাऽত্তা খিতিতাখিতা তাত্তাখিতা তাতাऽত্তা | ধিন্নাऽত্তা খিতিতাখিতা তাত্তাখিতা তাতাऽত্তা
× | o

বাজনা ১১

ধিন্নং তিন্‌তিন ধিন্নং তিন্‌তিন | ধিন্নং তিন্‌তিন্ খিত্‌তাক ধেই
× | o
গুক ऽऽ ऽऽ ऽऽ | ধিন্ন ভিন্‌তিন্ ধিন্নং তিন্‌তিন্
ধিনন্নং তিন্‌তিন্ খিত্‌তাক ধেই | গুক ऽऽ ऽऽ ऽऽ

আক এবাব বজাব লাগে।

চবা খাত

ধিন্নাऽত্তা খিতিতাখিতা তাত্তাখিতা তাতাऽত্তা | ধিন্নাऽত্তা খিতিতাখিতা তাত্তাখিতা তাতাऽত্তা
× | o

বাজনা ১২

খিদধেই গুকऽऽ খিদধেই গুকऽऽ | খিদধেই গুকऽऽ খিত্‌তাক ধেই
× | o

মুঠ চাবিবাৰ বজাব লাগে।

উপৰিশিষ্ট খ ঃ

সত্ৰীয়া নাচৰ বিষয়ে টোকা

উত্তৰ ভাৰতৰ কথক নাচত লয় ৰাখিবলৈ সাৰঙ্গী বা হাৰ্মোনিয়ম ব্যৱহাৰ কৰা হয়। ইয়াৰ অৰ্থ এয়ে যে বিলম্বিত লয় বা যেই কোনো লয়ত নাচৰ টুকুৰা বজোৱাৰ লগে লগে নাচ চলি থাকে। এই টুকুৰা বজোৱা শেষ হোৱাৰ লগে লগে আহি বাজনা বয়। তাৰ পিছত সাৰঙ্গী বা হাৰ্মোনিয়মক আশ্ৰয় কৰি প্ৰকৃত লয়ৰপৰা দ্বিতীয় এটা টুকুৰাত ধৰা হয়। কিন্তু সত্ৰীয়া নৃত্যত হাৰ্মোনিয়ম বা সাৰঙ্গীৰ দৰে যন্ত্ৰৰ ব্যৱহাৰ নাই। তাৰ ফলস্বৰূপে এটা টুকুৰাৰ পিছত আন এটা টুকুৰাত ধৰোঁতে যদিও তাল ঠিকেই থাকে, লয়ৰ এটা অবিৰাম গতি চলি নাথাকে।

বৰগীতৰ তালৰ গা মান আৰু নাচৰ গা মান সুকীয়া হোৱা দেখা যায়। এই বিষয়ত বৰ্তমান পুথিৰ নাচৰ তালবোৰৰ লগত *Rhythm in the Vaishnava Music of Assam* পুথিৰ গীতৰ তালবোৰ মিলাই চাব পাৰি।

পৃ° ১৫৪ ॥ চালি নাচৰ গীতৰ পৰিতালৰ গা মানত সত্ৰীয়াসকলে অকল সমত্বহে ('খেনি'ত) চাপৰি দিয়ে, বাকী ঠাইত নাচৰ ভঙ্গিৰে মানৰ (হালি বা খালি) দৰে মাত্ৰাবোৰ দেখুৱাই যায় মাথোন।

পৃ° ১৬০ ॥ চালি নাচৰ মেলা-নাচৰ তৃতীয় গঁচাৰত মধ্যলয় পৰিছে।

পৃ° ১৬০ ॥ চালি নাচৰ মেলা নাচৰ চতুৰ্থ গঁচাৰত আড়িলয় পৰিছে।

পৃ° ১৮৪ ॥ মিশ্ৰতাল সম্পৰ্কে পাতনি চাওক। এই মিশ্ৰ তালখন এটা বিশেষত্ব। ইয়াক চাৰিখনীয়া তাল নামেই জনা যায়।

পৃ° ২৩১ ॥ খেমালিৰ থিয় চাহিনি চুটা তালৰ ঙ অংশৰ সময়ত বায়নে খোল বজোৱা বন্ধ কৰিব, বায়নে ভৰি মান ধৰি (ভৰিৰে ছন্দ ৰাখি) হাতেৰে সমুখত জলক মাৰিব।

ব' খেমালি (বজ?), গুৰুমৰ্দন (গুৰুবন্দন?), চোঁৰ (চোৰ? ছোৰা?), বৰপেটীয়া-খেমালি, ইত্যাদি নামবোৰৰ উৎপত্তি অবোধ্য।

চিত্ৰ-ফলক-সূচী

List of Plates

I

সূত্ৰধাৰী

Sutradhara

ওৰা	১		1 *orā* the beginning pose
কাতি চটা	২		2 *kāti chaṭā* sidewise motion
আঁঠুৱা	৩		3 *āthuwā* kneeling pose
তাক্ ৰ-ৰ	৪		4 *tākr r r*
	৫	ৰজা	5
		king	
ন-ধেমালিৰ খোলৰ চটা	৬	চটা	6 motion with *khol* in Na-dhemāli
		chata	
প্ৰথমে প্ৰণমো	১	ওজা	1 salutations
ব্ৰহ্ম/ব্ৰহ্মা	২	oja	2 brahman/Brahmā
উদ্ধাৰিলা	৩	II	3 rescued lifted up
প্ৰলয় জলত	৪		4 in the cosmic waters
সুৰ	৫		5 the gods and
নাগে	৬		6 the Nāgas
ধৰিলা	৭		7 supported held up
মন্দৰ গিৰি	৮	III	8 the Mandara mountain
ভূমি	৯		9 the earth
অদিতি	১		10 Aditi
একপাত শৰে	১১		11 by one arrow shaft
স্বৰ্গে	১২		12 to heavens
গজেন্দ্ৰে	১৩		13 the Elephant King
গ্ৰাহ	১৪		14 the Alligator

মৎস্য	১	IV	1 Matsya the Fish Incarnation
কূৰ্ম	২		2 Kūrma, the Tortoise Incarnation
নৰসিংহ	৩		3 Narasimha the Man Lion Incarnation
বামন	৪		4 Vāmana the Dwarf Incarnation
পৰশুৰাম	৫		5 Paraśurāma
হলিৰাম	৬	V	6 Halirāma Balarāma
বৰাহ	৭		7 Varāha the Boar Incarnation
শ্ৰীৰাম	৮		8 Rāma, the Dāśarathi
বুদ্ধ	৯		9 the Buddha
কল্কি	১		10 Kalki

হাতৰি-সচাৰৰ হাত

hastas of music of hastas

প্ৰণাম	১	VI	1 *pranāma* salutations
মোৰোপা	২		2 *moropā* (?)
মকৰা গুচুওৱা	৩		3 *makarā guchuwā* removing spiders
কৰ্ত্তনী	৪		4 *kartanī* cutting
তপ	৫		5 *tapas* penance
জপ	৬		6 *japa* muttering
মৎস্য	৭		7 Matsya
কূৰ্ম	৮	VII	8 Kūrma
ৰাজা	৯		9 *rājā*, king
সূৰ্য	১০		10 Sūrya, the Sun-god
বায়ু	১১		11 Vāyu, the Air god
বহ্নি	১২	VIII	12 Vahni the Fire-god
হাতী	১৩		13 *hātī*, elephant
পাঁজিকটা	১৪		14 *pājikaṭā*, spinning from cotton rol
বটু	১৫		15 Vaṭu, the Dwarf Incarnation

মাটি-আখৰা

exercises aground

আৰম্ভণি	১	IX	1 *ārambhani* the beginning
কাতি লন	২		2 *kāti lan* sidewise bending
থিয় লন	৩		3 *thiya lan,* straight bending
ম'ৰাই পানী খোৱা	৪		4 *marāi pānī khowā* peacock drinking water
কাছ বান্ধ	৫		5 *kācha bāndh* the tortoise knot
পানী সিচা	৬		6 *pāni-sichā,* bailing water
গেৰোৱা চোৱা	৭		7 *gerowā chowā* looking up the heel
হাত সলোৱা	৮		8 *hāt salowā* shifting from hand to hand
আঁঠুৱা	৯		9 *āthuwā,* mosquito-curtain
ঝুমুৰা নাচৰ তালৰ আৰ্যাৰ বকলা কমলাবাৰী সত্ৰ	২,১	X	1 2 manuscript of *bols* of *jhumurā* on a long Agar wood bark strip (18th cent)
জৰাবাৰীৰ চালি নাচ	৩		3 *chāli nritya* (Jarābārī)
ডুবিৰ অলঙ্কাৰ	১	XI	1 *Dubi* ornaments
সূত্ৰধাৰীৰ পাগ, নেপুৰ শ্ৰীকৃষ্ণৰ টুপী	২		2 *sūtradhāra s* pāgri anklet Krishna's headgear
ৰজা, গোপবালক আদিৰ টুপী, নেপুৰ			
সত্ৰীয়া অলঙ্কাৰ	৩		3 *sattriyā* ornaments
ঝুমুৰা নাচ	৪		4 *jhumurā nritya*
জৰাবাৰীৰ ৰজাৰ মুখা	৫		5 a mask for a king (Jarābārī)
সত্ৰীয়া ওজা পালি	৬		6 *ojā pāli* of sattra

দেৱনটীৰ নাচ

devadasi-nritya

৬—১	XII	1—6
১২—৭	XIII	7—12
১৮—১৩	XIV	13—18

শ্ৰীহস্তমুক্তাৱলী
Hasta-muktavali

XV

অসংযুত-হস্ত
asamyuta-hastas

পদ্মকোষ ২, পতাক	১	1 patāka, 2 padmakoṣa
কৰ্তৰীমুখ ৪, হংসপক্ষ	৩	3 haṁsamukha, 4 kartarīmukha
ত্ৰিপতাক ৬, অলপদ্ম	৫	5 alapdma, 6 tripatāka
শিখৰ ৮, মুষ্টিক	৭	7 muṣṭika, 8 śikhara
সৰ্পশিৰা ১০, অৰ্ধচন্দ্ৰ	৯	9 ardhachandra, 10 sarpaśiras
খটকামুখ ১২, সূচিমুখ	১১	11 suchimukha, 12 khaṭakāmukha
শুকতুণ্ড ১৪, অৰাল	১৩	13 arāla, 14 śukatuṇḍa
কাঙ্গুল ১৬, সন্দংশ	১৫	15 samdaṁśa, 16 kāṅgula
কপিত্থ ১৮, উৰ্ণনাভ	১৭	17 ūrṇanābha, 18 kapittha
হংসপক্ষ ২০, মৃগশীৰ্ষ	১৯	19 mṛigaśīrṣa, 20 haṁsapakṣha
চতুৰ ২২, তাম্ৰচূড়	২১	21 tāmrachūḍa, 22 chatura
চলন্মধুকৰ, ভ্ৰমৰ ২৪, মুকুল	২৩	23 mukula, 24 bhramara, chalan-madhukara

XVI

কৃষ্ণসাৰমুখ ২৬, কদম্ব	২৫	25 kadamba, 26 kṛiṣhṇasāramukha
সিংহাস্য ২৮, ঘ্ৰোণিক	২৭	27 ghroṇika, 28 siṁhasya
তন্ত্ৰীমুখ ৩০, অঙ্কুশ	২৯	29 aṁkuśa, 30 tantrīmukha

সংযুত হস্ত
samyuta-hastas

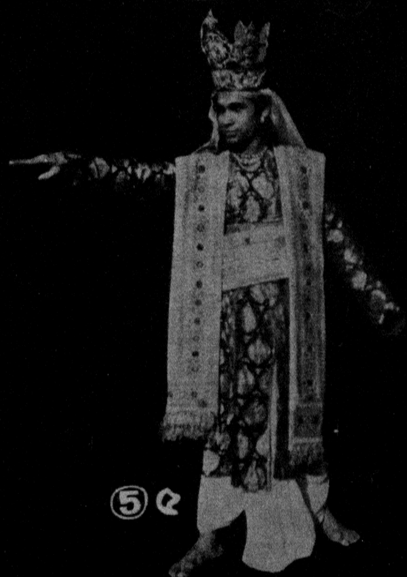
গজদন্ত	১	1 gajadanta
বৰ্ধমান ৩, কপোত	২	2 kapota, 3 vardhamāna
নিষধ ৫, অঞ্জলি	৪	4 añjali, 5 niṣadha
অৱহিত্থ ৮, উৎসঙ্গ ৭, কৰ্কট	৬	6 karkaṭa, 7 utsaṁga, 8 avahittha
দোল ১১, মকৰ ১০, স্বস্তিক	৯	9 svastika, 10 makara, 11 dola
মৰাল ১৩, পুষ্পপুট	১২	12 puṣpapuṭa, 13 marāla
খটকাবৰ্ধমান	১৪	14 khaṭakāvardhamāna

① ১

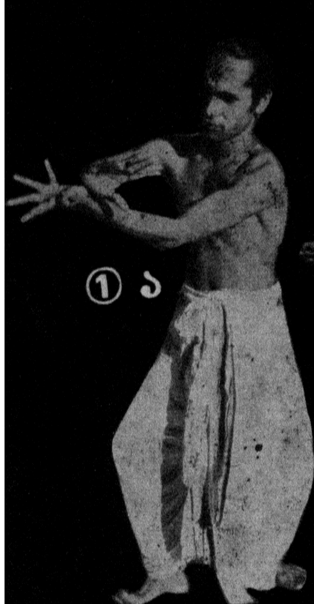

② ২

③ ৩

④ ৪

⑤ ৫

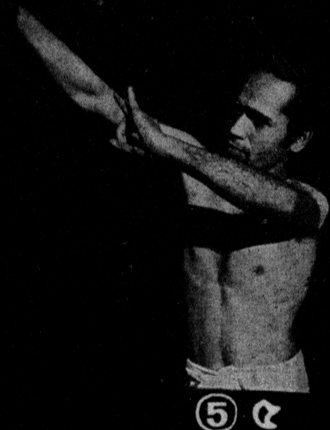

⑥ ৬

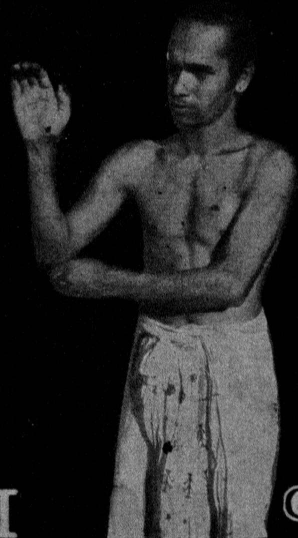

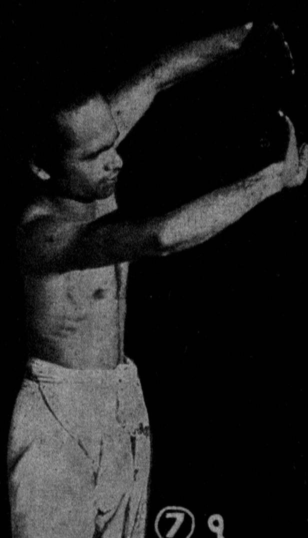

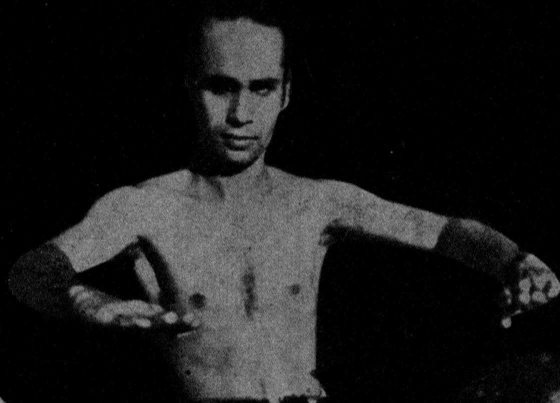

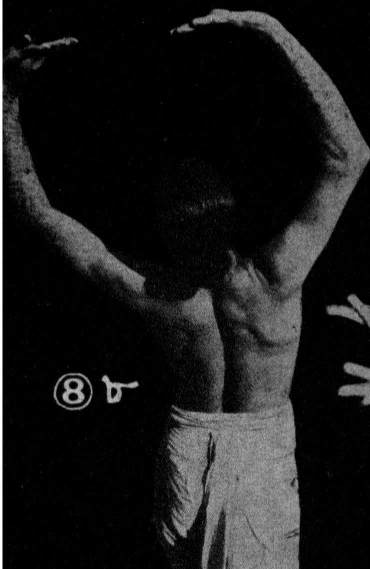

II

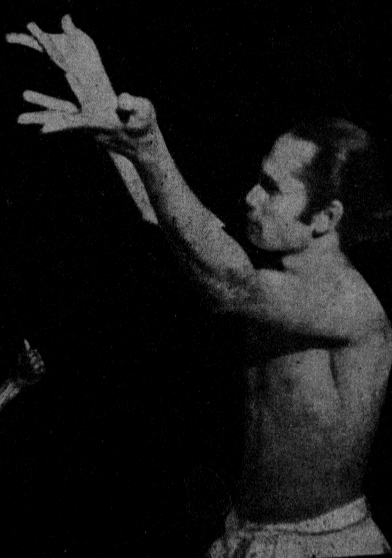
⑨ ৯

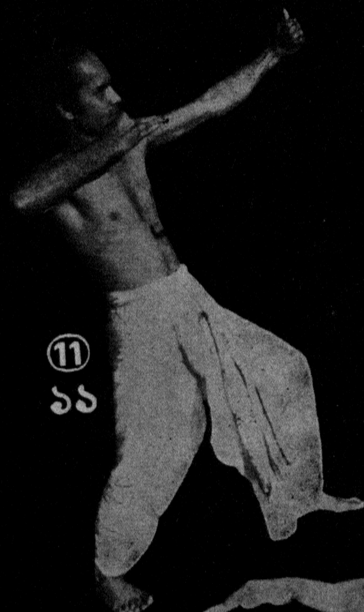
⑧ ৮

⑩ ১০

⑫ ১২

⑪ ১১

⑬ ১৩

⑭ ১৪

① ১

③ ৩

② ২

④ ৪

⑤ ৫

IV

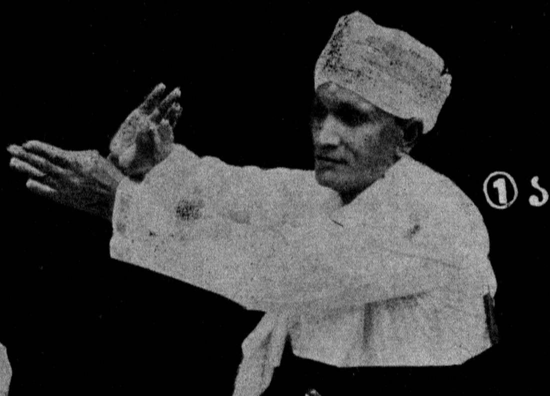

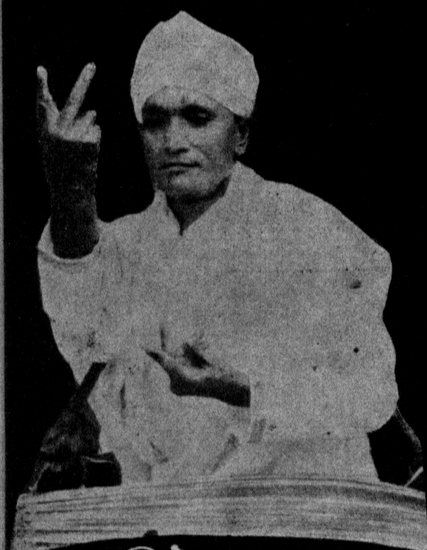

V

① ୧

② ୨

④ ୪

③ ୩

⑤ ୫

⑦ ୭

⑥ ୬

VI

8 ৮

9 ৯

10 ১০

11 ১১

VII

⑫ ১২

⑬ ১৩

⑭ ১৪

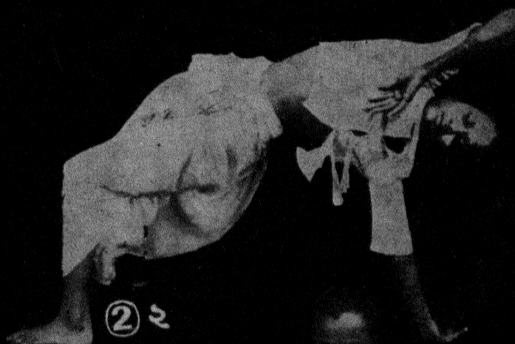

⑮ ১৫

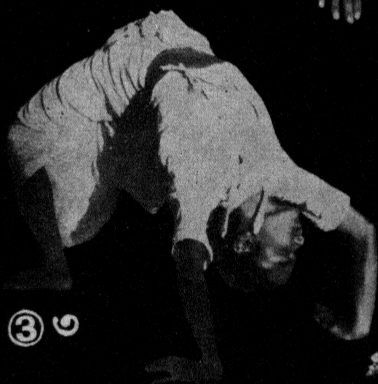
VIII

① ১

② ২

③ ৩

⑤ ৫

⑥ ৬

④ ৪

⑦ ৭

⑧ ৮

⑨ ৯

IX

১ 1

২ 2

৩ 3

X

① ১

④ ৪

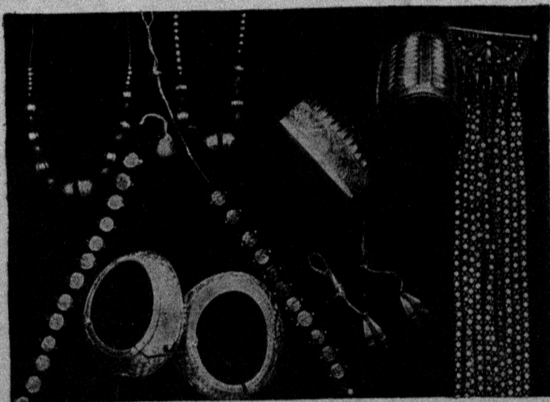

② ২

⑤ ৫

③ ৩

⑥ ৬

XI

① ১

② ২

③ ৩

④ ৪

⑤ ৫

⑥ ৬

XII

7 ৭

8 ৮

9 ৯

10 ১০

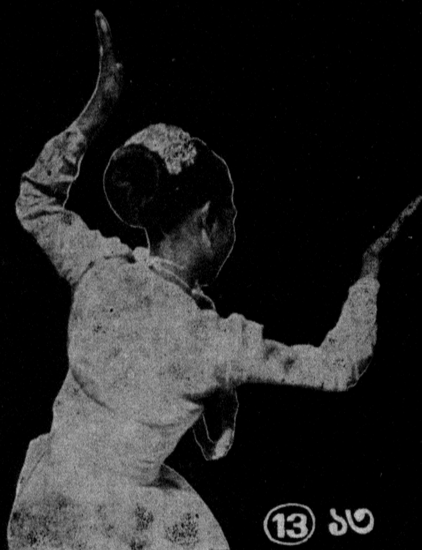

11 ১১

12 ১২

XIII

13 ১৩

14 ১৪

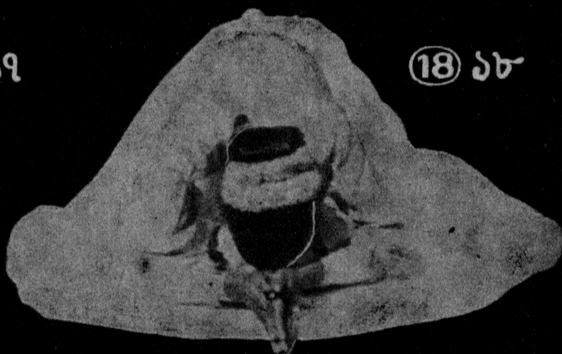
15 ১৫

16 ১৬

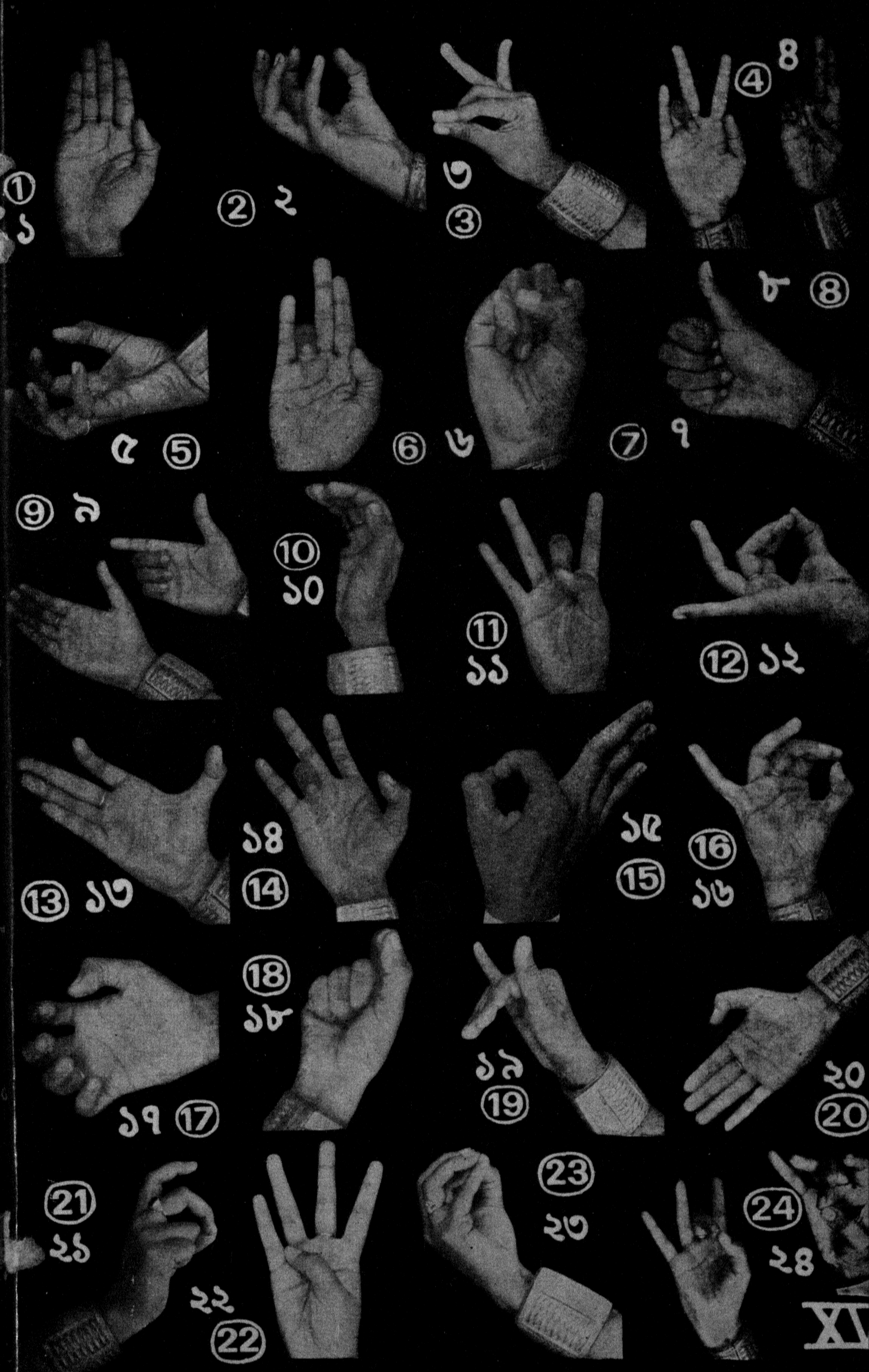

17 ১৭

18 ১৮

XIV

① ১
② ২
৩ ③
④ ৪
৫ ⑤
⑥ ৬
⑦ ৭
৮ ⑧
⑨ ৯
⑩ ১০
⑪ ১১
⑫ ১২
⑬ ১৩
১৪ ⑭
১৫ ⑮
⑯ ১৬
১৭ ⑰
⑱ ১৮
১৯ ⑲
২০ ⑳
㉑ ২১
২২ ㉒
㉓ ২৩
㉔ ২৪
XV

25
২৫

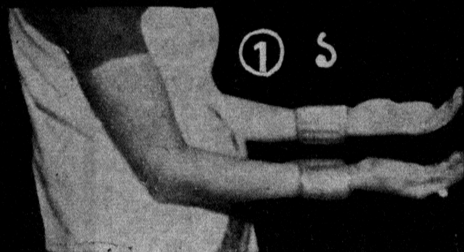

26
২৬

27
২৭

28
২৮

29
২৯

৩০
30

1
১

2
২

3
৩
৪
4

5
৫

৬
6

7
৭
8
৮

৯
9

10
১০

১১
11

12
১২

13
১৩

14
১৪

XVI